

THE
BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE

TAITTIRĪYA SAMHITĀ

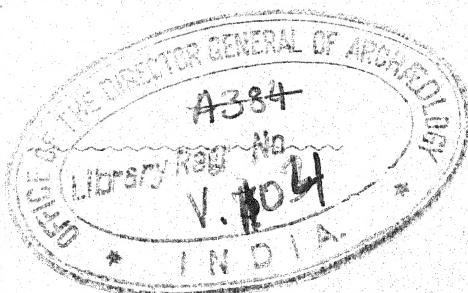
14435

EDITED BY

DR. W. CALAND,

Professor of Sanskrit at the University of Utrecht.

VOLUME III.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.

OFFICE OF THE ATTORNEY GENERAL
TREASURY, NEW DELHI.

Acc. No. .... 14435 .....

Date ..... 1.5.1961 .....

Coll. No. .... 592 v. 51 / Bon / coll. ....

INDEX.

Preface.

Dvaidhasūtra	..	Praśnas XX-XXIII.		
darśapūrṇamāsau	..	Praśna XX,	1-15	(Adhy. 1-5).
agnyādheyam	..	" "	16-18	(" 6).
punarādheyam	..	" "	19	} (" 7).
agnihotram	..	" "	20	
piṇḍapitryajñah	..	" "	21	
āgrayanam	..	" "	22	} (" 8).
agnyupasthānam, etc.	..	" "	23, 24	
paśubandhaḥ	..	" "	25-31	(" 9, 10).
cāturmāsyāni	..	XXI,	1-6	(" 1, 2).
agniṣṭomaḥ	..	" "	7-26	(" 3-10).
agnicayanam	..	XXII,	1-12	(" 1-6).
vājapeyaḥ	..	" "	13-15	(" 7).
rājasūyaḥ	..	" "	16-21	(" 8-10).
kāmyestayaḥ	..	XXIII,	1-4	(" 1, 2).
aupānuvākyam	..	" "	5-8	(" 3, 4).
dvādaśāhaḥ	..	" "	9-11	(" 5, 6).
ahināḥ ..	..	" "	12, 13	} (" 7)
atirātraḥ	..	" "	13	
ekādaśini	..	} " "	14, 15	(" 8).
punaścitiḥ	..			
kunḍapāyinām iṣṭiḥ	..			
kāmyās citayaḥ	..			
sautrāmaṇi	..	" "	16	} (" 9).
ayanāni ..	..	" "	17	
ekāhāḥ ..	..	" "	18, 19	(" 10).

Karmāntasūtra	..	Praśnas XXIV-XXVI.		
paribhāṣāḥ	..	Praśna XXIV,	1-11	(" 1-6).
agnyādheyam	..	" "	12-17	(" 7-9).
punarādheyam	..	" "	18, 19	(" 10).
darśapūrṇamāsau	..	" "	20-29	(" 11-15).
agnihotram	..	" "	30, 31	(" 16).
piṇḍapitryajñah	..	" "	32	} (" 17).
āgrayanam	..	" "	33	
agnyupasthānam, etc.	..	" "	33	
paśubandhaḥ	..	" "	34-37	(" 18, 19).
kāmyāḥ paśavaḥ	..	" "	38, 39	(" 20).
cāturmāsyāni	..	XXV,	1-3	(" 1, 2).
agniṣṭomaḥ	..	" "	4-26	(" 3-16).
agnicayanam	..	" "	27-32	(" 17-19).
vājapeyaḥ	..	" "	33-34	(" 20).

rājasūyah	..	Praśna XXVI,	1-3	(Adhy. 1, 2).
iṣṭikalpah	..	" "	4-6	(" 3, 4).
aupānuvākyam	..	" "	7-9	(" 5, 6).
aśvamedhaḥ	..	" "	10-11	(" 7).
dvādaśāhaḥ	..	" "	12-17	(" 8-11).
ahināḥ ..	..	" "	18-21	(" 12, 13).
atirātraḥ	.. }	" "	22	(" 14).
sautrāmaṇi	.. }	" "		
ekādaśinī	.. }	" "	23, 24	(" 15).
ayanāni ..	.. }	" "		
kundapāyinām ayanam,				
etc. ..	..	" "	25-27	(" 16, 17).
kāmyās citayah	..	" "	28, 29	(" 18).
ekāhāḥ ..	..	" "	30-33	(" 19, 20).
Prāyaścittasūtra	..	Praśnas XXVII-XXIX.		
iṣṭiprāyaścittāni	..	Praśna XXVII,	1-13	(" 1-10).
hutanumantranāni	..	" "	14	(" 11).
mrgāreṣṭih	..	XXVIII,	1	(" 1).
pavitreṣṭih	..	" "	2	(" 2).
naksatreṣṭayah	..	" "	3, 4	(" 3).
āgrayanaprāya°	..	" "	5	(" 4).
paśuprāya°	..	" "	6, 7	(" 5).
cāturmāsyaprāya°	..	" "	8	(" 6).
adhvaradīksāprāya°	..	" "	9	(" 7).
sarvayajñānām prāya°	..	" "	10, 11	(" 8, 9).
anugrahāḥ	..	" "	12, 13	(" 10).
somaprāya°	..	XXIX,	1, 2	(" 1, 2).
yajñakarmanī prāya°	..	" "	3-6	(" 3-5).
agnihotrasya laukika-				
vidhiḥ ..	..	" "	7	(" 6).
agnihotrasamāsaḥ, etc.	..	" "	8-11	(" 7-10).
prāyaścittasamuccayah	..	" "	12, 13	(" 11).
Sulbasūtra ..	..	XXX.		
Pravarasūtra.				
paribhāsāḥ	..	.. k.	1, 2	} (" 1).
aṅgirasah	..	.. k.	3-9	
gotamāḥ ..	..	.. k.	10-16	(" 2).
bharadvājah	..	.. k.	17-26	(" 3, 4).
atrayah	..	.. k.	27-30	(" 5).
viśvāmītrāḥ	..	.. k.	31-40	(" 6).
kaśyapāḥ	..	.. k.	41-44	(" 7).
vasiṣṭhāḥ	..	.. k.	45-48	(" 8).
agastayah	..	.. k.	49-51	(" 9).
ksatriyavaiśvānām pravarah, etc.	..	.. k.	52, 53	(" 10).

INDEX.

v

Indexes.

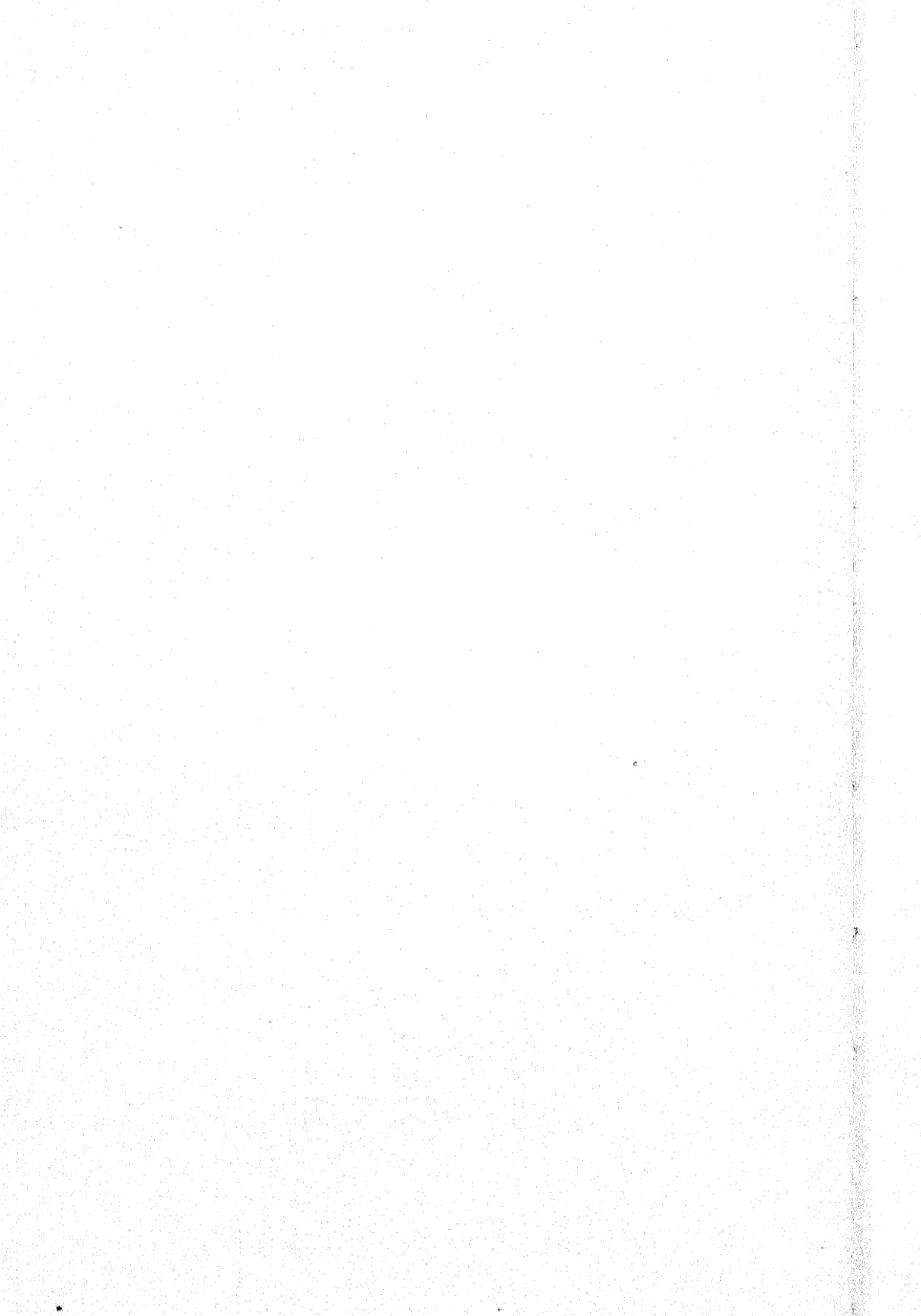
I. Index of proper names.

- a.* Names of sāmāns.
- b.* Names of peoples and localities.
- c.* Ritualistic authorities.
- d.* Proper names of mythical, legendary and historical persons outside the pravara-praśna.
- e.* Proper names in the pravara-praśna.

II. Index of words.

Additions and corrections.

PREFACE.

The MSS. which have been consulted for this third volume of the Baudhāyana Śrauta sūtra are the following:

a. Dvaidhasūtra.

1. H, from the Haug collection at Munich, containing only the first two praśnas and the first kaṇḍikā of praśna 3.

2. Bu, a MS. from the collection Burnell belonging to the India Office, containing the complete text, without the sarvatomukhadvaidhas.

3. Be (see Preface to vol. i, p. viii).

4. B, the Bombay MS. (see Preface to vol. i, p. vii), giving only the last two praśnas.

5. Ben, copy from a Benares MS., containing the first praśna only.

6. D, a MS. from Dhar, containing on 37 foll. the first two praśnas and the first kaṇḍikā of praśna 3. Nearly related with H.

7. U, from Ujjain, in Nāgarī, on 59 foll., complete; the sarvatomukhadvaidhas on a separate leaf. This MS. belongs to the same collection and is written by the same hand, and on the same kind of paper, as all the other Baudhāyana MSS. from Ujjain (see Preface to vol. ii, p. v).

8. G; this MS. has been found at Gwalior; for the use of this MS., like No. 6 and 7, I have to thank Prof. Bhandarkar. These three MSS. were found in private libraries. The Gwalior MS. is written very neatly in Nāgarī and although far from faultless originally, it has been corrected with good judgment after a better text. The sarvatomukha is given apart.

9. C, No. 2188 of the Gov. Skt. MSS. Collection, Asiatic Society of Bengal, containing on foll. 1-70 the first two praśnas and the beginning of praśna 3; much related to H. and D.

10. C¹, No. 1571 of the same collection, Nāgarī, paper; the text begins with xxi, 14 and runs to the end, without the sarvatomukha; nearly related to Be.

11. W, the MS. of the collection Whish, cp. Winternitz, a Catalogue of South Indian MSS. No. 94. Only partly collated.

The vivarana of the Dvaidha is extant and known to me from several MSS., which, however, are far from exact. Of use were also the Prayogasāra by Keśavasvāmin, the bhāṣya composed by Sāyana, who in his treatment of the darsapūrṇa-

māsa mentions and comments upon all the Dvaidha and Karmānta passages, which bear upon the text proper of Baudhāyana. By Ms. I indicate in the critical notes the Mahāgnisarvasva (see Preface to vol. ii, p. v), which treats equally of those Dvaidha and Karmānta sūtras that concern the agnicayana of the text proper.

b. Karmāntasūtra.

1. H, the Haug MS., complete.
2. Be, see Preface to vol. i, p. viii.
3. D, the Dhar MS., containing on 35 foll. the first two praśnas.
4. U, the Ujjain MS., 56 foll., śake 1761.
5. G, the Gwalior MS., on 46 foll.; corrected. The last three MSS. belong to the same collections as those of the Dvaidha text.
6. M, the Mackenzie MS.; cp. Preface to vol. ii, p. iv.
7. Ben, a copy of the Gov. Skt. Coll. at Benares; rather good and independent MS.
8. C, No. 2188 of the Gov. Skt. MSS. Collection at the Asiatic Society of Bengal, Nāgarī, on paper, well written, 133 foll., containing on foll. 71-133 the first two Karmānta praśnas.

Besides the vivaraṇa of Bhavaśvāmin and the remarks of Sāyana and Keśavaśvāmin, we possess a valuable bhāṣya on Karmānta I. 1-21 (No. 776a of the collection in the India Office; see Eggeling, Catalogue of the Sanskrit MSS. in the Library of the I. O., vol. i, p. 57) by Veṅkateśvara; the var. lect. of the text according to this work is indicated by me in the critical notes as Vt., that of the commentary given by Veṅkateśvara as Vc.

c. Prāyaścittasūtra.

1. H, the MS. Haug.
2. U, from Ujjain, on 25 foll., part of the same collection as mentioned above.
3. B, the Bombay MS.; see Preface to vol. i, p. vii, copy from an original, dated śake 1743.
4. Tr, the MS. from Trichinopoly, mentioned in the Preface to vol. ii, p. v.
5. C¹, a part of the text is found in the MS., mentioned under the MSS. for the Dvaidhasūtra (No. 10).

More or less help was got from Gopāla's Vivaraṇa (Viv.) known to me from the MS. belonging to the India Office (No. 259b; see Eggeling, Catalogue, vol. i, p. 91). The text proper is here indicated only by the beginning words of each

sentence. I consulted also, without, however, getting much help from them, the *Prāyaścitta-pradīpa* (I.O. 1467A) and the *Prāyaścitta-candrikā* (I.O. 1572).

d. *Sulbasūtra*.

1. H, the MS. Haug.
2. U, from Ujjain, on 12 foll., part of the same collection as mentioned above.
3. B, the Benares MS.; see Preface to vol. i, p. viii.
4. M, the Mackenzie MS.; see Preface to vol. ii, p. v. I need not say, that the excellent edition with Skt. commentary and English translation by Thibaut (in the Journal "Pandit" (vols. ix, x and vol i of the new series) has been consulted with good results. The readings accepted by Thibaut are indicated by me by T.

e. *Pravarasūtra*.

1. T, a copy from the Tanjore MS. No. 359; see Preface to vol. i, p. x.
2. M, being a complete copy of the *Smārtasūtra* in Grantha, copied for me somewhere in Madras through the kind mediation of Prof. Hultzsch. It is, on the whole, a good MS.; at the end of it the pravara is found.
3. G, the Grantha edition of the Baudhāyana smārtasūtra, Madras, 1905, by Muddudikṣita. This edition narrowly agrees with the MS. M.
4. Bu, the Burnell MS. xciii (No. cxviii of the Catalogue of a collection of Sanskrit MSS., p. 35) in Grantha. It contains also the pravarakhaṇḍa of the Vaikhāṇasa school. Independent, although rather bad MS.
5. Be, copied by me from the Benares MS. 115; see Preface to vol. i, p. vii.
6. U, from Ujjain (see above), very narrowly related to the last-mentioned MS. from Benares; on 10 foll.

Other texts which have been used in constituting the pravara-praśna are:

The *Gotrapravaramaṇjarī* by Puruṣottama, a Colebrooke MS. belonging to the India Office (No. 2316A, Egg. No. 1777). In the critical notes indicated by me as Pm. It contains shattered all over the work the whole pravara text of the Baudhāyana-nyas, on which it comments broadly. It treats at length also of the pravara sections of Āpastamba and Āśvalāyana and of the pravara-dhyāyas of Kātyāyana-Laugākṣi. The comparison of this text is of use for the verification of several *nomina propria*. It is curious to perceive, that, although according to Puruṣottama the pravarakhaṇḍas of Kātyāyana and Laugākṣi are the

same, the Kātyāyana text known to us from the *Parīṣiṣṭas* of the White Yajurveda (see Weber in the 'Verzeichniss der Skt. HSS. der Kgl. Bibl. zu Berlin,' vol. i, p. 54-60) is different from that given by Puruṣottama. The one contributed to Laugākṣi is probably the pravarādhya of the Kāthas; the text attributed by tradition to Kātyāyana (as given by Weber) agrees, with many various readings, however, on the whole, with the pravarādhya of the Mānavas. I was kindly allowed by Prof. Knauer to use this text, which also is handed down to us in a very corrupted state.

A lengthy treatment of the pravara is given also by Gopināthadīkṣita in his *Satyāsādhahiranyakeśismārtasamskāra-ratnamālā* (published in the *Ānandāśrama*, series 1899) on pp. 415-453; by Anantadeva in his *Samskārakaustubha*, pp. 179-196 of the lithographic edition, and by Raghunātha in his *Gotrapravarānirṇaya* (MS. I.O. No 1781). These three texts are indicated by me in the critical notes successively as Rm., Sk., Pn. The three texts give a great many more names than are contained in the pravarapraśna of Baudhāyana, as they join, without any discrimination, to the names of the Baudhāyana text also those of other pravarakhaṇḍas. Moreover, they constantly put in the plural all the names found in the singular in our text.

Of some importance is a certain gotra list as handed down among the Deśasth brāhmaṇas in: *Census of India, 1901, vol. i, India, Ethnographic Appendices*, by H. H. Risley, Calcutta, 1903, on pp. 120-122.

The text of this praśna is one of the most difficult to reconstruct. Rarely we find the proper names without variants. The MSS. can be divided into two groups: M (with G) T and Bu on one side, Be (with U) and Pm on the other. The other nibandhas seem to draw on Pm.

The pravarapraśna in the kalpasūtra of the Baudhāyana was probably placed originally immediately behind the *pitṛmedhasūtra* and before the *dharmaśāstra*. It is inserted there in M and in the Grantha edition; cp. the words of Puruṣottama in his *gotrapravaramaṇjarī*: *uktāny aṣṭikasarṇmikapāśukadārvihomikākhyāni caturvidhāni śrautāni darsapūrnāmāsādāni sūtrāṇi*. The number given on the fly-leaf of the Ujjain MS. is xli. But nowhere in the MSS. themselves any indication of praśna number is found. Even the number xxx of the *Sūlbasūtra* is conjectural; on the cover of the MS. Ben. 115 is written *द्वाविंशोऽध्यायः*. Although, then, the number of the praśnas cannot be given with certainty, their sequence, in the main, is firmly established.

It was originally my intention to include in this edition of

the Baudhāyana texts also the whole smārtasūtra. But I now prefer to give only the śrautasūtra; perhaps I may undertake later on a critical edition of this text, which indeed is now accessible, be it not in critical editions. One is the Grantha edition mentioned under the MSS. used for the pravaraprasna, the other has appeared at Mysore (1904) under the title: बोधायनस्मृत्यसूत्रम् । The Bodhāyana-grhya-sūtra edited by L. Śrinivāsachārya. On the other hand, I thought fit to edit the Sulbasūtra anew, even after the excellent work of Prof. Thibaut, because it had to be given to make the śrautasūtra complete, and also because my MSS. enabled me to give in some places a better reading than Thibaut's text presents. I have taken much pains to obtain a copy of a part of the Baudhāyana kalpasūtra, which must have existed, but seems to be lost now, viz. the hautrasūtra. Bhavasvāmin and Sāyana quote often from this text, as also does the commentary on the third book of the Taittirīya brāhmaṇa.

My design of publishing the vivaraṇa of Bhavasvāmin I also regret very much that I am compelled to abandon. The manuscript material is utterly insufficient. Perhaps I may in later times fulfill also this promise. For the time being I will try to fill up at least partially this gap, by adding to this third volume an index of words, giving, wherever it is possible, the explication of the commentators.

At the end of my task I have to express my sincerest thanks to all who kindly helped to procure me the material for my work: especially to Dr. Thomas, Chief Librarian to the India Office, and to Prof. Bhandarkar. If this volume can now appear, it is chiefly due to their kind assistance.

W. CALAND.

UTRECHT, *January*, 1912.

द्वैधसूत्रम् ॥

1. 4.

उपवसथ इति^१ ॥ कथमु खलूपवसथं जानीयात्संध्यः
 खिदेवोपपाद्यो ऽथ ऽपूरि^२ नादर्शीति^३ साधु खलु संध्यः^४
 साधु^५ संघेरुपपादनं^६ ननु^७ खलु संध्यः सूपपादय^८ इव^९
 सर्वेषां त्वे^{१०} संध्य इवेति^{११} स^{१२} ह^{१३} स्नाह बौधायन

१ The constitution of the text of this first dvaidha being very difficult, I am not sure to have given everywhere the right reading and interpunction.

२ Thus corrected according to the Vivaraṇa; पूरिणादर्शीति U Bu G D C; पूरिणदर्शीति Ben; करिणादर्शीति H; पूरिणहदर्शीति Be.

३ Thus (संध्यः) C U Bu G D; संध्य Be W; संध्या H Ben.

४ खलु ins. G (sec. m.) and C.

५ After °पादनं U Bu D G (pr. m.) C H Ben ins.: यत्नौषेमासी यजते नस्य चेदुपवसतो (यो) स्नानि आदित्ये; this passage is not found in W and has been effaced in G. The vivaraṇa has nothing corresponding to it.

६ ननु W C; ननु Bu G D; न Be; missing in Ben H U; नच the vivaraṇa (one copy), स (another copy).

७ सूपपादय इव W; सूपपादय इव: Bu; सूपपाद्य इव Be; सूपपाद्य (omitting इव) H U Ben D C G (pr. m.); सूपपादय: G (sec. m.). The vivaraṇa runs: न च (var. स) खलु संध्यः सूपपादयः सूपपादः खलु भवेद्यहं संघेरुपपादनं (another copy: भवितव्यं समधिष्ठितं अन्नभावे सम्यगुपपादनं) सूपपादः सूपपादं यातौति मूलविभुजादिवात् (cp. the Vārtt. on Pāṇ. III. 2. 5. ?).

८ त्वे HU Be Ben W G (pr. m.) D C; वै Bu; वैव G (sec. m.); त्वे the vivaraṇa (one copy), वैव (another copy).

९ Thus (इवेति सह) U and C only; इवेति सह D; स is not found in H Ben G (pr. m.), इवेति is not found in Bu G (sec. m.); इवह Be; सन्ध्यासु च W. The vivaraṇa runs: एवं स्थिते ऽन्यो ऽथस्ति पत्र इति । स ह स्नाह बौधायनः ।

यत्रैतदुपवसतो ऽस्तमित आदित्ये पुरस्ताच्चन्द्रमा लोहिती-
 भवन्निवोदियात्तमप्युपवसथं जानीयादित्यत्रो ह स्माह
 शालीकिरतिपन्नः^१ खल्वेष भवति^२ स^३ संधं^४ वैवोप-
 पादयिषेत्यूर्णं^५ वाभियजेत^६ तस्य चेदुपवसतो ऽस्तमित
 आदित्ये पुरस्ताच्चन्द्रमा लोहितीभवन्निवोदियादारमताग्नि-
 होत्रेणेत्युक्ता पार्वणेन प्रक्रामेत्स्थिते पार्वणे ऽग्निहोत्रं
 जुहुयादिति^७ नु^८ खलु पौर्णमास्याम^९थामावास्यायामिति^{१०}
 स ह स्माह बौधायनो ऽदृश्यमान एवोपवसेन्न दृश्यमान
 इत्येवं चैव खलु कुर्यादिति शालीकिरस्ति^{११} त्वपि^{१२} दृश्य-

१ Thus (रतिपन्नः) D C G (sec. m.) and the vivarapa; शालीकि-
 रतिपन्नः or रतिचनः the other MSS.

२ ससंधं Be; संसंधं D (pr. m.); ससंधे C; ससंधि Bu U; ससंधि H.
 (reading ससंधैवोप०); ससंधि Ben (reading ससंधैवोप०). Are we to read
 ससंधं? The vivarapa has: सह संधेन ।

३ Thus G and B (the last MS. reading ०धि० instead of ०यि०);
 वैवोपपादयिषेत D C; वैवोपपादयिष्यन्पू० Be; चैवोपपादयिष्यन्पू० U; ०पाद-
 यिष्यन्पू० H Ben.

४ पूर्णं Be Ben D C; पूर्णं Bu U G; पूर्णं H; पूर्णं the viv. (one
 copy), पूर्णा (another).

५ Thus Bu G (sec. m.) D C U; ०यात्कथसु H Be G (pr. m.)
 ०यात्कोन Ben.

६ Thus Ben G; ०थामावा० D C; H U Be om. अथ ।

७ Thus C U Be; ०स्तितापि GD; ०स्तीत्वपि H; ०स्थपि Ben; शाली-
 कित्वपि Bu.

मान उपवस्यथो^१ यच्चैतद्रात्रीभिरुपपन्नो^२ ऽणुश्चन्द्रमाः^३
परिनक्षत्रमुपव्युषं भवति न स श्वो भूते दृश्यते तमप्युपवस्य
जानीयादिति^४ ॥

1. 5.

- अग्नीनामन्वाधान^५ इति ॥ सूत्रमौपमन्यवोपुत्रस्यो^६चो ह
५ स्माह बौधायनो विहव्याभिरग्नीनन्वादध्यात्तिसृभस्तिस्त्रिभिरे-
कैकं ये नव समामनेयुरथ ये ऽष्टौ प्रथमां वोत्तमां वा द्वि-
भ्यवर्तयेयुरथ ये दश तिसृभस्तिस्त्रिभिरेकैकमन्वाधायोत्तरे-
णाहवनीयं तिष्ठन्निगदेदित्य^७चो ह स्माह शालीकिर्यो
नु खलु गार्हपत्यः स्रष्टदन्वाहित एष भवति^८ ग्रामयोनिर-
१० न्वाहार्यपचन^९ आहवनीयमेवैकं विहव्यान्वादध्यादधातिशिष्टा
उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठन्निगदेदित्य^{१०}चो ह स्माहौपमन्यवो
विहव्याभिरेवाग्नीनन्वादध्यादेकैकमेकैकधातिशिष्टा उत्त-
रेणाहवनीयं तिष्ठन्निगदेदित्य^{११}चो ह स्माह मौड्गल्य आहव-
नीयमेवैकमन्वादध्यादग्निं गृह्णामि सुरथं यो मयोभूर्य
१५ उद्यन्तमारोहति सूर्यमङ्गे । आदित्यं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तम^{१२}
श्वो यज्ञाय रमतां देवताभ्यः ॥ वसुवुद्रानादित्यानिद्रेण सह
देवताः । ताः पूर्वः परिगृह्णामि स्व आयतने मनीषया ॥
इमामूर्जं पञ्चदशीं ये प्रविष्टास्तान्देवान्परिगृह्णामि पूर्वः ।

१ °द्रात्रीभिः० C U Ben Bu G; °द्रात्रिभिः० H D; °द्रात्राभिः० Be.

२ Thus G D C and the vivaraṇa; नक्षत्रमाः U; नक्षत्रमाः H Ben

Be; चन्द्रमाः Bu.

३ अग्निन्वाधान C H.

अग्निर्हव्यवाडिह तानावहतु^१ पौर्णमासः५ हविरिदमेषां
मयीति पौर्णमास्यामावासाः५ हविरिदमेषां मयीत्यमा-
वास्यायामित्यत्रो ह स्माह मैत्रेय आहवनीयमेवैकं विहव्य-
यान्वादध्यान्तूष्णीमितरावयातिशिष्टा^२ उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठ-
न्निगदेदिति^३ व्याहृतीभिरेवाग्नीनन्वादध्यादिति राथीतरः^४ ॥ ५

I. 1. 3. आतञ्जनेष्विति ॥ स ह स्माह बौधायनो हविरातञ्जनान्ये-
तानि भवन्तीत्यत्रो ह स्माह शालीकिर्दधि खत्वातञ्जनार्थे^१
दृष्टं भवति^२ तस्मिन्नविद्यमान एतेषामेकेनातञ्जादिति^३ ॥

I. 1. 7. व्रतोपायन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः संगवकाले वा
व्रतमुपेयाद्धेलुषु वा दोह्यमानासु प्रणीतासु वा प्रणेष्यत्सु^१ १०
हविःषु वासन्नेष्वित्यत्रो ह स्माह शालीकिः पूर्वद्युःकालं खलु
व्रतोपायनं भवतीति ब्राह्मणं बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपैति
वत्सैरमावास्यायामिति स^२ संगवकाल एव व्रतमुपेयादित्य-
न्वाधानप्रभृतीत्यौपमन्यवः^३ ॥

१ After अवहतु Bu G ins. आयन्तु देवाः सुमनस्यमानाः (TS. I. 5. 10. 3).

२ After उत्तरो U H D C Be Ben and G (pr. m.) ins. आदधानि;—
Be om. अथ, Bu has आदधानि शिष्टा; in his citation of this passage
Sāyaṇa has, rightly, no आदधानि ।

३ Thus U G Be Bu; ०र्थ Ben; ०र्थ C; H om. ०र्थ ।

४ प्रणीयमानास्वित्यर्थः । हान्दसो यत्ययः Sāyaṇa.

५ Om. Bu D C and Sāyaṇa.

अभ्युदितेऽयामिति ॥ स ह स्माह बौधायनः सिद्धैरेवा-
मावास्तेर्हविर्भिरिद्धा^१ पुनरपोष्य श्वो भूते कात्यामनभ्युदिता-
मव्यापन्नां यजेतेत्य^२ नो ह स्माह शालीकिर्येषा ब्राह्मणजेष्टि-
स्तया अक्तयेद्वा पुनरपोष्य श्वो भूते कात्यामनभ्युदितामव्यापन्नां
५ यजेतेति तु खलु संनयतो^३ ऽद्यासंनयतः^४ यमानः कल्पो
बौधायनस्या^५ नो ह स्माह शालीकिरश्वेवैतानि^६ हवींषि
अपयिता पुनरपोष्य श्वो भूते कात्यामनभ्युदितामव्यापन्नां
यजेतापि वोपवसथ एवातिप्रवर्धतेति^७ ॥

I. 1. 7. आच्छादन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो वाचंयम एव

१० आखामाच्छेद्यादायम एवाहरेदेवं एवाहरित्य^१ वं चैव खलु
कुर्यादिति शालीकिर्ब्राह्मणेन च ययार्चमन्तर्हसन्नेव संभाषेत
नाब्राह्मणेनेति^२ ॥

I. 1. 10. आख्याया आच्छेदन इति ॥ स ह स्माह बौधायन इषे
वेति आखामाच्छेद्यादूर्जे त्वेत्थनुमृज्याद्वान्वीचेत वेत्य^३ न्वीचेतै-
१५ वेति शालीकिः^४ ॥

१ एव is found only in Bu G (sec. m.) and U (sec. m.); cp. Rudradatta on Āp. ix. 4. 3.

२ Thus G (sec. m.); अप्नुतानि Ben; अप्नुवैतानि Bu; अश्वेतानि H G (pr. m.); अप्शेतानि C D; दृष्ट्वैवाचैतानि Be; but cp. the vivaraṇa: अप्श्वेत्यादि ।

३ Thus corrected according to Rudradatta on Āp. I. c.; ०तिप्रवर्ध-
वेति B U G (pr. m.); ०तिप्रवर्धत इति G (sec. m.); ०भिप्रवर्धवेति H Ben; निवर्धयेवेति Be; ०भिप्रवर्धवे C.

I. 1. 10. वत्सापाकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो वायव स्थिति
पु॒स एवापाकुर्यादुपायव स्थिति स्थितो^१ ऽथ यद्यन्यतरे
स्थुर्नैव मन्त्रं परिजह्यात्स^२ ऽसृष्टेनैवेति शाल्लौकिः^३ ॥ १ ॥

I. 2. 1. शाखायै संचर इति । अयेणाहवनीयः संचारयेदिति
बौधायनो^४ जघनेन गार्हपत्यमिति शाल्लौकिरेष सर्वकल्पे^५
शाखायै संचरः पयसां चान्यत्र प्रावर्गिकादित्यु^६ भयोरेवापरेण
प्रावर्गिकं संचारयेदित्यौपमन्यवः^७ ॥

प्रवसतो याजमान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः
सहयाजमानः खल्वयं यजमानः प्रवसति^१ स यत्र स्यात्तदेनं^२
मनसा^३ ध्यायेत् यदि विसृष्टिः आगच्छेत्कृतमनुमन्य^४ १०
कर्मान्तेन प्रक्रामेदित्यु^५ चो ह स्माह शाल्लौकिर्यद्यस्य पुत्रो
वान्तेवासी वालं कर्मीणः^६ स्यात्तं तत्र प्रेक्षेत्^७ यदि विसृष्टिः
आगच्छेत्कृतान्तादा प्रक्रामेन्ना^८ वा^९ द्वियेतेभौ^{१०} त्वेव
यजमानभागं प्राप्नीयातामिति^१ ॥

१ Thus Bu Be G (sec. m.); तदेनं Ben U O G (pr. m.); तदैवं
Sāyana.

२ Om. Be G (sec. m.), Sāyana.

३ °कर्मीण U Bu G (pr. m.); °कर्मीणे Ben C D; °कर्मीणो H;
°कर्मीणो Be; °कर्मीणि G (sec. m.); °कर्मीणि Sāyana, (cp. *infra* xx. 20
and Pitrmedhasūtra I. 1 (where the text is to be restored accord-
ingly), II. 5 (ed. Raabe, Leiden 1911, pag. 9. 1).

४ Thus U only (sec. m.); प्रक्षेपेत् all the other MSS.; cp. the
vivarāṇa: तच्चानुज्ञापयेद्यजमानं कुर्वन्ति ।

५ Thus hesitatingly emended (tmesis!); नवाद्रि° Be C G (pr. m.);
नैवाद्रि° MS. Tüb. (MS. A. 1. 317) and D; नैवाद्रि° Ben; नाद्रि°
Bu H; Vivarāṇa न चाद्रियेन ।

- I. 2. 5. इध्मावर्हिषोरुपकल्पन इति ॥ सूत्रमाचार्यधोर^१पराह्णे
पिहभ्यो दत्त्वेध्मावर्हिः संनह्येदित्याञ्जीगविः^१ श्वो भूते
हविष्कृदन्त इत्यौपमन्यवः^१ ॥
- I. 2. 7. असिदस्य प्रतितपन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः
५ प्रतितपेदेवासिदमेवमश्वपशुः रक्षोऽपहननायेत्य^१त्रो ह स्माह
शालीकिर्न तेजसि तेजः प्रतितपेदश्वपश्वीं खल्वेते मन्त्रा दृष्टा
भवन्ति^१ सो ऽश्वपशुमेव प्रतितपेन्नासिदं क्रूरापहननायेति^१ ॥
- I. 2. 11. प्रक्रमेध्विति ॥ स ह स्माह बौधायन आहवनीयादेवाग्ने
चीन्वा चतुरो वा प्राचः प्रक्रमान्प्रक्रम्याथ तां दिशमभिप्रज्जेद्यत्र
१० बर्हिर्वत्स्यन्मन्येतेत्याहवनीयादेव यथार्थं गच्छेन्न तु दक्षिण्या
दारेति शालीकिः^१ ॥
- I. 2. 13. परिषवण इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्त्रिरेव मन्त्रं
ब्रूयात्त्रिः कर्मावर्तयेदेवं यूपावटस्य परिलेखन एव^१ सोम-
कथ्यै पद एवमौदुम्बर्या अवट एवमुपरवेध्विति^१ सकृदेव
१५ मन्त्रं ब्रूयात्त्रिः कर्मावर्तयेदिति^१ शालीकिः^१ ॥
- I. 2. 15. आच्छेदनेध्विति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ प्रत्यगाग्नीः खल्वेष
मन्त्रो दृष्टो भवति^१ मन्त्रप्रत्यभिमर्शनमेवैतत्यादिति
शालीकिः^१ ॥
- I. 2. 18. प्रस्तरस्य संनहन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽभ्यर्धा-
१० चैन^१ संनह्येदन्यत्र चै^१तस्मादयुग्मायुगं निधनानि कुर्यादित्य^१त्रो

ह स्नाह शास्त्रीकिः प्रक्षरत्य खलु मन्त्रप्रतिलाभात्सर्वं
वर्हिर्मन्त्रं लभते न सैनमभ्यर्धात्संवेदेतसैवायुग्मतमः
स्यादिति ^१ ॥

I. 3. 2. शुल्वस्य करण इति ॥ अधिकरणं चतुर्थः स्यादिति
बौधायनो ^२ अधिकरणमेव तृतीयमिति शास्त्रीकिः ^३ ॥

I. 3. 4. वर्हिषः संभरण इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो यान्यन्यानि
याजुषाजिधनानि तानि पूर्वाणि मन्त्रेण संभृत्याधोपरिष्ठाद्या-
जुषं मन्त्रेणैव संभरेदित्यत्रो ह स्नाह शास्त्रीकियान्यन्यानि
याजुषाजिधनानि तानि पूर्वाणि तूष्णीः संभृत्याधोपरिष्ठाद्या-
जुषं मन्त्रेणैव ^४ संभरेदित्यत्रो ह स्नाहौपमन्त्रवो व एवा- १०
दिर्लवने संभरणे ^५ सयाजुषमेवाधो मन्त्रेण संभृत्य तूष्णी-
मितराणि संभृत्य विपरिहृत्य ग्रन्थिं कुर्यादिति ^६ ॥ २ ॥

I. 3. 5. ग्रन्थिकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^७ समायच्छन्नेवैतं
मन्त्रं जपेदिति शास्त्रीकिः ^८ ॥

I. 3. 6. पश्चात्प्राङ्मुपगूहतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^९ पुरस्तात्- १५
प्रत्यङ्मिति शास्त्रीकिः ^{१०} ॥

I. 3. 8. वर्हिषो निधान इति ॥ स ह स्नाह बौधायनः स्फ्यं वा
प्रकलं दान्तर्वेदि निधाय तस्मिन्मन्त्रेण प्रतिष्ठाप्य ततो यथा-

१ मन्त्रेणैव Be Bu G (sec. m.) U (sec. m.), मन्त्रेण the other MSS.

२ Thus Ben G C U (pr. m.) Sāyana; संभरणे H Be; संभरणेन
Bu U (sec. m.). After this word U Bu ins. संभरेत् ।

३ Thus Be; ०न्नेवैवं H D C Ben G (pr. m.) U (pr. m.); ०न्नेव
Bu G (sec. m.) U (sec. m.) Sāyana.

सुष्टु निदध्यादिति " यत्रैव निधास्यन्त्यात्तन्मन्त्रेणैव^१ निदध्या-
दिति शालीकिः^१ ॥

I. 3. 12.

परिधीनां करण इति ॥ स ह स्माह बौधायन उरः-
संमितो मध्यमः स्यादयेतरौ बाहुमात्रौ स्यातामिति " सर्व

५ एव बाहुमात्राः स्थिरिति शालीकिः^१ ॥

I. 3. 12.

द्वधस्य करण इति ॥ अनुसामिधेनीधं कुर्यादिति
बौधायनो " उपरिमितमिति शालीकिः^१ ॥

I. 3. 14.

वेदस्य करण इति ॥ वत्सजं कुर्यादिति बौधायनो "
मृतकार्यमिति शालीकिस्त्रिवृतमित्यौपमन्यव " ऊर्ध्वाग्र-

१० मित्यौपमन्यवीपुत्रः^१ ॥

I. 3. 10.

पितृयज्ञवर्हिषीति ॥ समूलमेतद्वर्हिर्भवतीति बौधायनः
पितृयज्ञसामान्यादिति " महापितृयज्ञ एवैतदृष्टं भवत्यमूल-
मेवैतद्वर्हिः स्यादिति शालीकिः^१ ॥

दृष्टिसंनिपात इति ॥ स ह स्माह बौधायनो याः^१

१५ काश्चेष्टयः^२ समाने ऽहनि संनिपतेयुस्तन्नाय तन्नाय^२ चासां^२

वर्हिर्लावो गच्छेत्सूनं वासादयेत्तन्नेतन्ने^३ चासां^४ व्रतमुपेत्य

१ Thus Be Bu G (sec. m.) Sāyaṇa ; तत्र instead of तत् H Ben D C G (pr. m.) U.

२ Thus Bu U G (sec. m.) ; यायाश्चेष्टयः Ben D G (pr. m.) ; याश्चेष्टयः Be ; मायाश्चेष्टयः C.

३ Thus G ; तंचायतंचायत्तासां Bu ; तंचायतंचायतासां U C D ; तंचायतंचायत्तासां Be ; तंचायतासां Ben H.

४ वासाधयेत् Bu G (pr. m.) U (sec. m.).

५ Thus Bu Ben G U ; लासां H ; तंचेवासां C D ; तंचेवासां Be

तन्त्रापवर्गे व्रतं विस्मृजेतेत्यत्रो^१ ह स्माह शालीकिर्याः^२
 काश्चेष्टयः^३ समाने ऽहनि संनिपतेयुः सक्तदेवासां^४ सर्वासां
 बर्हिर्लावो गच्छेन्नूनं वासादयेदादितश्चासां^५ व्रतमुपेत्य सर्वासां
 पारे^६ व्रतं विस्मृजेतेति^१ ॥

I. 3. 17. पर्णत्सरुणां^१ निवपन इति ॥ सूत्रं^२ शालीकेरत्रो^३ ह
 स्माह बौधायनस्तृतीयमग्न्यगार उदपेत्तृतीयमन्नर्वदि निवपे-
 तृतीयेन वत्सानां धूननं^४ कुर्यादेवमिव हि पशूनां नेदी-
 यान्नवतीति^१ ॥

I. 3. 18. पौर्णमास्यामुपवेषकरण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^१
 न कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥

I. 3. 19. दोहनपवित्रस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
 मूले मूलानि बद्धा द्विगुणां^२ रज्जुं^३ संप्रसार्याद्ये^४ निघ्नौघा-
 देवमस्याग्रमग्नैरभिसंपन्नं भवतीत्यत्रो^५ ह स्माह शालीकिर्मूले

१ Thus C D H Ben G (pr. m.) U (pr. m.); विस्मृजेदिति the other MSS.

२ Thus Bu U G (sec. m.). यायाश्चेष्टयः Ben D G (pr. m.) याश्चेष्टयः Be; मायाश्चेष्टयः C.

३ See p. 9, n. 4.

४ परि H D C Ben.

५ Thus Bu D; *स्रक्काणां or *स्रक्काणां the other MSS. and Sāyana.

६ Thus G (sec. m.) U (sec. m.) and the prayoga of Venkateśvara; धूमं all the other MSS.

७ याणि ins. G (sec. m.); instead of *याग्ने U reads the first time *याग्ने ।

मूलानि वद्धा^१ द्विगुणां रज्जुं संप्रसार्य मूले परिहृत्य^२
त्रिगुणां रज्जुं संप्रसार्याघे^३ निग्रथ्नीयादेवमस्यायमगैरभिसंपन्नं
भवतीति^४ ॥ ३ ॥

अग्निहोत्रोच्छेषणस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
५ यद्यस्याज्येन^५ वौषधेन वा प्रक्रान्तः स्यात्पयसैव तां रात्रिं
जुहुयात्पयस एवाग्निहोत्रोच्छेषणं कुर्यादित्यत्रो ह स्माह
शालीकिर्नासमाप्ते काम आवर्तयेद्यस्याज्येन^५ वौषधेन वा
प्रक्रान्तः स्यात्तस्य हुत्वा तस्यैवाग्निहोत्रोच्छेषणं कुर्यादिति^६ ॥

I. 4. 5. सांनाय्यपात्राणां प्रोक्षण इति ॥ तृष्णीः सः स्रुताभिरद्भिः

१० प्रोचेदिति बौधायनः^७ कमण्डलुगताभिरिति शालीकिः^८ ॥

I. 4. 6. अथ जघनेन गार्हपत्यमुपविश्योपवेषेणोदीचो ऽङ्गारा-
निरुहतीति ॥ सूत्रं शालीकिरत्रो ह स्माह बौधायन-
स्त्रुष्णीमङ्गारानिरुहेत्सर्व एवैषो ऽधिअयणमन्त्रः स्यादिति^९ ॥

I. 4. 10. दोहनपवित्रस्याधान इति ॥ मन्त्रेण कृत्वा मन्त्रेण

१५ स्यात्स्यामादध्यादिति बौधायनस्त्रुष्णीं कृत्वा मन्त्रेण स्यात्स्या-
मादध्यादिति शालीकिरर्धेन कृत्वार्धेन स्यात्स्यामादध्या-
दित्यौपमन्यवः^{१०} ॥

१ कृत्वा U C.

२ Thus Bu G; परिग्रथ्य Be. In the other MSS. this passage is omitted, also by Sāyana.

३ प्राणि ins. G (sec. m.).

४ Thus Bu G U Sāyana; यदा (instead of यदि) H Be C Ben.

५ नस्याज्येन H Be, instead of यद्यस्या.

- I. 4. 11. धेनूनामनुमन्त्रण इति ॥ स ह स्माह बौधायन एकैका-
मेवासामनुमन्त्रयेताथासामेकैकां दोहयेदित्य^१त्रो ह स्माह
शालीकिः सङ्गदेवैनाः सर्वा अनुमन्त्रयेताथासामेकैकां दोहये-
दित्य^१त्रो ह स्माहौपमन्यवः सङ्गदेवैनाः सर्वा अनुमन्त्रयेत
सङ्गच्चैना^२ दोहयेदत्र चैव श्लोकान्यरिनिस्तिष्ठेदित्य^३कैकामेवासा^४ ॥
सर्वेणसर्वेण^५ कर्मणा परिनिस्तिष्ठेदित्यौपमन्यवौपुत्रः^६ ॥
- I. 4. 15. श्लोकानामनुमन्त्रण इति ॥ सूत्रं शालीकेराख्यातमौप-
मन्यवस्य^१त्रो ह स्माह बौधायन आतच्चैव श्लोकाननुमन्त्रये-
ताच्चैव हि श्लोकानामन्तो^२ भवतीति^३ ॥
- I. 5. 5. उत्तरासां दोहन इति ॥ विष्टुष्टवागनन्वारभ्योत्तरा १०
दोहयेदिति बौधायन^४ आनीयमान^५ एवानु चारभेत वाचं
च यच्छेदिति कात्यः^६ ॥
- ib. दुग्धं लभमानस्येति ॥ वत्सापाकरणप्रभृतीन्मन्त्रान्साधये-
दिति बौधायन^७ आसेचनप्रभृतीनिति शालीकिः^८ ॥
- I. 5. 8. आतञ्जन इति ॥ चतुर्थे सुव आनयेद्यावता मूर्च्छयिष्यन्म- १५
न्येतेति बौधायन^९स्तृतीये सुव आनयेद्यावता मूर्च्छयिष्यन्मन्ये-
तेति शालीकिः^{१०} ॥

१ Thus Be G Sāyaṇa; सङ्गदेवैना H Ben D C; सङ्गदेवैना U.

२ Thus Be; सर्वेणसर्वे Bu; सर्वेण (once) D C H Ben G U and Sāyaṇa.

३ Thus C H D G (sec. m.) Ben Be; श्लोकानामसंज्ञो Bu G (pr. m.); श्लोकानां चो U; श्लोकानामनुमन्त्रो Sāyaṇa.

४ Thus H Ben Be D C Sāyaṇa (viz. आसिचमाने Sāy.); •माना Bu D (sec. m.) U (sec. m.).

I. 5. 10.

अग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्रीति ॥ सूत्रः५ शालीकेर^१चो
ह स्माह बौधायनो ऽग्निहोत्रोच्छेषणमानीय हविरातञ्चन-
मानयेदेवमस्योभयमभ्यातक्तं^१ भवतीति^१ ॥

I. 5. 11.

उदन्वतापिदधातीति ॥ उदन्वतापिधाय सर्वाः५ रात्रिं
परिश्राययेदिति^१ बौधायन^१ उदन्वतापिधाय सिक्नैता अपो
ऽपिदध्यादिति शालीकिः^१ ॥

I. 5. 18.

अग्नीनां परिस्तरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^१चो ह
स्माहौपमन्यव उपवसथ एवाग्नीन्यथोत्पन्नं परिस्तृणीयादेवः५ हि
ब्राह्मणं भवत्युपास्मिञ्छू^१ यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं
१० विद्वानग्निमुपस्तृणातीति^१ ॥

अग्रनानग्रन इति ॥ आरण्यं चापश्चाश्रीयादिति बौधा-
यनो^१ ऽप एवेति शालीकिर्^१रण्यं नापश्चनेत्यौपमन्यवः^१
॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

I. 5. 17.

पाणिसंमर्शन इति ॥ उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठन्याणीं संमृशे-
१५ दिति बौधायन^१ उत्तरेण गार्हपत्यमिति शालीकिः^१ ॥

१ Corrected; अभ्यातनक्तं all the MSS. (also Sāyaṇa) exc. Be which has अभ्यातनक्तं ।

२ ०शापयेदिति Ben H.

३ MSS. (exc. B and Sāyaṇa) insert भूते, which is effaced in D; cp. TS. I. 6. 7. 3.

४ Thus Ben G D C; नापश्चनेत्य० HU; नाप्यापश्चनेत्य० Be; नाप्या-
पश्चनेत्य० Bu.

- I. 5. 19. अग्नीनां परिस्तरण इति ॥ सूत्रं शालीकेराख्यातमौप-
मन्यवस्याचो ह स्माह बौधायनो गार्हपत्यमेवाग्रे पुरस्तात्परि-
स्तृणीयादथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरत^१ एवमेवान्वाहार्थ-
पचनं परिस्तृणीयादेवमाहवनीयमिति^१ ॥
- I. 6. 1. पात्राणां सादन इति ॥ सूत्रं शालीकेराचो ह स्माह
बौधायन उत्तरेण गार्हपत्यं दणानि सस्तीर्य तेषु पात्राणि
सादयेदित्युत्तरतो ऽग्न्यगारस्य पात्राणि सादयेत्तेषां यथार्थ-
माददौतेति राशीतरः^१ ॥
- I. 6. 9. ब्रह्मण उपवेशन इति ॥ व्यवेत्य दक्षिणेनाहवनीयमुप-
विशेदिति बौधायनो^१ ऽव्यवेत्यैव दक्षिणेनाहवनीयमिति १०
शालीकिः^१ ॥
- यजमानस्योपवेशन इति ॥ व्यवेत्य दक्षिणत उपविशेदिति
बौधायनो^१ ऽव्यवेत्यैव दक्षिणत उपविशेदिति शालीकिः^१ ॥
- I. 6. 9. पृष्ठ्यायै स्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ सोम एव
पृष्ठ्यां स्तृणीयादिति शालीकिः^१ ॥ १५
- I. 6. 11. पवित्रयोः करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ पृष्ठ्यायास्तृणा-
नामित्यौपमन्यवो^१ ये^१ ऽन्ये^१ ऽनुपयुक्ताः कुशाः सुस्तेषामिति
शालीकिः^१ ॥

१ Thus Be; पृष्ठ्यास्तृणानामि० G (pr. m.) Bu H; पृष्ठ्यास्तृणानामि० U
G (sec. m.); Ben is defective; C corrupt; पृष्ठ्यास्तृणानामि० Sāyaṇa.

१ Thus G (sec. m.) and Sāyaṇa; येचान्ये the other MSS.

I. 96. 3.

स वाचंयमो भवति प्रणीतासु प्रणीयमानास्वा हविष्कृत
इति ॥ अन्तर्हसन्नेतेषु संपातेषु संभाषेतेति बौधायनो^{११}
विस्मृष्टवागिति शालीकिः^१ ॥

I. 7. 11.

होतृणां व्याख्यान इति ॥ सग्रहानृतेस्वाहाकारानित्येक-
५ मृतेग्रहानन्तःस्वाहाकारानित्येकः^५ सर्वानित्येकं^५ पूर्वः कल्पो
बौधायनस्योत्तरावुभौ शालीकेरिति^१ ॥

I. 7. 11.

दशहोतृव्याख्यान इति ॥ प्रणीताः प्रणीय प्रत्यङ् द्रवन्द-
ग्रहोतारं व्याचक्षीतेत्याचार्यैर्मुष्टिमेव ग्रहीष्यन्नित्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 7. 12.

निर्वपण इति ॥ सूत्रः^५ शालीकेर^{११}चो ह स्माह बौधायनः
१० शकटादेव निर्वपेद्भुरौ व्यभिष्टुष्याचपाणिं कामेद्विष्णुस्वा
क्रमतामिति^१ पुरोडाशीयान्प्रेक्ष्याभिष्टुष्येच्छन्नां पञ्चेति^१
त्रिर्यजुषा सक्तूष्णीं चतुरवत्तिनां^१ त्रिर्यजुषा द्विस्त्रूष्णीं
पञ्चावत्तिनां^५ सर्वानेव यजुषेति कात्यः^१ ॥ ५ ॥

पञ्चावत्तस्य प्रक्रमण इति ॥ निर्वपणात्पञ्चावत्तं प्रक्रमेदिति
१५ बौधायनो^{११} ऽवदानत इति शालीकिः^{११} प्रदानत इत्यौप-
मन्यवश्चातुष्पाश्यादित्यौपमन्यवीपुत्रः^१ ॥

I. 8. 7.

अतिशिष्टानामावपन इति ॥ तान्कोष्ठे^१ वा पल्ले वावपे-
दिति बौधायनो^{११} ऽच्चैवैनानावपेयुरिति शालीकिः^१ ॥

I. 13. 3.

आज्यस्य निर्वपण इति ॥ सूत्रः^५ शालीकेर^{११}चो ह स्माह

बौधायन औषधस्थानं गत्वाज्यं निर्वपेदेवमस्य सह हविर्भिः
प्रोक्षणं लभत इति^१ ॥

I. 8. 12. परिदान इति ॥ यथानिरूपं परिददीतेति बौधायनो^{११}
ऽत्रो ह स्माह शालीकिरग्ने हव्यः रक्षस्वेत्येव ब्रूयाद्विष्णो
हव्यः रक्षस्वेति पयो^१ विष्णुर्हि पयसां गोप्ता भवत्यग्नि- ५
रौषधस्वेति^१ ॥

I. 8. 13. प्रोक्षणीनामुत्पवन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} निगदन्नेवै-
तामृचं त्रिरुत्पनुयादिति^१ शालीकिः^१ ॥

I. 8. 19. पुरोडाशीयानां प्रोक्षण इति ॥ अवग्राहशः प्रोक्षेदिति
बौधायनो^{११} देवताः समनुद्रुत्य त्रिरेवेति शालीकिः^१ ॥ १०

I. 9. 2. पात्राणां प्रोक्षण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^{११}त्रो ह स्माह
बौधायनः शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे पात्राणि^१ देवयज्याया इति^१ ॥

I. 9. 4. अतिशिष्टानां परिशायन इति ॥ एता एव परिशयो-
रन्निति^१ बौधायनः^{११} सिद्धेता अप उपरिष्टादन्याः सः सुर्वी-
तेति शालीकिः^१ ॥ १५

ib. कृष्णाजिनस्यावधवन^{११} इति ॥ उपनिष्क्रम्याग्न्यगारादुत्तरे

१ Thus, as often in the Dvaidha, H Be and Sāyaṇa; पुनीया०
the other MSS.

२ Om. Be.

३ Thus Bu Sāyaṇa; •शायौरन्निति U; •शायौरन्निति C H Be Ben
G; •शायौरन्निति D.

४ Thus (and cp. *infra* XXIII. 4 and 6) G (sec. m.) Be, and the
vivarāṇa; •धून Ben H G (pr. m.) U D C and Sāyaṇa.

ऽपरे ऽवान्तरदेशे कृष्णाजिनमवधुनुयादिति^१ बौधायनो^१
 ऽन्तरेवेतां दिशमिति शालीकिः^१ ॥

9. 5. कृष्णाजिनस्यास्तरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽवि-
 सृजन्नेतत्कर्म कुर्यात्कृष्णाजिनावधवनादास्तरणादेवमुलूखला-
 ५ धूहनादा^१ पुरोडाग्नीथानामावपनादेवं मुसलस्यावधानादा
 शूर्पस्थोपोहनादेवमधिवपनादा प्रस्कन्दनादेवं कपालोपधानादा
 योगाभ्यूहाभ्यामेवं^२ प्रस्तर आ सुचाः सादनादेवमभ्यादानादा
 खननादेवमौदुम्ब्याभिहोमादेवं धूप आ परित्ययणादिति^३ ॥
 यथोपपादमेवेतानि कर्माणि कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥ ई ॥

9. 8. १० पुरोडाग्नीथानामावपन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ पञ्च
 सुष्टीन्यञ्चावत्तिनामावपेदिति शालीकिः^१ ॥

9. 12. दृषदुपले वृषारवेणोच्चैः समाहन्तीति ॥ सूत्रं बौधाय-
 नस्य^१ शम्यथैवेति शालीकिः^१ ॥

9. 14. शूर्पस्थोपोहन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१ चो ह स्माह
 १५ बौधायनस्तृष्णीः शूर्पमुपोहेंत्समस्तेनैवास्मिन्मन्त्रेण पुरोडाग्नी-
 यानुद्वपेद्वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्त्विति । ॥

१ धूनुया० Bu and Sāyana.

२ Thus (०धवनाद०) Be G (sec. m.); ०ध्वननाद० Ben; ०यवनाद० Bu; ०धूननाद० the other MSS. and Sāyana.

३ Thus C G (sec. m.); योगाभ्यूहाभ्या० Bu; योगान्यूहाभ्या० Sāyana; योगाभ्यूहाभ्या० all the other MSS., but cp. *infra*, p. 19, l. 16.

४ Thus G D C Be; परित्ययनादि० Bu; परित्ययणादि० Sāyana; परि-
 थाणादि० U H Ben.

- I. 9. 15. अथोदङ् पर्यावृत्य परापुनातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥
 यां कां चिद्दिग्गमभि पर्यावृत्य परापुनातीति शालीकिः ^१ ॥
- I. 9. 17. तुषाणां निरसन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह
 बौधायनो ऽत एव यावन्मात्रानुपहत्य कृष्णाजिनस्य ग्रीवात
 उपवपेद्रक्षसां भागो ऽसीत्यथोदकमुपसृशेदिति ^१ ॥
- I. 10. 8. कृष्णाजिनस्य पुनरास्तरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोः ^१
 प्राचीनग्रीवमुत्तरर्चमित्यौपमन्यवः ^१ ॥
- I. 10. 17. पेषण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह बौधायनः
 प्राणाय त्वेति प्राचीं प्रोहेदपानाय त्वेति प्रतीचीं व्यानाय त्वेति
 तिरश्चीं कर्षेदथ प्राचीं प्रोहेद्दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धामिति ^१ १०
 कृष्णाजिने पिष्टानि प्रस्कन्दयेद्देवो वः सविता हिरण्यपाणिः
 प्रतिगृह्णात्विति ^१ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥
- I. 11. 7. नैकचरौ धृष्टेरादानं विद्यते न वज्रविति शालीकिर^१-
 चोह स्माह बौधायन^१ आदित एव धृष्टिमाददौत धृष्टिरसि
 ब्रह्म यच्छेति ^१ गार्हपत्यमभिमन्त्रयेतापाग्ने ऽग्निमामादं ^{१५}
 जहीति ^१ निष्क्रव्यादं सेधेति दक्षिणाङ्गारं निरस्येदथान्या-
 न्कल्पयेदा^१ देवयजं वहेति ^१ तेषु चरुस्थालीमधिश्रयेद्भुवासि
 पृथिवीं दृष्ट्वायुर्दृष्ट्वा प्रजां दृष्ट्वा सजातानस्मै यजमानाय

^१ Thus Bu C G (sec. m.) U (sec. m.) and Sāyaṇa; all the other MSS. औपमन्यवः ।

^{१०} यान्यं कल्पयेदा G (sec. m.) D C; all the other MSS. have the

पर्युहेत्येनां प्रदक्षिणमङ्गारैः परिचिनुयान्निर्दग्धः रचो
गिर्दग्धा अरातय इति ^१ स एवमेव सर्वाश्चरुस्थालीरधि-
अधेदिति ^१ ॥

चरुमुखेऽस्त्विति ॥ स ह स्माह बौधायन आदित एव
^५ धृष्टिमाददीत ^१ मुख्यादेव भक्षान्साधयेदित्यत्रो ह स्माह
शालीकिः कपालसंयोजने खलु धृष्टेरादानं भवति ^१ स
कपालान्येवोपधास्यन्धृष्टिमाददीत ^१ पुरोडाशादेव भक्षान्सा-
धयेदिति ^१ ॥

1. 10. कपालानामुपधान इति ॥ सूत्रमाचार्यथोरत्रो ह स्माहौ-
^{१०} पमन्यवो यथान्नायं खल्वस्यैवं कपालान्युपहितानि भवन्ति ^१
य एवैषो ऽङ्गाराधिवर्ततो ^१ मन्त्रस्तं प्रथमं कपालोपधानानां ^१
कुर्यादथ तृष्णीमङ्गारमधिवर्तयेदिति ^१ ॥

एककपाले ^१ द्विकपाल इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
यदि चैककपालो यदि च द्विकपालः सर्वैरेनं कपालमन्त्रै-
^{१५} रुपदध्यादित्यत्रो ह स्माह शालीकिर्यथाधिकरणमेव कपाला-
न्युपदध्यात्तु योगाभ्यूहौ गमयेत्तपनमन्त्रं चात्र त्र्यूहाद्गूणा-
मङ्गिरसां तपसा तप्यस्व तप्येथां तप्यध्वमिति ^१ ॥

१ Thus C D Ben G (sec. m.) and Sāyaṇa; °वर्तने U; वर्तन Be H G (pr. m.).

२ Thus C D H Ben Be G (pr. m.); °धानं Bu U G (sec. m.) and Sāyaṇa.

३ Thus the vivaraṇa only; °कपालो the MSS.

- I. 12. 3. कपालानां योग इति ॥ सूत्रमाचार्यधोर^१त्रो ह स्माहौप-
मन्यव एतैरेवास्तैतानि मन्त्रैर्युक्तानि यैरुपहितानि भवन्त्ये-
तरो विमोचनमन्त्र एव स्यादिति ^१ ॥
- I. 12. 6. मदन्तीनामधिश्रयण इति ॥ तिरः पवित्रमप आनीया-
धिश्रयेदिति बौधायनो ^२ यथोपपादमिति शालीकिः ^३ ॥ ५
- I. 12. 11. संयवन^४ इति ॥ सूत्र^५ शालीकेर^६त्रो ह स्माह बौधायनः
प्रणीताभ्यः सुवेणोपहृत्याप आनयेदेवं^७ मदन्तीभ्यस्ता उभ-
यीरानीयमानाः प्रतिमन्त्रयेत समापो अद्भिरगमतेति ^८ ॥
- I. 12. 17. व्यभिमर्श इति ॥ स ह स्माह बौधायनो व्यभिमृशेदेवै-
कहविरवं^९ नानाबीजानीत्य^{१०}त्रो ह स्माह शालीकिः स^{११}स- १०
गात्खलु व्यभिमर्शा जायते ^{१२} नास^{१३}सृज्यमानानि हवी^{१४}षि
व्यभिमृशेन्नैकहविः^{१५} ^{१६}को^{१७} हि नानाबीजानां व्यभिमर्श इति ^{१८} ॥
- I. 13. 3. आज्यस्य निर्वपण इति ॥ सूत्र^{१९} शालीकेर^{२०}ाख्यात^{२१}

१ Thus only G (sec. m.); all the other MSS. (and the viva-
raṇa and Sāyaṇa) संवपन, but cp. Sāyaṇa's remark: संवपनमुदकपिष्टयोः
संयोजनं । तथा च सूत्रं (cp. I. 12. 16) प्रणीताभिः संयोजति ।

२ Thus Bu Be C D G (sec. m.); आनतय एवं Ben; आनयत एवं
H G (pr. m.) U and Sāyaṇa.

३ Thus H Be Ben and Sāyaṇa; 'देवैकं हवि' Bu C D U G (एक-
हविः एकद्रव्यकं हविः Sāyaṇa).

४ Thus Bu; नैकहविः को H Ben G U; नैकहविष्को Be; नैकहविष्को
C; नैकहविष्को D; नैकहविष्को Sāyaṇa.

बौधायनस्य^१चो ह स्माहौपमन्यवः सर्वाण्येव हवींषि परि-
निष्ठाप्याज्यं निर्वपेदिति^१ ॥

I. 13. 15.

आप्यनिनयन^१ इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमाषेभ्यो निनये-
दिति बौधायनो^१ ऽग्नेणातिहायेति^१ शालीकिर^१ग्नेण वा
५ जघनेन वेत्यौपमन्यवः^१ ॥ ८ ॥

I. 14. 6.

स्फ्यस्य स^१शान^१ इति ॥ सूत्र^१ शालीकिर^१चो ह स्माह
बौधायनो य एष^१ स्फ्यस्योदसनो^१ मन्त्रस्तं प्रथम^१ स^१श-
नानां^१ कुर्यादथ तूष्णीं^१ स्फ्यमुदस्येदिति^१ ॥

I. 15. 4.

वेद्यै परिग्रहण इति ॥ सूत्र^१ शालीकिर^१चो ह स्माह
बौधायनः ओषिं^१ प्रथमां परिगृह्णीयादथ दक्षिणम^१समथो-
त्तरमिति^१ पुरस्तादेवैनां प्रदक्षिणं परिगृह्णीयादित्यौपमन्यवः^१ ॥

१ Thus (and cp. xxi. 4) Be and the vivaraṇa; आप्येभ्यो नि० Ben U H G; आप्यस्यनि० D C and Sāyaṇa.

२ Thus Be (and cp. xx. 20, xxi. 4); येणातिहायेति H Ben C D G (pr. m.) and Sāyaṇa; येणातिहाय निनयेदिति G (sec. m.) U (sec. m.); येणाहवनीयं निनयेदिति Bu.

३ Thus (*nomen actionis* to संश्रयति) Bu only; संश्रय C D G (sec. m.) Ben Be and Sāyaṇa; संश्रयान U (sec. m.) and the vivaraṇa; संश्रयर्शन G (pr. m.); स्पर्श H.

४ एष Ben Be C D G (sec. m.) U (pr. m.); एष H Bu G (pr. m.) U (sec. m.) and Sāyaṇa.

५ Thus Be Ben C D; ०दसने G Bu and Sāyaṇa; ०दसन H.

६ Thus Sāyaṇa; संश्रयाना Bu; संश्रयानं G (sec. m.), U (sec. m.); संश्रयानानां Ben; संश्रयानां C D; संश्रयानां H U (pr. m.) G (pr. m.) The reading of Be is uncertain. Read स^१शानानां ?

७ ओषीं some of the MSS.

- I. 15. 15. योयुपन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ चतुर्थेन योयुपित्वा पञ्चमेनोद्गृहीयादिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 16. 1. प्रोक्षणीनामासादन इति ॥ स्फ्यस्य वर्तमानुपनिनीयासादये-
दिति^१ बौधायनो ^२ ऽनुपनिनीयेवेति शालीकिः ^१ ॥
- I. 16. 5. इध्मावर्हिषोरुपसादन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्तरमिध्मा-
मिति शालीकिः ^१ ॥ ६ ॥ तृतीयः ॥
- I. 16. 7. वेदपरिवासनेष्विति ॥ पञ्चधा विभज्य सुचः संमृजेदिति^१
बौधायनः ^२ समस्तैरेवाङ्गिरभ्याकारमिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 16. 19. प्राग्निचहरणस्य संमार्जन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^३
दृष्ट्या^५ संमृजेदिति^१ शालीकिर्न^१ संमृजेदित्यौपमन्यवः^२ ^१ ॥ १०
- I. 17. 1. सुक्लसंमार्जनानामनुप्रहरण इति ॥ सूत्रं^५ शालीकेर^१चो
ह स्माह बौधायनो ऽङ्गिरभ्युक्ष्यासंचर उदस्येदुत्करे वै^१वमिध्मा-
संनहनानीति ^१ ॥
- I. 17. 5. पत्नीनां^५ संनहन इति ॥ स ह स्माह बौधायन एकैका-
मासां^१ संनह्येदेकैकां गार्हपत्यमीचयेदेकैकामाज्यमवेचये- ^{१५}
दित्य^१चो ह स्माह शालीकिः सङ्गदेवैनाः सर्वाः संनह्येदेकैकां
गार्हपत्यमीचयेदेकैकामाज्यमवेचयेदित्य^१चो ह स्माहौपमन्यवः

१ Thus Bu G (sec. m.) and Sāyana; वर्तमानुप० H C Ben U D G (pr. m.).

२ संमृजेदिति H Ben (thrice) U, D C (the first time), G (pr. m.); the other MSS. संमृजेदिति ।

३ एकैकानेवासां Bu G (sec. m.) U (sec. m.).

सहदेवैनाः सर्वाः संनह्येत्सकृद्गार्हपत्यमीचयेदेकैकामाज्यमवे-
चयेदित्येकैकामेवासाः सर्वेणसर्वेण कर्मणा परिनिस्तिष्ठेदि-
त्यौपमन्यवीपुत्रः ^१ ॥

ib.

ग्रन्थिकरण इति ॥ अवाचीनपाशमूर्ध्वनिर्माचनमित्या-
५ चार्ययोर्हर्ध्वपाशमवाचीननिर्माचनमिति दीर्घवाक्य ^१ एवमिव
हि प्रजाः प्रजायन्त इति ^१ ॥

पत्न्यामविद्यमानायामिति ॥ स ह स्माह बौधायनो यज-
मानायतन आसीनो यजमान एवैतान्मन्त्रान्निगदेदित्यत्रो ह
स्माह शालीकिः पत्नीसंयोजकाः खल्वेते मन्त्रा दृष्टा भवन्ति ^१

१० तस्यामविद्यमानायां नैवैनानाद्रियेतेति ^१ ॥

I. 18. 4

अथैनामाज्यमवेचयतीति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायनः पत्न्या तदवेक्षितमुपयच्छीत^१ तेजो ऽसीत्यथैन-
च्छकलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेक्षीत्यथैनदाहवनीये ऽधि-
अयेदग्निस्ते तेजो मा विनैदित्यथैनद्रृत्वोत्तरेण प्रोचणीः

१५ सादयित्वावेक्षितोत्पुनुरथादाज्यवतीभ्यां^२ प्रोचणीरिति ^१ ॥

I. 18. 10.

आज्यस्यावेक्षण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^३ सर्वैरेवावे-
क्षितमाज्यमुत्पुनुरथादिति^२ शालीकिः ^१ ॥

१ Thus all the MSS. exc. Be 115 and U sec. m., which read
•यच्छेत् (•यच्छेत् Sāyaṇa), but infra xxiv. 32 •यच्छेत् ।

२ •वेक्षितो only Sāyaṇa. MSS.: •वेक्षितो, •वेक्षेतो or •वेक्षतो ।
All the MSS. and Sāyaṇa and the viv. here and I. 17 पुनुरथा, U
only both times (sec. m.) and C once •पुनुरथा ।

३ Thus Bu Be G (pr. m.) U C D; •आज्यमवेक्षितसु Ben H G
(sec. m.) and Sāyaṇa

I. 19. 1. आज्यग्रहाणां^१ ग्रहण इति ॥ सह स्माह बौधायनो ध्वर्युरे-
 वोभयैर्मन्त्रैर्गृहीयात्पौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च^२ याजमानैर्यज-
 मानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यत्रो^३ ह स्माह शालीकिरध्वर्युरेवोभयै-
 र्मन्त्रैर्गृहीयात्पौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च^४ न याजमानैर्यज-
 मानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यत्रो ह स्माहौपमन्यवो यथापि^५ पौरो-
 डाशिका मन्त्रा नाभिनिवर्तन्त^६ एवमेवापि याजमाना मन्त्रा
 नाभिनिवर्तेरन्निति^७ ॥

I. 19. 13. इध्मावर्हिषः प्रोक्ष्ण इति ॥ त्रिस्त्रिरेकैकं प्रोक्षेदिति
 बौधायनः^८ स्रक्तस्रक्तदिति शालीकिः^९ ॥ १० ॥

I. 19. 16. वर्हिषः प्रोक्ष्ण इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह^{१०}
 बौधायनस्त्रिष्टन्दिवे तेत्यग्राणि प्रोक्षेत्प्रज्ञो ऽन्तरिक्षाय तेति
 मध्यान्युपविश्य पृथिव्यै तेति मूलानि^{११} सह सुचा पुरस्ता-
 त्प्रत्यञ्चं ग्रन्थिं प्रत्युक्ष्यातिशिष्टाः प्रोक्ष्णौर्निनयेद्दक्षिणायै
 ओणैरोत्तरायै ओणेः स्वधा पितृभ्य ऊर्गमव वर्हिषश्च ऊर्जा
 पृथिवीं गच्छतेति^{१२} ॥

१५

१ Thus Be only; आज्यग्रहाणो Bu; आज्यानां the other MSS., but cp. xx. 23.

२ Most of the MSS. ०मन्त्रयैवे० ।

३ यथापि Be G (sec. m.); यथाविधि Sāyana; यथा the other MSS.

४ ०भिनिवर्तन्ते U Bu G (sec. m.) Sāyana; the other MSS. without नि ।

५ Thus C D G (pr. m.) U (pr. m.) Be Ben H; ०वतन् इति Bu G (sec. m.) U (sec. m.) and Sāyana,

I. 19. 20.

सूच उदूहन इति ॥ अग्नेषात्मानमुदीचीमुदूहेदिति
बौधायनो ^१ जघनेनात्मानमुदीचीमुदूहेदिति शालीकिः ^१ ॥

I. 20. 1.

प्रस्तरे पवित्रे अपिष्टजति यजमाने प्राणापानौ दधामीति
वा तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ^१ ॥

I. 20. 2.

तं यजमानाय वा ब्रह्मणे वा प्रयच्छतीति ॥ पूर्वः कल्पः
शालीकेभ्यस्तरो बौधायनस्य ^१ ॥

I. 20. 3.

शुखस्यायातन^१ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ शुखं विस्रस्य
दक्षिणे वेद्यन्ते स्तृणीयादिति शालीकिः^२ ^१ ॥

I. 20. 7.

वेद्यै स्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्तरं एवेनां प्राचीं
^{१०} धातुश स्तृणीयादिति शालीकिः ^१ ॥

I. 20. 8.

परिधीनां परिधान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
ऽध्यस्येदक्षिणमुपोहेदुत्तरमित्य^१ नौकसः स्तृष्टानेवैनान्परिदधा-
दिति शालीकिः ^१ ॥

I. 20. 12.

अथ सूर्येण पुरस्तात्परिदधातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्तरं
^{१५} हवनोयमेवेतेन यजुषोपतिष्ठेतेति शालीकिः ^१ ॥

I. 20. 14.

ऊर्ध्वं समिधावादधातीति । सूत्रं बौधायनस्योर्ध्वं एवेने
अभ्याधायानतिपातयेदिति^३ शालीकिः ^१ ॥

१ यत्न Bu Be C.

२ शालीकेः Be Ben H G (sec. m.).

३ Thus H Ben C D G (pr. m.) and Sāyana; 'यानुनिपातये' Bu U G (sec. m.); 'यानुपातये' Be; the verb seems to be a denominative to 'अननिपात', cf. Sāyana: 'अतिपात आहवनीयादतिपातय पातः । स न

I. 20. 16. विधृत्योः करण इति ॥ सूत्रमाचार्यशोर^१त्रो ह स्माह दक्षि-
णाकारो राधीतर^२ उभे एवैते वेदि^३ व्यतिषज्येयातामिति ॥
मध्यमाद्भातोरनन्तर्गर्भे^४ स्यातामित्यौपमन्यवः^५ ॥ ११ ॥

दोहनपवित्रस्यासादन इति ॥ विस्त्रस्य प्रस्तर आसादये-
दिति बौधायनो^६ ऽविस्त्रस्यैवेति शालीकिः^७ ॥

I. 20. 18. सुचा^८ सादन इति ॥ स ह स्माह बौधायन ईषत्प्रत्यव-
हतामिवोपभृत^९ सादयेद्विधृतीभ्यां चैनामवगृह्णीयादित्यत्रो
ह स्माह शालीकिरनुपूर्वा एवैनाः^{१०} सादयेन्न^{११} चोपभृतं
विधृतीभ्यामवगृह्णीयादिति^{१२} ॥

I. 21. 14. हविषामुदासन इति ॥ अग्रेणानुदासितानि जघनेनाद्वा- १०
सितानीति बौधायनो^{१३} जघनेनानुदासितान्यग्रेणोदासिता-
नीति शालीकिर^{१४}पच्छेदमित्यौपमन्यवः^{१५} ॥

I. 21. 20. प्रत्यञ्जन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयानि प्रत्य-

१ रथीतर Sāyana.

२ Effaced in G.

३ Thus Ben H C D G and Sāyana; ०रन्तर्गर्भे Bn.

४ प्रत्यवहृता H Ben C D G (pr. m.) U and Sāyana; प्रत्यगवहृता G (sec. m.), प्रत्यगवहृता Bn, cp. xxii. 7.

५ Thus Bu G (sec. m.) U and Sāyana; एवैना आसा Bn H C D G (pr. m.); एवैता^८ सा Be.

६ Thus Bu G (sec. m.) U (sec. m.); ०पच्छेदित्य Be; ०रवच्छेद H Ben G (pr. m.) U (pr. m.) and Sāyana; D and C defective; cp. xx. 30 s. f., xxii. 15 s. f.

आचरणं चाशयान्कापालानि चेति [॥] कपालान्येवेति
शालीकिः ^१ ॥

कपालानामाध्वर्यवे ^१ विमोक इति ॥ उद्वास्व हवींषी-
त्यत्राचार्यो ^२ विमुञ्चतो ^३ ॥ भक्षयन्नेव ^४ भक्षाणां पारे कपा-
५ लानि विमुञ्चेदित्यौपमन्यवः ^१ ॥

22. 17. आधाराविति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] भीषू ^२ द्व ^३ व्यतिषक्तौ ^४
स्यातामिति शालीकिः ^१ ॥

1. 23. 2. संशेष इति ॥ अग्नीदग्नीनिति बौधायनो [॥] ऽग्निमग्नीदिति
शालीकिर [॥] अग्निरिधौ ^२ अग्निं चेत्यौपमन्यवः ^१ ॥

23. 10. ^{१०} अत्याक्रमण इति ॥ सव्येन प्रदास्यन्नत्याक्रामेद्भुत्वा ^२ सुतो
दक्षिणेनेति बौधायनो [॥] दक्षिणेन प्रदास्यन्नत्याक्रामेद्भुत्वा-
सुतः सव्येनेति शालीकिः ^१ ।

१ Thus only G (sec. m.) Be and the vivaraṇa; ०ध्वर्यवो all the other MSS.

२ Thus Bu G (sec. m.) and, as it seems, the vivaraṇa; ०चार्यो-
र्विमुञ्चतो Be G (pr. m.); ०चार्योर्विमुञ्चेदभक्ष्य० the other MSS. and
Sāyaṇa. About the interpunction and the meaning of this dvai-
dham I am uncertain.

३ Thus Bu (which, however, omits द्व) and the vivaraṇa only,
which runs: अभिसुख्येन सुवावे प्रवर्तयेवे अभीषू रग्नी; ०भिषूयति G
(sec. m.), U (sec. m.); ०भिषूयतिषक्तौ C; ०भियतिषक्तौ Ben H;
०भियतिषक्तौ D; Be corrupt, Sāyaṇa reads अभिदत्तो and com-
ments: अभितः दत्तो सर्वादिक्संवन्धिन्ये (sic). Read ०भीषू ?

I. 24. 1. आश्रावण इति ॥ ओ आश्रवेति बौधायन " आ आश्रवेति शालीकिः " आश्रवेत्यौपमन्यवः ^१ ॥

I. 23. 19. प्रवर इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह बौधायन उत्तर ऊर्ध्वग्रं स्फ्यं निहत्य प्रवरं प्रवृणीयादत्रैव^१ च^१ स्फ्यमुदस्येदुपरिष्ठाच्चोपसृगेदिति^१ ^१ ॥

I. 24. 4. होतुर्वरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यद्यस्य पिता वाचार्थो वा ज्यायान्वा होता स्यादुपाश्रितेषां गुरुणां नामानि गृह्णीयादित्युच्चैरेव होतुर्नाम गृह्णीयादिति शालीकिः ^१ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

I. 24. 13. अभिक्रामं जुहोतीति ॥ स ह स्माह बौधायनः^२ सर्वे- १० णाभिक्रामेत्पञ्चामाहुतीभिः^३ खरेणोत्तरामुत्तरामाहुतिं ज्यायसीं ज्यायसीं जुहुयादिति ^१ पञ्चामेवाभिक्रामं समानचाहुती-जुहुयादिति शालीकिः " समानच तिष्ठन्नाहुतीभिरेवाभिक्रामेदित्यौपमन्यवः^४ " समानचैव तिष्ठन्प्रदक्षिणमनुदिशं जुत्वा मध्ये स्वाहाकारं जुहुयादित्याञ्जीगविः ^१ ॥ १५

१ Thus H Ben C D G (pr. m.) U (pr. m.) Kcs.; *दच चैव Be U (sec. m.) Sāyana; *दच च Bu G (sec. m.).

२ *रिद्धाचाप उपसृ* Bu G (sec. m.).

३ The text is given acc. to U (sec. m.) and Sāyana. In H Be Ben D C the words of Bandhāyana are attributed to Śāliki and vice versâ, but cp. the vivaraṇa of I. 16 init., where सर्वेषाभिक्रामेत् is cited as first vikalpa.

४ The MSS. present sometimes आहुतिभिः sometimes आहुतीभिः, cp. xxiv. 3. s.f.

५ एव before अभिक्रामेत् om. Bu Be D G (sec. m.).

I. 24. 14.

आज्यभागयोर्हाम इति ॥ पूर्वार्धं प्रतिमुखं प्रवाङ्गजुहु-
यादिति बौधायनः ॥ पूर्वार्ध एव प्रवाङ्गगिति शालीकिः ॥

I. 24. 17.

हविषामवदान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः पूर्वार्धा-
देवाये प्रथमं मुख्यस्य हविषो ऽवद्येदथापरार्धादेवमस्य प्रद-
५ च्छिण् हविषामवत्तं भवतीत्यत्रो ह स्माह शालीकिरपरा-
र्धादेवाये प्रथमं मुख्यस्य हविषो ऽवद्येदथ पूर्वार्धादेवमस्य
प्राक्छ्स्थानि हवींषि भवन्तीति ॥ मध्यात्पूर्वार्धात्पश्चार्धा-
त्पञ्चावत्तिनामित्यौपमन्यवः^१ ॥

आहुतौनामायतन इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्त्रीण्ये-
१० वैतान्यादिष्टस्थानानि भवन्त्याज्यभागौ स्विष्टकृदधेतरा यथाव-
काशं जुहुयादिति ॥ प्रष्टौरेवाहुतौर्जुह्वत्पूर्वार्धं स्विष्टकृतं जुहु-
यादिति शालीकिः ॥ सुच्यमाधारपथमभिजुहुयादित्यौप-
मन्यवो ॥ मध्ये प्रदक्षिणं मण्डलाकारमिति राथीतरः^२ ॥

I. 25. 5.

उपांशुयाजस्य करण इति ॥ सूत्रं मौद्गल्यस्त्रीचो ह
१५ स्माह बौधायन औषधस्योपांशुयाजं कुर्यादग्नौषोमीयं पौर्ण-
मास्यां वैष्णवममावास्यायामित्यत्रो ह स्माह शालीकिराज्य-
स्योपांशुयाजं कुर्यात्त्वौम्यं पौर्णमास्यां वैष्णवममावास्याया-
मित्यत्रो ह स्माहौपमन्यव औषधस्यैवोपांशुयाजं कुर्यात्वर-
खतः पौर्णमास्यां सरस्वत्या अमावास्यायामित्युभयवैवाज्यस्य

१ Instead of पश्चार्धात् G (sec. m.) and Sāyaṇa अपरार्धात् ।

२ Thus G (sec. m.) D C and Sāyaṇa ; राथीतरः the other MSS.

वैष्णव^१ इति राधौतरो^२ ऽत्रो ह स्माह कौणपतन्त्रिष्वरुष^३
स्याद्वैष्णवश्च स्यात्त्वयं चैव^४ यजमानः प्राश्नीयादिति^५ ॥

पञ्चमस्यावदानस्याभिवृद्ध्या^६ इति ॥ औषधस्याभिवर्धये-
दिति बौधायन^७ आज्यस्यैवेति^८ शालीकिः^९ ॥

I. 26. 7. मेक्षणस्यानुप्रहरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^{१०}त्रो ह स्माह^५
बौधायनो न मेक्षणन्यायेन वपाश्रपणी अनुप्रहरेदिति^१ ॥

I. 26. 15. प्राश्निचस्यावदान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} परिहरित्य-
न्नेव^६ प्राश्निचमवद्येदिति शालीकिः^१ ॥

आज्यहविष्यन्वाहार्यस्य^{१२} करण इति ॥ कुर्यादिति बौधा-
यनो^{१३} न कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥

१०

I. 27. 16. अन्वाहार्यस्यासादन^{१४} इति ॥ अग्रेण यजमानं च ब्रह्माणं च
पर्याहृत्य दक्षिणस्याः ओष्ठामासादयेदिति बौधायनो^{१५} ऽत
एव दक्षिणस्याः ओष्ठामिति शालीकिः^१ ॥ १३ ॥

१ Thus all ; r. विष्णव ?

२ Thus (कौणपतन्त्रिच०) H D C G Be U (pr. m.) and Sāyaṇa ; कौण-
पतन्त्रि० Ben ; कौणपतन्त्रि० Bu ; कौणपत० U (sec. m.).

३ चैवं Bu U (sec. m.) G (sec. m.) ; चैव all the other MSS. and
Sāyaṇa.

४ ऽहंश्वा all.

५ Thus Bu Be G (sec. m.) ; औषधस्यैवाभिवर्धयेदिति all the other
MSS. and Sāyaṇa.

६ ऽभिवृद्ध्या G (sec. m.)

७ औषधस्य instead of औषध० H G U C.

८ Thus the vivaraṇa ; ऽस्य सादन the MSS.

ib.

अन्वाहार्यस्योद्वासन इति ॥ अग्रेण सुच उदञ्चमुद्वासये-
दिति बौधायनो " जघनेन सुच उदञ्चमिति शालीकिः ^१ ॥

I. 27. 16.

हविर्हस्तिष्ठानामुद्वासन इति ॥ अग्रेण सुच उदञ्चु-
द्वासयेदिति ^१ बौधायनो " जघनेन सुच उदञ्चीति ^१
शालीकिः ^१ ॥

I. 28. 9.

अनूयाजानां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " प्रतीची-
रेवैता आङ्गतीः सः स्थापयेदिति शालीकिः ^१ ॥

I. 28. 10.

वाजवत्योर्बृहन् इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽच्छया
प्रतीचीमुपभृतं ^२ प्रत्यूहेदङ्घ्रिश्चैनां सः स्पृशेदित्यत्रो ह स्माह
१० शालीकिः प्राचीनपुष्करे एवैने विकर्षन् ^३ चोपभृतमङ्घ्रिः
सः स्पृशेदिति ^१ ॥

I. 28. 17.

प्रस्तरस्य समञ्जन इति ॥ चिस्तिरेकैकस्यां समञ्ज्या-
दिति बौधायनः " मङ्गत्सङ्गदिति शालीकिः ^१ ॥

I. 29. 3.

प्रस्तरस्थानुप्रहरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽध्वर्यु-
१५ रेवोभयैर्मन्त्रैरनुप्रहरेत्यौरोडाग्निकैश्च याजमानैश्च ^१ याज-
मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यत्रो ह स्माह शालीकि-
रध्वर्युरेवोभयैर्मन्त्रैरनुप्रहरेत्यौरोडाग्निकैश्च याजमानैश्च ^१ न
याजमानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्यत्रो ह स्माहोपमन्यवो

१ उदञ्चि Sāyana only ; उदञ्चम् U Bu Be G (Ben H D C om. this dvaidham altogether).

२ प्राचीनुः Sāyana.

३ ०तिकर्षन् Bu, कर्षन् H. S.

यथापि^१ पौरोडाशिका मन्त्रा नाभिवर्तन्त^२ एवमेवापि याज-
माना मन्त्रा नाभिवर्तेरन्निति^३ ॥

I. 29. 12. परिधीनामभ्याधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ प्रस्थान^४
एवैनानभ्यादध्यादिति^५ शालीकिः^६ ॥

I. 29. 15. अथैनान्स्त्रावेणाभिजुहोतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ ५
प्रस्तरं चैव परिधीःश्चाभिजुह्यादिति शालीकिः^६ ॥

I. 29. 18. सुचोर्विमोक इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकिः^६ ॥

I. 30. 2. पत्नीसंयाजेष्त्वलिजां परिक्रमण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥
सर्व एवोत्तरेण गार्हपत्यं परिक्रामेयुरिति शालीकिः^६ ॥ १४ ॥ १०

I. 30. 9. पत्नीनां संयाजन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ भ्रौवाज्येन
ध्वानेनैव^७ पत्नीः संयाजयेदिति शालीकिः^६ ॥

अन्तर्धाय देवानां पत्नीः संयाजयेदिति बौधायनो^८
ऽनन्तर्धायैवेति शालीकिः^६ ॥

पत्नीसंयाजेषु शम्युवाकस्य करण इति ॥ कुर्यादिति १५
बौधायनो^८ न कुर्यादिति शालीकिः^६ ॥

1. 32. 5. भ्रुवाया आप्यायन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभावेव

१ यथा Bu G (sec. m.); यथापि the other MSS.

२ Without नि (cp. xx. 10: 24. 6) all.

३ प्रस्थाने वैना० Bu U (sec. m.) G (sec. m.); ०ने चैवा० Be; समाप्ता-
वेवैना० C D (Sāyana: प्रस्थाने कर्मावसाने समिष्टयजुर्होमानन्तरमित्यर्थः)

४ एव om. Bu G (sec. m.) and Sāyana.

ध्रुवामाष्याथयेतामध्वर्युश्च^१ यजमानश्चेत्य^२ध्वर्युरेव ध्रुवामाष्याथ
समिष्टयजुर्जुज्यादिति शालीकिः^३ ॥

I. 53. 9.

समिष्टयजुषो होम इति ॥ सूचमाचार्यथोर^४चो ह स्माह
गौतमः स्वाहा वाचीति जुला वर्हिषो धातृनाः संप्रलुप्य
५ ध्रुवायाः समज्यानुप्रहृत्याभिजुज्यात्स्वाहा वाते धाः
स्वाहेति^५ ॥ १५ ॥ पञ्चमः ॥

अथातो ऽग्न्याधेयं व्याख्यास्यामः ॥

I. 53. 6.

संभारेष्विति ॥ सूचः राधीतराणाम^६चो^७ ह स्माह
बौधायनो नाग्ननिहतं कुर्वीत धोररूपमिति^८ कुर्वीतैवाग्न-
१० निहतं^९ न तु सुज्जकुलायं^{१०} न ह्येतस्यानुख्या विज्ञायत^{११}
इति शालीकिः^{१२} ॥

I. 53. 10.

पात्राणां करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्वक्त-
आसेचनानि कारयेदग्रतःपुष्कराण्येवमस्य प्राचीनपुष्कराः
सुचः सन्ना भवन्तीत्य^{१३}चो ह स्माह शालीकिस्वक्त्रासेचनानि
१५ कारयेन्मूलतःपुष्कराण्येवमस्य प्राचीनपुष्कराः^{१४} सुचः सन्ना
भवन्तीति^{१५} विज्ञायते तस्माद्वाचीनाया वनस्पतयः पृथिवीं
क्षियन्तीति^{१६} ॥

१ Thus G (sec. m.) and Sāyana; °प्यायेताम° C G (pr. m.) Ben;
°व्यायेताम° H; °प्यायताम° D; °प्यायत्य° U Be.

२ रथीत° Bu.

३ विद्यत U (sec. m.)

४ Thus G U D C Be; प्रतीचीन° Ben Bu H.

५ Thus (क्षियन्तीति) Bu U C D G Ben; क्षिपन्तीति Be H.

सुचां प्रमाण इति ॥ वाङ्मात्राः स्युरिति बौधायनो ॥
 अरन्निमात्रा इति शास्त्रीकिः ॥ प्रादेशमात्रा इत्यौपमन्यवः ॥
 सुचामाकृतिविकार इति ॥ हस्योष्ठ्यः^१ स्युरिति बौधा-
 यनो ॥ वायसपुच्छा इति शास्त्रीकिर्ह्यसमुद्रप्रवेचना^२ इत्यौ-
 पमन्यवः ॥

I. 54. 16. अम्बरीषस्य करण इति ॥ उत्तरतो अन्यगारस्याम्बरीषं
 कुर्यादिति बौधायनो ॥ यत्रैवाम्बरीषः स्यात्तद्गच्छेदिति
 शास्त्रीकिः ॥

I. 55. 12. अन्यगारस्य परिक्रम^३ इति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन ॥
 उत्तरेणेति शास्त्रीकिः ॥

I. 55. 14. रोहिते चर्मणीति ॥ सूत्रं बौधायनस्यारोहितं
 स्यादिति^४ शास्त्रीकिः ॥

I. 55. 15. ब्रह्मौदनस्य^५ मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवाग्यादिति बौधा-
 यनस्तृष्णीक^६ इति^६ शास्त्रीकिः ॥

ib. ब्रह्मौदनस्य निर्वपण इति ॥ पवित्रवता पात्रेण मन्त्रवन्त- १५
 मिति बौधायनो ॥ ऽपवित्रेण तृष्णीकमिति शास्त्रीकिः ॥

१ हस्योष्ठ्य Ben H C D Bu G ; हस्योष्ठ्य Be U.

२ Thus Be Bu G (sec. m.) U (sec. m.); ०प्रवेचा H Ben C D G (pr. m.) U (pr. m.).

३ ०क्रमण G and U (sec. m.).

४ कुर्यादिति C D H Ben U.

५ Here and *infra* the MSS. sometimes ब्रह्मौ sometimes ब्रह्मौ० ।

६ Thus Be only ; ०ष्णीकमिति G (sec. m.) Bu; तृष्णीमिति H Ben U C D G (pr. m.).

I. 56. 4.

ब्रह्मौदनस्य अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति बौधायनो^१
ऽश्विति शास्त्रीकिः^१ ॥

नैवासिन्नासिञ्जे निःषिञ्चेदिति बौधायनः^२ काम-
मसिन्नासिञ्जे निःषिञ्चेदिति शास्त्रीकिर्विस्वाय^३ तः^४
५ सूपवन्तमित्यौपमन्यवः^५ ॥

I. 56. 6.

ब्रह्मौदनस्योपस्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६ नोप-
स्तृणीतेति शास्त्रीकिः^१ ॥

I. 56. 10

ब्रह्मौदनस्योद्वाहन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यैव पर्युप-
विश्रयुरिति^७ शास्त्रीकिः^१ ॥

I. 56. 12. १०

ब्रह्मौदनस्योपोहन इति ॥ यज्ञो ओपनमविति वा तृष्णी-
वेति^८ पूर्वः कथ्यो बौधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः^१ ॥

ib.

ब्रह्मौदनस्य प्राशन इति ॥ आर्षथा एव ब्रह्मौदनं प्राश्री-
युरिति बौधायनो^९ य एव केच नियतपाना^{१०} इति कात्यो^{११}
ऽत्रो ह सादौपमन्यवो महर्त्विज एव ब्रह्मौदनं प्राश्रीयुरत्र^{१२}

१५ ह्येवेते^५ सतानुनमिणो भवन्तीति^१ ॥

१ Uncertain; विस्वायतं U H Ben C D G (pr. m.); विस्वाय G (sec. m.); विस्वायतं Bu; विस्वाय सु सुतं Be.

२ Thus Bu G and U (sec. m.); अपविशेरन्निति the other MSS.

३ Uncertain; निपाना H Ben G (sec. m.) C D; निपक Be; निपा-
वना Bu; नियतपाना G (pr. m.) U; this seems to be the reading also
of the vivaraṇa, according to which the meaning is: सहभोजनाः ।

४ ओ Ben H G C and U (pr. m.).

५ After ०वेते Be ins. प्रथमं, thus also Keś. in a citation of this

I. 57. 1. समिधामभ्याधान इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह
बौधायनः सकृत्प्राशिते ऽप्रत्यवगृष्टे समिधो ऽभ्यज्यादध्यादि-
त्य^१चो ह स्माहैपमन्यवो ऽवैवैनाः पार्श्वतः समज्य सादयेत्ते
यदा सर्व प्राश्नीयुरथैतां पात्रौ निर्णिज्योपस्तौर्यं यत्स्यात्स्या-
माज्यमवशिष्टं स्यात्तत्सदभ्युन्नोय तेन समिधो ऽभ्यज्या-
दध्यादिति ^१ ॥

I. 57. 13. गोः करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^१ न कुर्या-
दिति शालीकेर^१पि वक्त्रोरपि कुर्वीतानु चैतस्य भवेत्पुण्या
प्रशंसेति कात्यः ^१ ॥

I. 57. 15. अरण्योः प्रदान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^१चो ह स्माहैप- १०
मन्यवो ऽपररात्र एवास्मा अरणौ प्रयच्छेद्वरं ददामीत्येव
वाचं विस्तृजेदिति ^१ ॥

I. 59. 1. अग्न्यायतनानां परिलेपन इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^१चो ह
स्माहैपमन्यवो गार्हपत्यायतनमेवैकं परिलिप्येत्तद्धि विदग्धं
भवतीति ^१ ॥

१५

I. 59. 2. संभाराणां निवपन इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^१चो ह स्माहै-
पमन्यवो गार्हपत्यायतन एवैनान्सर्वैर्मन्त्रैः परिनिष्ठाप्य त्रेधा
निवपेदिति ^१ ॥ १६ ॥

I. 62. 9. इध्मस्य हरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ज्ञानुदग्ने
प्रथमं हरेदथ नाभिदग्ने ऽथ ग्रीवदग्ने ^१ प्राणांस्तु नातिहरे- २०
दित्याददान एवैता मात्रा अभिसंपादयेत्प्राणांस्त्वेव नाति-
हरेदिति शालीकिः ^१ ॥

I. 62. 18.

संभाराणामाक्रमण इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायन एवमेवैतेन पुरस्तात्प्रत्यगावृत्तेन^२ दक्षिणेन पूर्वपदे-
नोत्तरतः पार्श्वतः^३ संभाराणामाक्रमयेद्यथाहितस्याग्नेरङ्गारा
अभ्यववर्तेरन्निति^४ ॥

I. 62. 20. ५

अश्वस्य दान इति ॥ अध्वर्यव एतमग्निपदमश्वं^५ दद्यादन्यं
ब्रह्मण इति बौधायन^६ एतं^७ ब्रह्मणे^८ अन्यमध्वर्यव^९ इति
शास्त्रीकिः^१ ॥

I. 63. 1.

इधस्य निधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१०} तृष्णीमेवेधं
निदध्यादिति शास्त्रीकिः^१ ॥

I. 63. 13. १.

सम्भावसथ्ययोः करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^{११} न
कुर्यादिति शास्त्रीकिः^१ ॥

ib.

सम्भावसथ्ययोर्विहरण इति ॥ आहवनीयादेवैनौ विहरे-
दिति बौधायनो^{१२} ग्रामाग्नेरिति शास्त्रीकि^{१३}निर्मन्थ्यौ स्थाता-
मित्यौपमन्यवो^{१४} ऽत्रो ह स्माहौपमन्यवीपुत्रः सभायामेव
१५ सभ्यं व्यपदिशेदावसथ आवसथीयं पर्वणि^{१५} चैनयो स्थास्त्री-
पाकौ अपयित्वा ब्रह्मणे जुहुयादित्येतदपि न कुर्यादित्या-
स्त्रीगविः^१ ॥

१ Thus G (sec. m.) D G; °वृत्तेन the other MSS.

२ Found only in Be and U (sec. m.).

३ अश्वं given only by Bu and G (sec. m.).

४ एवं instead of एतं Bu; the other MSS. are defective, leaving out एतं ब्रह्मणे ।

५ पवणिपर्वणि U (sec. m.).

- I. 63. 14. रथचक्रस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^१ न कुर्यादिति शालीकिर^२नो ह स्माहौपमन्यवो रथमेवैतं संयुक्तं^३ प्राञ्चं प्रवर्तयेत्तृमृत्तिग्म्यो दद्यादित्येतदपि न कुर्यादित्याज्जीगविः^४ ॥
- I. 64. 9. तनूनामनुदेश^१ इति ॥ प्रत्यधौत्यानुदिग्गदिति^२ बौधायनो^३ धास्ते अग्ने घोरास्तनुवस्ताभिरमुं^४ गच्छेत्येव ब्रूयादिति शालीकिः^५ ॥
- I. 64. 11. विराजक्रमेविति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ नर्यं प्रजां मे गोपायेत्येव ब्रूयादिति शालीकिः^२ ॥
- I. 65. 2. पूर्णाङ्गत्यै हवन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ परिश्रित एव १० पूर्णाङ्गतिं जुहुयादिति शालीकिः^२ ॥ १७ ॥
- I. 65. 3. पूर्णाङ्गतौ तृष्णौमग्निहोत्र इति ॥ सूत्रं^३ राथौतराणाम^४नो ह स्माह बौधायनः पूर्णाङ्गतिमेव जुहुयान्न तृष्णौमग्निहोत्रमिति^५ तृष्णौमग्निहोत्रमेव जुहुयान्न पूर्णाङ्गतिमिति शालीकिः^६ ॥ १५
- I. 66. 3. दशहोतुर्याख्यान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यच्च कच्च हविर्निर्वप्यग्न्यात्सामिधेनीर्वानुवक्ष्यन्त्याचक्षीतैव तच्च दश-

१ Thus Bu Be G (sec. m.) and Keś.; संयुक्तं U H Ben C D G (pr. m.).

२ Thus Bu Ben H G C D; •देशने the vivaraṇa; •देशेन Be.

३ Thus Bu U (pr. m.); प्रत्याधौ H Ben Be C D U (sec. m.).

४ Thus Be Bu U (sec. m.); पाप्मानं instead of अमुं Ben G C D U (pr. m.) H.

होतारमित्येवैतदान्याधेयिकेषु^१ तन्त्रेषु दृष्टं भवतीति
 शालौकिर^२स्मिन्नेवैतदान्नेये ऽष्टाकपाले दृष्टं भवतीत्यौप-
 मन्यवः^३ ॥

[66. 4.]

तन्त्रकरण इति ॥ स ह स्नाह बौधायनः पञ्चदशसामि-
 ५ धेनीकाः स्युर्वार्ध्नावाज्यभागानुर्धैर्वेदता इत्य^४चो ह स्नाह
 शालौकिः सप्तदशसामिधेनीकाः स्युर्दधन्वन्तावाज्यभागा-
 नुपांशुदेवता इत्य^५चो ह स्नाहौपमन्यव आग्नेये ऽष्टाकपाले
 वार्ध्नावाज्यभागौ स्यातां दृधन्वन्तावैज्राग्नादित्यचो^६ रधि-
 मन्तौ^७ पुष्टिमन्तौ पवमानहविःषु वीतवन्तावन्वारक्षेत्र्या-
 १० मिति^८ ॥

याजमानस्य करण इति ॥ अभीनामं^९ याजमानं कुर्या-
 दिति बौधायनः ॥ कुर्याद्यथावकाशं याजमानमिति
 शालौकिः^{१०} ॥

१ Thus Bu G U (sec. m.); एधैवैतद० H; एव्यैतद० Ben U (pr. m.);
 एतेव्यैतद० Be; तेव्येवैतद० D C.— आग्नाधे० H Ben Be U D G (sec.
 m.); अग्नाधे० Bu G (pr. m.).

२ चोरयिमन्तौ C D U (pr. m.) Ben; चोरविमन्तौ H; चोरपिमन्तौ Be;
 योरतिथिमन्तौ Bu U (sec. m.). I am uncertain whether रथिमन्तौ or
 अतिथिमन्तौ is the right reading.

३ Thus Be Ben H C D G and U (pr. m.); पौववंताव० Bu; दृध-
 न्वन्ताव० G and U (sec. m.).

४ अभीनमं Be. The word seems to be absol. to अभिनमति ('to
 change accordingly'). Vivaraṇa: अभिनाममोद्धिता, correct per-
 haps ०मद्धिता ।

- I. 66. 6. दक्षिणानां दान इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनः सर्वा एवैता इष्टीर्दक्षिणावतीः कुर्यात्तिस्रस्तिस्र
एकैकस्यां दद्यान्मिथुनावुत्तमायामिति ^१ ॥
- I. 66. 9. तन्त्रसमास इति ॥ नास्ति तन्त्रसमास आचार्यथोर^१त्रो ह
स्माहौपमन्यव आग्नेयो ऽष्टाकपालो ऽग्नये पवमानाय तद्वयमं ५
तन्त्रः स्यादथाग्नये पावकायाग्नये शुचये तद्वितीयमथैन्द्राग्न-
श्चादित्यश्च^१ चरुरन्तं^१ परीयातामिति ^१ ॥
- I. 67. 15. दक्षिणानां दान इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१स्थानं बौधा-
यनस्यात्रो ह स्माहौपमन्यवः सर्वा एवैता इष्टीर्दक्षिणावतीः
कुर्याच्चतस्रश्चतस्र एकैकस्यां दद्यान्मिथुनावुत्तमायामिति ^१ ॥ १०
अनन्वारब्धदर्शपूर्णमासस्य प्रायश्चित्तकरण इति ॥ कुर्या-
दिति बौधायनो ^१ न कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 67. 18. अन्वारभेष्टामिति ॥ चतुर्होतारः सारस्वतौ होमावन्वार-
भेष्टिमित्येतदुपवसथे कुर्यादथेतरदिक्ष्वहनि कुर्यादिति बौधा-
यनश्चतुर्होतारः सारस्वतौ होमावित्येतदुपवसथे कुर्यादथे- १५
तरदिक्ष्वहनि कुर्यादिति शालीकिश्चतुर्होतारमेवोपवसथे
कुर्यादथेतरदिक्ष्वहनि कुर्यादित्यौपमन्यवः ^१ सर्वमेवैतदिक्ष्व-
हनि कुर्यादित्यौपमन्यवीपुत्रः ^१ ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

१ Emended; 'आदित्यश्चरुरन्तं परीयातामिति U (sec. m.); 'आदित्यश्च-
चरुरन्तपरियादिति G (sec. m.); 'आदित्यश्चतुरन्तं परीयादिति Bu;
'आदित्यश्च (or च) संत्व (or च) परीयातामिति (or परियादिति) the other
MSS.

I. 69. 1.

अथातः पुनराधेयं^१ व्याख्यास्यामः ॥

I. 69. 16.

सर्पराज्ञीश्विति ॥ सूत्रः५ शालीकेर^{११}त्रो ह स्माह बौधा-
यनः सर्पराज्ञिया ऋग्मिर्गार्हपत्यमादधातीति तः५ षड्विरा-
धाय सप्तस्योपतिष्ठेतेति^१ ॥

I. 70. 1. ५

पूर्णाङ्ग्यै करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^{११} न
कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥

I. 70. 3.

तन्त्रकरण इति ॥ सूत्रः५ शालीकेर^{११}त्रो ह स्माह बौधा-
यन उभयानि तन्त्राणि कारयेत्पौनराधेयिकानि चान्या-
धेयिकानि चाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्तस्यासमुदिते ऽग्न्याधेय-
१० दक्षिणा^१ दद्यादथाग्नेयं पञ्चकपालं^१ तस्यासमुदिते पुनरा-
धेयदक्षिणा^१ दद्यादथैन्द्राग्रं चादित्यं^४ च^५ चरुमथाम्निवारणं^१
पारे^४ द्वादशाहस्य तन्त्र^१ इति^१ ॥

I. 70. 17.

विभक्तीनां धान इति ॥ सूत्रः५ शालीकेर^{११}त्रो ह स्माह
बौधायनः सर्वाःसर्वामृचमुक्ता^{१०} यजेतेत्यग्नेयीर्द्वाचरा^{११} विभ-
१५ क्तीर्दध्यादित्यौपमन्यवः^१ ॥

१ पुनराधानं Bu.

२ ऋक्षिणां Bu D C.

३ ऋक्षिणां Bu U Ben D C.

४ Emended; च is missing both times in B G (sec. m.), the second च is missing in Be D C Ben H U G (pr. m.).

५ परे H Bu Ben D C U G (pr. m.); पारे Be G (sec. m.).

६ इति is missing in all the MSS., which read तन्त्रो; the vivaraṇa runs: द्वादशाहे गते तन्त्रुहवौष्पीति ।

७ Thus Bu G (sec. m.); सर्वामृचमु^{१०} the other MSS.८ Thus Be only; ऋयेयीर्द्वाच^{११} the other MSS.

- I. 70. 12. पुरोडाशस्य परिहोम इति ॥ दैवतं परिजुहुयादिति
बौधायनः ^१ 'स्विष्टकृत्कमिति शालीकिः' ॥
- I. 70. 14. स्विष्टकृतो निर्वचन इति ॥ स्वे स्थाने निर्ब्रूयादिति
बौधायनः ^२ 'स्वे स्थाने निरुच्य कामं तत ऊर्ध्वं निर्ब्रूयादिति
शालीकिर' ^३ 'त्रो ह स्माहौपमन्यवः पदैतानि स्विष्टकृतस्थानानि ५
भवन्तीति' ^४ 'तेषु सर्वेषु निर्ब्रूयादिति' ॥
- I. 71. 17. अथापाहताग्नेर्नष्टारणीकस्य चेति ॥ सूत्रं शालीकेर' ^५ 'त्रो
ह स्माह बौधायनः कामं नष्टेषु तापहतेषु वाग्निषु नाद्रिये-
ताग्न्याधेयमाधानप्रभृति यजमान एवाग्नयो भवन्ति' ^६ 'तस्य
प्राणो गार्हपत्यो ऽपानो ऽन्वाहार्थपचनो व्यान आहवनीयः' ^७ १०
काममुपावरोह्य जुहुयादिति' ॥
- I. 72. 3. अग्नीनां विहरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्माधानप्रभृत्येवैते
ऽजसाः स्युरिति शालीकिः ^८ ' ॥
- I. 72. 17. पात्राणां सादन इति ॥ सूत्रं शालीकेर' ^९ 'त्रो ह स्माह
बौधायनः कूर्चं वा तण्डुं वा पात्राणि सादयेद' ^{१०} 'पसव्यं' ^{११} 'दारुणः' ^{१२} १५
दारुः ^{१३} संलीयमानं' ^{१४} 'भवतीति' ॥

१ G. om. इति ।

२ ज्येष्ठः (meaning ?) ins. Bu.

३ Uncertain reading. Bu reads as given in the text; 'सव्यं
दारुणा दारु सञ्जीय' G (sec. m.); 'सव्यं दारुणा दारु (sec. m. दारुणा)
सञ्जीय' U; 'सव्यां दारुणा दारुसञ्जीय' Ben H; 'सव्या दारुणा दारुणा
सञ्जीय' Be; 'पसव्या दारुणा दारुसञ्जीय' D G; 'पसव्या दारुणा दारु सञ्जीय'
G (pr. m.).

द्वयोर्होम इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यदि पूर्वा^१
 भेषं नीयादन्तरया^२ प्रायश्चित्तं कुर्वीताय यद्यन्तरा^३ भेषं
 नीयादुभयं^४ भेषकृतः^५ स्यादन्यथा प्रायश्चित्तं कुर्वीतेत्य[॥]चो ह
 स्माह शालीकिर्यतरा कतरा चिद् भेषं नीयादुभयं^६ भेषकृतः^७
 ५ स्यादन्यथैव ततः प्रायश्चित्तं कुर्वीतेति^१ ॥ १६ ॥

I. 73. 10.

अभिज्वलन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ गार्हपत्यादङ्गारे-
 णाभिज्वाल्य त्रिः पर्यग्निं कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥

I. 73. 13.

वर्त्मं कुर्वन्नुदगुदासयतीति ॥ सूत्रः^१ शालीकेर[॥]चो ह
 स्माह बौधायनस्तत्रैव^२ त्रिः प्रतिष्ठापयन्निबोदासयेत्तत्र इमे
 २० लोका^१ एवैव लोकेषु प्रतितिष्ठतीति^२ ॥

I. 73. 18.

उन्नयन इति ॥ पूर्णान्वानूचो वेति^१ पूर्वः कल्पो बौधा-
 यनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥

१ पूर्वा G (sec. m.); पूर्वी Be; पूर्व्या H Ben U C D; पूर्व्या Bu.

२ Emended; नेयादु० H Ben U D C; न्येयादु० Be G (sec. m.).

३ ०न्तरा Be G (sec. m.); ०न्तरया H Ben U C D G (pr. m.);

०न्तरस्या Bu.

४ नेयादु० H Ben Bu U C D G (pr. m.); न्येयादु० Be G (sec. m.).

— Thus G (sec. m.); ०दुभयव Bu; ०दुभयवै Be; ०दुभये the other MSS.

५ घोर (धोरं, वेरि) कृत Ben H U G (pr. m.) C D.

६ नेयादु० Bu U C D G (pr. m.); नेयदु० Ben H; न्येयादु० G (sec. m.) Be. — ०दुभय (instead of ०दुभयं) H Ben U D C.

७ Thus Bu Be; तत्रतत्रैव Ben G U D C; तत्रतत्र H.

८ Thus (and cp. XX. 22) Bu G and U (sec. m.); ०ष्ठानौति H Ben C Be, G and U (pr. m.); ०ष्ठानौति D.

20. संमर्श^१ इति ॥ स ह स्नाह बौधायन उभयः संमृशेद्यच्च
स्थाल्याः सुगतं चेति [॥] सुगतमेवेति शाल्लौकिः ^१ ॥

1. 4. अथ जघनेन गार्हपत्यमुपसादयतीति ॥ सूत्रं बौधायन-
स्त्राग्रेणातिहायेति^२ शाल्लौकिः ^१ ॥

20. हवन इति ॥ स्वयं व्यवेत्य जुहुयादिति बौधायनो ^१ ॥
यद्यस्य पुत्रो वान्तेवासी वालंकर्मीणः^२ स्यात्स दक्षिणत
आसीनो जुहुयादिति शाल्लौकिः ^१ ॥

१. आहुत्योर्होम इति ॥ पूर्वापरे जुहुयादिति बौधायनः ^१
प्रष्टौ^३ इति शाल्लौकिः ^१ ॥

8. द्विरुपमृज्य दिर्निमृजेदिति बौधायनः ^१ सकृदुपमृज्य १०
दिर्निमृजेदिति शाल्लौकिः ^१ ॥

1. 2. द्विरङ्गुल्या प्राशोदङ् पर्यावृत्य प्राचीनदण्डया सुचा
भक्षयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्त्रादौचीनदण्डया भक्षयेदिति
शाल्लौकिः ^१ ॥

१ Thus Bu Be and the vivaraṇa; संमर्शन H Ben G U D C.

२ Thus (and cp. XX. 8: 21. 4) Bu G and U (sec. m.)
•तिहयेति Be; •भिहयेति Ben G (pr. m.); •भिषार्थति H U (pr. m)
D C corrupt.

३ Thus G U (sec. m.); वालंकर्मीणः Ben; वालंकर्मिणः H; वालंकर्मणः
Bu; वालंचर्मण Be; cp. XX. 2: 6. 12.

४ Thus G (sec. m.) and the vivaraṇa; प्राची H Ben Be U D C;
प्राचीष्टौ Bu; cp. XX. 13: 29. 11.

76. 9-13.

निर्णिज्य सुचं निष्टयाद्भिः पूरयित्वादगृह्णतीति^१
जघनेन गार्हपत्यमपो निनयतीदमहमग्नौ वैश्वानरे ऽमृतं
जुहोमि स्वाहेत्यचित्यामक्षिताहुतिमिति वेति ॥ पूर्वः कस्यो
बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥

I. 76. 18. ५

आग्निपावमानीभिरुपस्थान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः
संवत्सरं यथोपस्थितमाहवनीयमुपस्थाय तत आग्निपावमानी-
भिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठेताथ गायत्रीभिरथ द्विपदाभिरथ श्वो
भूते यथायथमित्ये^१त्रो ह स्माह शालीकिर्यत्राक् चोर्ध्वं चाग्नि-
पावमानीभ्यस्तेन संवत्सरं यथोपस्थितमाहवनीयमुपस्थाय तत

१० आग्निपावमानीभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठेताथ गायत्रीभिरथ द्विप-
दाभिरथ श्वो भूते यथायथमित्ये^१वमौपमन्यवो^२ न चास्यात
ऊर्ध्वमाग्निपावमान्य आहवनीयमागच्छेयुर्न गार्हपत्यः^१
स्वाध्यायार्या एवास्यात ऊर्ध्वः स्युरिति^३ ॥ व्याहृतीभिरुप-
स्थाय भर्तुं वः^४ शक्यः अद्वा ने मा विगादित्येव ब्रूया-
१५ दित्याञ्जीगविः^१ ॥

I. 79. 4.

आग्निःष्विति^५ ॥ स ह स्माह बौधायन आत्मने प्रथम-

१ उदगृह्णतीति found only in Bu and G (sec. m.). Be and U (sec. m.) have instead बहिर्. About the constitution of the text of this dvaidham and its meaning I am uncertain.

२ All the MSS. exc. G (sec. m.) om. एवम् ।

३ All the MSS. ins. शालीकिर्, which in G is effaced.

४ Effaced in G.

५ चाशौष्विति MSS.

माशासीताय जातेभ्यो ऽय तन्त्व इत्य॑त्रो ह स्माह शाली-
किर्जातेभ्यः प्रथममाशासीतायात्मने ऽय तन्त्व इत्य॑त्रो ह
स्माहैपमन्यवो ऽजातेष्वेवात्मने॑ च तन्त्वे चेति ॥ काममपि
सायंप्रातराशासीतेत्यौपमन्यवीपुत्रः ॥ २० ॥

I. 79. 10.

पिण्डपितृयज्ञस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायन
आदित एव प्राचीनावीतं कुर्वीत १ स प्राचीनावीत्येव
स्यादाहुतीनां होमादाहुतौर्होम्यन्यज्ञोपवीतं कुर्वीत १ स
यज्ञोपवीत्येव स्यादा संहदाच्छिन्नस्य स्तरणासंहदाच्छिन्नं
स्तरिष्यन्प्राचीनावीतं१ कुर्वीत १ स प्राचीनावीत्येव स्यादा
प्राजापत्यायै १ यज्ञोपवीत्येव प्राजापत्ययर्चा गार्हपत्यमुप- १०
तिष्ठेतेत्य॑त्रो ह स्माह शालीकिरादित एव प्राचीनावीतं
कुर्वीत १ स प्राचीनावीत्येव स्यादा प्राजापत्यायै १ यज्ञोपवीत्येव
प्राजापत्ययर्चेदङ्गेषादिति१ ॥

दक्षणीः१ संहदत्पूय संहदगोक्ष्य संहद्विष्कृद्रूपं कुर्या-
दिति बौधायनः ॥ संहदेवैनाम्बुफलौकृतान्कृत्वा पवित्रवत्याः १५
स्थाल्यामोष्य स्थालीपाकः अपचित्वाभिघार्योदञ्चमुद्रामये-
दिति शालीकिः १ ॥

१ The avagraha given only by G (sec. m.); to the reading
जातेषु the vivaraṇa also seems to point.

१ स्तरौष्य० H Be.

१ Thus G (sec. m.); ०र्चेदेषादिति Ben H C D G and U (sec.
m.); ०र्चेदङ्गेषादिति Bu; ०चादङ्गेषादिति Be U (pr. m.).

१ Effaced in G.

I. 80. 5.

आहुतीनां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ नात्र
मध्यममाहुतिं जुहुयान्मेक्षणमेव तृतीयं स्यादिति
शालीकिः १ ॥

I. 80. 9.

सहदाच्छिन्नस्य स्तरण इति ॥ उपनिष्कस्यान्यगारादृक्षिणे
५ पूर्वेऽवान्तरदेशे सहदाच्छिन्नं स्तृणौथादृक्षिणतश्चोल्मुकमुप-
निदध्यादिति बौधायनो ॥ उत्तरेवैतां दिशमिति शालीकिर्न
चात्रोल्मुकमुपनिदध्यादिति १ ॥

I. 80. 11.

पिण्डानां दान इति ॥ सूत्रं शालीकेरचो ह स्माह
बौधायनः परस्तादेवामुतो ऽर्वाचो ऽपसलैः पिण्डान्दद्या-
१० दिति १ ॥

I. 80. 20.

आञ्जनाभ्यञ्जने मनसो निष्कव २ इति ॥ पूर्वः कल्पो
बौधायनस्योत्तरः शालीकेः १ ॥ २

I. 81. 18.

पिण्डानामनुग्रहरण इति ॥ सूत्रं शालीकेरचो ह स्माह
बौधायनो ऽत्रैवैते पिण्डाः परिग्रहीरन्नुच्छिष्टा ह्येते भवन्ति
१५ पितृभिर्भक्ष्यता इति ३ ॥

अतिशिष्टस्य प्राशन इति ॥ स्वयं यजमानः प्राश्नीया-
दिति बौधायनः ॥ पुत्राय वान्तेवासिने वा दद्यादिति

१ पिण्डं दद्या० MSS. exc. G (sec. m.).

२ निष्कवन G.

३ No vikalpa is found in the text proper of Baudh.

४ Thus H Ben C D G (pr. m.); भक्ष्यता इति Be; भक्ष्यतस्येति G (sec. m.), भक्ष्यतस्येति Bu.

शालीकिः " पत्नीं प्राशयेत्प्रजास्यैषा^१ भवतीत्यौपमन्यवो "
 ऽङ्गुल्या यावन्मात्रमवप्राशयेतरदग्नावनुप्रहरेदित्यौपमन्यवी-
 पुत्रो " भस्मोत्कर उदास्य संप्रच्छादयेदित्याञ्जीगविर^१पो^१
 ऽभ्यवहरेदिति मौद्गल्यः^१ ॥ २१ ॥

I. 82. 4. आग्रयणस्य तन्त्रसमास इति ॥ नास्ति तन्त्रसमास^१ ॥
 आचार्ययोर^१त्रो ह स्माहौपमन्यवः सौम्य^१ निरुप्याथेतराणि
 हवींषि निर्वपेदेवमस्य चरुमुखानि^१ हवींषि भवन्तीत्य^१त्रो ह
 स्माहौपमन्यवीपुत्रो ऽतिपातादावापिक एव सौम्यः स्यादन्तरेण
 वैश्वदेवं चैककपालं च निर्वपेदित्य^१त्रो^१ ह स्माहाञ्जीगविस्त्री-
 ण्येतानि^१ हवींषि भवन्ति^१ त्रय इमे लोका^१ एष्वेव लोकेषु^१ १४
 प्रतितिष्ठति^१ श्यामाकेनैवास्य प्रस्तरेणैतदाप्तं भवतीति^१ ॥

I. 82. 6. अज्यानीनां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " पुरस्ता-
 त्स्विष्टकृतो ऽज्यानीरुपजुञ्ज्यादिति शालीकिः^१ ॥

ib. आग्रयणहविषां अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति
 बौधायनो " ऽश्विति शालीकिः^१ ॥

१ Thus Ben Be G U D C ; प्राजास्यैषा Bu ; प्रजास्यैष H.

२ सं (before प्रच्छाद०) om. H Ben D C U G (pr. m.).

३ इति ins. G and U (sec. m.); but ep. XX. 18 : 40. 4.

४ चरुं ins. H Ben U C D G (pr. m.).

५ मुख्यानि Bu D G (sec. m.).

६ Thus (निर्वपेद्) Ben H Be U D C ; अपयेद् Bu ; effaced in G.

७ Thus without एव, U C D Ben D G (pr. m.) and Keś. ; चीण्ये-
 तानि Be Bu G (sec. m.).

आग्रयण एककपालस्य^१ करण^१ इति ॥ कुर्यादिति
बौधायनो^{११} न कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥

तन्नकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनः पञ्चदश-
सामिधेनीकाः स्युर्वार्चिष्ठावाज्यभागवुच्चैर्देवताः^१ कुर्याद्याज-
५ मानमित्य^{११} चो^१ ह स्माह शालीकिः सप्तदशसामिधेनीकाः
स्युर्वृधन्वन्तावाज्यभागवुपांशुदेवताः^१ कुर्याद्याजमानमिति^१
॥ २२ ॥ सप्तमः ॥

४३. १३, २०. विपरिधान^२ इति ॥ स ह स्माह बौधायन आहवनीये-
नैकेन विपरिधाय^२ प्रव्रजेत्प्रोष्य पुनरागम्य^५ सर्वैर्मन्त्रैराहव-
१० नीयं प्रत्युपतिष्ठेतेत्य^{११} चो^१ ह स्माह शालीकिर्यथोपपन्नमेवाग्नि-
भिर्विपरिधाय^२ प्रव्रजेत्प्रोष्य पुनरागम्य^५ सर्वैर्मन्त्रैरेकैकं
प्रत्युपतिष्ठेतेति^१ ॥

अनुपस्थाय प्रव्रजितस्येति ॥ यत्र स्मरेत्परोक्षं तत एनं
नित्येनोपतिष्ठेतेति बौधायनो^{११} न^६ चैतमरेत्प्रोष्य^६ पुनरागम्य^५
१५ नित्येनैवेति शालीकिः^१ ॥

१ कपालकरण H Ben U D C G (pr. m.).

२ Thus U Be G (sec. m.); the other MSS. या (or य)जमान इति ।

३ ०परिदान and ०परिदाय D C.

४ ०गत्य Bu Ben H U G D C; ०चस्य Be.

५ ०गम्य Bu and the vivaraṇa; ०चस्य Be; ०गत्य Ben H G U C; D defective.

६ न चैतत्तम० Be Bu G and U (sec. m.); न चैत्स० D C.

७ ०गत्य U H Ben G D C.

I. 84. 9. प्रवसथाङ्गताविति^१ ॥ स ह स्माह बौधायनो यदि कृतं प्रायश्चित्तं^२ स्यान्नाद्रियेत तत्र होतुमथ यद्यकृतं^३ स्यात्तत्रैनां^४ जुहुयादित्य^५ चो ह स्माह शालीकिर्ये प्रत्यान्नातप्रायश्चित्ता भेषाः^६ स्युस्तान्येव तत्र प्रायश्चित्तानि स्युरथ ये ऽप्रत्यान्नात- प्रायश्चित्ता भेषाः^७ स्युर्नैवैनामाद्रियेतेत्य^८ चो^९ ह स्माहौपमन्यवो यदि चैव कृतं प्रायश्चित्तं^{१०} स्याद्यदि चाकृतं जुहुयादेव तत्र प्रवसथाङ्गतामिति^{११} ॥

I. 84. 15. विराजक्रमेष्ट्विति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकिः^१ ॥

I. 85. 6. अपामाचमन इति ॥ दिर्मन्त्वेणाप आचामेत्सकृत्तूष्णी- १० मिति बौधायनः^{११} सकृन्मन्त्वेणाप आचामेद्विस्त्रूष्णीमिति शालीकिः^१ ॥

I. 85. 8. साक्षीकरण इति^१ ॥ स ह स्माह बौधायनः सर्वा एवैता देवताः साक्षिणीः कुर्वीताग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्य^२ श्रिवै देवानां व्रतपतिरित्येतदेव^३ नातिमन्येतेति^४ शालीकिः^१ ॥ १५

१ Thus emended; प्रवसथाङ्गता (नौ)ष्ट्विति D C Ben H U (pr. m.); प्रवासादाङ्गताविति U (sec. m.); प्रवसदाङ्गताविति G (sec. m.); प्रवसतो-ङ्गताविति Bu.

२ चैता MSS.

३ भेषा MSS.

४ Thus C H Ben G U (pr. m.) D (sec. m.); नैवैनाना० Be; नैमेनामा Bu D (pr. m.); नैवैनानामा० U (sec. m.).

५ साक्षी० Bu H and the vivaraṇa (one copy); साक्षि० Ben Be C D G U and the vivaraṇa (another copy).

६ Thus Bu Ben U G D C; •देवानातीमन्येवेति H; •देवानामि० Be.

I. 85. 17;
86. 5.

कपाले नष्टे भिजे वेति ॥ सूत्रमाचार्यधोर^१चो ह
स्नाहौपमन्यवो मनो ज्योतिर्जुषतां त्रयस्त्रिंशत्तन्त्रव इत्येते
सुवाङ्गती ऊत्वायान्यदपि सृजेद्दर्मा देवाः अयेत्विति^१ स एष
मन्त्रो भवति सं त्वा सिञ्चामि यजुषेति^१ पयो वाज्यं
५ वासिक्तमेतेनैव मन्त्रेण सः सिञ्चेदिति^१ ॥

I. 87. 3.

आज्यग्रहाणां ग्रहण इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो
ऽध्वरुरेवोभयैर्मन्त्रैर्गृहीयात्पौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च^१ याज-
मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^१चो ह स्नाह शालीकिरध्वर्यु-
रेवोभयैर्मन्त्रैर्गृहीयात्पौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च^१ न याज-
१० मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^१चो ह स्नाहौपमन्यवो यथापि
पौरोडाशिका मन्त्रा नाभिवर्तन्त^१ एवमेवापि याजमाना
मन्त्रा नाभिवर्तन्ति^१ ॥

I. 87. 14.

परिधीनां परिधान इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो
ऽध्वरुरेवोभयैर्मन्त्रैः परिदध्यात्पौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च^१
१५ याजमानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^१चो ह स्नाह शालीकिरध्वर्यु-
रेवोभयैर्मन्त्रैः परिदध्यात्पौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च न याज-
मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^१चो ह स्नाहौपमन्यवो यथापि
पौरोडाशिका मन्त्रा नाभिवर्तन्त^१ एवमेवापि याजमाना
मन्त्रा नाभिवर्तन्ति^१ ॥

I. 88. 2. १०

समिधोरभ्याधीयमानयोर्जपतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१
सर्व एवैषो ऽग्निधोजनो मन्त्रः स्यादिति शालीकिः^१ ॥ २३ ॥

I. 88. 8. अथ भूर्भुवः सुवरित्यग्निहोत्रमेताभिर्याहृतीभिरुपसादये-
दिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूत्रं गालीकेर^१चो
ह स्माह बौधायनो यस्यां रात्र्यामादित उपसादयेत्संवत्सरे
पर्यवेते तस्यामुपसाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य^१चो ह स्माहौ-
पमन्यवो ऽभ्यारूढः खल्वस्यैव^१ संवत्सरो भवति^१ यस्यां ५
रात्र्यामादित उपसादयेत्संवत्सरे पर्यवेते या ततः पूर्वा रात्रिः
स्यात्तस्यामुपसाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेति^१ ॥

I. 88. 11. दर्शपूर्णमासावाल्भमान एताभिर्याहृतीभिर्हवींश्चासाद-
येदिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूत्रं गालीके-
र^१चो ह स्माह बौधायनो यस्यां पौर्णमास्यामादित आसा- १०
दयेत्संवत्सरे पर्यवेते तस्यामासाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य^१चो
ह स्माहौपमन्यवो ऽभ्यारूढः खल्वस्यैव^१ संवत्सरो भवति^१
यस्यां पौर्णमास्यामादित आसादयेत्संवत्सरे पर्यवेते या
ततः पूर्वा पौर्णमासी स्यात्तस्यामासाद्य न तत ऊर्ध्व-
माद्रियेतेति^१ ॥ १५

I. 88. 15. चातुर्मास्यान्याल्भमान एताभिर्याहृतीभिर्हवींश्चासादये-
दिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूत्रं गालीकेर^१चो
ह स्माह बौधायनो यस्यां पौर्णमास्यां वैश्वदेवहवींश्चासादये-

१ एवं (एव) instead of एव Be G U C D Bu; the passage is missing in H Ben.

२ एव Be H Ben U; एवं Bu D G C.

संवत्सरे^१ पर्यवेते तस्यां^१ वैश्वदेवहवीऽध्यासाद्य^१ न तत
ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य^१चो ह स्माहौपमन्यवो ऽभ्याहूढः खल्वस्वेव^१
संवत्सरो भवति । यस्यां पौर्णमास्यां वैश्वदेवहवीऽध्यासादये-
त्संवत्सरे पर्यवेते या ततः पूर्वा पौर्णमासी त्याक्तस्याः शुना-
५ सीरीयहवीऽध्यासाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेति ।^१

88. 21.

व्याहृतीनां धान इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
ग्रालीकेः ।^१ ॥

90. 15.

प्राग्नीचे ऽवदीयमाने जपतीति ॥ सूत्रं^२ मैत्रेयस्याथा-
चार्ययोः^३ प्राग्नीचे ऽवदीयमाने जपत्यग्निमां दुरिष्टात्पातु

१० सविताषण्मादिति ।^१ ॥

90. 17.

यजमानभागे यो मे ऽन्ति दूरे ऽरातीयति तमेतेन
जेषमिति ॥ सर्व एवैष स्निष्टकृदनुमन्तणो मन्त्रः स्यादि-
त्यौपमन्यवः ।^१ ॥

I. 92. 6.

वेदे यजमानं वाचयतीति ॥ सूत्रं^४ ग्रालीकेर^५चो ह

१५ स्माह बौधायनो वेदे यजमानं वाचयति वेदो ऽसि वित्ति-

१ In G this passage has been changed in the following way :
•सादयेदिति स संवत्सरे पर्यवेतै तस्यां शुनासीरीयहवीऽध्यासाद्य; in U it runs :
•सादयेत्संवत्सरे पर्यवेते तस्यां पौर्णमास्यां शुनासीरीयहवीऽध्यासाद्य; possibly G
and U are right in reading (I. 1) शुनासीरीयः instead of वैश्वदेवः ।

२ एवं Ben G.

३ Thus Bu G (sec. m.); सूत्रमात्रेयस्यायः the other MSS.

रसि विदेधेति ^१ यद्यद्वाहव्यस्याभिधायेतस्य ^१ नाम गृह्णीया-
त्तदेवास्य सर्वं वृद्धं इति ^१ ॥

अथ यदि यजमानः सुरापो वा भवति प्रवसति वेति ॥
स ह स्माह बौधायनः प्रवसतः प्रस्तरैरेवास्य सह यजमान-
भागमनुग्रहरेड्नुवायै वाज्येन पर्युपस्तीर्य जुह्वामवधाय जुह्व- ५
यात्प्रस्तरभृथं ^२ यजमानभागो गच्छतीत्य ^३ चो ^२ ह स्माह
शालीकिरादित एव न सुरापेण सः सृज्येताथ चेत्सः सृज्येत
मन्त्रानु हैनं वाचयेत्किमु भक्षान्न ^४ भक्षयेदिति ^५ ॥ भक्षयेच्चैव
भक्षानित्यौपमन्यवः ^१ ॥

I. 93. 7. आदित्यस्योपस्थान इति ॥ उपनिष्क्रम्याग्न्यगारादादित्य- १०
मुपतिष्ठेतेति बौधायनो [॥] ऽचैव तिष्ठन्निति शालीकिः ^१ ॥

पौर्णमास्यामुपवेषस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो [॥]
न कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥

I. 94. 9. व्रतविसर्ग इति ॥ मन्त्रेणाप आचम्य मन्त्रेण व्रतं विसृजे-
तेति ^५ बौधायनस्तु [॥] णीमप आचम्य मन्त्रेण व्रतं विसृजेतेति १५
शालीकिरु [॥] पवेषेण चरित्वा व्रतं विसृजेतेत्यौपमन्यवः ^१ ॥

^१ यद् twice in Bu G (sec. m.), once in the other MSS.

^२ भृथं U Bu G (sec. m.); भागं Ben H C D G (pr. m.); Be uncertain.

^३ नृगच्छती G (sec. m.).

^४ भक्षान्नभक्ष० Bu, भक्षान्नभक्ष० Be.

^५ Here and *infra* only Be has the medium, the other MSS. have the active.

94. 12.

यज्ञस्य पुनरालम्भं जपतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्योहवनीय-
मेवैतेन यजुषोपतिष्ठेतेति शालीकिः ^१ ॥ २४ ॥ अष्टमः ॥

107. 1.

अथातः पशुबन्धं व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्नाह बौधायनः सोपवसथा दृष्टिपशुबन्धा इति ^२

५ सोपवसथा^१ वा^२ सद्योयज्ञा^३ वेति^४ शालीकिः ^१ ॥

दृष्टिकरण इति ॥ पशौपशवेवाग्नेयेनाष्टाकपालेन यजे-
तेति बौधायनो ^२ बभ्रुकण्ठां चैवैतदजवशायां^३ च दृष्टं
भवतीति शालीकिः ^१ ॥

स्फ्यो यूपो भवतीति ॥ स्फ्यप्रकार^४ एवायं चषालवान्यूपो
१० भवतीति बौधायनो ^२ ॥ स्फ्य^३ एवायमग्न्यगारिको ऽचषालो
यूपः स्यादिति शालीकिः ^१ ॥

विशाखो यूपो भवतीति ॥ ऊर्ध्वं^५ रशनाकालाद्दे^६ शाखे
चतुरश्रे चतुरश्रचषाले^७ स्यातामथेतरो ऽष्टाश्रिर्धूपः स्यादिति

१ Thus G (sec. m.) and Bu (the last MS. reading, however, 'यज्ञो'); सोपवसथासद्योयज्ञाश्चेति Ben U D C; सोपवसथाद्योवासद्योयज्ञाश्चेति H; सोपवसथोः सद्योयज्ञाश्चेति Be; cp. Rudradatta on Āp. VII. 6. 3.

२ 'दजवशा' Bu G (pr. m.); 'दजावशा' Ben U C D G (sec. m.); 'दप्रवशा' Be; 'दंडावशा' H.

३ स्फ्याकार G D, स्फ्यकार C.

४ Thus Be (without, however, the avagraha); 'धायन (or नः)' the other MSS.

५ 'कालाद्दे' MSS.

६ Thus Be; चतुरशेरचषाले H; चतुरश्रे (चे)चषाले the other MSS.

बौधायनः " शाखैवेयमचषाला स्यादयेतरो ऽष्टाश्रियूपः
स्यादिति शालीकिः ^१ ॥

I. 107. 6. सक्तुकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " व्रीहीणामपि
कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥

I. 107. 8. षड्भोतुर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपवसथ एव षड्भोतारं ^५
जुहुयादिति शालीकिः ^१ ॥

I. 107. 10. यूपोक्त्यै हवन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायन आज्यं चारणी चादाय यूपस्यान्तिके ऽग्निं मथित्वा
यूपोक्तं जुहुयादिति ^१ ॥

I. 108. 4. आब्रश्चनस्याभिहोम इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह ^{१०}
बौधायन एवमेव जुहामन्तर्धाय हिरण्यमभिजुहुयाद्वनस्यते
शतवल्गो विरोह स्वाहेति ^१ सहस्रवल्गो वि वयं रुहे-
मेत्यात्मानं प्रत्यभिम्बुश्रीताथोदकं ^१ स्पृशेदिति ^१ ॥

I. 108. 12. यूपस्थावाहन इति ॥ यः प्राङ् वोदङ् वा पथेत तमावा-
हयेदिति बौधायनो ^१ यां कां चिद्दिशमभि पथेताव्यापन्न- ^{१५}
श्वेत्स्थादावाहयेदेवेति शालीकिः ^१ ॥

I. 108. 13. वेद्यै करण इति ॥ सूत्रमौपमन्यवौपुत्रस्योत्रो ह स्माह
बौधायनो रथसंमिता स्याद्रथाच्चेण पश्चान्तिरश्वौ रथेषया

^१ Thus (and cp. Vol. I, p. 108, 7, medium !) Bu G (sec. m.);
•दशनी• Be; •दशेदि• the other MSS.

^२ यांकांश्चिदिशमं G (sec. m.).

प्राची रथयुगेन^१ पुरस्तात्तिरश्च्युत्तरयुगेनोत्तरनाभिरिति^२ ॥
चक्षुर्निमिता वा स्थात्सर्वतो वा दशपदा विराट्संपन्नेति^३
शालीकिः^४ ॥ २५ ॥

E. 109. 3.

चात्वाणस्य परिलेखन इति ॥ सूत्रः शालीकेर^५चो ह
५ स्माह बौधायन एवमेव परिलिखन्वाह्यतः^६ पुरस्ताच्चोत्तरत-
श्चालिखेदिति । ॥

लोकाग्नीनाः हरण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^७चो ह
स्माह बौधायन उत्तरवेद्यामाग्नीध्रमुपवेश्य^८ ततो लोकाग्नी-
हरेदित्युद्देशादेव लोकाग्नीहरेदित्यौपमन्यवः^९ ॥

110. 1. १०.

उत्तरवेद्यै परिमाण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^{१०}चो ह स्माह
बौधायनो रथसंमितायामेव धौरेयशम्यया परिमिमीत^{११}
नाच मध्यमा वेदिर्भवतीति^{१२} ॥

110. 4;

H. 7. 13.

आख्यातं चूपावटस्य परिलेखनम् ॥

१ ऽयुगेण Bu.

२ उत्तरयुगेण all the MSS. (exc. U sec. m.) and the vivaraṇa.

३ Thus G; विराट्संमिनेति U (sec. m.); विराट्संपन्नेति H Ben D Be
U (pr. m.); विराट्सन्नैति Bu.

४ Thus Be DC; •लिखवाह्यतः H; •लिखवाह्यतः Ben; •लिखेवावाह्यतः
Bu; •लिखेत्वाह्यतः G (sec. m.) U.

५ Thus Bu and a bhāṣya in the Bombay MS. class I B 5; •अमु-
पविश्य Be; •अ उपविश्य Ben HUDC; •अं उपविश्य G.

६ Thus Bu G (pr. m.); •मिमीते the other MSS.

- I. 110. 1. उत्तरवेद्या अलंकरण^१ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^२ पूर्व-
द्युरेवोत्तरनाभिं परिनिस्तिष्ठेदिति शालीकिः^३ ॥
- I. 110. 13. स्थेनाग्नौधो निघ्नन्वेति होतुः पदानीति ॥ सूत्रं
शालीकेर^४चो ह स्माह बौधायनः पदात्पदं पाऽसूनुपसहृत्य^५
तानुत्तरेणोत्तरनाभिमतिकिरेदिति^६ ॥
- I. 110. 16. उत्तरवेद्यै प्रोक्षण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^४चो ह स्माह
बौधायनो मन्त्रानुदिशं चैनां प्रोचेन्मन्त्रानुलोकं चेति । ॥
- I. 110. 20. अतिशिष्टानां निनयन इति ॥ वेद्यै दक्षिणेऽऽश्वे निनये-
दिति बौधायन^७ उत्तरवेद्या इति शालीकौ^८ रथसंमि-
तायामेव दक्षिणमऽसमुपनिनयेदित्यौपमन्यवः^९ ॥
- I. 111. 1. उत्तरवेद्यै व्याघारण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१०} प्रत्य-
नीकेष्वेनां^{११} व्याघारयेदिति शालीकेर^४क्षयैव व्याघारयन्मध्ये
ज्ज्वोत्तरमऽसमभिजुहुयादित्यौपमन्यवः^{१२} ॥
- I. 111. 11. इध्मस्य निधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ तृष्णीमेवेधं
निदध्यादिति शालीकिः^{१३} ॥
- I. 111. 14. अध्वराहुतीनां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१४} चत्वारि
चतुर्गृहीतानि जुहुयादिति शालीकिः^{१५} ॥
- I. 112. 11. पृषदाज्यग्रहण्यै संमार्जनसादन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१६}

१ ०कार Bu. Be.

२ ०ननुपसंहृत्य Be; ०नपदस्य GU (sec. m.); ०नुपसंहृत्य Bu H Ben U (pr. m.) DC.

३ इष्वनौके० Bu Ben HC; इध्वनौके० Be; पश्वनौके० D; प्रत्यनौके० GU, the vivaraṇa and the bhāṣya.

लभेतौपम्यते^१ संमार्जनसादने इति शालीकि^१नं संमृजेदि-
त्यौपमन्यवः^१ ॥

H. 112. 13.

पृषदाज्यस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ हृदयान्तेन
गृहीयादिति शालीकिः^१ " सः सृज्याज्यं च दधि चैतैः पञ्च-
५ भिरगृहीयादित्यौपमन्यवो^१ " ऽत्रो ह स्माहौपमन्यवीपुत्रस्त्रुणीं
द्विरूपस्तौर्यं सर्वैर्मन्त्रैर्दधानीय द्रुणीं द्विरभिघारयेदिति^१ ॥

पृषदाज्यस्य प्रायश्चित्तकरण इति ॥ ग्रहणादग्रा^१चरणा-
दत्रैवाख्यं प्रायश्चित्तं कुर्वीतेति बौधायनः^१ सादनादग्रा^१
चरणादत्रैवेति^१ शालीकि^१नं तु वृषितमात्रं^१ इत्यौपमन्यवः^१ ॥

H. 113. 7. १०

यूपस्य प्रक्षालन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ द्रुणीमेव
यूपं प्रक्षालयेदिति शालीकिः^१ ॥

I. 113. 10.

यूपस्य प्रोक्षण इति ॥ स ह स्माह बौधायनः स्वरग्रनं
मैत्रावरुणदण्डं यूपशकलं^१ हिरण्यमुदपात्रमित्येतन्निधाय
यूपं प्रोचेदित्येवं यूपेन यूपसंयोजनानि प्रोचेत्पशुना पशु-
१५ संयोजनानीति शालीकिः^१ ॥

१ Thus the vivaraṇa; °तौपम्यते Bu; तौपम्यतः the other MSS.;
cp. Kāty. V. 4. 28.

२ Or are we to write °दयाचरणा? The meaning of this passage
is not clear to me.

३ अत्र effaced in G.

४ Meaning and reading uncertain; वृषतिमात्र इ० G (sec. m.) and
the bhāṣya; वृषितमात्रे the vivaraṇa; वृषतमात्र इ० Bu; वृषतिमात्र इ०
Be; पतितामात्रम् Ben HCDG (pr. m.); पतितामात्र० U.

113. 18. यूपस्य परिक्रमण^१ इति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन[॥]
उत्तरेणेति शालीकिः^१ ॥
- I. 114. 2. यूपस्याञ्जन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याग्निष्ठामेवेति
शालीकिः^१ ॥
उदपात्रस्योपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति^५
बौधायनो[॥] यथोपपादमिति शालीकिः^१ ॥
- I. 114. 16. यूपस्य परिव्ययण इति ॥ त्रिरेव मन्त्रं ब्रूयात्तिः कर्मा-
वर्तयेदिति बौधायनः[॥] सकृदेव मन्त्रं ब्रूयात्सकृत्कर्मेति^२
शालीकिः^१ ॥
- ib. नाभिदग्ने परिव्ययतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य[॥] मध्यदेश^{१०}
इति शालीकिः^१ ॥ २६ ॥
- I. 114. 21. स्वरोरवगूहन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याग्निष्ठां प्रतीति
शालीकिः^१ ॥
- I. 115. 2. पशोरुपाकरण इति ॥ सूत्रमौपमन्यवौपुत्रस्यात्रो ह स्माह
बौधायन एवमेवोपाकुर्यान्न तु जोषयेदिति[॥] जोषयेच्चैव जुहु-^{१५}
याच्चोपाकरणायेति शालीकिरत्रो ह स्माहौपमन्यव एवमेवैनं
पुरस्तात्प्रत्यगावृत्तं^३ बर्हिर्भ्यां च स्रजशाखया चाभिसेधेदेत्स्यां^४
च स्रजशाखायाः हृदयं निधायावयेदिति^१ ॥

१ Thus Ben HDCUG (pr. m.) and the vivaraṇa; °क्राम G (sec. m.); °क्राम Bu Be.

२ ब्रूयात्तिः कर्मेति G (sec. m.)

३ Thus DGU; °वर्त Bu; °वृत्त the other MSS.

४ Thus H Ben DCBe G (pr. m.) and the vivaraṇa; °भिषेधेदे° G (sec. m.); °भिषेधेदे° U; B has a lacuna.

I. 115. 9.

अरण्योः समञ्जन इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१चो ह स्माह
 बौधायनो ऽग्नेर्जनिचमसीति शकलमाददीत^१ वृषणौ स्त
 इति दूर्वे^२ वा शकले वा निदध्यादुर्वंशसीत्यधरारणिमा-
 ददीत^१ पुरुरवा इत्युत्तरारणिमथैने आच्यस्थाल्याः समज्य^३
 ५ वृतेनाक्ते वृषणं दधातामिति समवदध्यादिति^४ ॥

115. 15.

पशुरगनाया आदान इति ॥ मन्त्रेणाददीतेति बौधा-
 यनस्त्व^५णीमिति शालीकिः^१ ॥

115. 16.

पशोरभिधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६ ग्रीवायामेवा-
 भिदध्यादिति^७ शालीकिः^१ ॥

115. 19. १०

पशोर्नियोजन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^८ यूप एव पशुं
 नियुञ्ज्यादिति शालीकिः^१ ॥

ib.

पशोः प्रोक्षण इति ॥ त्वणीः सःस्तृताभिरङ्घ्रिः प्रोक्षे-
 दिति बौधायनः^९ कमण्डलुभिरिति^{१०} शालीकिः^१ ॥

I. 116. 7.

पशोः समञ्जन इति ॥ सूत्रः शालीकेर^{११}चो ह स्माह
 १५ बौधायनो ललाटे सुचं प्रतिष्ठाप्यानुच्छिन्दन्कर्षदा दक्षिणायै
 श्रोणेरिति^{१२} ॥

१ पूर्व Be Ben U (pr. m.).

२ बानुनिदध्या० Be U (sec. m.).

३ Thus HD; समज्य U Ben; समज्य C; समज्याद् Be; समनक्ति Bu G (sec. m.).

४ Thus G and U (sec. m.) and the vivaraṇa; ग्रीवायामेनसमि० the other MSS.

५ Thus D Bu; कमण्डलुभि० GUC (sec. m.); कामण्डलुभि० the other MSS.

स्वरग्रन्थोत्पादन इति ॥ यूपः स्वरग्रन्थमुत्पादयेदिति
बौधायनः " पशुरिति शालीकिस्तन्त्रमित्यौपमन्यवो " देवते-
त्यौपमन्यवीपुत्रः ॥ २७ ॥ नवमः ॥

- I. 116. 13. अत्याश्रावण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " सोम एवात्या-
श्रावयेदिति शालीकिः ' ॥
- I. 117. 2. पशोः समञ्जन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यथा^१
समञ्जान्न^२ तथा^३ विशस्यान्न^३ त्वेता^३ शृतस्यावयेदिति "
यथोपपादमिति शालीकिः ' ॥
- I. 117. 4. पशोः पर्यग्निकरण इति ॥ सहशामित्रं पर्यग्निं कुर्या-
दिति बौधायनो " यदन्यच्छामित्रादिति शालीकिः " पशुं १०
चाज्यानि चेति राथीतरः " पशुमेवेत्यौपमन्यवः ' ॥
- I. 117. 6. अपाथ्यानां होम इति ॥ स ह स्माह बौधायन एकं
प्रथमे पर्याये जुहुयाद्दे मथ्यमे द्वे उत्तम इति " यथोप-
पादमिति शालीकिः ' ॥
- I. 117. 12. उपप्रेषाश्रावण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " नाश्रावये- १५
दिति शालीकिः ' ॥
- I. 117. 17. पशोर्निहनन इति ॥ प्रतीचौनगिरसमुदौचौनपादमिति

१ यथा and तथा (instead of यथा and तथा) some of the MSS.

२ समञ्जान्तया Bu.

३ विशस्यान् all; विशसनं न कुर्यात् the vivarāṇa; cp. Āp. VII. 14.
13 and Bhāradvāja VI. 11: या अक्ता धारा तथा पशुं समनक्ति तथैव
हविषः शृतस्यावश्यतौ तथा विशस्ति यथाकामौ विशसन इत्यपरम् ।

बौधायन " उदीचीनगिरसं प्रतीचीनपादमिति शालीकिः "
 प्राचीनगिरसमुदीचीनपादमित्यौपमन्यवः ^१ ॥

118. 5. पशुरशनाया उदसन इति ॥ चात्वाले रशनामुदस्येदिति

बौधायनो " ऽङ्गिरभ्युक्त्यासंचर^१ इति शालीकिः ^१ ॥

118. 9. पत्न्या उदानयन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह
 बौधायनो ऽनर्वा प्रेहीत्येनां प्रणयेदथेनामादित्यमुदीच्यानर्वा
 प्रेहीत्येव प्रणयेदिति ^१ ॥

118. 10. अपामवेक्षण इति ॥ उपरिष्ठाच्चात्वालस्यावेक्षयेदिति
 बौधायनः ^१ पार्श्वतः पशोरिति शालीकिः ^१ ॥

119. 6 १० बर्हिषः समञ्जन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह
 बौधायनस्तथाक्तमेवेतरस्यादितरत एवेनदक्ता निरस्येद्रक्ष्मां
 भागो ऽसीत्ययोदकं सृष्टेदिति ^१ ॥ २८ ॥

वपायाः प्रदान इति ॥ आज्यसुवा वा स्युर्हिरण्यं वा^२
 द्वितीये चतुर्थे चेति ^१ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ^१ ॥

121. 4. १५ पशुपुरोडाशस्य निर्वपण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१
 पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपेदिति शालीकिः ^१ ॥

121. 5. पशोः प्रच्यावन इति ॥ हृदयजिके^३ प्रच्यावयेदिति
 बौधायनो " हृदयमेवेति शालीकिः ^१ ॥

१ हिरभ्युक्त्या H Ben DCG (pr. m.).

२ Found only in G and U (sec. m.) and the vivaraṇa; cp. also Rudradatta on Āp. VII. 20. 9.

३ हृदयं जिक्वां Bu G and U (sec. m.) Keś.; हृदयं जिक्वे U (pr. m.);
 हृदयजिक्वा D.

121. 10. हृदयस्य अपण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनः शूलपात्रमेवैनच्छपयेद^२त्रैव हृदयशूलं परिनिस्तिष्ठे-
दुपरिष्ठाच्च मन्त्रेणोपसृष्टेदिति^३ ॥
121. 13. पशुपुरोडाशस्त्रेडाया अवदान इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो
ह स्माह बौधायनो निरवदायैवास्य स्विष्टकृतमिडामवद्येदेव^४
सवनीयानामिति^५ ॥
122. 2. इडसूनस्य करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६ बर्हिष्येव
सूत्रशाखायां हृदयं निधायावद्येदिति शालीकिः^७ ॥
122. 3. पशोः संवदन इति ॥ सूत्रं^८ शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनः^९ पृष्ठाभिक्रामेत्पूषा^{१०} मा पशुपाः पाल्विति^१ द्वितीयं^{१०}
पृष्ठाभिक्रामेत्पूषा^{११} मा प्रपथे पाल्विति^१ तृतीयं पृष्ठाभिक्रामे-
त्पूषा^{१२} माधिपतिः पाल्विति^१ ॥
122. 9. पशोरभिघारण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१३} पृषदाज्येन
हृदयमभिघार्याज्येनेतराण्यभिघारयेदिति शालीकिः^{१४} ॥
पशोरासादन इति ॥ पञ्चहोत्रासादयेदिति बौधायन-^{१५}
सू^{१६}ष्णीमिति शालीकिः^१ ॥
122. 17. पशोरवदान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो हृदयस्य

१ मंचेणोपः स्यु० G (sec. m.) U Bu; मंचेणाप (पः) स्यु० Be G (pr. m.)
DC Ben H (मन्त्रेणोपस्यर्शनम् the vivarāṇa).

२ प्रथमं ins. DC.

३ Thus Bu G (sec. m.); ०तिक्रामे० U Be Ben H; ०निष्क्रामे० DC,
but cp. Āp. VII. 23. 6 अभिप्रव्रजति with Rudradatta's remark.

जिज्ञाया वक्षस इत्येतेषामेवानुपूर्वमवद्येत्तृतीयं^१ चात्रावदानं
पञ्चावत्तिनां कुर्यादित्यत्रो ह स्माह शालीकिः सर्वेषामे-
वानुपूर्वमवद्येन्न चात्र तृतीयमवदानं पञ्चावत्तिनां कुर्या-
दिति^१ ॥ २६ ॥

123. 9. ५ पशोः संमर्शन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभ-
यानि^१ संमृशेद्यभ्यश्चावद्येत्सुगगतानि चेति^१ सुगगतान्येवेति
शालीकिः^१ ॥

123. 13. कुम्भतः श्रीणातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ समस्तेनैवास्य
पार्श्वेन वसाहोमः श्रीणीयादिति^१ शालीकिः^१ ॥

123. 16. १० पशोः प्रतिपरिहरण इति ॥ प्रतिपरिहरेदिति^१ बौधा-
यनो^१ न प्रतिपरिहरेदिति शालीकिः^१ ॥

123. 17. अत्याक्रमण इति^१ ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ जघनेनोत्तर-
वेदिं परिक्रम्याश्चावद्येदिति शालीकिः^१ ॥

124. 4. दिशां प्रतीज्याया इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह
१५ बौधायनः पुरस्तादनस्यतेः समान्यो दिशः प्रतियजेद्दिशे
स्वाहेति^१ ऊलोपतिष्ठेत्^१ स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्य इति^१ ॥

१ एतेषाम् Bu G (sec. m.); एषाम् the other MSS.

२ Thus Bu G (sec. m.); सर्वाणि the other MSS.

३ श्रीणीयादिति Bu; श्रीणातीति the other MSS.

४-४ The words प्रतिपरि- ... °क्रमण इति left out by all the MSS.
exc. Bu and G and U (sec. m.).

५ °तिष्ठते MSS.

- I. 124. 7. वनस्यतेश्वर्याया इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ पृषदाज्या-
चतुर्गृहीतेन चरेदिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 124. 13. वनिष्ठोराधान इति ॥ षड्वत्तः संपादयेदिति बौधा-
यनः ^२ सकलमेवेति शालीकिः ^१ ॥
- I. 124. 18. औपयजेद्विति ॥ सूत्रं शालीकेर^३चो ह स्माह बौधायन ^५
आहवनीयादेवोदीचो ऽङ्गारान्निर्वृत्य तेषूपयष्टोपयजेदिति ^१ ॥
- I. 125. 2. गुदद्वतीय इति ॥ एकादशधा कृत्वोपयष्टोपयजेदिति
बौधायनो ^२ ऽपच्छेदमिति ^१ शालीकिः ^२ समस्तमेवैनमनु-
प्रहृत्य ^३ सर्वैर्मन्त्रैरनुमन्त्रयेतेत्यौपमन्यवः ^१ ॥
- I. 125. 4. अथ वर्हिषि हस्तौ निमाष्टीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४पो १०
ऽप्यस्मा^५ अचानयेयुरिति ^१ शालीकिः ^१ ॥ ३० ॥
- I. 125. 6. स्वरोर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^२ चतुर्गृहीते ऽवधाय
जुञ्ज्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 125. 10. पत्नीनां संयाजन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४ज्येनैव^६
पत्नीः संयाजयेदिति शालीकिः^३ ^१ ॥

१५

१ •वच्छेदमिति Ben, with प the other MSS. and the vivaraṇa cp. XX. 12: 26, XXII. 15 s. f.

२ •मेवैतमनु Bu G (sec. m.); •मेवैतदनु H Ben Be CDUG (pr. m.)

३ आस्मा अचानये G (sec. m.) Ben; आस्मा अचानये CD; आस्मा अचानये Bu; यस्मा अचानुनये H; त्वचानये Be; अस्मा अचानये U.

४ आचार्ययोः instead of बौधायनस्य and औपमन्यवः instead of शालीकिः

I. 125. 11.

उत्तानायै जाघन्यै देवानां पत्नीर्यजति नोच्या अग्निं
गृहपतिमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ सर्वमेवैतदुत्तानायै
जाघन्यै कुर्यादिति शालीकिः १ ॥

125. 12.

उत्तानायै जाघन्यै होत्र इडामवद्यति^१ नोच्या^२ अग्नीधे^३
५ षडवत्तमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ सर्वमेवैतदुत्तानायै
जाघन्यै कुर्यादिति शालीकिः १ ॥

I. 125. 15.

फलीकरणहोमस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ॥
न कुर्यादिति शालीकिः १ ॥

I. 125. 16.

भुवाया आप्यायन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभावेव
१० भुवामापाययेतामध्वर्युश्च यजमानश्चेत्यध्वर्युरेव भुवामापाय्य
समिष्टयजूषि जुहुयादिति शालीकिः १ ॥

ib.

समिष्टयजुषां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ त्रीणि
चतुर्गृहीतानि जुहुयादिति शालीकिः १ ॥

I. 126. 6.

हृदयशूलस्थोदासन इति ॥ कुर्वीताञ्च समित्राश्च दुर्मित्रा-
१५ शेति बौधायनो ॥ न कुर्वीतेति शालीकिः १ ॥

126. 10.

समिधां करण इति ॥ सर्व एवाद्राः सपत्नाशाः कुर्वीर-
न्मिति बौधायनो ॥ यजमानश्चैव पत्नी चेति शालीकिः १ ॥

I. 126. 14.

बर्हिषः पर्युपोषण इति ॥ वेद्यै दक्षिणे ऽऽसे पर्युपोषे-
दिति बौधायन ॥ उत्तरवेद्या इति शालीकिः १ ॥

- I. 126. 16. सक्तुहोमस्य करण इति ॥ चीन्सक्तुहोमान्कुर्यादिति
बौधायन " एकमेवेति शाल्लौकिः " प्रदाव्य एव सक्तुहोमेन
चरेदित्यौपमन्यवः ' ॥
- I. 127. 6.
III. 54. 10. आख्यातं देवतानामुपस्थानम् ॥
- I. 127. 8. यूपस्थोपस्थान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य हवनीयमेवैतेन ५
यजुषोपतिष्ठेतेति शाल्लौकिः ' ॥
- I. 127. 10. समन्वानयन^१ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " नाद्रियेतेति
शाल्लौकिः ' ॥
- I. 127. 13. पूर्णाङ्गत्यै करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो " न
कुर्यादिति शाल्लौकिः ' ॥ १०
- I. 127. 14. दक्षिणायै दान इति ॥ धेनुं वानङ्गाहं वा दद्यादिति
बौधायनो " अन्यद्वैकधनमिति शाल्लौकिरन्यद्वैकधनमिति
शाल्लौकिः ' ॥ ३१ ॥ दशमः ॥

॥ इति विंशः^२ प्रश्नः ॥

१ Thus B. n HGUC and the vivaraṇa; समन्वायन Bu; समन्वा-
नयन Be; समन्यान D.

I. 128. 1.

अथातश्चातुर्मास्यानि व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्माह बौधायनो यावज्जीवप्रयुक्तान्येव चातुर्मास्यानि
स्युरन्तर्भिद्युनानि ^१ प्रथमे त्वेव संवत्सरे व्रतं चरेदित्यत्रो ह
स्माह शालीकिः सांवत्सरिकाण्येव खलु ^१ चातुर्मास्यानि ब्रह्म-
५ चर्यवन्ति भवन्तीति ^१ यथाप्रयोगमित्यौपमन्यवः ^१ ॥

I. 128. 5.

पथसां मन्त्रामन्त्र इति ॥ उभये सायंप्रातर्दीहा मन्त्रवन्तः
स्युरिति बौधायनसू^१ष्णीका इति शालीकिर^१त्रो ह स्माहौप-
मन्यवो यत्नाक्सोमेज्यायै चातुर्मासिकानि पथा^१सि तूष्णी-
कानि स्युरथो^१र्ध्व^१ सोमेज्यायै मन्त्रान्त्रभेरन्नित्यत्रो^१ ह
१० स्माहञ्जीगविः पञ्चैवैतानि पथा^१सि मन्त्रवन्ति भवन्ति^१
दर्शपूर्णमासयोर्मेत्रावरुणामिचायां दाक्षायणयज्ञे कौण्डपा-
यिन्ये सौचामण्यमिति ^१ ॥

I. 128. 8.

वैश्वानरपार्जन्ययोः^१ करण इति ॥ कुर्यादिति बौधा-
यनो ^१ न कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥

I. 128. 9. १५

फाल्गुन्यां वा चैत्र्यां वा पौर्णमास्यां विश्वेभ्यो देवेभ्यो
वत्सा अपाकृता भवन्तीति ॥ सूत्रं बौधायनस्योदगयन आपू-
र्यमाणपक्षस्य पुण्याह इति शालीकिः ^१ ॥

१ Om. H Be.

२ Thus H Ben Be G (pr. m.) U DC Keś.; स्युरत कर्ध्व Bu; यथ
effaced in G.

३ Thus Bu; मंत्रां G; मंत्रा the other MSS.

४ भवन्तीति Bu Be G (sec. m.).

प्रसूमय^१ प्रस्तरमिति^१ ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ सर्वमेवैतद्वर्हिः
प्रसूमयः स्यादिति शालीकिः^१ ॥

पञ्चहोतुर्हाम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपवसथ एव पञ्च-
होतारं जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥

I. 137. प्रयाजानामनुमन्त्रण इति ॥ चतुरश्वतुर्भिरनुमन्त्र्य^१ पञ्चमे-
नेतराननुसमियादिति^१ बौधायनस्य^१ चतुरश्वतुर्भिरनुमन्त्र्य सर्वेषां
पारे पञ्चमेनानुमन्त्रयेतेति^१ शालीकिः^१ ॥

I. 137. एककपालानां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्तः स्युरिति
बौधायनसू^१ णीका इति शालीकिः^१ ॥

I. 138. एककपालानामवदान इति ॥ स ह स्माह बौधायन- १०
श्चातुर्मासिकानामेव नावद्येदयेतरेषामवद्येदित्य^१ चो ह स्माह
शालीकिस्तन्त्रहराणामेवावद्येदयेतरेषां^१ नावद्येदित्य^१ चो ह
स्माहौपमन्यवो य एव वैश्वदेवपरुषि तस्य नावद्येदयेतरेषा-
मवद्येदिति^१ ॥

138. 4

१ ० मयः प्रस्तर इति MSS. exc. Bu U (pr. m.) and the vivaraṇa; the accusative as XXIII. 18 : माषैः पूर्णं कमण्डलुमिति ।

१ Thus Be; चतुर्भिश्चतुरो G (sec. m.); चतुरश्वतुर्भिश्चतुरो G (pr. m.)
चतुर्भिश्चतुर्भिश्चतुर्भिर्न D; चतुर्भिश्चतुर्भिर्न Ben C.

२ ० नसमौयादिति Bu G (sec. m.); समौयादिति (without चन) Ben
HDC; पञ्चमौयादिति Be.

३ ० मन्त्रयेदिति MSS.

४ ० हराणामेवा Be U (sec. m.); हराणामेवा Ben; हराणामेव G
(sec. m.); हरेणमेवा Bu; करणमेवा HU (pr. m.); हरणमेवा C
(pr. m.); हराणामेवा C (sec. m.)

एककपालानामभिहोम इति ॥ यः सुचि सः स्यावः
 स्थात्तेनाभिजुहुयादिति बौधायनश्च^१ तुर्भिश्चतुर्भिर्चतुनामभि-
 रेकैकमिति शालीकिः^१ ॥ १ ॥

एककपालानामाशयस्थानुसःहरण इति ॥ अनुसःहरे-
 ५ इति बौधायनो^१ नानुसःहरेदिति शालीकिः^१ ॥

I. 132. 4. वाजिनस्य चर्थाया इति ॥ उपाःशु चरेदिति बौधा-
 यन^१ उच्चैरिति शालीकिः^१ ॥

I. 132. 6. वाजिनस्य भक्षण इति ॥ सूचः शालीकेर^१चो ह स्माह
 बौधायनो ऽवप्रभक्षणेनैवेतरे^१ भक्षयेयुर्धजमान एव प्रत्यक्षं
 १० भक्षयेदिति^१ ॥

I. 132. 17. निवर्तन इति ॥ निवर्तनेनोपवाप्योभयं^१ केशश्मश्रु वाप-
 यीतेति बौधायनो^१ निवर्तनेनोपवाप्यं^१ श्मश्रूण्येव वापयीत
 न केशानिति शालीकिः^१ निवर्तनेनोपवाप्यं^१ नैव श्मश्रूणि वाप-
 यीत न केशानित्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 133. 6. १५ वरुणप्रघासेषु दक्षिणस्य विहारस्य पात्राणां करण इति ॥
 सूचं बौधायनस्य^१ सौवर्णानि वा राजतानि वा स्युरिति
 शालीकिः^१ शमौमयानीत्यौपमन्यवः ॥

१ भक्षणेनै० Bu G and U (sec. m.); भक्षणे० DHC Ben Be G and U (pr. m.).

२ Uncertain reading; ०नोपवाप्य each time H Ben Be UDG (pr. m.) C, ०नोवाप्य G (sec. m.), thus also (besides ०नोपाव) Bu; the vivarāṇa seems to have read also ०नो वाप्य; it runs: निवर्त(ने)नो

स्तम्बयजुषोर्हरण इति ॥ व्यतिचारः स्तम्बयजुषी हरेया-
तामिति^१ बौधायनः " सहेति शालीकिः " ॥

आज्यस्यावेक्षण इति ॥ दार्शपौर्णमासिकायै दक्षिणत
उपविश्य दक्षिणमवेक्ष्योत्तरमवेक्षेतेति बौधायनो " वेदिसंधा-
वुपविश्य दक्षिणमवेक्ष्योत्तरमवेक्षेतेति शालीकिर्मध्यत^२ इत्यौ- ५
पमन्यवः " ॥

I. 133. 8. ऐषीकः शूर्पमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " दर्भमयं वा
कुशमयं वेति शालीकिः " प्रत्यक्षमित्यौपमन्यवः " ॥

I. 137. 12. शूर्पस्यानुप्रहरण इति " अनुप्रहरेदिति बौधायनो "
नानुप्रहरेदिति शालीकिरङ्गिरभ्युक्ष्य भुञ्जीतेत्यौपमन्यवः " ॥ १०

I. 138. 8. आमिचयोरवदान इति ॥ सूत्रः शालीकिरेत्रो ह स्माह
बौधायन आमिचयोरवदाय मेषीमवदध्यान्^३ ग्रामीपर्णकरी-
रसक्तूनामवद्येद् घासोक्ता ह्येते भवन्तीत्युत्तमेनावदानेन सर्व
विश्वलोपः^४ समवदध्यादित्यौपमन्यवः " ॥ २ ॥

I. 138. 4 (?) माहृत्यै चर्याया इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्तर एवाग्नौ १५
माहृत्या चरेदिति शालीकिः " ॥

१ Thus (and cp. XXV. 1. s. f.) Bu Ben HGU; हरियामिति
DC; हरेतामिति Be.

२ मध्य Bu G (sec. m.).

३ Thus H Ben DC; मेषमुपद° Bu; मेषावुपद° Be G and
U (sec. m.).

४ Thus Bu Be U (sec. m.); °लोपमवदध्या° H Ben. G; °लोप-

I. 139. 4. मास्ये मेचणस्यानुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधा-
यनो नानुप्रहरेदिति शालीकिः ^१ ॥

I. 140. 10. अवभृथ इति ॥ सूत्रमाचार्ययो^१रत्रो ह स्नाहौपमन्य-
वस्तुष्वे^२ निष्कारेण चावभृथमवेयादिति ^१ ॥

५. आख्यातमुदकान्तस्य प्रत्यसनम् ^१ ॥

आख्यातमाप्तवनम् ^१ ॥

I. 140. 14.
III. 67. 16. आख्यातः समिधां करणम् ॥

I. 141. 15. आनौक^१तस्य निर्वपण इति ॥ पाणिमंस^२नेनादित्य-
स्योदयमाकाङ्क्षेतेत्याचार्ययो^३रु^४ष्टिमेव ग्रहौष्यन्नित्यौपमन्यवः ^१ ॥

१०. साकः रश्मिभिः प्रचरेदित्यौपमन्यवौपुत्रः ॥ एष एवापि
सांतपनस्य प्रदेश एष क्रेडिनस्य ॥

I. 141. 18. गृहमेधीयस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवान्स्यादिति^१
बौधायनस्य^२ श्लीक इति शालीकिः ^१ ॥

गृहमेधीयस्य निर्वपण इति ॥ पवित्रवता पात्रेण मन्त्रवन्त-
१३ मिति^३ बौधायनो ^४ ऽपवित्रेण तृतीयकमिति शालीकिः ^१ ॥

१ Of these two dvaidhas the first seems to refer to Vol. I. 261.
17; the second, according to the Vivarāṇa, to III. 67. 16: आस्रवन्
स्नानम् । उभयं (sc. द्वेधं समिधां करेण व्याख्यातं सर्वे वा पक्षौयजमानौ वेत
न न्यदिद्याख्यातमस्ति वक्ष्य पितृया सर्वमप्याख्यत तत्रावष्टौष्यवनमनयव स्य न् ।

२ मन्त्रवत्स्य इति DC ; मन्त्रवत्स्यादिति H.

३ मन्त्रवत्स्य इति (H. (sc. m.))

- I. 141. 20. गृहमेधीयस्य अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति बौधा-
यनो " ऽप्सिति शालीकिः ' ॥
शाकलानां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो " न
कुर्यादिति शालीकिः ' ॥
- I. 141. 22. गृहमेधीयस्यासादन इति ॥ दात^१ एव बर्हिष्यासादये- ५
दिति बौधायनो " ये ऽन्ये ऽनुपयुक्ताः कुशाः सुस्तेष्विति
शालीकिः ' ॥
- I. 142. 1. गृहमेधीयस्य चर्याया इति ॥ उपाऽशु चरेदिति बौधा-
यन " उच्चैरिति शालीकिः ' ॥
शाकलानामनुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधायनो " १०
नानुप्रहरेदिति शालीकिः ' ॥
- I. 142. ५. प्रतिवेशस्य अपण इति ॥ अन्वाहार्यपचने अपयेदिति
बौधायनो " ग्रामाग्नाविति शालीकिः ' ॥
- I. 142. 10. पूर्णदर्शस्य^२ होम इति ॥ सूत्रमाचार्ययो^३र्वाहतीरुक्ता
ब्रह्मणो हिकारे^४ जुहुयादिति गौतमः ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥ १५
- I. 143. 19. महापितृयज्ञस्य बर्हिषोति ॥ समूलमेतद्वर्हिर्भवतीति
बौधायनस्तत्र नास्ति प्रत्यभिमर्गन इति " सातिशेष^५ भव-

१ दात Ben H (as partic from दति); अप Be; C D om. दात स्व;
विश्व G and U (sec. m.), thus (var. विश्व; the vivarāṇa.

२ ऽदर्शस्य Bu, the vivarāṇa; ऽदर्श H Ben Be G U D C.

३ ऽकारेण H G D C U (pr. m.); ऽकारेणभिज्जुं U (sec. m.).

४ Thus H Ben G U D C; Be defect.; सशेषं Bu.

तीति शालीकिस्तत्र सिद्धः प्रत्यभिमर्शन इति ॥ निर्मूल-
लूनमेवैतल्लुनुयादित्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 144. 16.

अथैतदभिवान्यायै दुग्धमर्धपात्रमिति ॥ सूत्रं बौधायन-
स्तथ यदि कनीयः स्यादङ्गिरभ्युन्नोयेति^२ शालीकिः^३ ॥

I. 144. 9. ५

तेषां ब्रौहिष्येव हविष्कृतमुदादयत्युद्यच्छन्ते यवा-
निति ॥ सूत्रं शालीकिरे^४चो ह स्माह बौधायन आवपन-
प्रमृति यवेषु मन्त्रकर्माभ्यावर्तते तन्नं तु हविष्कृत^५
स्यादिति^६ ॥

I. 145. 1.

आप्यनिनयन इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमाप्येभ्यो निनये-
१० दिति बौधायनो^७ ऽप्रेणातिहायेति शालीकिर^८प्रेण वा जघ-
नेन वेत्यौपमन्यवः^९ ॥

I. 145. 2.

वेद्ये करण इति ॥ उपनिष्क्रम्याम्यगाराद्दक्षिणे^{१०} पूर्वं
ऽवान्तरदेशे कुर्यादिति बौधायनो^{११} ऽन्तरेवेतां दिशमिति
शालीकिर^{१२}न्वाहार्यपचनमेवाभित इत्यौपमन्यवः^{१३} ॥

I. 145. 3. १५

अन्वाहार्यपचनस्योपसमिन्धन इति ॥ स्वे स्थान उपसमि-
न्धीरन्निति बौधायन^{१४} इधमेवातिप्रणयेयुरिति शालीकिः^{१५} ॥

१ लुनुया० Be G and U (sec. m.); लुनीया० Ben H Bu C D G
and U (pr. m.).

२ Thus G U D H C; without अभि Be; 'भ्युन्नोयेति Ben Bu.

३ 'कृत स्यादिति G U C D H Ben; कृत स्यादिति Be; 'कृतं स्यादिति
Bu; cp. XXI. 16, XXII. 11.

४ दक्षिणे Bu G; दक्षिण Ben Be U D C.

- I. 145. 12. आज्यग्रहाणां ग्रहण इति ॥ पञ्चगृहीतानि वा षड्गृही-
तानि वा सूरिति बौधायनः^१ षड्गृहीतान्येवेति शाल्लोकिः^१ ॥
प्रस्तरस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ ग्रहणं चैवास्य न्यसनं च
दृष्ट्वा^२ स्यादथेतरमन्त्रवत्यादिति बौधायनः^३ संभरणं^४
चैवास्य न्यसनं च दृष्ट्वा^२ स्यादथेतरमन्त्रवत्यादिति ५
शाल्लोकि^५ धावन्न्यसनमेव^६ दृष्ट्वा^२ स्यादथेतरमन्त्रवत्यादि-
त्यौपमन्त्रवः^७ ॥
- I. 145. 15. त्रिरपसलैः परिमृणन्पर्यतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^८
यथोत्पन्नेनैव सप्तसृणोयादिति शाल्लोकिः^१ ॥
वेद्यै स्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यैषां त्रिदशं त्वा सृणा- १०
मीत्येव ब्रूयादिति शाल्लोकिः^१ ॥ ४ ॥
- I. 145. 17. परिधीनां परिधान इति ॥ सूत्रं^९ शाल्लोके^{१०} त्रिो ह स्माह
बौधायनः सर्वान्परिधीन्परिदध्यात्पितृकर्मणि क्रियमाणे
दक्षिणतश्चोत्तरमुपनिदध्यादिति^{११} ॥
- I. 146. 2. हविषामुदासन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१२} यथाश्रुतमेव^{१३} १५
हवीं^{१४} सुदासयेदिति शाल्लोकिः^१ ॥
हविषा^{१५} संचरो^{१६} ऽध्वर्गश्चेति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन^{१७}
उत्तरेणेति शाल्लोकिः^१ ॥

१ संहरणं Bu.

२ Thus G (sec. m.); यावन्न्यसनं the other MSS.

३ Thus all exc. Bu. (दक्षिणस्योत्तरमु.) ।

४ Thus G and U (sec. m.), D; यथाश्रुतं the other MSS.

५ संचरो all the MSS. exc. Be (संचरे); the vivaraṇa has also the nominative.

- I. 147. 3. विपरिक्रामन्त्येत ऋत्विजो विपरिहरन्ति हवींषीति ॥
 सूत्रं बौधायनस्य ॥ नात्र हवींषि विपरिहरेयातामिति^१
 शालीकि^२नात्र हवींषि विपरिहरेयातामध्वर्युश्चेवाग्नीध्रश्च^३
 विपरिक्रामेतामित्यौपमन्यवः^४ ॥
- I. 147. 13. ५ आश्रावण इति ॥ ओ खधेति बौधायन ॥ आ खधेति
 शालीकिः^१ खधेत्यौपमन्यवः^२ ॥
- I. 146. 13. प्रवर इति ॥ सूत्रमात्रायैर्विद्वांसु कित्वन्नित्यौप-
 मन्यवः^१ ॥
- I. 149. 7. आख्यातं पिण्डानां दानम् ॥
 III. 87. 8. आख्यातमाज्जनाभ्यञ्जनयोः ॥
 I. 150. 8; १०. ८७ 11. आख्यातं पिण्डानामनुप्रहरणम् ॥
 150. 12; II. 87. 13. त्रैयम्बकाणां मन्त्रमन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्तः स्युरिति
 I. 151. 6. बौधायन^१सूष्णीका इति शालीकिर^२येनानेककपाल एव अप-
 येदित्यौपमन्यवः ॥
- I. 151. 8. १५ एकोल्लुकस्य हरण इति ॥ अन्वाहार्यपचनाद्वरेदिति
 बौधायनो^१ यामाग्नोरिति शालीकिः^२ ॥
- I. 151. 9. एतत्समादाय गार्हपत्यमुपतिष्ठन्त इति ॥ स ह साह
 बौधायन उभय^३ एष^४ मन्त्रो भवत्याध्वर्युश्च याजमानश्चेति^५
 याजमान एवेति शालीकिः^६ ॥

१ Thus all; read probably विपरिहरेतामिति ।

२ Thus Be; ० क्रात्रेशत मि० the other MSS.

३ Thus G D C H Be U (pr. m.); उभयस्य एव U (sec. m.); उभ-
 यस्य एव Be; उभयेन Bu.

- I. 152. 5. द्वैयम्बकाणामुत्खेदन^१ इति ॥ सूत्र५ शालीकेर^२चो ह
स्माह बौधायनस्त्रिरेवायतिषजन्परीत्य^३ त्रिस्त्रिदेङ्गाय त्वा
भगाय^४ त्वेति ^१ ॥ ५ ॥
- I. 152. 10. अथैनान्यजमानस्याञ्जलावावपतीति ॥ सूत्र५ शालीके-
र^२चो ह स्माह बौधायनो यजमानस्यैवैरुस्य मन्त्रेणावपेत्तूलीं^५
पत्ये च^६ भग्नकामायै चेति ^१ ॥
- I. 153. 1. अथैनान्मूत ओष्य नीललोहिताभ्याः सूत्राभ्यां विषय्य
शुक्ले वा स्थाणौ विशाखायां^४ वा बध्नातीति ॥ पूर्वः कन्धो
बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ^१ ॥
- I. 153. 5. उदराचस्योपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति १०
बौधायनो ^२ यथोपपादमिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 153. 20. शुनामीरौचपक्ष^३ इज्याया^४ इति ॥ सूत्र५ शालीकेर^२चो
ह स्माह बौधायनो य एवात ऊर्ध्वमापूर्यमाणपच आगच्छे-

१ *मुत्खेदन G (sec. m.) Be and the vivaraṇa; *मुत्खेदमन Bu.

२ Thus G and U (sec. m.) and the vivaraṇa (अयतिषजन्परीत्य-
दन); *स्त्रिरेवायतिष the other MSS.

३ Thus Be G and U (sec. m.); भगेन Ben H D C G and U
(pr. m.).

४ चे (sic) Be, all the other MSS. om. the word.

५ Thus Ben H U D C; विशाखायां Be Bu G (sec. m.).

६ *पक्ष इज्याया Ben C; पक्ष इज्याया U D; पुष्या इज्याया H;
पक्ष इज्याया Be G (sec. m.) and the vivaraṇa.

त्तस्मिञ्कुनासोरीयपरुषा यजेत^१ चयोदग्रस्यैवेतन्मासस्यापौ-
ज्यार्थं^१ दृष्टं भवतीति^१ ॥

वेद्ये करण इति ॥ दार्द्र्यपौर्णमासिकी स्यादिति बौधा-
यनः^१ पागुवन्धिकीति शालीकिः^१ ॥

५ दक्षिणानां दान इति ॥ सूत्र५ शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनो हिरण्यं वैश्वानरे दद्याद्धेतुं पार्जन्ये द्वादश वैश्वदेवे
द्वादश वरुणप्रघासहविःषु तिस्र आनीकवते तिस्रः सांतपते
सतस्रो गृहमेधीय ऋषभं पूर्णदर्थं^१ तिस्रः क्रेडिने द्वादश
महाहविःषु तिस्र आदित्ये द्वादश शुनासोरीयहविःष्वि-
१० त्यत्रो ह स्माहौपमन्यवस्तःषष्टिश्चातुर्मासदक्षिणाः समाह्वाता
भवन्ति^१ तास्येन्नाधिगच्छेद्वासांस्तेतावन्ति मन्यान्वोदनान्वेता-
वतो^१ दद्यात्तेनो ह्यैवेतं काममवाप्नोतीति^१ ॥

चातुर्मास्यानामन्त इति ॥ सोमान्तानि स्युरिति बौधा-
यनः^१ पशुन्तानीति शालीकिः^१ सवनेष्ट्या यजेतेत्यौप-
१५ मन्यवः^१ ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

१ चयोदग्रस्यैवेतन्मा० Be H G U (pr. m.); चयोदग्रस्य स्यैवेतन्मा० U
(sec. m.); चयोदग्रस्य -- यैतन्मा० Bu; चोदग्रस्य वैतन्मा० Ben C U.—
•पौज्यार्थं Ben G U D C; •नौज्यार्थं Be; •भौज्यार्थं Bu; •पौज्यार्थं H.

१ Thus G; •दर्वे the other MSS.

२ Thus G U D C and Ke.; संथान्वोदनान्वेतावतो Ben; सथान्वोदना-
न्यैतावतो Bu; संथान्वोदनान्वेतावतो H; सथान्वेतावतो Be (cp. Vol. I.
44. 15).

४ इति is not found in my copies.

I. 156. 1. अथातो ऽग्निष्टोमं व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्माह बौधायनो नादृष्ट्वा रात्रानं चर्त्विजश्च^१ दीच-
येदित्ये^२नो ह स्माह शालीकिर्द्यदि दीचा दीर्घाः सुराश्वा-
सिका^३ आहर्तारस्तथे^४द्गीथः^५ कामं दीचयेदिति^६ ॥

I. 167. 2. शालाया^७ अध्यत्मान^८ इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ५

मध्यंदिने शालामध्यवस्येदापः पूर्वा गच्छेदुरन्वयजमानो राज्ञा
चारणिभ्यां चेत्ये^९नो ह स्माह शालीकिः कामं पूर्वाह्णे वाप-
राह्णे वा शालामध्यवस्येत्प्राक्त्रेवास्तमयाद्दीचणीयाः संतिष्ठा-
पयिषेदिति^{१०} ॥

I. 156. 16. अग्नौनाः षरण इति ॥ अजस्राहरेदिति बौधायनो^{११} १०
ऽरण्योः समारोह्येति शालीकिः^{१२} ॥

१ •चेति H Be Bu.

२ Uncertain; •राश्वसिका आह• H G (pr. m.) C, the vivarapa (one copy); •राश्वसिकां U; •राश्वसिकामाह• Be; •राश्वसिकार्हर्तार• D; •रावसिवा आह• Bu; •राश्वसितार आह G (sec. m.) and the vivarapa (another copy). The vivarapa periphrases आश्वसिका (or आश्वसितारः) by प्रत्येतारः (one copy), प्रत्यथौतारः (var. प्रत्यथ थि) त रः . Read perhaps आश्वसिकामा आहर्तारः (sc. सोऽस्य).

३ •गीथाः G (sec. m.). The vivarapa: •द्गीथग्रहणश्चेन्नर्त्विजो लक्ष्यते' ... अन्य आह उद्गीथ उद्गातरो गृह्यन्ते।

४ Thus Be H G U D C; in Bu these words are missing; शाला-
यामध्य• the vivarapa.

५ Thus G Be U; संतिष्ठापयिषे• Bu; संनि• H; C D corrupt.

I. 157. 1.

सप्तहोतुर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ षड्होतारः
 ऊत्वा सप्तहोतारं जुहुयादिति शाल्लोकिः ^१ ॥

I. 157. 3.

यूपाहुत्यै हवन इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
 शाल्लोकिः ^१ ॥

५ वाससामुपकल्पन इति ॥ अष्टाविति बौधायनः ^१ सप्तेति
 शाल्लोकिः ^१ ॥

कृष्णाजिनानामुपकल्पन इति ॥ पञ्चेति ^१ बौधायनः ^१
 षडिति ^१ शाल्लोकिः ^१ ॥

कृष्णविषाणाया उपकल्पन इति ॥ त्रिवलिरिति बौधा-
 १० यनः ^१ पञ्चवलिरिति शाल्लोकिः ^१ सकलैवैषा स्यादित्यौप-
 मन्यवः ^१ ॥

I. 157. 5.

व्रतप्रदान इति ॥ कः इति बौधायनश्च ^१ मस इति
 शाल्लोकिः ^१ ॥

प्रवर्ग्यस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो न प्रथम-
 १५ सोमे प्रवृज्यादुपनामुको हैनमुत्तरो यज्ञो भवतीति ^१ न
 प्रवर्ग्यं गच्छेच्चनेति शाल्लोकिः ^१ ॥ ७ ॥

I. 157. 6.

तीर्थगमन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः प्रदक्षिण-
 मावृत्यैतत्तीर्थं गच्छेदयामुतो ऽपसलैरावर्तेतेत्यत्रो ह स्माह
 शाल्लोकिरपसलैरावृत्यैतत्तीर्थं गच्छेदयामुतः प्रदक्षिणमा-
 २० वर्तेतेति ^१ ॥

- I. 157. 7. अयास्य प्राङ्मुखस्य दक्षिणं गोदानमङ्घ्रिरनत्तीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्योभयमेवाप्यस्य मन्त्रेण कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 158. 1. अभ्यञ्जन इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१चो ह स्माह बौधा-
यनो महौनां पथो ऽसौत्यादाय वर्चाधा असि वर्चा मयि
धेहीत्यभ्यञ्जीतेति ^१ ॥
- I. 158. 4. आञ्जन इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१चो ह स्माह बौधायनो
वृत्रस्य कनौनिकासौत्यादाय चक्षुष्या असि चक्षुर्म पाही-
त्याञ्जीतेति ^१ ॥
- I. 158. 5. त्रिरनिधावं द्विरुत्तरमप्यु पञ्च कृत्व आङ्ग इति ब्राह्मणं
पञ्च कृत्व एव दक्षिणं पञ्च कृत्व उत्तरमिति ॥ पूर्वः कल्पो १०
बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥
- I. 158. 7. पवन इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्त्रीन्सप्तवर्गान्कृत्वा
तेषामेकेन प्राणदेशे पवयेदथेतरेण नाभिदेशे ऽथेतरेण
गुरुदेशे ^१ ऽथैनान्यद्भिरभ्युक्ष्योदञ्चुत्विदेदित्य^१चो^२ ह स्माह
शालीकिर्द्वाभ्यां पवयति त्रिभिः पवयतीत्येतैरेनमेकविंश- ^{१५}
त्यावगाहः^३ पवयित्वाथैनान्यद्भिरभ्युक्ष्योदञ्चुत्विदेदित्य^१चो ह

१ Thus Keś. only; पाहीत्यङ्ग इति G U, •त्याङ्ग इति D C; the other MSS. corrupt. An optative is required.

२ Instead of उत्तिष्ठेत्, the reading of Be (and once उत्तिष्ठते • Bu), here and infra, the MSS. have उत्तिष्ठेत् ।

३ Uncertain; G (sec. m.) as given in the text; पवयतीत्येकमेकं
विंशत्या • Bu; पवयतीत्युत्तरैरेवमेकविंशत्या • U; पवयतीत्युत्तरैरेकमेकविंशत्या •
H; पवयतीत्युत्तरैकविंशत्या • C D; Be wholly corrupt.

स्माहौपमन्यवः समस्तैरेवैनं ^१प्राणदेशे पवथेच्चित्यतिस्त्वा पुनातु
वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण
वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति ^१ देवतायां देवतायामतिवाच्या
द्भिरभ्युक्ष्योदञ्चुत्विदेदिति ^२ ॥

158. 11. ५ अथैनं सव्ये पाणावभिपात्येति ॥ दक्षिण ^३ इति प्रोक्तं ॥
पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ^१ ॥

158. 14. अथैनमग्नेणाहवनीयं पर्याणीयेति ॥ जघनेनेति प्रोक्तं ॥
पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो बौधायनस्य ॥

I. 159. 5. पत्न्या उदानयन इति ॥ सूत्रं शालीकेर ^१त्रो ह स्माह
१० बौधायनः शुचिमेवैनां पवथित्वा सर्वयर्चोदानीय जघनेन
गार्हपत्यमुपवेशयेदिति ^१ ॥

158. 17. पत्न्या दीक्षणे इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर ^१त्रो ह स्माहौप-
मन्यवः प्रायणीये हविष्कृदन्ते पत्नीं दीक्षयेदिति ^१ ॥

159. 10. न यजमानं व्रतमुपनयतीति ॥ सूत्रं शालीकेर ^१त्रो ह
२५ स्माह बौधायनः सौमिके तन्त्रे पौरोडाश्रिकं याजमानमभ्या-
वर्तेतान्यत्र यज्ञस्य पुनरालम्भादिति ^१ ॥

159. 11. न पत्नीं संनह्यतीति ॥ सूत्रं शालीकेर ^१त्रो ह स्माह
बौधायनो दीक्षणीयायामेनां ^२संनह्य संस्थितायां विमु-

१ Thus Be; एव not found in G (pr. m.) Bu H U D C; एवं not in G (sec. m.).

२ देवतायां once in Bu D H C.

३ दक्षिण Bu and one copy of the vivaraṇa.

आध्वरिकेण सह याजमानेन^१ तन्नेतन्ने वात^२ ऊर्ध्वं पौरो-
डाशिकेन कर्मणाभिस्नन्नेदिति^३ ॥

159. 15. भ्रुवाया आप्यायन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभा-
वेव भ्रुवामाप्याययेतामध्वर्युश्च यजमानश्चेत्य^४ध्वर्युरेव भ्रुवामा-
प्याय्य दौचाहुतीर्जुहुयादिति शालीकिः^५ ॥

159. 16. दौचाहुतीनां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६ चतुर्थ्या^७
पञ्चमौमनुद्रुत्य जुहुयादिति शालीकिर^८चो ह स्माहौपमन्यव
आकूत्यै प्रयुज इति तिस्रोऽनन्तरा हुत्वा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नय
इत्युपातीत्यापो देवौर्हतीर्विश्वशम्भुव इत्येतां जुहुयादथौ-
द्ग्रहणमिति^९ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

160. 10. कृष्णाजिनयोरिति ॥ द्वाभ्यां^{१०} समुज्जिताभ्यां^{११} दौच्ये-
दिति बौधायनो^{१२} इत्य^{१३} यद्यन्यतरस्याद्दक्षिणमौर्मं प्रतिषीद्ये-
दित्येकमेव^{१४} कृष्णाजिनं स्यादिति शालीकिः^{१५} ॥

160. 11. शुक्लकृष्णयोः संमर्शन इति ॥ शुक्लेऽङ्गुष्ठो भवति
कृष्णेऽङ्गुलिरित्येव^{१६} शुक्लकृष्णे संमृशेदिति बौधायनः^{१७} ॥ १५

१ याजना० G and U (sec. m.) and the vivaraṇa; यजना० the other MSS.

२ चात G (sec. m.) U Be, the vivaraṇa.

३ चतुर्थ्या G (sec. m.) D.

४ Thus G (sec. m.) only; समुज्जिताभ्यां the other MSS.

५ Effaced in G.

६ इति before एकमेव found in G only (sec. m.).

प्रथमैवैत^१संधिः संमृगोदिति ग्राहीकिर^२येनमेकाहुत्थैव संमृ-
गोदित्यौपमन्यवः । ॥

160. 13.

कृष्णाजिनस्याभिसर्पण इति ॥ सूत्रः ग्राहीकेर^३चो ह
स्माह बौधायनः पूर्वोत्तरं वार्धचं विगृहीयान्तृतीयेन मध्य-
५ देशं गच्छेदिति । ॥

I. 160. 17.

III. 23. 5.

आख्यातं ग्रन्थिकरणम् । ॥

I. 160. 22.

अथास्य प्रदक्षिणमुष्णीषेण शिरो वेष्टयतीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ॥ वाससैव संप्रच्छन्नः स्यादिति ग्राहीकिः । ॥

I. 161. 4.

कृष्णविषाणयाः प्रदान इति ॥ सूत्रः ग्राहीकेर^३चो ह
१० स्माह बौधायनः समस्तेनैवासौ मन्त्रेण कृष्णविषाणां प्रयच्छे-
त्तूष्णीं वेद्यन्मुद्गन्यात्तूष्णीं केग्रान्तमुपसृगोदिति । ॥

I. 161. 9.

दण्डस्य प्रदान इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर^३चो ह स्माहौप-
मन्यवः समस्तेनैवासौ मन्त्रेण दण्डं प्रयच्छेत्तूपस्था देवः वन-
स्यतिरुर्ध्वं^४ मा पाह्योदृच इति^५ ॥

I. 161. 11. २५

अथैनं यज्ञस्यान्वारभं वाचयतीति ॥ सूत्रः ग्राहीकेर^३चो
ह स्माह बौधायनो मष्टिकरणाः खल्वेते मन्त्रा दृष्टा भवन्ति

१ Thus corrected in accordance with the vivarapa, which runs
प्रथमेन (sic) हस्ततलेन ; प्रथमेनैवैतं G. (sec. m.) ; प्रथमेनैवैतं Bn ; प्रथमेनैव
U H D C.

२ Thus Be ; before कर्ध्वं H ins. इति ; D U G C abbreviate the
mantra, giving only the first and the last words.

३ Thus Be ; C D U G H Bu add यजमानः प्रतिगृह्णाति, apparently
a reminiscence of the text proper (Vol. I. 161. 12).

स्वाहा यज्ञं मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहीरोरन्-
रिचात्स्वाहा यज्ञं वातादारभ इति ^१ ॥

I. 161. 13. मुष्टिकरण इति ॥ वाचोयमसंयुक्तं^१ मुष्टिकरणं स्यादिति
बौधायन ^२ आवान्तरदीक्षायै विसर्गादिति शालीकिः ^३ ॥

I. 161. 14. आवेदन इति ॥ यथावर्णमावेदयेदिति बौधायनो ^४
ऽदीक्षिष्टाय ब्राह्मण इत्येव ब्रूयादिति शालीकिः ^५ ॥

I. 162. 14. व्रतदोहन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६परदारिकमेव^७
यजमानव्रतं स्यादिति शालीकिः ^८ ॥ २ ॥

I. 163. 8. यजुषोरनुषङ्ग इति ॥ आ कृष्णाजिनप्रासनादनुषज्जेता-
मिति^९ बौधायन ^{१०} आवान्तरदीक्षायै विसर्गादिति शाली-
किर^{११} दक्षिणानयनादित्यौपमन्यवः^{१२} ॥

I. 163. 11. संवेशनयजुषीति^{१३} ॥ सूत्रं शालीकेर^{१४}त्रो ह स्वाहा बौधा-
यनो ऽग्ने त्वं सु जाग्रहीत्येव संविशेद्रतयिष्यन्नप आचामेद्वैर्वै
धियं मनामह इति ^{१५} ॥

I. 164. 12. अथ सनीहाराग्रहिणोतीति^{१६} ॥ अन्यचोग्रशूद्रयोरिति ^{१७}

१ Thus G (sec. m.) and the vivaraṇa; वाचोयमसं Be H U G (pr. m.); वाचंयमसं D C; वाचोयम्यसं Bu.

२ ०पराङ्गा U D H Be C; cp. XXI. 19 init.

३ ०षज्जेतामिति H Bu G U D C; ०षज्जेदिति Be.

४ Thus Be, the vivaraṇa and Keś.; दक्षिणादानादि H Bu G (sec. m.) U D C; दक्षिणावदनादि G (pr. m.).

५ यजुषोरिति H, यजुषी इति U D C.

बौधायनो " अन्यत्रोद्यैरिति^१ शालीकिः^१ सर्वान्यज्ञसिद्धय
इत्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 163. 11.

संवेशनयजुःप्रबुद्धयजुःप्रयाणयजुःपर्याणयजुरिति^२ ॥ अनु-
षङ्गीणेतानि^३ भवन्तीति बौधायनः^४ सङ्कतान्येवैतान्यक्ते^५

५ वा रात्रिये वा स्युरिति शालीकिः^१ ॥

I. 164. 16.

दक्षिणानां प्रतिग्रह^६ इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यस्य
कस्य च जातस्य मन्त्रेण प्रतिगृह्णीयात्पुनरप्यागतं^७ मन्त्रेणैव
प्रतिगृह्णीयादित्य^८ चो ह स्माह शालीकिर्यस्य कस्य च जातस्य
मन्त्रेण प्रतिगृह्णीयात्प्रतिगृहीतमेव तस्य स्यादागन्त्रेवास्यात्^९

१० ऊर्ध्वं मन्त्रेणैव प्रतिगृह्णीयादिति^१ ॥

I. 164. 21.

अविज्ञाताथै दानं^८ इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकिः ॥

१ न्यवानप्रेरिति U D C H; on the instrumental cp. Speyer
Sanskrit Syntax § 107.

२ •पर्याण• instead of •परिषाण• all.

३ Thus Bu U G (sec. m.) and the vivaraṇa; अनुषंगीणेतानि
H G (pr. m.); अनुषंगीणेतानि Be; D C corrupt.

४ सङ्कत् twice U Be.

५ प्रतिग्रह G and U (sec. m.) and the vivaraṇa; •ग्रहण G (pr.
m.) U (sec. m.) and the other MSS.

६ Thus H G (pr. m.) U D C; •यागतं G (sec. m.); •यागतं Bu;
•स्वागतं Be.

७ Reading, meaning and interpunction doubtful; स्यादागन्त्रेवा-
स्यात् G (sec. m.); स्यादागन्त्रेवास्यात् G (pr. m.); स्यादागन्त्रेवास्यात् Be;
स्यादागन्त्रेवास्यात् U; •दागन्त्रेवास्यात् D; स्यादागन्त्रे • C.

८ विदान U D Be C; the passage is missing in H.

165. 10. प्रथाण इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेहत्तरो बौधायनस्य ॥
165. 12. अथ यद्येनं यान्तं व्रतनवेखोपाधिगच्छतीति ॥ मथित्वाग्नी-
न्विहृत्य व्रतयेदिति बौधायनः^१ उत्तरतो ऽरणी निधाय^२
दक्षिणतः परिश्रित्य व्रतयेदिति शालीकिः^३ ॥
165. 14. अथ यद्यपर्याणा अप उपाधिगच्छतीति ॥ सूत्रं शाली-^५
केर^४ चो ह स्माह बौधायनो यत्रैवापर्याणा अप उपाधिगच्छे-
त्तज्जपेद्देवीरापो अपां नपाद्य ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदि-
न्तमस्तान्वो^५ गृह्णामीति^६ चीन्लोष्टानाददौत^७ तेषामेक-
मुदकान्ते निदध्यात्तं वो मावक्रमिषमित्यथान्यं ध्वं^८ सयन्ननुद्-
वेदच्छिन्नं तन्तुमित्यथान्यमुदकान्ते निदध्यात्पृथिव्या अनु^{१०}
गेषमिति^९ सं वा गाहते सं वा तरति^{१०} सेतुमेव कृत्वात्ये-
तीति ब्राह्मणम्^{११} ॥ १० ॥ चतुर्थः ॥
166. 11. रोहिते चर्मणीति ॥ सूत्रं बौधायनस्योप्यरोहितं^{१२} स्यादिति
शालीकिः^{१३} ॥
166. 12. अंशुयहणे हिरण्य इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^{१४} न^{१५}
कुर्यादिति शालीकिः^{१६} ॥
167. 2. देवयजनस्याध्यवसान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^{१७} चो ह
स्माहौपमन्यवः पुरस्तादेवैतत्त्रैविध्यगतेषु देवयजनमध्यवसे-
द्विज्ञायते सा वा द्वयं सर्वैव वेदिरिति^{१८} ॥
167. 4.
I. 20. 9.
(P). आख्यातं प्रायणीयस्य निर्वपणम्^{१९} ॥

१ After निधाय U Be ins. तस्या, C D तस्य ।

२ तान्वो G D C Be, the vivarāṇa; तंवो H U; Bu defective.

- I. 167. 12. प्रायणीयस्य अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति बौधायनो^१ ऽस्त्विति शालीकिः^१ ॥
- I. 167. 13. प्रायणीयस्यासादन इति ॥ षड्वोत्रासादयेदिति बौधायन-
स्त्वणीमिति शालीकिः^१ ॥
- I. 167. 14.^५ प्रायणीयस्य चर्याया इति ॥ उपांशु चरेदिति बौधा-
यन^१ उच्चैरिति शालीकिः^१ ॥
- I. 169. 11. आदित्यस्योदीक्षण इति ॥ हिरण्यमन्तर्धायादित्यमुदीक्षये-
दिति बौधायनो^१ ऽनन्तर्धायैवेति शालीकिः^१ ॥
- I. 169. 13. सोमक्रयण्या अतिवित्सन इति ॥ सदसः काले ऽतिवित्सये-
१० दिति बौधायन^१ उपरवकाल इति शालीकिः^१ ॥
- I. 169. 15. सोमक्रयण्यै पदस्थानुनिक्रमण^१ इति ॥ अतिक्रान्तायै पृथ्या-
कालं दक्षिणस्य पूर्वपदस्थानुनिक्रामेदिति^१ बौधायनो^१ महा-
वेदिमेवातिक्रान्तायै यस्यैव^१ कस्य^१ चेति^१ शालीकिः^१ ॥
- I. 169. 21. सोमक्रयण्यै पदस्य परिलेखन इति ॥ सूत्रं शालीके-
१५ र^१त्रो ह स्माह बौधायन स्फ्येन च कृष्णविषाणया च पदं
परिलिखेदन्तरतः कृष्णविषाणा स्यादिति^१ ॥ ११ ॥
- I. 170. 10. उद्पात्रस्योपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति
बौधायनो^१ यथोपपादमिति शालीकिः^१ ॥

१ 'नुनिक्र' all (C D only 'नुनिष्क्र'); this reading (given by Tr) is also to be restored VI. 12: 169. 16, see TS. VI. 1. 8. 1.

२ यस्यैव कस्यै वेति Bu G. (sec. m.); यस्यै कस्य चेति Be; वकस्य चेति C H D G (pr. m.).

171. 1. राज्ञ उपस्थान इति ॥ स ह स्माह बौधायन उषसा^१
 नामेयमोषधिर्भवति^१ तां दूर्तो कुर्वीतैष ते गायत्रो भाग
 इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो भाग इति मे सोमाय
 ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः
 साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूतादित्यत्रो^२ ह स्माह ५
 शालीकिः प्रत्यक्षः खल्वयः राजा भवति प्रत्यक्षवदेवोपतिष्ठे-
 तैष ते गायत्रो भाग एष ते त्रैष्टुभो भाग एष ते जागतो
 भागश्चन्दोमानाः साम्राज्यं गच्छेति^१ ॥
171. 9. राज्ञो मान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ निगदन्नेवैतामृचं
 पञ्च कृत्वो मिमीतेति^२ शालीकिः^१ ॥ १०
172. 5. राज्ञः पणन^३ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ गवा ते
 कौणानीत्येव ब्रूयादिति शालीकिः^१ ॥
172. 8. अजाया उपनिग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ नुपनि-
 गृह्णन्नेवाजां मन्त्रं जपेदिति शालीकिः^१ ॥
197. 1. मैत्रावरुणस्य दण्डप्रदान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोरत्रो^२ ह १५

१ Instead of उषसा नामेय० H C D U read उपस्थाना अय० ।—
 ओषधिर्भ० G (sec. m.), ओषधीर्भ० H Bu C D U (pr. m.); ओषधीर्भिर्भ०
 Be U (sec. m.).

२ The mantras are given partially abbreviated in the MSS.

३ मिमीते इति or मिमीत इति MSS.

४ Thus Bu G (sec. m.) and the vivaraṇa; पण Be H C D U G
 (pr. m.).

स्माद्द्वौपमन्यवः सोमविक्रयिणमुदकुम्भेनोपवृत्याचैव^१ मैत्रावरु-
णाय दण्डं प्रयच्छेदिति^१ ॥

I. 173. 11.

राज्ञः प्रत्यानहन इति ॥ अन्तर्लोम्ना चर्मणा प्रत्यानह्ये-
दिति बौधायन^२ ऊर्ध्वग्रीवेण बहिर्लोम्नेति शालीकिः^३ ॥

I. 173. 21.^४

ईषाया अन्वारम्भ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यानन्वारभ्येषां
प्रत्यङ् द्रवन्मन्त्रं जपेदिति शालीकिः^५ ॥

I. 174. 3.

राज्ञः परिवहण इति ॥ प्रदक्षिणं परिवहेदिति बौधा-
यनो^६ यथोपपादमिति शालीकिः^७ ॥

I. 174. 7.

राज्ञः प्रत्युपस्थान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ग्रीहि-
१० भिस्रारणीभ्यां च राजासन्धा च राजानं प्रत्युपतिष्ठेतेत्य^८ वो ह
स्माह शालीकिरजेन च कर्णगृहीतेनोल्मुकेन^९ च^{१०} राजासन्धा
च राजानं प्रत्युपतिष्ठेत^१ सो ऽग्रीषोमीयः पशुः स्यात्तोहः^२
स्यान्तपरः स्यात्साण्डः स्याच्छ्रुमान्स्यात्पीवान्स्यादिति^३ विज्ञा-
यते^४ ॥ १२ ॥

१ सोमक्रयणस् instead of सोमविक्रयिणस् G (sec. m.); सोमक्रयिणस्
U D H C.—०भेनोपवृत्या° Bu G (sec. m.); ०भेनोपप्रवृत्या° C D H
(sec. m.). ०भेनोमवृत्या H (pr. m.).

२ ०हीतेन लोमशेन U D H C; ०हीतेन लोम्भकेन G.

३ लोहः Bu G and the vivarāṇa; लोमशः H D U C.

४ ऋश्रुमान् G Bu, viv., fails in H U; D Be are defective.—पीवान्
Bu U (pr. m.), viv.; पीनवान् Be U (sec. m.); पीतनवा H; D C
defective; fails in G (sec. m., first hand invisible). N. B. nomin.
पीवान् as Mahābh., not पीवा ।

आतिथ्यस्य बर्हिषः सूक्कार इति ॥ अग्निदादानप्रभृती-
न्मन्त्रान्माधयेदिति बौधायनः ॥ शुक्लप्रभृतीनि शालीकिः ॥
संभरणप्रभृतीनित्यौपमन्यवः ॥

174. 12. आतिथ्यस्य निर्वपण इति ॥ सूत्र५ शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायन उभौ विमुच्य राजानं प्रपाद्यातिथ्यं निर्वपेदिति ॥ ५
175. 14. राज्ञः परिचर्याया इति ॥ सूत्र५ शालिकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायन च्छचैव राजानं परिचरेद्दृष्टार्थमुपनिगृह्णीयादिति ॥
175. 17. अर्हण इति ॥ यथागतमर्हयेदिति बौधायनो ॥ राजान-
मर्हयित्वर्त्विजो^१ ऽर्हयेदिति शालीकिः ॥
175. 19. आतिथ्यस्य करण इति ॥ पुरोडाशश्च गौश्च स्थातामिति १०
बौधायनः ॥ पुरोडाश एवेति शालीकिः ॥
176. 10. आज्यग्रहाणां ग्रहण इति ॥ चतुर्गृहीतानि वा पञ्च-
गृहीतानि वा स्युरिति बौधायनः ॥ पञ्चगृहीतान्येवेति
शालीकिः ॥
176. 18. आतिथ्यस्यासादन इति ॥ चतुर्होत्रासादयेदिति बौधा- १५
यनस्त्व^१ष्णीमिति शालीकिः ॥
176. 19. आतिथ्यस्य चर्याया इति ॥ उपा५शु चरेदिति बौधा-
यन ॥ उच्चैरिति शालीकिः ॥
177. 19. तानुनवस्य भक्षण इति ॥ सूत्र५ शालीकेर^१त्रो ह स्माह

बौधायनो निगुप्तमेवैनं^१ निधापयित्वा व्रतकाले व्रतेन सह
भक्षयेदिति^१ ॥

I. 178. 19.

अपसदस्य बर्हिषः स५स्कार इति ॥ असिदादानप्रभृती-
न्मन्त्रान्साधयेदिति बौधायनः^१ शुल्वप्रभृतीनिति शालीकिः^१
५ संभरणप्रभृतीनित्यौपमन्यवः^१ ॥

ib.

उपसदां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवत्यः स्युरिति बौधायन-
ल्ल॥ णीका इति शालीकि^१ र्यत्पर्याज्यं^२ तत्तूष्णीक५^२ स्यादथे-
तरन्मन्त्रवत्यादित्यौपमन्यवः^२ ॥ सर्वमेवैतत्कर्मावृता कुर्यादि-
त्यौपमन्यवीपुत्रः^१ ॥

180. 2-6. १०

आहुतीनाः होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ प्राचीरे-
वैता आहुतीः स५स्थापयेदिति शालीकिः^१ ॥

I. 180. 18.

उपसदाः^२ होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यानित्याक्रम्यैवोप-
सदो^३ जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥

सुचां परिश्रायन इति ॥ अहोरात्रं परिश्रायोरन्ति
१५ बौधायनो^१ ऽहरेवेति शालीकिः^१ कर्मणःकर्मणः प्रयुञ्जीते-
त्यौपमन्यवः^१ ॥ १७ ॥ पञ्चमः ॥

१ निगुप्तं Bu G and U (sec. m.), the viv.; नुगुप्तं Be U (pr. m.)
G (pr. m.) H D C.

२ Thus G (sec. m.) only, the vivaraṇa of the text proper, and
Keś. (पर्याज्यम् = प्रधानम् Viv.). All the other MSS. are more or less
corrupt.

३ Thus Bu H G D C; ०सदो Be U.

४ Thus Bu H U G (pr. m.) D C; ०सदां G (sec. m.), ०सदं Be.

. 182. 13. स्तम्बयजुषो हरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपरवकाला-
दप्याग्नीध्रो हरेदिति शाल्मीकिः ^१ ॥

I. 183. 1; II. 57. 4. आख्यातं चात्वालस्य परिलेखनम् ॥

III. 57. 7. आख्यातं लोकाग्नीनां हरणम् ॥

I. 215. 5 (P). स्फ्यविघनानानुपस्थान इति ॥ सूत्रं शाल्मीकेर^१चो ह ^५

स्माह बौधायनो ऽग्नित्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्य योयुपित्वा
तिर्यञ्च^५ स्फ्यं^५ स्तम्बा यजमानमुत्करे स्फ्यविघनानुपस्था-
पयेदिति ^१ ॥

अग्नीषोमीयस्य बर्हिषः सङ्स्कार इति ॥ असिदादान-
प्रभृतीन्मन्त्रान्साधयेदिति बौधायनः ^{११} शुक्लप्रभृतीनिति ^{१०}
शाल्मीकिः ^{११} संभरणप्रभृतीनित्यौपमन्यवः ^१ ॥

अग्नीषोमीयस्य पशोरनुसंज्याया इति ॥ अनुसंजजेदिति
बौधायनो ^{११} नानुसंजजेदिति शाल्मीकिः ^१ ॥

. 183. 18. दध्नाबर्हिषोरुपसादन^१ इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर^{११}चो ह
स्माहौपमन्यवो ऽत्रैवास्मा आसीनायेद्भाबर्हिराहरेत्तदादाय ^{१५}
प्राडित्यात्कुशहस्तश्च^१ पृष्ठयाकालं प्राङ् स्तृणग्च्छेदिति^१ ^१ ॥

१ ० उपकल्पन the^१vivarapa.

२ Thus G (sec. m.) Be; प्रादौयात्कुशं Bu; प्राडित्यात्कुशं C';
प्राडित्यात्कुशं U G (pr. m.); प्राडित्यात्कुशं H; प्राडित्यकुशं D C.

३ Thus G C U C'; ओनग्गहे Bu; स्तृणग्गहे H; स्तृणनागहे Be,
स्तृणनागहे D.

I. 184. 3. हविर्धानयोरभ्यावर्तन^१ इति ॥ काष्ठानि वा तृणानि
वान्तर्धायाभ्यावर्तयेदिति^१ बौधायनो^१ ऽनन्तर्धायेवेति^१
शालीकिः^१ ॥

I. 184. 4. हविर्धानयोः प्रोक्षण इति ॥ तृण्यः स^१सूक्ताभिरग्निः
५ प्रोक्षेदिति बौधायनः^१ कमण्डलुभिरिति^१ शालीकिः^१ ॥

I. 184. 13. वर्तनोरभिहोम इति ॥ सूचमौपमन्यवौपुत्रस्त्रीचो ह
स्माह बौधायनो दक्षिणस्य हविर्धानस्य वर्तनमभिजुहुया-
त्सर्वा^१ अचधुर उपाज्यात्सर्वतश्च परिमृशेदित्य^१चो ह स्माह
शालीकिः सर्वा एव वर्तनोरभिजुहुयात्सर्वा अचधुर उपाज्या-
१० त्सर्वतश्च परिमृशेदिति^१ ॥

I. 185. 16. मेथ्योर्निहनन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो दक्षिणस्य
हविर्धानस्य दक्षिणतो मेथ्यौ निहन्यादुत्तरस्य दक्षिणत इति^१
दक्षिणतश्चोत्तरतश्चेति शालीकि^१मेथ्य इत्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 186. 10. द्वावाहनां परिषीवण^१ इति ॥ सर्वान्दवाहान्मन्त्रेण परि-
१५ षीयेदिति बौधायनः^१ पूर्वौपूर्वाविति शालीकि^१दक्षिणौ-
दक्षिणावित्यौपमन्यवः^१ ॥ १४ ॥

१ अभ्यावर्तये० G (sec. m.) and the vivaraṇa; this might, after
all, be the correct reading also VI. 24: 184. 3. (अभ्यावर्तयन्ति).

२ Thus G (sec. m.) C'; नान्तर्धा० the other MSS.

३ कमण्डलूभिः G (sec. m.), cp. Pāṇ. IV. 1. 71.

४ Emended; वर्तन्यामभिः H Be G U D C'; वर्तन्या अभि Bu.

५ Thus C D H G (pr. m.); ऽपिष्यण Be C'; ऽप्यपण Bu G (sec.
m.) and the vivaraṇa.

- . 189. 1. औदुम्बरा अभिहोम इति ॥ सूत्रमौपमन्यवीपुत्रस्यात्रो ह
स्माह बौधायन एवमेव जुह्वदन्तर्धाय^१ हिरण्यमभिजुहुया-
दित्युभयोरेव विशाखयोर्हिरण्ये^२ निधायाभिजुहुयादिति
शालीकिः^३ ॥
- [. 197. 8. वसतीवरौणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायन उभयतःशुक्रा आदित्यवतीर्वसतीवरौर्गृहीयान्ताः
शुक्रास्ताभिराप्याथयेत्ताभिरभिषुणुयादिति^४ ॥ धिष्णिद्यात्युष्य
वसतीवरौर्गृहीयादित्यौपमन्यवः^५ ॥
- . 190. 18. उपरवाणां परिलेखन इति ॥ त्रिस्त्रिरेकैकं परिलिखे-
दिति बौधायनः^६ सङ्कत्सङ्कदिति शालीकिः^७ ॥ १०
- I. 191. 7. उपरवपाःसूनाः हरण इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह
स्माह बौधायनो यजमानस्याधस्यदसुपोयोत्करं हलोप-
सृगेदिति^८ ॥
- I. 192. 1. उपरवाणां प्रोक्षण इति ॥ त्रिस्त्रिरेकैकं प्रोक्षेदिति
बौधायनः^९ सङ्कत्सङ्कदिति शालीकिस्तस्मिन्नपो ऽवनयेत्तस्मि- १५
न्यवान्प्रस्कन्दयेदित्येवमेवैतत्त्रिविधं कर्म कुर्यादित्यौपमन्यवः^{१०}
सर्वमेवैतत्कर्मावृता कुर्यादित्यौपमन्यवीपुत्रः^{११} ॥

१ •दनन्तर्धाय G (sec. m.); rightly ?

२ Thus Bu G, the viv. and Keś; •ण्य Be. H U D C C'.

३ •ताभिरवाप्या° G (sec. m.).

४ Thus Bu C' U C D G (sec. m.); ऋत्तो° H; ऋत्तो° Be.

193. 4-14.

धिष्ण्यानां निवपन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
वेद्यन्त आग्नीध्रीयं निवपेदेद्यन्ते मार्जालीयं^१ धिष्ण्यान्यु-
योदीचीनसंस्थतां^२ कुर्यादित्यत्रो^३ ह स्माह शालीकिरन्तर्वे-
द्याग्नीध्रीयं निवपेदन्तर्वेदि मार्जालीयं^१ धिष्ण्यान्युयो^२नं^३
५ चोदीचीनसंस्थतां^२ कुर्यादिति^१ ॥

I. 194. 10.

वेद्यै स्तरण इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो^३ ह स्माह
बौधायनस्तथो दक्षिणतस्तथ उत्तरतो मध्ये सप्तमः षष्ठ्या-
कालं^२ प्राञ्च स्तृणन्तो गच्छेयुरिति^१ पुरस्तादेवैनं प्रत्यञ्च
स्तृणन्तो ऽभ्यवक्रामेयुरित्यौपमन्यवः^३ ॥

I. 194. 11. १०.

अग्नीषोमीयस्याज्यानां ग्रहणे सादन इति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य^१ पत्नीशाल एवाग्नीषोमीयस्याज्यानि गृहीया-
त्तानि खरे सादयेदिति शालिकिः^३ ॥

I. 194. 13.

समन्वानयन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ नाद्रियेतेति
शालीकिः^३ ॥

१ Thus here and I. 5 G (sec. m.); °संस्थां Be C'; °संस्थितां Bu °संस्थितान्कुर्यां. U H D C G (pr. m.).—Instead of धिष्ण्यान् H U D here and I. 4 धिष्ण्यं ।

२ Thus C D C' G (sec. m.) Bu; न्ययानथोचीनसं Be; न्ययोदीचीनसं H.

३ Between षष्ठ्या and कालं Bu G and U (sec. m.) ins. °स्तरणं, Be C D C' Keś. omit the word; in H this dvaidham is missing.—°कालं U G D Keś. and cp. XXI. 14: 94. 16; °काले Bu C', काले Be.

- I. 194. 4. अर्धस्तनव्रतप्रदान इति ॥ समन्वानीय^१ वासमन्वानीय^१
वा^१ पुराणगार्हपत्यमर्धस्तनव्रतं प्रयच्छेदिति बौधायनो^{११}
नार्धस्तनव्रतं प्रयच्छेदिति शालीकिः^१ ॥
- I. 195. 1. वैसर्जनानां होम^१ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} चत्वारि
चतुर्गृहीतानि जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥
- I. 195. 7. वसतीवरीणामनुसंहरण इति ॥ अनुसंहरेदिति
बौधायनो^{११} नानुसंहरेदिति शालीकिः^१ ॥
वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुहुयादिति
बौधायन^{११} आदितश्चान्ततश्चेति शालीकिः^१ ॥
हृदयशूलानामुदासन इति ॥ एकैकश उदासयेदिति १०
बौधायनः^{११} सर्वान्सहेति शालीकिः^१ ॥
- I. 198. 3. वमतौवरीणां परिहरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^{११}चो
ह स्नाह बौधायन एवमेवैनाः परिहरन्ग्रेण यूपं सादयित्वा
जघनेन गार्हपत्यमुपसाद्याग्नीध्रे सन्ना अभिष्टग्नेद्यज्ञे
जागृतेति^१ ॥ १५ ॥ षष्ठः ॥
- I. 200. 5. सवनीयस्याज्यानां ग्रहणे सादन इति ॥ सूत्रं बौधाय-
नस्याग्नीध्र^१ एव सवनीयस्याज्यानि गृहीयान्तानि खरे साद-
येदिति शालीकिः^१ ॥

१ In some of the MSS. समन्वानीयवा is found once only, but cp. the vivaraṇa: समन्वानयनात्प्रागूर्ध्वं वा ।

२ परिहोम H Bu D C U G (pr. m.), without परि Be G (sec. m.) and the vivaraṇa; C': वेदसंमार्जनानां होम ।

३ ०ग्नीध्रीय U; ०ग्नीध्रीय D C (omitting एव).

200. 17. औदुम्बराणां महापरिधीनां परिधान इति ॥ सूत्र-
माचार्ययोर्^१त्रो ह स्नाहौपमन्यवः सुष्ठुन्वा एवैते स्युरिति ^१ ॥
1. 201. 4. राज्ञ उपावहरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१त्रो ह स्नाहौ-
पमन्यवः प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यो राजानमुपावह-
५ रेदिति ^१ ॥
1. 201. 7. पञ्चहोतुर्होम इति ॥ सूत्रं वौधायनस्य ^१ चतुर्होतारं
ज्जत्वा पञ्चहोतारं जुहुयादिति शालीकिः ^१ ॥
1. 201. 10. प्रातरनुवाकस्योपाकरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१त्रो ह
^१स्नाहार्तभागीपुत्रसूष्णीकेनैककपालेन^२ प्रातरनुवाकमुपाकुर्या-
१० दिति ^१ ॥
1. 201. 16. सवनीयानां निर्वपण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१त्रो ह
स्नाहौपमन्यवः प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यः सवनीया-
स्त्रिर्वपेदिति ^१ ॥
1. 201. 17. तेषां ब्रीहिव्येव हविष्कृतमुदादयत्युपोद्यच्छन्ते यवानिति ॥
१५ सूत्रं^१ शालीकेर^१त्रो ह स्नाह वौधायन आवपनप्रभृति
यवेषु मन्त्रकर्माभ्यावर्तत तन्नं तु हविष्कृतं^२ स्यादिति ^१ ॥
आप्यनिनयन इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमाप्येभ्यो निनये-

१ ०तंभागिपुत्रं G (sec. m.).

२ Thus Bu G (sec. m.) the vivarāṇa; ०सूष्णीमेकैने CHUDG (pr. m.); ०सूष्णीमेककपा Be C'.

३ हविष्कृतं G U; हविषूत् D H C; हविष्कृत Bu; हविष्कृतं Be C';
cp. XXI. 4: 75. 7; XXII. 11.

दिति बौधायनो^{११} ऽग्नेणातिहायेति शालीकिर^{१२}ग्नेण वा
जघनेन वेत्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 202. 1. पात्राणां सादन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^{१३}त्रो ह स्माह
बौधायनः खरे पात्राणि सादयेत्तेषां यथार्थमाददीतेति^१ ॥

I. 203. 9. अथैकधनागृह्णातीन्द्राय वो जुष्टान्गृह्णामीति वा तृष्णी^५
वेति ॥ पूर्वः कत्यो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥ १६ ॥

I. 203. 14. अग्नीः प्रस्कन्दन इति ॥ होतृचमसादचाप्तं प्रस्कन्दयेदिति
बौधायनो^{११} वासतौवरात्कलशादिति^१ शालीकिः^१ ॥

I. 203. 21. क्रतुकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} यथाक्रमेवास्य
क्रतुकरणानि कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥ १०

I. 204. 8. दधिग्रहस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^{१३}त्रो ह स्माह
बौधायन औदुम्बरेणैनं पात्रेण गृह्णीयाद्भुत्वा चैतत्पाचमचै-
वानुप्रहरेदिति^१ ॥

I. 205. 2. दक्षिणायै दान इति ॥ सूत्रं द्वैधमेवैतद्भवति ॥

I. 205. 7. तासु निग्रभ्यासु यजमानं वाचयतीति ॥ सूत्रं^{१५}
शालीकेर^{१३}त्रो ह स्माह बौधायन जरौ वोरसि वोपनिगृह्य
तासु निग्रभ्यासु यजमानं वाचयतीति^१ ॥

I. 205. 17. राज्ञो निर्वपण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^{१३}त्रो ह स्माहौ-
पमन्यवः प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यो राजानं
निर्वपेदिति^१ ॥ १०

- I. 206. 11. सो ऽऽश्रौ स्क्वे वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपाश्र-
वेवाश्रौ स्क्वे वाचयेदिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 208. 16. उपाश्रन्तर्यामयोर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योभावेवो-
दिते जुहुयादिति शालीकिरुभावेवानुदिते जुहुयादित्यौ-
पमन्यवः ॥
- I. 207. 11 ;
209. 8. आचयणस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं शालीकेरुचो ह स्माह
बौधायनो द्वयोर्धारयोः प्रातःसवने गृह्णीयान्तिष्ठणं माथं-
दिने सवने चतसृणां तृतीयसवन इति ^१ ॥
- I. 211. 18. द्रष्टानुमन्त्रणीयास्त्रिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य सुवा-
१० ङ्गतीरेवैता^१ जुहुयादिति शालीकिः ^१ ॥ १७ ॥
- I. 212. 4. पवमानग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१
सजुष्टान्परिमृज्य सादयेदिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 212. 13. संतनीना^१ होम इति ॥ सूत्रं शालीकेरुचो ह स्माह
बौधायनो वसतीवरीरप्येतैर्मन्त्रैरवनयेदिति ^१ ॥
- I. 212. 8. १५. पवमानानामुपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ सदस
एव बर्हिषी आदायोपाकुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 212. 14. ब्रह्मण उपवेशन इति ॥ यथा सदस्त्रेवमुपविशेदिति
बौधायनो ^१ यथा दर्शपूर्णमासयोरेवमिति शालीकिः ^१ ॥

१ Thus, and cp. XXV. 18, H D C U G ; उरेवैता Bn ; वैना Be C'.

२ Thus (with न) G (sec. m.) U ; संतनीनां the other MSS., cp. XXV. 18.

212. 14. यजमानस्योपवेशन इति ॥ यथा सदस्येवमुपविशेदिति
बौधायनो^१ यथा दर्शपूर्णमासयोरेवमिति शालीकिः^१ ॥
212. 19. अथोद्गात्रे वा प्रस्तोत्रे वा बर्हिषी प्रयच्छतीति ॥ पूर्वः
कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकिः^१ ॥
212. 19. ऋक्सामयजुर्होतृपत्नरणांसि मिथुनस्य प्रजात्या इति वा ५
दृष्टीं वेति । पूर्वः कल्पः शालीकिरुत्तरो बौधायनस्य ॥
213. 5. पञ्चम्यां प्रस्तुतायां वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१
यस्यामेव कस्यां चिदाचयेदिति शालीकिः^१ ॥
213. 16. सप्तहोतुर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यानुसवनमेव सप्त-
होतारं जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥ १०
213. 19. धिष्णिद्यानां विहरण इति ॥ स ह स्माह बौधायन
आग्नीध्रीयादङ्गारानादाय^१ तत आग्नीध्रीये प्रस्कन्दयेदथानु-
पूर्वमितरेषु^१ धिष्णिद्यान्विहृत्योदीचीनसंस्थानां^२ कुर्यादित्य^१चो
ह स्माह शालीकिराग्नीध्रीयादङ्गारानादाय तत आग्नीध्रीये
प्रस्कन्दयेदथानुपूर्वमितरेषु^१ धिष्णिद्यान्विहृत्य न चोदीचीनसं- १५
स्थानां^२ कुर्यादिति^१ ॥

१ °अग्नि° and °अग्नीध्रीय° the MSS. promiscue; the vivarapa and Kes. always °अग्नीध्रीय° ।

२ Thus G D C U (pr. m.) संस्थितान् U (sec. m.), °संस्थानां H ; °संस्थां Bu ; Be C' defective.

३ Thus U (sec. m.) D C C' ; °संस्थानं G (sec. m.) ; °संस्थानं Bu ; संस्थानां H Be U (pr. m.) G (pr. m.).

I. 214. 1.

धिष्ण्यानां व्याघारण इति ॥ पूर्वः कथ्यो बौधायन-
स्योत्तरः शालीकेः ॥

स्वरश्नस्योत्पादन इति ॥ यूपः स्वरश्नस्योत्पादयेदिति
बौधायनः " पशुरिति शालीकिस्तन्मिथ्यौपमन्यवो " देवते-
त्यौपमन्यवौपुत्रः ^१ ॥ १८ ॥ सप्तमः ॥

I. 215. 16.

सर्पण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपरदारिक^१ एव यजमानः
स्यादिति शालीकिः ^१ ॥

तार्तीयसवनिकेषूक्त्यविद्यहेत्विति ॥ स ह स्माह बौधा-
यनः प्रसर्पदेव तार्तीयसवनिकेभ्य उक्त्यविद्यहेभ्यः षोडशने^२
१० रात्रिपर्यायेभ्यो रात्रंतराय संधय इत्यत्रो ह स्माह शाली-
किस्तृतीयसवनातिवृद्धिरेवैषा^३ भवति ^४ यदेव तृतीयसवने
प्रसर्पत्तत्प्रमेव^५ तेषां^५ स्यादिति " प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः
सवनेभ्यः संप्रसर्पदित्यौपमन्यवः ^१ ॥

I. 217. 13.

आमिच्छायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती च स्यात्सर्वाणि
१५ च सवनान्यनुसमिञ्चादिति^५ बौधायनस्तृष्णीका च स्यात्स-

१ परादारिक० U D C H Be C'; cp. XXI. 9: 86. 7.

२ शिने G Be; शिनि Bu H U C D C'.

३ नातिवृद्धि० Be G (sec. m.); नांतवृद्धि० C D U; नंतवृद्धि० H G
(pr. m.); नाभिद्वि० Bu C' and the vivaraṇa.

४ मेवैतेषु G (sec. m.); मेवां H.

५ अनुसमीया० MSS.

वाणि च सवनान्यनुसमियादिति^१ शालीकिर्मन्त्रवती च
स्यात्प्रातःसवने चैवैषा स्यादित्यौपमन्यवः^१ ॥

217. 11. सवनौथानामुदासन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ नाना-
पात्रोच्चैव^१ सवनौथानुदासयेदिति शालीकिः^१ ॥

217. 16. प्रातः प्रातःसावस्येति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ प्रातःसावस्येत्येव
ब्रूयादिति शालीकिः^१ ॥

सवनौथानामनुसंहरण इति ॥ अनुसंहरेदिति बौधा-
यनो^१ नानुसंहरेदिति शालीकिः^१ ॥

I. 218 8. प्रतिनिर्गच्छाणां^२ ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१
द्विदेवत्येभ्य एव प्रतिनिर्गच्छान्निगृह्णीयादिति^३ शालीकिः^१ ॥ १०

I. 218. 13. आघार इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ ग्रहादेवैतमाधार-
माधारयेदिति शालीकिर्द्वे^४णकलशात्परिभुना पात्रेणेत्यौप-
मन्यवो^१ यजुरेवैतज्जपेन्नैतमाधारमाधारयेदित्याञ्जीगविः^५ ॥

१ अनुसमीया० MSS.

२ Thus Be C' and the viv., ०पात्रेषु Bu G U D C Keś.; ०पाथेष्टेव H.

३ ०निर्गच्छा Be C' H U D C G (pr. m.); निर्गच्छा Bu G (sec. m.) and the vivaraṇa.

४ निर्गच्छाणिगृह्णी० G (sec. m.) but the r effaced, Be H C D U;
०निगृह्णीनिगृह्णी० Bu; ०निगृह्णीनिगृह्णी० C'; ०निगृह्णीनिगृह्णी० Keś.; read
probably (with Keś.) ०निगृह्णीनिगृह्णीयादिति ।

५ Thus G (sec. m.); ०नैवमाधार० Be H U C D; ०नैवमाधारये० C'
०नैवमाधारये० G (pr. m.) Keś.; ०रेवदेवैतमाधारमा० Bu.

I. 220. 9.

स॒स्त्राव॒स्यापि॒धान इति ॥ सूत्रं बौ॒धायन॑स्य ^१ या॒वाने॒व^२
स॒स्त्रावः स्या॒त्तमपि॒दध्या॑दिति शा॒लीकिः ^१ ॥

I. 220. 14.

चम॑साना॒माया॑तन^२ इति ॥ अ॒ग्रेण सु॒चः^३ प्रा॒च^२ आ॒यात॑ये-
दिति बौ॒धायनो ^१ जघ॑नेन सु॒च उदी॑च आ॒यात॑येदिति
^५ शा॒लीकिः ^१ ॥ १६ ॥

I. 221. 4.

ग्रह॑योः संधा॒न इति ॥ अ॒रन्तो च ग्रहौ च स॒दध्या॑ता-
मिति बौ॒धायनो ^१ ग्रहा॑वेवेति शा॒लीकिः ^१ ॥

I. 222. 12.

शु॒क्रव॑तो म॒न्यिव॑त इति ॥ सूत्रं बौ॒धायन॑स्य ^१ म॒न्यि-
व॑त इत्ये॒व ब्रू॑यादिति शा॒लीकिः ^१ ॥

I. 222. 20. १०.

म॒न्यिस॒स्त्राव॑स्य होम इति ॥ सूत्रं शा॒लीके॑र^१चो ह
स्मा॒ह बौ॒धायन॑ आ॒हव॑नीयादे॒वोदी॑चो ऽङ्गा॒रान्निर्व॑त्य तेषु
म॒न्यिनः^२ स॒स्त्राव^३ जु॒ञ्ज्या॑दिति ^१ ॥

हो॒त्रक॑चम॒साना^५ होम इति ॥ स ह स्मा॒ह बौ॒धायनः
शु॒क्राम॑न्यि॒भ्यामे॒नान्स॑ह स॒हज्जु॑ज्याद्वि॒रभ्यु॑ची॒तानि॒त्य^१चो ह
^{१५} स्मा॒ह शा॒लीकि॑र्नै॒नाञ्कु॑क्राम॒न्यिभ्या॑ सह स॒हज्जु॑ज्याद्वि॒रेवा॑-
भ्यु॑ची॒तानि॒ति ^१ ॥

१ यावानच U D C ; यावानेच Be ; यावानच H.

२ ०मायतन MSS. and the vivaraṇa.

३ Thus G (sec. m.) Bu ; सुच उदीच H U C ; सुच only, Be D C'.

४ मंथिसंखा G (sec. m.).

५ Thus G (sec. m.) and C' only ; होत्रकमसानां the other MSS.
and the vivaraṇa.

I. 223. 17. द्विदेवत्यानां भक्षण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ प्राणेषूप-
निग्राहं द्विदेवत्यान्मन्त्रयेदिति शालीकि^१ दीर्घभक्षणेवैनान्मन्त्रये-
दित्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 224. 7. अथैतानि द्विदेवत्यपाचाण्यरिक्तानि करोतीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ॥ सोमेनैवैतान्यरिक्तानि स्युरिति शालीकिः^१ ॥ ५

I. 224. 10. अथैनानि दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्याः सादय-
तीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ धस्तादेवैनान्युपह्वयस्य^२ सादयेदिति^३
शालीकिः^१ ॥

वाचि वाचं दधामीति^३ वा तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कल्पो
बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^१ ॥ १०

होत्रकचमसानां प्रतिभक्षण इति ॥ प्रतिभक्षयेदिति
बौधायनो^१ न प्रतिभक्षयेदिति शालीकिः^१ ॥

I. 229. 6. प्रत्यभिमर्शन इति ॥ सूत्रं शालीके^१ चो ह स्माह
बौधायनो भक्षयन्नेव^३ भक्षाणां पारे प्रत्यभिमुखीतेति^१ ॥

१ दीर्घभक्षणेनै० MSS., only C' भक्षणेवैना० ; cp. XXV. 20.

२ Uncertain ; ०न्युपह्वयस्यासाद० G (sec. m.) ; all the other MSS.
०न्युपह्वय स्यासाद० The vivaraṇa : अथस्मादेव दक्षिणस्योपह्वयस्य द्रोणकलश-
समीपे ; could उपह्वयस्य be the correct reading ?

३ Thus Bu C D G U C' ; दधामीति H Be. In the text proper no
vikalpa of the kind here mentioned, is found ; neither is the yajus
to be traced in any text. Perhaps this dvaidham is to be taken
together with the foregoing one.

४ Thus G (sec. m.) and the vivaraṇa ; भक्षयन्नेव Bu ; भक्षयेन्नैव H
Be U D G (pr. m.) C C'.

- I. 233. 1. ऐन्द्राग्रस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१चो ह स्माह दीर्घवाक्यो मुख्येनैनं पात्रेण गृह्णीयादिति ^१ ॥
- I. 229. 1. नाराशंसानामनुप्रकम्पन इति ॥ अनुप्रकम्पयेरन्निति बौधायनो ^१ नानुप्रकम्पयेरन्निति शालीकिः^१नैनानुपोद्यच्छेर-
५ श्वेत्यौपमन्यवः ^१ ॥ २० ॥ अष्टमः ॥
234. 13. माध्यन्दिनीये ऽभिषव इति ॥ नवहृतोनवहृतो ऽभिषुव निघाभमुपेयुरिति बौधायनो ^१ ऽपरिमितमिति शालीकिः ^१ ॥^१
- I. 235. 9. मरुत्वतीययोग्रहण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह बौधायन उपरिष्ठादेवाग्रयणाद्गृह्णीयादिति ^१ ग्राह्यलोको ह्येष
१० भवतीति ^१ ॥
236. 10. अष्टम्यां प्रस्तुतायां वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ यस्यामेव कस्यां चिदाचयेदिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 237. 3. दधिघर्मस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याग्नीध्र एनं गृह्णीयादिति शालीकिः ^१ परिश्रित्योभयतः शान्तिं कृत्वा-
१५ ग्नीध्र एवेत्यौपमन्यवः ^१ ॥
- दधिघर्मस्य चर्याया इति ॥ उपांशु चरेदिति बौधा-
यन ^१ उच्चैरिति शालीकिः ^१ ॥
237. 16. दधिघर्मस्य भक्षण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह

१ After this dvaidham G U D H C ins. प्रातःसवन एवैषा स्यादित्यौप-
मन्यवः सवनोयासुद्वासन इति सूत्रं बो० स्य नानापात्रेष्वेव सवनोयानुद्वासयेदिति
शा० किः । cp. XXI. 19: 104. 3.

बौधायनो ऽवप्रभक्षणेनैवेतरे भक्षयेयुर्यजमान एव प्रत्यक्षं भक्ष-
येदरण्ये^१ ऽनुवाक्येन^१ मन्त्रेणेति^१ ॥

I. 240. 20. दक्षिणानामत्याकरण^१ इति ॥ सूत्रं^२ शालीकेर^३त्रो ह
स्माह बौधायन एकामेव दक्षिणां दक्षिणापयेनात्याकुर्यादये-
तरा^४ यथावकाशं गच्छेयुरिति^५ ॥

संचर^६ इति ॥ नीतासु दक्षिणासु^७ यथार्थं^८ संचरेर-
न्निति बौधायनो^९ नास^{१०}स्थिते सोमे ऽध्वर्युः प्रत्यङ् सदो
ऽतीयादिति शालीकिः^{११} ॥

I. 259. 7. कृष्णविषाणायाः प्रासन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१२} नीतासु
दक्षिणासु चालाले कृष्णविषाणां प्रास्येदिति शालीकिः^{१३} ॥ १०

I. 241. 9. आत्रेयस्य संवदन^{१४} इति ॥ सूत्रं^{१५} शालीकेर^{१६}त्रो ह
स्माह बौधायनस्त्रिरेवाव्यतिषजन्पृच्छेत्क^{१७} आत्रेयः क आत्रेय
इति^{१८} ॥ २१ ॥

१ Thus G U (pr. m.), viv., Keś.; •एनानुवा० Be U (sec. m.);
•एनेनवा० Bu H D C, •एनेवानुवा० C'.

२ Thus Be C' Bu and the vivaraṇa (one copy) •त्याक्रमण U H G
D C and the vivaraṇa (another copy).

३ •कुर्याद० Be Bu C'; •क्रामयेद० U H G D C.

४ संचरण Bu.

५ Between दक्षिणासु and यथार्थं the MSS. exc. Be C' and Keś;
ins. चालाले, clearly interpolated from the following dvaidham.

६ Thus Bu C' G (sec. m.), the vivaraṇa; संवादन Be H C U D G
(pr. m.).

७ Thus Bu Be G C'; त्रिरेवाव्यति० H U D C.

I. 241. 13.

दक्षिणानां दान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो मह-
र्विग्ध्य एना^१ दद्यान्न होत्रकाननुसंचरेरन्निति [॥] न च होत्र-
काननुसंचरेरन्न च सदस्याय दद्यान्न ह्येतस्यानुस्या विज्ञायत
इति शालीकिः ^१ ॥

I. 242. 8.३

मरुत्वतीययोर्होम इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यमे-
वाध्वर्युर्जुह्यात् वषट्कृतानुवषट्कृतः स्यादथेतरो ऽनुवषट्कृतः^१
स्यादित्युभावेवाननुवषट्कृतौ^२ स्यातामिति शालीकिरुभावे-
वानुवषट्कृतौ स्यातामित्यौपमन्यवः ^१ ॥

I. 242. 13.

तृतीयस्य मरुत्वतीयस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर[॥]त्रो
१० ह स्माह दौर्धवात्यो मुखेनैनं पात्रेण गृह्णीयादिति [॥]

I. 243. 5.

नाराश्रमानामनुप्रकम्यन इति ॥ अनुप्रकम्यथेरन्निति
बौधायनो [॥] नानुप्रकम्यथेरन्निति शालीकि[॥]नैनानुपोद्यच्छेर-
श्चनेत्यौपमन्यवः ^१ ॥

I. 244. 2.

सौम्यस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवान्स्यादिति बौधायन-
१५ स्तु[॥]ष्णीक इति शालीकिः [॥] सौम्य एव मन्त्रवान्स्यात्तूष्णीक
एककपाल इत्यौपमन्यवः ^१ ॥

I. 245. 11.

तार्तीयसवनिके ऽभिषव इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] यदा-
प्याययति तेनाश्रुमदित्येव ब्रूयादिति शालीकिः ^१ ॥

१ एना Bu G; एनां H Be C' U D C; एव the vivarapa.

२ Emended; नानुव० or नानव० MSS.

३ Thus Be C' U; भावेवानु० H D C; भावेव वषट्कृतानुवषट्कृतौ G

245. 19. आदित्यग्रहस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनः पुरस्तादेनमभिषवाद्गृहीयानूष्णी^२ श्रुतातङ्गमव-
नयेदिति ^१ ॥
246. 12. आदित्यग्रहस्योदाहनन इति ॥ अर्धर्चश्च उदाहन्यादिति
बौधायन ^२ चर्चर्चति शालीकिः ^३ ॥
247. 11. मैत्रावरुणस्य अयण^४ आशिरो^५ ऽवनयन^६ इति ॥ सूत्रः
शालीकेर^१त्रो ह स्माह बौधायनः श्रीणीयादेव मैत्रावरुणं
पयसाशिरमवनयेदिति ^१ ॥
248. 5. नवम्यां प्रस्तुतायां वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१
यस्यामेव कस्यां चिदाचयेदिति शालीकिः ^२ ॥
249. 17, 250. 6. होत्रकाणां^३ संतर्पण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१त्रो ह
स्माह बौधायनो ऽनुसवनमेव होत्राः^४ संतर्पयेदिति ^२ पञ्च
प्रातःसवने षण्मास्यंदिने सवने सप्त तृतीयसवन इत्यौप-
मन्यवः ^३ ॥
251. 1. औपासनेष्विति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽनुसंज्यौपा- ^४
सनाननुमन्त्रयेत् चमसेभ्यश्च पुरोडाशशकलानुपास्येदत्र चैव

१ पुरस्तादेवाभि० G (sec. m.); पुरस्तादेवमभि० D C H.

२ Emended; अयणाशिरोवनयन Bu G and the vivarāṇa; अयणाशिर-
योवनयन H U D C; अयणीशिरोवनयन Be C'.

३ होत्रकाणां Be G (sec. m.) C', the vivarāṇa; होत्राणां Bu; होत्रणां
G (pr. m.); होत्रणां H U D C.

४ होत्राः Bu G (sec. m.); होत्रकान् Be C' H U D C G (pr. m.).

षड्भूतारं व्याचक्षीतेत्यत्रो ह स्माह शालीकिरनुसंभ्रज्यैवौपा-
सनाननुमन्त्रयेत् पार्श्वतश्चमयेभ्यः^१ पुरोडाशप्रकलानुपाखेदुप-
रिष्टाच्च षड्भूतारं व्याचक्षीतेति^१ ॥ २२ ॥ नवमः ॥

I. 251. 6.

सावित्रस्य ग्रहणे सादन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ सजुष्टं
परिसृज्य सादयेदिति शालीकिः^१ ॥

I. 252. 5.

तदन्यतो-मदं प्रतिगृणातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ मदा
मोद^२ इवेत्येव^३ प्रतिगृणीयादिति शालीकिः^१ ॥

I. 252. 11.

नाराशंसानामनुप्रकम्पन इति ॥ अनुप्रकम्पयेरन्निति
बौधायनो^१ नानुप्रकम्पयेरन्निति शालीकिः^१ नै नानुपोद्यच्छेर-
१० श्वनेत्यौपमन्यवः^१ ॥

सौम्यस्य चर्याया इति ॥ उपांशु चरेदिति बौधायन^१
उच्चैरिति शालीकिः^१ ॥

I. 253. 5.

सौम्यस्य परीज्याया इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यदि
चैव^१ समस्तौ यदि च विहृतावग्नाविष्णू उपांश्वेव स्याता-
१५ मिति^१ समस्तावुपांशु विहृतावुच्चैरिति शालीकिः^१ ॥

I. 248. 12.

तार्तीयसवनिकानां धिष्णिगानां विहरण इति ॥ सूत्रं
शालीकेर^१त्रो ह स्माह बौधायनश्चरित्वा वाचरित्वा वा सौम्ये-
नाङ्गारैश्चतुर्धिष्णिगान्विहरेदिति^१ ॥

१ पार्श्वतः om. Be C'.

२ मोदैवेत्येव G (sec. m.) only.

३ एवं om. Be Bu D U (pr. m.).

254. 6. पान्नीवतस्य अयण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] दध्ना वा पयसा वा पान्नीवतः श्रीणीयादिति शालीकि[॥]धिंष्णिथानां व्याघारणशेषेणाज्येन पान्नीवतः श्रीणीयादित्यौपमन्यवः [॥] ॥
54. 14. पत्या उदानयन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य[॥]त्रैवासौतापो-
हिष्ठीयाभ्य इति शालीकिः [॥] ॥
55. 14. तदुभयतो-मदं^१ प्रतिगृणातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥]
मोदा मोदं^२ इवेत्येवं^३ प्रतिगृणीयादिति शालीकिः [॥] ॥
55. 17. ध्रुवस्य प्रच्यावन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] सर्व एवैषो
ऽवनयनमन्त्रः स्यादिति शालीकिः [॥] २३ ॥
56. 14. चमसानामायातनं^३ इति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः ^{१०}
शालीकेः ॥
56. 15. तेषु त्रींस्त्रींश्च दूर्वाग्रन्थीन्प्रास्यत्येकैकं च दर्भपुञ्जीज-
मिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य[॥]द्भिरेवैते दक्षाः^४ स्युरिति शालीकिः [॥] ॥
56. 21. औपयजेद्विति ॥ सूत्रं शालीकेर[॥]त्रो ह स्माह बौधा-
यन आग्नीध्रादग्नीषोमीयस्य^५ च सवनौयस्य चाङ्गारानाहरे- ^{१५}
च्छामित्रान्मैत्रावरुण्यै वशाया इति [॥] ॥

१ 'मदं' all, against VIII, 15 : 255. 14.

२ 'मोदैवेत्य' G D C C'.

३ 'सायतन' all exc. C.

४ ? दक्षा Bu C', द्रक्षाः G (sec. m.), दक्षा Be, H U D C omit the word altogether. The vivaraṇa has: चद्भिरेव साधवो दर्शनौया इति ।

५ Thus, and comp. vol. I i.e., H G U (pr. m.) C D, the vivaraṇa; आग्नीध्रीया Be C' U (sec. m.) Bu Keś.

I. 258. 8.

मिन्दाज्जत्योर्होम इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर^१चो ह स्माहौप-
मन्यवः पुरस्तान्मिन्दाज्जती जुज्जथान्मिन्दाज्जती ज्जत्वा हारि-
योजनं ग्रहं गृह्णीयादिति ^१ ॥

258. 10.

शकलैश्वर्याया इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह
५ बौधायनो यावन्त्येना^२षि कृतान्यभिविजानीयात्तेषामवयजन-
मसीत्यभ्यादध्यादिति ^१ ॥

258. 15.

आदित्यस्योपस्थान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१हवनीयमेवै-
तेन यजुषोपतिष्ठेरन्निति शालीकिः ^१ ॥

I. 259. 8.

कृष्णविषाणायः प्रासन इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायन-
१० स्योत्तरः शालीकैः ॥

259. 12.

अवभृथ इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर^१चो ह स्माहौपमन्यवो
१ जैवैन^२ स्थण्डिले कुम्भमिश्रं प्ररोष्य स्थालीभिश्च यावोवाय-
येन चावभृथमवेयादिति ^१ ॥

261. 12.

यावोवाययस्य प्रज्ञावन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ प्रचा-
१५ ल्योदाहरेयुरिति शालीकिः ^१ ॥ प्रचाल्यैवैता स्थालीरूदाहरे-
युस्तास्तेतानि देविकाहवी^२षि अपचेयुरिति बौधायनः ^१
प्रज्ञावचेयुरेवेति^२ शालीकिः ^१ ॥ २४ ॥

ib.

कृष्णाजिनस्य प्रज्ञावन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह
स्माह बौधायनः कृष्णाजिनमुन्मुच्याद्भिरभ्युक्ष्य पुत्राय वान्ते-

१ जैवैत् Bu G D C; जैवैन H U (pr. m.); जैवैत् U (sec. m.),
जैत् Be C'.

२ एव only in G (sec. m.).

वासिने वा दद्यात्सुचोपधानं^१ वैनत्कुर्वीतापि वैनेन पुनर्दीक्षे-
तापि वैनेन पुनर्यजेतेति^१ ॥

262. 6. उदयनीयस्य बर्हिषः सःस्कार इति ॥ असिदादान-
प्रभृतीन्मन्त्रान्साधयेदिति बौधायनः^१ शुखप्रभृतीनिति
शालीकिः^१ संभरणप्रभृतीनित्यौपमन्यवः^१ ॥

ib. उदयनीयस्य निर्वपण इति ॥ सुचि वावधाय^२ क्षाम-
काषः^३ स्यात्स्यां^३ वा सक्षामकाषायां^३ निर्वपेदिति^३ ॥ पूर्वः
कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकिः^१ ॥

262. 9. उदयनीयस्य अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति बौधा-
यनो^१ ऽश्विति शालीकिः^१ ॥

चरोरनुपरिहरण इति ॥ अनुपरिहरेदिति बौधायनो^१
नानुपरिहरेदिति शालीकिः^१ ॥

उदयनीयस्यासादन इति ॥ षड्वोत्रासादयेदिति बौधा-
मनस्त्व^१ णीमिति शालीकिः^१ ॥

उदयनीयस्य चर्याया इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ हवनीय^१
एवोदयनीयेन चरेदिति शालीकिः^१ ॥

1. 2, 5. अनुबन्धस्य^१ करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ मैत्रावरु-

१ सुचोपधानं all the MSS.; सुवोप. Kes.; सुचां निधानार्थं छतिः the
vivarāṇa.

२ वांतर्धाय H D G U C C'.

३ स्यात्स्या G (sec. m.) Be C'.

४ काषयेति G (sec. m.); काषयेदिति C'.

५ चनू G (sec. m.) C' and the vivarāṇa; चनु the other MSS.

ण्यामिचया^१ यजेतेति शालीकिर^२चो ह स्माहौपमन्यवो ऽजं^३
पशुमथत्रालभेतै^४कादशप्रयाजं त्वेव तन्त्रः सन्तिष्ठापयिषे-
दिति^५ ॥

वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुहुयादिति बौधा-
यन^६ आदितश्चान्ततश्चेति शालीकिः^७ ॥

हृदयशूलानामुदासन इति ॥ एकैकश उदासयेदिति
बौधायनः^८ सर्वान्सहेति^९ शालीकिः^{१०} ॥ २५ ॥

उत्सृण^{११} इति ॥ सर्वाङ्गोपशूनुस्येदिति बौधायनो^{१२}
न्यत्रर्षभाच्च वशाथै चेति शालीकिः^{१३} ॥

I. 263. 5. १ °

अमिचयायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवतो स्यादिति बौधा-
यनस्त्व^{१४}ष्णीकेति शालीकिः^{१५} ॥

I. 263. 6.

मैत्रावरुण्यै परिधिष्विति ॥ सूत्रः शालीकेर^{१६}चो ह स्माह
बौधायनः पूर्वे स्थूणे सदृशो वा हविर्धानयोर्वा भित्त्वा वैदल-
कान्परिधीन्मैत्रावरुण्यै^{१७} कुर्यादिति^{१८} ॥

१ वा ins. G.

२ ज Bu.

३ सर्वाणि instead of सर्वान् some of the MSS.; some omit सह ।

४ Thus G (sec. m.) and the vivaraṇa of our passage, उत्सृण
a copy of the vivaraṇa of the text proper; उत्सृण Bu; उत्सकरण
Be C' U (sec. m.); उत्सृण C D H U (pr. m.) G (pr. m.) and a
copy of the vivaraṇa of the text proper.

५ वै(वै)दलकान् all (and thus also the Karmānta, XXV. 26), exc.
G (sec. m.), which has वैदलान् ।

263. 8. उदवसान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ पूर्णाहुत्यैवोदवस्ये-
दिति शालीकिः ^१ ॥
263. 12. दक्षिणायै दान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ नात्राकाम-
नियतं^१ देयमिति शालीकिः ^१ ॥
263. 13. देविकाहविषां करण इति ॥ सूत्रमौपमन्यवौपुत्रस्यात्रो ह ५
स्माह बौधायनस्त्रीण्यनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तेर^१स्त्री-
ण्युदवसानीयामिति ^१ सर्वाण्येवानूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनु-
वर्तेरन्निति शालीकिर^१ज्येनैव देविका यजेतेत्याञ्जीगविः ^१ ॥
264. 5. अग्निभिः प्रत्यवसान इति ॥ अजस्रैः प्रत्यवस्येदिति बौधा-
यनो ^१ ऽरण्योः समारोहेति शालीकिः ^१ ॥ १०
264. 7. अग्निहोत्रयोः प्रतिहोमः इति ॥ प्रतिजुहुयादिति बौधा-
यनो ^१ न प्रतिजुहुयादिति शालीकिर्न प्रतिजुहुयादिति
शालीकिः^१ ^१ ॥ २६ ॥ दशमः ॥

॥ इत्येकविंशः^१ प्रश्नः ॥

१ Uncertain reading; नात्राकामयतो G (sec. m.); नात्राकामन्यतं
Be C' (but न्य corrected into व); नात्राकामनियतं U; नात्राकामनियतं H;
नात्राकामनिधनं D; नात्राकामनिधनं C'; नात्राकामनियति Bu. The vivaraṇa,
although my copy of it is rather bad, seems at least to point to
अकामः as it runs : इतरोकामस्थानिहतो नियमः ।

२ The repetition of the finishing words not found in the MSS.

३ On the praśna- number cp. Preface to Vol. II, p. II.

- II. 1. 1. अथातोऽग्निकल्पं व्याख्यास्यामः ॥
- I. 1. 11. खरस्य करण इति ॥ उत्तरपूर्वेऽवान्तरदेशे कुर्यादिति बौधायनः^१ उत्तर एवेति शालीकिः^१ ॥
- I. 1. 20. सावित्राणां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ समृद्ध्या-
 ५ यत्र चतुर्गृहीतं जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥
- II. 2. 6. गर्दभरश्नाया आदान इति ॥ मन्त्रेणाददीतेति बौधा-
 यनस्य^१ णीमिति शालीकिः^१ ॥
- I. 1. 9. वल्मीकवपायै निधाने वैश्वस्योपवेशन इति ॥ सूत्रं
 शालीकेर^१ चो ह स्माह बौधायनो वल्मीकवपां निदध्यान्
 १० वैश्वस्योपवेशयेद्यत्र खनिः^१ स्यात्तद्गच्छेद्यस्तत्र पृच्छेत्तं प्रति-
 ब्रूयादिति^१ ॥
- II. 3. 6. खनन इति ॥ अर्धर्चशः खनेदिति बौधायनः^१ ऋचर्चति
 शालीकिः^१ ॥
- I. 3. 10. पुष्करपर्णनोत्तरदण्डेन सःसृणातीति ॥ सूत्रं बौधाय-
 १५ नस्य^१ यथोत्पन्नेनैव सःसृणीयादिति शालीकिः^१ ॥
- I. 3. 14. पिण्डानां हरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१ चो ह स्माह
 बौधायनः सर्वाभिः सर्वाभिस्तुर्हरेदिति^१ गायत्रीभिर्हरेत्ति-
 ष्ठुग्भिः सादयेदित्यौपमन्यवः^१ ॥
- I. 4. 8. अश्वस्यात्यायमन इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१ चो ह स्माह
 १० बौधायनस्य^१ णीमश्चमत्यायच्छेत्सर्व एवैष गर्दभमन्त्रः स्यादिति^१ ॥

II. 4. 12. द्यावापृथिव्योः समीक्षण इति ॥ उभे षड्वलः समीक्षेतेति
बौधायनस्त्रिरेवेति शालीकिः " प्राच्यां दिशि मंधिमौच-
माण एतं मन्त्रं जपेदित्यौपमन्यवः ^१ ॥

II. 4. 16. अपो रश्ने अभ्यवहरन्त्यपि वाङ्गिरभ्युक्ष्य भुञ्जत इति ॥
पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकिः ^१ ॥ १ ॥

II. 5. 11. उखानां करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽषाढाम-
येतस्यै याजुष्यै पादमात्रौ^१ कुर्याद्यावन्मात्रौ^२ चादायेष्टका-
मृत्तिकायामपि सृजेद्देवमस्य^३ सर्वो ऽग्निर्याजुषो भवतीत्य-
कामेवोखां मन्त्रेण कुर्यान्नूष्णीमितरे इति शालीकिः ^१ ॥

सर्वासु भिन्नासु प्रत्यय इति ॥ स ह स्माह बौधायनः १०
सप्तावित्रं मन्त्रकर्माभ्यावर्तयेदिति^२ ॥ यदन्यत्सावित्रेभ्य इति
शालीकिः ^१ ॥

II. 6. 4. अथादत्त एकविंशतिं वृष्णो अश्वस्य शकृत्पिण्डानभि-
मग्निं पचनमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ यस्यैव कस्य चाश्व-
स्याददौतेति शालीकिः ^१ ॥

II. 6. 5. उखानां धूपन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ परिमितैर्मन्त्रैर्धू-
पयेदिति शालीकिः ^१ ॥

१ पाद० B U and G (sec. m.) Bu; पद० Be C' U and G (pr. m.).

२ ष्टकायामृत्ति० B G (sec. m.); the vivaraṇa: सर्वेष्टकार्याणां (या the Ms.) मृत्ति, the Ms.: सर्वेष्टकार्याणां (या the Ms.) मृत्तिकायाम् ।

३ Thus G, U (sec. m.) and the Ms.; मन्त्राकर्मा० B; मन्त्रकर्मभ्यावर्त० Bu; कर्माभ्यावर्त० Be C'.

II. 6. 11. उखानां प्रवृञ्जन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यै^१ कामेवोखां
मन्त्रेण प्रवृञ्ज्यात्तूष्णीमितरे इति शालीकिः^१ ॥

II. 6. 14. ताः प्राचीर्वादीचीर्वायातयतीति ॥ पूर्वः कल्पो बौधा-
यनस्योत्तरः शालीकिः^१ ॥

II. 6. 15. ५ पचन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उखा ऋषभान्मण्ड-
लेष्टका वार्हस्पत्यं महावीरं लोकं पृणा इत्येतद्गार्हपत्यात्पचे-
दथेतरद्गामाग्रेरिति^१ यत्किं चेष्टकोक्तं यामाग्निना तत्पचेद्ब्र-
विरुक्तं गार्हपत्यादिति शालीकिः^१ ॥

II. 8. 7. पशुग्रीष्माणं करण इति ॥ प्रत्यक्षाणि वा मार्त्तिकानि
१० वा स्युरिति बौधायनः^१ प्रत्यक्षाण्येवेति शालीकिः^१ हिरण्यमथा-
नीत्यौपमन्यवो^१ वायव्यशिरसि वैतान्मन्त्रान्निगदेदित्यौप-
मन्यवीपुत्रः^१ ॥

II. 9. 4. त्रिरपसलैः पर्णशाखया परिकर्षतीति ॥ सूत्रं बौधाय-
नस्यानुपरिकीर्त्यैव माषान्यमगाथाभिः परिगायेदिति
१५ शालीकिः^१ ॥

II. 10. 9. आघार इति ॥ उभाभ्यां मन्त्राभ्यामेतमाघारमाघार-
येदिति बौधायनो^१ हिरण्यगर्भः समवर्तताय इत्येतथैवैतमा-
घारमाघारयेदिति शालीकिः^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अग्निष्टुप्रथमसोमस्याध्वरदीचाहुतीनां होम इति ॥
१० अध्वरदीचाहुतीर्ज्वलाग्निका जुहुयादिति बौधायनः^१ आग्निका
एवेति शालीकिः^१ ॥

II. 11. 12. वैराजीष दीचास्त्रिति ॥ स ह स्माह बौधायनो नास-

वत्सरः सोम्यनैराजीर्दीक्षाः कुर्वीत^१ कामः संवत्सरः
 सोम्यनैराजीर्दीक्षाः कुर्वीत^१ संवत्सरं वा भृत्यैकाहिकं^२
 कुर्वीतैकाहिकस्त्रेवाग्निरिति^३ शालीकिः^४ ॥

II. 13. 7. काम्यस्यान्वधानं^५ इति ॥ जाते काम्यमन्वदध्यादिति^६
 बौधायनः^७ पुरस्तादेवेति शालीकिः^८ ॥

II. 13. 18. औदुम्बरीणाः समिधामभ्याधान इति ॥ सूत्रं शालीके-
 र^९त्रो ह स्माह बौधायन एकामेव समिधं पञ्चर्चनाभ्याद-
 ध्यान्तदेव राक्षोघ्नः स्यादिति^{१०} ॥

II. 15. 14. अन्नपत्नीयायै समिधो ऽभ्याधान इति ॥ सूत्रः शालीके-
 र^{११}त्रो ह स्माह बौधायनो ऽन्नपत्नीयां प्रतिसमेधनीयां वैष्ण-
 वीमित्येता अभ्यादध्यादिति^{१२} ॥

II. 16. 2. वात्सप्रविष्णुक्रमयोः संनिपात इति ॥ अहरहः संनिपातये-
 दिति बौधायनः^{१३} आदितश्चान्तश्चेति शालीकिः^{१४} ॥

उख्य उदाते प्रायश्चित्तकरण^{१५} इति ॥ स ह स्माह बौधा-

१ Thus G U C' and the Ms.; भृत्यैकाहिकं B Bn; भृत्यैकाहं Be.

२ According to the vivaraṇa of this dvaidham, given in Ms., the इति, which is missing in all the MSS., ought to be inserted before ऐकाहिकस्त्रे० ।

३ Thus U (sec. m.) C'; •स्यान्वाधान the other MSS.

४ Thus B Be C' Bu G (sec. m.) U (sec. m.); •न्वादध्या० G (pr. m.) and the Ms.

५ प्रायश्चित्तस्य करण G (sec. m.) U.

यनः प्रवृज्य परिदायार्काङ्गतिभिरभिजुङ्ग्यादथेतरत्कर्मावृता
 कुर्यादित्यत्रो ह स्माह शालीकिः प्रवृज्य परिदायार्काङ्गति-
 भिरभिजुङ्गयान्न चेतरेत्कर्मावृता कुर्यादिति ^१ ॥

II. 16. 12.

प्रयाण इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयेन प्रयाया-
 ५ दाध्वरिकेण चाग्निकेन चेत्याग्निकेनैवेति शालीकिः ^१ ॥

II. 165. 15.

अथ यद्यपर्याणा^१ अप उपाधिगच्छतीति ॥ सूत्रः शाली-
 केर^२त्रो ह स्माह बौधायनो यत्रैवापर्याणा अप उपाधिगच्छे-
 तद्भस्म प्रवेशयेन्न च विगर्भा तां कुर्याद्यावन्मात्रं वादाय
 प्रत्यवदध्यात्मसद्य भस्मना योनिमित्यथेतरत्स्थालीषु वा सतेषु
 १० वानुनिधापयेदिति ^१ ॥

II. 17. 13.

देवयजनस्याध्ववसान इति ॥ स ह स्माह बौधायन
 उभयेनाध्ववस्तेदाध्वरिकेण चाग्निकेन चेत्याग्निकेनैवेति
 शालीकिः ^१ ॥ ३ ॥

II. 18. 14.

संभाराणां निवपन इति ॥ सूत्रः शालीकेर^२त्रो ह स्माह
 १५ बौधायनो भस्म चैवोषाःश्च मन्त्रेण निवपेत्तूष्णीमितरौ
 संभाराविति ^१ ॥

II. 19. 4.

गार्हपत्यचिताविति ॥ सूत्रः शालीकेर^२त्रो ह स्माह
 बौधायनो ऽग्निग्रहणः स्वयंचितिः श्वेतकृष्णयोरभिर्गर्जनमधि-
 द्रवणमवद्रवणमिति^१ सर्वमेवैतत्कर्मावृता कुर्यादिति ॥

१ Thus here and infra all.

२ Thus Be C' and cp. XXIII. 15; °धिद्रवणावद्रवण इति B
 °धिद्रवणावद्रवणे इति U (sec. m.) Ms; °धिद्रवणमिति Bu G U (pr. m.).

साहसं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पञ्चचितीकं चेति ॥ स
ह स्माह बौधायनः समायेताश्चतुर्थं चिन्वानो जानुदग्नं चात
ऊर्ध्वं प्रत्याददौत पञ्चचितीकं चेत्यत्रो ह स्माह शालीकिः
समायेताश्चतुर्थं चिन्वानो ग्रीवदग्नं चैवात ऊर्ध्वं प्रत्याददौतैक-
चितीकं चेति । ॥

वात्सप्रविष्णुक्रमयोः संनिपात इति ॥ स ह स्माह बौधा-
यनो यद्यहं^१ वात्सप्रमुपवसथे संपद्येत वात्सप्रेणोपस्थाय संनि-
वपेताथ यदि विष्णुक्रमा उपवसथे संपद्येरन्विष्णुक्रमैः क्रमित्वा
वात्सप्रेणोपस्थाय संनिवापेन प्रक्रामेदित्यत्रो ह स्माह शाली-
किर्यद्यहं^२ वात्सप्रमुपवसथे संपद्येत वात्सप्रेणोपस्थाय श्वो भूते १०
संनिवपेताथ यदि विष्णुक्रमा उपवसथे संपद्येरन्विष्णुक्रमैः
क्रमित्वा वात्सप्रेणोपस्थाय श्वो भूते संनिवापेनैव प्रक्रामे-
दिति । ॥

II. 20. 3. तस्यामन्यत्रावेक्षमाणो दधिद्रव्याग्रास्त्यसुं ते शुचि दधा-
मीति वा तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कण्ठो बौधातनस्योत्तरः १५
शालीकिः । ॥

II. 20. 5. अथेनाऽ सिकताभिः पूरयित्वा दध्नोपरिष्ठासंप्रच्छाद्येति ॥
सूत्रं बौधायनस्य^१ सिकताभिरेवैनां^२ पूरयित्वोत्तरे शाला-
खण्डे निदध्यादिति शालीकिः । ॥

१ Thus Bu U G (sec. m.) Be C'; यद्यहं B G (pr. m.); यदि Ms.

२ ०रेवैनां . Bu Be C'; ०रेवैनाः B G U Ms.

II. 20. 7.

शिव्यस्यादान इति ॥ मन्त्रेणाददीतेति बौधायनस्य^१ णी-
मिति शालीकिः^१ ॥

II. 20. 15.

नैर्ऋतीनामुपस्थान^१ इति ॥ कुर्वीतात्र तथादेवतसूददोहवे^१
इति^१ बौधायनो^१ न कुर्वीतेति शालीकिः^१ ॥

II. 20. 17.^५

उदपात्रस्थोपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति
बौधायनो^१ यथोपपादमिति शालीकिः^१ ॥

II. 21. 1.

गार्हपत्यस्थोपस्थान इति । सूत्रं बौधायनस्योहवनीय-
मेवैतेन यजुषोपतिष्ठेरन्निति शालीकिः^१ ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

II. 21. 13^१

स्तमयजुषो हरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपरवकाक्षा-
१० दप्यत्राग्नीध्रो हरेदिति शालीकिः^१ ॥

III. 57. 4.

आख्यातं चात्वाजस्य परिलेखनम् ॥

III. 57. 7.

आख्यातं लोकाग्नीनां^५ हरणम् ॥

III. 94. 5.

आख्यातं^५ स्फ्यविघनानामुपस्थानम् ॥

II. 21. 17.

कार्ष्णाजिनीनामुपमोचन इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायन-
१५ स्योत्तरः शालीकेः^१ ॥

II. 22. 6.

वज्रिणीनामुपधान इति ॥ सूत्रं^५ शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनो^१ ऽग्रेण यूपावटीयं^५ शङ्कुं तिष्ठन्धनुरधिष्ठ्यं कृत्वा
प्राञ्चं बाणं प्रविध्येत्तमनुद्रुत्याश्मानमुपदध्यादेवं दक्षिणत एवं
पश्चादेवमुत्तरत इति^१ ॥

१ *मुपधान most of the MSS.

२ Thus B G; *दोहवे इति Bu; *दोहस इति Be; *दोहवाविति U
(sec. m.), Ms.; C' uncertain.

- II. 23. 2. ऐन्द्रिया^१ उपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] पुच्छ
ऐन्द्रीसुपदध्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 23. 8. उदपात्रस्योपनिनय इति ॥ प्रदक्षिणसुपनिनयेदिति
बौधायनो [॥] यथोपपादमिति शालीकिः ^१ ॥
- ib. दर्भस्तम्बस्योपधान इति ॥ वाक्त्रा समुद्र उपदधात्विति वा ^५
दूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कत्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ^१ ॥
- II. 23. 10. दूर्वेष्टकाया उपधान इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो
दूर्वया वा सहोपदध्यादूर्वां^२ वैवेति^३ ॥ मन्त्रदूर्वैवैषा स्यादिति
शालीकिः ^१ ॥
- II. 23. 13. औदुम्बरं युगलाङ्गलमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] दार्ढ्य- ^{१०}
वृचमेवैनत्कुर्यादिति^४ शालीकिः ॥ पुरुषा एवैतद्युगलाङ्गलं
पुरस्तादाददते ऽध्वर्युः पश्चादिति बौधायनः [॥] प्रत्यचमेवैत-
त्संयुज्य हृषेदिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 24. 1. कर्षण इति ॥ संप्रत्याहारं^५ हृषेदिति बौधायन [॥] आवा-
जश^५ इति शालीकिः ॥ ५ ॥

१५

१ Thus Be G (pr. m.); ऐन्द्र्या Bu B G (sec. m.); ऐन्द्रियासु^० Bu.

२ Thus C'; दूर्वावैवेति B Be G; चैवेति U (sec. m.); वेति U (pr. m.).

३ Thus C' the Viv. and Ms. °वृच्छ° the other MSS.— °मेवैतत्कु° G Ms., °मेवैनेकु° Be C'.

४ Thus Be C'; संप्रत्यहारं Bu G; संप्रत्याहारं U, प्रत्यहारं B. संप्रत्याहृत्याहृत्य the Viv.

५ Thus B G U and the Viv.; आवाजन Bu, आवाज Be C'. Meaning uncertain.

- II. 23. 16. गेयुगानामनुमन्त्रण इति ॥ तत्तदेवानुमन्त्रयेदिति बौधायनः ^१ " सर्वाणि सहेति शालीकिः ^१ ॥
- II. 24. 10. सर्वौषधस्य वपन इति ॥ अर्धर्चशो वपेदिति बौधायन ^१ " ऋचर्चेति शालीकिः ^१ ॥
- II. 24. 14. ५ इतरमितरत्र विपरिहरतौतरमितरचेति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ ददान एवैतां दिशमभिसंपादयेदिति शालीकि ^१ र्थजुषा यजुर्विपरिहरेदित्यौपमन्यवः ^१ ॥
- II. 26. 8. स दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोक्षे उवाधाय तैः प्रोक्षत्यग्नीन्वो ऽग्निभ्यो जुष्टान्प्रोक्षामौति वा तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कन्यो ^१ ० बौधायनस्योत्तरः शालीकिः ^१ ॥
- II. 27. 5. कुम्भेष्टकानामुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ पक्षपुच्छे-
 ख्वेना ^१ उपदध्यादिति ^१ शालीकिः ^१ ॥
- नानामन्त्रासु दिशो भजमानास्त्विति ॥ तथादेवतेनानु-
 क्रम्य पारे सूददोहसः कुर्वीतेति बौधायनस्तान्तामेवेष्टकां ^१
 १५ परिनिस्तिष्ठेदिति शालीकिः ^१ ॥
- इष्टकागणानामुपधान इति ॥ तथादेवतेनानुक्रम्य पारे
 सूददोहसः कुर्वीतेति बौधायनस्तान्तामेवेष्टकागणं परिनिस्तिष्ठे-
 दिति शालीकिः ^१ ॥
- I. 28. 8-10. अभिमर्शो ऽभिहोम इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर ^१ चो ह स्माहौ-

पमन्यवः पुरस्तादभिमर्शाभिहोमाभ्यां तथादेवतसूददोहसः^१
कुर्वीतेति^१ ॥

II. 28. 15. सर्पशिरसं^२ उपधान इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्यो-
त्तरः शालीकिः ॥

II. 30. 10. औदुम्बरं चोलूखलमुसलमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ ॥
दार्ढ्यवृक्षमेवैनत्कुर्यादिति^४ शालीकिः^१ ॥ ६ ॥

II. 30. 11. सर्वौषधस्यावहनन इति ॥ मन्त्रेणावहन्यादिति बौधायन-
सूत्रेणोमिति शालीकिः^१ ॥

II. 30. 17. उखानामुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यै^५ कामेवोखां
मन्त्रेणोपदध्यात्तूष्णीमितरे इति शालीकिः^१ ॥ १०

II. 31. 13. पशुशौर्षाणामुपधान इति ॥ मध्य उपदध्यादिति बौधा-
यनो^६ ऽन्तेषु तस्य व्यूहोपदध्यादिति शालीकिः^१ ॥

अथर्वशिरस उपधान इति ॥ पुरस्तात्सर्वतोमुखमग्रेण
स्वयमाहणामत्र नवर्चमथर्वशिर उपदध्यादिति बौधायनो^६
नाथर्वशिर इति शालीकिः^१ ॥ १५

II. 33. 12. सर्वतोमुखस्योपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यानुदिशमेव^७
गायत्रीरुपदध्यादिति शालीकिः^१ ॥

१ Thus all the MSS.; °दोहसो Ms.

२ °शिर MSS. exc. C'.

३ °वृक्षं MSS. exc. U C' and Ms.; °मेवैतं MSS. exc. U.

४ Thus Be C' U (sec. m.) and the Viv.; the other MSS,

33. 15. अङ्गानामुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ विज्ञाते-
 स्वेवाङ्गेस्वङ्गान्युपदध्यादिति शाल्मीकिः ^१ ॥

34. 2. ऋषभस्योपधान इति ॥ सूत्रं ^२ शाल्मीकेर^३ चो ह स्माह
 बौधायन ईषत्प्रत्यवद्धतशिरसमेनमुपदध्याद्यथर्षभो^४ वाशितु-
 ५ मुपतिष्ठतीति^५ ॥

अतीतानामिष्टकागणानामुपधान इति ॥ आधिसुपदध्या-
 दिति^६ बौधायनश्चित्यन्त इति शाल्मीकिः ^१ ॥

व्रतप्रदान इति ॥ मध्यंदिने व्रतं प्रयच्छेदिति बौधायन-
 श्चित्यन्त इति शाल्मीकिः ^१ ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

35. 1. १० पुरीषचित्तेरुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ पूर्वद्युरेव
 पुरीषचित्तिं परिनिश्चिष्टेदिति शाल्मीकिः ^१ ॥

अश्ववभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरः^२ श्वेतो दक्षिण^३ इति ॥
 अत्रैवाभ्यां तिष्ठद्भ्यां घासमाहारयेदिति बौधायनः ^१ काले-
 काल एवेनावुदानयेयुरिति शाल्मीकिः ^१ ॥

39. 1. १५ वालखिल्यानामुपधान इति ॥ उपरिष्ठाद्वालखिल्या उप-
 दध्यादिति बौधायनः ^१ पार्श्वत इति शाल्मीकिः ^१ ॥

१ Thus (प्रत्यवद्धत०) U G (pr. m.) C' and Ms. ; ० प्रत्यवद्धत० Bu ;
 प्रत्यवद्धत० Be G (sec. m.), प्रत्यवद्धत० B.

२ Thus G and Ms. ; वाशितसुप० or वाशितानुप० the other MSS.

३ Thus B G U (sec. m.), Ms. and the Viv. ; अधि० Bu. अदि०
 Be C' U (pr. m.).

४ उत्तरत G C and the Viv.

५ दक्षिणत B G.

- II. 41. 1. सृष्टीनामायातन^१ इति ॥ अग्रेण खयमादृष्टामुदीचीरेना
आयातयेदोत्तरस्मात्पक्षसंधेः सर्वतो^२ वेति^३ ॥ पूर्वः कल्पो
बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^४ ॥
- II. 41. 5. व्युष्टीनामुपधान इति ॥ सूत्र^५ शालीकेर^६त्रो ह स्माह
बौधायनः पुरस्तादेनाः प्रतीचीरुपदध्यात्पुरस्ताद्धि प्रतीची
रात्रिर्युच्छतीति^७ ॥
- II. 42. 18. तासां पुरीषवतीं मध्य उपदधातीति ॥ स ह स्माह
बौधायनः पुरीषेण वा सहोपदध्यात्पुरीषं^८ वैवेति^९ मन्त्र-
पुरीषैवैषा स्यादिति शालीकिः^{१०} ॥
- II. 42. 20. वैराजानामुपधान इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः^{११}
शालीकेः^{१२} ॥
- II. 43. 9. याज्ञसेनौनामुपधान इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो
बौधायनस्य ॥
- II. 43. 21. दृतेष्टकानामुपधान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो दृतेन
वा सहोपदध्यादृतेन वाभ्यज्येति^{१३} मन्त्रदृता एवेताः स्युरिति^{१४}
शालीकि^{१५} धृतपिण्डानेवात्रोपदध्यादित्यौपमन्यवः^{१६} ॥

१ Thus C' (sec. m.), Ms., the Viv. (one copy); *मायतन the other MSS.

२ Thus Ms. and the Viv.; सर्वत इति वेति Bu B G U (pr. m.); सर्वत इवेति U (sec. m.) Be C'.

३ Thus G; *पंचैवेति B Be Bu; पंचेतिवेति U, *पंचैवेति C'.

दृष्टकानामावापस्थान इति ॥ अन्तरेण ज्योतिशतीक्ष्ण
भूतेष्टकाञ्चैतदिष्टकानामावापस्थानं भवतीति ॥ स ह स्माह
बौधायनः संवेशनयजुः प्रबुद्धयजुः प्रयाणयजुरपर्याणयजुः
सामिधेनीराप्तीरतीताः स्वेष्टकागणानचोपदध्यादित्युच्यते^१ ॥ ह
५ स्माह शालीकिर्नानिष्टकं मन्त्रमिष्टकावदापादयेदतीतानेवेष्ट-
कागणानचोपदध्यादिति^२ ॥

II. 45. 4.

पौर्णमास्या उपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्तर
एवाह पौर्णमासौमुपदध्यादिति शालीकिः^३ ॥

II. 45. 6.

नचत्रेष्टकानामुपधान इति ॥ सूत्रं शालीकिरुच्यते^४ ॥
१० स्माह बौधायनः प्रतितारकं चात्रेष्टका उपदध्यात्तत्रतत्र च
रोचयेदिति^५ ॥

II. 45. 15.

सर्वतोमुखस्योपधान इति ॥ सूत्रं शालीकिरुच्यते^६ ॥
स्माह बौधायनो अवेतं^७ खल्विदं कृष्णस्याभिमर्शनेन^८ भवति^९ ।
सर्वतोमुखमुपधास्यऽङ्कितमश्वमभिमृशेदिति^{१०} ॥

II. 46. 3. १५

वर्धनेष्विति ॥ सूत्रं शालीकिरुच्यते^{११} ॥ ह स्माह बौधायनो

१ Before अचोपदध्या° Bu Be C' G (pr. m.) U (sec. m.) ins. एतदेव
or एतद् here and l. 6; B G (sec. m.) and the Ms. om. these
words.

२ °पातयेदिति ता° some.

३ अवेतं Be U (sec. m.) Ms. (= अवहितं) ; अवेतं B G, अवेतं C'
अपोवेतं Bu.

४ °मर्शनं the Ms.

यावन्ति वर्धनानि समाने ऽहनि संनिपतेयुः सर्वेषां पारे
तथादेवतसूददोहसः कुर्वीतेति ^१ ॥ ८ ॥ चतुर्थः ॥

I. 47. 9. अथ प्रोक्षणीषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यत्यूर्ध्वं^१ त्रिभ्यो ऽपरि-
मितानिति सहस्रमिति प्रोक्तं ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकेः ^१ ॥

II. 48. 9. शतरुद्रीयस्य होम इति ॥ सूत्रमाचार्ययोः ^१ पूर्वस्मिन्ने-
वानीके जुहुयादिति गौतमः ^१ ॥

II. 49. 8. नमस्कारैरुपस्थान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः सध-
नुष्क एवोपतिष्ठेतोत्तरस्या एव दिश आवृत्यैतेनैव यथेतमेत्य
पश्चात्प्राङ् तिष्ठन्नूर्ध्वासुपतिष्ठेतेत्यत्रो^१ ह स्माह शालीकिर्द- १०
त्तैव धनुरुपतिष्ठेतैतस्यै चैव दिश आवृत्यैतेनैव यथेतमेत्य
पश्चात्प्राङ् तिष्ठन्नूर्ध्वासुपतिष्ठेतेति^१ ॥

I. 49. 15. परिषिच्यमाने यजमानं वाचयतीति ॥ सूत्रः शाली-
केरत्रो ह स्माह बौधायनः परिषिच्यपरिषिच्यैवाश्वनि
कुम्भं निदध्यादश्वस्ते क्षुदमुं ते शुगच्छत्वित्यभिनिर्दिशेद्यं १५
द्विष्यादिति ^१ ॥

II. 50. 3. विकर्षण इति ॥ अर्धर्चशो विकर्षेदिति बौधायन ^१
अचर्चेति शालीकिः ^१ ॥

१ यावपति instead of प्रत्यस्यति Be C'.

२ Thus (जर्ध्वासु) Be C and the Viv.; जर्ध्वासु all the other MSS.
and the Ms.

- II. 52. 3. ख्यमाह्लाये व्याघारण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याग्नि-
चतुरश्रमेनां व्याघारयेदिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 53. 4. वैश्वानरमास्तानां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्तः स्युरिति
बौधायनस्तूष्णीका इति शालीकिर्वैश्वानर एव मन्त्रवान्स्या-
५ तूष्णीका माहता इत्यौपमन्यवः ^१ ॥
- II. 53. 6. अनीकवतस्य होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याहवनीय
एवानौकवतं जुहुयादिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 54. 4. अथैनं संचितमाज्यप्रोक्षेण प्रोचतीति ॥ सूत्रं शालीके-
रचो ह स्माह बौधायनो मन्त्रानुदिशं चैनं प्रोचन्मन्त्रा-
१० नुल्लोकं चेति ^१ ॥
- II. 54. 15. दधस्थ निधान इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभये-
नेधं निदध्यादाध्वरिकेण चाग्निकेन चेत्याग्निकेनैवेति
शालीकिः ^१ ॥ ६ ॥
- II. 55. 1. शकलैः परिधान इति ॥ आहवनीयं परिदध्यादिति
१५ बौधायनः ^१ पुच्छमेवेति शालीकिः ^१ ॥
- II. 55. 5. सुवाङ्मयोः करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^१ न
कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 55. 7. पूर्णाङ्गत्यै^१ करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^१ न
कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 55. 8. १० अत्र जुह्वन्मना दिशो ध्यायेदिति^१ ॥ दिग्भ्यो ऽहमग्नि-

१ Thus Ms. only; पूर्णाङ्गत्योः the MSS.; पर्णाङ्गतिकरण the Viv.

२ इति om. all exc. Ms.

मभि^१संभराणीति वा तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायन-
स्योत्तरः शालीकेः ^१ ॥

II. 56. 8. प्रसेकस्याथातन^२ इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो
बौधायनस्य ॥

II. 56. 10. तस्मिंश्चतुर उपस्तृणान आहेति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^३
नोपस्तृणीतेति शालीकिः ^१ ॥

II. 56. 12. प्रसेकस्यानुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधायनो ^४
नानुप्रहरेदिति शालीकिः ^१ ॥

II. 56. 13. ब्रह्मौदनस्य अपण इति ॥ अन्याधेयवच्छपयेदिति बौधा-
यन ^५ एतस्मिन्नेवेति शालीकिः ^१ ॥

II. 56. 14. ब्रह्मौदनस्य प्राशन इति ॥ उत्तरे ओष्यन्ते प्राश्नीयुरिति
बौधायनः ^६ पुच्छमेवाभित इति शालीकिः ^१ ॥

II. 57. 4. वातनामानाः होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^७ वात-
मयत्राञ्जलिना जुहुयादिति शालीकिः ^१ कृष्णाजिनपुटेन
जुहुयादित्यौपमन्यवः ^१ ॥

II. 57. 9. शाकलानामनुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधायनो ^८
नानुप्रहरेदिति शालीकिः ^१ ॥ १० ॥ पञ्चमः ॥

II. 57. 12. अग्निधिष्णिधानामुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^९ सर्वा
एव याजुषीरुपदध्यादिति शालीकिः ^१ ॥

१ The two akṣaras चस effaced in G.

२ MSS. अथ. Re C.

L. 58. 2.

नानाबीजानां निर्वपण इति ॥ निर्वपणेनानुसमेत्य^१
व्यभिष्टेदिति^२ बौधायनस्त^३त्तदेव हविः परिनिस्त्रिष्टेदिति
शालीकिः^४ ॥

तेषां ब्रीहिक्षेव हविष्कृतमुद्गादयत्युपोद्यच्छन्ते यवानिति ॥

५ सूत्रं शालीकेर^५चो ह स्माह बौधायन आवपनप्रभृति यवेषु
मन्त्रकर्माभ्यावर्तत तन्नं तु हविष्कृत^६ स्यादिति^७ ॥

आप्यनिनयन इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमाथेभ्यो निनये-
दिति बौधायनो^८ ऽग्नेणातिहायेति शालीकिर^९ग्नेण वा जघ-
नेन वेत्यौपमन्यवः^{१०} ॥

१० सचरुपशुपुरोडाशा^{११} एवेतरेषां हविषामिडा अवघेद-
भ्यर्धादिति^{१२} सपशुपुरोडाशानां वेति ॥ पूर्वः कल्पो बौधा-
यनस्योत्तरः शालीकेः^{१३} ॥

L. 58. 7.

अत्याक्रमण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्त^{१४} सह स्त्रिष्टकता-
त्याक्रमेदिति^{१५} शालीकिः^{१६} ॥

60. 10. १५

अभिषेक इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर^{१७}चो ह स्माहौपमन्यवः

१ °समेत्याभिष्टेदिति U (sec. m.).

२ Thus G (sec. m.) Bu Be C' Ms; °ष्कृत B G (pr. m.) U; cp. XXI. 4: 75. 7, XXI. 16: 99. 16.

३ °पशु° om. B G U (pr. m.) the Viv.— °डाश B Bu G U (pr. m.) the Viv.; °डाश Be C' U (sec. m.).

४ Thus (and cp. II. 71. 5) B G B; °दत्यर्धादिति Be C' °दत्यर्धादिति Bu.

५ Thus U (pr. m.) C', the Viv.; स्त्रिष्टकतमत्या° the other MSS.

पुरस्तात्स्विष्टकृतो यावदास्नातेनाभिषिञ्चेन्नात्र कृष्णाजिनं न
हक्मौ^१ न पार्थानि भवन्ति कुशानेव सः स्तीर्य तेध्वेनमभि-
षिञ्चेदिति^१ ॥

II. 58. 18;
59. 8.

योगे विमोक इति ॥ अहरहर्द्युज्यादहरहर्विमुञ्चेदिति
बौधायनो^१ ऽहरहर्द्युज्यादन्ते विमुञ्चेदिति शालीकिर^१दिति ५
एव युज्यादन्ते विमुञ्चेदित्यौपमन्यवः^१ ॥

II. 59. 11. क्रतुकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ यथाक्रमेवास्य क्रतु-
करणानि कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥

II. 59. 13. ऐकादशिनानां^१ पशूनामुपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्यै^१कयूप एवैकादशिनान्यशूनुपाकुर्यादिति शालीकिः^१ १०
॥ ११ ॥

II. 59. 17. वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुहुयादिति बौधा-
यन^१ आदितश्चान्तश्चेति शालीकिः^१ ॥

II. 60. 3. अश्वस्थावप्रापण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ माध्यंदिन
एव सवने ऽश्वमवप्रापयेदिति शालीकिः^१ ॥

पशूनामासादन इति ॥ पशुं पशुं पञ्चहोत्रासादयेदिति १५
बौधायनो^१ मुख्यमेवेति शालीकिः^१ ॥

हृदयशूलानामुदासन इति ॥ एकैकश उदासयेदिति
बौधायनः^१ सर्वान्सहेति शालीकिः^१ ॥

१ Thus Be C' U (sec. m.); हक्मौ the other MSS.

२ C' and the Viv. एका० ।

II. 62. 1.

आमिवायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती च स्यादध्व-
दानीया चेति बौधायनस्य^१ श्रौतीका च स्यादध्वदानीया चेति
श्रौतीकि^२ मन्त्रवती च स्यात्तन्त्रहरया चैनया निरुद्धया यजे-
तेत्यौपमन्यवः^३ ॥

II. 62. 6.^४

देविकाहविषां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^५ न
कुर्यादिति श्रौतीकिः^६ ॥ १२ ॥ षष्ठः ॥

63. 1.

अथातो वाजपेयं व्याख्यास्यामः ॥
चिन्वीत वाजपेये ऽग्निमिति बौधायनो^७ न चिन्वी-
तेति श्रौतीकिः^८ ॥

II. 63. 3.१०

श्रौदस्वरः रथचक्रः सप्तदशारमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^९
दार्ढ्यवृत्तमेवैनत्कुर्यादिति^{१०} श्रौतीकिः^{११} ॥

I. 63. 12.

खादिरौ विद्वशी^{१२} वध्रैर्व्यूतामुपकल्पयत^{१३} इति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य^{१४} वस्ताजिनं चैवात्रोपकल्पयतीत शतमानं च
हिरण्यमिति श्रौतीकिः^{१५} ॥

I. 63. 13.१५

स ग्रीष्मस्य जघन्याहःसु पुरस्तादाषाढौ पौर्णमास्ये दीक्षत
इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१६} शरदि वाजपेयेन यजेतेति
श्रौतीकिः^{१७} ॥

१ °वृत्त्य° G (sec. m.).— °मेवैनत् G (pr. m.) U, °मेवैनत् the other MSS.

२ Thus G and the Viv.; विद्वशि Bu, वितूषी B, वितूष्यी U, विकर्णा Be, विकर्णी C' (pr. m.), विद्वशी (sec. m.).

३ Thus G, वध्रैर्व्यू° Be, वध्रैर्व्यू° C', वध्रैर्व्यू° Bu, वाध्रैर्व्यू° U, दध्रैर्व्यू° B, वध्रैर्व्यू° the Viv. (one copy), वध्रैर्व्यू° (another).

II. 64. 4; 65. 10. सावित्राणां होम इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः

शालीकेः ॥

II. 64. 12. वाजपेयिकायै सुरायै संधान इति ॥ सूत्रमाचार्यश्रोत्रो
ह स्माहौपमन्यवो यत्रैव सुरा स्यात्तत आहारयेदिति ^१ ॥

II. 65. 4. सो ऽरन्निमात्रेऽरन्निमात्रे वा विग्रह्याति धनुर्वैष्टीर्वा प्रवे- ५
ष्टयतीति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥

II. 65. 5. गौधूमं^२ चषालमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^३ गौधूमपिष्टा-
नामपि कुर्यादिति शालीकिः ^४ ॥

II. 66. 2. दुन्दुभीनामासञ्जन इति ॥ सूत्रं द्वेधमेवैतद्भवति ॥

II. 66. 14. क्रतुकरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^५त्रो ह स्माह बौधा- १०
यनो ऽतिरात्रमथत्र क्रतुमुपेयात्समानपचे चैनं संतिष्ठा-
पयिषेदिति ^६ ॥ १३ ॥

II. 66. 16. पञ्चैन्द्रानतिग्राह्यान्गृह्णातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^७ सर्व
एवैते^८ सोपयामा^९ ग्रहीतव्या^{१०} भवन्तीति शालीकिः ^{११} ॥

II. 67. 10. सुराग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^{१२} सजुष्टा- १५
न्यरिमृज्य^{१३} सादयेदिति शालीकिः ^{१४} ॥

१ Thus G and the Viv. (one copy), गौधूमं Bu; गोधूमं the other MSS.

२ Thus Be C' U (sec. m.); संनिपतिष्येदिति B G; सन्निपतिष्येदिति Bu.

३ Thus G C'; एवैते U, एवैतैः B Be; Bu defective.

४ सोपयामगृही० U.

५ Thus Be C'; सजुष्टा० Bu U, सजुष्टा० B G.

I. 67. 12.

द्वित्रेणि^१ वा त्रित्रेणि^१ वोदीच आयातयतीति ॥ पूर्वः
कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥

II. 68. 1.

षड्रश्ना आदाय यूपमभिप्रेयादिति बौधायनः " पञ्च
रश्ना आदाय यूपमभिप्रेयादिति शालीकिश्च^१ तस्यो रश्ना
५ आदाय यूपमभिप्रेयादित्यौपमन्यव^१ " एकामेव रश्नामा-
दाय यूपमभिप्रेयादित्यौपमन्यवौपुत्रो^१ " ऽग्रीषोमीयरश्नाया-
मेव नियुज्यादित्याञ्जीगविः^१ ॥

II. 68. 2.

वाजपेथिकानां पशूनामुपाकरण इति ॥ ऐकादग्निना-
नुपाकृत्य^१ वाजपेथिकानुपाकुर्यादिति बौधायनो^१ वाजपेथि-
१० कानेव नैवैकादग्निनानिति शालीकिः^१ ॥

b. 3.

प्राजापत्यानामुपाकरण इति ॥ एकैकश्च उपाकुर्यादिति
बौधायनः^१ सर्वान्सहेति शालीकिः^१ ॥

L. 70. 3.

वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुज्यादिति बौधा-
यन^१ आदितश्चान्तश्चेति शालीकिः^१ ॥

१५

हृदयशूलानामुदासन इति ॥ एकैकश्च उदासयेदिति
बौधायनः^१ सर्वान्सहेति शालीकिः^१ ॥

72. 15;
5. 15.

रथानामभियोजन इति ॥ सूच^१ शालीकेर^१ चो ह स्नाह
बौधायनो य एवैष समवक्षेपणो मन्त्रस्तं प्रथममभियोजनानां
कुर्यादथ तृष्णीमश्चान्समवक्षिपेदिति^१ ॥

L. 76. 5. २०

काष्ठागमन इति ॥ स ह स्नाह बौधायनः प्रदक्षिण-

मावृत्यैतां^१ काष्ठां गच्छेयुरयामुतो ऽपसलैरावर्तेरन्नित्यं^२ चो ह
स्नाह शालीकिरपसलैरावृत्यैतां^३ काष्ठां गच्छेयुरयामुतोः
प्रदक्षिणमावर्तेरन्निति^४ ॥ १४ ॥

II. 79. 14. अथ यजमानं तार्थं परिधापयतीति ॥ सूत्रं बौधायन-
स्थोभि एवैते यजमानं परिधापयेदिति शालीकिः^५ ॥

II. 80. 2. अत्रित्या आयातनं^६ इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकेः ॥

II. 80. 5. तां दशभिः कल्पै^७ रोहतीति^८ ॥ सूत्रं बौधायनस्यैतैरेव
मन्त्रैः प्रत्यवरोहेदिति शालीकिः^९ ॥

II. 81. 2. अचास्मै प्रत्यवरोहणं^{१०} आसन्दीं निदधातीति^{११} ॥ सूत्रं १०
बौधायनस्य^{१२} वस्ताजिनं चैवास्त्रात्रं^{१३} प्रत्यवरोहेच्छतमानं^{१४} च
हिरण्यमिति शालीकिः^{१५} ॥

१ Thus both times C' only; °वृत्येतः both times G and B the second time; °वृत्येत B the first time; all the MSS. (exc. C') °त्यं, not त्यं ।

२ Thus B G, आयातन the Viv., आतन Bu, आधान Be C'.

३ Thus G U C' (sec. m.) and the Viv.; °वरोहं Bu, °वरोहं B Be.

४ Thus only the Viv., प्रत्यवरोहण the MSS.

५ Thus the Viv., निमिनोतीति Be, मिनोतीति C', प्रत्यवदधातीति B Bu G U.

६ Thus B U G; वैवास्त्राच Bu; च only Be C; अस्य seems superfluous.

७ Before यजमानं B Bu U G ins. इति ।

- II. 81. 5. अथैनमेतयामन्या सद आवहन्त्या वा व्रजतीति^१ ॥ पूर्वः
कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥
- II. 81. 8. अतिग्राह्याणां भक्षण इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो
बौधायनस्य ॥
- II. 83. 10. ५. प्राजापत्यानां भक्षण इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो
बौधायनस्य ॥
- II. 84. 2. गुददतीयेष्विति ॥ देवे अत्र गुददतीये उपयष्टोपयजे-
दिति बौधायनो^२ ऽपच्छेदमिति शालीकिः^३ समस्तान्येवैता-
न्यनुप्रहृत्य सर्वैर्मन्त्रैरनुमन्त्रयेतेत्यौपमन्यवः^४ ॥ १५ ॥ सप्तमः ॥
- II. 85. 1. १०. अथातो राजसूयं व्याख्यास्यामः ॥
चिन्वीत राजसूये ऽग्निमिति बौधायनो^५ न चिन्वीतेति
शालीकिः^६ ॥
- II. 85. 9. पुनरधुय पिष्टानि कृत्वाहारयेदिति बौधायनस्तथा-
धुप्तान्येवैतानि^७ स्युरिति शालीकिः^८ ॥
- II. 85. 10. १५. नैर्ऋतस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवान्स्यादिति बौधायन-
स्त्रुणीक इति शालीकिः^९ ॥
- II. 85. 12. एकोल्लुकस्य हरण इति ॥ अन्वाहार्थपचनाद्धरेदिति
बौधायनो^{१०} ग्रामाग्निरिति शालीकिः^{११} ॥
- II. 86 1. नैर्ऋतस्य होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१२} विसृष्टिका-
१० काण्डाभ्यामेनं परिगृह्य जुहुयादिति शालीकिः^{१३} ॥

१ व्रजतीति G B, व्रजिनीति Bu; U Be C' corrupt.

२ Thus G; अधुयान्ये U, अधुपन्ये B, अधुप्तान्ये Be C'.

- II. 86. 3. दक्षिणानां दान इति ॥ अहरहर्दद्यादिति बौधायन^१
आदितश्चान्ततश्चेति शालीकिः^१ ॥
- II. 86. 3. उदपात्रस्थोपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति
बौधायनो^२ यथोपपादमिति शालीकिः^१ ॥
- II. 86. 5. स्वाहा नमो य इदं चकारेति ॥ सूत्रं^३ बौधायनस्थान्त-^४
मयत्र स्वाहाकारं परिणयेदिति शालीकिः^१ ॥
- II. 87. 1. संतनीनामनुप्रयोग इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यदह-
रिश्वा वा पशुना वा यजेतापि तदहः संतनी^१ प्रयुञ्जीतेत्यत्रो
ह स्माह शालीकिरहरहराश्रावणार्थं खल्वेते दृष्टे भवतो^१
यदहरिश्वा वा पशुना वा यजेत न तदहः संतनी^{१०}
प्रयुञ्जीतेति^१ ॥
- ib. चातुर्मास्थानामनुप्रयोग इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
यदहश्चातुर्मास्थानि प्रयुञ्जीतापि तदहः संतनी प्रयुञ्जीतेत्यत्रो
ह स्माह शालीकिरहरहराश्रावणार्थं खल्वेते दृष्टे भवतो^१
यदहश्चातुर्मास्थानि प्रयुञ्जीत न तदहः संतनी प्रयुञ्जीतेति^१ ॥ १५
- II. 88. 17. आख्यातं पञ्चधीयस्य करणम्^१ ॥ १६ ॥
- II. 89. 3. अथोपवेषेणाङ्गारान्समूहतीति ॥ सूत्रं^५ शालीकेरत्रो ह
स्माह बौधायनस्तृष्णीमङ्गारान्समूह्यायेनान्सुवाङ्गतिभिरभिजु-
ऊयादग्ने^६ रक्षोन्ने स्वाहेति पञ्चभिरत्र प्रष्टिवाहिनः^७ रथं
दद्यादिति^१ ॥

१ Here and infra some of the MSS. read संतनीः (संतनी).

२ स्वाङ्गती० Be U O'. स्वाङ्गत्या० Bu.

II. 89. 11.

अपामार्गसक्तूनां होम इति ॥ सूत्रं गालीके^१चो ह
स्माह बौधायनः समस्तेनैवासौ मन्वेणापामार्गसक्तूञ्जुया-
त्तूष्णीं सुवमनुप्रहरेत्तूष्णीमुपोत्तिष्ठेदिति^२ ॥

II. 89. 15.

देविकाहविषां करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३
५ सोमसोममनुवर्तरेन्निति गालीकि^४न देविकाहविभिर्धजे-
दित्याञ्जीगविः^५ ॥

II. 91. 3.

अग्निभिः प्रत्यवसान इति ॥ अजस्रैः प्रत्यवस्येदिति बौधा-
यनो^६ ऽरण्योः समारोह्येति गालीकिः^७ ॥

पथसः समासेचन इति ॥ दृतौ वा विनाडे^८ वा समा-
१० सिञ्चेदिति बौधायनो^९ नवायां कुम्भ्यामिति गालीकिः^{१०} ॥

II. 92. 14.

स्वयंकृतेष्विति ॥ सूत्रं गालीके^{११}चो ह स्माह बौधा-
यनो गोव्यासप्रमृदितानां^{१२} कुशानां बर्हिः संनह्येत्स्वयंपति-
तानां काष्ठानामिधं^{१३} यदेव वेद्यै रूपं सा वेदि^{१४}दृतिं वा
विनाडे^{१५} वा रथ आधाय परिवहेद्यत्तत्र नवनीतमुत्सीदे-
१५ त्ताज्यं^{१६} स्यादिति^{१७} ॥

II. 93. 2.

मैत्राबार्हस्पत्यस्य निर्वपण इति ॥ समानचतुर्मुष्टौ स्याता-

१ ०मुपोत्तिष्ठेदिति G U C', ०मुपतिष्ठेदिति B Bu Be; probably II. 89.

12 उपोत्तिष्ठति is the correct reading.

२ विनाले G U C', विनाळे the other MSS. and the Viv.

३ Thus Be C' and comp. the Viv.: गवां नियतगमनेन शान्तितानां
कुशानां; गोव्यासप्रमृ० G B Bu, गोव्यासप्रमृ० U.

४ विनाले or विनाळे MSS.

मिति बौधायनो " नानाचतुर्गुण्यौ स्यातामिति शाल्वीकिः ।

॥ १७ ॥ अष्टमः ॥

II. 94. 2. रोहिते चर्मणौति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपरोहितः
स्यादिति शाल्वीकिः । ॥

सोमक्रयणेषूपैते^१ नित्याः श्रते स्युरिति बौधायनः " एत ५
एव श्रततमाः स्युरिति शाल्वीकिः । ॥

II. 94. 8. वसतौवरौणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " सार-
स्वतौरप्यत्र वसतौवरौर्गृह्णीयादिति शाल्वीकिः । ॥

II. 94. 18. आग्नेयस्यैन्द्राग्र उपालम्भो भवतीति ॥ सूत्रं बौधायन-
स्यैन्द्राग्र एव सवनीयः स्यादिति शाल्वीकिः । ॥ १०

पात्राणां करण इति ॥ यथानिर्भेदं पात्राणि कारयेदिति
बौधायनः " प्राकृतान्येवैतानि स्युरिति शाल्वीकिः । ॥

II. 98. 1. सारस्वतीनामभिहोम इति ॥ सूत्रं शाल्वीकेर^१चो ह
स्माह बौधायनो याभ्यामेतदृग्भ्यां वहन्तौरभिजुङ्घयात्ताभ्यां
ग्रहेग्रहे जुङ्घयादथ तूष्णीः सारस्वतीरभिजुङ्घयादिति । ॥ १५

II. 98. 7. अभिषेचनीयानां ग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रमाचार्ययो-
र^१चो ह स्माहौपमन्यवः पुरस्तात्सदसो ऽभिषेचनीयाग्गहा-
गृह्णीयादिति । ॥

II. 99. 16;
102. 9. धनुषः प्रदान इति ॥ पूर्वः कव्यो बौधायनस्योत्तरः
शाल्वीकिः ॥ १०

I. 100. 9.

मारुतस्यैकविंशतिकपालस्य कपालोपधान इति ॥ ऐष्टि-
कैरुपधाय गणैरुपदध्यादिति बौधायनो " गणैरेवेति
शालीकिः ^१ ॥

I. 100. 9

आमिन्नायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती स्यादिति बौधा-
यनसू ^१ णीकेति शालीकिः ^१ ॥ १८ ॥

I. 101. 2.

क्लौबस्य स्थान इति ॥ अन्तर्वेदि तिष्ठेदिति बौधायनो "
बहिर्वेदोति शालीकिः ^१ ॥

I. 106. 7.

मणीनां करण इति ॥ औदुम्बर औदुम्बरेण लौहेन
प्रच्छन्नः स्यादिति बौधायन " औदुम्बर एवेति शालीकिः ^१ ॥

I. 107. 4. १०

तस्मिन्सह संग्रहीचा रथवाहने रथमादधातीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्याधादणामेवैकः ^१ संग्रहीता स्यादिति शालीकिः ^१ ॥

I. 108. 14.

स्फ्यस्य प्रदान इति ॥ सूत्रं शालीकेर ^१ चो ह स्माह
बौधायनो यजमानस्यैवैकस्य मन्त्रेण संप्रयच्छेत्तू ^१ णीमितरे
संप्रयच्छेरन्निति ^२ ॥

I. 109. 1. १५

अक्षाणां करण इति ॥ सौवर्णाः स्युरिति बौधायनो "
राजता इति शालीकि ^१ नागदन्ता ^२ इत्यौपमन्यवो " वैभीतका
इत्यौपमन्यवीपुत्रः ^१ ॥

ib.

अथास्मै पञ्चाक्षानपच्छिय प्रयच्छतीति ॥ सूत्रं शाली-

१ Thus G; •स्यधादणामे• C', •स्याधादणामे• U, •स्य अधादणामे• B Be;
in Bu this dvandva is missing.

२ •यक्षीरन्निति G U C'.

३ Thus G B Bu U : •दन्ता Be C'.

केर^१त्रो ह स्माह बौधायनो येनास्यानुपपन्नः स्यात्तं तत्रापि-
सृजेद्दिशो ऽभ्यथः राजाभूदिति ^१ ॥

II 111. 8. अथ विषुवति दर्भस्तम्बे जुहोतीति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्य ^१ यत्रैव दर्भस्तम्बः स्यात्तद्गच्छेदिति^१ शालीकिः ^१

॥ १६ ॥ नवमः ॥

IV 111. 14. अग्नीनांः हरण इति ॥ अजस्रान्हरेदिति बौधायनो ^१
ऽरण्योः समारोह्येति शालीकिः ^१ ॥

I 111. 15. वेद्यै करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ पूर्वापूर्वा वेदि-
र्भवतीति शालीकिः ^१ ॥

112. 10. अथैनं तीर्थादानीय पवयित्वा पुण्डरिस्रजिनमुदानी- ^{१०}
येति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयानि पुण्डरिकाणि
करयेत्सौवर्णानि च नादेयानि चेति ^१ नादेयान्येवेति
शालीकिः ^१ ॥

112. 13. निदधत्यस्मा एतद्भुविहृच्छिष्टं व्रतभाजनमिति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ^१ नात्र हविहृच्छिष्टं व्रतभाजनं निदध्यादिति ^{१५}
शालीकिः ^१ ॥

112. 17. सोमक्रयणेषूपैते^२ नित्याः स्युरिति बौधायन ^१ एत एव
स्युरिति शालीकिः ^१ ॥

१ तत्र instead of तत् Be C'.

२ Thus B G U (pr. m.); षूपैते Bu; षूपहिते Be C' U
(see m.)

अपसदा^१ हविषां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्ति^२
स्युरिति बौधायनस्तूष्णीकानीति^३ शालीकिः ।^४ ॥

113. 14.

आग्नेयस्य प्राजापत्यस्तूपर उपालम्भ्यो भवतीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य^५ प्राजापत्य एव सवनीयः स्यादिति शालीकिः ।^६ ॥

114. 11. ५

भार्गवो होता भवतीति ॥ आदित एव भार्गवः होतारं
वृणोतेति बौधायनो^७ दशपेय एव भार्गवो होता स्यादिति
शालीकिः ।^८ ॥

शतं ब्राह्मणाः पिबन्तीति^९ ॥ यजमान^{१०} एकशततमः
स्यादिति बौधायनो^{११} यजमान एव शततमः स्यादिति

१० शालीकिः ।^{१२} ॥

I. 114. 7.

दक्षिणानां दान इति ॥ एता एव ब्राह्मणाभिविहिता^{१३}
दक्षिणा दद्यादिति बौधायन^{१४} एतन्मुखः सहस्रमिति
शालीकिः ।^{१५} ॥ २० ॥

I. 115. 1.

तेषामुत्थानेष्विति ॥ गच्छेयुरावभृथादिति बौधायनो^{१६}

१५ ऽपुषोमान्ता इति शालीकि^{१७}पुवान्ता इत्यौपमन्यवः ।^{१८} ॥

I. 115. 8.

हविषोहविष इद्वा बार्हस्पत्यमभिघारयतीति ॥ बार्ह-

१ Thus G B and the Viv.; उपसदि U, अपसदानां C', अपसद्भी Bu;
Be defective.

२ ० वंत् MSS.

३ Thus G and U (pr. m.); तूष्णीका इति B G (sec. m.), तूष्णीकेति
C', तूष्णीकानिति Bu.

४ cp. T Br. I. 8. 2. 2.

५ Before यजमान G B ins. यो, U ये ।

६ ० भिहिता Be C'.

स्यत्यस्यापीद्वा^१ बार्हस्यत्यमभिघारयेदिति बौधायन[॥] इत-
रेषामेव हविषां न बार्हस्यत्यस्येति शालीकिः^१ ॥

II. 115. 13. उच्चैरादित्याया आश्रावयत्युपांशु^२ मास्त्या इति ॥
आदित्याश्रावणप्रभृत्युपांश्वयेतरदुच्चैरिति^३ बौधायन[॥] आ
मास्त्याश्रावणप्रभृत्युपांश्वयेतरदुच्चैरिति शालीकिः[॥] सर्वैवो-
च्चैरादित्या सर्वोपांशु मास्त्यौपमन्यवः^४ ॥

II. 115. 15. सात्यदूतेष्विति ॥ सूत्रं बौधायनस्ये^५मं^५ ते^५ ऽसौ^५ प्राहैषो-
दित्येव ब्रूयादिति शालीकिः^१ ॥

II. 117. 14. द्विरात्र इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य[॥] यजनीये^५ ऽहन्पूर्व-
महर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरमिति शालीकिः^१ ॥

II. 118. 5. देविकाहविषां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधा-
यनो[॥] न कुर्यादिति शालीकिर्न कुर्यादिति शालीकिः^६ ॥
॥ २१ ॥ दशमः ॥

॥ इति द्वाविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus G and the Viv. ; *स्यापीद्वा B, स्यपिद्वा U. C' Be corrupt.
Bu defective.

२ Thus G, all the other MSS. more or less corrupt.

३ Here and infra all the MSS. इतर instead of इतरद् ।

४ Emended ; *स्यमांवेसौ Be C' U (sec. m.), *स्यमंवेसौ Bu, *स्यमंवेस्ये
G, *स्यमंवेस्ये B ; cp. XXIII. 2 and T Br. I. 8. 3. 4: दूताग्रहिणोति ।

५ Thus all.

६ In the MSS. no repetition of the final words.

119. 1. अथात इष्टिकल्पं व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्माह बौधायनः पञ्चदशसामिधेनीकाः स्युर्वाचंघ्ना-
वाज्यभागावुच्चैर्देवता इत्युच्यते ह स्माह शाल्लौकिः सप्तदश-
सामिधेनीकाः स्युर्धन्वन्तावाज्यभागावुपांशुदेवता इति ॥

५ याजमानस्य करण इति ॥ स सिद्धिमिष्टिपथे^१ याजमानं
कुर्यादिति बौधायनः^१ कुर्याद्यथावकाशं याजमानमिति
शाल्लौकिः^१ ॥

121. 3. अग्नये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्ण-
मासयाजौ सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयेदिति ॥

१० स ह स्माह बौधायनः पाथिकृतं निरूप्य वैश्वानरं द्वादशकपा-
लमनुनिर्वपेद्यथातिपन्नां प्रतियजेदित्युच्यते ह स्माह शाल्लौकिः
पाथिकृतं निरूप्य वैश्वानरं द्वादशकपालं समानतन्त्रमनुनिर्व-
पेन्न चातिपन्नां प्रतियजेदित्यन्यतरेणैव सहातिपन्नां प्रति-
यजेदित्यौपमन्यवो ॥ उच्यते ह स्माहाञ्जीगविर्वि वा एतस्य
१५ यज्ञश्चिद्यते यस्य तन्त्रे प्रतयेत्यन्यतन्त्रं^१ प्रतायते^१ य एवैषो^१
ऽच्युत^१ आग्नेयो ऽष्टाकपालस्तमेव पौर्णमास्यां वामावास्यायां
वा पाथिकृतं कुर्यान्न चातिपन्नां प्रतियजेदिति^१ ॥

121. 7. अग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहि-

१ ० सिद्धिमिष्टिपथे G, ० सिद्धिमिष्टिपथे B, ० सिद्धिमिष्टिपथे U, सिद्धिमिष्टिपथे Bu,
० सिद्धिमिष्टिपथे Be C'.

१ न्यतन्त्रं MSS.

२ Thus C', एवैषोच्यत U, एवैषोच्यत B G Be, एवैषोच्यत Bu.

ताग्निः सन्नवत्यमिव चरेदिति ॥ आधानप्रभृत्येवैतदुक्तं भव-
तीति बौधायनो ॥ ऽन्वाहितेषु चैवोपसमाहितेषु चाग्निध्विति
शाल्लौकिः १ ॥

121. 9. अग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य॥ रक्षा॥मि
सचरेन्निति ॥ जुत्वाग्निहोत्रमिष्टि॥ स॥स्थापयेदिति बौधा-
यनः ॥ स॥स्थितायामिष्ट्यामग्निहोत्रं जुहुयादिति शाल्लौकिः १ ॥

121. 17. अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर-
न्निति ॥ स ह स्माह बौधायनो लोहितोष्णीषा लोहित-
वाससश्चर्त्विजः प्रचरेयुरिति ॥ याज्यापुरोऽनुवाक्याभ्यामेवैतदुक्तं
भवतीति शाल्लौकिः १ ॥

121. 18. अग्नये सुरभिमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो
वा पुरुषा वा प्रमौयेरन्यो वा विभीयादिति ॥ स ह स्माह
बौधायनः प्रोक्षणीषु च गन्धानावपेयुर्गन्धवन्तश्चर्त्विजः प्रच-
रेयुरिति ॥ याज्यापुरोऽनुवाक्याभ्यामेवैतदुक्तं भवतीति
शाल्लौकिः १ ॥

122. 7. अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं कामो नोप-
नमेदिति ॥ स ह स्माह बौधायनो या तत्रान्नाता स्यात्तां चेन्नि-
र्वपतः कामो न समृध्येताथैव१ कुर्यादित्ये१षैव सार्वकामिकी
स्यादिति शाल्लौकिः ॥ कामेकाम एषा१ स्यादित्यौपमन्यवः १ ॥

124. 1. अग्नये ज्योतिश्रते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्नि-

रुद्धृतो ऽऽते ऽग्निहोत्र उदाधेदिति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह
स्माह बौधायनो मन्यनमधिमन्यनमुपममिन्यनमित्येतान्मन्त्रा-
न्निगदेदिति । ॥

I. 124. 17.

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जात इति ॥ स ह
१ स्माह बौधायन उत्थितायां निर्दशायां वैश्वानरं द्वादश-
कपालं निर्वपेत्स^२स्त्रावस्य च कुमारं प्रलेहयेदिति " जात-
मेव विदित्वेति शालीकिर्न च स^३स्त्रावस्य कुमारं प्रलेहये-
दित्य^४नन्तरे पर्वणीत्यौपमन्यवः^५ । ॥ १ ॥

II. 125. 2.

विपर्यस्तहविषीति ॥ माहृतः^६ प्रथमं मन्त्रकर्म^७ लभेतेति
१० बौधायनो " ऽवदानत इति शालीकिः " प्रदानत इत्यौप-
मन्यवश्चातुष्याग्नादित्यौपमन्यवीपुत्रः । ॥

II. 125. 9.

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गलेति ॥ यच्चैव
यतिष्यमाणः स्यात्तदायतनं^८ तद्गत्वा वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेदिति बौधायनः " स्वस्थानेऽप्यग्निष्विति शालीकिः । ॥

II. 126. 3. १५

यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजेदिति ॥ सूत्रं बौधायनस्ये^९मां
ते ऽसौ पाह्वीषीदित्येव^{१०} ब्रूयादिति शालीकिः । ॥

१ The words after प्रलेहयेदिति only in C' and U (sec. m.); Be has of them only औपमन्यवो; the other MSS. omit the opinion of Apamanyava.

२ माहृतं Bu.

३ तच्चं Be C' (pr. m.).

४ Thus C' U (sec. m.); प्रह्वीषी the other MSS.; cp. XXII. 21 and XIII 10: 126. 5.

127. 10. बल्वजानपीधे संनह्येदिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ बल्व-
जानामयत्र बर्हिः संनह्यं भवतीति शालौकिः । ॥

128. 7. आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्निति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ॥ प्रत्यभिचरन्तमेव विदित्वेति शालौकिः । ॥

ib. सारस्वतमाज्यमिति ॥ मन्त्रनिरुपमेतद्भृतः^१ स्यादिति
बौधायनस्य^२ प्रणीकमिति शालौकिः । कालेकाल एवैनद्भुवा-
ज्याद्गृहीयादित्यौपमन्यवः^३ । ॥

128. 17. अध्वरकल्पायामिति ॥ स ह स्माह बौधायन इडान्तं
प्रथमं तन्त्रं कुर्यादेवं द्वितीयं तृतीयेन सहावशेषं वर्तयेदि-
त्यत्रो ह स्माह शालौकिरा प्रणीनात्रयमस्य^४ तन्त्रस्य परि-
श्राययेदेव^५ द्वितीयमेवं^५ तृतीयं^५ । तृतीयेन सहावशेषं वर्तये-
दिति ॥ सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा^६ इत्यौपमन्यवः^६ । ॥

129. 7. यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सोमारौद्रं चरुं

१ तंचनिरुप० B G; तंचनिरुप० U. तंचनिरुपत० Bu: संचनिरुप० Be.
मंचनिरुप० C'.

२ भुवाज्यात्सृष्टं G U (sec. m.): भुवाज्यात्सृष्टं B U (pr. m.): भुवा-
ज्यात्सृष्टं Be C'; भुवाज्यात्सृष्टं Bu.

३ Thus Be C' U; प्रणीताप्र० B G (pr. m.). प्रणीताप्र० G (sec. m.);
Bu defective.

४ Thus G B; कुर्यादेवं U Be C'; Bu defective.

५ एवं तृतीयं om. B G.

६ ०क्रमादित्यौ० C' U (sec. m.).

तिथ्यापूर्णमासे निर्वपेदिति ॥ उपवसथीये ऽहन्निर्वपेदिति
बौधायनो ॥ यजनौये ऽहन्निति शालीकिः ॥

129. 11.

आज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्त इति ॥ उदकुम्भ आज्य-
सुत्रं प्रत्यस्येदिति बौधायनः ॥ प्रोक्षणं चैव मार्जनं चाज्येन
कुर्यादथेतरदद्भिः कुर्यादिति शालीकिर्यत्किं चाद्भिः कार्यं
स्यात्सर्वं तदाज्येन कुर्यादित्यौपमन्यवः ॥

b. 16.

यदि विभीषाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौषां चरुं
निर्वपेदिति ॥ विज्ञातेषु रूपेषु निर्वपेदिति बौधायनः ॥
पुरस्तादेव शङ्कमान इति शालीकिः ॥

130. 7. १०

अर्धध्विति ॥ सः स्थितायामिष्ट्यामर्धानभ्यादध्यादिति बौधा-
यनो ॥ ऽचैव परिश्रयौरन्निति शालीकिः ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

130. 15.

विपर्यस्तहविषीति ॥ मारुतः प्रथमं मन्त्रकर्म लभेतेति
बौधायनो ॥ ऽवदानत इति शालीकिः ॥ प्रदानत इत्यौप-
मन्यवश्चातुष्पाश्यादित्यौपमन्यवौपुत्रः ॥

130. 17. १५.

मारुतीभ्याः होता यजतौति ॥ स ह स्माह बौधायन
आदित एव होता मरुत आवाहयेदनुवाचनतो ऽध्वर्युरिति
याज्यापुरोऽनुवाक्याभ्यामेवैतदुक्तं भवतीति शालीकिः ॥

131. 19.

आदित्येभ्यो सुवदद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम इति ॥ सूत्रं
शालीकेरचो ह स्माह बौधायनः सर्वाः सपदाः सर्वाः सप्ता-
१० वित्राः सर्वाः समयूखेष्वा इति ॥

132. 2.

पदपाः सप्ताः हरण इति ॥ सूत्रं शालीकेरचो ह

स्माह बौधायनः समस्तेनैवास्य^१ मन्त्रेण पदपा५सू५हलोत्तर-
वर्ग्य^२ आवपेद^३य तूष्णीमुरस्यनुनिनयेदिति^४ ॥

33. 16. शत५ सुवर्णानि कृष्णलानि भवन्तीति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्योपशतान्येवैतानि^५ स्युरिति शाल्वीकिः परिहारये-
च्चैषामिति^६ ॥

134. 3. चत्वारिचत्वारि कृष्णलान्यवद्यति चतुरवत्तस्याप्या इति ॥
स ह स्माह बौधायनो यान्यवत्तानि स्युर्जुहुयादेव तान्यथ
यानि भक्षार्थानि स्युस्तद्भवगृहीतान्येव^७ तानि स्युरथेतराणि
समावच्छो विभजेरन्नियं^८ चो ह स्माह शाल्वीकिर्यान्यवत्तानि
स्युर्जुहुयादेव तान्यथ यानि भक्षार्थानि स्युस्तद्भवगृहीतान्येव^९ १०
तानि स्युरथेतराणि प्राश्निचहरण ओय ब्रह्मणे परिहारये-
दिति^१ ॥

37. 21. यः पापयस्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुममा-
वास्यायां निर्वपेदिति ॥ उपवसथौये ऽहन्निर्वपेदिति^२ बौधा-
यनो^३ यजनीये ऽहन्निति^४ शाल्वीकिः^५ ॥

१ ०स्य Be C' U (sec. m.), ०स्यै Bu U (pr. m.), ०स्मिन् G B.

२ Thus (and cp. vol. II, 104. 2) G, ०वर्ग the other MSS.

३ बौधायनस्योपशता० G U, ०नस्य औपश० B, ०धायनस्येत्यायशान्य० Be,
०धायन्येत्यायस्येवैतानि C'; but cp. the Viv.: उपशतेन तानि भवन्तीति ।
शतसमीये कनानि वाधिकानि वेति ।

४ Thus the Viv. (ब्रह्मणे to be understood), प्रतिहार० the MSS.

५ Thus G; स्युस्तद्व० the other MSS.

६ Instead of ऽहन् (thus B G Bu) the other MSS. हनि ।

I. 140. 9.

सांयहृण्यै परिधिष्विति ॥ ऐष्टिकैः परिधाय पौरोडा-
श्रिकैः परिदध्यादिति बौधायन ॥ ऐष्टिकैरेवेति शालीकिः । ॥

I. 140. 11.

आहुतीनां होम इति ॥ सूत्रं शालीकेरत्रो ह स्माह
बौधायन औदुम्बरैः पाचैरेता आहुतीर्जुह्याद्ब्रुवा चैतानि
पात्राण्यत्रैवानुग्रहरेदिति । ॥

I. 141. 1.

आज्यस्यावेक्षण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ यन्नवमैतन्नव-
नीतमभवदित्येतैरेवाज्यमवेक्षितमुत्पुनुयादिति १ शालीकिः ।
॥ ३ ॥

I. 142. 12.

यावतो ऽश्वाप्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणांश्चनुष्कपाला-
१० त्रिवपेदेकातिरिक्तानिति ॥ स ह स्माह बौधायनो वैश्वानरे-
णैकं १ प्रतिगृह्णीयादेवं २ द्वौ ३ गणं ४ तु प्रतिगृह्य कुर्वीत ५
वज्रपुं ६ वारुणानेकातिरिक्तानित्यत्रो ह स्माह शालीकि-
वैश्वानरेणैकं प्रतिगृह्णीयाच्च तु द्वौ ७ गणं ८ तु प्रतिगृह्य
कुर्वीत न ९ तु द्योर्वज्रपु वा वारुणानेकातिरिक्तानिति । ॥

१ पुनयाद् again all.

२ About the correct reading and the meaning of this dyaidha I
am uncertain ; ०णैकं B U Bu, ०णैवैकं Be G, ०णैकं C'.

३ एवं C' U, एवं the other MSS.

४ द्वौ गणे Be B G, द्वौगुणं C', द्वागणे B, द्वौगुणं U (sec. m.).

५ MSS. exc. Be C' ins. तु, U (sec. m.) नतु ।

६ वा ins. Bu.

७ U again द्वौगुणं ; गणं the other MSS., गुणं C'.

८ न given by Be C' U (sec. m.), not by B Bu G U (pr. m.).

143. 2. आमिन्वायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती स्यादिति बौधा-
यनस्य^१ श्लीकेति शालीकिः^१ ॥
43. 15. पुनः समूहति समूह्यावद्यतीति ॥ सूत्रं बौधायन^१ स्यैतैरेव
मन्त्रैः प्रतिसमूह्यावद्येदिति शालीकिः^१ ॥
- 144 7. त्रयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपतीति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्य^१ सदिग्धपुरोडाश एवैष स्यादिति शालीकिः^१ ॥
146. 3.
7. 17). वर्षाहस्तम्बस्याभिहोम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ यत्रैव
वर्षाहस्तम्बः स्यात्तद्गच्छेदिति शालीकिः^१ ॥
148. 4. कृष्णाजिनस्यावधवन^१ इति ॥ अन्तर्वेदि तिष्ठकृष्णाजिन-
मवधुनयादिति बौधायनो^१ बहिर्वेदौति शालीकिः^१ ॥ १०
148. 6. अञ्जःसवकारौ^१ करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^१
न कुर्यादिति शालीकिः^१ ॥
51. 1. स^१सर्गे^१ प्रायश्चित्तकरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययो^१रत्रो ह
स्माहौपमन्यवो यो नु खल्वाहवनौयो ऽत एवैष उद्धृतो
भवति^१ ग्रामयोनिरन्वाहार्यपचनस्तत्रतत्र^१ नास्ति प्रायश्चित्तं^१ १५
प्रशस्तो हि वृथाग्निस्स^१सर्ग इति^१ ॥
- इतौक्वा^४ इमा दृष्टयो व्याख्याताः ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

१ Thus G, °स्यावयवन U, °स्यावधान Bu Be C', °स्याववन B, °स्याव-
यन the Viv.

१ संवर्गे B Bu G.

२ तत्रवा Be C'.

४ इतौक्वा B C' Be.

154. 5.

अभिक्रामं जुहोतीति ॥ कियति नु खञ्जेतदुक्तं भव-
तीति ॥ पञ्च प्रयाजा इति बौधायनो " यत्राक् शालाया
इति शालौकिः ' ॥

155. 16.

यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्याख्यायमवचेदिति ॥
५ म ह स्माह बौधायनो यदि पशोरवदानं नश्येद्यद्येकं यदि द्वे
आज्यस्य^१ प्रत्याख्यायमिद्धा तत्कृत्वा^२ पुनर्यजेतेत्य^३ चो ह स्माह
शालौकिर्यदि पशोरवदानं नश्येद्यद्येकं यदि द्वे आज्यस्य^१
प्रत्याख्यायमिद्धा तत्कृत्वा^२ कृतमेव मन्येताथ यदि भूयो ऽथैवं
कुर्यादिति ' ॥

157. 2. १०

सम्सव इति ॥ यत्र कच नाया^४ वा^५ नदी^६ स्यादन्तरे-
णोदयच्छवती^७ वासम्सवस्तत्रेति बौधायनो " यत्र कचन
शब्दा न सम्सृज्येरन्नसम्सवस्तत्रेति शालौकिर्यत्र कचनान्त-
रेणेयादसम्सवस्तत्रेत्यौपमन्यवः^८ " प्रस्थयोरेव जनपदयोरसम्-

१ Some of the MSS. आज्यस्यैव ।

२ न ins. B.

३ After कृत्वा G B ins. न पुनर्यजेत (or •तेति), but cp. infra
XXIII. 8.

४ Thus G B (नाया ताया the Viv.); नायावा नदीव Bu U (pr. m.);
नायवायानदी U (sec. m.); नायवायां नदी C'; नायाषाया नदी Be.

५ Thus G and B (the latter only •ति); •रेणोदपक्षमावति Bu U;
•रेणोदःत्वती Be C' (pr. m.), •रेणोदापक्षती C' (sec. m.). The Viva-
raṇa: उदकयच्छवती (?) भावः यच्छी ग्राहः । उदकग्राहवती ।

६ Thus B G Bu U (pr. m.); कचनोदकमंतरेणेयाद• U (sec. m.);
कचनोदकमंतरेयाद• C', •नोदकमंतरेयाद• Be; but in the Vivaraṇa
there is no mention made of water; परस्थरश्नकडाश्नरा गच्छेदिति ।

सवस्तत्रेत्यौपमन्यवीपुत्रो " नाविद्विषाणयोः सः सवो विद्यत
इति कागलेयब्राह्मण^१ भवतीत्याञ्जीगविः ^१ ॥

157. 3. अभिभूतीनाः होम इति ॥ आध्वरा ऊत्वा सात्ताय-
णिका^२ जुहुयादिति बौधायनः " सात्तायणिका^३ एवेति
शालीकिः ^४ ॥

162. 18. दीर्णप्रवृत्तेष्विति ॥ सूत्रः शालीकेर^५ चो ह स्माह बौधा-
यनो याभ्यामेतदृग्भ्यां^६ पूतभृदाध्वनीययोर्जुहुयान्ताभ्यां^७ ग्रहे-
ग्रहे जुहुयादय तूष्णीः सः सावमवनयेदिति ^१ ॥

167. 6. नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयतीति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्य " पृषदाज्य एवैषानुवर्तयितव्या भवतीति शालीकिः ^१ ॥ १०

169. 5. स उक्थमुक्थं वैव प्रतिगीर्यैक्यशा इत्याह सवनः सवनं
वेति ॥ पूर्वः कथ्यो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ^१ ॥

171. 8
72. 14). पृष्ठग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^२ चो ह स्माह
बौधायनो यत्र कचैतान्यहानि संगच्छेयुर्गृहीयादेव तत्र पृष्ठग्र-
हानिति " संवत्सर एवैते दृष्टा भवन्ति ^१ संवत्सर एवैना- १५
गृहीयादित्यौपमन्यवः^३ ^४ ॥

१ Thus B G Be C', 'ल्यं ब्रा' Bu, 'लेया ब्रा' U (pr. m.), 'ल ब्रा' U (sec. m.), 'लेयि ब्रा' the Vivaraṇa.

२ सात्ता the MSS.

३ Thus (and cp. infra p. 157, 8) G Bu U (pr. m.), 'भ्यामेव तदृ' Be U (sec. m.), 'भ्यामेव तदृ' B, 'यत्रामेव तदृ' C'.

४ पूतभृदाध्वनीयेज्जु U (sec. m.), पूतभृदाध्वनीयेज्जु G B U (pr. m.)

५ एवैनं गृह all.

- I. 171. 16. पृष्ठग्रहाणां भक्षण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
नुसवनभक्षेण^१ चैवान्भक्षयेन्नित्येन चेति^२ नित्येनैवेति
शालीकिः^३ ॥
- I. 173. 7. अ५शूनां प्रवृहणं इति ॥ एकैकशः प्रवृहेदिति^४
५ बौधायनः^५ सर्वान्सहेति शालीकिः^६ ॥ ५ ॥
- I. 173. 12. आधवनं^७ इति ॥ व्यतिचारमाधुन्यादिति बौधायनो^८
यथाधविचमिति शालीकिः^९ मन्त्रेदित्यौपमन्यवः^{१०} ॥
- I. 174. 9. अ५शोर्हाम इति ॥ सूत्रं शालीकिर^{११} चो ह स्माह बौधा-
यनो याभ्यामेतदृग्भ्यामुपसृष्टेत्ताभ्यामेनं जुहुयादथ तृष्णी-
१० मुपसृष्टेदिति^{१२} ॥
- I. 175. 1. पृश्निग्रहाणां ग्रहण इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकेः ॥
- I. 176. 13. तेन कचमुपोषतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१३} पूषेनैवाप्यत्र
कचमुपोषेदिति शालीकिः^{१४} ॥
- I. 176. 16. १५ चक्षभो गोषु जीर्यतीति ॥ सूत्रं शालीकिर^{१५} चो ह स्माह
बौधायनो यमप्यन्यं बहिस्रन्त्रात्यग्नुमालभेत तत्राप्येतानि
कुर्यादुपाकरणीययोर्वपायां देवतास्त्रिति^{१६} ॥

१ नुसवनभक्षेण B G U (pr. m.); नुसवनभक्षण Bu, नुसवनभक्षणेनैवा०
U (sec. m.) C'; Be corrupt.

२ Thus (cp. XIV. 12: 173. 7) B Bu G and the Viv., प्रवृहण Be,
प्रवृहण U C'.

३ प्रवृहे० or प्रवृहये० the MSS. exc. G.

४ आधायन Bu.

- II. 178. 9. अष्टापद्यै गर्भस्य वसाहोम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] न गर्भस्य वसाहोमं जुहुयादिति शालीकि[॥]र्न च गर्भस्य वसाहोमं जुहुयान्नेडां न स्विष्टकृतमित्यौपमन्यवः ^१ ॥ ६ ॥ तृतीयः ॥
- II. 179. 9. अजवशाया उपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] वाय-
व्यैवैनामुपाकुर्यादिति शलीकिर[॥]त्रो ह स्माह ज्यायान्का- ५
त्यायनो यथाप्युपाकरण उपाकरणं नुदत एवमेवाप्युत्तरे
मन्त्रा नुद्येरन्निति ^१ ॥
- II. 180. 5. यदालम्बायामभ्रो भवतीति ॥ स ह स्माह बौधायनो
यद्यहान्तश्रिता^१ अकृष्णा मेघाः स्युः सःस्थापयेवाथ चेत्क्षणाः
स्युरथैवं कुर्यादित्य[॥]त्रो ह स्माह शालीकिर्यद्यह नादित्य- १०
मन्तर्दध्युः^२ सःस्थापयेदेवाथ चेदेनमन्तर्दध्युरथैवं^३ कुर्या-
दिति [॥] नालम्बायामसःस्थापनं^४ विद्यत इति गौतमः ^१ ॥
- I. 180. 17. जयेष्विति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः [॥]
- II. 181.
15, 16. अभ्यातानेष्विति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो बौधायन-
स्यात्रो ह स्माहौपमन्यवो ऽभ्यातानाञ्जयात्राद्रभृत इति सुवा- १५
ऊतीरेवेता जुहुयाद्गच्छेयुश्च दर्शपूर्णमासावभ्यातानाञ्जयात्राद्र-
भृत इति ^१ ॥

१ ? यद्यहान्तश्रिता Be C', यद्यहान्तश्रिता B G U, यदिहान्तश्रिता Bu.

२ Thus U, यद्यहर्नादित्य B G Be C', यद्यहर्वादित्य. Bu.

३ Thus Be C' U (sec. m.); एनम् om. B Bu G U (pr. m.),
•थैवंनकुर्यं C'.

४ नलम्बा G U.— •यांसंस्थापनं Bu, but the Viv. has असमापनम् ।

L. 182. 2.

शम्यापरिधिश्चिति^१ ॥ शम्यैव शम्यापरिधीन्कुर्वादिति^२
बौधायनः^३ प्राकृता एवैताः^४ स्युरिति शालीकिः^५ ॥

L. 182. 7.

दिःस्त्राहाकारः^६ राश्रभृतो जुहोतीति ॥ विद्याहं जुहुया-
दिति बौधायनः^७ द्वे द्वे सुवाहुती इति शालीकिः^८ ॥

IL 182.
11 sqq.

अधिदेवने जुहोति रथमुखे जुहोति रथनाद्यां^९ जुहोतीति ॥
सूत्रं बौधायनस्य^{१०} तदग्नीन्येवैतानि^{११} स्युरिति शालीकिः^{१२} ॥

183. 15.

नैययोध औदुम्बर आश्वत्थः स्राच इतीधो भवतीति ॥
सूत्रं बौधायनस्य^{१३} पृथगेवैतानीधान्यभ्यञ्ज्य पृथगभ्यादध्यादिति
शालीकिः^{१४} ॥

L. 184. 2. १०

यद्वाचः क्रूरं तेन वषट्करोतीति ॥ सूत्रः^{१५} शालीकेर^{१६} चो
ह स्माह बौधायन उदश्वित्स्वारमिश्रमर्कपर्णेन^{१७} सह^{१८} जुहु-
याञ्जहीति वा कडिति वा वषट्कर्वादिति^{१९} ॥

१ Thus Bu C' and the Viv.; शम्याः प० the other MSS.

२ Conjecturally (Viv.: शम्यौष्टस्य शम्याकाराः); शम्यायै शम्यान्परि०
B G U, शम्ययैव शम्यान्परि० Bu; शम्यायै परि० Be C'.

३ एवैता all.

४ नाम्नां Bu U C'.

५ Thus C' U (sec. m.); नदग्रित्येव Be; नदन्त्येवै० B Bu G U
(pr. m.). The Viv.: एव (r. एत) दग्नीन्ये (r. न्ये) व। एतेष्वेव हीनाः।
नास्त्यग्रित्येव तचेति ।

६ Emended; उदश्वित्त्वा० Be, उदश्वित्त्वा० C', दुदश्वित्त्वा० B G, दश्वि-
त्त्वा० Bu, उदश्वित्त्वा० U.

७ om. Be C'.

II. 187. 8. प्रसव इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयेन
प्रसौयाद्वासिष्ठीयाभिश्च सावित्रेण चेति " सावित्रेणैवेति
शालीकिः ^१ ॥ ७ ॥

II. 187.
16 sqq. अतिक्रामेष्टिति ^१ ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥

II. 188.
10 sqq. अतीमोक्षेष्टिति ^१ ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरः बौधा-
यनस्य ॥

II. 191. 2. प्राणग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " संवत्सर एवैते
दृष्टा भवन्ति ^१ संवत्सर एवेनान्गृह्णीयादिति शालीकिः ^१ ॥

II. 192. 10. तां दुग्धा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्यादिति ॥ सूत्रः
शालीकेर ^१ त्रो ह स्माह बौधायनः प्राक् चेद्विजिज्ञासायै ^{१०}
निषीदेदथैवं कुर्यादिति ^१ ॥

II. 195. 3. यस्याहवनीये ऽनुदाते गार्हपत्य उदायेदिति ॥ सूत्रः
शालीकेर ^१ त्रो ह स्माह बौधायनः समस्तमेतमग्निं सते समुप्य
दक्षिणेन विहारं पर्याहृत्य गार्हपत्यस्यायतनाद्भस्मोदाय्य शक-
त्पिण्डेन परिलिप्य न्युप्योपसमाधाय ज्वलन्तमाहवनीयमुद्धृ- ^{१५}
त्याहवनीयस्यायतनाद्भस्मोदाय्य शकत्पिण्डेन परिलिप्य न्युप्योप-
समाधाय समिद्वत्याहवनीये षट् सुवाङ्मतीर्जुङ्गयादुदुधस्त्राग्ने

^१ Thus G (sec. m.) and the Viv.; °क्रमे° the other MSS. Vol. II. 187. 15 is to be corrected ऽतिक्रामाणा° ।

^१ अती° Be C' and the Viv., अति° the other MSS.

^{१०} Thus B G and the Viv., प्राक्चेत्तज्ज्ञासायै Bu, प्राक्चेत्विज्ञासायै C', प्राक्चजिज्ञासायै U.

त्वमग्ने सप्रथा अग्निं मनो ज्योतिर्जुषतां तन्तुं तत्त्वन्नुदु त्वं
चित्रमिति ^१ ॥

II. 196.
2 sqq.

अतिरिक्तसोमेष्विति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकिः ॥

I. 198. 1. ५

ब्रुवे परिहीणे प्रायश्चित्तकरण इति ॥ स ह स्माह
बौधायनः प्राक् चेदवभृथाच्छन्दोगवक्त्रुचेषु लभेरन्नभ्यावर्तयेयु
स्तुतशस्त्राणि स्युस्तत्कृत्वा पुनर्यजेतेत्यत्रो ह स्माह शालीकिः
प्राक् चेदवभृथाच्छन्दोगवक्त्रुचेषु लभेरन्नभ्यावर्तयेयु स्तुतशस्त्राणि
स्युस्तत्कृत्वा कृतमेव मन्येतेति ^१ ॥

I. 199. 6. १०

अङ्गां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^२ यदेवानन्तरमहः
स्यात्तस्मिन्मैत्रावरुणाग्रान्यहाग्गृह्णीरन्निति शालीकिः ^१ ॥

I. 200. 3.

यूपे विरूढे प्रायश्चित्तकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^३
न्तस्तन्वमेव यूपे विरूढे प्रायश्चित्तं कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥

201. 11.

यस्य सोम उपदस्येतुवर्णः हिरण्यं देधा विच्छिद्यजीषे
^{१५} अन्यदाधुनुयाज्जुह्यादन्यदिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^४ सहि-
रण्या एवास्यात ऊर्ध्वं मुख्याश्चमसा ह्येरन्नभुञ्जीयेरन्निति ^२
शालीकिः ^१ ॥

201. 19.

आदारसोमेष्विति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^५ आदारसोमेनैवाप्य-
न्यमागमयेरन्निति ^३ शालीकिः ^१ ॥

^१ Corrected; भृञ्जिरन्निति B G Bu U (pr. m.), भृपन्नोरन्निति or
रन्निति Be C' U (sec. m.).

^२ Thus B G; नवाप्यन्यमागं Bu, नैवान्योन्यमागं Be C' U (sec. m.).

II. 203. 4. आग्निःष्विति ॥^१ आग्निषो ऽनुवर्तेरन्निति बौधायन ॥
एता^२ एवाग्निषः स्युरिति शालीकिः^३ ॥ ८ ॥ चतुर्थः ॥

II. 245.
1 sqq. अथातो द्वादशाहं व्याख्यास्यामः ॥

II. 247. 4. चिन्वीत द्वादशाहे ऽग्निमिति बौधायनो^४ न चिन्वीतेति
शालीकिः^५ ॥

अतिग्राह्य^६ इति ॥ स ह स्माह बौधायनो गृहपतिरेवा-
रण्योः^७ समारोपयेदेतदतिग्राह्यस्य रूपं भवतीत्य^८ चो ह स्माह
शालीकिः पृथगेवारणीषु समारोपयेरन्गृहपतेरेव प्रथमस्य
मथित्वा ज्वलत्सु ज्वलतो ऽपि^९ विसृजेरन्नित्येतदतिग्राह्यस्य^{१०}
रूपं भवतीति ॥

II. 245. 7. संनिवाप^१ इति ॥ स ह स्माह बौधायनः संनिवप्यन्तो
ऽग्नये ब्रह्मण्वते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेयुरग्नये चत्रवते ऽग्नये
चत्रभृत इत्य^२ चो ह स्माह शालीकिरग्निसंयोजनौ^३ खल्वेषेष्टिर्भ-

१ Before आग्निषो U has (rightly?) आशीष्वेव (r? आशिःष्वेव,) C' reads; आशीष्वेवाशीष्वित्याग्निषो।

२ Thus B U C', the Viv.; एत the other MSS.

३ Thus U (sec. m.) and C' originally; अतिग्राह the other MSS.

४ Thus G B, गृहपतेरेवा० Bu Be C', गृहपतिना० U.

५ Thus B Bu G, *तोनिद्ध० Be, ज्वलत्युज्वलतोपिनिद्ध० U (sec. m.).

६ Thus B G and ep. XXVI. 12; संनिवापन U (sec. m.) C' Be, संनिवाप Bu.

७ Thus B Be; *यजना Bu G U C'.

वति^१ यत्रैवाग्निं चेत्यमाणः स्यात्तत्रेनां निर्वपेदिति^२ प्राजापत्यं^३
पशुपुरोडाशमनुवर्तयेतेत्यौपमन्यवः^४ ॥

245. 11.

पवन इति ॥ एकैकश एवैनान्यवयित्वैकैकश उदानये-
युरिति बौधायनः^५ संहदेवैनान्यवयित्वैकैकश उदानयेयुरिति
५ शालीकिः^६ संहदेवैनान्यवयित्वा सर्वान्सहोदानयेयुरित्यौप-
मन्यवः^७ ।

246. 6.

आर्षेयवरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ये केचन
समानगोत्रा अव्यवेता अन्यथागोत्राः^८ स्युरेकस्यार्षेयश्च^९ वरणं^{१०}
एव तेषां वरणं स्यादित्यत्रो ह स्माह शालीकिर्यदि चैव
१० व्यवेता यदि^{११} साव्यवेताः^{१२} समानगोत्रा एकस्यार्षेयवरणं^{१३} एव
तेषां वरणं स्यादिति^{१४} ॥

246 13.

व्रतधुत्विति ॥ समातच्य समावच्छो विभजेरन्निति बौधा-
यनः^{१५} पृथगेवैषां^{१६} व्रतदुघः स्युरिति शालीकिः^{१७} ॥

१ प्राजापत्यस्य the MSS.

२ Thus U (sec. m.), °नुवर्तयेत्यौ० B G U Be, °नुनिर्वेतेत्यौ० C', °नुवर्तयेत्यौ० Bu.

३ ? अन्यथाहोत्रा Be, अन्यथाहोत्रा C', अन्यथाहोत्रा Bu, अन्यथा अहोत्रा U, अन्यथा अगोत्रा G B; अन्वायागोत्राः the Viv. (one copy), अन्यथासगोत्राः (another copy).

४ स्युरेक स्यार्षेयसंवरणं C', स्युरेक स्यार्षेयताः समानगोत्रा एकांर्षेयं चरणं Be.

५ Only in C' B and U (sec. m.).

६ °र्षेयवरणं or चरणं U Be C'. On the whole difficult passage cp.

Ap. XXI. 3. 4.

७ एव om. G and the Viv.

- II. 247. 1. षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः संनिवपन्तीति सूत्रमाचार्ययोरपि^१
वैकादश्यामिति विधिः^२ । ॥
- II. 247. 7. वसतीवरीणामभिग्रहण^३ इति ॥ सूत्रः शालीकेर^४ चो
ह स्नाह बौधायनो यदि सातिशेषः कलशः स्यात्तूष्णी-
मवनयेद्यु वै सर्वश एव लेपः समवनीतः स्यादथैव^५ कुर्यादिति
शालीकिः^६ । ॥
- I. 247. 12. सो ऽत्र^७ वैव^८ यज्ञस्य पुनराह्वानं जपति यज्ञायज्ञीयस्य
वा स्तोत्रे श्रयुवाके वेति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकिः^९ । ॥
- II. 248. 1. विवर्तयन्ति परिधीननुप्रहरति^{१०} प्रस्तरमिति ॥ सूत्रं बौधा- १०
यनस्यानुप्रहरेदेवात्र प्रस्तरपरिधीनिति शालीकिः^१ ॥ ६ ॥
- II. 248. 5. निमील्याध्वर्युरपाः^{११} जुहोतीति । सूत्रं बौधायन-
स्यानन्वीचमाण एव जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥

१ Before अपि Be ins. अचोहस्नाहोपमन्यवो, C' अचो० वो, U अचोहस्नाह
बौधायनो । cp. XXVI. 12.

२ Thus B G ; ०मिति वाधिः Bu ; मिति नामिः U, ०मिवत्कं Be C'.

३ Thus the Viv. and cp. XXVI. 12 ; ०सदिग्रहण Be C', ०मिति-
ग्रहण the other MSS.

४ Thus Be G, ०दथैव C', ०दथवैवं Bu B U.

५ Thus B U G Bu the Viv. (one copy) ; वैव Be C' the Viv.
(another copy).

६ ०हरति Be G Bu U ; ०हरति Be C'.

७ Read ०पाः शं ?

I. 248.
sq.

शिल्पैरुपाकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयेनो-
पाकुर्याद्वर्हिर्भां च शिल्पैश्चेति^१ शिल्पैरेवेति शालीकिः^१ ॥

I. 248. 15.

न्यूङ्घन इति ॥ विराजां^१ वा प्रतिपत्सु न्यूङ्घयति^२ शस्ते^३
वेति^३ ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥

I. 249. 4. ५

निर्मग्न्यस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवान्समादिति बौधा-
यनस्य^४ शालीकि इति शालीकिः^५ ॥

दाक्षिणानां होम इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
जुहुयादेवाहुतीर्जपेत्प्रत्ययमन्त्रानित्य^६ चो ह स्माह शालीकिर्जु-
हुयादेवाहुतीर्न तु^७ प्रत्ययमन्त्राञ्चपेदिति^८ ये केच दक्षिणा-
१० युक्ता मन्त्राः स्युर्नैवेनानाद्विद्येतेत्यौपमन्यवः^९ ॥ १० ॥

पञ्चमः ॥

I. 252. 6.

अविवाक्य इति ॥ अविवाक्यमेतदहर्भवतीति बौधायनो^{१०}
विब्रूयादेवेति^{११} शालीकिः^{१२} ॥

I. 252. 11.

अचामुद्धरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१३} यथाप्रकृति-
१५ मेवाध्वर्युः कुर्याच्छन्दोगवक्त्रुचा एव प्रतिकुर्वीरन्निति^{१४}
शालीकिः^{१५} ॥

१ विराजां G C', विराजा Be Bu, विरजां U, विरजां B.

२ ०यति all exc. C'.

३ शस्तेवेति all.

४ Found in Be C' U G (sec. m.), the other MSS. om.

५ Thus corrected; निब्रू० B G, तिब्रू० Bu, नुब्रू० Be C' U (sec. m.),
निब्रू० U (pr. m.).

६ प्रतिषिक्तुं B G U (pr. m.).

. 255. 13.

सर्पण इति ॥ कृष्णाजिनान्तैः सर्पन्त उत्तरः हविर्धान-
सुपस्पृशेयुरिति बौधायनो ^१ नोपस्पृशेयुरिति शाल्मीकिः ^१ ॥

. 257.
sqg.

आग्रयणाद्येष्ट्विति ॥ वाचंयमो ऽध्वर्युः पूर्वान्यहस्यान्
गृह्णीयादिति ^२ बौधायनो ^२ विस्पृष्टवागिति शाल्मीकिः ^१ ॥

स ^३ शुक्रं गृहीत्वा धारयति यावदितरौ ग्रहौ गृह्णातीति ॥ ५
सूत्रं बौधायनस्य ^४ यंयं गृह्णीयात्तं परिमृज्य सादयेदिति
शाल्मीकिः ^१ ॥

. 265.

ग्रहाधानेष्वनुसंज्याया ^५ इति ॥ अनुसंजजेदिति बौधा-
यनो ^६ नानुसंजजेदिति शाल्मीकिः ^१ ॥

. 266.

I. 258. 1.

पशुकल्पेष्ट्विति ॥ सर्वे कल्प्या बौधायनस्यै ^७ द्वाग्नपशून्येवा- १०
हीनरात्रिसत्ताणि भवन्तीति शाल्मीकिः ^१ ॥

I. 261. 2.

तेषां यानि समहाव्रतानि तानि साग्निचित्यान्यथेत-
राण्यौत्तरवेदिकानि स्युरिति बौधायन ^८ ऐकाहिकस्वेवाग्नि-
रिति शाल्मीकिः ^१ ॥

I. 262. 12.

आक्षीयेष्ट्विति ^९ ॥ अभिजिद्विषुवान्विश्वजिद्ग्रममहर्महा- १५

१ ग्रहस्थानान्तरं B.

२ स given only by U (sec. m.) C' and the Viv.

३ Thus B G (sec. m.) C' (sec. m.) U; जाग्रयोजनाधानेष्वं Be,
ग्रहस्थानेष्वं Bu; the Viv.: ग्रहा आधीयन्ते रष्ट्विति ।

४ Thus (heteroclitie locative? from आक्षीयत्) Be C' U (cp.
Āp. XXIII. 9. 6 आक्षयन्ति); आक्षीयेष्ट्विति B G the Viv.; आक्षीये-
ष्ट्विति Bu.

व्रतमित्येतान्याचीयन्ति^१ भवन्तीति बौधायनो^२ " यान्यन्यानि
पृष्ठ्याभिज्ञवेभ्य इति शालीकिर्या^३नि चान्यानि पृष्ठ्याभिज्ञवेभ्यो
दशमाच्चाङ्ग इत्यौपमन्यवः^४ " प्रायणीयारम्भणीयावभिजिद्वि-
षुवान्विश्वजिद्दशममहर्महाव्रतमुदयनीयो ऽतिरात्र इत्येतान्य-

५ छावाचीयन्ति^५ भवन्तीति गौतमः^६ । ॥

पशुकल्पेऽप्येति ॥ सर्वे कल्पा बौधायनस्य^७ कादग्नि-
पशून्येव सांवत्सरिकाणि सत्ताणि भवन्तीति शालीकिः^८ । ॥

९ वाणः श्रततन्तुर्भवतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^९ वीणैवैषा^{१०}
तन्त्रीभिः^{११} श्रततमा^{१२} स्यादिति शालीकिः^{१३} । ॥

१० अहर्गणे माहाव्रतिकानां^{१४} शिष्यानां^{१५} करण इति ॥
कुर्यादिति बौधायनो^{१६} " न कुर्यादिति शालीकिः^{१७} । ॥

अहर्गणे शिष्यानामनुप्रवपण इति ॥ अनुप्रवपेरन्निति
बौधायनो^{१८} नानुप्रवपेरन्निति शालीकिः^{१९} ॥ ११ ॥ षष्ठः ॥

१ °तान्यचीयन्ती Bu, °तान्याचीयानि B G; the other MSS. wholly corrupt; cp. XXVI. 17.

२ °छावच्छियन्ति U, °छावच्छीया Be, °छावच्छीय C', °छावच्छीयानि B G, °छावाच्छियेती Bu.

३ वाणैवैषा C', वीणैवैषां Be, U (sec. m.), वीणैवैषां G, वीणैवैषां Bu B, वीणैवैषा U (pr. m.).

४ Thus G U C'; तन्त्राभिः Bu, त्रीभिः Be, तन्त्रेभिः B.

५ Uncertain; श्रततमा B Bu G U (pr. m.) C' (sec. m.); श्रततन्तु Be U (sec. m.), श्रततन्तुर C' (pr. m.).

६ Thus B G Be, सहा° or सह° Bu U C' and the Viv.

- II. 269. 10. द्विरात्र इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ यजनीये ऽहपूर्वमह-
र्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरमिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 270. 5. तस्मिन्नुन्नतो वेहदामन इति भवन्तीति ॥ उपैवेते^१ नित्याः
सहस्रे स्युरिति बौधायन ^२ एत^२ एव^२ सहस्रतमाः^३ स्युरिति
शालीकिः ^१ ॥
- II. 271. 10. द्रोणकलशस्यावप्रापण इति ॥ अन्तःपरिध्ववप्रापयेदिति
बौधायनो ^४ बहिःपरिधीति शालीकिः ^१ ॥
- II. 272. 3. रूपाणां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^५ श्वमेधिका-
न्यस्य^६ रूपाणि जुहुयादिति शालीकिः ^१ ॥
- II. 274. 1. उद्यत्सोमेष्विति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः ^७
शालीकेः ^१ ॥
- II. 274. 9. औपमदानां पुरोडाशानां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्तः
स्युरिति बौधायन^८ स्तूष्णीका इति शालीकिर^९ग्नेया एक-
कपालाः सुवाहुत्या चैनान्सह सङ्गज्जुहुयादित्यौपमन्यवः ^१ ॥
- II. 275. 8. द्वयीर्गा उपकल्पयन्त इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१०} जा ^{१५}
अप्यत्रोपकल्पयीरन्निति, शालीकिः ^१ ॥

१ Thus G B; उपैवेति Bu, उपेवे U, उत्तवेते Be, अतवेते C'.

२ Thus B G U (pr. m.) एता एव Be C' U (sec. m.), एतमेव Bu.

३ सहस्रतमा MSS.; omitted by Be C' (pr. m.).

४ Uncertain and partially emended; *नस्याश्वमेधिकस्याप्यत्र C',
*नस्य आश्वमेधिकस्याप्यत्र Be U; *नस्य आश्वमेधिकायनस्य आश्वमेधिकान्यप्यत्र
B G, *नस्याश्वमेधिकायनस्याश्वमेधिकान्यप्यत्र Bu.

५ *कल्पयेर C'; अत्र om. Be.

I. 275. 11.

उलूखलबुध्नो यूपो भवतीति ॥ सर्वाङ्कारान्कुर्थादिति^१
 बौधायनः " प्रोक्ष्यैनमुच्छयेदिति शालीकिः " प्रोक्ष्योपास्य^२
 यूपशकलमुच्छयेदित्यौपमन्यवः^३ ॥

I. 275. 13.

पाऽसूनामनुसंहरण इति ॥ धिष्णिषेभ्य श्रौदुम्बर्था
 ५ अघटादुपरवेभ्य उत्करादुत्तरवेद्यै पाऽसूनामनुसंहरेदिति
 बौधायनो " नानुसंहरेदिति शालीकिः^४ ॥

अथ यदि दीक्षोपसत्सु प्रत्ययमाचक्षीरन्संप्रकीर्षोदवसा-
 नीयाभिरिष्टिभिरिष्टोन्तिष्ठेयुरिति^५ बौधायन " एकाहः^६
 सुत्वोन्तिष्ठेयुरिति^७ शालीकिनासंस्थाय पृष्ठ्यः षडहमुत्ति-
 १० ष्ठेयुरित्यौपमन्यवः^८ ॥ १२ ॥

तेषामुत्थानेष्विति ॥ गच्छेयुरावभृथादिति बौधायनो "
 ऽप्सुषोमान्ता इति शालीकि^९ ध्रुवान्ता इत्यौपमन्यवः^१ ॥

जनकसप्तरात्रो^४ ऽतिरात्रः पृष्ठ्यः षडह इति बौधायनः "
 पृष्ठ्यः षडहो ऽतिरात्र इति शालीकिः^५ ॥

१ सर्वङ्कारान्कु° Be, सर्वाङ्कारान्कु° C', सर्वाङ्कारामान्कु° B G U, सर्वाङ्कारान्कु° Bu; the Viv.: सर्वाङ्कारान्। क्रियन्त इति काराः कर्तव्याः संस्काराः।

२ Thus Be C'; प्रोक्ष्योपास्य Bu, प्रोक्ष्यावास्य G, प्रोक्ष्यवास्य B, प्रोक्ष्यपाचस्या U.

३ इष्टिभिद् found only in G U C'.

४ Thus G Bu and the Viv.; एकंसुलो° U, एकसुलो° B, एका सह सुलो° Be C'.

५ ऋषो G Bu and the Viv.; ऋरात्रे B Be, ऋरात्रः C' (omitting तिरात्रः).

[277. 14. दशरात्राय दीक्षित्यमाणो दशहोतारः ऊत्वा दशरात्राय दीक्षत इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] सप्तहोतारः ऊत्वा दशहोतारं जुहुयादिति शालीकिः [॥] इति नु ब्राह्मणवान् ॥

अथ गोबलदशरात्रोऽतिरात्रः पृष्ठ्यः षडहो वाजपेयो महाव्रतं चातिरात्रश्चाष्टमेऽङ्गि^१वाजपेयः^१ ॥ तत्र^१देवसुवाः^५ हविषां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो [॥] न कुर्यादिति शालीकिस्त्वि[॥]यस्त्रिंशस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तेरन्नित्यौपमन्यवः^९ ॥

विलुप्यमाने पृष्ठ्ये षडहे शित्यानां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो [॥] न कुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥ १०

[281. 16. एकषष्टिरात्रे वैश्वकर्मणादित्ययोर्ग्रहण^१ इति ॥ उत्तरे त्रिंशद्रात्रे गृह्णीयादिति बौधायनः [॥] संवत्सर एवैतौ दृष्टौ भवतः ^१ संवत्सर एवैनौ गृह्णीयादिति शालीकिः ^१ ॥

[283. 2. औदुम्बरः षोडशिपात्रमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] खादिरमेवेति शालीकिः ^१ ॥ १५

[283. 15. अतिरात्रपशूनामुपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] सारस्वतीमेवोपाकुर्यादिति शालीकिः ^१ ॥

१ Thus U C'; °चाष्टमो भवतीति वाजपेयस्तत्र Bu; चाष्टमेनाजपेयस्तत्र B G Be.

२ °पशु° om. B Be G.

३ Thus G U C' and the Viv.; णादित्यग्रहयोर्ग्रहण B Bu; °णोदित्ययोर्ग्रहण Be.

I. 286. 7.

षोडशिवतां चमसानां भक्षण इति ॥ व्यक्तान्भक्षयेदिति^१
बौधायन^२ इन्द्रपीतानिति शालीकिः^३ ॥

रात्रिपर्यायेषु मुख्यानां चमसानामभिमर्शन इति ॥
सूत्रः शालीकेर^४त्रो ह स्माह बौधायन इन्द्राय त्वापिशर्व-
रायेत्येव मुख्यंमुख्यं चमसमभिमृशेदिति^५ ॥

I. 290. 11.

आश्विनस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवाग्न्यादिति बौधा-
यनस्त्व^६ष्णीक इति शालीकिः^७ ॥

I. 291. 6.

आश्विनस्य चर्याया इति ॥ सूत्रं शालीकेर^८त्रो ह स्माह
बौधायनः पुरस्तान्तिरोश्मज्जियानां^९ चमसानां चर्याया^{१०}
असुत्राश्विनेन^{११} चरेदिति^{१२} ॥

I. 291. 8.

तिरोश्मज्जियानां^{१३} चमसानां भक्षण इति ॥ अनुष्टुप्-
छन्दसा भक्षयेदिति बौधायनो^{१४} जगतीच्छन्दसेति
शालीकिः^{१५} ॥

I. 291. 16.

गुदहतीयेष्विति ॥ एकादशधा कृत्वोपयष्टोपयजेदिति
बौधायनो^{१६} ऽपच्छेदमिति शालीकिः^{१७} समस्तान्येवैनान्यनुप्रहृत्य
सर्वैर्मन्त्रैरनुमन्त्रयेत्तयौपमन्त्रवः^{१८} ॥ १३ ॥ सप्तमः ॥

I. 292. 1.

एकादशिन्यै संप्रदान इति ॥ सूत्रः शालीकेर^{१९}त्रो ह

१ Thus Bu Be C' and the Viv.; सुव्यक्तान्भ० B G U.

२ Thus Bu and Viv.; ०व्यञ्जानां or ०वज्जिनां the other MSS.

३ Thus G only; चर्याया इत्यत्राश्वि० C' U (sec. m.), चर्यावासुत्राश्वि०
the other MSS.; चर्याया also the Vivaraṇa.

स्माह बौधायन एकादशाग्नीषोमीया एकादश सवनौया
एकादशानूबन्धा^१ इति । ॥

I. 292. 2. उपशयस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ लभेत ग्रामे नारण्य
इति बौधायनो^१ लभेतारण्ये न ग्राम इति शास्त्रीकि^१ नैव
ग्रामे नारण्य इत्यौपमन्यवः । ॥

I. 294. 16. उपशयस्योपासन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ त्रैवोत्तरत^१
उपास्येदिति शास्त्रीकिः । ॥

I. 296. 4. पान्नीवतस्य परिलेखन इति ॥ शालामुखीयः शङ्कुम-
भिपरिलिखेदिति बौधायन^१ उत्तरत एकादशिन्यै पान्नीवतं
मिनुयादिति शास्त्रीकिः । ॥

I. 296. 5. त्वाष्ट्रस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवान्स्यादिति बौधाय-
नस्य^१ शास्त्रीकि इति शास्त्रीकिः । ॥

I. 296. 6. त्वाष्ट्रस्योत्सर्ग इति ॥ सूत्रः शास्त्रीके^१ चो ह स्माह
बौधायनो ऽभिपर्यग्निकृतमेनमन्तरेण चात्वालोक्येत्तरावुदङ्गुपनि-
ष्क्रमय्याङ्गिरभ्युच्य^१ यजमानस्याजाखपिष्टजेदिति । ॥

I. 296. 11. त्वाष्ट्रस्य चर्याया इति ॥ उपाः चरेदिति बौधायन^१
उच्चैरिति शास्त्रीकिः । ॥

I. 297. 4. पुनश्चिताविति ॥ सूत्रः शास्त्रीके^१ चो ह स्माह बौधा-

१ ० शानुबन्धा MSS.

२ Thus G U and a citation in the Ms. ; उत्तर the other MSS.

३ Thus B Be C' G U (sec. m.) ; ० निष्क्रमय्या ० U (pr. m.), ० निष्क्रम-
य्या ० Bu ; ० निष्क्रमय्या ० a citation in the Ms.

यनो यमप्यग्निं चिन्वानो^१ऽपजानीयात्तस्मिन्नुपरि^१ पुनश्चितिं
चिनुयादुत्तरतश्च यूपाद्यूपं मिनुयादिति^१ ॥

I. 299. 10.

कौण्डपायिनौयास्त्रिष्टिस्त्रिति ॥ अग्न्यन्वाधानप्रतिपत्का
इडान्ताः संतिष्ठेरन्निति बौधायन^१ ॥ आज्यभागप्रतिपत्का

५ इडान्ता इति शाल्लौकिः^१ सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा इत्यौपमन्यवः^१ ॥

I. 299. 14.

पिण्डपितृयज्ञस्य दान इति ॥ अहरहर्दद्यादिति बौधा-
यन^१ ॥ आदित अन्ततश्च मासयेति शाल्लौकिः^१ ॥ १४ ॥

II. 301. 3.

होहणां व्याख्यान इति ॥ सग्रहानृतेस्त्राहाकारानित्ये-
कमृतेग्रहानन्तःस्त्राहाकारानित्येकः^१ ॥ सर्वानित्येकं ॥ पूर्वः

१० कल्पो बौधायनस्योत्तरौ शाल्लौकेः^१ ॥

१

स पौर्णमासीषुपौर्णमासीषु जुहुद्वादश कलः
संवत्सरे जुहुयादित्येतदेकममावास्यापौर्णमासीष्वित्येतदेकः^१
सर्वास्त्रित्येतदेकम् ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरौ^२
शाल्लौकेः^१ ॥

१

१५ त्रयस्त्रिंशच्चिताविति^३ ॥ सूत्रं शाल्लौकेर^१ चो ह

१ Doubtful. G and the Viv. read as given in our text; चिन्वा-
नोयजा० C', चिन्वानैवजा० U; चिन्वानोपजा० the other MSS. We
expect an optative derived from the root ज्या, cp. ज्यानानः XVII.
17: 297. 5. The Viv. periphrases by चोणः only.

२ अन्तस्त्राहाकारा० MSS., but cp. XX. 5: 5, 5.

३ उभौ ins. B Be G (sec. m.).

४ Thus C', G U (sec. m.) the Viv. and a citation in the Ms. ;

०स्त्रिंशच्चिता० B Be, ०स्त्रिंशच्चिता० Bn.

स्माह बौधायनो ऽग्निग्रहणं स्वयंचितिं श्वेतकृष्ण-
योरभिमर्शनमधिद्रवणमवद्रवणमिति^१ सर्वमेवैतत्कर्मावृता
कुर्यादिति^१ ॥

I. 303. 5. अहरहश्चिताविति ॥ सूत्रं शालीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनो ऽग्निग्रहणं स्वयंचितिं श्वेतकृष्णयोरभिमर्शनम- ५
धिद्रवणमवद्रवणमिति^१ सर्वमेवैतत्कर्मावृता कुर्यादिति^१ ॥

I. 307. 13. रथचक्रचितौ पुरीषस्थोपधान इति ॥ पुरीषस्थान्ताङ्कु-
र्यादिति^१ बौधायन^१ इष्टकाखेव पुरीषस्थान्तं^२ गच्छेदिति^३
शालीकिः^१ ॥ १५ ॥ अष्टमः ॥

I. 310. 2. रोहिते चर्मणोति ॥ सूत्रं बौधायनस्याप्यरोहितं^१ १०
स्यादिति शालीकिः^१ ॥

उभयनीतस्य करण इति ॥ उभे^१ ऋचौ^२ द्विरभ्यावर्तये-
दिति बौधायनः^१ सङ्गदेव ब्रुवन्दिब्रूयादिति^३ शालीकिः^१ ॥

१ Thus B G Be Bu and a citation in the Ms. (cp. also XXII. 4: 121. 18); C' reads 'मर्शनाधिद्रविणमि', U. om. 'मवद्रवण' ।

२ Thus G Be; पुरीषस्थान्तस्याङ्कुर्यां U, पुरीषस्थान्तस्यान्ताङ्कुर्यां B, पुरीषस्थान्तस्याङ्कुर्यां C'; Bu defective.

३ Hesitatingly corrected; पुरीषस्थान्तङ्गदे G, पुरीषस्थान्तङ्गदे Be, पुरीषस्थान्तङ्गदे C', पुरीषस्थान्तङ्गदे U.

४ उभौ ऋचौ B G, उभये ऋचौ Be C', उभयो ऋचौ Bu, उभये ऋचौ U (sec. m.). The two rks are, according to the Viv.: वायुः पूतः... प्राक् सोमः etc., and वायुः पूतः... प्रत्यङ् सोमः etc., T Br. II. 6. 2. 2-3.

५ ब्रुवन om. Be C' U G (pr. m.); ब्रुवन् नदिब्रू Bu

प्राङ् सोमः प्रत्यङ् सोमः^१ प्रत्यङ् सोमः प्राङ् सोमः^१
इति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥

सौत्रामणिकायै सुरायै संधान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१त्रो
ह स्माहौपमन्यवो यत्रैव सुरा स्यात्तत एवाहारयेदिति^१ ॥

सुराग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ पयोग्रहा-
नयत्र गृह्णीयादिति शालीकिः^१ ॥

ताञ्जघनेन सुग्दण्डान्प्राचो वोदौचो वायातयतीति ॥
पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ॥

सुरासोमस्य संचर इति ॥ दक्षिणेन ह्रलोत्तरेणावनये-
१० दिति बौधायन^१ उत्तरेण ह्रत्वा दक्षिणेनावनयेदिति
शालीकि^१र्यत एवैनः हरेत्तत एवैनमवनयेदित्यौपमन्यवः^१ ॥

पावमानीभिरुपस्थान इति ॥ पावमानीभिरुपस्थाय
पितृणां याज्यानुवाक्याभिरुपतिष्ठेरन्निति बौधायनः^१ पितृणा-
मेव याज्यानुवाक्याभिर्न पावमानीभिरिति शालीकिः^१ ॥

अवभृथ इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१त्रो ह स्माहौपमन्यवः
शूलैश्च मासरेण चावभृथमवेथादिति^१ ॥

आख्यातमुदकान्तस्य प्रत्यसनम्^१ ॥

आख्यातमासवनम्^१ ॥

आख्यातः समिधां करणम्^१ ॥

१ Thus G only; प्राङ् सोमः प्रत्यङ् सोमः प्राङ् सोम B, प्रत्यङ् सोम
प्राङ् सोम Be C' U, प्राक्सोम Bu.

२ See remark on XXI. 3: 73. 5, 6.

- I. 327. 15. वैमृधस्यानुनिर्वपण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ नानिद्धा
प्रथमसोमेनानुनिर्वपेदिति शालीकिः ^१ ॥ १६ ॥
- I. 328. 12. पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृववानामावास्यामिति ॥ उभ-
यत्र पौर्णमासहविर्भिर्यजेतेति^१ बौधायनो ॥ नामावास्यायां
किञ्चन यज्ञरूपं कुर्यादिति शालीकिः ॥ पिण्डपितृयज्ञेन ५
चरेदित्यौपमन्यवः ^१ ॥
- I. 328. 15. साकंप्रस्थाधीयेन यजेत पशुकाम इति ॥ सूत्रं शाली-
केर^१ चो ह स्माह बौधायनः सुग्धामेव पुरोडाशं जुहुयाच-
मसेन सांनाय्यमिति ^१ ॥
- I. 329. 11. नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत ^१ त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्या- १०
मणी राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवतेति ॥ स यो ऽन्य एतेभ्यो
महेन्द्रमियच्छेत्^२ स संवत्सरमिन्द्रमिद्धा महेन्द्रेज्यां^३ लभेतेति
बौधायनो ॥ ऽत एवापि संवत्सरमिन्द्रमिद्धा महेन्द्रेज्यां^३
लभेतेति शालीकिः ^१ ॥
- I. 329. 16. संवत्सरमिन्द्रं यजेत ^१ संवत्सरं हि व्रतं नातीति ॥ १५
सूत्रं शालीकेर^१ चो ह स्माह बौधायनो यस्याममावास्याया-

१ Thus B Bu, पौर्णमासी० Be U G ; C' injured.

२ Thus (इयच्छेत् and cp. XVII. 49: 329. 13: इयच्छेत्) the Viv-
araṇa only; महेन्द्रं यियच्छेत् G (sec. m.) B; महेंद्रमियच्छेत् Bu, ०द्रं यजेत्
Be C', ०द्रं यच्छेत् U (pr. m.).

३ Thus B Bu G C' ; महेंद्रयाज्यां Be U.

मादित इन्द्रं यष्टुं प्रक्रामेत्संवत्सरे^१ पर्यवेते तस्यां महेन्द्रं
यजेत^१ सो ऽत ऊर्ध्वं महेन्द्रयाज्येव स्यादित्य^१त्रो ह स्माहौ-
पमन्यवो ऽभ्यारूढः खल्वस्यैव^१ संवत्सरो भवति यस्याममा-
वास्यायामादित इन्द्रं यष्टुं प्रक्रामेत्संवत्सरे^१ पर्यवेते या ततः
५ पूर्वामावास्या स्यात्तस्यां^१ महेन्द्रं यजेत^१ सो ऽत ऊर्ध्वं महे-
न्द्रयाज्येव स्यादिति^१ ॥

II. 331. 7.

दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत^१ पूर्णमासे संनयेन्मै-
त्रावरुणामित्रयामावास्यायां^१ यजेतेति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१
वैमृधमप्यत्रानुनिर्वपेदिति शास्त्रीकिः^१ ॥

II. 331. 14. १०

सांनाय्यस्य भक्षणे इति ॥ सूत्रं^१ शास्त्रीकेर^१त्रो ह स्माह
बौधायनो यजमान एवैतमर्धमाशमनुनिधाय सांनाय्यं भक्षये-
दिति^१ ॥

II. 332. 1.

आभिचायै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती स्यादिति
बौधायनसू^१ष्णौकेति शास्त्रीकेः^१ ॥

II. 332. 6, १५
333. 3.

इडादधे चतुश्चक्र उपा^१शुश्राजस्य करणे इति ॥ कुर्या-
दिति बौधायनो^१ न कुर्यादिति शास्त्रीकिः^१ ॥ १७ ॥
नवमः ॥

II. 344. 1.

बृहस्पतिसवे दाक्षिणानां होम इति ॥ अनुसवनं दाक्षिणानि

१ Thus (प्रक्रामेत्) C' U and a citation by Sāyana; प्रक्रामेत G (sec. m.), प्रक्रमेत् Bu Be, प्रक्रमेत B G (sec. m.).

२ Thus U C', खल्वस्यै B, खल्वेवंस्येव Bu, खल्वस्य G; Be is defective.

३ स्यात् given only by Sāyana in his citation.

४ वा ins. Be B U.

37
38
388
406

जुहुयादिति बौधायनो माध्यंदिन एव सवने दाक्षिणानि
जुहुयाद्दामौत्येवेतरयोः^१ सवनयोर्ब्रूयादिति शालीकिः^१ ॥

हिरण्येन दृतमुत्पुनातीति ॥ मन्त्रनिरुपमेतद् दृतं स्या-
दिति बौधायनस्तु^१ णौकमिति^१ शालीकिः^१ ॥

अनुद्धते^२ वेद्ये दक्षिणत आहवनीयस्य बृहत स्तोत्रं प्रत्य-^५
भिषिञ्चतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ कृष्णाजिनमप्यत्रास्तृत्या-
भिषिञ्चेदिति शालीकिः^१ ॥

माषैः पूर्णं कमण्डलुमिति ॥ सौवर्णः सौवर्णैर्माषैः पूर्णः
स्यादिति बौधायनो^१ मार्त्तिक^४ एव धान्यमाषैरिति
शालीकिः^१ ॥

१०

सप्तदश मारुतीः पृश्नीर्वत्सतरीरालभत इति ॥ पृथगेवासां
मनोताः स्युः पृथक् पशुपुरोडाश इति बौधायनः^१ पृथगेवासां
मनोता स्युरेकः पशुपुरोडाश इति शालीकिर^१ कैवासां मनोता
स्यादेकः पशुपुरोडाश इत्यौपमन्यवः^१ ॥

३. अग्निष्टुतौन्द्रस्तुतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ यथाप्रकृति-^{१५}
९. मेवाध्वर्युः कुर्याच्छन्दोगवक्त्रुचा एव प्रतिविकुर्वीरन्निति
शालीकिः^१ ॥

10. अतिरिक्तस्तोत्रेष्विति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शालीकेः ॥

१ Thus B G Bu and the Viv.; ददानौ Be U C'.

१ Thus G B; तूष्णीक इति B, तूष्णीमिति Be C' U.

२ Thus the Viv.; •द्धते U G, •द्यते Be C', •दत B.

४ मार्त्तिक G U C' Be and Viv.; चार्त्तिक B, चान्तीक Bu.

II. 362. 3,
20.

धनुषः प्रदान इति ॥ पूर्वः कल्पः शालीकेरुत्तरो बौधा-
यनस्य ॥

एकाहानामन्त इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ मृत्युमवान्त
इति शालीकिः ^१ ॥

II. 367. 3. ५

निदधत्यस्मा एतद्विविस्च्छिष्टं व्रतभाजनमिति ^१ ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ^{११} नात्र हविस्च्छिष्टं व्रतभाजनं ^१ निदधादिति
शालीकिः ^१ ॥

II. 366. 4.
sqq.

अथास्याः सद्यस्त्रियामनुक्रियां परिक्रियामतिक्रियां प्र-
वर्ग्यस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^{११} न कुर्यादिति
^{१०} शालीकिः ^१ ॥

II. 385. 10.

शवानसो ऽधिषवणे फलके पुरुषास्यस्य वृषणाविति ॥
सूत्रं बौधायनस्य ^{११} शवानसो ऽप्यचारणी कुर्यादिति
शालीकिः ^१ ॥

II. 386. 2.

स यं कं च ^१ ग्रहं गृह्णात्येवमेवैनं गृह्णाति ^१ यदु किं च
पात्रं सादयत्येवमेवैनत्सादयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^{११} ययं
^{१५} ग्रहं गृह्णीयात्ततं परिमृज्य सादयेदिति शालीकिः ^१ ॥

II. 370, 8,
12;
377. 14;

श्वेतमश्वं ददाति ^१ श्वेतां वडवां ददात्यश्वमसितं ददाति ^१
गर्भिणीं वडवां ललामीं ददात्यनडुक्तं ^१ ददाति ^१ चय-

१ Thus B Bu G (sec. m.); •भोजन• Be C' U G (pr. m.).

२ चन G (sec. m.) and the Viv., चनं B.

३ Thus C' only (sec. m.), all the other MSS. corrupt (•त्यनडुक्तं-
इत्तं ददाति; •त्यनडुक्तं ददाति, •त्यनडुक्तं ददाति इत्तं ददाति).

379. 11; स्त्रिंशत् निष्कान्ददाति^१ । सोमचमसं ददाति । हिरण्यं
 382. 11;
 388. 9; चमसं ददाति । राग्निहृतं^२ धान्यं ददाति । मरायकृतं धान्यं
 406. 8, 9.
 ददातीति^३ ॥ एतानि च नित्यानि च दद्यादिति बौधायन^४
 एतान्येवेति शालीकिः^५ । ॥ १८ ॥

^६अथातः सर्वतोमुखं व्याख्यास्यामः ॥

चिन्वीत सर्वतोमुखे ऽग्निमिति बौधायनो^७ न चिन्वी-
 तेति शालीकिर^८त्रो ह स्माह मौद्गल्यः पूर्वस्मिन्नेवाग्निचय
 इतरेषु सावित्राः स्युरित्येतदपि न कुर्यादित्याज्जीगविः^९ ॥

अरण्योः समारोपण^{१०} इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^{११}त्रो ह स्माह
 गौतमो गृहपतिरेव प्रथममरण्योः^{१२} समारोपयेत्^{१३} इतरे सत्त १०
 इति^{१४} ॥

१ निष्कं ददाति MSS., but cp. XVIII. 38 : 388. 9.

२ Thus Be C' Bu U, राग्नी० B G (sec. m.).

३ इति found in C' only.

४ The words एतान्येवेति शालीकिः are repeated in Be Bu U W C', indicating the end of a prāsna.

५ This kaṇḍikā is not found in Be C' Bu W U; in U it is given on a loose page. The text of this, doubtless later added, chapter is given according to B G (where it is given secunda manu), a complete citation in Keśavasvāmin's prayogasāra (K) and a ditto (I) in a MS. belonging to the India Office (Catalogue by Eggeling Vol. I, p. 87). The Vivaraṇa of this chapter is missing equally.

६ ०रोहण G B.

७ प्रथमम् om. K.

८ ०रोहयेत्त G B, ०रोहयंत K.

शालाया इति ॥ प्राकृतेन^१ प्रक्रमेण मौयान्मथे गार्हपत्य
इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याचो ह स्माह शालीकिः त्रिपदेन
प्रक्रमेण सर्वत इति^२ ॥

त्रिवृत्प्राच्यां दिशि भवति पञ्चदशो दक्षिणतः सप्तदशः
५ पश्चादेकविंश उत्तरतः^३ सर्वतो वा ज्योतिष्टोमः^४ सर्वे^५
ज्योतिष्टोमदक्षिणा इति ॥

प्रवर्गस्य करण^६ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^७ नोक्त्ये^८
प्रवृज्यादिति शालीकिः^९ ॥

याजमान इति ॥ अभौनामं^{१०} याजमानं कुर्यादिति बौधा-
१० यनः^{११} कुर्याद्यथावकाशं याजमानमिति शालीकिर्य^{१२} ऽग्निसं-
स्काराः^{१३} सुस्ताङ्काममितरत्तन्वेणेत्यौपमन्यवः^{१४} ॥

अग्न्यन्वाधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याचो ह स्माह
शालीकिर्गार्हपत्यः^{१५} सङ्गदन्वाहितः स्याद्भामयोनिरन्वाहार्य-

१ प्रकृ० U K I.

२ ०मः B G, ०माः U K I.

३ Thus I, सर्व K, सर्वतो U, सर्वतो वा B G.

४ प्रकरण U K I.

५ नोक्त्ये B G.

६ अभिनाम B G, but cp. XX. 18: 39. 11, the other MSS. om.
this word.

७ ० संस्कारार्था U.

८ तान om. B G; instead of तान्कामस्य U: तस्यागस्य ।

९ ० पत्यस्य B G.

पचन आहवनीयः^१ सकृदन्वाधाय ततो यथार्थं गच्छे-
दिति^२ ॥

भक्षणे इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ सर्वः^४ समवधाय सकृ-
देव^५ भक्षयेदिति^६ शालीकिः^७ ॥

मार्जन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^८ सकृदेकस्मिन्निति^९
शालीकिः^{१०} ॥

लोकाग्नीनां हरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^{११} नो ह स्माह
दीर्घवाक्यः^{१२} पूर्वस्मिन्नेव याजमानः^{१३} स्यादिति^{१४} ॥

क्रतुपशूनां करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१५} क्रतुपशव
एकादशिनाश्च विकल्पन्त इति शालीकिः^{१६} ॥

समञ्जन इति ॥ सूत्रमौपमन्यवोपुत्रस्य^{१७} यावन्त स्तोमा-
स्तावत्कवः प्रचरण्या समनक्तीति बौधायनः^{१८} ॥

दधिग्रह इति ॥ सूत्रं मौद्गल्यस्य^{१९} पथसा वाज्येन^{२०} वेति ॥
पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकिः^{२१} ॥

अश्वदाभ्ययोर्ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{२२} नो ह स्माह^{२३}

१ After 'नीयं' G ins. ततं, B तं; U K I om. ग्रामं ...नीयं and
read स्यात् सकृदं (thus K I), स्यान्नसकृदं (thus U).

२ इति inserted by me.

३ सकृदेव om. B; न G instead of these words;—भक्षयेद्युर U.

४ मौद्गल्यस्य U K I.

५ दीपं U K I.

६ शालीकिर U K I.

७ U K I om. the first वा ।

शालीकिर्वाजपेये द्वादशाहे सत्ते ताण्डिनामयन उद्भिदि वल-
भिदीति तस्य स्यादित्येवमेव षष्ठिग्रहैः प्राणग्रहैरिति^१ ॥

षोडशग्रहाणां^२ ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यानुसवनं
गृह्ययुरिति शालीकिः^३ ॥

५ अतिग्राह्याणां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४ माहेन्द्र-
स्यानुवषट्कारमुपजुज्युरिति शालीकिः^५ ॥

षोडशिन स्तोत्रमुपाकरोतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६ येन
केन चिदिति शालीकिः^७ ॥

हृदयशूलानामुदासन इति ॥ एकैकश उदासयेदिति
१० बौधायनः^८ सर्वान्सहेति शालीकिः^९ ॥

अवभृथ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१०} प्राञ्च एवावभृथम-
वेयुरिति^{११} शालीकिः^{१२} ॥

१ The reconstruction of the text of this dvaidha is wholly uncertain. I have given the reading presented by B which, however, has उद्भिद्वलभिदिति and adds शालीकिः at the end. Thus also G. U K I have ताण्डिनामयने ॥ ताण्डिनामयने, indicating the beginning of a new kaṇḍikā; moreover the following words run thus in U: उद्भिद्वलभिदित्येवमेव षष्ठि० in K: उद्भिदि वलभिदित्येवमेव षष्ठि०, in I: उद्भिदि वलभिदि लभ्येदितिषुलिपिसनिसाधानमित्येवमेव षष्ठि० ।

२ षोडशिनां प्र० B G.

३ शालीकिर् U K I.

४ औपमन्यवः U K I.

५ शालीकिः U K I.

६ Thus G, ०भृथमभ्यवेयु० U K I, ०भृथमवेति B.

७ गौतमो U K I.

अरण्योः समारोपण^१ इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर^२त्रो^३ ह स्माह
 गौतमो^४ गृहपतिरेवारण्योः समारोपयेत्तत^५ इतर इति^६ ॥
 १६ ॥ दशमः ॥

॥ इति त्रयोविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus K I, समारोहण U, समारोह्य B G.

२ सूत्रं शालीकेरवो U K I.

३ बौधायनो U K I.

४ ओहये B G.

कर्मान्तसूत्रम् ॥

- पञ्चतयेन कल्पमवेक्षेत कन्दसा ब्राह्मणेन प्रत्ययेन न्यायेन
 सः स्थावशेनेति । कन्दसेति यद्वोचाम यथान्नायप्रणिधीदं
 पूर्वमिदमुत्तरमित्यथापि मन्त्र एव स्वरं कर्म प्रब्रूते । कर्मा-
 नुवादो भवति । यथैतद्भवति प्रथमगाद्धिषणा बर्हिर्च्छोर्वन्त-
 ५ रिचमन्विहि देवस्य त्वा संवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्म्यां पूष्णो
 हस्ताभ्यामग्नये जुष्टं निर्वपामीति । यच्छन्दसा न शक्नुयात्क-
 ल्पयितुं ब्राह्मणेन तच्चिकल्पयिषेद्ब्राह्मणसु देवैरान्मन्त्रानप्रज्ञा-
 तान्विदधातीदमनेन करोतीदमनेनेति । यथैतद्भवतीषे त्वोर्जे
 लेति शाखामाच्छिनन्ति वायव स्थोपायव स्वेति वत्सानपा-
 १० करोतीत्यथाप्यमन्त्राणि कर्माणि विदधाति । यथैतद्भवत्यष्टासु
 प्रक्रमेषु ब्राह्मणो ऽग्निमादधीतैकादशसु राजन्यो द्वादशसु
 वैश्य इत्येवं व्यवस्थावर्णसंयोगाद्यथो एतत्प्रत्ययेनेति कन्दोग-
 बङ्गचाध्वर्युप्रत्ययेनेति । यथो एतन्न्यायेनेति प्राकृते तन्त्रे प्राकृतं
 न्यायमनधिगच्छन्ग्रामन्यायं प्रतीयादयमिहार्हताः समारम्भ
 १५ इति । यथो एतत्सः स्थावशेनेति सोमे ऽपहृत आदाराः स
 फाल्गुनानि चाभिषुण्ण्यादिति । चतुष्टयेन मन्त्रा वर्तन्ते सुत्या
 निर्देशेनाग्निषा नैव सुत्या नाग्निषा न निर्देशेनेति चतुर्थमथमे
 पञ्च हविराकारा औषधं पयः पशुः सोम आज्यमिति ॥ १॥
 तेषां पृथक्पृथग्धर्माः पृथगधिकरणानि । यथाधिकरणं

मन्त्रा दृष्टास्तान् मिथः संसादयेदनादेशाद्येनयेन^१ यद्ध्रुविः
 संसिध्येत्तेनतेन तत्कुर्यात्तत्तस्याधिकरणमुक्तान्यधिकरणानि^१
 यज्ञ इति^१ किमुपज्ञो यज्ञः अद्धोपज्ञो माङ्गल^२ इति^१ क
 उ खलु यज्ञ इति^१ पुरुष इति^१ का उ खलु देवता
 दीचेति^१ वागिति^१ का उ खलु पथ्या स्वस्तिरिति^१ ५
 वागेवेति^१ का उ खल्वेकाक्षरा गायत्रीति^१ वागेवेति^१ क
 उ खलु यज्ञस्यारम्भः का प्रतिष्ठेति^१ विज्ञायते^३ स्वाहा यज्ञं
 मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहोरोरन्तरिक्षात्स्वाहा
 यज्ञं वातादारभ इति^१ वात एव यज्ञस्यारम्भो वातः
 प्रतिष्ठेति^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

१०

कथमु खल्वेतज्जानौयादिदं तन्त्रमयमावाप इत्यग्न्यन्वाधा-
 नप्रभृति तन्त्रमाज्यभागाभ्यामन्यत्रौषधान्तस्त्रिस्तन्त्रे सत्यावा-
 पस्थानानि भवन्ति यथैतद्धेनूनां दोहनं कपालानामुपधानं
 स्तम्बयजुषो हरणमाज्यग्रहा^४ इति यच्च किंचाभिनिवपत्यूर्ध्व-

१ Thus H Ben G U D C Vt, Vc, the Viv. (one copy); संसाधये-
 Be, the Viv. (another copy). The meaning, according to Vc., of
 न मिथः संसादयेत् is: न मिथयेत् ।

२ Thus C U H G (pr. m.) Vt Vc and the Viv.; माङ्गलक Ben
 Be, माङ्गलिक G (sec. m.), पाङ्गल D.

३ सा ins. G U (pr. m.) H.

४ In TS. I. 2, 2, 3.

५ °ग्रहा Be G U, °ग्राहा Ben D (sec. m.), °ग्राहाः H, ग्रहण D (pr.
 m.), °ग्रह C, पाह Vt.

माज्यभागाभ्यामेष मध्यत आवापो भवति यस्मिन्नेतद्ववी-
 श्योष्यन्ते तस्मिन्नेवावापजानि^१ तन्त्रस्थानं^२ भजन्ते यथैतत्प्राश्नि-
 यजमानभागवद्भागौ स्निष्टकचेडा चेत्यवदानत आवापो
 भवति तन्त्रं तु प्रदानतः^३ क उ खलु तन्त्रमावापभूयं गच्छ-
 ५ त्यावापो वा तन्त्रभूयमिति^४ मैत्रावाहस्यते ऽयन्यस्मिन् तन्त्रमु
 ह निर्वपणतो भवत्यावाप उ प्रदानतो^५ ऽय वारुणीषु^६ च
 संज्ञानीक्षा^७ चावापो ह निर्वपणतो भवति तन्त्रं तु प्रदा-
 नतो^८ ऽनूयाजप्रभृति तन्त्रमा समिष्टयजुषो होमात्किं देवत्या
 उ खल्वनूयाजा भवन्तीत्याग्नेया इत्येव नूयाद्विज्ञायते तं देवा
 १० आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन्यदनूयाजान्यजत्यग्निमेव तत्स-
 मिन्द्र इत्यृतुदेवता उ खलु प्रयाजा भवन्तीति^९ ॥ ३ ॥
 द्वितीयः ॥

कियत्यः पाकयज्ञसंस्थाः कियत्यो हविर्यज्ञसंस्थाः
 कियत्यः सोमसंस्था इति^१ ऊतः प्रऊत आऊतः शूलगवो
 १५ बलिहरणं प्रत्यवरोहणमष्टकाहोम इति सप्त पाकयज्ञसंस्था
 इत्यपरिमिता उ हैके ब्रुवते^२ यच्च किं चान्यत्र विहारार्द्धयते
 सर्वास्ताः पाकयज्ञसंस्था इत्यथ हविर्यज्ञसंस्था अग्न्याधेय-

१ एव om. H G U (pr. m.) C ;— °जानीति G (sec. m.) U (pr. m.)

२ Ben Be ins. पंच ।

३ Thus (sc. इष्टिषु) D and C only ; वारुणेषु the other MSS.

४ Thus Ben C and Vc. ; संज्ञानीक्षा^७ D ; the other MSS. and the Viv. (one copy) and Vt. संज्ञान्येष्टां ; संज्ञान्येष्टां the Viv. (another copy)

मग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासावाग्रयणं चातुर्मास्यानि दाक्षायणयज्ञः
 कौण्डपायिन्य^१ इति^१ सौत्रामणिमु द्वैके ब्रुवते^१ ऽथ सोम-
 स॒स्था^१ अग्निष्टोमो ऽत्यग्निष्टोम उक्त्यः षोडशी वाजपेयो
 ऽतिरात्रो ऽप्तोर्याम इति सप्त सोमस॒स्था^१ यदग्निष्टोमस्य
 क्रतुकरणं तदत्यग्निष्टोमस्य^१ यदुक्त्यस्य तत् षोडशिवाजपेय-
 योर्धदतिरात्रस्य तदप्तोर्यामस्येति^१ सप्तानां सोमस॒स्थानां
 द्वे सत्ताणि न गच्छतो वाजपेयश्चाप्तोर्यामस्येति^१ ॥ ४ ॥

कथमु खल्वेतज्जानीयादियं पूर्वा ततिरियमुत्तरेति^१ या
 प्रकृतिः सा पूर्वा ततिर्यथ यद्विदधाति सोत्तरा ततिरग्न्या-
 धेयं पूर्वा ततिः पुनराधेयमुत्तरा ततिर्दर्शपूर्णमासाविष्टीनां^{१०}
 पूर्वा ततिः सर्वाः काम्या इष्टय उत्तरा ततिरैन्द्राग्नौ निरूढ-
 पशुबन्धानां पूर्वा ततिः सर्वे काम्याः पशव उत्तरा ततिर्ज्यो-
 तिष्टोमः सोमानां पूर्वा ततिः सर्वे सोमा उत्तरा ततिः^१
 श्वेनचिदग्नीनां पूर्वा ततिः सर्वे काम्या अग्नय उत्तरा तति-
 र्द्विरात्रो ऽह्वीनानां पूर्वा ततिः सर्वे ऽह्वीना उत्तरा तति-^{१५}
 र्द्वादशाहो ऽहर्गणानां पूर्वा ततिः सर्वे ऽहर्गणा उत्तरा तति-
 र्गवामयनं सांवत्सरिकाणां सत्ताणां पूर्वा ततिः सर्वाणि
 सांवत्सरिकाणि सत्ताण्युत्तरा ततिः^१ कियन्ति नु खलु गवा-
 मयनानि भवन्तीति^१ विज्ञायते^१ यथैतन्मासि पृष्ठमुत्तमे

१ कुण्डपायिन्य Be, कौण्डपायिनम् the Viv. (one copy), कौण्डपायिमित D.

१ om. M Ben U (pr. m.) D C Vt.

- मासि सकृत्पृष्ठान्युपेयुर्दशमास्यं तृतीयः^१ सप्त ग्राम्या ओषधयः
 सप्तारण्याः^२ सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः^३ सप्त कृन्दाः^४ सि
 चतुस्तृतीतीति^५ सप्त ग्राम्या ओषधयस्तिलमाषत्रीद्विचवाः
 प्रियङ्गवो ऽणवो गोधूमाः सप्तमे^६ कुलत्यानु^७ हैके ब्रुवते^८
 ५ सप्तारण्याः श्यामाकाश्च नीवाराश्च जर्तिलाश्च गवौधुकाश्च
 गर्भुताश्च वास्त्वानि^९ च वेणुयवाश्च सप्तमे^{१०} कुरुविन्दानु हैके
 ब्रुवते^{११} सप्त ग्राम्याः पशवो गोअश्वमजाविकं पुरुषश्च गर्दभ-
 श्वोष्ठश्च सप्तमे^{१२} ऽश्वतरसु हैके ब्रुवते^{१३} सप्तारण्या दिग्वराश्च
 श्वापदानि च पक्षिणश्च मरीचपाणि च हस्ती च मर्कटश्च
 १० नादेया सप्तमे^{१४} सप्त कृन्दाः^{१५} सि चतुस्तृतीतीति गायत्र्युष्णि-
 गनुष्टुब्^{१६} बृहती पङ्क्तिस्त्रिष्टुब्जगतीति^{१७} ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥
 अथेदं चयं भवति कर्माभ्यावर्ति देवताभ्यावर्ति संख्या-
 भ्यावर्तीति^{१८} सावित्रं तु खल्विदं कर्माभ्यावर्ति भवत्यथ देवता-
 भ्यावर्ति ध्रुवाज्यं द्रोणकलशः सर्वपृष्ठेत्यथ^{१९} संख्याभ्यावर्ति त्रिः
 १५ पृच्छति श्रुतः हवीरः श्रमिनरित्यथापि राज्ञो मानं^{२०} क
 उ खलु मन्त्रमन्तरितं कल्पयेत्स्थानाद्वा स्थानं प्रजिज्ञासीता-
 भिरूप्येण^{२१} वा प्रौहेण वेति^{२२} स्थानात्स्थानमिति यद्वोचाम

१ Thus M Be Ben ; कुलित्यानु H G (sec. m.) U D C, कुलुत्यानु Vt.

२ वास्त्वानि G (sec. m.), वास्त्वानि D C. According to the Viv.
 वास्तुकम् (Chenopodium) is meant.

३ ०ष्टुग् M only.

४ i.e. सर्वपृष्ठाद्या काभ्येष्टिः (Vo), cp. TS. II. 3, 7, 1.

५ प्रजिज्ञासेन U, ०सित Vt Vc Ben.

यो ऽनन्तरो मन्त्र आन्नातः स्यात्तेनैनः सह कल्पयेत्पूर्वकालेन
 वोत्तरकालेन वेति ^१ यथो एतदाभिरूपेणेति यथैतद्भवत्या-
 शासानः सुवीर्यः रायस्योषः स्वश्वियम् । बृहस्पतिना राया
 स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय तिष्ठेति ^१ यथो एतद्यौहेणेत्यग्नि-
 कल्पः खल्वयमिष्टकाभूयान्समाज्ञातस्तत्र ^१ यो मन्त्रो ऽन्तरितः ^५
 स्यादिष्टकाभूयमेनमापादयेत् ^१ ॥ ६ ॥

अथायमश्वमेध आहुतिभूयान्समाज्ञातस्तत्र यो मन्त्रो
 ऽन्तरितः स्यादाहुतिभूयमेनमापादयेन्नाप्रक्रान्तं प्रक्रमयेन्न
 प्रक्रान्तं कर्म त्वर्णौ कर्मणाभिपूरयिषेदिति ^१ नाप्रक्रान्तमिति
 यद्वोचाम बर्हिर्लवनः खल्वयः इहो मन्त्र आन्नातो भवति ^{१०}
 दीर्घमु कर्म ^१ न कर्मणो हेतोर्मन्त्रो ऽभिनिवर्तेताथायं पशो-
 र्विशसनो इहो मन्त्र आन्नातो भवति दीर्घमु कर्म ^१ न
 कर्मणो हेतोर्मन्त्रो ऽभिनिवर्तेताथास्याः स्वयमावृणायां दीर्घो
 ह मन्त्र आन्नातो भवति इहो कर्म ^१ न कर्मणो हेतोर्मन्त्रो
 विरम्येद्यथो ^१ एतत्त्रिर्यजुषा सकृत्तूष्णीमिति ^१ लोकाग्नीः ^{१५}
 तेषामुपश्रुत्य स्तम्बयजुश्चेति ^१ यथो एतत्पञ्चकलो यजुषा

१ अयम् given by Ben D C U (pr. m.) Vt, om. by H Be G U (sec. m).—On इष्टकाभूयान् V comments: इष्टकाभिर्भूयान् वज्रलः इष्टकोप-
 धानप्रचुर इति यावत् ।

१ Thus Be G U Vt Vc, विरम्येतयथो Ben C D, विरम्येत यथो H;
 V. comments: न विरम्येत् न विरमेत् विकरणव्यत्ययान्दसः ।

पञ्चकत्वसूणीमिति राज्ञस्तेषां मानमुपश्रुत्येति ^१ यथो एत-
 त्सकचजुषा सकत्तूणीमिति राज्ञ एव^२ तेषां^३ मानमुपश्रु-
 त्येति^४ यथो एतच्चतुरो मुष्टीन्त्रीहीणां निर्वपतीति द्वौ
 देवतायै स्विष्टकृते तृतीय इडायै चतुर्थ इति सर्व एवैतेषां
 ५ ब्राह्मणवन्तः ^१ ॥ ७ ॥ चतुर्थः ॥

अथात आदेशकारितानि व्याख्यास्यामो ^१ ऽनादिष्टो
 ऽग्निरपि तु यथैतद्भवत्यधिदेवने जुहोति रथमुखे जुहोति
 रथनाद्यां जुहोति चतुष्पथे जुहोति वर्त्मनोर्जुहोत्याव्रश्ने
 जुहोति पदे जुहोत्यजाथां जुहोत्यजस्य दक्षिणे कर्णे जुहोत्य-
 १० जस्य दक्षिणे शृङ्गे जुहोति ब्राह्मणस्य दक्षिणे हस्ते जुहोति
 दर्भस्तम्बे जुहोत्यप्सु जुहोत्यौदुम्बर्यां जुहोति वल्मीकवपाथां
 जुहोत्यौपासने जुहोत्युत्तपनीथे जुहोति ग्रामित्रे जुहोत्याग्नी-
 ध्रीथे जुहोत्यन्वाहार्थपचने जुहोति गार्हपत्ये जुहोतीत्यना-
 १५ दिष्ट^५ आहवनीय एव होतव्यमनादिष्टो ऽध्वर्युरपि तु यथै-
 तद्भवत्युज्जेता जुहोति प्रतिप्रस्थाता जुहोतीत्यनादिष्टे^६ ऽध्वर्युणैव
 होतव्यमनादिष्टं पात्रमपि तु यथैतद्भवत्यञ्जलिना जुहोति

१...१ This clause is found in D U Be G (sec. m.) only; it is commented upon by Bhayasvāmin.

२ Thus D; सर्वेषां U Be G; some of the MSS. here and supra instead of उपश्रुत्य read उपश्रित्य, which is perhaps the preferable reading, but ep. Vc: उपश्रुत्य समीपे श्रुतिं कृत्वा ।

३ इति supplied by me.

४ इति found in G only.

शूर्पेण जुहोति कृष्णाजिनपुटेन जुहोति मध्यमेन पर्णेन जुहो-
 त्यन्तमेन पर्णेन जुहोत्यर्कपर्णेन जुहोति पर्णमयेन सुवेण
 जुहोत्यौदुम्बरेण सुवेण जुहोत्यङ्गुष्ठाभ्यां जुहोति विस्रस्त्रिका-
 काण्डाभ्यां जुहोति गोमृगकण्ठेन जुहोत्यश्वफेन जुहोत्यश्व-
 स्येन कमण्डलुना जुहोतीत्यनादिष्टे^१ सुचैव होतव्यमनादिष्टा ५
 समिदादेशादेव समिधं जानीयाद्विज्ञायते नासमित्के जुह-
 याद्यदसमित्के^२ जुह्याद्यथाजिके ऽन्नं दद्यात्तादृक्तत्तस्मात्समि-
 दत्येव होतव्यमनादिष्ट उपसमाधायैव होतव्यम् । ॥ ८ ॥

अथातो ऽवदानकल्पश्चतुस्त्रयति चतुरवत्तं भवतीत्यना-
 दिष्ट उपहत्यैव होतव्यमनादिष्टः हविरादेशादेवान्यद्वीहि- १०
 यवेभ्यो जानीयादपि तु नु खलु चिप्रस्त्रस्कारतममाज्यं
 ब्रुवते । ऽनादिष्टः पशुरादेशादेवान्यमजाज्जानीयादैन्द्राग्ना-
 दभिहारं तन्त्रः स्यात्तदभिहारं कुर्यादग्न्यभिहारौ दर्शपूर्ण-
 मासौ । सोम इन्द्राभिहारः । सावित्रमौषधस्य निर्वपणं दृष्टं
 भवति । किं^३ स्त्रित्वांनाय्यस्य पशो राज्ञ इति । दोहनः १५
 सांनाय्यस्योपाकरणं पशोर्यदुपाः शुसवनमभि मिमीते तद्राज्ञः ।
 प्रज्ञातमन्येषां हविषां पर्यग्निकरणं । किं स्त्रिद्राज्ञ इति ।
 यदेवादो वसतीवरौः परिहरति तद्राज्ञ इति । ॥ ९ ॥
 पञ्चमः ॥

१ इति missing in G H U D.

२ Thus U Ben G D C ; जुह्याद्यस्य Vt, °याद्यदिस° Be, °याद्यत्स° H.

३ Thus Be, the Viv. and V. ; किम् D C, किम् H Ben G U D.

- अथातः पुरोडाशान्वय्यास्यामः । सर्व एवाग्नेया अष्टा-
 कपाला अन्यत्र पौनराधेयिकात्सर्व एवैन्द्राग्ना एकादशकपाला
 अन्यत्राययणाच्च शुनासीरीयाच्च । सर्व एवैन्द्रा एकादशकपाला
 अन्यत्र शुनासीरीयात्सर्व एवाग्नीषोमीया एकादशकपाला
 ५ अन्यत्र श्यामाकात्सर्व एव पशुपुरोडाशा एकादशकपाला
 अन्यत्र वायव्याद्यदेवत्यः पशुस्तदेवत्यः पशुपुरोडाशो अन्यत्र
 वायव्याद्भवति । सर्व एवाग्नावैष्णवा एकादशकपाला अन्यत्रा-
 ध्वरकल्पायै । तत्रैवाष्टाकपालस्य^१ द्वादशकपालस्य भवतः । सर्व
 एव सावित्रा द्वादशकपाला अन्यत्राश्वमेधिकेभ्यस्तत्रैवाष्टाकपा-
 १० लस्यैकादशकपालस्य भवतः सावित्रो ऽष्टाकपाल इति च । सर्व
 एव मारुताः सप्तकपाला अन्यत्राश्वमेधिकानां चातुर्मास्यपशूनां
 पशुपुरोडाशेभ्यो मारुताच्चैकविंशतिकपालादन्यत्र राजसूयि-
 कात्पञ्चशरदीयानां च पशूनां पशुपुरोडाशेभ्यः । किमनु-
 ख्यानि नु^२ खलु ते^३ विलेख्यानि कपालानि भवन्तीति ।
 १५ विज्ञायते^४ वैश्वानरं द्वादशकपालं मृगाखरे भूमिकपालं
 निर्वपेदित्येतदनुख्यानि भवन्तीत्यथ पूर्वसंस्थाः । पञ्चप्रयाजस्य

१ Thus C Ben U (pr. m.); °कपालो H Be G U (sec. m.).

२ नु H D C V, तु Ben Be G U.

३ om. H G (sec. m.), found in Ben Be U D C G (pr. m.) V.

According to Vc it stands for नानि. Is the word to be cancelled?

The Vivarana makes no mention of it.

४ Cp. T Br. III, 9, 17, 3.

नवप्रयाजस्यैकादशप्रयाजस्येति प्रयाजाः पूर्वसंस्थाः^१ पथग्नि-
करणं पशोरुपांश्चभिषवो ऽग्निष्टोमे गवामयने चतुर्विंशम-
हस्तदपि विज्ञायते तस्य त्रीणि च ग्रतानि षष्टिश्च स्तोत्री-
यास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय इति^१ ॥ १० ॥

अथ राजयज्ञा^१ राजसूयो ऽश्वमेधः पुरुषमेधः सर्वमेधः
सोमसवः पृथिसवो^१ मृत्युसवः कानान्वयज्ञः शुनस्कर्णयज्ञ
इति चाद्यादितिदेवता^१ अग्न्याधेये त्वेव प्रथमश्चरत्वात्तुर्मास्येषु
द्वितीयः^१ प्रायणीयोदयनीययोरग्निदीक्षणीयायां^१ त्रयो
राजसूये रत्निमानेषु^१ च प्रायज्ञेषु चादित्यां मल्हां गर्भिणी-
मालभत इति चैक इष्टिकल्प^१ एको ब्रात्यस्तोमे^१ चत्वारो^१
ऽश्वमेधे ऽदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुदित्यै हस्ससाचिरदित्यै त्रयो
रोहितैतास्तिस्रो मेथ्य आदित्या^१ द्वौ सौत्रामण्यामादित्या-
विवर्णा^१ यज्ञो ऽष्टादश इति च^१ त्रीणि तन्त्राणि यज्ञमन्वा-
यत्तानि भवन्ति पञ्चप्रयाजं नवप्रयाजमेकादशप्रयाजमिति^१
पञ्चप्रयाजेन दर्शपूर्णमासौ काम्या इष्टय इति वर्तन्ते^१ नव-
प्रयाजेन चातुर्मास्यान्यैकादशप्रयाजेन पशुः सोम इति^१ षड्भि-
मानि सर्वकल्पे सर्वाभिप्रायिकाणि भवन्ति^१ यथैतदग्न्याधेय-

१ इथिवीसवो or इथिविसवो all, cp. XVIII 6.

१ Thus H Ben D C V, रत्निनेषु G Be U the Viv. (one copy).
रत्निनेषु the Viv. (another copy). Read probably रत्निनीषु (so
इष्टिषु).

मग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि पशुः सोम इति ^१
 तदपि विज्ञायते ऽथ यदस्याग्निमुद्धरति सहस्रं तेन काम-
 दुघा^१ अवरुद्धे^२ । ऽथ यदग्निहोत्रं जुहोति महस्रं तेन^३ वा वै
 वैश्वदेवस्य मात्रैतद्वा एतेषामवममतोऽतो वा उत्तराणि
 ५ अद्यांसि भवन्ति^४ । सर्वान्लोकान्पशुवन्धयाज्यभिजयत्येकस्मै^५
 वै कामाद्यान्ये यज्ञकतव आलभ्यन्ते । सर्वेभ्यः कामेभ्यः पशुः
 सोम इति ^१ ॥ ११ ॥ षष्ठः ॥

अग्नीनाधासमानः प्रज्यमात्मानं कुर्वीत^१ येनास्याकुशलं^२
 स्यात्तेन कुशलं कुर्वीत^३ यान्यृणान्युत्थितकालानि स्युस्तानि
 १० व्यवहरेदनुज्ञापयौत वाथाप्यन्याधेय एवर्लिजां वरणं प्रथम-
 मुदाहरामस्तस्य चेत्यूर्वपुरुषैर्वृताः स्युस्तानेव नातिवृणीताव्यव-
 च्छिन्नास्येत्कौलेनाध्ययनेन मानुषेण शीलवृत्ताभ्यां स्थुरिति^४
 किं गत उ खल्वतिवरणं वावरणं वा भवतीति^५ स्तेयमचारौ-

१ Thus Be G (sec. m.), °दुघोवर° U D C H V, दुघावर° Ben G (pr. m.).

२ भवन्तीति C Ben.

३ After °जयति Be and G (sec. m.) ins. इति ।

४ Thus (and cp. XXV. 4 init.) U G D C Be and the Viv. (one copy). येनास्य कुशलं H Ben V and the Viv. (another copy). The Vivaraṇa runs: येनास्याकुशलं स्यात् क्षमादिना तेन साम्यं कुर्वीत, the Bhāṣya of Veṅkatesvara: येनास्य कुशलं स्यात् तेन संभारो नास्ति तं संपा-
 दयेदित्यर्थः ।

दध्मम॑स्यादयाज्यमयाजयत्सादितं^१ कर्म तदु हास्थितं^१
 इत्येतेषामेकस्मिन्नतिवरणं वावरणं वा भवतीति^१ ता॒स्ये-
 वृणीतायापन्नाङ्गानेव वृणीत^१ कं नु खल्वेषां प्रथमं
 वृणीत^१ यो ऽस्य संस्तुततमः^२ स्यात्तं प्रथमं वृणीत^१
 तेन सचिवेनान्याम्लिष्येत^१ यद्यु वै यथाज्येष्ठं ब्रह्माणं प्रथमं^५
 वृणीताथ होतारमथोद्गातारमथाध्वर्यु^१ ब्रह्माणो वानन्तर-
 मध्वर्यु^१ पूर्वं वोत्तरं वा यथाकर्म चेत्यात्सृष्टेन धनेनर्विजः
 प्रतिसंवसीत^१ त्रौष्यधिकरणान्यृत्विजां विनापि^३ यच्छे^३

१ Thus (अभ्यम॑स्यात्) all. I guess this word to be a corruption from an original अभ्यम॑स्यत् । The commentaries find the word अभ्य 'sickness' in it. V. : आभिसुख्येन रोगवत् बाधकत्वेन स्थितः । The Viv. : आत्मानं (var. अग्नीनं) जिघांसति । अभ्य रोगे । आभिसुख्येन रोगभूत (var. रोगवृत्त) सिष्ठति । अभ्यम॑स्या इति खेट् सिचः (var. खेटचः) रोगत्वेन स्थितः ।—सादितं all the MSS. exc. Be (सातं), G (sec. m. चौदं) and U C (यत्कुत्सितं) ; कुत्सितं, however, seems to be the periphrase of our word in the commentaries ; V. : सादितं कुत्सितं कर्म सेवाभिचारयजनादि । Perhaps the original reading of our passage has been : सेयमचारौ-दध्मम॑स्यादयाज्यमयाजययत्सादितं कर्म तदु हास्थितेति । हास्थित 3rd sing. root aor. med. from हातिष्ठते । Moreover instead of the impf. अयाजयत् we expect an aorist.

२ संस्तुततमः D and U (sec. m.).

३ Thus (विनापि यच्छे) all (also Vt, Vc). exc. C, which has विना यियच्छे; the correct reading (see the Viv. and the Bhāṣya : यद्यु-मिच्छामि) seems to be either विना यियच्छे (see the reading of C) or विनापौयच्छे (इयच्छे for regular इयच्छे, cp. the remark on XXIII, 17; 176, 12).

ऽव्याशिषि^१ भार्यामकषीति^१ को नु खल्वृत्विजं धर्म इति^१
य आचार्य इति^१ कथमर्हण इति^१ ॥ १२ ॥

आगमआगम इत्येकमृतमुखचतुसुख इत्येकं^१ संवत्सरस्य
पार इत्येकं^१ यज्ञाधिगम इत्येतदपरं^१ को नु खल्वृत्विजं
५ धर्म इति^१ न न्यस्तमार्त्विज्यं कुर्यान्नानुध्यातं^१ नावक्रीतो
याजयेन्नावृतो याजयेन्नावृतो याजयेन्नानूदेश्यं^१ याजयेन्न
36. 7. नीतदक्षिणं^२ याजयेन्नावरपक्षे याजयेन्नावर्तं याजयेन्न मृतं याज-
येन्न त्रिकिणिनं याजयेन्न परिखातिक्रान्तं^३ याजयेन्नान्तगं

१ Thus Be G and U (sec. m.) and both copies of the Viv.;
अशिषि U H Ben, Vt. Vc; C corrupt; the Viv.: राजकुलचोरादिभिः
हृतसर्वस्वो ऽस्मि, the Bhāṣya: राजाद्युपद्रवादिना हृतसर्वस्वो ऽस्मि ॥ On अव्या-
शिषि for original अव्याशिषि cp. Indog. Forsch. XVIII. 421, M.S.L.
XIV. 192. See also infra XXIV. 18 : 202. 2.

२ Thus G Ben U D G (pr. m.) Vt, and cp. T Br. III. 11. 8. 8
with the remark of Sāyaṇa a. h. l.; नूदेश्यं Be, the Viv. (one
copy); नूदेश्यं G (sec. m.) C, the Viv. (another copy); नूदेश्यं H.
The Viv.: अविजं यज्ञे न्यस्तं चोद्दिश्य करोति; the Bhāṣya: अन्यस्य कुल-
मुद्दिश्य स्वयमखतन्त्रः सन्यो यजति तम् ।

३ Thus (as Sāṅkh. śrs. V. 1. 10) G C, the Viv.; नीचदक्षिणं (as
Āśv. gr̥hs. I. 23. 20) the other MSS. The Bhāṣya (दक्षिणानयनानन्तरं
यस्य कस्य चिद्विजोऽनुपपत्तौ सत्यां तस्मार्त्विज्यं न कुर्यादित्यर्थः) and the Viva-
raṇa (दक्षिणादानोत्तरकालम्) derive नीत from नयति; it is rather the
partic. from न्येति; cp. नीतस्य XVIII 41 : 393. 7.

४ परिषा० Be Ben C D V.

याजयेन्नान्यजं^१ याजयेन्नानूचानं याजयेदपि वैतेषां^२ तं
 याजयेद्यः कपालान्युपहृत्याहुत्तिप्रेक्षे वर्तमाने^३ तदपि दाशतये
 विज्ञायते स्वर्त्या शुन आन्त्राणि पेक्षे न देवेषु विविदे
 मर्दितारम् । अपश्यं जायाममहीयमानामधा मे श्येनो
 मध्वाजभारेति^४ नैतेषामयाज्यः सहस्रदक्षिण इति^५ ॥ १३ ॥
 ॥ सप्तमः ॥

53. 3. ऊषाश्च सिकताश्चेति^१ ये भस्मरा इवोषाः स्युस्तानाहा-
 53. 4. रयेदारण्यस्य वराहस्य विहतादाहारयेदारण्यस्याखोरुत्करादा-
 हारयेद्योऽनुपदासी सूदः स्यात्तत आहारयेत्सूदेऽविद्यमाने
 53. 6. कुक्षीरसुषिरादाहारयेदग्निहतेऽविद्यमाने शीतहतमाहा- १०
 53. 7. रयेद्वातहतं वा^१ चित्रियस्याश्वत्यस्येति^२ येन ग्रामो वा नगरं
 53. 9. वा नदी वा तीर्थं वा ज्ञायते तत आहारयेदश्वं पूर्ववाह-
 मिति^३ युवानमित्येवेदमुक्तं भवति^४ त्रीन्हिरण्यश्लकानिति^५
 षड्भिमान्कारयेत्सौवर्णा^६ उपासनार्था^७ राजता अतिप्रदानार्था^८

१ Thus Be, नांतजं G D C. Viv., Vt; तात्तजं H; Ben. om. the word; the Bhāṣya: पूर्वीक्त (sc. स्तेच्छ) देशजातम् । शुद्धस्त्रियासुत्यन्त्रमित्यन्ये ।

२ Thus H Be U (sec. m.) the Viv.; चैतेषां Ben G C U (pr. m.) and Vc. (अपि च अपि वेत्यर्थः) ।

३ Uncertain reading. H G U (sec. m.) Be (only श्लकोनिति) and U (sec., only श्लकानिति) read as given in the text; त्रीन्हिरण्यश्लका (शकला D C) न्कारयेत्सौ. Ben D C; षड्भिरण्यश्लकान्कारयेत्सौ. Vt. Are we to correct: षड्भिरण्यश्लकानिति । त्रीण्यसौनिमान्कारयेत् ?

४ Thus Ben C H D G (pr. m.) Vt; औपास. Be G (sec. m.) the Vivaraṇa.

I. 54. 10.

उभौ मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ भवतो ऽहतवाससाविति ।
सर्व एवान्यो मानुषो ऽलङ्कारो ऽन्यत्र नलदादाताथैवैतदुदा-
हरन्ति । सजसु हैके प्रतिषेधयन्ति ॥ १४ ॥

ताः संवत्सरे पुरस्तादादध्यादिति । अहे षडहे द्वादशाहे
५ वा । संवत्सरे ऽपर्यवेत उदायति कथं तत्र कुर्यादिति । पुन-
रेव ब्रह्मौदनः समुत्पापयेदा समिधामभ्याधानान्न त केशश्मश्रु
वापयीत । पुरस्तात्वेवैतत्संवत्सरः^१ संचचीत । प्रायश्चित्तार्थ
एष उक्तो^२ भवति । स यावत्कृत्व उदायेदेवमेव कुर्यात्पर्यवेते
नोपनमेदेवमेव कुर्यादुपनमत्युपवसथगविप्रभृति कर्म तायते ।
१० द्विब्रह्मौदनमु^३ हैके ब्रुवत उच्छेषणीयो हेतरः^४ सान्वकरण

I. 59. 4.

उत्तरो । ऽथ संभारेषूषान्निवपन्यददश्चन्द्रमसि कृष्णं तन्ननसा
ध्यायेत्तदपीहेति । सामानि चेन्न प्रत्यधीयीत योनीर्निगदे-
दपि वा व्याहृतीभिरपि वा हिकारेण । प्रणीतालोकेन

I. 63. 14.

रथचक्रं प्रवर्तयेत्तस्य चेदादधानस्य पुरस्ताच्चन्द्रमा दृश्येत कथं
१५ तत्र कुर्यादिति । यः कर्मान्त आरब्धः स्यात्तं परिनिष्ठाप्य
कर्मान्तेनोपरमेच्छो भूते परिनिस्लिष्टेदित्यथ चेदिध्मे ऽभ्याहिते

१ Thus Be G ; ० छात्रेवैनसंवत्सरं U (sec. m.) ; एतत् (एनत्) not found
in Ben U (pr. m.) D C Vt. ; in H the whole passage is left out.

२ Found in G Be U (sec. m.) only.

३ Thus G Be U Ben ; द्विर् ० H G D C, the Viv.

४ Thus Be U (sec. m.) the Viv. ; हीतरः Ben H G C U (pr. m.)

दृश्येत कथं तत्र कुर्यादिति ^१ पूर्णाहुत्यन्तं कर्म कृत्वा कर्मान्ते-
नोपरमेच्छो भूते परिनिस्तिष्ठेदिति ^१ ॥ १५ ॥ अष्टमः ॥

53. 13. अथात ऋतुनक्षत्राणामेव मीमांसा ^१ ऋतुनेवाग्रे व्याख्या-
स्यामो ऽथ कृन्दाः सीति ^१ वसन्ते ब्राह्मणो ऽग्निमादधीत ग्रीष्मे
राजन्यः शरदि वैश्यो वर्षासु रथकार इति ^१ सर्वेषां त्वेव ५
वसन्त आधानः सर्वेषां रोहिण्यां ^१ यथावर्णं त्वेव कृन्दाः-
स्यपि तु नु खलु कामनियुक्तान्यन्याधेयानि भवन्ति ^१ यथै-
तद्भवति कृत्तिकास्वग्निमादधीत रोहिण्यमग्निमादधीत पुनर्व-
सोरग्निमादधीत पूर्वयोः फल्गुन्योऽक्षतरयोः फल्गुन्योऽश्विचाया-
53. 16. मिति ^१ सद्यस्कालान्येतानि भवन्ति ^१ ग्रीष्मे राजन्यः शरदि १०
वैश्य इति नैते सद्यस्काले भवतो ^१ ऽथात आर्तिजान्यन्या-
धेयानि व्याख्यास्यामो ^१ विपक्ष आपूर्यमाणपक्षे विपक्षे ऽपक्षी-
यमाणपक्ष इति ^१ विपक्ष आपूर्यमाणपक्ष आदधानो यावान-
चावकाशः ^१ स्यात्तमभिविदधीत ^१ पौर्णमास्यां तु ^२ सद्यस्कालं ^१
विपक्षे ऽपक्षीयमाणपक्ष आदधानो ^३ नात्रावकाशः ^४ काङ्क्षणाथ १५
विद्यते ^१ सर्वमेवैतदहः सद्यस्कालं कुर्याच्चतुर्होतारः सारस्वतौ
होमावन्वारभोष्टिमिति ^१ ॥ १६ ॥

१ भवन्तीति Be.

२ Thus G Be H U (sec. m.), the other MSS. and the Viv. om.

अथ ।

३ Found in Be U (sec. m.) only.

४ आदधीत यावानचावकाशः U (sec. m.) only. Are we to read आदधाने
with Vc ?

- अथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टामावास्यामेव ततः काङ्क्षेदय
 चेदमावास्यायाः सद्यस्कालममावास्यान्तमथ सारस्तौ होमौ
 I. 65. 2. जुहुदृष्टैवर्चमुपसंदध्यादेवं पूर्णदर्व^१ एवं वास्तोष्पतीये^२ कथमु
 खलु पूर्णाङ्गिति जुहुयादग्नेये पृथिव्यै वायवे ऽन्तरिक्षाय सूर्याय
 I. 65. 3. ५ दिवे वरुणायाज्ञः स्वाहेति जुहुयादथेदं तृष्णीमग्निहोत्रमग्नि-
 सः स्कारार्थं दृष्टं भवति^३ तदाज्येनैव जुहुयादवाचौनमवष्ट-
 ज्योर्ध्वमुन्मार्थ्युभे एवैते सायंप्रातरग्निहोत्रे प्रतिजुहन्मन्यत
 I. 66. 3. औपवसथिकायै रात्रेः^४ सामिधेनीरनुवक्ष्यन्दग्नेहोतारं व्याख्याय
 व्याहृतीरुक्ताथ^५ हिंक्षुयादयानुब्रूयादेतदचानुपूर्व्यं^६ भवति^७
 १० कथमु खल्वग्न्याधेये सोम इति^८ पूर्णाङ्गत्वन्तं कर्म कृत्वा
 शालामध्यवस्थेद्दौक्षणीयामाग्नेषो ऽष्टाकपालो ऽनुवर्तत प्रायणी-
 यामैन्द्राग्नश्चादित्यश्च^९ चररातिथ्यामग्नये^{१०} पवमानाय पुरोडाशो
 ऽष्टाकपालो ऽग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमग्नये पावकायाग्नये
 शुचये प्रातःसवनौयानन्वारभ्येष्टिरपि वा सर्वाण्येवाग्न्याधेयि-
 १५ कानि हवौऽपि परिनिष्ठाप्य शालामध्यवस्थेदुदवसानीया-
 मन्वारभ्येष्टिरिति^{११} ॥ १७ ॥ नवमः ॥

१ अथ om Be.

२ ०पूर्व H.

३ Thus G U (sec. m.) and cp. XX, 19 : 20, 24 ; ०मैन्द्राग्नश्चादित्य-
 चर० U Vt. ०मैन्द्राग्न्यदित्यश्च० Be.४ Thus Be only (sc. अनुवर्तत), cp. the Viv. : उदवसानीयानन्वार-
 मन्वारभ्येष्टिः । All the other MSS. and V. उदवसानीयानन्वारमन्वारभ्येष्टिः ।

69. 1. अथेदं पुनराधेयं^१ कियन्तु खलु पुनराधेयं भवतीत्यग्नी-
नाधाय पापौघानभूवमज्याशिशि^२ पुत्रो मे मृत^३ इत्येत-
स्मिंस्त्वेतत्संवत्सरे दृष्टं भवति^४ कस्मिन् खल्वेनत्काले
69. 6. समुत्थापयेदिति^५ सा याषाढ्याः पौर्णमास्याः पुरस्तादमा-
वास्या^६ भवति सा सप्तसंवत्सरस्य पुनर्वसुभ्यां संपद्यते तस्या-
मादधीतेति^७ तस्या उपवसथे ऽरण्योरग्नीन्समारोषोदवसाय^८
मथित्वाग्नीन्विद्वत्योद्वासन्येष्टेद्वाग्नीन्समारोष^९ गच्छेत्युनरेतद-
न्यगारं^{१०} संस्कारयेदन्यद्वा नवं कारयेत्युनरेतानि यज्ञ-
70. 16. पात्राणि संलेखयेदन्यानि वा नवानि कारयेत्युनर्निष्कृतो
रथो दक्षिणेति पुनःसंस्कृत एवैष उक्तो भवति^{११} पुनरुत्थूतं^{१२}

१ Thus again (and cp. XXIV, 12: 197, 1) Ben Be G, the Viv. and Vc (twice); अज्याशिशि H U Vt and Rudradatta on Āp. V, 26.
3. D and C are defective. Here Bhavasvāmin remarks: अज्याशिशि शब्दश्चिन्त्यः (Var. शब्दश्चेऽचि)। यमरमनमातां सक् चेति (Pāṇ. VII, 2, 73). स स्यात्तथा अज्याशिशितीति भवितव्यं। वर्णव्यत्ययेन सकारस्य शकरः स्यात्। क्षीणो ऽस्मि धनशरीरादिना ।

२ Thus all; probably the original reading was: पुत्रो मे ऽमृतवेति ।

३ Instead of पुरस्तात् G H Be उपरिष्टात् ।

४ Thus Be Viv.: •समारोहो• H Ben C Vt.

५. Instead of उद्वासन्ये one copy of the Viv. and Vt: उद्वासिन्ये, another copy of the Viv.: उद्वासने । — The reading •ग्नीन्समारोष is uncertain: thus read H G U C D, •ग्नीन्परोष Be, •ग्नीरोष Ben, •ग्नीनरोष Vt (pr. m.), •ग्नीनवोष Vt (sec. m.) Vc. The Viv. gives the periphrase: तच्चैवाग्नीनुत्थूत, cp. Āp. V, 27, 3.

६ Thus Ben U (pr. m.) Vt, पुनरुत्थान्य G H Be U (sec. m.).

वास इति पुनःसंस्कृतमेवैतदुक्तं^१ भवति^१ पुनस्तृष्टो ऽनङ्घ्र-
नित्यवशीर्णगव एवैष उक्तो भवत्यथेमान्युपांशुधर्माणि भवन्ति
यथैतदग्न्याधेयं पुनराधेयं पितृयज्ञो दीक्षणीया प्रायणीया-
तिथ्योपसदः प्रातरनुवाकः पत्नीसंयाजा^२ अवभृथ उदयनी-
५ योदवसानीया चितिप्रणयनीयं त्वाद्रो यूपविरोहणीयो
ऽष्टापदी^३ गर्भवती^४ च^५ ' सहकारिप्रत्यया^६ भवन्ति^६ ' यथो
एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते ॥ १८ ॥

1. 2.

सर्पराज्ञिया^७ ऋग्मिर्गार्हपत्यमादधातीत्यपोद्धृत्य घर्मशिर
एतस्य स्थाने सर्पराज्ञीरावपेन्नित्येनोपस्थाय पौनराधेयिके-
१० नोपतिष्ठेत^८ ' सिद्धमत ऊर्ध्वमीजानस्य पुनरादधानस्य संनये-
३० संनये^९ इति^{१०} ' संनयेदित्येक आऊरथ^{११} हैक आऊर्न
संनयेदिति^{१२} ' शरीरसंस्पर्शी^{१३} ह यज्ञो भवति यदेव^{१४} पुनर्थ-

१ उक्तं supplied by me.

२ Thus Ben U (pr. m.) D C, 'याजाः अवभृ० Vc, 'याजोवभृ० G H
Be U (sec. m.).

३ षापदी G and U (sec. m.) Be.

४ Thus D C U (pr. m.) Vt; गर्भ इति G and U (sec. m.) Be;
गर्भवती इति च Ben, गर्भवति च H.

५ 'कारो U (sec. m.) D.— 'प्रत्ययाङ्गव० ('यात् भव०) Vt Vc. and
Be; the word occurs also II. 2 : 35, 16.

६ Thus G U D C Ben V; 'राज्ञीया Be, सर्पराज्ञिया H.

७ Plutimark only in Ben U Vt.

८ Thus Ben U D V; यदेव G H, यदेव Be, यदेव C.

- [70. 12. जेताय संनयेच्छताचरा भवन्तीत्यचरपङ्क्तयः^१ एताश्चतस्र एकैका
 [71. 12. पञ्चविंशत्यचरा^१ तच्छतमधेयं^२ तृतीयाधेयं^३ कतरन्नु
 खल्विदमुपिनिश्रयतीत्यग्न्याधेयं वा पुनराधेयं वेत्यग्न्याधेय-
 I. 72. 1. मित्येव ब्रूयादथापह्ताग्नेर्नष्टारणीकस्य च^४ ब्रह्मोदनेनैव प्रति-
 पद्यते^५ सिद्धमग्न्याधेयम्^६ ॥ १६ ॥ दशमः ॥

I. 1. 4. अथेमौ दर्शपूर्णमासौ पौर्णमास्युपक्रमावमावास्यासंस्था-
 वाचार्याः^४ ब्रुवते^५ तत्रोदाहरन्ध्वं मध्यरात्रात्पौर्णमास्यां
 चन्द्रमाः पूर्यते^६ स एतं चापररात्रं पूर्णं भवति सर्वं चाह-
 रत्तरस्याश्च रात्रेरा मध्यरात्रादथामावास्यायाः^४ उपवसथीये
 ऽहन्ध्वं मध्यंदिनाच्चन्द्रमसमादित्यो लभते^५ स एतं चापराह्णं^{१०}
 लब्धो भवति सर्वां च रात्रिसुत्तरस्य चाह्ण आ मध्यंदिनादेतं
 सन्निभमभियजेतेति^५ रात्रिर्ह पौर्णमास्याः संधेया भवत्य-
 हरमावास्यायां^५ द्वे पौर्णमास्यौ द्वे अमावास्ये^५ पूर्वापूर्वा पौर्ण-
 मासीसुत्तरासुत्तराममावास्यां^५ या पूर्वा पौर्णमासी शानुमति-

१ ०पङ्क्तय H Be G Vc; ०पङ्क्ता Ben Vt, ०पङ्क्तय U C, पङ्क्तय D; cp. TS. I, 5, 2, 1; the four akṣarapaṅktis are TS. IV, 4, 4, w-z.

२ Thus G Be Ben the Viv. (and thus is to be read also III, 3 : 71, 17 instead of तृतीयाधेयान्); तृतीयाधेयं H U D C V.

३ Found in Ben D G U C only.

४ Thus U G D C Be V and the Viv.; पौर्णमासोप० H Ben, see also Pitrmedhasūtra I, 1 : 16.

५ अथ found in Be G (sec. m.) U and the Viv.

६ ०सन्निभो G and U (sec. m.).

योत्तरा सा राक्षा या पूर्वाभावास्या सा भिनीवाली योत्तरा
सा कुहूर्गायत्री वा अनुमतिस्त्रिष्टुपाकेति पौर्णमास्ये नामधेये
जगती भिनीवाख्यनुष्टुप् कुहूरित्यभावास्याये नामधेये ॥ २० ॥

अथायं चन्द्रमाः षोडशकलस्तस्य^१ पञ्चदशभिः^२ पक्षो^३
५ ऽभिविहितो^४ भवति^५ षोडशी त्वयं कला बद्धधा विप्रविष्टा
ब्राह्मणेष्वश्वोषधीषु वनस्पतिषु पशुष्विति^६ स यदेतानि
यज्ञे क्रियन्ते तेनैषा संभ्रियते^७ ऽयोपवस्यस्थानानि चतुर्दशी
पञ्चदशी षोडशी^८ न तु त्रयोदशी सप्तदशी भवतः^९ सो
ऽथमाहिताग्निरूपवसयीये ऽहन्युरा प्रातरग्निहोत्रात्पिङ्गानुप-
१० सादयेदन्वाधानार्थान्द्रतोपायनौयं^{१०} पाचयीत^{११} तस्याग्निता
भवतः^{१२} सर्पिर्मिश्रं दधिमिश्रमचारलवणमपिश्रितः^{१३} सर्वमेवै-
तदहः^{१४} कौशौधान्यं^{१५} वर्जयेदन्यत्र तिलेभ्यस्तस्य ब्राह्मणं प्रति-

१ Thus Be H, G and U (sec. m.); *कलः स षोडशभिर्हपक्षोभिर्वि०
D C; *कलः शभिर्हपक्षोभिर्वि० Ben; *कलः स पञ्चदशभिर्हपक्षोभिर्वि० Vt;
Vc: शुक्लपक्षे स चन्द्रमाः पञ्चदशभिः पक्षोभिस्त्रिष्टुभिः प्रतिपत्पञ्चतिपौर्णमासीपर्यन्तैः
विहृतः कल्पितो भवति ।

२ Thus (पिङ्गान्) U H D C and a citation by Sāyana; पिङ्गान् Be
Vt Vc, पिङ्गानि the Vir., पिडकान् Ben G. Sāyana: स्थूलकाष्ठविशेषान,
Venkatesvara: स्थूलकाष्ठानि, Bhavasvāmin: काष्ठानि स्थूलानि ।

३ Thus (अचारलवणम्) Be D and a citation by Sāyana; *चारलवण०
H, *चारमलवण० G U C, Vt, Vc.

४ Thus H G Be U (sec. m.) and a cit. by Sāyana; एव om. Ben
D C V.

५ Thus (and cp. II. 20 : 67, 1) G Ben, कौशौ(ग्नि)० D C U H V
Be and a citation by Sāyana.

पाद्याग्नीयान्नैतदहः शूद्राद्योच्छिष्टं दद्यात्पत्न्या एवैतदहश्च्छिष्टं
दद्यान्नासन्त्याः शयीत न स्त्रियमुपेयात्कामं त्वेवोपरि शयीत
स्त्रियं त्वेव नोपेयाद्रूतचारी त्वेव स्यात्स यदि केशशश्रु वाप-
यिष्यमाणः स्यात्केशशश्रु वापयित्वा लोमानि संहृत्य नखानि
निकृन्तयीत । स्नायादभ्यञ्जीताञ्जीत । दीक्षायै रूपं कुर्वीत ।

I. 1. 5 ;

III. 3. 4.

ग्रीनन्वादध्यादुपस्थं कृत्वा गार्हपत्यमूर्ध्वश्रुरन्वाहार्यपचनं प्रकृ
आहवनीयं तिष्ठन्दशमीं निगदेदिति । ॥ २१ ॥ एकादशः ॥

अन्वाहिताश्वेदग्रय उदायेयुः सवनीयं गार्हपत्यस्याहवनीय
उदाते भस्मोदाय शकृत्पिण्डेन परिलिप्य ज्वलन्तमाहवनीय-
मुद्धृत्य न्युषोपसमाधाय पुनरन्वाधाय व्याहृतीभिरुपतिष्ठेतां १०
यदन्वाहार्यपचनं उदायेदेवमेवैनं हरेदनातां ह्येषा देवता
यदन्वाहार्यपचन इति । पुनरन्वाधाय व्याहृतीभिरुपतिष्ठेतां

193. 17.

sq.

यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्यो ऽभ्यस्तमियादाम्भुदियाद्वा यथासूचं
वा कुर्यादपि वा संतनीं जुहुयान्ननो ज्योतिर्जुषतां त्रय-
स्त्रिंशत्तन्त दत्येते सुवाहुती ऊत्वा व्याहृतीभिरुपतिष्ठेतां १५
याभ्यस्तमिते वारुणी सुवाहुति ऊत्वा व्याहृतीभिरुपतिष्ठे-
तां याभ्युदिते मैत्री सुवाहुति ऊत्वा व्याहृतीभिरुपतिष्ठेतां
व्याहृतीभिरेवान्वाहार्यपचनमथारण्योरग्निषु समारुढेष्वात्मनि

१ यदन्वा० Ben H, यद्यन्वा० B G U, यद् om. C.

२ See XIV, 24 : 193, 19 sqq.

३ Thus (cp. III, 14 : 84, 9) Be G D U ; संततिं H, संतनीं C,
संतति Ben.

५ जङ्गयात् ॥ २२ ॥

.. 7 ;
5. 9.

५ Uncertain reading. G as given in our text; °वराधोर्ध्वगतो H; °वरार्धोर्ध्वगतो U; °परार्धोर्ध्वगते C; °परवोर्ध्वगते Ben; °वरार्धोर्ध्वगतो Be; °परार्धोर्ध्वगतो D. The Vivaraṇa runs: तावद्वरार्थो जघन्यावस्थानत जघो न (one copy om. न) भवति जध्वं द्वादशसु विक्रमेष्वाद्याद्यग्नेर्विहरण- (°विहार another copy) भूमिक्रमः ।

नुपूर्य भवत्यधेमानि^१ त्रीणि पलाशजातानि भवन्ति स्रज्जको
लोमशको व्रततिरिति^२ लोमशकस्यैवैषा^३ केत्तव्या भवति^४
यावन्मात्रे गौर्निकर्षेत^५ न^६ तत^७ ऊर्ध्वं किञ्चादपश्यात्
ऊर्ध्वं^८ स्यात् यद्यु हाग्निहोत्रोच्चेष्टणात्प्रमाद्येत्तत्पुनरेवाग्नि-
होत्रं^९ जुहुयादधेमाः सांनय्यदुहः षड्वमाः^{१०} समाह्वाता ५
भवन्ति^{११} ताश्चेत्तिष्ठ एव स्युः प्रथमां वोत्तमां वा चतुर्वि-
गृह्णीयादथ चेद्वे एव स्यातामितरेतरां त्रिस्त्रिर्विगृह्णीयादथ
I. 5. 5. चेदेकैव स्यात्तामेव षड्वतो विगृह्णीयाद्विष्टष्टवागनन्वारभ्यो-
त्तरा^{१२} दोहयेदित्यपरिमितानामेवैतदुक्तं^{१३} भवतीति^{१४} ॥ २३ ॥
द्वादशः ॥ १०

I. 6. 2. द्वादश इहानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि संपाद्यानीति^१
स्फ्यश्च कपालानि चेति पञ्च^२ वत्सं चोपावसृजत्युखां चाधि-
श्रयतीति सप्त^३ तानि द्वादशाभावास्यायामेवैतत्संनयत्^४

१ Only Be has इति after भवति ।

२ Thus U (sec. m.) and a citation by Sāyaṇa; एव om. D Be C H G; स्यैषा om. Ben.

३ Equally uncertain. निकर्षेतेनतत U (sec. m.), निकर्षेते न तत a citation by Sāyaṇa; निकर्षेतेतत G D, निकर्षेतेतत Ben, निकर्षेतेत C, निकर्षेतेतत Be U (pr. m.), निकर्षेतेत H.

४ Thus G U; प्रमाद्येत्पु० Ben C D, प्रमाद्येत्पु० Be, प्रमाद्येत्पु० the other MSS. The Viv. om. तत्, as also Rudr. on Āp. I. 11. 1.

५ षड्वराः D C and a cit. by Sāyaṇa.

६ After गृह्णीयात् G and U (pr. m.) ins. निर्मन्त्रेण निरूक्षीम् ।

७ दोहयत्य० instead of दोहयेदित्य० Be G U; दोहयित्वादित्य० C.

८ एव om G and U (sec. m.), H Be.

उपपद्यते नासंनयतो^१ ऽथेयं दार्शपौर्णमासिकी^२ वेदिर्धज-
मानमात्री भवत्यपरिमिता वा^३ यथासन्नानि हवींषि संभ-
वेदेवं तिरश्ची^४ प्राञ्ची वेद्यः सावुन्नयत्याहवनीयस्य परि-
गृहीत्यै^५ प्रतीची श्रोणी निरूहति गार्हपत्यस्य परिगृहीत्यै^६
५ पुरस्तादः^७ हीयसी पश्चात्प्रथीयसी मध्ये संनततरा भवतीत्येव-
मिव^८ हि घोषेति^९ तस्यै वदतीयतीं खनति^{१०} प्रजापतिना
यजमानमुखेन संमितामा प्रतिष्ठायै खनतीति^{११} द्युङ्कुलं खये-
त्येकेषां^{१२} अङ्कुलं खयेत्येकेषां^{१३} चतुरङ्कुलं खयेत्येकेषां^{१४}
मीतामात्रीत्येकेषां^{१५} रथवर्त्ममात्रीत्येकेषां^{१६} यावत्पार्ष्णिचै
१० श्वेतमित्येकेषामेतदेव सदन्येषामनुनिक्रान्ततरं भवति^{१७} नैता
मात्रा अतिखनेद्दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति^{१८} पुरीषवतीं
करोति^{१९} प्राचीमुदीचीं प्रवणां निक्षिष्टन्ती^{२०} तीयन्तं^{२१} गृह्णा-
तीति प्रस्तरस्य वदति^{२२} ॥ २४ ॥

संनखमात्रो गृहीतव्य इत्येकेषां^{२३} विशारुको^{२४} गृहीतव्य

१ दर्शपूर्णमा० G, दर्शपौर्णमा० Be; cp. V. 5: 133. 13.

२ इति found in H G U only.

३ G Ben H and a citation by Sāyana ins. इति, but cp. TS. II. 6. 4. 2, TBr. III. 2. 9. 10.

४ Thus Ben U (pr. m.) and a citation by Sāyana; निक्षिष्टन्तीतीयन्तं D H C, निक्षिष्टवेतीयन्तं U (sec. m.) G Be.

५ Thus H U (pr. m.) and Sāyana (twice, in a citation); विशारुको Ben, विशारुको Be G U (sec. m.), the Viv.; C D om. this passage. Sāyana (and Bhavasvāmin) remarks: विशारुकः विशरणदेशः वेदन-
प्रदेशो मूलमित्यर्थः, Bhav. adds: सर्वत्र मूलत एवोक्ता ।

इत्येकेषाः^१ सुगदण्डमात्रो ग्रहीतव्य इत्येकेषाः^१ सुवदण्डमात्रो
ग्रहीतव्य इत्येकेषामुर्वस्थिमात्रो^२ ग्रहीतव्य इत्येकेषामङ्गुष्ठपरुषा^३
संमितो^२ ग्रहीतव्य इत्येकेषामपरिमितो ग्रहीतव्य इत्येकेषा-
मिद्यतीर्भवन्तीति समिधां वदति^१ प्रादेशमात्रैरेवैता उक्ता
भवन्त्यनेन संमिताः कार्या इत्याहुरनेन ह्यग्रे प्रजापतिः प्रजा ५

I. 6. 11. असृजतेति^१ किं देवत्ये उ खलु पवित्रे किंप्रूते भवत इति^१
वैष्णवो वायुपूते इत्येव ब्रूयादनखच्छिन्ने स्यातां^१ प्रणीताः
प्रणयन्ननयापः प्रणयामीति पृथिवीं मनसा ध्यायेत्समान्येतानि
कुर्यात्प्रणीता आहवनीयं ब्रह्माणमिध्मावर्हिरिति यज्ञस्य शिर

I. 8. 18. इत्येतादृचते^१ किंप्रोचिता उ खलु प्रोचिण्यो भवन्तीति^१ १०
विज्ञायते ब्रह्मवादिनो वदन्यद्भिर्हवीः^२षि प्रौचीः केनाप

I. 9. 11. इति^१ ब्रह्मणेति^१ ब्रह्मप्रोचिता एव भवन्ति^१ हविष्कृदेहीति
ब्राह्मणस्य वदति हविष्कृदागहीति राजन्यस्य हविष्कृदाद्रवेति
वैश्यस्य^१ हविष्कृदेहीति पर्जन्य एवैष उक्तो भवत्यथाप्युदा-

I. 9. 12. हरन्ति हविःसंस्कारौमेवैतदाहेति^२ दृषदुपले वृषारवेणोच्चैः^३ १५
समाहन्तीति^१ विज्ञायते ब्राह्मणमुच्चैः समाहन्तवा आह

१ Thus (उर्वस्थि, not कर्वस्थि) all. Sāyana remarks : बान्दसो द्रवः ।

२ Thus Sāyana (cit.), °परुषामात्रो Ben, °परुषसंमितो Be G, °परु-
संमितो U G (sec. m.), °पर्वसंमितो H. Sāyana comments : अंगुष्ठस्य परः
पर्व परुषा संमितः अंगुष्ठपर्वपरिमाण इत्यर्थः ।

३ Thus Ben Sāy., °संस्कारामे° D C, °संस्कारिमे° U (pr. m.), °संस्का-
रिणमे° Be H G U (sec. m.). Sāyana remarks : हविःसंस्कारिणस्तु सुखं
हविष्कृतं इति संस्कारौमिति बान्दसः ।

विजित्यै^१ यावन्तो ऽस्य भ्रातृया यज्ञायुधानामुददतामुप-
 षृण्वन्ति ते 'पराभवन्तीति' द्विर्दिर्दृषदि^२ सक्तसक्तदुपज्ञायां^३
 नवकलः संपादयतीति विज्ञायते^४ ॥ २५ ॥ चथोदशः ॥

I. 11. 8.

अपान्ने ऽग्निमामादं जहौति^५ को नु खल्वामाह्वती-
 ५ त्यपराग्निरेवैष उक्तो भवति^६ निष्क्रयादः^७ सेधेत्यादहनाग्नि-
 रेवैष उक्तो भवत्या देवयजं वहेत्याह्वनीय एवैष उक्तो भवति^८
 को^९ नु^{१०} खलु कथवाहन इत्यन्वाहार्यपचन इत्येव ब्रूयादि-
 ज्ञायते यदग्ने कथवाहन पितृन्यक्ष्यतावृध इति^{११} कुतो नु

I. 13. 14.

खलु पिष्टानि संवपेत्कृष्णाजिनादित्येव ब्रूयात्संवपन्पिष्टानि
 १० वाचं यच्छति^{१२} तामविदहन्तः^{१३} अपयतेत्येव वाचं विसृजते^{१४}
 यो विदग्धः स नैर्हतो यो ऽशृतः स रौद्रो यः शृतः स

I. 13. 13.

सदेव इति^{१५} साधुशृतः^{१६} अपयतीत्येवेदमुक्तं भवति^{१७} सं
 ब्रह्मणा पृथ्यतेति^{१८} विज्ञायते वाग्वै ब्रह्म^{१९} वाचैवैनमेत-

I. 13. 16.

त्संपृणक्ति^{२०} क उ खलु हविः पृक्तः^{२१} अयत इति^{२२} यदैवै-
 २५ तदाप्येभ्यो^{२३} निनयत्येकताय स्वाहा दिताय स्वाहा चिताय

१ U (sec. m.) ins. सर्वे but cp. TBr. III. 2. 5. 9.

२ द्विः and सक्तत् once H Sây.; सक्तत् once G.

३ Thus Ben C D U (pr. m.), Sâyana; क उ H, क उ Be U (sec. m.), क G.

४ With the visarga Ben G U D C Sây., without Be H; I. 10 : 13. 9 is to be corrected accordingly.

५ ब्रह्मा H Be G U (sec. m.).

६ प्रत्तं G D C U (sec. m.), Sâyana (cit.).

७ Thus Ben U (pr. m.), Sâyana (twice); यदैवतेदाप्ये D C, यदैवै-
 नमाप्ये Be U (sec. m.), यदैवैनमाप्ये G H.

स्वाहेति^१ को नु खल्वेकतः को द्वितः कस्मित इति^२ पिता
पितामहः प्रपितामह इत्येके^३ पृथिव्यन्नरिचं द्यौरित्येके^४
ऽग्निरादित्यो वैद्युत इत्येके^५ ॥ २६ ॥

अग्नेस्त्वयो ज्यायाऽसौ भ्रातर आसन्नित्येक^१ ऋषय
एतन्नामधेया^२ बभ्रुरित्येके^३ ते देवा आयेष्वमृजतेत्याष- ५
नामधेया^४ देवा भवन्ति^५ क उ खलु पौर्णमास्यां पितृभ्यो

. 19. 19. दौयत इति^१ यदेवैतच्छ्रोणोर्निनयतीति^२ किमभिधारितं

I. 87. 2. नु खल्वज्यं भवतीति^३ सत्याभिधारितमित्येव ब्रूयाद्विज्ञायते

I. 87. 4. सत्येन त्वाभिधारयामि तस्य ते भचीयेति^४ पञ्चानां त्वा
वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामीत्यनुदिशं वाता^५ विश्वग्वात १०
एवैषां पञ्चमो भवति^६ पञ्चानां त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय
गृह्णामीति हेमन्तश्शिश्निरावच समासं गच्छतः^७ पञ्चानां त्वा
दिशं यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामीतीयमेवासामूर्ध्वा दिक् पञ्चमी
भवति^८ पञ्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामीति
देवा मनुष्या असुरा राक्षसा^९ गन्धर्वा एवैषां^{१०} पञ्चमा १५
भवन्ति^{११} चरोस्त्वा पञ्चविलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामीत्यय-

१ Thus (०त्येके) C only, ०त्येवे all the other MSS. and cit. by Sāy.

२ एवंनाम० Ben C D ; ऋषयस्त्वानाम० Be.

३ Thus G H Be U (sec. m.), ०त्याप्यानाम० Ben D C U (pr. m.)
Sāyaṇa.

४ Thus G U D C and cit. Sāyaṇa यदेवै० Ben, यदेवैन० Be.

५ इति om. G.

६ Thus Ben U D C, एषां H Be G, एतेषां a cit. by Sāyaṇa.

मेवैष आकाशश्चरः पञ्चबिलो भवति^१ दिशो ऽस्य पञ्च
बिलानि भवन्ति वायुर्मन्त्रणमित्यत्राप्युदाहरन्ति संवत्सर
एवापि चरः पञ्चबिलो भवत्यृतवो ऽस्य बिलानि भवन्ति
वायुर्मन्त्रणमिति^१ ॥ २७ ॥ चतुर्दशः ॥

५ अथाध्वर्योश्च होतुश्च प्रपदनमन्तरेण वेद्युत्करौ प्रागावृत्तो^१

23. 18.

ध्वर्युः प्रपद्यते प्रत्यगावृत्तो होताध्वर्युरनन्तरौ ऽग्नेः स्यादार्ध-
यमसंप्रजानानस्य प्रवरं ब्रूहीति मनुष्वङ्गरतवन्मनुवदित्येव
ब्रूयाद्विज्ञायते मानयो हि प्रजा इति ब्राह्मणं^१ पुरोहित-
प्रवरो^२ वा^३ राज्ञो^४ ऽथाप्रज्ञातबन्धुराचार्यामुष्यायणमनुब्रवी-

25. 16. १०

ताचार्यप्रवरमु^२ हैव^३ प्रवृणीताथ होतारं प्रवरयेत्यस्य दैवत-
मभिवर्धयेद्वा स्विष्टकृतं व्यतिषज्यैवाङ्गुली^४ अवचेदङ्गुष्ठपर्व-
मात्राणि^५ दैवतान्यवदानानि भवन्ति ज्ञाया^६मि सौविष्ट-
कृतान्यैडानि च^१ चतुर्धाकरणानि^२ ब्रह्म^३ प्रतिष्ठेति^४ ऊवा

१ प्रागावृत्तं G U.

२ Thus Be U (pr. m.) Sāyaṇa; प्रवरोव C D, प्रवरेण (omitting
वा) H Be G (sec. m.) U (sec. m.). Is राजा to be read ?

३ थाप्रज्ञातं G (sec. m.) D C U, the Viv. and Sāyaṇa; यप्रज्ञातं
Be Ben H G (pr. m.).— बंधोरा० C and Sāyaṇa.— ब्रवीत० all
(Sāyaṇa alone ब्रुवीत), cp. Āp. XXIV. 10. 17.— प्रवरमुहैव C D and
Sāyaṇa; प्रवरमुहैव G (sec. m.) U (pr. m.), प्रवरमुहै Ben, प्रवरमनुवैव
Be U H; cp. Āp. I. c.

४ Thus G U D C and Sāyaṇa; वांगुली आव० H Ben, वांगुलीरव०
Be. The Viv. also has the dual.

५ These words are effaced in G.

I. 26. 8. स्विष्टकृतः सुचमद्भिः पूरयित्वान्तःपरिधिं निनयेद्वैश्वानरे
हविरिदं जुहोमीति^१ किमु खल्वसमुदितं^२ भवतीति प्रागा-
नूयाजिकात्स्रैषादित्येव ब्रूयात्^३ ॥ २८ ॥

किंदक्षिणमग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासौ काम्या इष्टयः पशुबन्ध
इत्युपदोहदक्षिणमग्निहोत्रमित्येके^४ शरावदक्षिणमग्निहोत्र-
मित्येके^५ यत्सायं जुहोति रात्रिमेव तेन दक्षिणां कुरुते^६
यत्प्रातरहरेव तेन दक्षिणं कुरुते^७ यत्ततो ददाति सा
दक्षिणेति^८ यदहोरात्रयोर्ददातीत्येवेदमुक्तं भवत्यथ दर्शपूर्ण-
मासयोरन्वाहार्थश्च पुरोडाशस्य च^९ चतुर्धाकरणं^{१०} विज्ञायते^{११}
दक्षिणैवास्त्येषाथो यज्ञस्यैव क्षिद्रमपि दधातीति^{१२} यथैवादः^{१३} १०
सौम्ये ऽध्वर आदेशमृत्विग्भ्यो दक्षिणा नीयन्त एवमेवापि

I. 120. 4. दक्षिणं पुरोडाशं चतुर्धा कृत्वा वर्हिषदं करोति^१ वासोदक्षिणाः
काम्या इष्टयो या^२ अनादिष्टदक्षिणा^३ गोदक्षिणः पशुबन्धो^४

II. 32. 10. नित्यो ऽन्वाहार्यो^१ यथो एतच्छालौकेः कल्पं वेदयन्ते पत्नी-
संयाजेषु सर्व एवोत्तरेण गार्हपत्यं परिक्रामेयुरित्यनभ्यावृत्यै-^२
वात्र फलीकरणहोमो होतव्यो भवत्यथ हैके राकां च सिनी-
वालीं च कुह्रं चानुमतिं च पत्नीहोमं च नारिष्ठौ च होमौ

१ •दितानि H U G (pr. m.) Ben, •दिता C.

२ Given by U (pr. m.) only and by Sāyaṇa in a citation.

३ See TS. I. 7. 3. 1.

४ यथैव Ben, यथापि Be.

५ Thus Ben G (sec. m.), यासानादि° H U D C G (pr. m.), इष्टय
अनादि° Be ; cp. XIII. 1 : 120. 4.

पुरस्ताद्गृहपतेरुपजुहति सं पत्नी पत्या सुकृतेन गच्छतां यज्ञस्य
 युक्तौ धुर्यावभूताम् । संजानानौ विजहतामरतौर्दिवि ज्योति-
 रजरमारभेताः खाहा ॥ दश ते तनुवो यज्ञ यज्ञियास्ताः
 प्रीणात् यजमानो हतेन । नारिष्ठयोः प्रशिषमीडमानो
 ५ देवानां दैव्ये ऽपि यजमानो ऽमृतो ऽभूत्खाहा ॥ यं वां देवा
 अकल्पयन्नुर्जो भागः शतक्रतुः । एतद्वां तेन प्रीणानि तेन
 दप्यतमः हहौ खाहेति ^१ ॥ २६ ॥ पञ्चदशः ॥

I. 72. 3.

अथेदमग्निहोत्रः सायमुपक्रमं प्रातरपवर्गमाचार्या ब्रुवते ^१
 तत्रोदाहरन्ति ज्योतिषी इमे संनिपतिते भवत आदित्यस्य
 १० चाग्नेश्च ^१ ते न व्यवेयात्सायमाहवनीयमुद्धरन्पुरस्तात्पुच्छो
 निवपेत्प्रातराहवनीयमुद्धरन्पश्चात्पुच्छो निवपेत्सायमग्निहोत्रः
 होव्यन्नपरेण परीत्य जुहुयात्प्रातरग्निहोत्रः होव्यन्नपरेण परीत्य

I. 72. 6.

जुहुयादेवमस्यैते ज्योतिषी अव्यवेते भवतो ^१ ऽथायमुद्धरण-
 मन्त्रो वाचा त्वा होत्रा प्राणोद्वात्रा चक्षुषाध्वर्युणा मनसा
 १५ ब्रह्मणा ओत्रेणाग्नीधैतैस्त्वा पञ्चभिर्दैवैर्हविग्मिरुद्धराभि भूर्भुवः
 सुवर्द्धयमाण उद्धर पाप्मानो मा यद्विद्वान्यच्च विद्वाः-
 श्चकार । अक्ता यदेनः कृतमस्ति पापः सर्वस्मान्नोद्धृतो मुञ्च
 तस्मादिति सायः ^१ रात्रिया यदेनः कृतमस्ति पापः सर्व-
 स्मान्नोद्धृतो मुञ्च तस्मादिति प्रातरग्निं निदधात्यमृताहुति-

I. 72. 12.

२० ममृतायां जुहोम्यग्निं पृथिव्याममृतस्य जित्यै । तयानन्तः^२

काममितो जयेम प्रजापतिर्यं प्रथमो जिगाद्याग्निमग्नौ वैश्वानरे
ऽमृतं जुहोमि स्वाहेति साय५ ' सूर्यमग्नौ वैश्वानरे ऽमृतं
जुहोमि स्वाहेति प्रातरेतद्भु^१ वा अग्नेरग्निहोत्रं पयोहोत्र-

I. 73. 7. मितर^१द्वोऽन्यथाहितमग्नौन्यरिषिद्वेद्रुत्वाहवनीयमेवैकं परि-
षिद्वेद्रुत्वा^५श्चैव जुत्वा चाहवनीयमेवैकं परिषिद्वेद्रुत्वा^५श्चैव परि- ५
षिद्वेद्रुत्वा^५श्चैव जुत्वा चाहवनीयमेवैकं परिषिद्वेद्रुत्वा^५श्चैव परि-
षिद्वेद्रुत्वा^५श्चैव जुत्वा चाहवनीयमेवैकं परिषिद्वेद्रुत्वा^५श्चैव परि-
षिद्वेद्रुत्वा^५श्चैव जुत्वा चाहवनीयमेवैकं परिषिद्वेद्रुत्वा^५श्चैव परि-
षिद्वेद्रुत्वा^५श्चैव जुत्वा चाहवनीयमेवैकं परिषिद्वेद्रुत्वा^५श्चैव परि-

I. 77. 6. मायुर्मा प्रहासौज्योतिषा वो वैश्वानरेणोपतिष्ठ इत्यथेमा५
समिधं प्रवसतस्तृष्णीमभ्यादध्यात्प्रवसत्याजमानं^२ कुरुते^३ ॥३०॥

अथेमा५ समस्तहोमं यायावरधर्मेण विद्यमानमाचार्या १०
ब्रुवते^१ तत्रोदाहरन्ति यायावरा ह वै नार्मषय आस५स्ते
ऽध्वन्यत्राय५स्ते^२ समस्तमजुहवुस्तस्माद्यायावरधर्मेणाध्वनि^३ सम-
स्त५ होतव्यं^४ तस्यानिमित्तो^५ होमः^६ संवेगनेन वा निमील-
नेन वोपसमाधानेन वान्तर्दधानं^७ शूद्रगव्या^८ अग्निहोत्रं^९

१ ह ins. Be G (sec. m.); C om. ह (प्रातरेतद्वा) ।

२ प्रवसत्या० G (sec. m.) and the Viv.

३ Thus Ben H U D G (pr. m.), धन्विन्य० (i.e. धन्वन्य० ?) Be G (sec. m.). Instead of अत्रायन् Be अत्रायन् ।

४ ०णधन्विनि Be G (sec. m.).

५ Uncertain; ०स्यानिमित्तो Be C D U G (pr. m.), ०स्यानिमित्तो G (sec. m.), ०स्यानिमित्तो Ben H.

६ Conjecturally; ०द्रगव्याया अ० H G (pr. m.) U (sec. m.), ०द्राग-
व्याया अ० Ben D C U (pr. m.), ०द्रगव्याग्नि० Be G (sec. m.). Probably
we have here the genit. (dative) of ०गवी, cp. उपवसथगवी, ब्रह्मगवी ।

जुहुयान्नाहितायै न मृतवत्सायै न वह्न्यायै न वाहिन्यै^१ न
 वान्यायै न वान्यवत्सायै नानुदेश्यप्रतिगृहीतायै^२ नानुस्तरणी-
 प्रतिगृहीतायै^३ नैकस्यै दुग्धेन बहवो जुहुयुर्न वक्त्रीनामेवैको^४ ।
 दुग्धं लभमानस्योपसादनप्रभृति स्तनानुमन्त्रणं भवति ।
 ५ दीप्यमानेष्वह्यमानेषु^५ यावन्त्यग्निहोत्राण्यभ्यतिक्रान्तानि^६ स्यु-
 स्तानि प्रतिसंख्याय प्रतिजुहुयात्स^७ यद्यनस्तमिते जुहुयात्पुन-
 रेवास्तमिते जुहुयादथ यदि महारात्रे जुहुयात्पुनरेवौषसं
 जुहुयादिति^८ ॥ ३१ ॥ षोडशः ॥

0. 11.

कथमु खलु जीवपितुः पिण्डदानं भवतीति^१ येभ्य एव
 १० पिता ददाति तेभ्यः पुत्रो ददाति^२ द्वाभ्यां जीवपिता
 ददात्येकस्मै जीवपितामहो ददाति^३ न जीवन्तमतिदद्या-
 दित्येके^४ पितृव्यस्य चेतसगोत्रस्य दायमुपयच्छेत्^५ कथं तत्र
 पिण्डदानं भवतीति^६ यस्मिन्काले पित्रे पिण्डं ददाति

१ Emended; वदान्यायै Be G Ben U, दान्यायै H D, वाहिन्यायै C.

२ I am uncertain if we are to read here also अनूदेश्य (cp. XXIV. 13 : 197. 6); नानुदेश्य Be Ben C D, नानुदेश्य G U, नानुदेश्य H; अनूदेश्य one copy of the Viv., अनूदेश्य another.

३ These words found in Ben D C U only; they are mentioned in the Vivaraṇa.

४ एव effaced in G.

५ Thus Be H G; मानेष्वह्य D C, मानेषुह्य Ben U; cp. Ruradatta on Āp. IX. 8. 5.

६ अस्मि om. Ben U (pr. m.) C.

७ यज्ञीत G (sec. m.) only; cp. XX. 10 : 23. 12.

तस्मिन्काले ऽस्य पिण्डं निवृणुयाद^१थ चेदसगोत्रस्य दायमुप-
यच्छेत^२ कथं तत्र पिण्डदानं भवतीति^३ स्वेभ्यो दत्त्वा प्रतिवेशं
बर्हिं स्त्रीर्त्वा बर्हिःप्रभृति पिण्डं दद्याद^४पि वागार एव स्थाली-
पाकः अपयित्वा बर्हिःप्रभृत्येव पिण्डं दद्यात्कथं^५ खु
पुत्रिकापुत्रस्य पिण्डदानं भवतीत्येतत्ते ऽमुष्यै तत मम पिता-
मह ये च त्वामन्वेतत्ते ऽमुष्यै पितामह मम प्रपितामह ये च
त्वामन्वेतत्ते ऽमुष्यै प्रपितामह मम प्रप्रपितामह^६ ये च
त्वामन्विति^७ प्रविदानकल्पेन वा दद्यात्स्वधा पितृभ्यः पृथिवी-
षज्ञः स्वधा पितृभ्यो ऽन्तरिक्षसज्ञः स्वधा पितृभ्यो दिविषज्ञ
इति^८ पितृभ्येत्यपितामहस्य प्रपितामहस्येति नामानि न १०
जानीयात्कथं तत्र पिण्डदानं भवतीति^९ प्रविदानकल्पेन वा
दद्याद^{१०}पि वेतत्ते तत ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह ये च
त्वामन्वेतत्ते प्रपितामह ये च त्वामन्वित्युत्तर आयुषि लोम
I. 81. 2. हिन्दीतेति^{११} कस्मिन् खल्वेतत्काले केत्तथं भवतीत्यूर्ध्वः
षट्षष्टिभ्यश्च^{१२} वर्षेभ्यो ऽष्टाभ्यश्च मासेभ्य इत्येतस्मिन्नेवैतत्काले १५
केत्तथं भवतीति^{१३} कथं^{१४} खल्वनाहिताग्नेः पिण्डपितृयज्ञो
भवतीत्यनिहस्रः स्थालीपाकः अपयित्वाग्निमुपसमाधाय

१ यद्वैत G (sec. m.) only ; cp. XX. 10 : 23. 12.

२ Thus G (sec. m.) only ; all the other MSS. om. the first. प्र ।

३ Thus Ben C U (pr. m.) ; षट्षष्टि D, षट्षष्टिभ्यो H G U (sec. m.), षष्टिभ्यो Be.

४ Thus Ben D C U (pr. m.) ; भवति om. H Be G U (sec. m.).

संपरिस्तीर्याङ्गतीर्ज्ज्वा दक्षिणेनाग्निं दक्षिणाग्रं बर्हिं स्तीर्त्वा
बर्हिःप्रभृति पिण्डं दद्यादपि वागार एव स्थाणीपाकः अपयित्वा
बर्हिःप्रभृत्येव पिण्डं दद्याद्यज्ञोपवीत्येव प्राजापत्यचर्चेतमग्नि-
मुपतिष्ठेतेति । ॥ ३२ ॥

I. 82. 6;

III. 48. 16.

यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते हविष्कृता वाचं
विष्ट्याज्यानीर्जुज्यात्कस्मिन् खल्वेनाः काले जुज्यादिति
प्रस्कन्दनानां कर्म कृतैतस्मिन्नेनाः काले जुज्यात्कथमु खल्व-
नाहिताग्नेराग्रयणं भवतीत्यनिरुद्धः स्थाणीपाकः अपयित्वा-
ग्निमुपसमाधाय संपरिस्तीर्याघारावाघार्याज्यभागाविद्वाग्रयण-

१० देवताभ्यः स्विष्टकृच्चतुर्थीभ्यो जुज्यात्कामं^१ पुरस्तात्स्विष्टकृतो

I. 83. 3.

ऽज्यानीरुपजुज्यान्त्यैतेनैव मन्त्रेण प्राश्नीयाद्भद्रान्नः श्रेयः
समनैष्ट देवा इत्यपि वा श्रुतवतो ब्राह्मणस्य ऊतोच्छेषणा-

I. 84. 15.

स्मिषेत । समानः प्राश्ननमन्त्रः । कथमु खल्वन्तर्विराजं बहि-
र्विराजमन्तर्बहिर्विराजमिति जानीयान्नित्येनोपस्थाय विराज-

१५ क्रमैरुपतिष्ठेत प्रोच्य^२ पुनरागम्य^३ विराजक्रमैरुपस्थाय नित्ये-
नैवोपतिष्ठेत तेनैव^४ बहिर्विराजमुक्तमन्तर्बहिर्विराजं चेति । सो

I. 83. 16.

ऽधः संवेश्यमासाश्रत्युपायौ प्रवसति । विपरीतनामधेय एष

१ Thus G (sec. m.) only; काम Be, कर्म D, कर्मु C, कर्म U, कर्म Ben,
कथं H.

२ Thus G, प्रोच्य Be D, प्रोच्यन् Ben C U, प्राच्य H.

३ गत्य G and U (sec. m.).

४ अपि instead of the last एव Ben D C U (pr. m.).

I. 86. 5 भवति ^१ स खिद्येदं प्रायश्चित्तं मध्ये^१ पतितमाश्विनो द्विक-
पालस्तमन्तमेव^२ परिणये^३ दौक्षणीयायां चेन्नश्वेदायणीयामनु-
वर्तते^४ प्रायणीयायां चेन्नश्वेदातिथ्यामनुवर्तते^५ तिथ्यायां चेन्न-
श्वेदग्रीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमुत्तरमुत्तरं^६ तन्त्वमनुवर्ती^७
स्यादथ चेदग्निदौक्षणीयायां नश्वेत्कस्मिन् खल्वेन काले^८
निर्वपेदिति^९ दौक्षाज्जतीर्ज्वैतस्मिन्नेन काले निर्वपेदपि वा

II. 54. 4. प्रागौद्ग्रहणाद्यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते प्रवसतः
प्रस्तरेणैवास्य सह यजमानभागमनुप्रहरेद्भुवायै वाज्येन पर्यु-
पस्तीर्य^१ जुङ्गामवधाय जुङ्गयात्प्रस्तरभूयं यजमानभागो गच्छ-
तीति प्रवसतः प्रस्तरेणैवास्य सह यजमानभागमनुप्रहरेदिति^२ १०

॥ ३३ ॥ सप्तदशः ॥

II. 55. 4. अथायं पशुः सोपवसयस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवती-
त्यजस्रैग्निभिरुदवसाय षड्भूतारं^१ ज्वा यूपाज्जतिः^२ ज्वा
यूपः सयजुषं कृत्वा^३ वेदिं विमाय व्रतोपायनीयमग्निवाग्नी-
नन्वाद्ध्याद्व्रतमुपेयादिभ्राबर्हिः संनह्योपवसेदथ प्रातराग्नेयेना-^४
ष्टाकपालेन यजेतेति नु बौधायनस्य कल्पो^५ नाग्नीनन्वा-

१ मध्य H Be G U D C.

२ Thus (०समंतमेव) G H U (sec. m.), ०संतमेव C, ०समतमेव Be,
०सतमेव Ben U (pr. m.) D.

३ Thus Ben U (pr. m.) D C; ०मुत्तरमुत्तरं तचेममनु० Be U (sec.
m.), ०मुत्तरं तचेममनु० H G (pr. m.), ०मुत्तरं तंचमनु० G (sec. m.).

४ वा ins. G Be U (sec. m.) H, not Ben D C.

५ The words षड्भूतारं unto कृत्वा are given by G (sec. m.) after
उपेयात् (l. 15).

दध्यान्न व्रतमुपेयात्पाणी संमृशतीति^१ परिसृणीयात्पात्राणि
निर्णिज्य सःसादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेशयेत्तूष्णीं^२ । प्रणीते
त्वौत्तरवेदिके मन्त्रेणोपविशेत्त्रोचणीः सःस्कृत्य पात्राणि
प्रोक्षेदाज्यं निरुष्याधिश्रित्य पथंश्चि कृत्वा स्फ्यहस्तः प्राडेत्य
५ स्तम्बयजुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वमथ शालौकेररण्योरग्नौन्ममा-
रोह्योदवसाय मयित्वाग्नौ निवहत्यैवमेव^३ षड्वीतारः ऊत्वा
यूपाज्जतिः ऊत्वा यूपः सयजुषं कृत्वा वेदिं विमायाग्नौ न-
न्वादध्याद्रतमुपेयादिभ्रावर्हिः संनक्षेत्पाणी संमृशतीति^१ परि-
स्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य सःसादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत उप-
१० वेशयेत्तूष्णीं^२ । प्रणीते त्वौत्तरवेदिके मन्त्रेणोपविशेत्त्रोचणीः
सःस्कृत्य पात्राणि प्रोक्षेदाज्यं निरुष्याधिश्रित्य पथंश्चि कृत्वा
गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
समिदत्याहवनीये पूर्णाज्जतिः ऊत्वा स्फ्यहस्तः प्राडेत्य स्तम्बय-
जुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वम्^३ ॥ ३४ ॥

५. १. १५ स्फ्यो यूपो भवतीति^४ कथमु खल्वस्य खररधिमन्यने^५
यूपशकले^६ इति^७ भवन्तीत्येतस्यैवावतत्तुण्यादपि वान्यस्य

१ Thus Ben C D U (pr. m.), तूष्णीकं G Be H U (sec. m.).

२ After विहत्य G ins. (on the margin): षड्वीतारं ऊत्वा यूपं सयजुषं
कृत्वा वेदिं विमाय व्रतोपायनीयमशिलाग्नौ नन्वादध्याद्रतमुपेयादिभ्रावर्हिः संनक्षेप-
वसेत् ।
३ त्वौत्तरवेदिके Be.

४ Not wholly certain; ०संयनेयूपशकले इति Ben U C D G (pr. m.),
०संयनयूपशकले इति H G (sec. m.), ०संयनेयूपशकलमिति H. The Viva-
raṇa, although not clear, gives ०संयने as *viṣayasaptamī*. It seems
more probable we have here a dual.

तज्जातीयस्य वृक्षस्य कुर्यादक्षपाल एष भवति ^१ प्रोक्षणप्रभृति
मन्त्रान्साधयेदा परिव्ययणान्तृतौयवेलायां परिव्ययेदेवमुपर-
संमितायां ^१ पञ्चारत्निप्रभृतयः पाशुबन्धिका यूपा भवन्त्या
नवारत्नेनवारत्निप्रभृतय आग्निष्टोमिका यूपा भवन्त्येकविंशत्य-
रत्नेत्यरत्निश्चतुररत्निर्वा निरूढपशुबन्धस्य पालाशो यूपः ^५
किमु खलु प्रवसतः पशुबन्धः सिध्यती २ ^१ न सिध्यती २ ^१ इति ^१
सिध्यतीत्येक आऊरथ हैक आऊर्न सिध्यतीति ^१ लोकाग्नी-
ग्वस्विमान्द्वितीयमग्न्याधेयं ब्रुवते ^१ न ^१ तु ^१ खलु ^१ प्रवसतः
पशुबन्धः सिध्यतीति ^१ ॥ ३५ ॥ अष्टादशः ॥

कियन्तु खलु पशुबन्धे याजमानं भवतीति ^१ व्रतोपायन- १०
व्रतविसर्जने ^१ यज्ञस्य पुनरालम्भ ^१ आज्यावकाशमु हैकै ब्रुवत
उपप्रेषाश्चावण इति ^१ किं देवत्यं ^१ नु खल्विदं भवतीति ^१
मृत्युदेवत्यमित्येव ^१ ब्रूयादथेमाः पशुबन्धे षट् प्रोक्ष्यस्तिस्त्रो
ह ^१ मन्त्रवत्यस्तिस्त्रस्त्रणीका ^१ यवमतीरिन्द्रघोषवतीः पशु-
प्रोक्षणीरिति द्वणीकाः ^१ पशुपुरोडाग्नीयप्रोक्षणीः पात्रप्रोक्ष- १५
णीरिध्मावर्हिःप्रोक्षणीरिति मन्त्रसंस्कृताः ^१ पशुबन्धे चेदा-

१ Pluti signs only in Ben C D U.

२ नतुखलु Be G, ततुखलु Ben, तनुखलु H, नखलु U C, न D.

३ व्रतोपायने Be (instead of •पायन•) ।

४ Thus corrected (in accordance with the TS.) ; •देवतं or दैवतं
the MSS.

५ हि U (sec. m.).

ज्यभागावुदाजिर्हीर्षत्कस्मिन् खल्वेनौ काले यजेदिति ।
 स्वाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा प्राग्वपायै । पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा
 अन्ये देवा उपरिष्ठात्स्वाहाकृतयो ऽन्य इत्यादित्यस्यैवैते रश्मयः
 प्राचीनाश्च प्रतीचीनाश्च भवन्त्येथायं पशुपुरोडाशस्तस्य कः
 कर्मण उपक्रमो भवतीति । जघनेन गार्हपत्यं स्पृशं निद-
 ध्यात्स्फोपरि पात्रौ । पात्र्यां ब्रीहीनावपेच्छूर्पादानप्रभृति
 कर्मान्तस्तायत आप्यनिनयनान्तो । जघनेन गार्हपत्यमाप्येभ्यो
 निनयेन्नाचणौ प्रेषेण पुरोडाशीयानि^१ पिष्टानि संयौयादेव^२
 सवनीयानां । यथो एतद्बौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते ॥ ३६ ॥

I. 121. 3.

५

II. 64. 4. १०

निरवदायैवास्य खिष्टकृतमिडामवच्छेत्कथमत्र चतुरवत्तं
 भवतीत्युपस्तौर्ध पुरोडाशं द्वेधा कृत्वाभिधारयेद्देवमस्य^३ चतु-
 रवत्तं भवत्यथ हैक आचार्या एकादश धर्मान्यश्रुवन्ध उक्ता-
 दयन्त्यन्यन्वाधानं व्रतोपायनं पृष्ठ्यां प्रणैतां याजमानमान्य-
 भागौ प्राशित्रं यजमानभागब्रह्मभागौ चतुर्धाकरणं विष्णु-
 क्रमानिति । कियञ्च खलु पशुवन्धे दर्विहोमा दृष्टा भवन्तीति ।
 षड्भोता यूपाज्जति स्तोत्र्या दिशंप्रतीज्यौपयज इति । किंदे-
 वत्या उ खलु मनोता भवतीत्याग्नेयीत्येव ब्रूयात्किं देवत्य उ
 खलु वनस्यतिर्भवतीति । वैष्णव इत्येव ब्रूयाद्विज्ञायते वैष्णवा
 वै वनस्यतय इत्याप्युदाहरन्ति यज्ञो वै विष्णुरित्येथायं

१५

I. 122. 17.

I. 124. 7.

१ पुरो० Ben G (sec. m.), पौरो० the other MSS.

२ Thus U H Be G ; संयुयादेव Be, संयुयादेव० C.

३ मत्र Ben U (pr. m.), D C.

पशुः सार्वचैष्टुभो भवत्येकादश प्रयाजा एकादशानूयाजा
 एकादशकपालः पशुपुरोडाश एकादशावदान्येकादशोप-
 याजा इत्येवं पशुः सार्वचैष्टुभो भवति ^१ यथो एतच्छालीकेः
 कल्प^२ वेदयन्ते ऽरण्योरग्नौन्मसारोहोदवस्येत्त^३ चेत्तत्र चेष्टन्त-
 मादित्यो ऽभ्यस्तमित्यात्कथं तत्र प्रायश्चित्त^४ सिध्यती^५ ३^६ न
 सिध्यती^३ इति ^१ सिध्यतीत्येक आऊरय हैक आऊर्न
 सिध्यतीति ^१ यज्ञाभिपरीत एष^२ आकाशो भवति ^१ नैव
 सिध्यतीतौन्वा^५ अयं पशुः सार्वचैष्टुभो व्याख्यातः ^१ ॥ ३७ ॥
 एकोनविंशः ॥

अथातः कामान्यशून्याख्यास्यामः ^१ को नु खल्वेषा- १०
 सुपांशु भवतीति ^१ य एवाश्वमेधिकाः प्राजापत्याः सावित्राः
 सारस्वताः पौष्णा याम्याः पितृदेवत्या द्यावापृथिव्या वायव्याः
 सौर्या वैश्वकर्माणा इति ^१ गर्भिण्यो भवन्तीति कथमत्र प्राय-
 श्चित्त^४ सिध्यती^३ न सिध्यती^३ इति ^१ सिध्यतीत्येक आऊरय
 हैक आऊर्न सिध्यतीत्येतत्समृद्धय एता भवन्ति ^१ नैव सिध्य- १५
 तीत्यादित्यां मल्हां गर्भिणीमालभत इत्यृषिनामधेयमेवैत-

१ The kalpa of Śālīki here alluded to I have not traced in our Dvaidhapraśnas; the prāyaścitta is, according to the Vivaraṇa, the one treated of in XIV. 24 init.

२ Thus G (sec. m.) Be; •समारण्यो• the other MSS.

३ Pluti signs not given by all the MSS. here and infra.

४ एष om. H Ben C.

५ सिध्यतीतीचा H, सिध्यतीतिन्वा (or चा) or सिध्यतिन्वा the other MSS.

झवत्यपन्नदती^१ भवतीत्यहीनदतीत्येवेदमुक्तं भवत्यथेयं दशर्षभा
 संवत्सरमभि विहिता^२ । प्राजापत्य^३ एवैषां कद्रुर्दशमो भव-
 तीति^४ । कथमत्र ब्रह्मचर्यं^५ सिध्यती^३ न सिध्यती^३ इति ।
 सिध्यतीत्येक आङ्ग^६रथ हैक आङ्ग^६र्न सिध्यतीति । संतिष्ठते ।
 ५ नैव सिध्यतीति । पर्यारिणी भवतीति । परिहारसूरित्येक
 आङ्ग^६रथ हैक आङ्गरनुजैवैषोक्ता भवति । वेहदित्येतामा-
 चक्षते । ॥ ३८ ॥

सोमापौष्णं त्रेतमालभेतेति । त्रयाणामेवैष उक्तो भवत्य-
 थायुदाहरन्ति यस्मिन्सो धयतीति । त्वाष्ट्रं वडवमालभेतेति ।
 १० यमेवैतं पुमांसं^७ सन्तमधिरोहति स वडवो । विषम आल-
 भेतेति । देवयजनं^८ वा विषमं^९ स्याद्यस्मिन्वा पशुमालभेतां
 चौषधीनां च सन्धावालभत इत्युदकान्त इत्येक आङ्ग^६रथ
 हैक आङ्गः प्रावृषि वा शरदि वेति । यस्याश्विने शस्यमाने
 सूर्यो जाविर्भवति सौर्यं वज्ररूपमालभेतेति । प्रायणीये
 १५ चेदतिरात्रे न दृश्येतारम्भाणीयस्याङ्गः सवनौयस्योपालम्भं

१ Uncertain ; इत्युषीनाम० Be, इत्युषिनाम० Ben C G D, इत्युषिम० H,
 इत्युष्टिनाम० U (pr. m.), इत्युष्टिनाम० U (sec. m.). Read perhaps
 इत्युषीनामधेय० ?

२ Thus Ben C D G (pr. m.), विहिताः Be U H G (sec. m.).

३ Thus Ben C U D G (pr. m.), ०पत्या Be H G (sec. m.).

४ इति only in Be.

५ Before देव० all the MSS. exc. Be ins. यद् or य ।

कुर्यादथ चेदुदयनीये ऽतिरात्रे न दृश्येतैकाहिके वानूबन्ध-
 स्थोपालम्भ्य कुर्युरपि वोदवसायैवैतेन पशुना यजेरन्नितीन्वा^१
 दमे काम्याः पशवो व्याख्याताः । ॥ ३६ ॥ विंशः ॥

॥ इति चतुर्विंशः प्रश्नः ॥

III. 69. 2.

कथमु खलु यावज्जीवप्रयुक्तानां चातुर्मास्थानामनुप्रयोगो
भवतीति ^१ फाल्गुन्यां वा चैत्र्यां वा पौर्णमास्याः शुनासी-
रीयपरुषा यजेताथ वैश्वदेवायोपवसेद्वैश्वदेवेनेष्टा पौर्णमास-
वैमृधाभ्यां यजेताथ चेदिष्ट्या पशुना सोमेन वा यजेत कथं

५ तत्र कुर्यादिति ^१ प्रतिहृष्येतस्य पक्षस्य शुनासीरीयपरुषा
यजेताथैतेषामेकेन यजेताथ वैश्वदेवायोपवसेद्वैश्वदेवेनेष्टा पौर्ण-
मासवैमृधाभ्यां यजेतेति ^१ यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेद-
यन्ते यावज्जीवप्रयुक्तान्येव चातुर्मास्थानि स्युरन्तर्मिथुनानि ^१
प्रथमे त्वेव संवत्सरे व्रतं चरेदिति कथमत्रेष्टिपशुबन्धा इति ^१

ib.

१० काममिष्ट्या कामं पशुबन्धेनेति ^१ क उ खलु चातुर्मास्थानि
समासं गच्छन्तीति ^१ राजसूये च चातुर्मास्थेषु च सोमेऽश्वित्येव
ब्रूयादथाप्युदाहरन्ति द्वादशाहे ऽपि चातुर्मास्थैर्यजेत ^१ वैश्व-
देवेनेष्टा ^१ चतुर्थ्यां वरुणप्रघासैरष्टम्यां च ^१ नवम्यां च साक-
मेधैर्द्वादश्याः शुनासीरीयपरुषा यजेतेति ^१ विज्ञायते संव-
त्सरप्रतिमा वै द्वादशरात्रयो भवन्तीति ^१ चित्रद्वर्हिर्भवतीति ^१
I. 130. 5. १५ तृष्णीकानि हान्तराणि भवन्तीति मन्त्रवदु ^१ ह वाह्यमेतदेव ^१
I. 134. 3. सदन्यत्रेष्टिसंनिपाते ^१ विपरीतं भवतीति ^१ क उ खलु करम्भ-

१ Before वैश्व० D G U C ins. प्रथमायां, which, strictly spoken, is superfluous.

१ च om. U G D Ben C and Rudradatta on Âp. VIII. 1. 2; it is found in Be H and the Vivaraṇa.

१ Thus G; D Ben (pr. m.) U (pr. m.) C present the same reading, leaving out only च; U (sec. m.) Ben (sec. m.) Be ins. एतदुः between मन्त्रवदु and उ; H reads as G, only ० तदेव वाह्यमेतदेव०; Ben ० वदेतदुहान्यमेतदुपसदन्यचे०, Be: ० वदेतदुहान्यमेतदुपसदन्यचे० ।

पात्राणि प्रथमं मन्त्रं लभन्त इति^१ प्रोक्षणं इत्येवं ब्रूयात्सह
हविर्भिः करम्भपात्राण्यभिपर्यग्नौ कुर्यात्^२ किं देवत्यानि नु खलु
करम्भपात्राणि भवन्तीति^३ वारुणानीत्येव ब्रूयाद्विज्ञायते
ऽन्यमेव^४ वरुणमवयजत इत्येवं प्रेत सुदानव इति गृह्यान्प्रेक्षे-

II. 72. 1. तेत्येवेदमुक्तं भवति^५ तौ व्यतिचारः स्रग्भयजुषी हरेयाता-
मितश्चामुतश्च^६ यन्तं^७ प्रतिप्रस्थाताध्वर्युः परिगृह्णीयात्सह^८ निरु-
प्रस्य प्रतिप्रस्थातापो निःषिच्याध्वर्योराज्यस्य^९ वाचयेदध्वर्यो-
रतिप्रणयनादादायाध्वर्युः स्वमिधमपक्रम्यैव तिष्ठति^{१०} ॥ १ ॥

अथायं प्रतिप्रस्थातान्तरेणैध्वर्यं^{११} चाहवनीयं चोपातीत्य
स्वमिधमाददीत^{१२} तावपसलैः^{१३} पर्यावृत्यध्वौ हरेयातामथा-
मुतः^{१४} प्रदक्षिणमावृत्यध्वौ प्रतिष्ठाप्यैतेनैव यथेतमेत्य प्रतिनि-

१ Thus Be G (sec. m.), the Viv.; प्रोक्षणाप्रभृतौत्येव U G (sec. m.)
Ben H, प्रोक्षणप्रभृत्येव D, प्रोक्षप्रभृत्येव C.

२ Thus all, cp. the Calcutta edition of TS, vol. II, p. 41, l. 5
from bottom (TBr. I. 6. 5. 4 ?).

३ °स्वायंतं Be G U (pr. m.).

४ Thus G U (sec. m.) and the Viv.; प्रतिगृह्णे D C U (pr. m.)
Be Ben; H om. the prepos.; cp. Āp. VIII. 5. 12.

५ °ध्वर्युरा° H Ben (pr. m.).—After वाच्यस्य C D Be G U (pr. m.)
ins. च, U (sec. m.) चार्धम् ।

६ Thus Ben H U (sec. m.) and the Vivaraṇa; °स्वातोत्तरेण Be
G C U (pr. m.) D.

७ Thus G U C and the Viv., the other MSS. om. तौ ।

८ परिहरेयानाम° U (sec. m.).

वर्धयते प्रतिप्रस्थातान्तरेण वेदी प्राचीनमुपयमनीहारो^१ ।

ऽथेमा अध्वर्याः प्रोक्ष्णो दक्षिणेन प्रतिप्रस्थातारं परिगृह्णा-

सादयेदेवमेताभिरनभिपरिहृतो भवत्यथेयं^२ मारुती दक्षिणां

वेदिं गच्छति सप्तमी^३ हविषामधिश्रीयते^४ । कथमेतयाव्य-

वेतानि भवन्तीति^५ प्रतिगृह्येनामयेण दक्षिणेन^६ हवींश्च-

नभिघारितामुद्वासयेदथैनं पुनरधिश्रित्याभिघारितामुद्वा-

स्थान्तर्वेद्यासादयेदेवमेतान्यव्यवेतानि भवन्त्यथायं प्रतिप्रस्थाता

मारुत्यै दैवतस्य सङ्गदेवानुवाचयेत्सङ्गदाश्रावयेदथान्यत्राध्वर्याः

कृतानुकारो भवतीति^७ तद्यदिहश्रावयतीह^८ यजतीति

तद्वतिप्रस्थाता कृतानुकार एव भवत्यथेदं मारुत्ये मेक्षण-

मयेणौत्तरवेदिकमग्निं^९ परिगृह्णानुग्रहरेद्यथो^{१०} एतदौपमन्यवस्य

१ Thus G U C D, *यमनिहारो the other MSS.

२ इति after भवति ins. D U Ben C.

३ Uncertain reading and meaning, the Vivaraṇa of this passage is missing. G (sec. m.) reads as given above; सप्तम्यश्च हविषामधिश्चि° Ben (pr. m.) C, सप्तम्या हविषामधिश्चि (or च)यते Be U (sec. m.) Ben (sec. m.) G (pr. m.), सप्तम्यश्चविषमिचयते H.

४ Instead of दक्षिणेन (thus G, Ben sec. m. Be) दक्षिणा U (sec. m.), दक्षिणानि C Ben (pr. m.) U (pr. m.) H D.

५ Thus Ben (sec. m.) G (sec. m.), the last MS ins. इति also after *श्रावयति H (only *वयतिह) and the Viv. (reading यदी°) : तद्यदाह° Ben (sec. m.), तद्यदाश्रावयतीह Be, तद्यदिहश्रावयतीति तत्-प्रतिप्रस्था° C.

६ *प्रेषोत्तर° Be H.

७ पर्याहृत्यानु° U (sec. m.).

कल्पं वेदयन्ते तुषैश्च निष्कासेन चावभृथमवेयादिति देवतं
प्रदाय खिष्टकृतं प्रयच्छेत्तुषान्संप्रकीर्षादकान्तं प्रत्यस्येत्सिद्धमत

L. 141. 18. ऊर्ध्वमथायं गृहमेधीय आज्यभागप्रतिपत्केडान्तः^१ संतिष्ठते ।

I. 74. 10. तत्र नास्ति प्राग्नित्रं^१ तूष्णीं^२ समक्ताज्ज्वाकलान्परिधीनघ्ना-

L. 143. 18. वनुप्रहरेदभिवान्यायामविद्यमानायाः संधिनीक्षीरं दोहये- ५

दिति^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

I. 143. 17. अथायं महापितृयज्ञस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^१
वर्हिर्यजुषा कुर्याद्देवानां पितॄणां परिषूतमसि देवपितॄर्वर्हिर्मा
त्वान्वङ्मा तिरक्पर्व ते राध्यासमित्यपहतो ऽरुः पृथिव्यै देव-
पितृयजन्या इत्यपहतो ऽरुः पृथिव्या अदेवपितृयजन इत्येव- १०
मेतेष्वधिकरणेषु कुर्याद्यत्र देवास्य पितरस्य संनिगच्छेयुः^१
पाणी संमृशीत^१ परिस्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य सःसादये-
द्ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेश्यात्रैवोत्तरत उदपात्रं निधाय जघनेन
गार्हपत्यः स्फ्यं निदध्यात्स्फ्योपरि^२ पात्रौ^१ पात्र्यां ब्रौहीना-
वपेच्छूर्पादानप्रभृति कर्मान्तस्तायत आप्यान्तो^१ जघनेन १५
I. 147. 4. गार्हपत्यमाग्नेभ्यो निनयेद्विपरिक्रामन्येत ऋत्विजो^१ ऽध्वर्यु-
रनन्तरो ऽग्नेः स्यादथ यजमानो ऽथ ब्रह्माथामौघो^१ ऽपि

१ Thus G U D Ben C, °त्वेडांत Be, °त्वेडांता H; read °प्रतिपत्क
इडान्तः ?

२ Thus (and cp. XXI. 3 : 74. 10) Ben U H, °ज्ज्वाका° D C,
°ब्राह्माका° G (sec. m.) Be.

३ निधाय instead of निदध्यात् Ben U (sec. m.).

- ib. वाग्नीध्र एवानन्तरो ऽग्नेः स्यादथ यजमानो ऽथ ब्रह्माथाभ्वर्यु-
 विपरिहरन्ति हवींष्यग्रेण पुरोडाशं धाना जघनेन धानाः
 करम्भमित्येवं विपरिहतानामेवैतेषां हविषामेकैकमुदास-
 येत्^१ क उ खलु त्रैयम्बका निरूप्यन्त इत्युदास्य हवींषि
 ५ रुद्रायाम्बिकायै जुष्टं निर्वपामीति यस्य मन्त्रवन्तः^२ कायेति
 कायं निर्वपेत्कायानुब्रूहीत्यनुब्रूयात्कं यजेति यजेत्क उ खलु
 I. 153. 1. त्रैयम्बकाणां सौविष्टकृतं भवतीति^३ यदेवातो मृत आस-
 जतीत्यसमुदित ऋषभं ददातीति^४ महाहविषामेवैषो ऽसमु-
 दिते^५ दातव्यो भवति^६ सर्वमेव याजमानं पितृयज्ञ उत्वौ-
 १० देत्यश्वन्धे सौम्ये ऽध्वरे ऽन्यत्रतत्रोत्पत्तिवचनात्सर्वं^७ एवाग्नि-
 र्याजमानो ऽग्निचये सर्वमेवान्याधेयच्छन्दो^८ याजमानमन्या-
 धेये^९ ॥ ३ ॥ द्वितीयः ॥

- I. 156. 1. अग्निष्टोमेन यज्यमाणः प्रज्यमात्मानं कुर्वीत^१ येनास्या-
 कुशलं^२ स्यात्तेन कुशलं कुर्वीत^३ यान्यृणान्युत्थितकालानि
 १५ स्युस्तानि व्यवहरेदनुज्ञापयीत वा^४ स पुरस्तादेवोपकल्पयते

१ इति om. Ben H.

२ Emended ; समुदितो MSS.

३ Thus U Ben C D H ; न्यत्रचोत्पत्ति० G and the Viv. ; न्यत्रचोत्प-
 पत्ति० Be.

४ Thus G U (sec. m.) and the Viv. ; *धेयं चंदसो H Ben D C,
 *धेयं चंदसो Be.

५ Thus (and cp. XXIV. 12 : 195. 8) Be D U C, *स्याऽकुशलं G,
 *स्यकुशलं Ben H.

I. 156. 6. प्रभूतं तण्वत्प्रं पश्चाज्यं स्यात्त्वमत्रं कुम्भं च कुरीरं चेति ^१
 विदलसु ह कुम्भं भवति जालसु कुरीरं ^१ द्वादशशतं दक्षि-
 णानां ^१ विज्ञायते इन्दोगब्राह्मणं वीरहा वा एष देवानां यः
 सोममभिषुणोतीति ^१ शतेन वीरं निरवदयते ^१ दशभिर्दश
 प्राणान्यैकादशी तयात्मानं ^१ यैव द्वादशी सा दक्षिणेत्यथ ^१ ५
 हैक एकविंशतिदक्षिणेन यजन्त एकविंशं यज्ञायज्ञिय-
 मिति वदन्तो ^१ इय हैके सप्तगुना यजन्ते सोमक्रयण्यतिथि-
 गव्यनूबन्धाश्चतस्रो ^१ मथ्यतस्तदपि दाशतये ^१ विज्ञायते प्र सप्त-
 गुमृतधीति सुमेधामिति ^१ ॥ ४ ॥

156. 9. अथातो देवयजनकल्पः ^१ स एतद्देवयजनकल्पं जोषयते १०
 पुरस्तादुदकमनूपरमनुपहितमविष्टगदार्थनिरिणमसुधिरमभङ्ग-
 रमवल्लौकं ^१ वज्रलौषधिं ^१ यत्रान्यान्नया ओषधयो व्यतिषक्ताः

^१ दक्षिणेत्यथ Be Ben (sec. m.). On this passage cp. Pañc. br. XVI. 1. 12.

^२ After ०गव्य० G ins. (on the margin), ०यैचेत्य, thus also the Vivaraṇa.

^३ See R̥gveda X. 47. 6.

^४ नूपहितम० Be G (sec. m.), the Viv.; ०नूपहितम० the other MSS.—०विष्टगदार्थनि० G and one copy of the Viv.; ०विष्टगदार्थनि० Ben and another copy of the Viv.; ०विरंदार्थनि० U; these MSS. point to a reading अविष्ट(स)गदारि; ०विष्टगदार्थमनि० D, ०वि(पि)व्यस-
 ०दीर्थे(र्व)मदणं Ben C H D; these MSS. point to a reading अवि-
 ष्टगदार्थम्. Both readings occur equally in Baudh. pit̥medha I. 4: 7. 14 (cp. Hir. pi. sū. I. 1: 33. 3). Gārgya Gopālayajvan comments: अविष्टगदारि यत्र विविधं दारणं प्रदरादिकं विदारणं न विष्ट तदविष्टगदार्थम् ।—वज्रलौषधि G U D C, the Viv.; ०वधी Be ०वधिकं Ben ०वधीकं H.

सुः प्रागुदक्प्रवणं यथा चात्वालसारिणीरापः स्युर्नातिप्रवणं
यस्मादन्यत्पुरस्तात्समन्तिकं देवयजनं न विन्देयुस्तदेतां प्राची-
नवशाः शालां मापयन्ति^१ छत्तिकाः खल्विमाः प्राचीं
दिशं न परिजहति^२ तासां संदर्शनेन मापयेदित्येतदेकं^३

५ श्रोणासंदर्शनेन मापयेदित्येतदेकं^४ चित्रास्त्रात्योरन्तरेणेत्येत-
दपरं^५ दिक्ष्णतिकाशा भवतीति^६ द्वाभिरेवैषां दिक्ष्णतिका-
काशा भवत्यथाप्युदाहरन्ति^७ वशांनानामेवातीकाशाङ्कुर्या-
दिति^८ द्वौ स्तोमौ प्रातःसवनं वहत इति^९ चितृत्पञ्चदशौ
प्रातःसवनं वहतः^{१०} पञ्चदशसप्तदशौ माध्यन्दिनं सवनं^{११}

१ सप्तदशैकविंशौ तृतीयसवनमेष एव सप्ततुष्टोमो भवति^{१२}
चत्वारो हि स्तोमा भवन्त्येष एव सप्तादशस्तोमो^{१३} भवति^{१४}
द्वादश हि^{१५} स्तोत्राणि भवन्ति^{१६} यथो एतदौपमन्यवस्य कल्पं
वेदयन्ते पुरस्तादेवैतत्त्रैविध्यगतेषु देवयजनमध्यखेदिज्ञायते
सा वा इयं सर्वैव वेदिरिति^{१७} ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

L. 159. 9. १५

अथेममाग्रावैष्णवमेके प्रागप्युदीचायै ब्रुवत उपरिष्ठाद्वा^{१८}

१ MSS., exc. H. °जहति (°जाहन्ति Be).

२ भवतीति MSS., but दिक्ष्णतिकाशा is adj., sc. शाला ।

३ °वैषां MSS.

४ Thus (भवति) U only, भवत्य° H, भवन्तीत्य° all the other MSS.

५ See TS. VII. 1. 1. 1.

६ Thus C and the Viv., all the other MSS. unanimously °स्तोमौ ।

७ Om. G U D C.

८ Thus Be G U D Ben (sec. m.); उपरिष्ठाद्वायं H Ben (pr.m.)
and the Viv. one copy another, sec. m., originally reading
उपरिष्ठाद्वयं; the Viv. explains यथा कल्पे ।

क उ खलु दौचणीयायै बर्हिर्धनुषा कुर्यादिति व्युपनिधाय^१

I. 159. 10. संभारान्प्राक् पाणि^१संमर्शनान्नं यजमानं व्रतमुपनयति न पत्नीः

संनक्षतीत्यध्वरदौचायै व्रतं प्रणुदते^१ सर्वैर्वैषा व्रतोपायनीया

I. 159. 11. भवतौष्टिरग्रमु पत्नीसंनहनं^१ न यजमानभागं करोति न

ब्रह्मभागमित्याग्नीःसंयोजनावेवैतावुक्तौ^१ भवतः^१ किमुपक्रम-

माणो यज्ञमाग्निषं वदेदित्यथापि सुभिचो व्रतोपायनीयस्य

भवतीति^१ कस्यै^१ किं^१ सुभिचायावद्येद्यजमानभागस्य खलू-

त्सादनाद्ब्रह्मभाग उत्सीदति^१ संयुक्तौ ह्येतौ यजमानभागब्रह्म-

I. 159. 12. भागाविति^१ न बर्हिषदं पुरोडाशं करोति नान्वाहार्यं याच-

तीति^१ दक्षिणोक्तावेवैतावुक्तौ^१ भवतो^१ ऽन्या उ खल्विह १०

ib. दक्षिणाः प्रतिस्थाता भवन्ति^१ न फलीकरणहोमेन चरति

न समिष्टयजुर्जुहोतीत्यन्तपरिक्रमिणावेवैतावुक्तौ^१ भवतः^१

I. 159. 13. किमुपक्रममाणो यज्ञमन्तं परिणयेदिति^१ न पूर्णपात्रे यज-

मानं वाचयति न विष्णुक्रमान्क्रमत इत्यवभृथोक्तः खलु पूर्ण-

१ Thus Be G (sec. m.) and the Viv. a. h. l. and as cited elsewhere; the prep. वि om. D U Ben H C.

२ Thus Be U (sec. m.) G (only °वैवै°); एव H U (pr. m.), °संयोजनाव- - D, °संयोजनायेवैतावु° Ben and a citation by Sāyana; °संयोजनावैमानायु° C.

३ The Viv. seems to read तस्यै ।

४ Thus Be G U (sec. m.) Ben (sec. m.) and the Viv.; दक्षिणौ-कार्यावेवैतावु° Ben and U (pr. m.), दक्षिणैकायौ एवैतावु° D, दक्षिणैकार्यौ एवैतावु° C, तच्चगणोक्तादक्षिणैकार्यावेवैतावु° H.

५ °क्रमणावे° D C, °क्रामिणावे° Be.

पात्रो भवत्यन्यः खल्विहावभृथः प्रतिस्थातो भवत्यन्तपरि-
क्रमिणो विष्णुकमाः^१ किमुपक्रममाणो यज्ञमन्तं परिणये-
दिति^१ ॥ ६ ॥

159. 18.

द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छ्रिति^१ कतमानि खल्वि-

मानि वात्सबन्धानि भवन्तीत्येता एव सुवाज्जतीरन्यत्र स्वाहा-

160. 10.

कारादित्यथाप्युदाहरन्ति समानमंख्यानो ऽग्निर्हविं^२ तिस्रो
देवतास्तानि द्वादशार्थिदं कृष्णाजिनं नौरुक्तं^३ भवत्याच्य जान्वे-

I. 163. 5.

तत्पार्श्वत एवाभिमर्पेद्वक्षिणं प्रति रभ्रं यथा नावं^४ नक्तं चेद-
मेधं पश्येदाहवनीयमेवेतेन यजुषोपतिष्ठेताथेमानि द्वेक्षाणि

१० व्रतानि सायमुपक्रमाणि प्रातरपवर्गाण्यथौपसदाणि प्रातरूप-

I. 164. 2.

क्रमाणि सायमपवर्गाण्यथेदं^५ द्वैक्षं^६ व्रतं परिश्रित्यैव व्रतयेदा-
हवनीय एवैतत्प्राग्निहोच^७ ह्रयते स मानुश्चाखतीति^८

॥ ७ ॥ चतुर्थः ॥

१ See TS. VI. 1. 2. 5.

२ श्रिक्वचि G (sec. m.), निक्वचि Be, ग्रीनिति U (sec. m.), ग्रीनिति C,
ग्रीरिति the other MSS.

३ See TS. I. 2. 2. e (last pāda).

४ Thus Ben (pr. m.) G (sec. m.), ०थैतदैक्षं ०थैतदैक्षं H C U D
G (pr. m.) Ben (sec. m.).

५ Thus H, समनुश्चाखतीति Be Ben, स मानुश्चाखीदिति C U D G (pr.
m.), समनुश्चाखीदिति G (pr. m.). The Vivaraṇa seems to have
read as C, etc.: स आहवनीयोऽनुश्चाखीत् आत्मीयमन्यत्र ह्रयमानं दृष्ट्वेति,
but we expect a future: 'if the Āhavanīya sees that I offer
somewhere else, it will...'

1. 167. 3. अथायं प्रायणीयस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^१
 बर्हिर्यजुषा कुर्याद्यदि पुरस्तादयजुष्कृतः स्यात्प्राणी संमृशतीति^२
 परिसृणीयात्प्राणि निर्णिज्य सःसादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत
 उपवेश्यात्रैवोत्तरत उदपात्रं निधाय जघनेन गार्हपत्यः स्फ्यं
 निदध्यात्स्फ्योपरि पात्रीं^३ पात्र्यां ब्रौहीनावपेच्छूपादानप्रभृति^४
 कर्मान्तस्तायत आ प्रस्कन्दनात्प्रस्कन्दनान्तं कर्म कृत्वाहवनौये
 सुवाङ्मतिः ऊलोपनिष्क्रम्य संप्रैषमुक्त्वाभिप्रपद्य तिरः पवित्रमप
 आनीयाधिश्रित्य तिरः पवित्रं तण्डुलानावपेदथाज्यं निर्वपे-
 दथाज्यमधिश्रयेद्भयं पर्यग्निं कृत्वा स्फ्यहस्तः प्राडेत्य स्तम्भ-
 येजुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वः^५ शंयन्तः^१ प्रायणीयः संतिष्ठते^{१०}
 को नु खल्वस्य कर्मणो ऽवशेषो भवतीत्या सुचां विमोक्तान्
 चरुहविषामाप्यनिनयनं विद्यत इति^२ स्थालीभिश्चैव चरुं

I. 169. 20. निर्वपेदिति नु^३ बौधायनस्य कल्पः^४ किंदेवत्या उ खलु
 पदाङ्मतिर्भवतीत्याग्नेयौत्येके^५ वैष्णवीत्येके^६ प्राजापत्येत्येके^७

I. 172. 19. वाग्देवत्येत्येव^८ ब्रूयात्कृष्णयोर्णासुकया सोमविक्रयिणमन्तरेण^{१५}

I. 172. 15. भूमके^९ विध्यति^{१०} राजानं प्रत्यपोर्णुते यजमानः ॥ ८ ॥

१ शंयन्तः G D C U (pr. m.), शंयन्तः Be.

२ Effaced in G.

३ Om. Be H.

४ Thus H, देवतेत्येव the other MSS.

५ Thus G U (sec. m.) and the Viv. (both copies); अमेके Be,

भूमके Ben H Kes., भुवोमये C D; cp. Baudh. grhs. I. 1: अथै-
 नामन्तरेण भूमके दर्भेण संमार्ष्टि ।

वयः सुपर्णा उपसेदुरिन्द्रमित्येतथाय यदि न सोमविक्रयी
स्यादग्रेण यूपावटकालं पलाशशाखां निहत्य समुपनह्य राजानं
पलाशशाखायाः समासज्योपासीताय यदि कश्चित्सवसंयुक्तं
व्याहरेत्प्रिमिति वा त्वरध्वमिति वा कुरुतेति वा^१ तद्राजा-

173. 19. ५ नमाददौत^१ न संवादा आवर्तेरन्स^२ सोमविक्रयी स्यादथेयं

174. 14. प्रथमा सुब्रह्मणोकारान्तैवैषोक्ता भवत्यथायमातिथ्यस्तस्य कः

कर्मण उपक्रमो भवतीति^३ बर्हिर्हजुषा कुर्याद्यदि पुरस्ता-
दयजुष्कृतः स्यात्पाणी संमृशौत^४ परितृणीयात्पात्राणि
निर्णिज्य सः सादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेश्य दक्षिणमनङ्गाहं

१ विमुच्यात्रैवोत्तरत उदपात्रं निधाय जघनेन गार्हपत्यः स्पर्शं
निदध्यात्स्फोपरि पात्रौ^५ पात्र्यां ब्रीहीनावपेच्छूपादानप्रमृति
कर्मान्तस्तायत आ प्रस्कन्दनात्प्रस्कन्दनान्तं कर्म ह्यवोत्तरमन-
ङ्गाहं विमुच्य राजानं प्रपादयेत्सिद्धमत्राग्निष्टोमिकं^६ कर्म

175. 19. जानौयादा संप्रैषात्कृष्णाजिनावधवनेनैवातिथ्यं^७ प्रतिपद्यते^८

१५ सिद्धमत ऊर्ध्वम्^९ ॥ ६ ॥ पञ्चमः ॥

स दर्भपुञ्जीलमुदृह्येति^{१०} कतरन्नु खल्विदं दर्भपुञ्जीलं
भवतीति^{११} यदेवैतद्गोदानयोर्निदधातीति^{१२} सप्त गिरीन्मि-
त्तेति^{१३} कतमे नु खल्विमे गिरयो भवन्तीति^{१४} प्रयाजानू-

१ वेति or वोति MSS. exc. H; om. C.

२ ष्टोमिकं G U; D C.

३ षधवने G and the Viv.; षधवने Be, षधवतिने Ben, षधवने.

D U C.—तिथ्यं G, तिथ्य Be, तिथ्य the other MSS.

याजा^१ एवैता उक्ता भवन्तीति दीक्षणीयायाः प्राचणीयाया
 आतिथ्याया अग्नीषोमीयस्वेत्यथाप्युदाहरन्ति^२ दीक्षणीया प्राच-
 णीयातिथ्योपसदो अग्नीषोमीयः सप्तम इति^३ " यज्ञो देवेभ्यो
 निलायतेति^४ ' कतमो^५ नु खल्वयं यज्ञो भवतीति^६ ' य एवैष
 इडान्त आतिथ्यः संतिष्ठते^७ " तं देवा हस्तान्स्पर्शयन्ति^८ " ५
 यदेवैतन्तानूनम्रः समवन्मृशन्तीति^९ " तमिन्द्र उपर्युपर्यत्यक्राम-
 दिति^{१०} ' यदेवैतदुपसद्भिश्चरन्तीति^{११} " तमेभ्यो यज्ञ एव यज्ञ-
 माहरदिति^{१२} ' कतमो^{१३} नु खल्वयं यज्ञो यज्ञमाहरदिति^{१४} ' ५
 दीक्षणीया प्राचणीयातिथ्यैष एव यज्ञो यज्ञमाहरदिति^{१५} " ५
 वराहो ऽयं वाममोष इति^{१६} ' सुत्यमङ्गां वर्षिष्ठं^{१७} ' तद्यजमानं १०
 वामं वसु मुष्णातीति^{१८} " के नु खल्वतिथ्यस्थानूयाजा^{१९} भव-
 न्तीत्युपसद इत्येव ब्रूयात्किं देवत्या उ खलूपसदो भवन्ती-
 I. 178. 19. त्वाग्नेय्य इत्येव ब्रूयात्कथमु खलूपसदासुपक्रमो भवतीति^{२०} ' ५
 वर्धिर्यजुषा कुर्याद्यदि पुरस्तादयजुष्कृतः स्वात्पाणी संमृशति^{२१} ' ५
 परिसृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य सःसादयेन्मदन्तोः सःस्कृत्य १५
 पात्राणि प्रोचेदाज्यं निरुष्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा स्फ्यहस्तः
 प्राङ्मेत्य स्तम्बयजुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वं^{२२} ' यथा प्रकृत्यामेवं प्रथ-

१ नूयाजा MSS.

२ षोमीयस्य चेत्यथा G U (sec. m.).

३ सम् found in Be G U D C only.

४ From कतमो unto आहरदिति missing in G H ; इति missing in Ben C Be D U.

५ इति missing in G U C.

मायासुपसदि सुचः सादयेद्भूढा द्वितीयस्यामभूढतरासृती-
यस्याः^१ संवरमाणा इवोपसद्भिः प्रचरेद्युर्नाकृतमाद्रिये-
रन्समग्राङ्गुलिः^२ सुवमादायास्यन्निवोपसदं जुहुयादिति ।
॥ १० ॥ षष्ठः ॥

- I. 188. 13. क उ खल्वग्नीषोमीयस्य बर्हिर्धनुषा कुर्यादित्युदास्य
प्रवर्ग्य प्रागाहवनीयस्य प्रणयनात्सवनीयेभ्यश्च वत्सानुपाकुर्चा-
द्वावच्छिन्न आहवनीये गार्हपत्ये पदद्वतीयमुपवपेदेवमुपय-
I. 183. 14. मनीष्वधेयमौदुम्बरी^३ स्त्रूणा यजमानेन संमिता कार्या
भवत्यथायं यूपो यजमानस्यारत्निभिर्विमितो भवति ।
१० ससोपर^४ इत्येके^५ ऽत्रो हैवैतानि^६ कुर्याद्यूपावटं तु^७ परि-
I. 194. 11. लिख्य पाणी संमृग्रीत^८ परिसृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य
सःसादयेत्त्रोक्षणीः सःसृज्य पात्राणि प्रोक्षेद्वाज्यं निरुथा-
धिश्चित्य पर्यग्निं कृत्वा सुचः संमार्ष्टि^९ ता उत्तरवेदिः
हरन्ति प्रोक्षणीश्चाथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमभिसंनह्येत्यौरोडा-

१ ऽढतरासृ० H Ben U Be; ऽढतराढं० G, ऽढतराढ० D C.

२ Thus G D Ben CU (pr. m.), ऽसग्राङ्गुलि Be, ऽसग्राङ्गुलीभिः U (sec. m.). H defective. The Viv.: परिमृहीतमूलं प्रस्तरमादाय ।

३ Between उपवपेदेवस् and उपयमनीषु H Ben ins. इक्ष्मस्, not G U Be D C.

४ Conjectural reading; ससोपर इत्येके G C Be U, ससोपरैत्येके Ben, समोपर इत्येके H, ससोमपर इत्येके D; सोपर इ० the Viv.

५ हैवैतानि all the MSS., with तं the Viv. (one copy) = वक्ष्यमाणानि ।

६ om. H.

शिकेनाथैनां गार्हपत्यमीक्षयेदथैनामाज्यमवेक्षयित्वाज्येनाद्र-
वेत्पत्न्या^१ तदवेक्षितमुपयच्छीत^२ तेजो ऽसीत्यथैनच्छकले-
नोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेक्षीत्यथैनदाहवनीये ऽधिश्रयेदग्निस्ते
तेजो मा विनैदित्यथैनद्भूलोत्तरेण प्रोक्षणीः सादयित्वावेचे-
तोत्पुनुर्यादाज्यवतीभ्यां प्रोक्षणीः^३ प्रसिद्धमाहवनीयसकाशे ५

III. 97. 11. पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृह्णीतेति सिद्धमत ऊर्ध्वं^४ यथो
एतच्छालीकेः कल्पं वेदयन्ते पत्नीशाल एवाग्नीषोमस्याज्यानि
गृह्णीयात्तानि खरे सादयेदिति^५ समन्वानीय वासमन्वा-
नीय^६ वा पुराणगार्हपत्यं पाणी संमृश्रीत^७ परिसृणीयात्पा-
त्राणि निर्णिज्य सःसादयेत्प्रोक्षणीः सःसृज्य पात्राणि प्रोक्षे- १०
दाज्यं निरुष्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा सुचः संमार्ष्टि^८ ता
अथैव सह सःसादयन्ति प्रोक्षणीश्च^९ न^{१०} प्रतिप्रस्थाता
पत्नीमभिसंनह्येत्यौरोडाशिकेन^{११} नैनां^{१२} गार्हपत्यमीक्षयेदथै-
नामाज्यमवेक्षयित्वाज्येनाद्रवेत्पत्न्या तदवेक्षितमुपयच्छीत तेजो
ऽसीत्यथैनच्छकलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेक्षीत्यथैनद्गार्हपत्ये १५
ऽधिश्रयेदग्निस्ते तेजो मा विनैदित्यथैनद्भूलोत्तरेण प्रोक्षणीः

१ °नोद्रवे° instead of °नाद्रवे° G here and infra l. 14. Is उद्देवेत्
the better reading ?

२ Thus here and l. 14 G Be D C Ben U (sec. m.), °यक्षते H U
(pr. m.).

३ Only given by G U (sec. m.).

४ Thus G U D Be, C H Ben om.

५ Thus Be C only, the other MSS. om. न reading °डाशिकेनैनां।

सादयित्वावेचेतोत्पुन्यादाज्यवतीभ्यां प्रोक्षणीः प्रसिद्धं गार्ह-
पत्यसकाशे पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृहीत्वा ॥ ११ ॥

I. 194. 17.

परिकर्मिभ्य उग्रदाय ब्रह्मणे राजानमुग्रयच्छेत्संप्रच्छन्नेषु
सुवाङ्गती^१ जुहुयात्संप्रच्छन्नाश्चैव गच्छेयुराहवनीयाद्राजा
५ दक्षिणार्थः स्यादथाग्निरथ ग्रावोवायव्यान्युत्तरार्थान्याज्यान्यपि
वाग्निर्दक्षिणार्थः स्यादथ राजाथ ग्रावोवायव्यान्युत्तरार्थान्ये-
वाज्यानि^१ पूर्वया द्वारोपनिष्कस्योत्तरेण सदः परीत्याग्नीधा-
गारे ऽग्निं निधायाभिजुह्य प्रोक्षणीहस्त उत्तरेणाग्नीध्रीयं
धिष्णियं प्रतिपद्यते^२ । ऽन्वञ्च आज्यैराहवनीये जुलेभ्यं प्रोक्ष्य
१० वेदिं प्रोक्ष्य बर्हिः प्रोक्ष्य बर्हिरासन्नं प्रोक्ष्योपनिनीय
पुरस्तादाश्ववालं प्रस्तरं गृहीत्वा पञ्चविधं बर्हिं स्त्रीर्वा प्रस्तर-
पाणिः प्राङ्भिसृष्य कार्भ्यमयान्यरिधीन्परिधायोर्ध्वं समिधा-
वभ्याधाय बर्हिर्मुष्टिं विधृती प्रस्तरमित्येतत्समादाय प्रदक्षि-
णमावृत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपद्योत्तरार्धं खरस्य बर्हि-
१५ मुष्टिः सृणीयाद्बर्हिषि विधृती^१ विधृत्योराश्ववालं प्रस्तरं^१
प्रस्तरे जुह्वं^१ बर्हिषीतरा^१ एता असदन्निति समभिमृश्याप
उपस्पृश्या ब्रह्मणो राजानमादाय पूर्वया द्वारा हविर्धानं

१ सुवाङ्गतीर्जुं • MSS., but cp. the Viv. : सं सोम जुषाण इति (TS. I. 3.

4. a and b).

२ प्रतिपद्यते Be G U D C, प्रतिपद्यते Ben, •यसतिपद्यते H.

प्रपादयेदात्मानमभिपरिहरमाणं इव^१ सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१
॥ १२ ॥ सप्तमः ॥

क उ खलु शिल्पवदिध्मावर्हिर्पवर्गं गच्छतीत्यग्नीषोमीय
इत्येव ब्रूयात्क उ खल्वग्नीषोमीयः सुत्यमहरनुसमेतीति^१
सद्यस्क्रियामित्येव^२ ब्रूयात्क उ खलु प्रवर्ग्यः सुत्यमहरनुसमे- ५
तीति^१ सद्यस्क्रियामित्येव^२ ब्रूयात्का उ खलु देवता
सुब्रह्मण्या प्रथमाह्वयत इति^१ वागेव वाचमाह्वयतीति^१ क

I. 197. 2. उ खलु पितापुत्रीया^२ सुब्रह्मण्या प्रथमाह्वयत इत्यग्नीषोमी-
यस्य ऊतायां वपायां परिहृतासु वसतीवरौषु द्वितीया^१
प्रातरनुवाके तृतीया^१ दक्षिणानासु ह काल एक आह्वयन्ती- १०

I. 197. 8. त्यं यो वीडितः कुम्भस्तं याचतीति दृढ इत्येवेदमुक्तं

I. 198. 17. भवति^१ पयश्च सक्तूः^२ कुरुतेति अयणार्थं एवैते उक्ते

I. 199. 1. भवतश्चतस्रो रशनाश्चतस्रो वपाश्रपणीर्द्वयमिध्मावर्हिरिति
सवनीयस्य चानूबन्ध्यस्य चैतानि भवन्ति^१ काश्चतस्र स्थाली-
र्वायव्याः सोमग्रहणीरित्यादित्यस्थाल्युक्त्यस्थाल्याग्रयणस्थाली १५
ध्रुवस्थालीत्यथेमानि द्वादशोर्ध्वपात्राणि भवन्ति दधिग्रहपात्र-
मपाश्र्वन्तर्यामयोर्द्धिदेवत्यानां शुक्रामस्थिनोर्ध्वतुपात्रे आदि-

१ Thus Ben C Be G D U (sec. m.); • आत्मानमभिपरिहृ • H, • आत्मानमभि-
परिहृ • U (pr. m.).

२ Thus Ben C G (sec. m.) U (pr. m.); • श्रियायामित्येव H Be U
(sec. m.).

३ • पुत्रिया G U.

त्यस्यात्या औपशयं पात्रमुक्त्यस्यात्या औपशयं पात्रमयेम
 एकादश चमसा भवन्ति यजमानस्य ब्रह्मणो होतुरुद्गातु-
 र्मेत्रावरुणस्य ब्राह्मणाच्छसिनो ऽच्छावाकस्य सदसस्याग्नीधः
 पोतुर्नष्टुरिति ^१ तेषां त्वरुणि सरूपाणि कारयेन्नैययोधानां ^१
^५ विज्ञायत उत्तरस्थां ^१ ततो ^१ यदत्सरुकैश्चमसैर्भक्षयन्ति न्ययो-
 धचमसैरित्येतस्मान्नैययोधा एव भवन्ति ^१ रश्मिश्च ^२ म ^२ इत्य-
 दाभ्य एवैष उक्तो भवत्यधिपतिश्च म इति प्राजापत्य एष
 दधिग्रहो भवति ^१ सारस्वतश्च मे पौष्णश्च ^२ म ^२ इति ^२
 वसतीवरीरित्येक आऊरथ हैक आह राजसूयिक एष
^{१०} महाग्रहो भवति ^१ पोषणादु ^२ ह ^२ पौष्णो भवति ग्रहणादु ^२
 सारस्वत इति ^१ ॥ १३ ॥ अष्टमः ॥

I. 200. 5.
 II. 98. 16.

अथेदं महारात्रिकं कर्म ^१ तस्य कः कर्मण उपक्रमो
 भवतीति ^१ हस्तपादाग्रवाल्यान्तरेण चावालोत्करौ देवय-
 जनमभि प्रपद्यन्ते ^१ तेषां यथासंप्रैषं विहितानि कर्माणि
^{१५} भवन्त्याध्वर्युराग्नेयर्चाग्नीध्रमभिमृगैर्देव्या इविधानमित्यथो-
 परमत्यथैष आग्नीध्रः पूर्वः पत्नीशालं द्रुवाग्नीधुपसमाधाय

१ The first citation from the *uttarātutik* seems XVIII. 21
 300. 13, the second I have not been able to point out.

२ °चमस H; Ben om. म ।

३ Thus G D U C, पोष्णश्च म H, पौष्णश्चेति Ben, पौष्ण इति Be.

४ Thus G U; पोषणादु ह H D C, पोषणादहि Ben Be.

५ Thus emended; ग्रहणादु G U Ben Be, ग्रहणानु C, ग्रहणानु D,
 ग्रहणाल H.

संपरिस्तीर्य पात्राणि निर्णिज्य स॒साद्याज्यं विलाप्योपास्ते ।
 ऽपरः^१ प्रतिप्रस्थाता प्रोचणीः स॒कृत्य पात्राणि प्रोचेदाज्यं
 निरुप्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा सुचः संमार्ष्टि^१ ता उत्तरवेदिः
 हरन्ति प्रोचणीश्चाथाध्वर्युराग्नेय्यर्चां सुचो ऽभिमृशति^१
 संमृष्टानि द्विधा पात्राण्यभिसृज्यन्त^२ इति^१ वायव्या ५
 वायव्यान्वेन्द्रा^३ सदो^१ ऽयैष उन्नेता ग्रावोवायव्यः संप्रचाल्य
 द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधाय दक्षिणस्य हविर्धानस्य
 पुरोऽचः स॒सादयत्युपकल्पयते प्रतिप्रस्थाता पृषदाज्याय
 दध्वाग्नीध्र इध्माबर्हिर्हपसादयत्यथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमभि-
 संनह्येत्यौरोडाग्निक्वेनाथैनां गार्हपत्यमीचयेद्यैनामाज्यमवेच- १०
 यित्वाज्येनाद्रुवेत्पत्न्या^४ तदेवेक्षितमुपयच्छीत^५ तेजो ऽसीत्य-
 थैनच्छगलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहीत्यथैनदाहवनीये
 ऽधिअयेदग्निस्ते तेजो मा विनैदित्यथैनद्रुत्वोत्तरेण प्रोचणीः
 सादयित्वावेचेतोत्यनुयादाज्यवतीभ्यां प्रोचणीः प्रसिद्धमाहव-

१ ऽपरः U (pr. m.), परः D C, अपरः Ben (pr. m.), अपरः the other MSS. H. wholly corrupt.

२ Uncertain reading °सृज्यन्त Ben. °सृज्यन्त G (sec. m.), °सृज्यन्त G (pr. m.), °सृज्यन्त Be C U, °सृज्यन्त D, °सृज्यन्त D. The Viv. (one copy) °सृज्य changed into °सृज्य, and thus also the other copy.

३ °येन्द्रिया G C.

४ °नोद्रवे ° again G.

५ °यह्यीत G (sec. m.), U (pr. m.) D C Ben, °यह्यीत G (pr. m.) Be H U (sec. m.).

नौयसकाग्ने पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृह्णीते । सिद्धमत ऊर्ध्वम् ।

॥ १४ ॥

I. 98. 17.

अथ शालीकेरेवमेवैषां यथासंप्रैषं विहितानि कर्माणि
भवन्त्याध्वर्युराग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशेद्वैष्णवा हविर्धानमित्य-
१ योपरमत्ययैष आग्नीध्रः पूर्वः पत्नीशालं द्रुत्वाग्निमुपसमाधाय
संपरिस्तीर्य पात्राणि निर्णिज्य सःसाद्याज्यं विलाप्योपास्ते ।
ऽपरः प्रतिप्रस्थाता प्रोक्षणीः सःस्कृत्य पात्राणि प्रोक्षेदाज्यं
निक्ष्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा स्नुचः संमार्ष्टि । ता आग्नी-
ध्रः हरन्ति प्रोक्षणीश्चाध्वर्युराग्नेय्यर्चा स्नुचो ऽभिमृशति ।
१० संमुष्टानि द्विधा पात्राण्यभिमृच्छन्ति । इति । वायव्यया वाय-
व्यान्धैन्द्र्या१ सदो । ऽथैष उक्तेता गावोवायव्यः संप्रक्षान्त्य
द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधाय दक्षिणस्य हविर्धानस्य
पुरोऽक्षः सःसादयत्युपकल्पयते प्रतिप्रस्थाता पृषदाज्याय
दध्वाग्नीध्रं दध्वाबर्हिस्पसादयति । न प्रतिप्रस्थाता पत्नीमभि-
१५ संनह्येत्यौरोडाग्निकेन२ । नैनां३ गार्हपत्यमीक्षयेदथैनामाज्यम-
वेर्चायित्वाज्येनाद्रवेत्पत्या४ तद्वेचितमुपयच्छीत५ तेजो ऽसौत्य

१ ०स्यन्त Be G, स्यन्त U C, ०स्यन्त D ; H and Ben. abbreviate this passage.

२ ०न्यैन्द्रिया G U C, ०न्यैद्रीया Be.

३ Thus G (pr. m.) D Be C Ben ; ०केनैनां G (sec. m.) H ;
०केनाथैनां U (sec. m.).

४ ०नोद्रवे० again G.

५ ०यच्छीत all (H. abbreviates).

यैनच्छकलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहौत्यैनदाग्नीध्रीये
 ऽधिअयेदग्निस्ते तेजो मा विनैदित्यैनद्धूलोत्तरेण प्रोक्षणीः
 सादयित्वावेक्षेतोत्पुनयादाज्यवतीभ्यां प्रोक्षणीः^१ प्रमिद्धमाग्नी-
 ध्रीयमकाशे पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृहीत्वा परिकर्मिभ्य
 उत्पदाय प्रोक्षणीहस्त उत्तरेणाग्नीध्रीयं धिष्णियं प्रतिपद्यते^१ ५
 ऽन्वच्च आज्यैर्येषां प्रोक्ष्य वेदिं प्रोक्ष्य बर्हिः प्रोक्ष्य बर्हिरासन्
 प्रोक्ष्योपनिनीय पुरस्तात्प्रस्तरं गृहीत्वैकविधं^१ बर्हिः^१ स्त्रीर्त्वा^१
 प्रस्तरपाणिः प्राङ्भिसृष्यौदुम्बरान्यरिधीन्यरिधायोर्ध्वं समि-
 धावभ्याधाय बर्हिर्मुष्टिं विधृती प्रस्तरमित्येतत्समादाय
 प्रदक्षिणमावृत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपद्योत्तरार्धं खरस्य १०
 बर्हिर्मुष्टिः स्तृणीयाद्बर्हिषि विधृती^१ विधृत्योः प्रस्तरं^१ प्रस्तरे
 जुहं^१ बर्हिषौतरा^१ एता असदक्षिति समभिमृश्य योगेन
 युनक्ति^१ सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१ ॥ १५ ॥ नवमः ॥

किमग्निहोत्रो दीक्षितः किमौपसदः किंप्रसुत इति^१
 विज्ञायते व्रतमेव दीक्षितस्याग्निहोत्रं^१ घर्मोच्छिष्टमौपसदस्यो- १५
 पाञ्चश्रन्तर्यामौ^१ प्रसुतस्य^१ यो हानुदिते स सायमग्निहोत्र-
 भक्तिर्यो^१ उदिते स प्रातरग्निहोत्रभक्तिः^१ किं दर्शपूर्णमास^२

१ The three words एक °ब० स्तृ ली effaced in G.

२ Thus G U D C Be; °पसदमुपाञ्च० H, °पसदमस्योपाञ्च० Ben, the Vivaraṇa also has औपसदस्य ।

३ Thus Be G U (sec. m.), the Viv.; °दर्शपूर्णमासस्य H, दर्श (or दर्श) पौर्णमासस्य (or सप्त) H D C Ben (pr. m.), all without इति; °मास इति Ben (sec. m.), °दर्शपौर्णमास इति U (pr. m.).

II. 99. 11.

इति^१ विज्ञायते पौर्णमासं यज्ञमग्नीषोमीयं पशुमकुर्वत
 दार्शं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वतेति^१ यथो एतदौपमन्यवस्य कल्पं
 वेदयन्ते प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यः सवनौयास्त्रिर्वपेत्सक-
 दुपहितान्येव कपालानि स्युरा समभिवासनात्सष्ट्यं कर्म
 ५ तायते^१ तेषामेकैकमुदासयेदनुसवनं येनयेन प्रचरिष्यन्त्या-
 दपि वा व्यभिष्टानां पिण्डानां परिशाययौतेतरयोः^२ सवनयो-
 र्यद्येककपालश्चिकीर्षितः^३ स्यात्प्रातःसवनिकैरेव^४ वर्तयेत्कृतान्ता-
 त्पौरोडागिकं कर्म प्रत्याददौतेतरयोः^५ सवनयोरनुसवनमङ्गा-
 राधूहनेनैव कपालेषु प्रतिपद्येत^१ सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१
 १० ॥ १६ ॥ दशमः ॥

II. 96. 6

यथो एतदौधायनस्य कल्पं वेदयन्त उभयतःशुक्रा आदि-
 त्यवतीर्वसतीवरौर्गृहीयान्ताः शुक्रास्ताभिराषाययेत्ताभिर-
 भिषुण्णयादित्युपर्वधं होतृचमसं कृत्वेत्येतेनैवापि तृतीयेन
 वर्तयेत्तयोरपः पूर्वथा द्वारा हविर्धानं प्रपादयेद्द्वोतृचमसीया
 १५ वसतौवरौथा मैत्रावरुणचमसीया इति दक्षिणेन होतारं
 परिगृह्यापरथा^६ द्वारैकधनानेतस्मिंश्च काले सर्वश एव मैत्रा-

१ Thus Ben, ज्ञायते C D, तायते H (reading एषाम् instead of तेषाम्), वर्तयेत् G Be U (sec. m.) and the Viv.

२ इतरयोः Be G (pr. m.), उत्तरयोः Ben C U D G (sec. m.).

३ यद्येकं H and the Viv., यदेकं G U Ben Be; C defective.

४ ० सवनिकै G U D, Viv., ० सवनौकै the other MSS.

५ उत्तरयोः MSS.

६ परिगृह्या Be U.

वर्णचमसौयाः पर्यस्येत्तृतीयं वसतीवरीणामवनयेत्तृतीयमेक-
 II. 190. 12. धनानामेवमस्य प्राक्केवलः शुक्रो भवति । सोमग्रहं गृह्णीयाद्ब्र-
 ह्मवर्चसकामस्येत्यनिरुप्तस्यैवैष राज्ञो ग्रहीतव्यो भवति । का
 उ खलु देवताः प्रथमं सोमं भक्षयन्तीत्याप इत्येव ब्रूया-
 दिज्ञायत उपुहताः सोमस्य पिवतोपहृतो युष्माकं सोमः ५
 पिवत्विति । क उ खलु सोमस्य सोमपौथो भवतीति ।
 विज्ञायते यत्ते सोमादाभ्यं नाम जाग्रवि तस्मै ते सोम
 सोमाय स्वाहेत्येष एवापि सोमस्य सोमपौथस्तेषां संनिपति-
 तानामानुपूर्वतेति १ । निग्राभ्यासु वाचयित्वादाभ्येन चरेदथो-
 पांशुमवनमाददीताथ राजानं निर्वपेत्सिद्धमन्त्राग्निष्टोमिकं १०
 कर्म जानीयादा फलकधोरभिमर्शनात्फलके अभिमृश्य
 पृश्निभिस्वरेदथ प्राणग्रहैश्चरेदथांशूनुपसंगृह्णीयादथांशुना
 चरेदथोपांशुना । काले ऽन्तर्यामेण । सिद्धमत ऊर्ध्वम् ।
 ॥ १७ ॥ एकादशः ॥

III. 101. 7. यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्त आग्रयणस्य ग्रहणे १५
 द्वयोर्धारयोः प्रातःसवने गृह्णीयात्तिसृणां माध्यन्दिने सवने
 चतसृणां तृतीयसवन इत्युपांश्वन्तर्यामयोश्च सत्त्वावः संततश्च
 शुक्र एते द्वे प्रातःसवने । संततस्यैव शुक्र आग्रयणस्योदचनेन

१ Thus G U D, 'पातिमाना' H Ben, 'पतिताम' C, 'पोभानां' Be.—
 'मानुपूर्ववेति' G U (sec. m.), 'मानुपूर्ववे' H, 'आनुपूर्ववेति' Be, 'मानुपूर्ववेति'
 Ben U (pr. m.), 'मनुपूर्ववेति' C D.

- च^१ तृतीया मास्यदिने सवन^१ आदित्यस्थाल्यामतिशिष्टो^२
 राजादित्यग्रहस्य च सःसाव आययणश्चैवोदचनेन^३ च चतुर्थी^४
 तृतीयसवने^५ संपूतः राजानं त्रयेण श्रीणीयात्ययसा सक्तु-
 भिर्हिरण्येनेति^६ स यं कं चन ग्रहं गृह्णात्युभयतः^७ उदबुधः^८
 ५ हिरण्यअयणमेवैनं करोति^९ तिष्ठता ग्रहा होतव्या अन्यत्र
 ११. ९. प्राजापत्याच्च मन्थिसःसावाचेति^{१०} यथो एतच्छालीकेः कल्पं
 वेदयन्ते द्रष्टानुमन्त्रणीयास्त्विति सुवाज्जतीरेवैता जुहुयात्क-
 स्मिन्नु खल्वेनाः काले जुहुयादिति^{११} संतनीर्ज्वैतस्मिन्नेनाः^{१२}
 १२. ६. काले जुहुयादित्योक्तेतरित्याह प्राञ्चः^{१३} राजानं पूतभृतमभि
 १० संपवयताद्दशाभिराधवनीयं मृष्ट्वा न्युज्यतादित्युक्तसंप्रैष^{१४} एष
 श्रुते^{१५} आवकाशेभ्यो^{१६} ऽवकाशैरुपस्थाय दशाभिरेवैनं^{१७} मृष्ट्वा
 न्युज्यति^{१८} ॥ १८ ॥

समानं कर्माश्विनाद्गृहादित्या^{१९} धिष्णिचव्याघारणसंपा-

१ Given by G U D only.

२ ०स्थाल्या चति० Ben H.

३ एव om. Be G U D.

४ गृह्णीयादिति instead of गृह्णाति Be G (sec. m.).

५ संतनी० Be, संतनीर्ज्व० H.

६ Thus Ben H, ०त्युक्तः सं० the other MSS.

७ श्रुते G U D C, एते Be, दाते Ben, H. corrupt.

८ Thus G (sec. m.) U D, दशभिरैनं C, दशाभिरेवैनं the other MSS.

९ Viv. : समानं कर्माश्विनाद्गृहादिति यत्रोच्यते (e.g. XI. 3 : 67. 17) तत्रा-

- I. 213. 20. तादित्येष समुद्देशो^१ भवति^१ कथमु खलु धिष्णिधानां
यथान्युप व्याघारणं भवतीति^१ विभुवे प्रवाहणाय स्वाहेति
व्याघार्य रौद्रेणानीकेन पाहि माग्ने पिष्टहि मा मा मा
I. 214. 8. हिंसीरिति^१ सप्त वृणीत इति^१ होतैर्वैषां सप्तमो भवत्य-
हर्गण उत्तरेष्वहःसु प्रातःसवनिकं प्रसर्पणं कथं स्यादित्या-
हवनीयोपस्थानप्रभृतीत्येव ब्रूयात्सकृत् भ्यविघनानामुपस्थानं^१
I. 217. 6. कथमु खल्वेषां विसंस्थितसंचरः स्यादित्यन्तरेण होतुश्च
धिष्णियं ब्राह्मणाच्छंसिनश्च ये ऽधिष्णिष्या^१ अथ धिष्णिय-
वन्तः स्वस्वमेव धिष्णियमुत्तरेण परिक्रामेयुरधेमावध्वर्यु-
अचमसौ^२ भवतः^१ क उ खल्वेतयोर्मचो भवतीति^१ होतृच-
मस इत्येव ब्रूयात्क उ खल्वृत्विजामेकाहे सोमं न भचयन्ती-
त्युक्तेता ग्रावस्तुसुब्रह्मण्य इत्येव ब्रूयात्क उ खलु सत्ते
दीक्षिता भचयेयुरिति^१ नेष्टुश्चमस उक्तेता भचयेदच्छावाक-
चमसे ग्रावस्तुदुग्गाटचमसे^२ सुब्रह्मण्यो^१ ऽपि वा सर्व एवाग्नी-
ध्रचमसे भचयेयुर्विज्ञायत उत्तरस्यां ततौ^३ तेषां य एवाग्नीध्रः^{१५}
स ग्रावस्तुसु सुब्रह्मण्यः स उक्तेतेति^१ ॥ १६ ॥ द्वादशः ॥

I. 217. 11.
III. 104. 7.

यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते समानपात्र्यामेव

१ °देश्यो G (sec. m.).

२ Thus H Ben (pr. m.) C D U (pr. m.), °मसिनो Ben (sec. m.)

Be G U (sec. m.).

३ °द्गातुश्चमसे H only.

४ See XVII. 21 : 301. 2.

सवनीयानुद्वासयेत्पुरोडाशस्यैवैषो ऽलङ्कारो दृष्टो भवति^१ ।

मध्यतः पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिघारितमुद्वासयेत्पुरस्ताद्भाना

दक्षिणतः करम्भं पश्चात्परिवापमामिच्छामुत्तरतः^१ । कथमु

217. 13.

खल्वेषां संचरौ^१ स्यादिति^१ प्रज्ञातो हविष्यथो^१ ऽथापरं^१

५ पूर्वथा द्वारोपनिर्हृत्यापरथा द्वारा सदः प्रपाद्याग्रेण कर्तुं

जघनेन धिष्णिथानुत्तरेणाच्छावाकस्य धिष्णिथं पर्याहृत्या-

न्यस्मै प्रदायैतेनैव यथेतमेत्योत्तरेण सदः परीत्य पूर्वथा

द्वारोपनिर्हृत्योत्तरेणाग्नीध्रीयं पर्याहृत्यान्तर्वेद्यामादयेद्ध्यु-

श्चेद्भूविधानं^१ प्रपन्नः स्यदुपनिष्क्राम मा त्वाभिपरिहारिष-

218. 12. १०

मित्येव ब्रूयाद्यथो एतद्वौधायनस्य कथं वेदयन्ते द्विदेवत्ये-

षूत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्रे प्रतिनिर्याह्यं^१ प्रयच्छतीति यदा-

ध्युः पुरोडाशान्प्रत्यङ् हरेत्तद्भूविधानं प्रपद्यमानं प्रतिप्रस्था-

तारं परिगृह्णीयाद्ब्रूवादाथोपनिष्क्रामयुपनिष्क्रान्तस्यैवाध्व-

र्यर्घहावादत्ते^१ ऽपरेण परिक्रान्ताथोत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्रे

१ °तीति Ben.

२ Thus Ben O U and G (pr. m.) the Viv. (one copy); संचरि D H the Viv. (another copy), संचरौ Be G (sec. m.), संचरः U (sec. m.). The Viv.: संचरणं संचरो गमनं तस्यास्ति संचरौ (°रि) मागैः cp. XXVI. 24.

३ Thus H G (pr. m.) Kes', the other MSS. ins. अथ before अर्धधु^१

४ प्रतिनिर्या Ben Be and one copy of the Viv.

प्रतिनिर्घाह्य^१ प्रथच्छतीति^२ ऊत्ता व्यवनीय^३ प्रदक्षिणमावृत्य^४
 प्रतिप्रस्थाताध्वर्युः परिगृह्णीयादधाध्वर्युः प्रतिप्रस्थातारं प्रत्यङ्
 द्रवन्पात्रेण^५ शिद्धमत ऊर्ध्वमथेमे द्विदेवत्या अननुवषट्कारा
 भवन्ति^६ क उ खल्वेषामनुवषट्कारो भवतीति^७ विज्ञायते
 द्विदेवत्यानृतुयाजान्यश्च पानीवतो ग्रहः । आदित्यग्रह- ५

I. 226.

III. 106. 2. सावित्रौ^८ तान्स्त्र^९ मानुवषट्कृथा^{१०} इति^{११} यथो एतदौपम-
 न्यवस्य कल्पं वेदयन्ते द्विदेवत्येषु दीर्घभक्षेणैवैनाम्भक्षयेद्भक्षेहि^{१२}
 माविशेति प्रतिपद्य क्रवे दक्षाय रायस्योषाय सुवीरताया
 इत्यातः^{१३} प्रत्यभिमुश्रते मा मा राजन्विबोभिषो मा मे
 हार्दि लिषा वधीः । वृषणे शुभ्रायायुषे वर्चस इत्यथानु- १०
 सवनभक्षेणैव^{१४} सवनमुखीयान्भक्षयेदिति^{१५} ॥ २० ॥ चयोदशः ॥

क उ खलु वसतीवरस्य स्तोत्रभक्तिर्भवति शस्त्रभक्तिश्चेति^{१६}
 विश्वरूपासु हास्य स्तोत्रभक्तिर्भवति प्रातरनुवाके^{१७} ह शस्त्र-
 भक्तिः^{१८} क उ खलूपाः श्रन्तर्गामयोद्विदेवत्यानाः स्तोत्रशस्त्र-

१ प्रतिनिर्घा Ben Be and one copy of the Viv.

२ नीयाप्रदक्षिण G U D C.

३ क उ U Be Ben C, Viv., क G H.

४ सावित्रं Be Ben (sec. m.), सावित्रान् Ben (pr. m.)

५ Thus G (pr. m.) U D C and cp. Āśv. śrs. v. 5. 21 (Vait. sū. 20.

4); सास्त्रतानुवष Ben (pr. m.), सास्त्रतानुवष G (sec. m.), तास्त्रानानुवष H, समास्त्रतानुवष Be.

६ भक्षणेनैव Be G.

७ भक्षणेनैव B G U (sec. m.).

८ वाको Be G C U (sec. m.).

- भक्तिर्भवतीति^१ यदुपा२३३ ग्रा२३सति तदुपा२३३न्त्यर्चामयोः^१
१. प्रउग उक्थे^१ द्विदेवत्यानामथायं प्रतिप्रस्थातर्तुगृहेष्वध्वर्योरुत्त-
रतःसेवी भवती^१तश्चासुतश्च यन्तं प्रतिप्रस्थाताध्वर्युं परिगृही-
यादथाध्वर्युः प्रतिप्रस्थातारं प्रत्यङ् द्रव्यात्रेण^१ सिद्धमत
५ ऊर्ध्वं^१ किंदेवत्या उ खल्वृतुयाजा भवन्तीत्यृतुदेवता
इत्येतदेकमथापरमिन्द्रः होता यजति^१ मरुतः पोता यजति^१
ग्रावो नेष्टा यजत्यग्निमाग्नीध्रो यजतीन्द्रं ब्राह्मणाच्छःसी
यजति^१ मित्रावरुणौ मैत्रावरुणो^१ देवं द्रविणोदां चत्वारो^१
ऽश्विनाध्वर्युं^१ अध्वर्युं^१ अग्निं^१ गृहपतिं गृहपतिः^१ क उ
१० खल्वैन्द्राग्रस्य स्तोत्रभक्तिर्भवतीति^१ बहिष्पवमान इत्येव ब्रूयाद्ये
के चन ग्रहा अस्तोत्राः पवमान एव^१ तेषां^१ स्तोत्राणि
भवन्ति^१ क उ खलु माध्वादिनीयाः सवनीया निरूप्यन्त इति^१
चुल्लकवैश्वदेवस्य स्तोत्र इत्येव ब्रूयात्^१ तृतीयसवनीया^१
माहेन्द्रस्य स्तोत्र इत्येव ब्रूयात्^१ ॥ २१ ॥
- १५ नाराग्रासमुपदस्तः ऊतादेवेन^१ होतृचमसाद्गृहीया-

१ Thus U (sec. m.), Viv.; उक्थो G U (pr. m.), उक्थे Be Ben H C. Acc. to the Viv. it is synonymous to गृहे ।

१ Thus G U D C.; अध्वर्यवोऽग्निं Ben H Be.

१ Thus G Be, एवैतेषां Ben D H U C.

४ भवन्तीति Ben H.

५ उखलु ins. G U D C.

१ Thus G U (sec. m.), ऊतादेवं H D C U (pr. m.), ऊतादेवेन Ben (sec. m.) Be, ऊतादेवं Ben (pr. m.)

द्विनाराश्रंसं प्रातःसवनं च माथ्यंदिनसवनं चैकनाराश्रंसं
 द्वतीयसवनं^१ चत्वार्युक्तीयमानसूक्तानि^२ भवन्तीति^३ सवन-
 मुखेषु^४ चाक्षावाकचमसे^५ च^६ त्रयो दीर्घमन्त्राः^७ क उ
 खलु प्रवर्ग्यः सुत्यमहरनुसमेतीति^८ दधिघर्म इत्येव ब्रूया-

I. 234. 1. त्किमुपसदाः^९ सौम्यस्य परीज्येति^{१०} तिरश्चर्मन्फलके ग्राव्णो-
 दादयतीति^{११} शुष्काभिषव इत्येतदाचचते^{१२} कथमु खलु
 रथंतरपृष्ठे माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णीयान्माहाः^{१३} इन्द्रो य ओजसेत्येतया
 गाथया माहेन्द्रं गृह्णीयादथ बृहत्पृष्ठे मह्यं इन्द्रो नृवदा
 चर्षणिप्रा इत्येतया त्रिष्टुभा माहेन्द्रमथोभयपृष्ठे^{१४} यथा पृष्ठं तथा
 गृह्णीयात्परोरुचमितरां कुर्यादिति^{१५} ॥ २२ ॥ चतुर्दशः ॥ १०

कथमु खलु सवनीयस्य पञ्चोच्चर्याया उपक्रमो भवती-
 तौडसूनः सः स्तीर्थं पृषदाज्यं विहृत्य^{१६} जुह्वाः समानीया-
 न्तरेण चात्वालोत्कराबुदङ्गुपनिक्रम्य संवदेताभिधारयेदासा-
 दयेत्यग्रं पञ्चहोत्रा चतसृषूपस्तृणीते^{१७} मनोताप्रमृतिनेडान्तेन
 चरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वमथोक्थ्यविग्रहेषु य एव प्रातःसवनिको^{१८} १५

१ ०र्युक्तीयमानानिह्र० Ben H, ०र्युक्तीयमानिह्र० Be, ०र्युक्तीयह्र० C.

२ इति om. G.

३ Thus, hesitatingly, emended. सवनमुखेक्षावाकच (०कश्च०) मसेच
 सवनेच C U D; सवनमुखेक्षावाकचमसे च सवनमुखेषु G (sec. m.); सवन-
 मुखेक्षावाकचमसे च सवने च Be Ben; सवनमुखेक्षावाकचमसेचसवने च H

४ After माहेन्द्रम् G U D ins. ग्रहम् ।

५ Thus H, विहृत्य the other MSS. (G is indistinct).

६ ०सावनीको or ०सवनीको some of the MSS.

ग्रहणमन्त्रः स एव माध्यन्दिनीयः स तृतीयसवनिको^१ ।

I. 251. 1.

देवतामेव यज्जयेच्च^२ मसायचमसायैव त्रींस्त्रीन्पुरोडाशशक-
लानुपास्तेन्नव^३ होतृचमस इति^४ त्रयाणामेवैष उक्तो भवत्य-
थायमाययणस्त्रयस्त्रिंशतो देवतानां गृह्यते^५ । क उ खल्वेताः

५ प्रदाने विज्ञायन्त इति^६ पान्नीवते^७ विज्ञायते पान्नीवत-

254. 12.

स्त्रिंशतं त्रींश्च देवानिति^८ कथमु खलु पान्नीवतं भक्षये-
दादित्यवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य
जगतीच्छन्दसो ऽग्निना वैश्वानरेण पान्नीवता त्वष्टा पीतस्य
मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^९ ॥ २३ ॥

१० कथमु खल्वन्तरुक्यथो भवतीति^{१०} प्रसिद्धं तृतीयसवन
आययणं गृहीलोक्यं गृहीयादथैनं ध्रुवमुपस्थाप्य त्रिषूर्ध्व-
पात्रेषु विगृहीयादुपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्वा देवायुव-
मुक्येभ्य उक्थायुवं यज्ञस्यायुष इन्द्रावरुणाभ्यां^{११} जुष्टं गृह्णा-
मीति^{१२} पुनर्हविरमीत्युक्यस्थालीं प्रत्यभिमृशति^{१३} परिमृज्य

१५ सादयत्येष ते योनिरिन्द्रावरुणाभ्यां लेति^{१४} तदानीमेवापरं^{१५}
गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्वा देवायुवमुक्येभ्य उक्था-

१ ० सवननीको or ० सवनोको some of the MSS.

२ Thus D G U (pr. m.) C Ben (pr. m.), ० पास्तेनच H, ० पास्तेरन्नव Ben (sec. m.), ० पास्तेरन्नव Be.

३ Nearly all the MSS. insert here and infra त्वा before जुष्टं ।

४ MSS., exc. Be once and Ben once (sec. m.), read ० परेण instead of ० परं ।

युवं यज्ञस्यायुष इन्द्रावृहस्यतिभ्यां^१ जुष्टं गृह्णामीति^१ पुनर्ह-
 विरसीत्युक्थस्यालीं प्रत्यभिमृशति^१ परिमृज्य सादयत्येष
 ते योनिरिन्द्रावृहस्यतिभ्यां त्वेति^१ तदानीमेवापरं गृह्णात्यु-
 पयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्ता देवायुवमुक्थ्येभ्य उक्थायुवं
 यज्ञस्यायुष इन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं गृह्णामीति^१ नात्र पुनर्हविर- ५
 सीत्युक्थस्यालीं प्रत्यभिमृशति^१ दशाभिरेवैनां मृष्ट्वा न्युजति^१
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राविष्णुभ्यां त्वेत्यथैनान्भ्रुवे
 ऽवनीय होतृचमसे ऽवनयेत्स्तोत्रे स्तोत्राण्यवपेच्छस्त्रे शस्त्राणि^१
 तस्य प्रत्तस्य^२ भक्ष इन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृहस्यतिभ्यामिन्द्रा-
 विष्णुभ्यामग्निना वैश्वानरेण मरुद्भिः पीतस्य मधुमत उपहृ- १०
 तस्योपहृतो भक्षयामीत्येतेनैव वा भक्षयेदपि वा नित्यपूर्व-
 णादित्यवज्ञणस्य सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य
 जगतीच्छन्दस इन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृहस्यतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्या-
 मग्निना वैश्वानरेण मरुद्भिः पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
 III. 113. 2. भक्षयामीति^१ यथो एतदौपमन्यवस्य कल्पं वेदयन्ते पुरस्ता- १५
 म्निन्दाङ्गती जुहुयान्निन्दाङ्गती ऊत्वा हारियोजनं ग्रहं
 II. 326. 12. गृह्णीयादित्यथ हैके चालालदेशे ऽवमृथं निधाय दध्ना
 पयसा मधुभिरेण नैक्ष्यनैर्हज्जीषमभिजुह्वति यत्ते ग्रावणा

१ Here begins M (see Introd. to Vol. II, p. IV).

२ Thus U M, प्रत्तस्य D, प्रत्तस्य Be, thus or प्रत्तस्य Ben., प्रतिर H G.
 om, the word altogether, प्रत्त C.

चिच्छिदुः सोम राजन्नित्यवमृथयजूषि जुहोतीति^१ । कत-
मानि खल्विमान्यवमृथयजूषि भवन्तीति^१ । यदेवैनदाहव-
नीथे शाकलैश्चरन्ति देवकृतस्यैनसो ऽवयजनमसि मनुष्यकृत-
स्यैनसो ऽवयजनमसि पितृकृतस्यैनसो ऽवयजनमसीत्यवमृथा-

1. 261. 5. ५ ऊताविति^१ । कतमा उ खल्वियमवमृथाऊतिर्भवतीत्यप उदृष्ट्वा^१
जुहोति यज्ञस्य त्वा यज्ञपते हविर्भिः । सूक्तवाके नमो-
वाके विधेम स्वाहेति^१ । तिष्ठन्त एवावमृथेन प्रचरेयुः ।
261. 17. पराङ्गावृत्तः प्रपदेनोदकान्तं प्रत्यस्येत्सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१
॥ २४ ॥ पञ्चदशः ॥

262. 6. १० अथायमुदयनीयस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^१
बर्हिर्ध्वजुषा कुर्यात्पाणी संमृश्रीत^१ । परिस्तृणीयात्पात्राणि
निर्णिज्य स॒स्मादय॑द्वृक्षाणं दक्षिणत उपवेश्यात्रैवोत्तरत उद-
पात्रं निधाय जघनेन गार्हपत्य॑ स्फ्यं निदध्यात्स्फ्योपरि
पात्रौ^१ । पात्र्यां ब्रीहौनावपेच्छूर्पादानप्रभृति^२ कर्मान्तस्तायत
१५ आ प्रस्कन्दनात्प्रस्कन्दनान्तं कर्म कृत्वा तिरः पवित्रमप
अनीयाधिश्रित्य तिरः पवित्रं तण्डुलानावपेद॑थाज्यं^३ निर्व-
पेद॑थाज्यमधिश्रयेदुभयं पर्यग्निं कृत्वा जघनेन गार्हपत्यमौप-
सदायां वेद्या॑ स्तम्भयजुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वं^१ । तस्य शृतस्या-
सादनं^१ दक्षिणं परिधिसन्धिमपरं विमुच्य दक्षिणं वा परि-

१ See TS. VI. 6. 3. 1.

२ Thus G U M D C, उदत्य Ben हृत्य H.

३ From नावपेच्छूर्पा० unto तण्डुलान् om. G Be and Ben (sec. m.).

धिमयेण प्राञ्चं प्रायणीयमासादयेत्प्रत्यञ्चमुदयनीयमग्निमुखा
अत्र देवता इज्यन्ते^१ शंखन्तं^२ उदयनीयः संतिष्ठत^३ ॥ २५ ॥

I. 263. 2. अथ यदि पशुरूपकृत्तः स्थात्याणी संमृशीत^४ परि-
स्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य सःसादयेत्प्रोक्षणीः सःस्तृत्य
पात्राणि प्रोक्षेदाज्यं निरूप्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा स्फ्यमाद-
दीत^५ संप्रैषप्रमृति पाशुवन्धिकं कर्म तायते^५ सिद्धमत ऊर्ध्वं^५

III. 114. 17. यथो एतच्छालीकेः कल्पं वेदयन्ते मैत्रावरुणामिन्द्रिया यजेतेति
तस्यै सह सवनीयेर्वत्सापाकरणं^१ सह सायंदोहमुदयनीयेन
चरित्वा पाणी संमृशीत^४ परिस्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य
सःसादयेत्प्रोक्षणीः सःस्तृत्य पात्राणि प्रोक्षेद्य प्रातर्दोहं^{१०}
धेनूर्दोहयेदथैनां^३ गार्हपत्ये अपचित्वानभिघारितामुद्रामयेद-
थाज्यं^३ निर्वपेदथाज्यमधिश्रयेदुभयं पर्यग्निं कृत्वा हवनीये
वैदलकान्परिधौग्परिधायैनां^४ पुनरधिश्रित्याभिघारिता-
मुद्रास्थान्तर्वेद्यासादयेदथाग्नये सोमायेत्याज्यभागभ्यां चरेदाज्य-
भागान्तं कर्म कृत्वा दक्षिणे ब्रेद्यन्ते केशश्मश्रु वपते नखानि^{१५}

१ Thus write G M U (sec. m.), शंखुवंतः Be U (pr. m.) C, शख्वंतं H, शंखुतं D.

२ Thus M Be Ben, वत्सानामपाकं G U D C, वत्सापाकं H.

३ ०नं Ben (pr. m.) Be.

४ Thus H U D C G (pr. m.) Ben (pr. m.); ०नानभिघारितसु० M, ०नानभिघारितसु० G (sec. m.) Be Ben (sec. m.).

५ वैदल० M only.

I. 263. 9.

निकृन्तते^१ ऽथाज्यभागप्रतिपत्केडान्ता^२ संतिष्ठते^३ ऽथेयमुदव-
सानौयोपांशु भवति पुनराधेयधर्म^४ हि^५ सङ्गन्तहावेद्यै
स्तमयजुषो हरणमसंनद्धा पत्नी यज्ञपुच्छमन्वास्ते^६ ॥ २६ ॥
षोडशः ॥

- ५ अथेममग्निचयं त्रुपसत्कः षडुपसत्कं द्वादशोपसत्कमिति^१
चिन्वते^२ स यदि साहस्रं त्रुपसत्कं चेव्यमाणो भवति पूर्वाह्णे
प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संचि-
ताज्जती^३ जुहोति^४ द्वितीयां चितिः सपुरीषामुपधाय
संचिताज्जती जुहोति^५ श्वो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य तृतीयां
१० चितिं चतुर्थी^६ चितिं पञ्चमीं चितिः षष्ठीं चितिः सपुरीषा-
मुपधाय संचिताज्जती जुहोत्यौपवसथिकैव तृतीयां यदि
साहस्रः षडुपसत्कं चेव्यमाणो भवति पूर्वाह्णे प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य
प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताज्जती जुहोति^७ श्वो
भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य द्वितीयां चितिः सपुरीषामुपधाय
१५ संचिताज्जती जुहोति^८ स एवमेव पञ्चाहमौपवसथिकैव षष्ठ्यं
यदि साहस्रं द्वादशोपसत्कं चेव्यमाणो भवति यथासूचं^९ तथाथ

१ ० न आत्मा Ben H.

२ Thus G Ben C D ; ० अग्न्यादि U, ० अग्न्यादि M, ० अग्न्यादि H, ० अग्न्यामात्र
Be.

३ ० कं वेति Ben H.

४ Here and infra some of the MSS. read ० ज्जतीर्जुहोति^१

५ The passage from श्वो unto जुहोति om. M Be, in G it is effaced.

६ यथासूचमथ H G (sec. m.).

यदि द्विषाहसं^१ श्रुपसत्कं चेय्यमाणो भवति पूर्वाह्ने प्रवर्ग्यो-
 पसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताज्जती
 ज्जलाहार्याः सपुरीषामुपदधाति^२ द्वितीयां चितिः सपुरी-
 षामुपधाय संचिताज्जती ज्जलाहार्याः सपुरीषामुपदधाति^३
 श्वो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य तृतीयां चितिं चतुर्थीं चितिं^४
 पञ्चमीं चितिः षष्ठीं चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताज्जती
 ज्जलाहार्याः^५ सपुरीषामुपदधात्यौपवसथिकैव तृतीयां यदि
 द्विषाहसं षडुपसत्कं चेय्यमाणो भवति पूर्वाह्ने प्रवर्ग्योपसङ्गां
 प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताज्जती ज्जला-
 हार्याः सपुरीषामुपदधाति^६ श्वो^७ भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य^८
 द्वितीयां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताज्जती ज्जलाहार्याः
 सपुरीषामुपदधाति^९ स एवमेव पञ्चाहमौपवसथिकैव षष्ठ्यं
 यदि द्विषाहसं द्वादशोपसत्कं चेय्यमाणो भवति पूर्वाह्ने
 प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिसुपधायाध्यस्तपुरीषं^{१०}
 एताः रात्रिं वसति^{११} श्वो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य^{१२}
 पुरीषमुपधाय संचिताज्जती ज्जलाहार्याः^{१३} सपुरीषामुपदधाति^{१४}

१ द्विषा० and द्विषा० the MSS. promiscue ; thus also त्रिषा०, त्रिषा० ।

२ Thus Be G M, -सुपधाय the other MSS.

३ हार्यः M here and infra each time.

४ From श्वो unto ०दधाति effaced in G.

५ Most of the MSS. ins. सपुरीषास् after चितिस्, but cp. the fol-
 lowing chapter.

६ ज्जला द्वे द्वे व्याहार्ये सपुरीषे उप० M.

स एवमेव यथासूत्रं तथा वर्तमानः पुरीषंपुरीषमुपधाय
संचिताङ्गती ऊत्वाहार्थाः सपुरीषामुपदधात्यौपवसथिकैव^१
द्वादशौ^१ ॥ २७ ॥

- अथ यदि त्रिषाहसं श्रुपसत्कं चेद्यमाणो भवति पूर्वाह्णे
५ प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिता-
ङ्गती ऊत्वा द्वे आहार्थे सपुरीषे उपदधाति^१ द्वितीयां
चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताङ्गती ऊत्वा द्वे आहार्थे
सपुरीषे उपदधाति^१ श्वो भूते प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य तृतीयां
चितिं चतुर्थीं चितिं पञ्चमीं चितिः षष्ठीं चितिः सपुरीषा-
१० मुपधाय संचिताङ्गती ऊत्वा द्वे द्वे आहार्थे सपुरीषे उपदधात्यौ-
पवसथिकैव तृतीयां यदि त्रिषाहसः षडुपसत्कं चेद्यमाणो
भवति पूर्वाह्णे प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषा-
मुपधाय संचिताङ्गती ऊत्वा द्वे आहार्थे सपुरीषे उपदधाति^१
श्वो भूते प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य द्वितीयां चितिः सपुरीषा-
१५ मुपधाय संचिताङ्गती ऊत्वा द्वे आहार्थे सपुरीषे उपदधाति^१
स एवमेव पञ्चाहमौपवसथिकैव षष्ठ्यथ यदि त्रिषाहसं
द्वादशोपसत्कं चेद्यमाणो भवति पूर्वाह्णे प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य
प्रथमां चितिमुपधायाध्यस्तपुरीष एताः रात्रिं वसति^१ श्वो
भूते प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य पुरीषमुपधाय संचिताङ्गती ऊत्वा
२० द्वे आहार्थे सपुरीषे उपदधाति^१ स एवमेव यथासूत्रं तथा

१ ऊत्वा द्वे द्वे आहार्थे सपुरीषे उप० M.

२००२ Effaced in G.

वर्तमानः पुरीषंपुरीषमुपधाय संचिताज्जती ऊत्वा द्वेदे आहार्यं
 मपुरीषे उपदधात्यौपवसथिकैव द्वादशी^१ कथमु^२ खल्वन्त-
 रूपसत्कं बहिरूपसत्कमन्तर्बहिरूपसत्कमिति विजानीयाद्द्वैक्षस्य
 संवत्सरस्य द्वादशावशिष्य राजानं क्रीणीयात्सोऽन्तरूपसत्कः^३
 संवत्सरे पर्यवेते राजानं क्रीणीयात्स बहिरूपसत्को^४ द्वैक्षस्य ५
 संवत्सरस्य षडवशिष्य राजानं क्रीणीयात्ताश्चोपसदः स्युत्तरश्च
 षड्रात्रः सोऽन्तर्बहिरूपसत्कः^५ ॥ २८ ॥ सप्तदशः ॥

II. 1. 8. मृदमेताः समां बिलेन करोतीति^१ समां^२ भूम्यां

II. 1. 16. निदधातीत्येवेदमुक्तं भवत्यथैतावश्चगर्दभावुत्तरत उपस्थापयति^३
 पुरस्ताद्वा प्रत्यञ्चौ^४ स यदि पुरस्तात्प्रत्यञ्चौ दक्षिणोऽश्व^५
 उत्तरो गर्दभो^६ ऽय यद्युत्तरतः पूर्वं^७ ऽश्वो^८ ऽपरो^९ गर्दभो^{१०}
 ऽग्निभ्यः पशूनालभत इति^{११} पञ्चानां पशूनां ब्राह्मणं भवति^{१२}
 स यद्यु^{१३} हैतान्यशूलुपाकरोत्या बर्हिष उपसमनात्पाशुबन्धिकं
 कर्मं वर्तयित्वा शिराः^{१४}मि प्रच्छिद्यापो देहानभ्यवहरेद्युरपो

^१ Thus U G (pr. m.) C Ben (pr. m.) H M D, कउ G (sec. m.)
 Ben (sec. m.)

^२ इति given by G U and a citation in the Mahāgnisarvasva.

^३ समां D H U (pr. m.) C, समं M U (sec. m.) Ben (sec. m.) Be.

^४ Thus (singul.) U (sec. m.) the Viv. and the Mahāgnis.,
 plural the other MSS.

^५ Thus (अपरो) M D C U (pr. m.) the Viv. and Ms., अउत्तरनो
 Be Ben G U (sec. m.); H corrupt.

^६ यद्य M. (i.e. yady aha).

देहानभ्यवहरन्तीति विज्ञायते^१ मासमेतं^२ ब्रह्मचर्यं चरति^३
 सो ऽधःसंवेश्यमाह्माश्रयस्त्युपायो भवति पूर्वदीक्षेत्येतामाचक्षते^४
 त्रयोदशमेवैतं मासमभि दीक्षमाणो मन्यते^५ ऽत्र कृष्णाजिने
 यजमानं वाचयति मुष्टौ चैव न करोति वाचं च न यच्छ-
 तीति^६ कृष्णाजिनप्रभृति कर्मान्त एष भवत्यावेदनात्प्रथमाया-
 सुपसदि वेदिं विमिमीते^७ स्तम्भयजुर्हरतीति^८ कर्मवश-
 कारितमेवैतद्भवत्यथ^९ संभारेषूषान्निवपन्यददश्चन्द्रमसि कृष्णं
 तन्मनसा ध्यायेत्तदपीहेति^{१०} ॥ २६ ॥

उत्तरमुत्तरं प्रति बलीवर्दमुत्तरामुत्तराः सीतां कृष्ण-

वैषधं वपन्स्त्रयमाहणावकाशं नावक्रामेदित्यथ^{११} हैके^{१२} पुरुषे
 च स्त्रयमाहणायां च साम गायन्ति^{१३} किमु खलु स्त्रयमाह-
 णानिकोतं भवतीति^{१४} हिरण्येष्टका मण्डलेष्टका रेतःसिगित्येव
 ब्रूयाद्यथमिष्टकागणमुपदध्यात्तंतं न व्यवेद्यादक्षिणेन दक्षिण-
 मुत्तरेणोत्तरा^{१५} स यदि दक्षिणतः पुरस्तादेष्टका उपदध्या-
 दपसलैरत्रावर्तेताथ यद्युत्तरतः पश्चादा प्रदक्षिणमावृत्य
 स्त्रयमाहणामेवाभिमुख इष्टका उपदध्यात्कृत्तिका उपदधा-

१ Thus D C M (sec. m.) Ben Ms ; मासमेतं Be H G U M (pr. m.).

२ पूर्वा दी० Ben H.

३ मिमीवे Ben H.

४ एव om. M G D C ; तद् instead of एतद् Ben (sec. m.) Be.

५ नावक्रा° M D C H U (pr. m.) Ms ; नातिक्रा° G U (sec. m.)

Be Ben.

६ All the MSS. ins. ब्रुवते, only Ms. om.

तीति ' कतमा उ खल्विमाः कृत्तिका भवन्तीति ' विद्युत
इत्येव ब्रूयादस्रवणार्थं^१ बौधायनस्याग्नावग्नौ पुनश्चितिः ' सह
सा न पुरीषचितिः षष्ठ्या चित्या वृद्धिर्जेति ' वृद्धिर्जैवेति

II. 45. 17. शालौकिः ' षष्ठं प्रच्छादमाहरमाणः कस्मिन्नु खल्वेनत्काल
आहरेदिति ' नक्षत्रेष्टका उपधायेत्येव ब्रूयात्स चिभिः कर्म- ५
भिरभिप्रैति पुरीषस्योपधानेन साहस्रवता प्रोक्षणेन धेनुकरणे-
नेति ' सो ऽष्टाभिः कर्मभिरभिप्रैत्युत्तमे संचिताहुती शत-
रुद्रीयं नमस्काराः परिषेचनं विकर्षणं सर्पाहुतीः सामभिरु-
पस्थानमनुशंसनमिति ' ॥ ३० ॥ अष्टादशः ॥

III. 133. 1. अथ किं^२ नानाबीजानां निर्वपणे तन्त्रमिति^३ सुगादानं १०
तन्त्रं शूर्पादानं तन्त्रं धूःप्रभृतयः शकटमन्त्राः सर्वे तन्त्रं
भवत्या^४ सावित्राद्वौजबीजमभ्यावर्तते सावित्रं ' तन्त्रं
दशहोताभिप्रव्रजनं परिदानमिति तन्त्रं भवति ' तन्त्रं
कृष्णाजिनावधवनं तन्त्रमुलूखलाधूहनं तन्त्रं पुरोडाशीयाना-
मावपनं तन्त्रं मुसलस्थावधानं तन्त्रं शूर्पस्योपोहनं तन्त्रं १५

१ ० दास्रवणा० some of the MSS. and the citation in Viv. ; but cp. the vivaraṇa itself: खवति वै सा तां खवन्तीमिति (TS. v. 4. 10. 3) दोषनिवृत्त्यर्थं पुनश्चितिरिति ।

२ किं and इति only given by U (sec. m.) G (sec. m.), Ms. ; the other MSS. om. these words.

३ Before धूः M Be Ben D C G (pr. m.) ins. प्रत्यौषणं प्रत्यौषणं or प्रत्यौषधणं (i.e. प्रत्यौषधं ?).

४ Thus H Be G D C Ms; भवत्या Ben U M.

हविष्कृदावपनप्रभृतिमन्त्रो बीजंबीजमभ्यावर्तते प्रस्कन्दनान्तो^१

यथो एतच्छालीकेः कल्पं वेदयन्ते सह खिष्टकृतात्याक्रामे-

दित्येकादशप्रयाज एवैतदुपपद्यते न पञ्चप्रयाजे^१ यथो एतदौ-

पमन्यवस्य कल्पं वेदयन्ते पुरस्तात्खिष्टकृतो यावदान्तातेना-

भिषिञ्चेन्नात्र कृष्णाजिनं न रुक्मौ न पार्थानि भवन्ति

कुशानेव स५स्तौर्यं तेव्येनमभिषिञ्चेदिति^१ कथमु खलु

सत्त्रिणामभिषेक आवर्तत इत्यभिषेक आवेदनं प्रथमे ऽङ्गभि-

षेकः प्रथमे ऽङ्गश्चस्यावघ्रापणमादितश्चान्ततश्च बहिष्यवमान-

मास्तावे सुवीरन्हरह्यज्ञायजियस्य^१ स्तोत्रे द्वाभ्यामभिष्टुगे-

१० दिति^१ ॥ ३१ ॥

कथमु खल्वेकादशिनानां^१ पशूनां चर्याया उपक्रमो भवती-

तौडसूनः स५स्तौर्यं पृषदाज्यं विहृत्य जुह्वाः समानीयान्तरेण

चात्वालोत्क्रावुदङ्गुपनिष्क्रम्य संवेदाभिघारयेदासादयेत्पशू^२

पञ्चहोत्रा चतसृषूपस्तृणीते^१ मुख्यस्य पशोर्देवतमवदाय^४

१ Corrected acc. to the Dvaidha; तेव्येवैनम० MSS. (तेष्वेवैन० M, तथैवैन० H).

२ Thus, with the Saṃhitā, G Be Ben, ०यज्ञीय० H U D M C.

३ Thus (खल्वेका०) MSS. (एकादशिनीनाम् M.).

४ ०दासादये० not found in Be and effaced in Ben, but cp. XXV. 23, init.—पशू seems, here and further on, to have been changed into पशून् in G.

५ ०दैवतम० M U Be, the Viv., ०दैवतम० H G D C Ben.—After ०दाय M. ins. अथ ।

वृक्षमेदो यूषन्नवधाय तेन जुह्वं प्रोर्णुयाद्यूष्णोपसिच्याभि-
घारयेदथोपभृतिं स्विष्टकृते^१ सर्वेषां व्यङ्गाणां सक्तत्सक्तस्वि-
ष्टकृते समवदाय वृक्षमेदो यूषन्नवधाय तेनोपभृतं प्रोर्णुया-
द्यूष्णोपसिच्य^२ नाभिघारयेदथ^३ हृदयं जिह्वां वक्षस्तनिम
मतन्मौ^४ वनिष्टुमिति^५ पाठ्या^६ समवधाय यूष्णोपसिच्य^७

नाभिघारयेदथ कक्षे वा चमसे वा वसाहोमं गृहीत्वा
यूष्णोपसिच्याथाभिघारयेत्संभृतेत्यशुं^८ पार्श्वेन वसाहोमं

13 प्रयौयान्मस्तः^९ कुम्भतो^१ जघनेनोत्तरवेदिं परिक्रम्याश्रावये-
द्याज्याया अर्धर्चे प्रतिप्रस्थाता वसाहोमं जुहुयात्परिगि-
व्याच्च दिग्भ्यो^{१०} ऽथेतरद्वसाहोमहवन्यां समवनयेद्वषट्कृते हवि-

जुहोति^१ सो ऽनिष्टैव स्विष्टकृतमुदङ्गत्याक्रम्य जुह्वां चैव
वसाहोमहवन्यां चोपसृणीते^१ द्वितीयस्य पशोर्देवतमवदाय

वृक्षमेदो यूषन्नवधाय तेन जुह्वं प्रोर्णुयाद्यूष्णोपसिच्याभि-
घारयेदथोपभृतिं^१ स्विष्टकृते सर्वेषां व्यङ्गाणां सक्तत्सक्तसम-

वदाय वृक्षमेदो यूषन्नवधाय तेनोपभृतं^१ प्रोर्णुयात्समवत्त-

१ Not given by G U D M.

२ 'सिच्याभिघा' G, 'सिच्यानाभिघा' H.

३ Thus D Ben C U (pr. m.), मतन्मौ G M U (sec. m.), मतन्म H.

४ Thus we ought to read also IV. 9 : 123. 7.

५ Here and further on the MSS. write संस्तः सक्तः मौस्तः संस्तः नस्तः ।

६ 'येत्तथो' M.

७ After 'भृतं' G H M ins. यूष्णोपसिच्य नाभिघारयेत्, U ins. यष्णो-
पसिच्य नाभिघारयेदथ हृदयं जिह्वां वक्षस्तनिम मतन्मौ वनिष्टुमिति पाठ्याम्; C is
incomplete.

- मेतदूष्णोपसिञ्च^१ नाभिघारयेत्तथैव^२ क॒शे वा चमसे वा
 वसाहोमं गृह्णीयादूष्णोपसिञ्चेदथाभिघारयेत्संमृशेत्पशुं^३
 पार्श्वेन वसाहोमं प्रथौयान्म॒स्तः कुम्भतो^४ जघनेनोत्तरवेदिं
 परिक्रम्याश्रावयेद्याज्याया अर्धर्चं प्रतिप्रस्थाता वसाहोमं जुहु-
 यात्परिशि॒ष्याच्च दिग्भ्यो^५ वषट्कृते हविर्जुहोति^६ स एव-
 मेव सर्वेषां पशूना॒ स यत्र वारुणस्य स्त्रिष्टकता ऽवद्येत्त-
 द्विरभिघारयेत्समवत्तमेवैतदूष्णोपसिञ्चाभिघारयेत्तथैव क॒शे
 वा चमसे वा वसाहोमं गृह्णीयादूष्णोपसिञ्चाभिघारयेत्संमृ-
 शेत्पशुं^७ पार्श्वेन वसाहोमं प्रथौयान्म॒स्तः कुम्भतो^८ जघनेनो-
 १० त्तरवेदिं परिक्रम्याश्रावयेद्याज्याया अर्धर्चं प्रतिप्रस्थाता वसा-
 होमं जुहुयात्परिशि॒ष्याच्च दिग्भ्यो^९ ऽथेतरदसाहोमहवन्या॒
 समवनयेद्वषट्कृते हविर्जुहोत्यथ पुरस्तादनस्यतेः समान्यो
 दिशः प्रतियजेदथ वनस्यतिना चरेदथ स्त्रिष्टकता^{१०} सिद्धमत
 ऊर्ध्वं^{११} यथो एतदौपमन्यवस्य कल्पं वेदयन्ते मैत्रावरुणामि-
 १५ च्या निरूढया यजेतेति सिद्धमत्रौपवसथिकं कर्म जानौ-
 १६ याद्यथामावास्याया॒ संनयतो ऽन्यत्र पिण्डपितृयज्ञात्मवत्सरं

१ समवत्तमेवैतं. M, समवत्तमेतद् D; Ben om. समव० unto ०घारये०
 (1. 2).

२ एव om. M, probably rightly.

३ Between दिग्भ्यो and वष० M H Ben U ins. तथैव क॒शे वा चमसे
 वावनयेद्, in Ben and U these words are effaced; G (partly secunda,
 partly prima manu) तथैवेतरदसाहोमहवन्यां समवनयेद् ।

न कंचन प्रत्यवरोहेन शीर्षमाऽसं खादेन्न वयसां माऽसं
नाग्निं चित्वा रामामुपेयान्नाग्निचिद्वर्षति धावेद्यदि^१ धावेदु-
पावर्ततान्नाद्यमेवाभ्युपावर्तत^१ इति ब्राह्मणम्^१ ॥ ३२ ॥
एकोनविंशः ॥

II. 63. 8. अथास्मिन्वाजपेथे सप्तदशानां रथानां त्रयस्तथो ऽथास्त ५

II. 63. 11. एकपञ्चाशतमुत्तरतः प्रष्टिं नियुज्याच्चतुर्विंशतिं^२ पशूनि-

II. 64. 4. त्वग्नीषोमीयस्यानूबन्ध्यश्च चतुर्विंशौ भवतो^१ ऽथ वै भवति
सावित्रं जुहोति कर्मणः कर्मणः पुरस्तादिति^१ दीक्षणीयां
निर्वस्यन्सावित्रं जुहोतीति^१ सावित्रादेव सावित्रं भवति^१

II. 64. 7. दीक्षाजतीर्होष्यन्सावित्रं जुहोतीति^१ सावित्रं जुहोतीति^१ १०

II. 64. 8. ऊतीर्जुज्यात्प्रायणीयां निर्वस्यन्सावित्रं जुहोतीति^१ सावि-

ib. 9. त्रादेव सावित्रं भवत्यन्तर्हिरण्याः^२ होष्यन्सावित्रं जुहो-

ib. 10. तीति सावित्रं जुहोतीति^१ ऊत्वान्तर्हिरण्यां^३ जुज्यात्पदेन चरित्वा
राजानं क्रीलोद्यातिथ्यं निर्वस्यन्सावित्रं जुहोतीति^१ सवि-

ib. 11. त्रादेव सावित्रं भवति^१ प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरिष्य- १५
न्सावित्रं जुहोतीति^१ सावित्रं जुहोतीति^१ ऊत्वा प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योप-

ib. 13. सङ्गां प्रचरेन्महावेद्यै पूर्व परिग्राहं परिगृहीष्यन्सावित्रं

ib. 14. जुहोतीति^१ सावित्रं जुहोतीति^१ ऊत्वा स्फ्यमाददीताहवनीयं प्रणेष्य-

१ यदि धावेद् om. most of the MSS.

२ Thus G (sec. m.), •विंशतिः Be, •विंशतं Ben, •विंशं D H M G (pr. m.), विंशं U C.

३ •ण्यां G (pr. m.) U (sec. m.) Ben H ; •ण्यं Be U (pr. m.) M.

४ •ण्यां U (sec. m.), •ण्ये the other MSS.

- ib. न्यावित्रं जुहोतीति^१ सावित्रः जुलेधमाददीत^२ रथवाहने
 ib. सदोहविधाने संमेथ्यन्यावित्रं जुहोतीति^३ सावित्रः जुला
 II. 64. 15. रथवाहने सदोहविधाने संमिन्यादग्नीषोमौ प्रणयेद्यन्यावित्रं
 II. 65. 1. जुहोतीति^४ सावित्रः जुलाग्नीषोमौ प्रणयेद्युपमुच्छ्रयि-
 ५ थ्यन्यावित्रं जुहोतीति^५ सावित्रः जुला प्रोक्षणीराददीत^६
 ib. 6. स्वर्न्नं यूपमुत्तृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरिष्यन्सावित्रं जुहो-
 तीति^७ सावित्रः जुला बर्हिषी आददीत^८ तस्य प्रसिद्धं
 ib. 8. वपया चरित्वा वसतौवरीग्रं हौथ्यन्सावित्रं जुहोतीति^९ सावित्रः
 ib. 9. जुला कुम्भमाददीत^{१०} पशुपुरोडाशं निर्वथ्यन्सावित्रं जुहो-
 १० तीति^{११} सावित्रादेव सावित्रं भवति^{१२} ॥ ३३ ॥

- II. 63. 5. तूपरश्चतुरश्रिर्भवतीत्यनुदिशमश्री^१ स्थापयित्वाग्निष्टां च
 II. 66. 16. सूर्यस्थां च संमिन्यात्पञ्चैन्द्रानतिग्राह्याग्नेह्यतीति^२ सर्व
 II. 68. 2. एवेते सोपयामा ग्रहोतव्या भवन्ति^३ मास्त्या प्रचर्यैतान्सं-
 जपयेदिति^४ तन्तमुत्सुकहरणं तन्तमग्निगुप्रैषो ऽभ्यावर्तते^५
 १५ संज्ञप्रहोम ऊर्ध्वं^६ बर्हिषी^७ भिन्यात्स्वाहाकृतिप्रैष आज्यं द्वेधा
 II. 71. 9. विभजेदुभयभागिन्य स्तोकीया^८ अथेदः रथचक्रं प्रादेशमात्रं

१ Thus Ben H, °श्रीः the other MSS.

२ Before मृला° Ben H Be ins. पदान्; the word is missing in M D C and effaced in G.

३ Corrected; °वर्तते U, °वतीत Be, °वर्तते the other MSS.

४ Thus G U (sec. m.) H Ben (pr. m.), ऊर्ध्वबर्हिषि Ben (sec. m.)
 C, ऊर्ध्वबर्हिषी Be, और्ध्वबर्हिषी M.

- II. 75. 8. भूमेरुच्छितं^१ भवत्यपरेण परीत्य पक्ष्मसौ संमृशतीति रथचक्रे
- II. 79. 1. एवैते संमृशत्यथाहाजिसृतो^२ दक्षिणापथेनोपातीत्येति सूत-
- ib. 2. राजन्या एवैत उक्ता भवन्ति^३ । मारुता अग्रेणाहवनीयं परी-
- ib. 14. त्येति चत्तसंग्रहीतार एवैत उक्ता भवन्त्यथ यजमानं तार्थ्य
- परिधापयतीत्याज्येनैवैतत्तृप्तं^४ वासो भवत्यथाप्युदाहरन्ति तृपा ५
- नाम वृक्षास्तेषामेवैतद्भवत्यथेमं वाजपेयः सर्वसप्तदशमेके^५
- ब्रुवत^६ । आदेशादेव बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
- वतीषु सुवीरन्निति^६ । ॥ ३४ ॥ विंशः ॥

॥ इति पञ्चविंशः प्रश्नः ॥

१ °रुच्छ्रितं M Ben C.

२ After संमृशति and भवन्ति some of the MSS. इति ।

३ Thus M, °वैततृप्तं D C, °वैतंढ्रं G U Ben, वैतंढ्रं Be, वैतंढ्रं H.

४ Thus G Ben Be, पर्वसं M, सर्वसप्तं H U ; D C om. सर्व ।—Be-fore एक Be U D M ins. एव ।

५ ब्रुवते M.

६ कुर्वति instead of सुवीरन्निति M C.

अथायः राजसूयो ऽर्धसप्तदशैर्मासैः संतिष्ठते ऽर्धषोड-
 शैर्वा^१ तस्मिन्सोमसंस्थाः पञ्चैकाह^२ अहीनो द्विरात्रः^३ षट्
 काला^४ अष्टौ यूपः षड् हाग्निष्टोमिका द्विपशौ^५ पशुबन्धे^६
 सौचामण्यामष्टमस्तावन्त एवावभृथाः^७ क उ खलु हविषो
 हविर्निरूप्यत इत्यानुमत इत्येव ब्रूयात्क्षणं वासः क्षणात्क्षणं दक्षि-
 णेति^८ क्षणदशमित्येवेदमुक्तं भवति^९ काममिध्या पशुबन्धेनेति^{१०}
 संतन्येष्टेष्टाग्रयणेन वा पार्वणेन वा यजेत^{११} कथमु खलु साक-
 मेधपरुषीति^{१२} महारात्रे पूर्वा संतनिः श्रो भूत उत्तरा प्रदोषे^{१३}
 किमु खल्वसमुदितं भवतीति^{१४} प्रागनूयाजिकात्सप्रेषादित्येव
 ब्रूयाद्दार्हस्यत्वं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृह इति^{१५} योऽन्यो
 याजमानासंयुक्तो^{१६} ब्राह्मणो^{१७} भवति^{१८} भगाय चरुं वावातायै
 गृह इति^{१९} यान्या महिष्या^{२०} एव^{२१} सुभगा भवति^{२२} नैर्ऋतं
 चरुं परिवृत्तौ गृह इति^{२३} दुर्भगैवैषोक्ता भवति^{२४} पौष्णं चरुं

१ Thus M only; पंचैकाह H, पंचाहैकाह (i.e. पञ्च अह एकाहः ?)
 पंचाहैकाह Ben U, पंचाहैकाहिनो Be.

२ शाला MSS.—द्विरात्रस्तेका the Vivaraṇa.

३ Thus G (sec. m.) and the Viv. °पशुपशुबन्धे Be, °पशुपशुबन्धे G
 (pr. m.) Ben U H, °पशुपशुपशुबन्धे M.

४ Uncertain reading; याजमानासं° M Be Ben, याजमानसं° H U G
 (pr. m.), याजनसं° G (sec. m.). The Viv. : योन्याजनसंयुक्तः and यन्या-
 जनासंयुक्तः ।

५ After ब्राह्मणो Ben G H U ins. ब्रह्मा, M ब्रह्म; this word is miss-
 ing in Be and has been effaced in G and Ben.

६ Conjectural reading. महिष्यैव H Be U Ben, महिष्यैच M, महिष्ये
 G (omitting एव) .

भागदुघस्य गृह इति^१ महानसिक^२ एवैष उक्तो भवत्यथाप्यु-
 दाहरन्ति यो भागलाभौ^३ दोग्धि स एषैष उक्तो भवति^४
 द्वादशाहेन^५ रत्निनाः हवीःषि^६ त्रयोदशे^७ मैत्रावार्हस्यत्यं^८
 ब्रह्मो ऽवशिष्ट एतस्यैव^९ पूर्वपक्षस्य^{१०} तस्मिन्संतनीभ्यां यजेताथ
 चेदुक्त्ये ऽभिषेचनीये ऽग्निं चिन्वीतैतस्मिन्नेव द्विरात्र आग्नि- ५
 कानि सावित्राणि ऊलोखाः संभृत्य पशुग्रीवाणि च वायव्येन
 पशुना यजेत^{११} ॥ १ ॥

II. 97. 7. अपां पतिरसीत्यपांपतीयाः^१ समुद्रियाणामेवैता उक्ता
 भवन्ति^२ मरुतामोज स्थेति निवेद्या^३ आवर्तानामेवैता^४ उक्ता
 भवन्ति^५ सूर्यवर्चस स्थेत्यभिदृश्याः^६ प्रसन्नानामेवैता उक्ता १०
 भवन्ति^७ शक्ररी स्थेति^८ गोरु^९ जरायोरेवैता^{१०} उक्ता भवन्ति^{११}

II. 111. 15. सो ऽत्रैवाग्नेयेनाष्टाकपालेन यजेतेति^१ सद्यः संतिष्ठमान उक्त्य
 एतत्सूत्रं भवत्यथ चेदतिप्रवर्धेत तदानीमेवाग्नेयेनाष्टाकपालेन

१ Thus Be Ben (sec. m.); साहानसिक G (sec. m.) and one copy of the Viv; महानसिक H U G (pr. m.) Ben (pr. m.) and another copy of the Vivarana; महानासौक M.

२ ०भौ M Ben, ०भि Be H G U.

३ शाहो M.

४ ०दशो M, दशौ all the other MSS.

५ एव om. M.

६ Thus G U M, ०वेण्या Be Ben, ०वेण्या H.

७ आष्टानानां or आष्टतानां MSS.

८ Thus all, against अतिदृश्याः of the text proper.

९ गोरुव्या seems to have fallen out.

१० Conjecturally; गोरजरायो^० M, गारजरायो^० G (pr. m.), गारज्यायो Ben (sec. m.), गारज्यायो Ben (pr. m.), गारजरायो^० H Be U, गारजा-
 रयो G (sec. m.).

- II. 114. 4. यजेत^१ श्रो भूते सारस्वतेन^१ दशदशाच चमसमभिसंजानत
इति^१ होतृचमसे चोद्गातृचमसे च सप्तसप्ताथेतरेषु नवनव^१
- II. 117. 1. प्रसर्पणप्रमृत्तय एवैते^१ भवन्त्यप्सुषोमान्ता^१ अथायं प्रतीचीन-
स्तोमः केशवपनीयो ऽतिरात्रः षोडशिको भवति^१ तस्य
५ हाग्निष्टोमिकानि स्तोत्राण्यवृत्तानि भवन्त्येकविंशो बहिष्य-
वमानः सप्तदशान्याज्यानि माध्यंदिनश्च पवमानः पञ्चदशानि
पृष्ठान्यार्भवश्च^१ पवमानस्त्रिवृच्चज्ञायज्ञियमित्यथ^२ प्रतीचीन-
स्तोमाश्च केशवपनीयायातिरात्राय दीक्षते^१ तस्य षड् दीक्षाः
- I. 117. 14. षडुपसदस्तथोदशां प्रसुतश्चतुर्दशामुदवसानमथैतस्मिन्नेव पचा-
१० वग्रेषे व्युष्टये^३ द्विरात्राय दीक्षते^१ स एतां चैका^४ रात्रिं
पूर्वपचस्य दीक्षितो भवति द्वे चापरपचस्य^४ तासां^४ द्वादशो-
पसदो^४ ऽथोपवसत्यथोपवसथीये^५ ऽहन्यमावास्यायां^५ पूर्वमह-
११ र्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरमिति^५ संतिष्ठते व्युष्टिर्द्विरात्रो^६ ऽथो-
१२ त्तरा^६ शालामध्यवस्येद^६ मथित्वाग्नीन्विहृत्योदयनीयायाग्नि-

१ Thus Ben, एवते M, एते H Be G U.

२ Thus M G (sec. m.), °र्भवति Ben, °र्भव the other MSS.

३ अथ om. H Ben.

४ Thus M only, व्युष्टि the other MSS.

५ Thus G (sec. m., first hand invisible) and the Viv., which comments: तृतीयप्रमृत्तीनाम्; तस्यांसा H U, तस्यांसा Be, तस्य M, Ben, defective.

६ Thus, hesitatingly, emended; थोपवसत्यहान्योपवसथ्योभवतिमावा^७ G (pr. m.), थोपवसत्यहान्योपवसथ्यममावा^७ Ben, थोपवसथ्येहन्यमावा^७ G (sec. m.), थोपवसथाहान्योपवसथ्योमावा H Be M (the last only °सथ्य-ममा^७), थोपवसथाहान्योपवसथ्योमावा^७ U.

७ Thus, here and further on, M only; °द्विदि^७ all the other MSS.

ष्टोमाय^१ दीक्षते^१ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः सप्तम्यां
 प्रसृतः^१ संतिष्ठत एष^२ उदयनीयो^२ ऽग्निष्टोमः सहस्रदक्षिणो^१
 ऽथैतस्मिन्नेव पञ्चावशेषे चक्षस्य धृतिनाभिविधत्ते^३ देविकाह-
 विभिर्स्त्रैधातवीयया सौचामण्येति^१ संतिष्ठते राजसूयो
 ऽर्धसप्तदशैर्मासैर^४थ शालीकेः केशवपनीयान्तस्त्रै^५ ऽर्धषोडशाः^६ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो ऽञ्जसवः^१ प्रसिद्धमेव प्रथमो ऽर्धमासः संतिष्ठते^१
 पञ्चाहेन चातुर्मास्यानि ब्रूहेन संतनी अष्टमे ऽहनीन्द्रतुरीयं
 नवमे ऽङ्गि पूर्वाणि देविकाहवी^२षि दशमे ऽङ्गुत्तराण्येकादशे^३
 द्वादशे त्रयोदश इति त्रिषंयुक्तैश्चतुर्दशे वैश्वानरो द्वादश- १०
 कपालः पञ्चदशे वारुणो यवमयश्चरुरिति मासो^१ द्वादशाहेन
 रत्निना^२ हवी^२षि त्रयोदशे मैत्रावार्हस्पत्यं ब्रूहेन संतनी
 अर्धमासेनाभिषेचनीय उक्थ्य इति द्वौ मासावर्धमासेन
 सप्तदशो दशपेथो ऽर्धमासं दीक्षितो^४ दीक्षितव्रतीति त्रयो
 मासा^१ अर्धमासेन प्रतीचौनस्तोमः केशवपनीयो ऽतिरात्रो १५
 ऽर्धमासेन व्युष्टिर्द्विरात्र इति चत्वारो मासा^१ अर्धमासेन
 चक्षस्य धृतिरिति^१ ते ऽर्धपञ्चमा^१ अथ शालीकेः^१ सप्ताहेन

१ Thus M; °विहृत्योदवसानौयाया° or यया° the other MSS.

२ एवमुषडवधानीया Ben.

३ Thus G (sec. m.) and the Viv.; °भिधत्ते Be U, °भिविधत्ते Ben,
 °भिधीयते M.

४ Thus M Be G (sec. m.), °षोडशः H U G (pr. m.), °षोडश Ben.

५ हव्युत° Be Ben.

६ Effaced in M.

- पवित्रो ऽग्निष्टोमः स एवमेव पचावशेषः सिद्धमा वारुणा-
 द्वादशाहेन रत्निनाः हवौःषि त्रयोदशे मैत्रावार्हस्पत्यं द्वाहेन
 संतनी इति मासो^१ ऽर्धमासेनाभिषेचनीय उक्थ्यो ऽर्धमासेन
 सप्तदशो दशपेय इति द्वौ मासावर्धमासेन प्रतीचीनस्तोमः
 ५ केशवपनीयो ऽतिरात्रो ऽर्धमासेन व्युष्टिर्द्विरात्र इति त्रयो
 मासा^१ अर्धमासेन चतस्र धृतिरिति^१ ते ऽर्धचतुर्था^१ अथ
 पतन्तको^१ द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदः^१ सप्ताहो ऽहीनो
 राजसूयो^१ यथावकाशमितरै राजसूयहविर्भिर्यजते^१ ऽथ
 देविकाहविर्भिर्यजते^१ ऽथ वैधातवीयया यजते^१ ऽथ सौत्रा-
 १० मण्या यजते^१ संतिष्ठते राजसूयः^१ ॥ ३ ॥ द्वितीयः ॥

L. 119. 1.

- अथेममिष्टिकल्पं पञ्चदशसामिधेनीकं च सप्तदशसामिधे-
 नीकं च समामनामस्ता^१ सिद्धं^१ याजमानं बौधायनस्य
 कल्पो^१ यथान्वायः शालीके स्त्रीः स्तृचाननुब्रूयादिति^१ त्रिः
 प्रथमामनुच तिस्रो ऽनन्तरा अनुब्रूयात्त्रिरुत्तमां^१ ताः^२
 १५ पञ्चदश^२ पञ्चदशानुब्रूयादित्येकादशेमाः^२ सामिधेन्यः समा-
 मनामस्तासां त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां^१ ताः पञ्चदश^१
 सप्तदशानुब्रूयादेकविंशतिमनुब्रूयाच्चतुर्विंशतिमनुब्रूयात्त्रिं-
 शतमनुब्रूयाद्वाचिंशतमनुब्रूयात् षट्त्रिंशतमनुब्रूयाच्च-
 त्वारिंशतमनुब्रूयाच्चतुश्चत्वारिंशतमनुब्रूयादष्टाचत्वारिंशत-

१ तस्य प्रसिद्धं M.

२ कल्पे M.

३ Thus corrected; ताः पंचदश सप्तदशानु° M Be U H, ताः पंचद-
 शानु° Ben; in M सप्तदश is effaced and G is defective.

मनुब्रूयादिति धाव्यालोक एता धातव्या भवन्धाग्नेयः सर्वा
 गायत्र्यः^१ सर्वाणि कृन्दाः^२ सनुब्रूयादपरिमितमनुब्रूयादिति
 धाव्यालोक एवैता धातव्या भवन्ति^३ नैताः सर्वा गायत्र्यो^४
 गायत्र्यो पुरोऽनुवाक्या भवति त्रिष्टुभ्याज्या^५ पुरस्तात्तन्ना
 पुरोऽनुवाक्या भवत्युपरिष्टात्तन्ना याज्या^६ मूर्धन्वती पुरोऽनु-
 वाक्या भवति नियुत्वत्या यजत्युपाः^७ शुयाजमन्तरा यजतीति^८
 दर्शपूर्णमासयोरेवैतदुपपद्यते नान्यत्र^९ ॥ ४ ॥ तृतीयः ॥

अथेमाः काम्या इष्टयो निष्पुरीषेणैव प्रयोक्तव्या भवन्ति^१
 स^२ संवत्सरं पयोव्रतः स्याद्वादशाहं वा यावद्वा^३ शः^४ सीत^५
 तासां याः समानसंयोजना एकां चेत्तासां निर्वपेत्सर्वा एवैता १०
 निर्वपत्रव्या भवन्ति यथो एतदनायुक्तो^६ ऽग्निपरिचरो ऽत्यसुद्धृत्य
 पुनरप्युद्धरति^७ कथमत्र प्रायश्चित्तः^८ सिध्यती^९ न सिध्यती^{१०}
 इति^{११} सिध्यतीत्येक आह्वरय^{१२} हैक आह्वरन^{१३} सिध्यतीति^{१४}
 निर्दिष्टभागो वा एतयोरन्यो ऽनिर्दिष्टभागो ऽन्य इत्युभावु^{१५}
 II. 125. ३. खल्विभावनिर्दिष्टभागौ भवतो^१ नैव सिध्यतीति^२ तन्नं^३
 घृष्टेरादानं^४ गार्हपत्यसकाशाद्गृष्टिमाददीत^५ तथाहवनीये^६
 वैश्वानरस्य कपालान्युपदध्यात्^७ प्रदक्षिणमावृत्य गार्हपत्ये मारुतस्य

१ Found in Ben H, the other MSS. om. the word.

२ Thus G; तावद्वा दंसीत Be, यावद्वादशसीत M U, यावद्वादशसीत H
 याव -- सीत Ben.

३ Thus Ben Be G (sec. m.); नुयुक्तो H G (pr. m.) U, नुयुक्तो M.

४ Thus G M U; उभाज H Be; Ben defective.

५ तथा^० G (sec. m.).

- कृतानि पिष्टानि समुप्य^१ संयुत्य^१ व्यभिष्ट^१ पिण्डौ^१ कृत्वा-
 ग्रेण^१ मारुतस्य पिण्डं पर्याहृत्याहवनीये वैश्वानरमधिष्ठ्या-
 त्प्रदक्षिणमावृत्य^१ गार्हपत्ये मारुतं त्वचं ग्राहयित्वे^१ त्वचं
 ग्राहयेदमुं पर्यग्निं कृत्वे^१ पर्यग्निं कुर्यादमुं अपयित्वे^१ अप-
 ५ येदपि वोभयमेवोभयत्र कुर्यात्तस्य शृतस्यासादनं दक्षिणं^१
 परिधिसंधिमपरं^१ विमुच्य दक्षिणं वा परिधिमग्रेण^१ सिद्ध-
 १२५. ११. मत ऊर्ध्वमेतस्मिन्वा एतौ मृजाते यो विद्विषाणयोरन्नम-
 १२६. २२. त्तीतीतरमितरेणेत्येवैष^१ उक्तो भवति^१ यं मृधो ऽभि प्रवे-
 णेरन्नाद्वाणि वाभि समियुरिति^१ प्रतिवेशा राजानो मृधः^१
 १२७. १५. १. स्व एव जनपदा^१ राद्वाणि विशो^१ यो हतमनाः स्वयंपाप
 इव स्यादिति^१ सति बले हतमनाः स्वयंपाप इव स्यादिति^१
 १२७. २१. साधुरूपे कुले स्वयंपापो^१ यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेति^१

१ Thus Be M; संयुत्ययूच्याभिष्ट U G, समुप्यसंयुत्यपिण्डौ अकृत्वायेण Ben, संयुक्तयूच्याभिष्ट H.

२ Thus (अधिष्ठ्यात्) Ben, अधिष्ठ्यात् M, अधिष्ठ्यात् G H U, अधि-
 प्रष्ठ्यात् Be, cp. XXVI. 6: 279. 9: अधिष्ठन्न; it is synonymous to
 अधिष्ठ्यात् ।

३ Om. Ben.

४ Thus all the MSS. exc. M, which has परिधिसंधिमन्वितरं; is
 अपरं to be cancelled? A prayoga omits it.

५ Thus G (sec. m.), °अमन्तीतरमितरेणेत्ये U, °अमन्तीतरमितरेणेत्ये
 Ben, °अमन्तीतरमितरीतरमितरीणेत्येवैष M, °अमन्तिरमितरीणेत्ये Be,
 °मितरेणेत्ये H (partly defective).

६ वा ins. G.

- II. 128. 17. प्रत्नमनुपाकृतं^१ प्रतिबध्यमानमेवैतद्भवत्यथास्यामध्वरकल्पाया-
मिडान्तं^२ प्रथमं तन्त्रं कुर्यादेवं द्वितीयं^३ तृतीयेन सहावशेषं
वर्तयेत्कथमत्र भक्षा इति^४ तत्रतत्र वा भक्षयेदपि वा
- II. 130. 4 सर्वासां समवदाय ऊत्वान्ततो^५ भक्षयेदनङ्गान्दोत्रा देय इति ।
- II. 130. 7. यजमानस्यैवैष गौष्ठादातव्यो भवति^६ वेदिं परिगृह्यार्धमुद्ध- ५
II. 131. 6. न्यादर्थं नेति^७ दक्षिणं वा वेदेरर्धमपरं वेत्यैन्द्रस्यावदाय
वैश्वदेवस्यावद्येदथैन्द्रस्योपरिष्ठादिति^८ द्वे एवैते अवदाने उक्ते
II. 131. 9. भवत^९ उपाधायपूर्वथं^{१०} वासो दक्षिणेति^{११} प्रवेणतो^{१२}
वान्ततो वा ताम्राणि वा नीलानि वा सूत्राण्युपहितानि^{१३}
- II. 131. 13. भवन्त्यपि वोपधानरज्जुरेवैषोक्ता भवत्यथास्यां सञ्ज्ञानेऽस्यां^{१४} १०
सकृदेवानुवाचयेत्सकृदाश्रावयेद्द्वे ह्यस्यै याज्यानुवाक्ये भवतः^{१५}
॥ ५ ॥

१ Thus Be; °मनापाकृतं M G (pr. m.), °मनापाकृतं Ben H U,
°मनापाकृतं G (pr. m.); °मनापाकृतमप्रति °G (sec. m.).

२ Thus (प्रतिबध्यमानं) M G U, प्रतिबध्य° the other MSS. (G,
अप्रतिब° sec. m.).

३ Thus Ben, ऊत्वान्ततो G U M, ऊत्वान्ततो H.

४ Thus (cp. XIII. 20 : 131. 5) M only, उपाधाय° the other MSS.
and the Viv.

५ Thus M Be, प्रतिवेणतो Ben. प्रवतो H, प्रणवतो G U, प्रणतः the
Viv. (both copies).

६ Thus Ben M Be °हतानि G H U.

७ Thus Ben Be U G, संज्ञान्येष्टां M H; the correct reading seems
to be (see XXIV. 3 : 187. 7) संज्ञानीष्टां ।

I. 132. 16.

अथ वै भवति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो^१ भागं
निर्वपाम्यामुन्नादमुथै विशो ऽवगन्तोरिति निर्वपेदिति निरु-
थोपरमति^२ । परिदानान्तं कर्म कृत्वायैताम्नौहौन्कृष्णाजिने
समुथोत्तरार्धे ऽग्न्यगारस्यासञ्जयेदथावगते सःसादयेत्प्रोक्षण-

I. 133. 15.

प्रभृतिना कर्मणा प्रतिपद्येत^३ सिद्धमत ऊर्ध्वं^४ यथा नख-
निभिन्नायामेवः शतकृष्णलायां^५ पुरा वा तण्डुलानामावप-
नाद्रुक्कमवदध्याच्छृतमुत्तरमपि^६ वैनः शृतमेव सुवर्णरजताभ्याः

I. 136. 9.

रुक्माभ्यां परिगृह्णान्तर्वेद्यासादयेदाग्नेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे
समाश्लेषयेदिति^७ व्यभिष्टानां पिण्डानां पुराधिपृञ्जना-

I. 138. 12. १०

त्समाश्लेषयितव्यं^८ भवति^९ सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति^{१०} सदै-

I. 140. 17.

वतस्य^{११} सखिष्टकृतस्येवेदमुक्तं^{१२} भवत्यथो खलु यावतीः समा-
एष्यन्मन्येत तावन्मानः स्यादिति^{१३} त्रिःशद्वर्षश्वेत्यात्सप्रतिमानं
कुर्वीत^{१४} चत्वारिःशद्वर्षश्वेत्यात्सष्टिमानं कुर्वीत^{१५} एवैतस्याभि-

१ इदम् instead of इमम् Be Ben H M.

२ Probably इति has fallen out.

३ अवदध्यात् Be M, उपदध्यात् Be G U H.

४ Thus ('धिष्टंजनात्) M G (sec. m.), 'धिप्रजनात् U H G (pr. m.),
'धिजनात् Be; Ben is defective; cp. अधिष्टज्जात् XXVI. 5 : 277. 2.
Bhavasvāmin gives the periphrase : प्रागधिप्रवृणान् ।

५ Thus U G Ben; 'तौतिसदैवस्य M, 'तौतिसदैवतस्य H, 'तितौडे-
दैवतस्य Be.

६ Thus M only; सखिष्टकृतस्य^० Be, सखिष्टकृतस्य^० or खिष्टकृतस्य^० the
other MSS.

- II. 142. 12. वृद्धिकल्पो^१ ' ऽय वारुणेषु च संज्ञानेष्ट्यां^२ च सकृदेवानुवाच-
- II. 142. 16. येत्सुहृदाश्रावयेत्सुहृदप्रदानाः समानदेवता^३ आपोनग्रीयं चरुं
पुनरेत्य निर्वपेदिति^४ ' को नु खल्वपां नपाङ्गवतीति^५ ' वैद्युत
- II. 145. 12. इत्येव ब्रूयात्क्षणांमधु चेति^६ ' पौत्तिकमित्येवेदमुक्तं^७ भवत्यन-
स्तिगधमिति^८ ' त्रिवलीकमित्येवेदमुक्तं^९ भवत्यथाप्युदाहरन्ति
- II. 149. 13. त्रिच्छदिष्कमित्येवेदमुक्तं^{१०} भवति^{११} ' यथा त्रिधातावेव^{१२} ॥
संदिग्धपुरोडाशस्यावदानकल्पः^{१३} ' ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥
- II. 152. 2. स सर्पान्सृजतेति^{१४} ' मासा एवैत^{१५} उक्ता भवन्ति^{१६} ' स
- II. 155. 10. वयाःस्यसृजतेति^{१७} ' कृन्दाःस्यैतान्युक्तानि भवन्ति^{१८} ' स वैव
- II. 155. 13. स्यादिति^{१९} ' पुराणगार्हपत्यमभ्युपदिशन्ति^{२०} ' तस्य पशुवेलाया- १०
मुल्लुकमादाय दक्षिण्या द्वारोपनिर्हृत्य दक्षिणेन सदः परीत्य
दक्षिणेन मार्जालीयं धिष्णियं पर्याहृत्यान्तरेण धूपं चाहव-
नीयं चोपातिहृत्यान्तरेण चात्वालोत्कराबुदङ्गुपनिर्हृत्य तेन
पशुः^{२१} अपयेयुरथ यदाहवनीयादुल्लुकः^{२२} स्यादपथा तत्सहा-

१ एतस्य om. M ; Ben Be are defective here.

२ संज्ञान्येष्ट्यां again M G U H, see above.

३ पौत्तिक^० M Ben, वौत्तिकं the Viv. (one copy), पौत्तीक^० G U,
पौत्तीक H Be and another copy of the Viv.

४ °वल्लीक^० Ben H, °वल्लीक^० Be M G U.

५ Thus Ben ; त्रिच्छदीत्ये^० M, त्रिच्छदित्ये^० Be, त्रिविच्छनीत्ये^० H G U.

६ त्रिधातावेवं Be, त्रिधातवेवं M, त्रि (or त्रै^० त्रै^०) धातवौचैवं the other
MSS.

७ Thus M only, एवैता all the other MSS.

हरेयुः^१ किंदेवत्यानि खल्वपाच्यानि भवन्तीति^१ द्वे प्राजा-
पत्ये आग्नेयं वायव्यं वैश्वदेवमितीष्टर्गो वा अध्वर्युर्ध्वजमान-
स्तेष्टर्ग इत्युष्णाग्रमित्येवेदमुक्तं^१ भवत्यथाप्युदाहरन्त्यध्वर्युरेवैष
उक्तो भवत्यसन्धान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिग्रह्या इत्यनु-

५ व्याहारो ह^१ वा आसन्धो मन्त्रस्तस्मान्मा पाहीत्येवेदमुक्तं

भवति^१ तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यमित्यहोरात्रावित्येकं^१ याव-
दग्नयः शीताः^२ सूरित्येतदेकं^१ यावदेनमभिवर्षदित्येतदपरं^१

द्वौ समुद्रौ विततावजूर्यावित्यहोरात्रावेवैतावुक्तौ भवतः^१
पर्यावर्तते जठरेव पादो इत्युदरे पादा इत्येवेदमुक्तं भवति^१

१० तयोः पश्यन्तो अतिचन्त्यन्यमपश्यन्तः सेतुनातिचन्त्यन्यमित्यहः

पश्यन्तो अतिचन्ति रात्रिं स्वप्नेन सेतुनातिचन्त्यन्यमिति^१

द्वे द्रधमी सततौ वस्त एक इत्यादित्यो ऽहोरात्रे वस्त इत्ये-
वेदमुक्तं भवति^१ तिरोधायेत्यसितं वसानः शुक्रमादत्ते अनु-
हाय जार्या इति^१ रात्रिं वसानस्तिरोधायेति शुक्रमादत्ते

१५ ऽहरित्येवेदमुक्तं^१ भवति^१ कौटावपन्नस्येति^१ कतमो नु

खल्वयं कौटो भवति^१ य एवैष पिण्डान्मन्वर्तयतीति^१ नित्ये

१ Thus (उष्णाग्रम्) M G U H and the Viv. (periphrase: दर्वी वा उक्तुं वा) ; उल्लभं Be, उ-प्रं Ben.

२ Only given by M Be.

३ All the MSS. om. the visarga and Be reads शिता ।

४ अहरिं MSS.

५ इति ins. M G U

ग्रहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयतीति ^१ पृषदाज्य एवैषानुवर्तयि-
तव्या^२ भवति^३ ॥ ७ ॥

- II. 171. 8. अथातो ऽतिघाह्यान्व्याख्यास्याम ^१ इमे न्वेव^२ पृथ्याति-
घाह्याः पञ्चैन्द्रा वाजपेये ^३ परःसामानश्रार्वाक्यामानश्च सौर्यो
वैषुवते ^४ वैश्वकर्मणादित्यौ गवामयने ^५ प्राजापत्यो महाव्रते ^६
बार्हस्पत्यो बृहस्पतिसवे ^७ वैमृधे चोद्भिदि च त्रिषिमति च
वृषा सो अ२३ः पवत इति च ^८ द्वावश्चमेधे महिमानार्वा-
देशादेवाश्वस्य वपां महिमाभ्यां^९ परिजुहुयात्कथमु खलु
परःसाह्यां भवो भवतीति ^{१०} रुद्रवज्रणस्य सोम देव ते मति-
विदो माध्यन्दिनस्य सवनस्य त्रिष्टुप्कन्दर्भो^{११} ऽङ्गिरोषधीभिः ^{१२}
पीतस्यौषधीभिः प्रजाभिः पीतस्य प्रजाभिः प्रजापतिना
पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो^{१३} भवयामीत्येष एवार्वाक्या-
मुना^{१४} भवति ^{१५} द्वौ चेद्भौ^{१६} स्यातां द्वादशपूट् स्यादेको ह
- II. 177. 18. नामावृत्तो भवो ^१ ऽष्टाप्रूड्विरणं दक्षिणेत्यष्टापिलकमित्येवेद-
मुना^२ भवति ^३ द्वौ चेद्भौ^४ स्यातां द्वादशपूट् स्यादेको ह

१ Thus M; नुवर्ति(र्ती)तव्या Be G H, °नुवर्तयितव्यं U, नुवर्तव्या Ben.

२ इति ins. M G U.

३ न्वेव MSS.; the Viv. points to न्वेव ।

४ Thus (with °मा^२) all (only मदीभ्यां Ben), also the Vivaraṇa.

५ ...५. Thus acc. to the Viv. and cp. Āp. XXI. 21. 4. The MSS. more or less corrupt.

६ Thus Be G U; °ष्टापिलक^२ M; °ष्टाप्रूड्विरणं^३ H; Ben altogether corrupt. Is पिलक=पिडक ? or are we to read पुलाक ? The same word occurs VII. 6: 209. 18.

महाकोशः स्याद्वाववान्तरकोशौ स्यातामथास्त्रिगर्भाया^१ आज्ये-
नैवैतान्यस्थानि^२ समुदायुत्य मध्यमेन पर्णेनान्तःपरिधि निन-
येद्भूर्भुवः सुवरिति^३ ॥ ८ ॥ पञ्चमः ॥

180. 5.

यदालम्बायामभ्रो भवतीत्यालम्बायां चेदभ्रः स्यात्स्र-
-

180. 12.

sq.

५ पयेदेवाथ चेदुपाकृतायामभ्रः स्यादन्यमेतस्मिन्स्थान उपाकृत्यो-
न्तरममेघसंपन्नमेतयागमयेरन्नित्यथेमे^४ जया अभ्याताना^५
राष्ट्रभृत^६ इत्याह्निताग्रेष्ठानाह्निताग्रेष्ठान्यत्र विहाराहृष्टा भव-
न्त्यभिसमारम्भात्तेवैनानाचार्याः^७ प्राक् स्त्रिष्टकत उपजुक्त्यष्टौ
वसव इति^८ कतमे तु^९ खल्विमे वसवो भवन्तीति^{१०} पृथिव्य-
१० न्तरिच्छं द्यौरग्निर्वायुरादित्यश्चन्द्रमा आप इत्येते ऽष्टौ वसव^१
एतेषु वा इदं सर्वं प्रतिष्ठितं यदिदं किंच^२ य एवं वेद
प्रत्येव तिष्ठत्येकादश रुद्रा इति^३ प्राणा एवैत^४ उक्ता भवन्ति^५
द्वादशादित्या इति^६ मासा एवैत^७ उक्ता भवन्ति^८ पञ्च
गृह्यन्ते नवनव गृह्यन्ते पञ्चधा विगृह्यन्ते^९ नवनवाःश्वो

१ Uncertain reading; °गर्भाया the Viv.; °गर्भेयाजमाज्येना° Ben, गर्भे-
याजमाज्ये° M, °गर्भसाज्येना° Be G U, गर्भेसाज्येना° H.

२ °स्थानि G Be and the Viv., °स्थानि M U Ben, °स्थिति H.

३ Thus (°न्तरममेघ°) M, °न्तरमेघ° or °न्तरमेघ° the other MSS., but
cp. the Vivarapa : उत्तरस्मिन्मेघवर्जिते ।

४ Thus M ; जया अभ्यातानावाष्ट्र° Be G U, जयाभ्यातानावाष्ट्र° Ben H.

५ Thus, in accordance with the Viv., G ; °पिसमारंभा° M Be,
°विषमारंभा° U Ben H.

६ Om. M.

७ Thus both times M and G (sec. m.) ; रवैता the other MSS.

भवन्त्यथ य एव दशमो मन्त्र एतेषामेवैषो ऽभिग्रहणार्थी^१

II. 192. 10. दृष्टो भवति^१ तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्या-

II. 196. 2. दिति^१ भैक्षाय प्रत्यवस्थितायैवैषा दातव्या भवति^१ किं-
वत्या उ खल्वतिरिक्तसोमा^२ भवन्तीति^१ यद्यं ग्रहमभ्यतिरि-
च्येऽस्तत्तद्देवत्या^३ एव स्युरित्येतदेकमथापरं^४ विज्ञायत उ^५
खल्वेषां^६ ब्राह्मणमथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ सः स्यातो रित्येतस्मा-

II. 199 5. दैन्द्रवैष्णवा एव भवन्ति^१ तेन श्रौतीभवता षडहसः स्यां
काङ्क्षेयुरिति^१ षडहब्राह्मणमेवैतद्भवत्यथ चेदहः संयोग^२ एव-
मापद्येत^३ यथापि नव मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहानि संनि-
गच्छेयुस्तदानीमेवैतः श्रौतीकृत्वा संचित्युरथ चेदुदयनीये^४
ऽतिरात्र^५ एतदेव^६ प्रजा वै सत्तमासत तपस्तप्यमाना अजु-
कतीरिति^१ तत्पृच्छन्ति^२ कतमत्तत्सत्त्वं^३ भवतीति^१ यदेवै-

१ Thus M and the Viv.; all the other MSS. स्य° instead of सि°

२ तिरिक्तः सोमो भवतीति M. Ben (the last without इति), °तिरिक्त-
सोमा भवन्तीति the other MSS.

३ °देवता MSS.

४ Thus G M U H; खल्वेषां खल्वे Be, खल्वेब्राह्म Ben. The last
reading seems to point to खल्वेकेषां ब्रा°, cp. the Viv.: अन्येषां ब्राह्मणम्;
but the Brāhmaṇa here cited is to be found TS. III. 3. 7. 3.

५ Thus M and the Viv.; °संयोगं एवमा° G U, संयोगमेवमा M Be H.

६ Thus M; तिराचे एतदेव H U (sec. m.) तिराचतदेव G U (pr. m.),
तिराचौतदेव Ben, तिराचिरपैतेव Be.

७ इच्छन्ति M only (cp. XIV. 1:152. 5), प्रच्छन्ति all the other MSS.

८ Thus corrected; कतमसत्त्वं M Be U H, कतमत्तत्सत्त्वं Ben G (sec. m.),

तदनाहिताग्नयो वृथाश्रमः श्राम्यन्त्येतत्सत्त^१ भवतीति ।
॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

I. 204. 2.

204. 10.

आश्विनं प्रागाश्विनमिति^१ कियन्नु खल्वाश्विनं भव-
तीति^२ १द्वियोजनं वा यावद्वाश्वो ऽज्ञा गच्छेद्विस्तावा^३ वेदि-
५ भवतीत्याग्निकस्य प्रक्रमस्य चतुरश्रद्वयस्याह्णयामानमाददीत^४

204. 5. १०

208. 18.

208. 19.

I. 209. 8. १५

स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमीतापि वा विःश्रव्याश्च
रथाक्षाणामेकविःश्रव्याश्च पदानामष्टाङ्गुलस्य च^५ चतुर्विःशं
भागमाददीत^६ स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमीते^७
विस्तावो^८ ऽग्निर्भवतीति^९ त्रयः सप्तविधाः^{१०} स एकविःश्रति-
विधो^{११} स्येतौ हृदौ मध्यतो देवयजनस्य जोषयत इति^{१२}
किमर्थो^{१३} खल्विमौ हृदौ भवत इत्यश्वत्थानो ह दक्षिण
आवष्टथिक उत्तरो^{१४} द्वौ दासावनुजायै च पुत्रो ऽन्वाधेयायै
चेति^{१५} यो ऽस्य पितुरनुजायाः पुत्रः स पुरस्तान्नयत्यथ यो
स्य मातुरन्वाधेयायै पुत्रः सो^{१६} ऽपरो^{१७} जरत्पूर्वया सव्यं
जानु वेष्टयित्वेत्युपधानरज्जुरेवैषोक्ता भवति^{१८} शतं वै^{१९} तत्स्या

१ Thus Ben H U G (pr. m.). श्राम्यन्त्येतत्स M श्राम्यन्त्येतत्स Be G (sec. m.).

२ कियन्नु खलु ins. Be M, कथं नु खलु H.

३ स्तावान् Be.

४ च given only by M and G (sec. m.), cp. XXX. 4 s. fin.

५ विस्तावान्देदिर्भ Be, विस्तावावेदिर्भ H.

६ नु ins. Ben.

७ Thus G M Be; सोऽप्यो H U, सोयशो Ben.

८ Are we to supply वै also XV. 5: 209. 8 or to accept that the Karmānta points directly to T Br. III. 8. 9. 3?

- II. 209. 11. राजपुत्रा इति^१ प्रतिहिता एवैत उक्ता भवन्ति^२ शत^३
- II. 211. 5. राजान^४ उद्या इति^५ राजन्या एवैते नाभिषेच्या^६ भवन्त्यथ
सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपतीत्येषैव^७ प्रथमा सावित्री^८
वैश्वदेवपरुषि द्वितीयापराह्णे तृतीयै^९ तदत्रैकाहिकं कर्म
जानीयादुत्तरतश्च देवयजनादुदवस्थेच्चातुर्मासिकानां पशूना- १
- II. 217. 18. मेव^{१०} वायव्याय^{११} पशव एवं त्वपराय^{१२} सप्ताहान्येतयेष्ट्या यजत
इति^{१३} कथमत्र भक्षा इति^{१४} तत्रतत्र वा भक्षयेदपि वा पुर-
स्तादेवैतस्मै सप्ताहाय^{१५} यूपमान्नाये^{१६} राज्जुदालमग्निष्ठं^{१७} भिनो-
तीति^{१८} स्नेहातक इत्येवेदमुक्तं भवत्यायुदाहरन्ति राज्जु-
दालमग्निष्ठं भिनोति भूणहत्याया अपहत्यै^{१९} पौतुद्रवावभितो १०
- II. 223. 5. भवतः पुण्यस्य गन्धस्यावरुद्धा इति^{२०} तृतीयं दक्षिणानां ददा-
तौत्याग्निकानामु^{२१} ह^{२२} तृतीयं कामप्रेण सह तृतीयमतिरात्रे
तृतीयं^{२३} चतुष्टोम एष भवति^{२४} चतुश्चरौय^{२५} एष^{२६} चतु-
ष्टोमो भवति^{२७} ॥ १० ॥

१ Read शतसराजान ?

२ Conjectural reading ; नाभिषेष्ट्या M, नाभिषिच्या the other MSS.

३ Thus G Ben ; M om. एव, reading तेषा ; *त्येवैषैव U H, त्येवैषैव Be.

४ मेव M G U.

५ *व्याये Be H U.

६ इति ins. M.

७ Reading and interpunction dubious ; *व्यायेराज्जु M, *व्यायेतराज्जु G, व्यायेत् राज्जु. the other MSS.

८ Thus G M Be ; *कानामुदाहृतं U H, Ben defective.

९ इत्येके ins. M only.

१० *रौया एष G and the Viv. ; *रौयादेव M Be, *रया (or *पा) देव Ben U H.

225. 7.

एकस्मै खाहा द्वाभ्याः खाहेति^१ कथमु खल्वेताननु-

226. 8.

वाकाञ्जुञ्ज्यादिति^१ यथाप्रकृत्यस्तथानन्तरायः^२ होतव्याश्चतुर्विंशतिः रश्मना आदाय धूपानभ्यायन्ति चतस्रश्चतस्र इतरे परिकर्मिण इति^३ कथमेतासु नियुज्यादित्यश्वस्तुपरो

५ गोमृग इति ते त्रयः समानरश्मना^४ रराज्येषु तिस्रः^५ पर्यङ्गेषु पञ्चाग्नये ऽनौकवते रोहिताञ्जिरनङ्गानित्येतेष्वष्टौ^६ सोमाय खराज्ञे ऽनोवाहावनङ्गाहावित्येतेषु सप्ताधैतेषां त्रयस्त्रयः समानरश्मना^७ मुख्यैर्वैषां चतुर्थी^८ भवति^९ समानं कर्मा पर्यङ्गिकरणात्पर्यङ्गिकतानामेतेषां पशूनामूनविंशति-

१० हृत्पृज्यन्त^{१०} एकचत्वारिंशतमतिग्रिथ्यन्ते^{११} द्विचत्वारिंशतमेषाः^{१२} शासा^{१३} भवन्त्यश्वे^{१४} ऽत्र^{१५} द्वौ समासं गच्छतो^{१६} ऽथेतरेषां प्रतिपशु^{१७} संपद्यन्त^{१८} इन्द्राग्निभ्यामोजोदाभ्यामुष्टाराविति^{१९} प्रासङ्ग्यावेवेतावुक्तौ^{२०} भवतो^{२१} ऽथैतस्मिञ्क्षल्लिशच^{२२}

235. 6.

१ ०तथानंतराय MSS. (only G: ०नंतरा see m. and M: ०तथानंतरायं) ।

२ इति supplied by me.

३ ०नितिवेम्बष्टौ G U Be.

४ जन om. M, जना read Be U.

५ श्वेषां instead of रषां G U H.

६ Thus M; शसा G Be, शासा Ben U H.

७ Thus M Be G (see. m.); ०श्चन Ben, सत U H.

८ Thus Be G, ०पशुः or ०पशुं the other MSS.

९ ०पद्यते Ben H.

१० Thus G M Be; सप्रसंग्या० Ben, सप्रासंग्या० U H.

११ Thus (शल्लिशचर्षा) M, ०शच Be Ben H U, ०वचाशुपि० G (see. m.).

- आशुपिष्टानि^१ संयुत्योशुकानामेवैतानि ब्रीहौणं पिष्टानि
 शस्त्रलिखेष्मणा संयुतानि^२ भवन्ति^३ पृथक् प्रतिप्रस्थातारो ऽव-
 II. 240. 4 द्यन्ति^४ तेषां मैत्रावरुणा एवानुब्रूयुश्चत्वार्येवैतानि प्रदानानि^५
 भवन्ती^६ लुवर्दाय स्वाहा बलिवर्दाय स्वाहेति^७ सूर्याचन्द्रमसा-
 वेवैतावुक्तौ भवतो^८ ऽथाप्युदाहरन्ति संवत्सरो वा इलुवर्दः^९
 II. 242. 5 परिवत्सरो बलिवर्द इति^{१०} तस्य मूर्ध्नि जुहोति^{११} जुम्भकाय
 स्वाहेति^{१२} किंदेवत्या उ खल्वियमाहुतिर्भवतौति^{१३} वारुणी-
 II. 242. 10 त्येव ब्रूयात्किंकिदौविर्विदौगय इति^{१४} विदिदिहौविकोदौ^{१५} ह
 II. 243. 4 किंकिदौविर्भवति^{१६} पृषत उ^{१७} पतंगो^{१८} विदौगयो^{१९} ऽथैता-
 न्यशूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्नमाश्विनमिति^{२०} यमा एवैते छागाः १०
 समानयोनयो भवन्ति^{२१} तेषामुक्तं चरणं यथैकादशिनानां
 II. 244. 2 पशूनां^{२२} किंदेवत्या उ खल्वृतुपशवो भवन्ती^{२३} तृतुदेवता
 इत्येतदेकमथापरमाग्नेयाः प्रथमा ऐन्द्रा द्वितीया वैश्वदेवा-
 स्तृतीया मैत्रावरुणाश्चतुर्था बार्हस्पत्याः पञ्चमा सावित्राः षष्ठाः
 संवत्सराय निवचस इति प्राजापत्याः^{२४} ॥ ११ ॥ सप्तमः ॥ १५

१ Thus (शस्त्रलिखेष्मणा) M, शस्त्र Be Ben H U, वच्चाशुपि G (sec. m.).

२ संयुता Ben, संयुक्तानि the other MSS.

३ om. Be.

४ All the MSS. exc. G ins. इति ।

५ Wholly uncertain reading. I have accepted the reading given by Be; विदौदिहौविको M, विदिद्विहौविको U, विदिद्विहौविको H, विद - - दिकाहुति Ben, विद्विभिः किद्विहेति G (sec. m.).

६ Thus Be, उपतंगोविदौ M, उपद्वतंगोविदौ the other MSS.

L. 245. 1.

अथायं दादशाह उभयविधो भवत्यहीनो वा सत्त्वं वा ^१स^१ यद्यु^१ हैको^१ दीक्षते ऽहीनो भवत्ययं यदि बहवः सत्त्वं ^१

यदि चैवाहीनो यदि च सत्त्वमुभययैवोभयतोऽतिरात्रो भव-

त्यन्यतरतो ऽतिरात्रा ह्यहीना भवन्त्युभयतोऽतिरात्राणि

५ सत्त्वाणां देवादेवोभयतोऽतिरात्रो ऽहीनो भवत्यादेशान्तु^१सत्त्वमनतिरात्रं यथैतदग्निष्टोमायनं सारस्वतायनं^१ विश्व-सृजामयनमिति ^१ कथमु खल्वेषां संनिवापः स्यादिति ^१

सावित्रेभ्यः प्रथमं संनिवपेरन्तुत्वा सावित्राणि विसमारोह्या-

ग्निहोत्राणि जुहुयुरथ वायव्याय पश्चवे संनिवपेरन्तुत्वायद्येनेष्टा

१० विसमारोह्यैवाग्निहोत्राणि जुहुयुरथ यदि^१ दीक्षणीयायैसंनिवपेरन्तुत्वा तत्संन्युत्तान्येव^१ सूर्युदवसानीयाद्दुदवसायैव^१

प्रतिवेशा यज्ञपुच्छानि कुर्वीरन्कथमु खलु संदीक्षिता विष्णु-

क्रमां क्रमेरन्निति ^१ महापाशाभिपरीता^१ वा क्रमेरन्नपि वा

१ Thus Ben, सयद्येको the other MSS.

२ Before आदेशान्तं G (sec. m.) ins.: आदेशादनतिरात्रोऽहीनो भवति ; the Viv. makes no mention of these words.

३ Thus U G (pr. m.) Ben, °स्वतामयनं the other MSS, only H : सारस्वतायनं ।

४ यद् M G U H.

५ तत्तत् instead of तत् G U, तैत्तत् H.

६ सूर्युदवसाना° Ben, सूर्युदवसानीयात्पु (द्यु) दव° Be M, सूर्युदवसानीयादुदवसाय H, सूर्युदवसानीयादुदवसाय G ; cp. Āp. XXI. 2. 15.

७ Thus, hesitatingly, emended ; °पाशाभिःपरीता MSS. and the V^१ ५.

पाशानभिसंधित्वाभिक्रमः^१ स्यादथाह^२ क्रमस्त्राथाह^३ क्रमस्त्रे-

II. 247. 1. त्वितिगुरुस्तथा^४ कल्पः स्याद्यथो एतत्सूत्रं भवति षष्ठ्यामुपसद्यु-

III. 164. 1. त्ररवेदिः संनिवपन्त्यपि^५ वैकादश्यामित्यनग्निरचय एवेतदुप-

II. 247. 11. पद्यते न साग्निरचये^६ कथमु खल्वेषामहीनसंततिर्भवतीति^७

वसतीवरीणामभिग्रहणेनाध्वर्युः संतनोतीध्मावर्हिषोरुपकल्पनेन^४

च पयसां विश्रामनेन च वाचो^८ यम्येन^९ ब्रह्मातिप्रैषेण होता

पुनरभ्यासेन च सुब्रह्मण्ययोद्गाता^{१०} यज्ञस्य पुनरालम्बेन यज-

मानः^{११} प्रचरन्त एवेतद्गुवाज्यः समाददते^{१२} ऽयेमानि सव-

नानि बर्ही^{१३} ऽषि संचिन्युस्तेषां महारात्र उत्थायाग्नीध्र

आज्यानि गृह्णन्तो ज्वलयेरन्निति^{१४} ॥ १२ ॥ अष्टमः ॥ १०

II. 248. 3. कथमु खलु दिवा प्रातरनुवाकस्याह उपक्रमो भवतीति^{१५}

तत्पत्नीसंघाजान्तं वा हृदयशूलान्तं वाहः कृत्वा समुपनह्य

राजानं काले वसतीवरीरभिगृह्याहीनसंततिं कृत्वा गावो-

वायव्यः संप्रचात्य द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधायाग्नीध्रं

१ Thus H U (without the visarga); पाशानभिः पर्वदित्वा Ben, पाशिनोःसंधित्वाभिक्रमः M Be G (the last two omitting the visarga at the end).

२ Thus G (which has only both times °थाहं instead of थाह); instead of the second क्रमस्त्रेति Be H U have: क्रम इति, M: क्रमस्य इति ।

३ Thus H only; °वपत्यपि G U Ben, °वपत्यैत्यपि M Be.

४ वाचयम्येन M. Is वाचयम्येन the correct reading ?

५ Thus G (sec. m.), °ण्यायोद्गाता all the other MSS.

६ Om. M.

द्रुत्वा समिद्धारा यन्त्याहृत्य समिध^१ आहवनीय उपसाद-
यन्ति^१ परिहृतासु वसतीवरीध्वाहृतायाः सुब्रह्मण्यायाः
संवेगनीयाः समिधो ऽभ्याधायेभावर्हिः संनह्य पथाः सि
विशिष्याग्रीध्रं द्रुत्वाग्रीध्रे संवेगनरूपाणि कृत्वा प्रातःकर्मणा
५ प्रतिपद्यते^१ प्रसिद्धेन महारात्रिकेण^१ सिद्धमत ऊर्ध्वमुप-
स्तम्भनं वा एतद्यज्ञस्य यदतिग्राह्याश्चक्रे पृष्ठानीति^१ त्रिवृ-
च्चैकविंशस्य चक्रे आग्नेय उपस्तम्भनं^१ पञ्चदशस्य त्रिणवस्य
चक्रे ऐन्द्र उपस्तम्भनं सप्तदशस्य^१ त्रयस्त्रिंशस्य^१ चक्रे सौर्य
उपस्तम्भनं^१ यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते निर्मग्न्यो
१० मन्त्रवान्मवतीत्याध्वर्यवा एवात्र मन्त्रा आवर्तन्ते नाग्निमन्त्र-
नीयाः^१ स्वयमृतुयाजमेवेतदहर्भवति^१ नैतदहरव्योन्यस्यर्तुयाजं
यजतीति^१ ॥ १३ ॥

आश्राव्याध्वर्युरन्यस्मै ग्रहं प्रदायैतेनैव यथेतमेत्य जघनेन
हविर्धाने उपविश्यर्तुसंप्रैषमुक्त्रोपोत्याय ऊत्वा व्यवनीय प्रद-

१५ क्षिणमावृत्य यत्रायाचीत्तप्राडासौनो होदभचं भक्षयेत्प्रत्य-
ङ्गासौनो^५ ऽध्वर्युभचं^१ पारुच्छेपौर्हता ग्राम्मति वालखिल्या
मैत्रावरुणो विहरति वृषाकपिं^१ ब्राह्मणाच्छमी ग्राम्येवया-

१ M G Be U ins. आग्रीध्र ।

२ पंचदशस्य Be.

३ Thus Ben ; •त्रिंशतस्य the other MSS.

४ इति ins. U H, it is effaced in G.

५ Thus M ; प्रत्यग° the other MSS.

६ •कपौथं M.

- मरुतमच्छावाकः^१ किंकर्मा^२ तर्ह्यध्वर्युर्भवतीति^३ प्रत्यागृणा-
 252. 11. तीत्येव^४ ब्रूयाद्या एता अध्वर्युरनुष्टुभ उद्धृत्याहरति ताश्चतस्रो
 गायत्र्यस्तास्त्रिस्रोऽनुष्टुभः^५ सोम राजन्नेह्यवरोहेत्येतस्यै गायत्र्यै
 पदमात्रेण राजानमुपावहरेत्कथमु खलु दशममहर्भक्त्या^६
 सर्वचतुर्विंश^७ च भवति^८ त्रिष्टोमं^९ चान्यत्र^{१०} तृष्णीऽस्तोमा-
 दिति^{११} चतुर्विंशो बहिष्पवमानः पञ्चदशं ब्रह्मसामं^{१२} त्रय-
 स्त्रिंशमग्निष्टोमसाम^{१३} तासामु^{१४} ह नवागच्छन्ति^{१५} ताश्चतु-
 र्विंशतिः संपद्यन्त^{१६} एतदेवापि दशममहर्भक्त्या^{१७} सर्वचतु-
 256. 8. र्विंश^{१८} च भवति त्रिष्टोमं चान्यत्र तृष्णीऽस्तोमादित्युपसृज-^{१९}

१ Thus emended; किंकर्मतिर्ह्य० Ben, किंकर्मातर्ह्य० Be G U, किंकर्मा-
 तर्ह्य० M, किंकर्मातर्ह्य० H.

२ Thus G (sec. m.), प्रत्यागृह्णातीति M Be U H, वक्ष्याग्राणीतीत्येव Ben.

३ Thus Ben and the Viv. only; भवतीति or भवति the other
 MSS.

४ Thus (and cp. XXVI, 16 init.) M Ben Be, सर्वचतु० G U H.

५ Om. G H Be.

६ Thus G M Be; भवतिचिद्वदग्निष्टोमं U H, भवतीत्यग्निष्टोमं Ben.

७ Thus M Be (Ben defective), वा अन्यत्र G U H.

८ असाम U (sec. m.) M G.

९ Doubtful and conjectural reading; तासामुद्धनन्वागच्छति Ben, तासा-
 मुद्धनन्वागच्छती M, तासामुद्धनगच्छति G U H; Ben defective. The mean-
 ing is clear; त्रयस्त्रिंशानां मध्यं (१ मध्यात्) नव पंचदशसु प्रक्षिप्यन्ते । तथा तथोः
 (i.e. the pañcadaśam brahmasāma or pañcadaśam mādhyandinam
 paramānam and the trayastriṃśam agniṣṭomasāma) चतुर्विंश भवति ।

१० Thus G only (भवत्त्या), भवत्त्या all the other MSS.

११ सर्वचतु० Ben Be H.

न्मात्रे वत्सं धारयन्स्वर्णो धयन्निति ^१ किंदेवत्या उ खल्विय-
माहुतिर्भवतीति ^१ प्राजापत्येव ब्रूयादिति ^१ ॥ १४ ॥

॥ नवमः ॥

VII. 2.
8.

अथेमं द्वादशाहं यहाग्रैरेव प्रतियूहामस्तस्य नवाहानि
५ प्रतियूहं गच्छन्ति यान्यन्यानि प्रायणीयोदयनीयाभ्यां दश-
माचाक्यो ^१ ऽथ ^१ वन्दोमास्तत् ^१ षडेव ^१ स्वस्थानो ^१ हि ^१
प्रथमस्त्रिरात्रो ^१ गायत्रीप्रातःसवने ^१ प्रथमे त्रिरात्रे ^१ ऽष्टौ
कृत्वो ^१ ऽथे प्रथममुपाश्वभिषवमभिषुण्णयादेकादश कृत्वो
द्वितीयं ^१ द्वादश कृत्वस्तृतीयं ^१ महा ^१ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा
१० इत्येतया त्रिष्टुभा माहेन्द्रं गृह्णीयाददधेभिः सवितः पायु-
भिश्चमित्येतया जगत्या सावित्रमष्टाकपालान्प्रातःसवनीया-
न्कुर्यादेकादशकपालान्माध्यंदिनीयान्द्वादशकपालान्स्तृतीयसव-
नीयान्वसुमङ्गणेन गायत्रच्छन्दसा प्रातःसवनीयान्मचयेद्रुद्रव-
ङ्गणेन त्रिष्टुप्छन्दसा माध्यंदिनीयान्दित्यवङ्गणेन जगती-

१ ? Thus Be U H; यवन्दोमास्ताः षडेव M, यत्वंदस्तत् षडेव G, ववंदस्तत्
षडेव Ben; the Vivaraṇa also has वंदस्तत् षडेव ।

२ स्वस्थानो Ben, स्वधानो M.

३ Thus B G M, द्वि U द्वित् Ben H.

४ Thus, in accordance with the Vivaraṇa, U; प्रथममहस्त्रिरात्रो the
other MSS.

५ गायत्री प्रा० G.

६ Instead of त्रिरात्रे here and in the similar passages further
on some of the MSS. (Ben H U) त्रिरात्रे ।

च्छन्दसा ततोयसवनीयानित्यथ जगतीप्रातःसवने^१ द्वितीये
 चिरात्रे द्वादश कृत्वो ऽपे प्रथममुपाऽश्वभिषवमभिषुणुयाद्दृष्टौ
 कृत्वो द्वितीयमेकादश कृत्वस्तृतीयं^१ महाऽ इन्द्रो य ओजसे-
 त्येतथा गायत्र्या माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णीयाद्दाममद्य सवितरित्ये-
 तथा त्रिष्टुभा सावित्रं^१ द्वादशकपालान्प्रातःसवनीयान्कुर्या- ५
 दष्टाकपालान्माध्यंदिनीयानेकादशकपालान्स्तृतीयसवनीयाना-
 दित्यवद्गणेन जगतीच्छन्दसा प्रातःसवनीयान्मन्त्रयेद्वसुमद्गणेन
 गायत्रच्छन्दसा माध्यंदिनीयान्द्रवद्गणेन त्रिष्टुप्छन्दसा ततो-
 यसवनीयानित्यथ^२ त्रिष्टुप्प्रातःसवने^२ ततोये चिरात्र एकादश
 कृत्वो ऽपे प्रथममुपाऽश्वभिषवमभिषुणुयाद्द्वादश कृत्वो द्वितीय- १०
 मष्टौ कृत्वस्तृतीयं^१ महाऽ इन्द्रो य ओजसेत्येतां गायत्रीं चिर-
 भ्यावर्तयेदनुपयामाऽ^१ सा जगती संपद्यते^१ तथा माहेन्द्रं
 गृह्णीयाद्विरण्णपाणिमूतय इत्येतथा गायत्र्या सावित्रमेकाद-
 शकपालान्प्रातःसवनीयान्कुर्याद्द्वादशकपालान्माध्यंदिनीयानष्टा-
 कपालान्स्तृतीयसवनीयान्द्रवद्गणेन त्रिष्टुप्छन्दसा प्रातःसव- १५
 नीयान्मन्त्रयेददित्यवद्गणेन जगतीच्छन्दसा माध्यंदिनीया-
 न्वसुमद्गणेन गायत्रच्छन्दसा ततोयसवनीयानिति^१ ॥ १५ ॥
 ॥ दशमः ॥

१ Corrected ; जगतीप्रा० G M Be, जगत्प्रा० H U ; Ben has a lacuna.

२ इति om. Ben G U.

३ Thus M Be ; त्रिष्टुभःप्रा० Ben U H G (pr. m.), त्रिष्टुभंप्रा० G (sec. m.).

261. 12.

अथायं वैषुवतो लभेत मासगणानामित्येक आहुः सप्त-

262. 8.

दश दीक्षा द्वादशोपसदो वैषुवतं त्रिंशत्तमं^१ कथमु खलुगोआयुभ्याः सोमा^२ भवन्तीति^३ गोर्नु खलु पञ्चदशोबहिष्पवमानस्तिवृन्त्याज्यानि सर्वसप्तदशं^४ माध्यंदिनं^५ सवनं^६१ सर्वैकविंशं तृतीयसवनं^७ सोकथ्यमथायोस्तिवृद्धहिष्पवमानः^८पञ्चदशान्याज्यानि सर्वसप्तदशं^९ माध्यंदिनं^{१०} सवनं^{११} सर्वैकविंशंतृतीयसवनं^{१२} सोकथ्यमथेमौ विश्वजिदभिजितावग्निष्टोमौसत्तगतौ भवतः^{१३} के^{१४} नु^{१५} खल्वेतयो सोमा^{१६} भवन्तीत्यभि-जिनु^{१७} खलु श्रुदयश्चतुरावृत्तो^{१८} ऽथ विश्वजिच्चतुरदयस्थ्या-१० वृत्तः^{१९} कथमु खल्वेकविंशतिगर्भो भवतीत्यभिजितमुपेत्यपृष्ठ्य^{२०} षडहमुपेयुरथ^{२१} चीन्परःसान्नो ऽथ वैषुवतमथ चीन्प्रत्य-क्षान्नो ऽथावृत्तं पृष्ठ्य^{२२} षडहमथ विश्वजितं^{२३} कथमु खलुगोआयुषी विहते जानीयादिति^{२४} पुरस्तादभिजितो गामु-पेयात्स्वस्थान एवायुर्भवतीति^{२५} कियन्तो नु खलु गवामयने

१ Thus Be G U and the Viv.; सोमा भवन्तीति H, सोमो भवन्तीति M.

२ Thus Be M; सर्वसं G U H Ben.

३ Thus G (sec. m.); ध्यंदिनाना all the other MSS

४ ० मानं MSS.

५ Thus M Be; सर्वसं G U Ben, सर्वतःसं H.

६ कोनु M H U Be G (pr. m.), काउ G (sec. m.), कानु Ben.

७ Thus M Ben G; ० सो भवन्तीति H U Be.

८ ० चतुरस्यावृत्तः M H Be (the last two ० वृत्तः), Ben defective.

९ इति Supplied by me.

ऽग्निष्टोमा भवन्तीति ^१ ज्योतिरग्निष्टोमस्त्रिवृदग्निष्टोमो विश्व
जिदभिजितावग्निष्टोमौ वैषुवतं दशममहर्महाव्रतमिति सप्तेति
ह वा इदं गवामयनं प्रज्ञातस्त्रोमं ब्रुवते ^१ तस्य होत्तरं पच
आवृत्तं भवति यदन्यद्गोआयुभ्यां च दशरात्राच्च ^१ अनौका-
नत्रावृत्तान्यहान्गृहीयात् ^१ ॥ १६ ॥

- अथेमा द्वात्रिंशतमेकादशिन्यो गवामयने ^१ तेषां^१ पूर्व-
स्मिन्यक्षमि षोडश निष्ठीयन्ते सप्तदश^१ एकादशिन्यै बार्ह-
II. 265. 11. स्यत्यो वैषुवते^२ सवनीयः संपद्यते ^१ तस्य नवाहान्यपशुकान्य-
तिरिच्यन्त इति ^१ कतमानि खल्विमान्यहानि भवन्तीति ^१
पृष्ठस्य षडहस्योत्तराणि त्रीणि त्रयश्चन्दोमा दशममहर्महा- १०
II. 262. 12. व्रतमुदयनीयो ऽतिरात्र इत्यभिप्लवाश्चाक्षीयन्ति च तदङ्गि-
रसामयनमिति ^१ पृष्ठ्यानामत्र स्थाने ऽभिप्लवानेव दधाति ^१
पृष्ठ्याश्चाक्षीयन्ति च तदादित्यानामयनमित्यभिप्लवानामत्र
स्थाने पृष्ठ्यानेव दधात्यग्निष्टोमाश्चाक्षीयन्ति च तत्प्रजापते-
रयनमित्युभयेषामत्र पृष्ठ्याभिप्लवानां^२ स्थाने ऽग्निष्टोमानेव १५

१ Thus M G Be Ben U, तासं H, cp. Āp. XXI. 23. 2.

२ Thus G (sec. m.) and the Viv.; मध्या ins. M Ben, आ ins. Ben U
G (pr. m.); H. defective; meaning and interpunction uncertain;
cp. Āp. XXI. 23. 2.

१ Thus M U Be H Ben; •वतः H G (sec. m.), •वतेः G (pr. m.),
•वतेऽ Ben.

1. 267. 9. दधात्यावाटौभिः^१ पिच्छोलाभिः^२ कर्करौकाभिरित्यावाथ्यो^३
 ५ह^४ कोलोष्ठा^५ भवन्ति^६ पिच्छोला^७ उ ह वीणाकाणभ्रशा^८ ।
 1. 267. 5. वीणा^९ उ कर्करौकास्तं^{१०} काल एव शस्त्यादणत्तीत्यादन्त्यादि-
 त्येवेदसुक्तं^{११} भवति^{१२} ॥ १७ ॥ एकादशः ॥
 ५ अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत यो
 ऽग्निष्टोमेन यजमानो ऽथ सर्वस्तोमेन यजेतेति^{१३} चत्वारि
 पञ्चदशान्याज्यानि^{१४} तौ द्वौ त्रिंशद्दर्गौ^{१५} तयोरितरस्त्रिं-
 स्त्रिंशद्दर्गौ तिस्र उपास्यति^{१६} तौ द्वौ त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ^{१७} ।
 269. 16. गायत्रं पूर्वं ५हन्त्साम भवति त्रैष्टुभसुत्तर इति होतुराज्य-

१ Thus G M U, •टिभिः Be H.

२ Thus (पिंक्षा) H U G (sec. m.), पिक्खो G (pr. m.) Be M,
 पिक्खो Ben.

३ कर्करौ Ben, कर्करि the other MSS.—•घाद्योरह Ben H U, •द्योदल
 Ben, •घाटयोरह M, •घाद्य उह G.

४ ? कोलोष्ठो H, कोलोष्ठा G, कोलोष्ठो M U, कालोष्ठौ Ben, कोलोष्ठो Be
 (compound of काल-ओष्ठ ?).

५ Thus M H U, पिक्खोला Be G पिट्खोला Ben.

६ ? ? ? Thus read U H Be (with var. •भ्रशा), वीणाकाणाकाभ्रशा M,
 वीणाकांडभूषा G.

७ Thus G only; वीणागा Be H U M, वीणाका Ben.

८ MSS., exc. Ben, कर्करिका; perhaps the form with short i is,
 after all, preferable.

९ Emended in accordance with the text proper; instead of
 •दणत्ती the MSS. read दणनी ।

- II. 270. 6. सेतानि^१ संपादयेदेवमेवोत्तरे ऽह्नि होतुरेवाज्ये^२ अथास्त्रैषा^३
 सहस्रतम्यन्यतएनी कण्डूकृतोपकृता^४ भवतीति^५ स^६सेविते-
 त्येवेदमुक्तं भवति^७ कस्मिन् खलु काले लक्षणां पष्ठौही^८
- II. 273. 7. वार्चनीं^९ दद्यादिति^{१०} संग्रामं जित्वा राजन्य एनां^{११} दद्यात्कथमु
 खलु गर्गचिरात्रेण^{१२}तुमुखेषु विहृतेन यजेतेत्याषाढे वा^{१३} आवणे^{१४}
 वा पक्षे ऽग्निष्टोमेन वा^{१५} यजेत^{१६} तत्पत्नीसंयाजान्तं वा हृदय-
 शूलान्तं वाहः कृत्वा समुपनक्ष राजानं काले वसतीवरीरभि-
 गृह्णाहीनसंततिं^{१७} कृत्वा ग्रावोवायव्यः संप्रचान्य द्रोणकलशे
 दशापवित्रे समवधायाग्रीध्रं द्रुत्वा समिद्धारा यन्त्याहृत्य
 समिध आहवनीय उपसादयन्ति^{१८} परिहृतासु वसतीवरी-^{१९}
 व्याहृतायाः सुव्रज्ज्वालायाः संवेशनीयाः समिधो ऽभ्याघाये-
 ध्मावर्हिः संनक्ष्याविशिष्य^{२०} पथाः^{२१}स्युपवसन्त्यथ श्वो भूते सव-
 नेक्ष्या यजेत^{२२} तत^{२३} स्रम्बयजुर्हरति^{२४} स एवमेवाहरहर्वसती-

१ Thus G U H, होतुराव्यानि Be, होतुराव्यानि एतानि M, होतुरात्रि-
 तानि Ben.

२ था० M.

३ Thus Ben M U, कंडूकृतो Be, कंडूकृतो G H.

४ एतां Be.

५ Om. all exc. Ben.

६ Is वा to be cancelled ?

७ वरीभिः परिगृह्णा Ben H.

८ Thus G Be U H ; क्वविशि० the other MSS.

९ तत om. M. Ben ; are we to remove it or to read as infra (k.

19). तत्र न ?

वरीः परिहरमाणश्चतुरो मासः सवनेष्ट्या यजते ^१ नाग्निहोत्रं
जुहोति न दर्शपूर्णमासाभ्यां यजते ^१ ऽथ चतुर्षु मासेषु पर्य-
वेतेषु परिहृतासु वसतीवरौश्वाहृतायाः सुब्रह्मण्यायामहरहः
संवेशनीयाः समिधो ऽभ्याधायेध्नावर्हिः संनह्य पयाःसि
५ विग्निव्योपवसन्ति ^१ ॥ १८ ॥

अथ श्वो भूत उक्थ्येन यजते ^१ तत्तथैव पत्नीसंयाजान्तं
वा हृदयशूलान्तं वाहः कृत्वा समुपनह्य राजानं काले वसती-
वरौरभिगृह्णाहीनसंततिं ^२ कृत्वा ग्रावोवायव्यः संप्रचाल्य
द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधायाग्नीध्रं द्रुत्वा समिद्धारा
१० यन्त्याहृत्य समिध आहवनीय उपसादयन्ति ^१ परिहृतासु
वसतीवरौश्वाहृतायाः सुब्रह्मण्यायाः संवेशनीयाः समिधो
ऽभ्याधायेध्नावर्हिः संनह्याविग्निव्यं पयाःस्युपवसन्त्यथ ^३ श्वो भूते
सवनेष्ट्या यजते ^१ तच्च तथैव न ^२ स्तम्बयजुर्हरति ^१ स एवमे-
वाहरहर्वसतीवरौः परिहरमाणो ऽपराःश्चतुरो मासः ^४ सव-
१५ नेष्ट्या ^४ यजते ^१ नैवाग्निहोत्रं जुहोति न दर्शपूर्णमासाभ्यां
यजते ^१ ऽथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु परिहृतासु वसतीवरौ-
श्वाहृतायाः सुब्रह्मण्यायामहरहः संवेशनीयाः समिधो ऽभ्या-
धायेध्नावर्हिः संनह्य पयाःसि विग्निव्योपवसन्त्यथ श्वो भूते

१ ० वरीभिः परिहृ० G U.

२ Thus M U G; संनह्य पयांसि विग्निव्योप० the other MSS.

३ न read by all the MSS., but seems to be expunged in M.

४ Thus M U H; सासांत्व० Ben G, मासाच० Ben.

II. 273. 1 ऽतिरात्रेण यजते सद्यज्ञपुच्छेनयैताः सहस्रतमौ प्राचीं
sqg.

वोदीचीं वावर्तयःस्तथा^१ विहारं चात्मानं च न व्यवधादिति ।

॥ १६ ॥ द्वादशः ॥

किंदक्षिणा उ खल्वहीना भवन्तीत्यहर्गणोऽहर्गणः सहस्र-
दक्षिणः स्यादित्येतदेकमेकैकमहः सहस्रदक्षिणः स्यादित्येत- ५
देकं^१ द्वादशशतदक्षिणः स्यादित्येतदेकं^१ यथाश्रद्धदक्षिणः
स्यादित्येतदपरमादेशादेवैतस्मिन्नतिरात्रे सहस्रमनुविहितं
ददाति^१ द्विरात्रप्रभृतयो ऽहीना भवन्त्यैकादशरात्रादथेमा-
न्यहीनाभिपरीतानि^२ सत्ताणि भवन्ति यथैतत्संवत्सरगर्भं^३
एकादशरात्रं^१ उभयविधो हि भरतद्वादशाहो^१ द्वादशाग्नि- १०

III. 168. 10. षोमा रथंतरसामानः^१ स ह भरतद्वादशाहो^१ ऽथोद्यत्स्तोमेषु
त्रिवृत्प्रथममहः स्यात्पञ्चदशं द्वितीयः सप्तदशं तृतीयमेकविंशं
चतुर्थमितौन्वेकमथापरस्त्रिवृत्प्रथमस्याहः^२ प्रातःसवनं पञ्चदशं
माध्यन्दिनः सवनः सप्तदशं तृतीयसवनमथ^३ द्वितीयस्याहः

१ Thus M ; वावर्तयन्स्तथा G, वावर्तयस्तथा U Ben H.

२ Thus G ; •होनाभिः परौ (or रि) तानि the other MSS. ; अहीना-
पतितानि or अहीनाचरितानि the Vivaraṇa ; cp. infra k. 21 s. fin.

३ Thus Ben ; यथैतत्सं the other MSS.

४ •मितीन्वे• or मितीले• MSS. ; the following is doubtful ; •कमथा-
परंस्त्रिवृ G U Ben U M, but in M स is effaced ; •कमथापरं सर्वस्त्रिवृ•
Ben. The Viv. has अपरस्त्रिवृ ; if this is the correct reading, we
ought to correct also एकम् into एको ।

५ The MSS. here are defective ; the passage has been restored
by me according to Sāyaṇa on TS. VII. 1. 8 (ed. Calc. Vol. VII,
198).

पञ्चदशं प्रातःसवनं सप्तदशं माध्यंदिनं सवनमेकविंशं
 तृतीयसवनमथ तृतीयस्याहः सप्तदशं प्रातःसवनमेकविंशं
 माध्यंदिनं सवनं त्रिणवं तृतीयसवनमथ चतुर्थस्याह एक-
 विंशं प्रातःसवनं त्रिणवं माध्यंदिनं सवनं त्रयस्त्रिंशं
 * तृतीयसवनम् ॥ २० ॥

[168. 12.]

अथेम औपसदाः पुरोडाशाः शूर्पादानप्रभृतय
 आप्यान्ताः^१ सुवाहुत्या चैनाम्सह सकञ्जुहुत्यादौपमन्यवीथेन^२
 कल्पेनाग्नेयानेककपालाननुसरस्वति^३ प्राञ्चो यान्तीत्याहवनीय-
 सकाशाच्छ्रमां प्रास्तेत्सा यत्र निपतेत्तद्गार्हपत्यस्यायतनं

[275. 8.]

१० स्यात्प्राचीनं^४ तत आहवनीयो^५ ऽथ यद्यपर्याणा अप उपा-
 धिगच्छेयुरपोनग्रीथं चहं तृतीयसवनीयानामनुनिर्वाप्यं कुर्यु-
 रधोपोत्तरेद्युः समाप्यत्वेव^६ श्रमां प्रास्तेत्तद्वा भवन्ति पञ्चाहा
 भवन्तीत्यभिप्रवानामेवैते^७ ऽपच्छेदा^८ भवन्त्यष्टमे ऽह्नि वाज-
 पेय इति^९ तत्र यदेव सुत्याभिपरीतं वाजपेयिकं कर्म

[170. 5.]

१ Thus Ben, अन्येन the other MSS.

२ Thus G (sec. m.) only; अनुसरस्वती all the other MSS. and my two copies of the Vivaraṇa.

३ कुर्वन्ति instead of स्यात् G (sec. m.).

४ ? Thus M G; क्लैव U H; समाप्येत Ben, समाप्यत्वेव Be; the Viv. gives the periphr. : उत्तीर्थं समादे (दे) शात् ।

५ Uncertain; वैतेपद्दा Be, वैतेपद्देदा H, वैते-द्दा Ben, वैतेपद्देदा U and G (pr. m.), वैतेतपदा G (sec. m.), वैतपद्देदा M. The Vivaraṇa periphrases : अभिप्रवानामेवान्ते स्तोपे (or वक्तास्तोपे) न प्राञ्चाः ।

६ इति Supplied by me.

II. 279. 14. तत्कुर्यादथेदः सः स दामयनमच्छन्दोमं^१ भवतीति^१ विज्ञा-
यत^२ उ खल्वस्य छन्दोमभक्तयस्तुर्विंशं^३ चतुश्चत्वारिंश-
मष्टाचतुर्विंशमिति^४ ॥ २१ ॥ त्रयोदशः ॥

II. 283. 1. अथायमतिरात्र उभयविधो भवत्यहीनो वैकाहो वापि
तु खल्वस्याहीनस्यैव रूपं^५ द्वादशोपसदो ऽनेकमहरभि-
विधत्ते^६ ऽयैकाहस्यैव रूपः^७ सकृदसतीवरीर्गच्छाति सक-

II. 285. 13. त्वशूनुपाकरोत्येकं^८ क्रतुकरणः^९ समयाविषिते सूर्ये हिर-
ण्येन षोडशिन स्तोममुपाकरोतीत्यर्धास्तमित इत्येवेदमुक्तं^{१०}
भवति^१ तस्य चेदनुपाकृत आदित्यो ऽभ्यस्तमियाद्गार्हपत्ये तिस्रः
सुवाङ्गतीर्जुङ्गयाद्भूवः सुवरित्यथ यस्योक्त्ये ऽतिरिच्येताति- १०
रात्रं कुर्वीतेत्यतिक्रान्ताः खल्वस्य दीचोपसदो ऽतिक्रान्तं क्रतु-
करणमतिक्रान्तः षोडशिनो ग्रहणमथ तदानीमेव षोडशि-
पात्रमुपकल्प्य तिसृभिर्हविर्गच्छीयादथैतेन^९ पुरस्ताद्रात्रि-
पर्यायेभ्यश्चरेत्तत्रैवमेव संप्रैषः^{१०} प्रतिप्रस्थातराग्रयणतृतीयं गुद-

१ Thus (and cp. TS. VII. 4. 2. 3, Pañc. br. XXIII. 19. 8) M G U H; •यनचंदोमं Be, •यनमचंदोमं Ben.

२ r. विज्ञायन्त ?

३ Thus G (sec. m.), नेकम० Be, नेकम० M Ben G (pr. m.) U (sec. m.), ऐकम० H.—Instead of अभिविधत्ते (thus M Be G U), Ben: अभि-
विद्यते, H. अभिद्यते। The Viv.: अहीनरूपकं द्वादशोपसत्कालमेकस्मिन्नह्न्य
समाप्तं च ।

४ Thus M G U Be; •त्यकं Ben, लवं H.

५ इति om. all exc. M.

६ Thus M Ben; •थैतेन G Be U.

७ प्रषः M G U.

तृतीयानि^१ जाघनीः पृषदाज्यं गोपायाग्रीदाश्विनं ते द्विक-
 पालः^२ श्रुतमथपररात्रे ऽस्त्विति^३ कस्मिन् खलु काल आश्विनो
 द्विकपालो निरुध्यत इति^४ तार्तीयसवनिकैर्वा पुरोडाशैः^५
 सहापि वा पुरस्तादुत्तमस्य रात्रिपर्यायस्य^६ त्रिवृदैः स्तोमाना-
 मवमस्त्रिवृत्परम इत्यतिरात्रब्राह्मणमेवैतद्भवत्यथेयः^७ सौत्रा-
 मणिकौ सुरा पादकिष्णा^८ वा^९ भवत्यपि वा पञ्चिका^{१०}
 श्रव्याणि च तोक्माणि^{११} चेति^{१२} यवानामु^{१३} ह^{१४} श्रव्याणि
 भवन्ति त्रीहीणामु ह तोक्माणि^{१५} माषामु नगज्जरथायं कारो-
 तरो दारुमयो वा वैदलो^{१६} वा मृन्मयो वा चर्मणा लेवाभि-
 विदि^{१७} स्यादथ^{१८} सुतासुतीति^{१९} सुतमु^{२०} हास्यामुच भवत्या-
 सुतमु^{२१} हास्येह भवत्यास्मिन्दाचायणयज्ञे कुर्यादुपा^{२२}श्रयाज-
 मिति^{२३} ॥ २२ ॥ चतुर्दशः ॥

१ Om. G U H Be.

२ पश्यपुरो० H, पौरोडाशैः M.

३ पादकीष्णा H U, पादकिष्णा G, पादक्षिणा M, पादक्षिणा Be. The Viv., although corrupt, mentions the word किष्णा ।

४ वा om. H Ben.

५ •थि both times G Be, once •पि once •नि M, •नि both times Ben H U.

६ यवानां ह Ben ; read perhaps यवानामह ।

७ वैदलो M H U Ben, वै० G Be.

८ Thus all exc. Ben (•विदि). The Viv. seems to give the paraphrase : कर्मणा (r. च०) बन्धोऽऽः (var. बन्धोऽऽः) ।

९ r. सुतमहास्या० ?

१० •भवत्यसुतमु Ben, भवत्यासुतमो M Be H.

- II. 292. 1. अथास्यामेकादशिन्यां यूपान्तिस्तन्नं धाम्नौ ह्यथे ' ऽथा-
 व्रश्चनजा संचारिणी ' स॒स्यर्शकं^१ कर्म तद्भवत्यग्निष्टां^२ प्रथम-
 स्यात्त्रि॒ष्टुभदाह्न्याद्विद्वितीयस्य त्रिस्तृतीयस्यैवमेवेतरेषामनु-
 पूर्वं केदनज्ञायाय चाथ वेदिविमानं^३ दशानां च रथाचाणा-
 मेकादशानां च पदानामष्टाङ्गुलस्य च^४ चतुर्विंशं^५ भागमाद- ५
- II. 293. 9. दीत^६ स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमीत^७ यिमावुपस्थावानौ
 चतुरङ्गुलमात्रेण विद्वष्टतमौ^८ स्यातामयेतरे रथाचान्नराला^९
- II. 293. 10. एव स्युरित्यथ वै भवत्युपरसंमितां मितुयात्पितृलोककाम-
- II. 293. 12. स्येति यावत्यग्निष्टस्योपरं^{१०} तावन्मात्रा इतरे भवन्ति^{११} चषाल-
 संमितामिन्द्रियकामस्येति यावदग्निष्टस्य रश्मना तावन्मात्रा १०
- II. 293. 13. इतरे भवन्ति^{१२} सर्वान्समाप्रतिष्ठाकामस्येति सर्वान्समाप्रतिष्ठा-
- II. 293. 14. कामस्य करोति^{१३} ये त्रयो मध्यमास्तान्समान्यशुकामस्येति
- II. 294. 1. तान्समान्यशुकामस्य करोति^{१४} व्यतिषजेदितरानिति^{१५} स एवमेव
- II. 294. 3. दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपान्व्यतिषजत्यथ वै भवति यं कामयेत
 प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य मितुयादुत्तरार्धं वर्षिष्ठमथ १५

१. स॒स्यर्शकं Be. Instead of स॒स्यर्शकं कर्म a citation in the Mahāgni-
 sarvasya gives संस्यर्शं कर्म ।

२. Thus according to Ms. (text and comm.); *ग्निष्टां तस्यात्त्रि the
 MSS.

३. Om. Ben Be U; cp. XXX. 4.

४. विप्रक्ष० M Ben.

५. *चांतस्यादा M Be, चांतस्यादा H.

६. Thus MSS.; r. यावदग्निः ?

७. M Ben ins. व्यतिषजति ।

I. 294. 6.

ह्रसीयाऽसमित्युत्तरार्धमत्र वर्षिष्ठं भिनोति दक्षिणार्धं ह्रसी-
याऽसमेष वै गर्तमिदमेव भिनोति ताजक् प्रमोयत इति
ब्राह्मणं^१ दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं भिनोत्यात्सुवर्गकामस्थाय ह्रसीयाऽ-
समिति ॥ २३ ॥

- ५ अङ्गुष्ठपर्वमात्रेणाङ्गुष्ठपर्वमात्रेणोत्तरमुत्तरं यूपः ह्रसी-
याऽसं भिनोयादपि वा यूपवटानामेवैता मात्रा अतिखनेदपि
वोपश्रयमेवोपनिदधते^१ । ताभिर्मात्राभिरभिसंपादयेत्कथमु
खलु यूपवटाऽस्य परिलिखतो यूपः^२श्चोच्छ्रयतः^३ पशूः^४श्चो-
पाकुर्वतः संचरी^५ स्यादित्यन्तरेणाग्निष्ठं^६ चोपस्थावानं चोपा-
१० तीत्य जघनेनोत्तरवेदिं परिक्रम्यान्तरेणाग्निष्ठं^७ चोपस्थावानं^८
चोपातीत्यैकैकं परिलिखेदोच्छ्रयेदोपाकुर्यादापि वा यथं
परिलिखेदोच्छ्रयेदोपाकुर्यादा तंतं न व्यवधादक्षिणेन दक्षिण-
मुत्तरेणोत्तरमपि वा सर्वानेवाग्रेण यूपान्यरीत्यैकैकं परिलि-
खेदोच्छ्रयेदोपाकुर्यादा^९ व्यतिषङ्गं^{१०} तेन पूर्वाः संपद्यन्त^१ एवं

१ ० निधत्ते U.

२ ० द्रवतां M, ० द्रवतो Ben U.

३ Corrected; कः संचरी M G Be H, कः संचारी Ben, कंसंचरी U. The
Mahāgnisarvasva संचरः (without कः). संचरी (cp. also XXV. 20 :
251. 4) has the meaning of मार्गः (Viv.).

४ ० छां most of the MSS.

५ Thus M and a citation in the Ms.; ० णाग्नि the other MSS.

६ एव given by Ben only.

७ ० षंगे Ben, ० षग Ben, ० षजं H.

व्यतिषक्तानामेवैतेषां पशूनां^१ पञ्च दक्षिणार्धान्यशूनुपक्रम्यैव^२
 स्थापयेयु^३र्वारुणं प्रथममत्यानयेयुरयानुपूर्वमितरानन्तरेण चा-
 त्वालोत्करावुदङ्गुपनिक्रम्य^४ प्रस्थान्वा^५ निहन्युरपि वा मण्डली-
 कृताः^६स्तेषां वपा उत्विद्याहरेयुर्यथा^७ वपाभिर्विहारं चात्मानं

II. 296. 3. च न व्यवेयुर^१यायं पानीवतो ऽङ्गुष्ठपर्वमात्रेणोत्तरार्धाद्युपाङ्गसी- ५

यान्स्यादपि वा यथाब्राह्मणमवाङ्नाभिमचषालमनवस्तीर्ण-

II. 297. 15. मथेद^१ सर्पाणामयनः स्तोमतो विहृतं भवत्यथेदं विश्व-

II. 298. 11. सृजामयनं कथमिदानीन्तनेषु स्यादिति^१ शतं दीक्षाः शत-

मुपसदः सहस्रं^२ प्रसृतः^३ ॥ २४ ॥ पञ्चदशः ॥

II. 299. 10. अथेदं कुण्डपायिनामयनमग्निहोत्रपूर्वमेके ब्रुवते सोमपूर्व- १०

मुपयन्ति^१ तत्पत्नीमंयाजान्तं वा हृदशूलान्तं वाहः कृत्वा

१ Om. Ben Be.

२ पशून् ins. all the MSS. exc. Ben (cp. XVII. 14 : 295. 10).

३ ऽङ्गुमय्य G U.

४ Thus Ben only and Ms. (प्रस्थानुक्तक्रमावस्थितान्), and the Vivaraṇa (प्रस्थान्यथा स्थितानि (sic) स्युः); प्रतिप्रथावा U (pr. m.), प्रति-
 प्रस्थातावा the other MSS.

५ Thus the Ms. (तेषां संज्ञाज्ञानां वपाः अध्वर्युणा उत्विष्टाः पतिकर्मिण्य
 आहवनीयं प्रति नयेयुः); उत्विष्टेयुर्यथा the MSS.

६ अनवस्थितम् instead of अनवस्तीर्णम् G (sec. m.).

७ These words are missing in G Be U H; प्रसृतः M, प्रसृतं Ben.

८ Uncertain reading; ०मुपयन्ति G (sec. m.) Ben; ०मुपसं U H,

०मुभयं M, ०मुपेवसथं Be; the Viv.: स एव चारक्षणीयमहः ।

- समुपनह्य राजानं काले वसतीवरीरभिगृह्णाहीनसंततिं^१ कृत्वा
 ग्रावोवायव्यः संप्रचात्य द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधाद्याग्नीध्रं
 द्रुत्वा समिद्धारा यन्थाहृत्य समिध आहवनीय उपसादयन्ति ।
 परिहृतासु वसतीवरीव्याहृतायाः सुब्रह्मण्यायाः संवेशनीयाः
 * समिधो ऽभ्याधायेध्मावर्हिः संनह्याविशिष्य पयाः स्रुपवसन्त्यथ
 श्वो भूत आमावास्तेन हविषा यजते^२ तत्र न स्तम्बयजुर्हरति^३
 त एवमेवाहरहर्वसतीवरीः परिहरमाणा अष्टाविंशतिमहा-
 न्यामावास्तेन^४ हविषा यजन्ते^५ नाम्निहोत्राणि जुह्वति न
 पौर्णमासीं यजन्ते^६ स यत्र तृतीयसवने धिष्ण्यान्विहरति
 १० तदजस्रं मार्जालीयं करोति^७ समासन्नेषु हविःषु गार्हपत्ये
 करम्भपात्राण्यभिपर्यग्नौ कृत्वा तैर्मार्जालीये प्रचरति^८ गार्हपत्य
 एव पिण्डपितृयज्ञः अपथित्वा तेन मार्जालीय एव प्रचरति^९
 प्रतिपूरुषमुवेवैषां^{१०} प्रवरान्प्रवृणीत^{११} एकैकस्यैवैषां त्रयस्तयः
 पिण्डास्ते पञ्चदश^{१२} महापितृयज्ञे स्त्रीर्ण^{१३} बर्हिर्भवति न वेदि-
 १५ मालिखति^{१४} न स्तम्बयजुर्हरति नाव्यानि गृह्णीते^{१५} स यत्र

१ Emended (cp. XXVI. 18, 19) ; *वरीरभिः परिगृह्णा° U H, वरीरभि-
 परिगृह्णा° M G Ben, *वरौभिपरिगृह्णा° Be.

२ Emended ; *विंशतिरहा° MSS.

३ Thus M G U H and the Viv. ; *पुरुष° Ben Be.—*मुवेवैषां my
 conjecture (उवेव = उ एव), *मुवेवैषां MSS. exc. G (*मुवेवैषां) ।

४ पंचदश M Ben Be.

५ स्त्रीर्ण M Be H.

६ After लिखति Ben ins. न खनति ।

तृतीयसवने धिष्णिद्यान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ।
 समासन्नेषु हविषु गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपथित्वा
 तैर्मार्जालीये प्रचरेदहवनीये माहृत्या प्रचरेदन्तमेवावभृथः ।
 परीथाद्विहतीया वेदिर्भवति प्रक्रमाणासु ह तृतीयं नवमसु
 भूमेर्भागो भवतीति । ॥ २५ ॥ षोडशः ॥

II. 302. 12. अथ पञ्चहविषमिष्टिमिष्टान्वहं पुनरावृत्तमेकैकेन हविषा
 यजेतैकं चेद्दे वा हविषौ पर्यवेते स्यातामथ संवत्सरः समा-
 प्येत कथं तच्च कुर्यादिति । प्रतिज्ञयैतस्य पक्षस्य पञ्चहविष-

II. 302. 16. मिष्टिं निर्वपेदथ संवत्सरतमे ऽग्निं पञ्चहविः स्यादिति । प्रथमे
 द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेति । प्रथमे द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वान- १०
 श्वतुरहं प्रथमयोपसदा गच्छेच्चतुरहं मध्यमयाष्टाहोनां संव-
 त्सरमुत्तमयाथेतरांश्चतुरहोनांश्चतुरहोनानेकैकया चतुर-
 श्वतुरो मासान्प्रत्याददीत । चतुरहं प्रथमयोपसदा गच्छे-
 च्चतुरहं मध्यमया चतुरहमुत्तमयापि वा चतुरश्वतुर एव
 मासानेकैकयोपसदा गच्छेदित्युत्तमे द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वी- १५
 तेत्युत्तमे द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वानो ऽष्टाहोनां संवत्सरं प्रथम-

१ Thus M (sec. m.) G ; ०रेदन्तमेवावभृथः Be ; ०रेदन्तमेवावभृथः U H,
 ०रेदन्त एवावभृथः Ben ; cp. the Vivaraṇa : अवभृथोऽन्तं गच्छेत् ।

२ Thus (परीथात्) M Ben ; प्रतीथात् the other MSS.

३ नवमं च Ben.

४ Instead of इतरान् (thus Ben M the Viv.) इमान् H Be G U.

५ Thus G U M H Be ; चतुरहश्चतुरहोनां Ben.

६ इति om. G.

योपसदा गच्छेच्चतुरहं मध्यमया चतुरहसुत्तमयाथेतराश्च-
तुरहोनानेकैकया^१ चतुरश्चतुरहोनान्मासान्प्रत्याददीत^२ । चतु-
रहं प्रथमयोपसदा गच्छेच्चतुरहं मध्यमया चतुरहसुत्तमयापि
वा चतुरश्चतुर^३ एव मासानेकैकयोपसदा गच्छेदिति । २६ ॥

393. 6. ५

अथ लोकंपृणा इष्टका उपदधन्मासमेतीति^४ । लोकंपृणा
इष्टका उपदधन्मासं गत्वा त्रिंशत्तमस्यामहः^५ सर्वं प्रच्छादं
प्रच्छादयेदपि वा त्रिंशतो ऽवकाशं कृत्वा लोकंपृणा इष्टका
उपदधन्मासमेतीति^६ । कथमेतं मासं गच्छेदित्येष्टिः प्रथमाथ
पूर्वाह्निके प्रवर्ग्योपसदावयेष्टका^७ अथापराह्निके^८ प्रवर्ग्योपसदौ
१० मासि वसोधांरेति^९ । मासं पुरीषेण यन्तीति^{१०} । कथमेतं मासं
गच्छेदित्येष्टिः प्रथमाथ^{११} पूर्वाह्निके प्रवर्ग्योपसदावथ पुरीष-
मथापराह्निके प्रवर्ग्योपसदौ^{१२} । चतुरो मास उपसङ्गिरे-

१ Instead of इतरान् some of the MSS. again इमान्;—चतुरहोनान् twice (as above) H, and one of my copies of the Vivaraṇa.

२ ? Thus (and is so to be read also supra, 308. 12 ?) M U G, चतुरश्चतुरोमासान्प्र० K, चतुरश्चतुरहोनान्मासान्प्र० Ben, चतुरश्चतुरोनान्मासान्प्र० Be.

३ Thus Ben H and one copy of the Viv.; चतुर the other MSS.

४ Are these words corrupt? The Vivaraṇa periphrases: त्रिंशत्तमे ऽह्नि सर्वसुपधेय षेणसुपदध्यात् ।

५ Thus according to the Viv.; ०येष्टकामथाप० G, U Ben; the other MSS. are incomplete.

६ अथ om. the MSS; it is given in the Vivaraṇa.

तीति^१ ' यदमुत्र^२ मासेन करोति तदिह दशरात्रेण करोति '
चतुरो मासः सुनोतीति^३ ' कतमे नु खल्विमे मासा भव-
न्तीति^४ ' गवामयनस्य प्रथमोत्तमौ च मासौ यौ चाभितो

II. 306. 1. विषुवतः^५ सह वैषुवतेन^६ ' वसतीवरीषु मृत्पिण्डमन्वधायेति^७ '
किमर्थो^८ नु खल्वयं मृत्पिण्डो भवतीति^९ ' संतन्यर्थ^{१०} एष
भवतीति^{११} ' भिक्षे कुम्भे ऽन्यस्मिन्कुम्भे एतं मृत्पिण्डमन्वधा-
याप^{१२} ' आनयेत्तत्पत्नीसंयाजान्तं वा हृदयशूलान्तं वाहः कृत्वा
समुपनह्य राजानं काले वसतीवरौरभिष्टृष्ट्याहीनसंततिं^{१३} कृत्वा
यावोवायव्यः संप्रक्षाल्य द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधायाग्नीध्रं
द्रुत्वा समिद्धारा यन्त्याहृत्य समिध आहवनीय उपसादयन्ति^{१४} ।
परिहृतासु वसतीवरीष्वारूढतायाः सुब्रह्मण्यायाः संवेशनीयाः
समिधो ऽभ्याधायेन्नावर्हिः संनह्याविशिष्य^{१५} पयाः स्तुपवसन्त्यथ
श्वो भूते सवनेष्ट्या यजन्ते^{१६} ' तत्र न स्तम्बयजुर्हरति^{१७} ' त
एवमेवाहरहर्वसतीवरौः परिहरमाणाः संवत्सरः सवनेष्ट्या
यजन्ते^{१८} ' नाग्निहोत्राणि जुह्वति न दर्शपूर्णमासाभ्यां यजन्ते^{१९} ।

१ Thus Ben and the Viv. ; उपसद उपसद्भिरतीति the other MSS.

२ Thus the Viv ; यदत्र the MSS.

३ वैषुवतोः Ben.

४ Thus Be U G H M ; ऽपिण्डमन्वधाय Ben.

५ Thus Ben ; the other MSS. om. अनु ; Be defective.

६ Thus Be G U H ; ऽवरीरभिपरिष्टृष्ट्या M (sec. m.).

७ Thus M G U Be ; संनह्याविशिष्य Ben H.

८ ऽहरेति MSS.

ऽथ संवत्सरतस्यां^१ पथवेतायां परिहृतासु वसतीवरीष्वाह-
तायाः सुब्रह्मण्यायामहरहः संवेशनीयाः समिधो ऽभ्याधा-
येष्मावर्हिः संनह्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ श्वो भूते^२
ऽभिजितेष्टोत्तिष्ठन्ति^३ ॥ २७ ॥ सप्तदशः ॥

306. 8. ५

अथ वै भवति हृन्दश्चितं चिन्वीत पशुकाम इत्यभ्यादा-
नप्रमृतीन्मन्त्रान्साधयेदा^४ वायव्यात्स प्रत्यचं वायव्येन पशुना
यजेत प्रत्यचं दीक्षणीययोः स्वाप्रवृञ्जनप्रमृतीन्मन्त्रान्साधयेदा
वात्सप्रविष्णुक्रमेभ्यः^५ प्रत्यचं वात्सप्रविष्णुक्रमैः क्रमित्वा निगदे-
देवेतरान्मन्त्रान्विहरेदग्निः^६ रूपाणि^७ दर्शयेद्गच्छेदिरिणं^८
१० तच्च नैर्ऋतान्मन्त्रान्निगदेत्स^९ प्रत्यचं गार्हपत्यमुपतिष्ठेत् प्रत्यचं
प्रायणीयथा^१ प्रत्यचमातिथ्यथा^१ कार्ष्णाजिनोप्रमृतीन्मन्त्रा-
न्साधयेदा^४ कर्षणवपनाभ्यां^१ प्रत्यचं कर्षणवपने^१ प्रथमां

१ Thus emended ; •वत्सरतस्यां Be U H, •वत्सरतस्या G Ben.

२ Thus Ben and G (sec. m.); भूतेष्वोत्तिष्ठन्ति U, भूतेष्वोत्तिष्ठन्ति H Be,
भूते इष्टोत्तिष्ठन्ति M.

३ Corrected ; इत्यभ्यादान° Ben, इत्यारभ्यादान° the other MSS.;
The Vivaraṇa details देवस्य लेत्यादिनाभ्यादान° (sic), cp. X. 2 : 2. 3.

४ Doubtful ; G (sec. m.) reads as given in our text and cp.
the Vivaraṇa विहरेत् चिनुयादग्निः ; विहरेदग्निं वरूपाणि Ben, विहरेद्गौद्र-
रूपाणि Be, विहरेदग्नौद्रूपाणि H U, विहरेदग्नौद्रूपाणि M ; the comm. on the
Sulba cites the passage with अग्निरूपाणि ।

५ Emended ; नैर्ऋतीन्मन्त्रा° M Be G (sec. m.) ; नैर्ऋतिसंवा Ben U,
नैर्ऋतिसंवा° H.

६ Thus (कार्ष्णाजिनी°) M Be H U (cp. X. 23 : 21. 17) ; •जिनि-
G (sec. m.) •जिन° Ben.

चितिः सपुरीषां निगदेदेवं द्वितीयामेवं तृतीयाः^१ सर्वा^१
 चितिः सपुरीषाः सवण्डां चितिः सपुरीषां^१ निगदेद्या^१
 अहान्तःशालीका^१ आहुतयः स्युर्जुहुयादेव ता^१ अथ य
 औत्तरवेदिका मन्त्राः स्युर्निगदेदेव तान्^१ ॥ २८ ॥

अग्निहोत्रं वै दग्धहोतुर्निदानं दर्शपूर्णमासौ चतुर्होतुरि- ५
 त्येक आनुपूर्त्यै^१ ब्रुवते^१ ऽथाप्युदाहरन्त्याग्न्याधेयं पूर्वस्थां तता-
 वेकादग्धप्रयाजः सर्वः सहोत्पन्नमृतवः षड्भूतेति^१ षाण्मासः^१
 एष पशुबन्ध उक्तो भवत्युदाहरन्ति षट्सुषट्सु मासेष्वा-
 हिताग्निना पशुना यष्ट्यं भवत्युभे काष्ठे अभियजेत^१
 माघमासे^१ धनिष्ठाभिरुत्तरेणैति भानुमानर्धश्लेषस्य आवणस्य १०
 दक्षिणेनोपनिवर्तत इत्येते काष्ठे भवतस्तदन्ततो ऽनीजानस्य^१

१ The reading of this passage is wholly uncertain ; I have accepted the reading of M (on वण्ड cp. XVII. 25 and 26) ; सर्वास्त्रितीः सपिंडां चितिं सपुरीषां U H ; सर्वास्त्रितीः सपिंडां चितिं सपुरीषां G, सर्वास्त्रितीः सपिंडां - - चित्वेसपुरीषां Be, सर्वास्त्रितीः संवसा - - चितिं सपुरीषां Ben.

२ Thus G (sec. m.), which however, as do all the other MSS. exc. U, reads •हान्ताःशा• instead of •हान्तःशां ; निगदेदेवंद्यान्तः शालिका G (pr. m), निगदेदेवंद्यास्याहान्ताः शालीका M., निगदेदेद्याहान्ताः शालिका H, निगदेदेवंद्याहान्तः शालिका U, निगदेदेवंद्यां - - हान्ताः शालीका Be, निगदेदेवंद्याभांताः शालीका Ben.

३ Thus M Ben U G (sec. m.), •पूर्वै Be, अनुपूर्त्यै H G (pr. m.).

४ Thus Be U G and the Viv. (one copy) ; षण्मास्य M H Ben and the Viv. (another copy).

५ •मासेन Ben U (sec. m.).

६ Are we to read with the Vivarana. ञीजानः ?

I. 334. 6.

संवत्सरो नातीयादथ चातुर्मास्येषु सोमेषु पञ्चहोता सप्तहोतु
स्थानं प्रत्येत्य य एष चातुर्मास्यसंयोजनो निर्मग्न्य उत्सीद-
त्येष पशुसंयोजन एव^१ भवति^१ परिधौ पशून्विज्जीतेति^२

340. 17.

ब्राह्मणमेतद्यूपा एव तदस्माकं भवन्त्यथ^३ महापितृयज्ञे स्तीर्णं
वर्हिर्भवति न वेदिमालिखति न स्तम्भजुर्हरति नाज्यानि
गृह्णीते^४ स यत्र तृतीयसवने धिष्ण्यान्विहरति तदजस्रं
मार्जालीयं करोति^५ महाहविर्भिश्चरित्वा समासन्नेव हविःषु
गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपचित्वा तैर्माजालीये प्रच-
रेद्वाहवनीये माहत्या प्रचरेदन्तमेवावभृथः^६ परीयात्तस्य प्रथमा
१० चितिः पुरीषवती^७ मन्त्रवती भवतीति^८ प्रथमेवास्य चितिः
पुरीषवती मन्त्रवती भवत्यथेतरास्तूष्णीका^९ यांयां चितिः
सपुरीषां ब्रुवते सासैवास्य चितिः पुरीषवती मन्त्रवती भव-
त्यथेतरास्तूष्णीकाः^{१०} ॥ २६ ॥ अष्टादशः ॥

II. 343. 1,
sq.

अथेम एकाहास्तेषां यान्यहान्यनादिष्टान्यग्निष्टोमा इत्येव

१५ तानि जानीयादथाहीनरात्रिसत्तेषु यान्यहान्यनादिष्टान्युक्त्या
इत्येव तानि जानीयान्माध्यन्दिनीया एवेनं चमसा निमृजन्तो

344. 12.

१ एष the MSS.

२ पशून् instead of पशून् M.

३ Thus M G U H Be; एतद्यूपा एवतस्माकं भवन्त्यथ Ben.

४ Thus Ben (only चरेत् instead of प्रचरेत्); चरेदन्तमोवभृथः G H,
चरेदन्तमोवभृथः U, चरेदन्तमेवावभृथः Be, प्रचरेदन्तमेवावभृथः M; cp. XXVI.

25 : 308. 3.

५ सपुरीषवती MSS.

यन्तीति^१ । सदस्यासीनं माध्दिनीया एवैनं चमसा निम्न-

II. 344. 13. जन्तो यन्ति भक्षार्थाश्चतुर्विंश एष भवति^१ शुक्रामन्थिनोः

II. 345. 4. स्रस्त्रावेणाभिषिञ्चतीति^१ यजमानायतन आसीनः शुक्रा-

II. 345. 9. मन्थिनोः स्रस्त्रावः समानीयाभिषिञ्चति^१ चतुष्टोम एष भवति^१ सप्त हवींषि प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त इत्याग्नेयो ५

ऽष्टाकपालः पौष्णश्चरुः सावित्रो^२ द्वादशकपालस्त्राद्रो ऽष्टा-
कपालो वारुणो दशकपालो वैश्वदेवश्चरुर्मातुः सप्तकपाल

II. 346. 4. इत्यष्टौ हवींषि प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त इत्याग्नेयो ऽष्टाकपालः

सौम्यश्चरुः सावित्रो^२ द्वादशकपालो वारुणस्यश्चरुर्ग्रीषोमीथ
एकादशकपालः सारस्वतश्चरुर्वारुणो^३ दशकपालो द्यावापृथिव्य १०

II. 346. 17. एककपाल इति^१ यत्किंच राजसूयमृते सोमं तत्सर्वं भव-
तीति^१ मातुं चात्रैकविंशतिकपालं प्रतिषेधयत्यौपसदा-

II. 347. 14. श्वेष्टीरर्धचतुर्दशैरेष^४ मासैः संतिष्ठते^१ यत्किंच राजसूयमनु-
त्तरवेदीकं^५ तत्सर्वं भवतीति^१ द्विपशुं चात्र पशुबन्धं प्रतिषेध-

II. 348. 19. यति^६ चातुर्मास्यानि चाध्यर्धनैष^७ मासेन संतिष्ठते^१ सिंहे १५

१ इति om. M Ben U.

२ Thus G H U Be, सवनीया० M, सवनीया० Ben.

३ The words द्वादश० unto सावित्रो (incl., l. 6) are given only by Ben, which, however, reads सावित्रो दशकपा० instead of सा० द्वादश० ।

४ Thus Ben, सावित्रस्य the other MSS.

५ Thus M Ben ; ०षेधयत्यौ० Be U H, ०षेधयतीत्यौ० G.

६ ०वेदिकं all, but cp. T Br. II. 7. 5. 2.

७ Thus Be, ०यन्ति the other MSS.

८ Thus G only ; नाद्य० all the other MSS.

II. 350. 14. व्याघ्र उत या पृदाकाविति ^१ किंदेवत्या उ खल्विद्यमाज्जति-
र्भवतीति ^१ ॥ ३० ॥

II. 354. 16. इन्द्राणीदेवतेत्येव^१ ब्रूयात्सप्तदशिना पशुवन्धेनेष्टोखाः
संभृत्य पशुघ्नीषाणि च वायव्येन पशुना यजेतापि वा पुरस्ता-

५ देव तूष्णीं^२ संभृताः^३ संभृत्य मन्त्रवतीं मृद^४ संभृत्य तथानु-
II. 356. 8. प्रलिप्य^५ ^१ नियुनक्तुमर्थस्योपयामगृहीतो ऽस्यग्नये त्वा बृहदते

वयस्वत उक्थायुवे यत्ते अग्ने बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वा
जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरग्नये त्वोक्था-

II. 358. 14. युव इति ^१ नियुनक्ति ध्रुवस्य मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या
१० मघवन्तमृताय जातमग्निम्^५ । कविः^६ सम्राजमतिथिं जनाना-

मासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥ उपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय
त्वा मघवते जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनि-

II. 359. 3. रिन्द्राय त्वा मघवत इति ^१ नियुनक्ति पत्नीवतस्योपयाम-
गृहीतो ऽसि बृहस्पतिसुतस्य त इन्द्रो^६ इन्द्रियावतः पत्नीवन्तं

१५ ग्रहं गृह्णामीन्द्रा^७ पत्नीवा^८ इति ^१ नियुनक्ति हारियोजन-

१ इन्द्राग्नौ Ben.

२ तूष्णीमेव M.

३ संभृतां all, but cp. the Vivarāṇa: तूष्णीं संभृता उक्ता संभृत्य ।

४ Thus M, तथानुप्रलिप्य Be, तथानूपलिप्य G (sec. m.), तथानुलिप्य
Ben H U.

५ जातमिन्द्रमग्निं M.

६ Thus M G U, इन्द्रो the other MSS.

७ Uncertain; ०नीन्द्राश्च G (sec. m.), ०नीन्द्राश्च Be, ०नीन्द्राश्च
H ०नीन्द्राश्च U, ०नीन्द्राश्च - उ Ben, ०स्यग्नाश्च M.

स्योपयामगृहीतो ऽसि रोहिदसि रोहिद्योजनो रोह्यो स्थाता
 वज्रस्य भर्ता पृश्नेः प्रेता तस्य ते देव सोमेष्टयजुष सुतस्तोमस्य
 शस्तोमस्य रोहिदन्तं ग्रहं गृह्णामि रोही स्य रोह्योर्धानाः
 सहसोमा अग्रये खाहेति ^१ यो ऽग्निष्टुतौन्द्रसर्गस्तमुत्सादयेद्य
 दन्द्रसुत्यग्निसर्गस्तमुत्सादयेन्नित्या अन्या देवताः ^५ किंदेवत्यानि

II. 360. 10. खल्वतिरिक्तस्तोत्राणि भवन्तोत्याश्विनानौत्येव ब्रूयाद्यच्च ^१ किंच
 रात्रिमुपातिरिच्यते सर्वं तदाश्विनमितौन्वेकमथापरमाग्रेयं
 प्रथममैन्द्रं द्वितीयं वैश्वदेवं तृतीयं वैष्णवं चतुर्थमिति ^१

॥ ३१ ॥ एकोनविंशः ॥

II. 366. 11. स यीशस्य जघन्याहःसु प्रजहितेषु ^२ यवेष्विति ^१ प्रमृदि-

II. 366. 12. तेष्वित्येवेदमुक्तं ^३ भवत्यधिकरणेनेत्येवेदमुक्तं भवत्युत्विजः ^४ पदे-

II. 367. 1. नाङ्गापयतीति ^५ तत्पूर्वं ^६ वेत्यथैनमभ्यज्य पवथिलोदानयतीति ^१

सिद्धमत्राग्निष्टोमिकं कर्म जानीयादोत्तरस्मादुपघातादेत-
 स्मिंश्च काले त्रीणि बर्हींश्च यजुषा कुर्याद्दीक्षणीयायाः

१ ०द्यदि M.

२ ०मितौन्वेकं, मितौचेकं, मितिन्वेकं the MSS.

३ Thus M G (sec. m.) and the Viv. ; ब्रजितेषु Be, ब्रजतितेषु H U G (pr. m.), ब्रजतितेषु Ben. ; the meaning is, acc. to the Viv., प्रपक्षेषु ।

४ प्रमुदिते Ben.

५ भवतीत्युत्विजः Ben.

६ पदं ना-पयतीति Ben, पदं नाङ्गायंतीति Be U, पदं नाङ्गयंतीति G, पदं ना-
 ङ्गयंतीति H, पदं नासीदययतीति M, but द cancelled.

७ Conjectural reading. तत्पूर्ववत्यथे Ben G (sec. m.), तत्पूर्ववत्यथे.
 Be H U M G (pr. m.).

प्रायणीयाया अतिथ्याया इत्यथ निर्वपेदोक्षणीयां प्रायणी-
यामातिथ्यादाज्ये^१ वर्तयेद्यावद्रथा^२ आगच्छेयुः^३ सहनिरूप-
माज्यं तिमृषु स्थालीषु विगृह्णीयाद्या दौक्षणीयायै स०स्था^४
तथा^५ दौक्षणीयाः संतिष्ठापयिषेत^६ प्रणीताभिः प्रायणीयस्य

368. 2. ५ प्रतिपद्येतैष^७ एवातिथ्याया उपक्रमो भवतीति^८ । त्रिवत्सेन
साण्डेन वत्सतरेण राजानं क्रीवोद्धातित्यं निर्वपतीति^९ । त्रि-
हायणेनेत्येवेदमुक्तं^{१०} भवति^{११} । कथमु खल्वस्य मन्त्रानभिनमये

368. 3. चिदसि^{१२} मनो^{१३} ऽसि^{१४} धीरसि दक्षिणे ऽसि यज्ञियो ऽसि
चत्रियो ऽस्यदितिरस्यभयतःशिराः^{१५} स नः सुप्राङ् सुप्रत्यङ्
१० संभवेत्येकगणा^{१६} उपसदो भवन्तीति^{१७} पूर्वाह्निका एवैता उक्ता

368. 13. भवन्ति^{१८} खलेवालो यूपो भवतीत्येतामेवेषां^{१९} मेयीं कुर्वन्ति^{२०}

१ ? Thus Be U H, •थ्यामाज्येन G, •थ्यापृषदाज्येन M, Ben utterly corrupt.

२ Thus the Vivaraṇa; all the MSS. are hopelessly corrupt; G has the least corrupt reading यावद्रथमागच्छेयुः ।

३ Thus M G U Be, संस्थाया H, संस्थान Ben.

४ Thus M G U, प्रतिपद्येतैष Be Ben, प्रतिपद्येतैषणया H.

५ •चायनेने० MSS. exc. Ben.

६ भवतीति MSS. exc. M.

७ •भिसंनमये० G.

८ मनासि MSS. exc. H.

९ Thus Be G U Ben, •शिरो H, •श्रीर्षासि M.

१० •गुणा MSS.

११ •येतयेवेषां Ben; are we to correct: •येतामेवेषां (isā) ? Viv.

यतामेव खलेर्वामार्थं कुर्वन्ति ।

स खलेवाली यूपस्तस्यै कटे परमिव चषालभाजनं भवतीत्या-

- II. 369. 1. कुट्ट^१ इत्येवेदमुक्तं भवत्यथैतान्यशूनुपाकरोत्यग्नीषोमीयमाग्नेय-
मनूबन्ध्यमिति^२ यमा एवैते कागाः समानयोनयो भवन्ति^३
तेषामुक्तं चरणमथास्याः सद्यस्क्रियामनुक्रियां परिक्रियामति-
क्रियामवभृथप्रभृत्यस्त्रिमिते^४ यज्ञपुच्छं^५ तासां प्रथमैव सरथा^६
प्रथमा चित्सोमक्रयणी प्रथमाग्निहोत्रोच्छेषणव्रतायास्याः^७
सद्यस्क्रियामनुक्रियां परिक्रियामतिक्रियां त्रिस्तनद्विस्तनैक-
स्तनव्रतस्य^८ रूपाणि^९ कुर्वन्ति^{१०} क^{११} उ^{१२} खलेकाहे दृष्टः^{१३}
संनिवापो भवतीति^{१४} ब्रात्यस्तोमे चेन्द्राम्न्योश्च कुलाय इत्येव
II. 371. 5. ब्रूयादथास्मिन्ब्रात्यस्तोमे^{१५} बहव एकस्मै दौचित्ते^{१६} । दौचिता^{१७} १०
II. 373. 8. एवैनान्याजयन्ति^{१८} । दण्डोपानह^{१९} ११ ग्रामुलाजिनमिति^{२०} शा-

१ Thus G M Ben, °कट्ट U H, °कट्ट Be; the Viv. reads चाकुट्ट and details: चादृतस्थानं निम्नकृतम् ।

२ Instead of अतिक्रियाम् here and I. 7 the MSS. read अभि°, अवि° or इति° ।

३ Thus corrected; सरथाः Be M G, सुरथाः H U, सपथाः Ben.

४ Corrected; °षण्व्र(ट, तोमथास्यां M G U Be, °षण्वस्तमथास्यां H Ben.

५ Corrected; °कस्तनव्रतरूपाणि Ben H, °कट्टतस्य रू° M Be G U.

६ Thus M G Be U, कउ H क Ben.

७ इष्टीः Ben, दृष्टं Be.

८ Thus M Ben, °थैतस्मिन्ब्रा° the other MSS.

९ Thus M G; दौचित्ते Be U H, एकस्मिन्नदौचित्ते Ben.

१० दौचित्ता ... जयति H.

११ ? दंडोपानहनं G (sec. m.) Ben, दंडोपहननं G (sec. m.), दंडोसन-
हनं Be, दंडोपनहन H, दंडोपिगहनं M.

मुलकानामु^१ह दध्मिआः^२ कम्बला भवन्ति स च भवति^३
श्वेतं^४ चौरभ्राजिनम्^५ । ॥ ३२ ॥

374.3. 4.

स एष^६ ज्येष्ठानामग्निष्टोम^७ । एष एव मन्कनीयसामुक्त्य

386. 6.

श्चतुष्टोमं पूर्वमहर्भवति पञ्चस्तोममुत्तरं^८ । रथो^९ हविर्धानं ।

386. 8. ५

कुर्यात्तत्पुरुषमुत्तरं हविर्धानमुत्सीदेयुः शकटमन्त्रा^{१०} द्वौ त्रय-
स्त्रिंशौ मथ्यत स्तोमौ भवत इति । पृष्ठस्तोमावेवैतावित-

383 10.

श्चामुतश्च^{११} प्रतिलोमौ^{१२} भवतो । ऽथामावास्यायां^{१३} प्रतिममस्य
चान्द्रमसं पिण्डपितृयज्ञं दद्यात् ब्राह्मणः सन्तं पर्युपविश्य
भक्षयन्ति यदृतं मन्यन्ते तेन ब्राह्मणं । ब्राह्मणो वै वर्णनाऽ

१० श्रेष्ठो^{१०} ऽग्निर्देवानामित्येतेन वा भक्षयेदपि वा व्याहृतीभि-

383. 12.

श्चतुष्टोम एष भवतीति^{११} चतुस्तरीय^{१२} एष^{१३} दिशां चतु-

१ Thus M Be and Viv.; शामुलाका° the other MSS.

२ Corrected according to the Viv.; दध्मिआ M G (sec. m.), दध्मि
Ben, गर्दभमिआ Be U H.

३ भवन्ति MSS.

४ श्वेतां MSS.

५ चोर° Ben (च-चौरभ-भ्राजिनम्) ।

६ एष Ben and Viv.; एव the other MSS.

७ Thus M only; °मुत्तरमथो the other MSS.

८ Thus M G (sec. m.) Be Ben; °तस्याप्रति° U H G (pr. m.).

९ Refers acc. to the Vivaraṇa to the दुरथ (XVIII, 37).

१० Thus M Ben, ज्येष्ठो G U Be H.

११ Ben om. इति, rightly ?

१२ Corrected; °तरीयादेष M G U Be, °तरीयादेष H, °तरीयावदेष

Ben.

- II 392. 6. होमो भवत्यथास्मिन्कानान्वयज्ञे^१ इवमृथप्रमृत्यस्तमिते यज्ञ-
- II 395 8. पुच्छं^२ तस्य दशसु बहिष्यवमानः शते सहस्रे ऽयुते नियुते प्रयुते^३
 ऽर्बुदे न्यर्बुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे पदे^४ पत्ने नित्यमुक्ता^५
 मनसैव सुवानो मन्यत एतावति^६ मे^७ स्तुतमित्यथ^८ सक्तप्रवर्ग्य
- II. 405. 18. एकमेवाग्निहोत्रमथास्मिञ्कुनस्कर्णयज्ञे^९ तिलमिश्रमशित्वा म-
 त्यान्खादित्वा^{१०} चारमाचं^{११} पिबेदथ सामपथे संविशेत्स्वप्नादेव
- II. 406. 8. स्वप्ने गच्छति^{१२} राशिक्षितं^{१३} धान्यं ददाति मरायकतं धान्यं
- II. 407. 4. ददातीति^{१४} मृतकृतमित्येवेदमुक्तं भवति^{१५} प्रचरन्ति प्राञ्चः
 प्रत्यञ्चः प्रचरन्तीति^{१६} यः प्रत्यङ् विहारो दक्षिणतउपचार
 एष भवत्येतेनैवापि सर्वतोमुखो व्याख्यात^{१७} एतेन सहस्र-^{१८}
 शालो^{१९} ऽथैनमिह^{२०} पवयित्वासुत्र पवयन्तीति^{२१} सिद्धमत्रा-

१ कानांड० (or कानांड० ?) M.

२ Om. G U.

३ पदे G U Ben and probably also M ; पद्ये Be, द्वे H ; are we to correct here and XVIII. 43. बदे ?

४ Thus Ben ; नित्यमुक्ता the other MSS.

५ Thus M G U ; एतावतिमेव H, एतावतीमे Be, एतावतीमेव Ben.

६ *खादित्वा H.

७ Thus G U ; *माच M, चारमाच H, चरमच Ben, सचारमाचं Be.

८ राशौ० G Be U H.

९ Conjectural reading ; वैनमिह MSS (वैरनूह M). I have not been able to point out the passage in the text proper here referred to.

१० *यतीति G (sec. m.) Be.

412. 4.

गृष्टोमिकं कर्म जानीयादुत्तरस्यैव^१ शालाथै^२ स द्वौ चिरात्रौ^३
 कुरुत एकं च द्विरात्रमिति^४ । दौचोपसङ्गिरेवास्यैतान्यहान्य-
 भिविधत्ते^५ ऽहौनविधो^६ ऽति यज्ञं दद्यात्तदिदं^७ प्रोक्तं यद-
 कृत्वा सूचतः^८ । सामयिकं त्वेव क्रतुयोगं^९ यज्ञे यज्ञमुपलक्ष्ये-
 ५ तेति बौधायनो यज्ञे यज्ञमुपलक्ष्येतेति बौधायनः^{१०} ॥
 ३३ ॥ वि०शः ॥

॥ इति षड्विंशः प्रश्नः ॥

। कर्मान्तः समाप्तम् ।

१ Thus the MSS.; read °दुत्तरस्यै च ?

२ द्विरात्रौ G U.

३ चिरा° MSS. exc. M.

४...४ Wholly uncertain; °हौनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं G, हौनविधोति यज्ञं
 दद्यात्तदिदं U, हौनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं Ben Be, हौनविधोति यज्ञं दधातोदं
 H, हौनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं M. The Viv. seems to point, at least
 also to the reading यज्ञं दद्यात् ।

५ Thus M G U H, क्रतुयेसंगं Be, क्रतुयेसंग Ben.

प्रायश्चित्तसूत्रम् ॥

अथातो मन्त्रगणान्तातानि प्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामः ।
 सर्वत्रोपरिष्ठान्मन्त्रकृतं यद्यधस्तान्निपतेद्वृत्त्या प्रतिष्ठा मनस इत्ये-
 तया प्रतिष्ठाप्येतथैव सुवाङ्मतिं जुहुयाद्भूत्वा वा^१ प्रतिष्ठापये-
 द्भूत्वानन्तरं^२ कर्म कुर्यादेवमन्येऽप्यतिक्रान्तं कर्म नाद्रियेत
 यद्यर्थक्षुप्तं भवति । सर्वत्राश्रावितप्रत्याश्रावितवषट्काराणाम-
 त्युक्तानुक्तद्वौनेष्वाश्रावितमत्याश्रावितमित्येतया सुवाङ्मतिं जु-
 हुयात्सर्वत्र देवोच्चारणेषु^३ भागिनीं देवतामनुच्चारयित्वा^४
 योन्यामुच्चारयेद्यदो देवा अतिपादयानीत्येतया सुवाङ्मतिं
 जुहुयात्सर्वत्र देवतावाहनेषु भागिनीं देवतामनावाहयित्वा
 योन्यामावाहयेदेतथैव सुवाङ्मतिं जुहुयाद्यत्र सरेत्तदुपोत्या-^५
 यैनां मनसावाहयेदथातिरिक्तामाज्येन यथोढां यजेत । सर्वत्र
 प्रणीतानां प्रणीयमानानां प्रणीतानां^६ वा यदि^६ विप्रुषो^६
 विपतेयुः^६ स्रवेद्वा चमस^७ आपो^७ हि ष्ठा मथोभुव इति
 तिसृभिरङ्घ्रिः पूरयित्वा ततं म आपस्तदु तायते पुनरित्ये-

१ Om. H.

२ Thus H U C' B Vir., °द्वावानन्तरं Tr.

३ Thus H U B, देवतोच्चारणेषु C', °च्चारणे Tr.

४ देवतामुच्चा° B.

५ प्रणिहितानां H B.

६ Thus Tr., विप्रुषो यदि पतेयुः the other MSS.

७ Thus C' H, चमसं आपो U, चमसमापो B, चमसमापो Tr.

तथा सुवाङ्मतिं जुहुयात्सर्वत्र वितते यज्ञकर्मणि यदि सूर्या
 नाविर्भवत्यन्यत्रादेशादुदयं^१ तमसस्यर्युदं त्वं चिचमित्येताभिः
 सुवाङ्मतीर्जुहुयाद्यदि सूर्याचन्द्रमसोर्ग्रहणं^२ विद्यत एतदेवाय
 यति यजमानस्यर्त्विजां वा स्वप्ने रेतोविसर्गः स्यादिमं मे
 ५ वरुण तत्त्वा यामीत्येताभ्यां सुवाङ्मती जुहुयात्सर्वत्र^३ हवि-
 र्देवतायाज्यापुरोनुवाक्याङ्मतीनां^४ ऊताङ्मतभेषेध्वनरिते विप-
 र्यासे च त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्न इत्येताभ्यां सुवाङ्मती
 जुहुयात्सर्वत्र दर्विकूर्चप्रस्तरपरिधिबर्हिर्विधृतिपवित्रवेदोपवे-
 षेध्वद्रव्यसंभाराणां^५ क्वेददाहोपघातेषु नाग्ने विनाशे वान्यं
 १ यथालिङ्गं कृत्वा यथालिङ्गमुपसाद्य त्वमग्ने अथासि प्रजापत
 इत्येताभ्यां सुवाङ्मती जुहुयात्सर्वत्र वितते यज्ञकर्मणि ॥ १ ॥
 यदि पुरा प्रजाजेभ्यो बहिःपरिध्यङ्गारा अभिपर्यावर्तैर-
 न्नाह्वणोक्तं प्रायश्चित्तं कृत्वेमं जीवेभ्यः परिधिं दधामीत्येतथा
 सुवाङ्मतिं जुहुयात्सर्वत्र वितते यज्ञकर्मणि यदि यज्ञभेष
 १५ आगच्छेदिष्टेभ्यः स्वाहा^६ वषडनिष्टेभ्यः^७ स्वाहेत्येतैरष्टाभिः^८
 सुवाङ्मतीर्जुहुयात्सर्वत्र वितते यज्ञकर्मणि यदि जन्यं भयमा-

१ Thus U C' Tr Viv.: °न्यत्रदेशा° B, °न्यत्रादेशा° H.

२ Thus C' U Viv.: °सूर्याचन्द्रमसोर्ग्रहणं° B, °सूर्याचन्द्रमसोर्ग्रहणं° Tr H.

३ B U ins. वितते यज्ञकर्मणि ।

४ दर्वि° Tr C' U Viv., दर्वी° B H and Prāy. candrikā. —Instead of °वेदोपवेष्टा° Tr B read वेदोपवेष्टा ।

५ Om. Tr.

६ °त्यष्टभिः C', °त्येताभिः Tr.

गच्छेद्यत इन्द्र भयामहे स्वस्तिदा विश्वस्यतिरित्येताभ्याः
 सुवाङ्मती जुहुयादभये वा पुनर्यजेत ^१ सर्वत्रोपाः प्रभृति
 वाचं स्थानानाः स्वरावरपदवृत्तभेषेष्वाभिर्गीर्भिर्धदतो न
 ऊनमित्येतया सुवाङ्मतिं जुहुयात्सर्वत्रानाज्ञातप्रायश्चित्तेष्वना-
 ज्ञातं पुरुषसंमित इत्येताभ्याः सुवाङ्मती जुहुयात्सर्वत्रेष्वावर्हिषः ।
 प्रयाजानूयाजानां ^२ पाकत्राकर्मसु ^३ यत्पाकत्रा मनसेत्येतया
 सुवाङ्मतिं जुहुयात्सर्वत्र स्कन्ने भिन्ने क्षिन्ने भग्ने ^४ नष्टे ^५ क्षामे
 विपर्यास उद्वाह ^६ ऊनातिरिक्ते वा ^७ यन्म आत्मनो मिन्दा-
 भृत्यनरग्निसचुरदादित्येताभ्याः सुवाङ्मती जुहुयात्सर्वेष्वग्न्युप-
 घातेषु पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धतामित्येतया समिध- ^{१०}
 मादध्यादेतयैव सुवाङ्मतिं जुहुयात्सर्वेषु यज्ञकृतषु पत्नीः
 संयाज्य प्राङेत्य ध्रुवामाष्याय्य ध्रुवातः सर्वप्रायश्चित्तानि जुहोति
 ब्रह्म प्रतिष्ठा मनस इत्येतेनानुवाकेन प्रत्यृचमय वै भवति
 समिष्टयजूषि जुहोति यज्ञस्य समिष्टौ ^१ यद्वै यज्ञस्य क्रूरं
 यद्विलिष्टं यदत्येति यन्नात्येति यदतिकरोति यन्नापिकरोति ^{१५}

१ In H U the *prāyaścitta* सर्वत्रेष्वावर्हिषः (I. 5) is given here, but cp. T. Br. III. 7. 11. 5.

२ वाचि U, वावि H.

३ नूयाजा० H Tr.

४ पाकत्राकर्मसु B Tr.

५ Om. Tr. B; the last om. also भिन्ने क्षिन्ने ।

६ ? उद्वाह Tr, वुदाहो H, उद्वाह B U, विपर्यासैदूरदाहे C'; the Viv. explains as उत्सेचने ।

* Om. Tr.

तदेव तैः प्रीणातीति ब्राह्मणमेतान्येव ब्राह्मणविधिविहितान्याप्यायनानि^१ मन्त्रवन्ति^२ भवन्तीति बौधायनो^३ मन्त्रगणान्नातानि नैमित्तिकानीति शालीकिः^४ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथ कपालकरणे रथचक्रचित्याकृत्यश्चक्रमात्रं स्थानं^५ कल्पितं भवति^६ संकल्पो^७ ऽधिकारः कपालवृद्धिः कपालह्रासो वा कपालानामनभिप्रथने व्याहृतीभिराहवनीये सुवाङ्मतीर्जुङ्गयाद्भुवः सुवरित्येतावदेव नानाप्रथने चातिप्रथने चाथ हविषामष्टतद्रवदाहोत्सेकनिस्त्रावे^८ प्रायश्चित्तिर^९ष्टते रुद्राय स्वाहेत्याहवनीये^{१०} सुवाङ्मतिं जुङ्गयाद्वे वायवे विदग्धे^{११} निर्वृत्त्यै^{१२} यदि दग्धः स्याद्यत्तत्र^{१३} ष्टतः स्यात्तेन^{१४} प्रचरेदथ यदि सर्वमेव दग्धः स्यादपो ऽभ्यवहृत्य मिन्दाङ्मती जुङ्गयादयान्यं निर्वपेदाज्येन वा प्रचरेत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यस्यैयस्यै^{१५} दिशुत्सिच्येत तस्यैतस्यै देवतायै सुवाङ्मतिं जुङ्गयाद्यदि प्रागग्रये यदि दक्षिणतो यमाथ यदि पश्चाद्वरुणाय यद्युत्तरतः

१ U ins. sec. m. नित्यानि. B ins. प्रायश्चित्तानि नित्यानि ।

२ मन्त्रवर्णवन्ति B and U (sec. om.)

३ संकल्पे B.

४ स्वावेषु Tr.

५ व्याहृवनीये om Tr. B.

६ Thus C' Tr. and Viv., स्यात्तत्र H, स्याद्यद्यत्र B U.

७ अथ Tr. ins. after स्यात् ।

८ Thus also the Vivaraṇa.

सोमाद्या^१ यदि सर्वत एवोत्सिच्येतेताभ्यः सर्वाभ्यो देव-
 ताभ्यः सुवाङ्मतीर्जुङ्मयात्तमाव्येनाप्यायनीभ्यामाप्याययत्याप्या-
 यस्व सं त इत्यथ हविषामुद्वासनकाले पतनफालनखण्ड-
 नोद्धर्तनसं सर्पणविपरीतव्यवायकरणेषु^२ व्याहृतीभिराहवनीये
 सुवाङ्मतीर्जुङ्मयाद्भुवः सुवरित्यथान्तरेण वेद्युत्कराबुदङ्गुपनि-
 क्रम्या तमितोरुदङ्गुपनिःसृष्य^३ व्याहृतीरुक्ता व्याहृतीभिरेव
 प्रतिपद्यते^४ ॥ ३ ॥

व्याहृतयस्तु^५ चतुष्पादा नवांशाश्च षडक्षराः ।

चतुर्णामपि वेदानामादिमध्यावसानिकाः^६ ॥

मन्त्रोनं वातिरिक्तं वा दुरिष्टं वापि यद्भवेत् । १०

व्यपोहयन्ति^७ पाप्मानं तस्माज्ज्ञाहृतयः स्मृता इति ॥

यद्युक्तो यज्ञभेष आगच्छेद्भूरिति गार्हपत्ये जुङ्मयाद्यदि
 यजुष्टो भुव इत्यन्वाहार्यपचने^८ यदि सामतः सुवरित्याहव-
 नीये^९ यदि सर्वतः सर्वा जुङ्मयाद्^{१०}

१ अथ om. B U.

२ Instead of 'फलन' B: 'कालन' ।— Before संसर्पणं B U have वलनवेपनं ।

३ Before व्या० A B ins. प्रायश्चित्तं, C' प्रायश्चित्तिर् ।

४ Thus U O', परिहृष्य H (pr. m.), पदहृष्य Tr H (sec. m.), सूर-
 थाय B.

५ पद्यवे Tr H, पद्यवे B U C' (प्रविशेत् the Viv.)

६ व्याहृतीस्तु U only.

७ सानकाः H U.

८ Thus H U B C', पोहति च Tr.

उद्धृते तु पुरोडाशे वेपिते स्यन्दिते^१ तथा ।

भिन्ने सःसर्पणे चापि^२ प्रायश्चित्तं कथं भवेदिति ॥

विज्ञायते

उद्धृते तु^३ कुलः हन्यादेपिते नश्यति प्रजा^४ ।

भिन्ने सःसर्पणे चापि यजमानः प्रमौयत इति ॥

अथ^५ पतनफालनखण्डनोद्धर्तनसःसर्पणेषु^६ प्रसिद्धमुदास्य बर्हि-
षदं कृत्वा प्रभूतेन सर्पिषावशिष्टाभिमन्त्रयते किमुत्पतसि
किमुत्प्रोष्टाः शान्तः शान्तेरिहागहि^७ । अघोरो यज्ञियो
भूत्वासीद सदनः स्वमासीद सदनः स्वमिति^८ ब्रह्मणे वरं
१० दत्त्वान्तर्वेद्यासादयेत्तस्याः सःस्थितायाः सुरभिमतीं निर्वपे-
त्तस्याः सःस्थितायां तन्तुमतीं निर्वपेद्^९

आयुश्नयसु कर्तव्या उत्तराश्वन्दसः^{१०} क्रियाः ।

हविर्भेषविधिस्त्वेष^{११} विहितस्तत्त्वदर्शिभिरिति ॥

१ स्यन्दिते Tr. C'.

२ वापि U.

३ Thus C' U Tr, नु H, B om.

४ प्रजाः U C'.

५ Instead of अथ Tr ब्राह्मणम् ।

६ B again °कालन° instead of °फालन° ।

७ शान्तेरि° Tr.

८ ? Thus U Viv. (sec. m.), °राःकंदसः H, °राःकंदसः C', °राःकंदसः Viv. (pr. m.) Tr B.

९ हविस्त्वेष° Tr.

स्कन्ने ग्रहणनिर्वापे^१ द्रव्याणां चानुमन्त्रणे ।
 यस्मिन्काले विजानीयात्तत्कुर्यात्कर्मसंस्तरे^२ ॥
 प्रणवो व्याहृतयश्चैव^३ यज्ञ एष परो ऽवरः ।
 तस्माद्यज्ञस्य यत्स्कन्नं विपरीतं च यद्भवेत् ।
 तत्सर्वं व्याहृतीभिः^४ कुर्यादन्यत्र च वषट्कृतात् ॥
 अजानद्भिः कृतं यच्च त्वरमाणैश्च यत्कृतम् ।
 व्याहृतीनां प्रयोगेण यत्कृतं कृतमेव तदिति ।
 कपालानां प्रमाणानि ब्रूयादाध्वर्यवे विधौ ।
 समानि चतुरश्राणि द्वाङ्गुलानि समन्ततः ॥

हविर्विकाराणां प्रमाणेन समविषमाणि^५ वर्धयन्तीति^६ १,
 बौधायनः । ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

अथारणिगंतानामात्मगतानामजस्त्राणामन्वाहितानां^७ स-
 वनगतानां चाग्नीनामुद्गातानां^८ प्रायश्चित्तिरारणिगतं मथित्वा
 विहारं कल्पयित्वा गार्हपत्यं आज्यं विलाप्योत्पूय सुचिं चतु-

१ ग्रहणंनि० Tr.

२ ? Thus Tr B, संस्तरेत् C', संचरेत् U H

३ Thus H Tr C', °हृतिश्च B U.

४ Thus Tr, °तिभिः H C' U (pr. m.), °हृतिः B, °हृति U (sec. m.)

५ च ins. Tr B U (sec. m.).

६ Thus Tr U (sec. m.), वर्धयन्तीति B, वर्धयेदिति C' H U; the

Vivarana periphrases वेदयन्ति ।

७ अजस्त्राणाम् om. Tr.

८ वाग्नी० U H.

गृहीतं गृहीत्वा हवनीये संतनीं^१ जुहोति मनो ज्योतिर्जुषता-
 माज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु । या इष्टा उषसो
 निम्नुचश्च ताः संदधामि हविषा वृतेन स्वाहेत्येतप्रायश्चित्त-
 मनुगते ऽहुते ऽभ्युदिते ऽभिनिम्नुक्ते चैतत्परिवित्तस्यैतत्परि-
 विन्नस्यैतत्परिविविदानस्यैतत्सोमवामिने^२ सोमातिपविताय^३
 भक्षान्नरितस्यैतद्भक्षरहितस्यैतत्परौष्टस्यैतत्परियधुरेतदेव यस्य
 पुरुषो रथो ऽश्वो गौर्महिषो वराहो ऽहिर्मृगः श्वा वान्यद्वा
 श्वापदमन्तराग्नौग्च्छेदेतदेव^४ यस्याग्नेरेकदेशमपहरेयुरेतदेव
 सर्वास्वेवाग्निहोत्रस्यातिषु मनस्वत्या प्रायश्चित्तिः क्रियत^५ इष्टा
 १० वषीयान्मवतौति ब्राह्मणम्^६ ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

अथ दर्शपूर्णमासयोश्चत्वार ऋत्विजस्तेषामेकस्मिन्नविद्यमाने
 त्रयः प्रचरेयुर्द्वौ वाथ^७ यद्येक एव स्यात्पुरा प्रयाजेभ्य आज्य-
 ख्यात्याः सुवेणोपघातमेकाध्वर्यवप्रायश्चित्तानि जुहोति जुष्टो
 वाचो भूयांसं जुष्टो वाचस्यतये देवि वाक् । यदाचो मधुमत्त-

१ Thus Tr, संतनिं C', संतनि B U, संतति H.

२ Thus (and cp. Āp. IX. 12. 11) B; after परिविन्नस्यैतत् Tr H C' U ins. परिविदानस्यैतत्; Tr reads instead of परिविविदान० परिविदान० ।

३ ०पवितस्यैतत् U C'.

४ After गच्छेत् H C' and U ins. the following passage (which however, is put between brackets in U): एतदेव विष्णुञ्च (H. C' विष्ठाभूञ्च) पुरौषलोहितरतोमांसांसांस्थिमज्जामेध्याभ्याधाने समारोप्य मथित्वा पवमा-
 नेष्टिर (०नेष्टिराद् U).

५ Before यस्य B U H C' ins. त्रय ।

६ य found only in Tr C' and the Vivaraṇa.

स्मिन्मा धाः सरस्वत्यै स्वाहा ॥ इमाभेवाश्विना यज्ञस्य यद्वाचो
यदुरिष्टम् । तदश्विनौ भेषजेन संदधाताः^१ स्वाहा ॥ त्राता-
रमिन्द्रमवितारमिन्द्रः हवेहवे सुहवः शूरमिन्द्रम् । ऊवे तु
शक्रं पुरुहूतमिन्द्रः स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः स्वाहा ।
यन्मे मनसश्चिद्रं यद्वाचो यच्च मे हृदः । देवास्तच्छमयन्तु^५
सर्वः सोमो बृहस्पतिश्च स्वाहा ॥ यद्विदाः सो यदविदाः सो
सुग्धाः कुर्वन्त्वृत्विजः । अग्निर्मा तस्मादेनसः अद्वा देवौ
च मुञ्चताः स्वाहा ॥ यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मा-
तरं पितरं वा जिहिःसिम । अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः
प्रमुञ्चतु दुरिता यानि चक्षम करोतु मामनेहसः स्वाहा ॥ १०
ब्रह्मत्वे होत्र आध्वर्यव आग्नीध्रे याजमाने^२ चैक एव यज्ञे
यत्पर्याणि^३ तन्मे^४ देवा रचन्तां प्राणान्मे मा हिःसिषुः
स्वाहा ॥ अहं ब्रह्माहः होताहमध्वर्युरहमाग्नीध्रो ऽहं यजमान
एक एव यज्ञे पर्याणि^३ तन्मे^४ देवा रचन्तां प्राणान्मे मा
हिःसिषुः स्वाहेत्येकाध्वर्यवप्रायश्चित्तानि ऊत्वान्तर्वद्यासीनः^{१५}
सर्वा देवता यजतीति विज्ञायते ।

अतिक्रान्तेषु होमेषु पर्वस्वाग्रयणेषु च ।

अरण्योर्ध्वमाणेषु कथं तन्त्रं न लुप्यते ॥

१ Thus H C', संधातारौ Tr, संदधातारौ B U.

२ Om. H C Tr.

३ Thus Tr B; पर्वणिहंमे or तन्मे C' H U. I take पर्याणि as stand-
ing for परिधाणि, 1st conj. praes. cp. अपर्याणि ।

शुचिश्च पावमानी च तन्तुमानय पाथिक्तृ ।

एता दृष्टयः^१ प्रयोक्तव्यास्ततस्तन्त्रं^२ न लुप्यते ॥

शुचिः शोधयते पापं तन्तुस्तन्त्रं न लोपयेत् ।

पाथिक्तृत्यन्धानमारोहेत्^३ पावमानी तु पावयेदिति नु^४

५ बौधायनस्य कन्धो^५ दर्शं व्यतीते पाथिक्तृती कार्या पौर्णमासे
व्यतीते वैश्वानरी कार्याभये व्यतीत उभे^६ कार्यं बज्रघु व्यती-
तेष्वन्वारम्भणीया^७ स्यादिति^८ ग्राहीकिः^९ ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥

अथ चक्षुरणौ जीर्णे स्यातां जन्तुभिर्मन्थनेन वा समाने
नवे अन्ये अरणी आहृत्यामावास्यायामुपोष्य^{१०} श्वो भूते दार्श-

१० नेष्टा तस्मिञ्जीर्णे शकलीकृत्य गार्हपत्ये प्रक्षिप्य प्रज्वाल्य
दक्षिणेनोत्तरारणिमादाय^{११} मन्थेनाधरारणिमुपर्यग्नौ धारय-
न्पत्युद्बुध्यस्त्राग्ने प्रविशस्व योनिमन्यां देवयज्यां वोढवे जात-
वेदः । अरण्या अरणिमनुसंक्रमस्व जीर्णां तनुमजीर्णया निर्णु-
दस्तेत्ययं^{१२} ते योनिर्हृत्विद्य इत्यरण्योरग्नीन्समारोह्य^{१३} मन्थन-

१ इष्टीः प्रयुञ्जीत ततः Tr.

२ Thus Tr, °तन्धानमारोहेत् C', °तन्धानमारोहेत् B, ज्ञानमारोहयेत् H U.

३ नु given by U C' only.

४ उभये B U.

५ °भणौ Tr.

६ कार्येति U.

७ °मावास्यायामुपोष्य om, Tr B.

८ °रणीमादाय H.

९ निर्नु° Tr; after °दस्तेति H U C' ins. अथ ।

१० °ग्नि instead of °ग्नीन् B; °रोष Tr B.

स्यावृता गार्हपत्यं^१ मथित्वा^२ विहारं कल्पयित्वा गार्हपत्य
 आज्यं विलाप्योत्पूथ सुचि चतुर्गृहौतं गृहौत्वाहवनीये संतनीं^३
 जुहोति मनो^४ ज्योतिर्जुषतामाज्यं विष्किन्नं यज्ञं^५ समिमं
 दधातु । या द्रष्टा उषसो निदुचश्च ताः संदधामि हविषा
 घृतेन स्वाहेत्यथाग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति^६ ॥ ५ ॥
 शरावं^७ दक्षिणां ददाति^८ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^९ ॥ ७ ॥
 पञ्चमः ॥

अथारण्योर्व्यापत्तिं^{१०} व्याख्यास्यामो^१ ऽष्टाभिर्निर्मितैर्विन-
 शत्यमेधश्चचाण्डालशूद्रवायसपतितरासभरजखलाभिश्च^२ स-
 त्पश्ने ऽरण्योर्विनाशस्तयोस्तृज्यं^३ समाने नवे अन्ये^४ अरणी १०
 आहृत्याग्निसहमग्न्याधेयमरणिगतं^५ पुनराधेयं नष्टारणी अप्सु
 निमज्जति^६ भवतं नः समनसावित्यथोत्तरां कृत्वा भित्वा

१ Tr om. मा० स०, B om. गा^२ ।

२ Thus Tr B U, संततिं H C'.

३ All the MSS. abbreviate the mantra.

४ Thus Tr C' H and the prāy. candrikā; शरावं B U.

५ अथातोरण्यो० H U C';— व्यापत्ती० Tr.

६ ष्मि० instead of ष्मि० Tr B U.— चाण्डाल० Tr.

७ ? Thus (स्तयोस्तृज्यं) Tr C' and the Viv., प्रायोस्तृज्यं H, स्तायोस्तृज्यं B U.

८ Om. H U.

९ ? सह० Tr C' H B and the Viv., गत० U— साग्न्या० Tr.—
 ऽरणिगतं Tr and the Viv., ऽरणीगतं C' H U ऽरणगतं B.

१० निमज्जति B C', निमज्ज Tr H B and the Viv.

प्रकलीकृत्य मन्यनसामर्थ्यं समारोपणसामर्थ्यं मन्यनशेषं वा
प्रमन्यनं^१ च कुर्यात्समस्तग्रन्थवर्जं^२ संतिष्ठते ऽरण्योर्वापत्तिः^३

॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

अथ हविर्दोषान्वाख्यास्यासामो यथैतन्नीलमक्षिकाश्रान्तिका^४

५ मत्कुणश्चैलशिरसोर्युक्ते^५ कीटो वा पिण्डकारी स्यात्तुद्रकीट-
मक्षिकापिपीलिकावर्जं^६ श्वमार्जारनकुलकुक्कुटमर्कटध्वाङ्गारु-
पुरीषसिक्पदकेग्रन्थनखकुनखपूतिद्रुषखेदासृक्खेहाश्रुकासच-
वध्वार्द्रग्नैर्वोपहतमन्यैर्वोपहतं^७ रजस्वलयया वा स्पृष्टं तथाप्रय-
तेन^८ भ्रूणघ्नेन वा दृष्टं तथापपात्रेणान्धे वा देशे^९ स्कन्नं दुष्टं

१० हविरपो ऽभवहरन्ति^१ श्रौते^२ भस्मानि वा निधापयति^३

मिन्दाज्जतो जलाधान्यन्निर्वपेदाज्येन^४ वा प्रचरेदपि^५ तु^{१०}

१ Thus B H and the Viv.; प्रथमं U C', प्रमंथं Tr.

२ Thus (०शान्तिका i. e. आशान्तिका according to the Viv.), B and the Viv., ०शान्तिका H C'. ०शौतिका U.; Tr om.

३ Thus (०चैल) U H C' and the Viv., ०चैल B, ०चेल Tr.

४ ०चवध्वा० my conjecture; ०चवध्वा० Tr, ०चवथा० H, ०स्ववध्वा० U, ०स्ववथा C', ०वध्वा० B.; the Viv.: चवथुः क्षुतं ।

५ ०प्रपतेन H; अग्रयतो नामाश्रुचिः the Viv.

६ शौत Tr C'.

७ ०यन्ति Tr H U.

८ ०थान्यन्नि० Tr, ०थान्यनि० B, ०थान्यनि० C' U, ०थान्यनि० H.

९ After प्रचरेत् H U C' ins. सैव तत्र प्रायश्चित्तिर् ।

१० Thus Tr C' Viv. (sec. m.), नु H U B Viv. (pr. m.).

खलु क्षिप्रसंस्कारमाज्यं^१ ब्रुवत इति^२ मिन्दाज्जती ऊत्वा
मनस्वतीं जुहोति^३ सैव ततः^४ प्रायश्चित्तिः^५ ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

अथातो ऽग्नीनामुदातानां प्रायश्चित्तिरोज्जतयः संस्कार-
रार्था दृष्टा भवन्ति^६ चतुर्होतार इत्येके^७ व्याहृतय इत्येके^८
मिन्दाज्जती इत्येके^९ मनस्वतीत्येके^{१०} महाव्याहृतय^{११} इत्येके^{१२} ५
ऽथ यदि सर्व एवोद्वायेयुरायतनेभ्यो ऽरण्योरग्नीन्समारोह्य^{१३}
मन्यनस्यावृता गार्हपत्यं मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्यो-
नेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया^{१४} त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो
हव्यं वहतु प्रजानन्निति^{१५} कन्दोभिरेवैनं^{१६} स्वाद्योनेः प्रजनय-
तीति ब्राह्मणमथ^{१७} यदि मन्यमानो न जायेत यत्रान्यं पश्ये- १०
त्तत आहृत्य होतव्यमित्यथान्यमत्वरमाणः^{१८} पुनर्मन्येदथ यदि
जात एवोद्वायेत्समारोपणमन्त्रं जपित्वा पुनरेव मन्येदथैनमुप-

१ °संस्कारतममा० U (pr. m.) Viv. (sec. m.), °संस्कारतमा० C'.

२ ततः Tr, तत U B H C'.

३ H U C' add इति विज्ञायते ।

४ Om. Tr C'.

५ °रोष्य B U H.

६ गायत्र्या MSS.

७ After ब्राह्मणम् H C' insert the passage (l. 11-12) : अथ यदि... पुनरेव मन्येत् ।

८ Instead of the words : अथान्यमत्वरमाणः ... पुनरेव मन्येत् (l. 11-12) H C' have (and cp. Rndradatta on Āp. IX. 2, 3) : लौकिकमग्निमाहृत्य विहृत्याग्नीनन्तरारणी निधाय कुड्यात्पुनरेवात्वरमाणो मन्येदुक्तं मन्यनम् ; these last two words not in C'.

- तिष्ठत दधे रय्यै रमस्व सहसे द्युम्नायोर्जे ऽपत्यायेत्यथैनमुप-
 समिन्द्रे सारस्वतौ त्वोक्षौ समिन्वाताः सम्राडसि विराड-
 सीत्यथैनमुपसमाधायान्वाहार्थपचनमाहृत्य ज्वलन्तमाहवनीय-
 मुद्धृत्य न्युप्योपसमाधाय^१ गार्हपत्य आज्यं विष्णाप्योत्पूय सुचि
 ५ चतुर्गृहीतं गृहीत्वा दशहोतारं मनसानुद्धृत्याहवनीये जुहो-
 त्वन्वारब्धे यजमाने स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य^२
 गार्हपत्ये दशात्मकं ब्राह्मण एकहोतेत्येतस्यानुवाकस्य दश
 सुवाङ्गतोरथ यद्यन्वाहार्थपचन उदायेद्गार्हपत्यादेनमुद्धृत्यान्वा-
 हार्थपचने चतुर्होतारं जुहोति गार्हपत्ये दशात्मकमथ
 १० यद्याहवनीय उदायेद्गार्हपत्यादेनमुद्धृत्याहवनीये पञ्चहोतारं
 जुहोति^३ गार्हपत्ये दशात्मकमथ^४ यदि सवनगतानामग्नीना-
 माग्नीध्रीय^५ उदायेच्छालामुखीयादेनमुद्धृत्याग्नीध्रीये षड्होतारं
 जुहोति शालामुखीये दशात्मकमथ यद्यौत्तरवेदिक आहव-
 नीय उदायेदाग्नीध्रीयादेनमुद्धृत्यौत्तरवेदिक आहवनीये सप्त-
 १५ होतारं जुहोत्याग्नीध्रीये दशात्मकम्^६ ॥ १० ॥

एतथैवावृतैकस्मिन्नुदाते द्वयोर्वा प्रतिविभज्य होतृञ्जुज्या-
 ज्वाहृतीश्वेद्विज्ञाताः समस्ताश्च जुज्यात्तथा मिन्दाङ्गती जुज्या-

१ These two words found in C' H U (in U they are cancelled),
 U ins. यथ after ०धाय ।

२ These two words om. Tr C' H.

३ H B read ऊत्वा and insert जुज्यात् after दशात्मकम् ।

४ सवनगतानामग्नीनाम् om. Tr.

अनस्वतो^१ चेदाहवनीये जुहुयात्तैषाजसाणामन्वाहितानां
 सवनगतानां चाग्नीनामुद्गातानां प्रायश्चित्तिरेतदेव^२ होमकाले
 ऽन्वाधानवर्जमथ यस्याग्निहृद्गतो^३ ऽहुते ऽग्निहोत्र उद्वायेदिति
 यथासूत्रं^४ वा कुर्यादपि वा गार्हपत्यादिभ्रमादीष्य^५ मन्थन-
 मधिमन्थनमुपसमिन्धनमित्येतान्मन्त्राग्निगदेपि^६ वा ज्योति- ५
 श्नतोमिष्टिं निर्वपेदपि वा ज्योतिश्वतोभ्यामृग्भ्यां पूर्णाहुतिं
 जुहुयादपि वा ज्योतिश्वतोऽसुवाहुतिं जुहुयादग्नये ज्योति-
 श्नते स्वाहेतोष्टपूर्णाहुतिस्सुवाहुतीनां पूर्वपूर्वं विधिं बलीयाः-
 समाचार्या ब्रुवते^७ तत्रोदाहरन्ति

येये विशेषा लघवो यत्रयत्रोपलक्षिताः ।

१०

कर्म तैर्न प्रसङ्गेन कुर्यादापत्सु तद्धनम्^८ ॥

विशेषान्सर्ववेदेभ्यः^९ प्रयत्नेनोपधारयेत्^{१०} ।

कर्मणां प्रविचारार्थमापत्सु^{११} च समान्प्रयादिति ॥

१ Thus C' H B U (pr. m.) and the Viv.; •त्तिषैव Tr, •न्तिरेवाथ यदि U (sec. m.).

२ यस्याग्निः Tr.

३ Viz. according to the ritual exposed in XIII. 7 : 124. 1.

४ Instead of आदीष्य H U उद्गात् ।

५ अधिमन्थनम् found in C' Tr H U (pr. m.).

६ तद्धनं H U.

७ •देवेभ्यः H Tr and once in the Viv.

८ प्रयत्नेनो B.

९ प्रविचारा B U.

यदि प्रसङ्गेन ऊतं च^१ लौक्ये^२ सुग्धैर्वा^३ बालैर्जतं^४
 स्याद्विद्वत्^५ च पत्न्या तानरण्योरग्नीन्^६ समारोह्योदवसाय^७
 मथित्वाग्नीन्विद्वत् पूर्णाङ्गतिस्तन्तुमती च कार्येत्यथ यद्यप्रस-
 ङ्गेन ऊतं च^८ लौक्ये^९ सुग्धैर्वा^{१०} बालैर्जतं^{११} स्याद्विद्वत्
 च पत्न्या तान्व्याहृतीभिर्विद्वत् पूर्णाङ्गतिस्तन्तुमती च
 कार्येति^१ ॥ ११ ॥ अष्टमः ॥

अथ वै भवति^२ निर्वृतिर्वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्या
 कस्यां च हविः चायति^३ यद्यवदानानि विन्दन्ति नात्र प्राय-
 स्थित्तं कुर्वन्ति^४ दहति ह वा एषो ऽध्वर्युरवदानानि^५
 १० समू^{११} हैतान्येष^{१२} तर्पयति^{१३} दहति ह वा एष य^{१४} आज्यं^{१५}

१ ? चलौक्ये Tr U, चलौक्ये C' the Viv., चेलौवे H, चेलौक्ये B.

२ Thus B C', सुग्धैर्नवा H, सुग्धेनवा Tr U the Viv.

३ विद्वत्वे H U.

४ Thus Tr and the Viv., तानारण्योः H, थारण्योः B U, तारण्योः C'.

५ समारोह्योदवसाय H U, समारोप्य B, समारोह्य Tr C'.

६ Thus Tr C' the Viv., चैलौक्ये B, स्यालौक्ये H, लौकिक्ये U.

७ Thus B, सुग्धेनवा H, सुग्धेनवा U C', सुलेग्धेनवा Tr.

८ Thus Tr B, बालैर्जतं C', बालैर्वाङ्गतं H U.

९ These three words not in H Tr.

१० Thus (and cp. Āp. IX. 1. 17) Tr B U the Viv. चारयति C',
 क्षपयति H.

११ समूहैतान्येष संतर्पयति U, समूहैतान्येष तर्पयति Tr, समूहैर्नान्येष संत० H,
 समूहैर्नान्येष संत० B, समूहैतान्येषः संत० C'.

१२ Thus Tr and the Viv., यदाज्यं the other MSS.

पुरस्तादङ्गत्वाथावदानानि जुहोत्याज्येनोपरिष्ठान्नाभिघार-
यति^१ तेषां संदग्धानां न देवास्तृष्यन्ति^२ न यजमानो^३ ऽथ
हैनान्येष संतर्पयति य आज्यं पुरस्तादङ्गत्वाथावदानानि जुहो-
त्याज्येनोपरिष्ठान्नाभिघारयति^४ तेषां संदग्धानां तृष्यन्ति^५
देवास्तृष्यन्ति^६ यजमानो^७ ऽथ यद्याग्नेयात्पुरोडाशादग्नीषोमी^८
यजेताग्नीषोमीयाद्वाग्निं यजेत नैतत्प्रदानमित्याह्वनीये सुवा-
ङ्गतिं जुङ्गयाद्यदो देवा अतिपादयानीति^९ देवपवित्रमाग्नेय्यो
याज्यापुरोनुवाक्या देवपवित्रमैन्द्रियो^{१०} देवपवित्रं प्राजापत्या
देवपवित्रं व्याहृतय इत्यथ यदि होता याज्यापुरोनुवाक्यासु
मुह्येत सर्वाभिराग्नेयौभिर्यजेतेति^{११} विज्ञायते ऽग्निः सर्वा^{१२}
देवता इत्यैन्द्रोभिर्विज्ञायते^{१३} इन्द्रो वै सर्वा देवता इति^{१४}
प्राजापत्याभिर्विज्ञायते प्रजापतिः सर्वा देवता इति^{१५} व्याह-
तौभिर्विज्ञायते सर्वा वा ऋचः सर्वाणि सामानि सर्वाणि
यजूंषि यज्याहृतय इत्यथ यदि यजमानो याजमानेषु
मुह्येत व्याहृतौभिरेवान्तरेण वेद्युत्तरौ प्रपदनं^{१६} व्याहृतौभि-

१ देवतास्तृ० U (sec. m.).

२ Thus Tr, देवा (or देवता) तृष्यन्त्यथ यज० U (sec. m.) B, देवास्तृ-
ष्यन्ति यजमानो H; C' incomplete.

३ Thus U, ०मिन्द्रियो C', ०मैन्द्रो Tr U the Viv., ०मैन्द्रिया H.

४ After the instrumental here and infra some of the MSS.
ins. वा ।

५ प्रपादनं Tr. C'.

रेवोपनिष्क्रमणं व्याहृतीभिरेवानुमन्त्रणं^१ विज्ञायते^२ सर्वा वा
 ऋचः सर्वाणि सामानि सर्वाणि यजूंषि यज्ञाहतय इत्युपा-
 सते ह वै यज्ञं देवा^३ अन्तरिता^४ इदमु नो हविर्न ऊतं
 तद्धोष्यत^५ इत्या^६ स्विष्टकृत इत्येक^७ एडाया इत्येक^८ आनु-
 ५ याजेभ्य^९ इत्येक^{१०} आ ग्रंथुवाकादित्येक^{११} आ समिष्टयजुष
 इत्येक^{१२} ऊर्ध्वं चेत्समिष्टयजुषः सरेत्संस्थाप्यैतामिष्टिमन्या-
 मिष्टिमनुष्वणां तन्वीत^{१३} यज्ञो ह^{१४} वै^{१५} यज्ञस्य प्रायश्चित्ति-
 रिति विज्ञायते^{१६} ॥ १२ ॥ नवमः ॥

अथ सांनान्यदुहो^१ धयेयुश्चेदत्सा वायव्या^२ यवाग्वा^३
 १० सायं यजेतायिकस्यां दुग्धायां न^४ धीतां^५ दोहयेद्दुग्धाभिः
 संस्थाप्यादुग्धानां^६ वत्सानपाकृत्य सः सांनान्येन यजेत^७

१ च ins. H U C'.

२ देवता H C'.

३ Thus H U C', अन्तरिता Tr B.

४ तस्माद्दी० Tr.

५ Thus, not आनू० the MSS.

६ वैव Tr.

७ सांनान्यादो Tr, साय्यदुहो H.

८ Thus C' Tr and the Viv.; वायव्यावा यवाग्वा B C', वायव्या-
 यवाग्वा C'.

९ नधीतां Tr, नधीता B, नधीतां H U C'. The Vivaraṇa peri-
 phrases : अन्त्यामानीय तां दोहयौत (sic) ।

१० संस्थाप्यादुग्धानां Tr H.

सायंदोहश्चेदार्तिमार्चैर्दिन्द्राय^१ त्रीहीन्निरूप्योपवसेदिति यथा-
 समान्नातमपि वा प्रातर्दीहं द्वैधं कृतवान्यतरदातच्य^२ सायं-
 दोहस्थाने कुर्याच्छृतस्थान^३ इतरत्प्रातर्दीहश्चेदार्तिमार्चैर्दैन्द्रं
 वा माहेन्द्रं वा पुरोडाशं निरूप्य तेन दध्ना सह प्रचरेदुभयं
 चेदार्तिमार्चैर्दैन्द्रं^४ पञ्चशरावमोदनं निर्वपेदिति^५ प्रसिद्ध- ५
 माग्नेयेन प्रचर्येन्द्रेण प्रचरेत्सर्वाणि चेद्धवींषि दुष्येयुर्नश्येयु-
 रपहरेयुर्वाज्येनैता देवताः प्रतिसंख्यायमिष्टैतामिष्टिमन्या-
 मिष्टिमनुस्वणां^६ तन्वीत^७ यज्ञो ह वै यज्ञस्य प्रायश्चित्ति-
 रिति विज्ञायते^८ ॥ १३ ॥ दशमः ॥

अथातश्चन्द्रस्यनाज्ञातानि^९ ऊतानुमन्त्रणानि व्याख्या- १०
 स्यामो^१ वैमृधमिष्टमनुमन्त्रयत इन्द्रस्य वैमृधस्याहं देवयज्य-
 येद्रियाव्यसपत्नो वीर्यवाञ्छ्रीमान्मूयासित्यसपत्नो वीर्यवान्मूया-

१ After इन्द्राय C' H U and the Viv. ins. वा माहेन्द्राय वा but cp. T Br. III, 7. 1. 6.

२ अन्यतरमातच्य B U, अन्यतरदासिच्य C'.

३ कृतस्थान इतरत् only in H U C'.

४ चार्तिमार्चैर्त् om Tr H C'.

५ प्रतिसंख्यामि Tr; C': प्रतिसंख्यायामि; the Viv. and B U as given in the text.

६ वैव Tr.

७ The Prāyaścitta candrikā makes the interesting statement, that these anumantṛaṇa formulas are taken from the Kāthaka (कंठीकः sic). Some of them occur indeed in the Kāthaka (v. i: 44. 5 sqq.).

- समिति वा^१ ' पर्यन्यस्याहं देवयज्यया सुयवसो^२ भूयासः^३ ।
 सोमस्याहं देवयज्यया प्र प्रजया च पशुभिश्च जनिषीय
 सुरेता रेतो धिषीयेति वा^४ ' सवितुरहं देवयज्यया स्तस्त्रि-
 मान्यशुमान्भूयासः^५ ' सरस्वत्या अहं देवयज्यया वाचमन्नाद्यं
 पुषेयः^६ ' सरस्वतो ऽहं देवयज्यया अद्भामना भूयासं^७ पूष्णो
 ऽहं देवयज्यया पुष्टिमान्यशुमान्भूयासं^८ ' मरुतामहं देव-
 यज्यया प्राणैर्ऋध्यासं^९ ' विश्वेषां देवानामहं देवयज्यया प्राणैः
 सायुज्यं गमेयं^{१०} ' द्यावापृथिव्योरहं देवयज्ययोभयोर्लोकयो-
 र्ऋध्यासं भूमानं प्रतिष्ठां गमेयमिति वा^{११} ' वाजिनामहं
 देवयज्यया रेतस्त्री भूयासं^{१२} ' वरुणस्याहं देवयज्यया धर्म-
 भाग्भूयासं^{१३} ' कस्याहं देवयज्यया श्रविष्ठो^{१४} भूयासं^{१५} ' विश्व-
 कर्मणो ऽहं देवयज्यया विश्वानि कर्माण्यवरुन्धीयादित्या अहं
 देवयज्ययाऽहसो मुच्येय^{१६} ' वायोरहं देवयज्यया रत्नभाग्भू-
 यासः^{१७} ' सूर्यस्याहं देवयज्यया सुदृष्टीको भूयासमग्नाविष्णवो-
 रहं देवयज्यया वीर्यवान्भूयासं^{१८} ' विष्णोरहं देवयज्यया

१ H U C' ins. पर्यन्यमिष्टमनुमन्त्रयते H U C', and thus each time further on, mutatis mutandis, before each formula (e.g. after सुयवसो भूयासमिति सोमश्चिमिष्टमनुमन्त्रयते सोमस्याहं etc.). But cp. the expression (p. 342. 2.) यथादेवतमिष्टमनुमन्त्रयते ।

२ सुयवसो Tr only.

३ पशुमान् in Tr C' and Prāy. candrikā only.

४ शचिष्ठो Tr B.

शिपिविष्टो भूयासमर्थम्णो ऽहं देवयज्यया सुवर्ग^१ लोकं
 गमेयमिति^२ यथादेवतमिष्टमनुमन्त्रयत^३ एवमनादिष्टानष्टा-
 कपालानाग्नेयविकारानाचक्षत एकादशकपालानग्नीषोमीय-
 विकारान्द्वादशकपालान्वैश्वदेवविकारानेककपालं भूमिकपालं
 च द्यावापृथिव्यविकारावतो^४ ऽन्यानाग्नेयविकाराः^५ स्वरून्सौम्य-
 विकारान्दधिपयश्चाभिचापश्वः^६ सांनान्यविकारा^७ वनस्पतिः
 स्त्रिष्टकद्विकार^८ उपाः^९ शुयाजानुपाः^{१०} शुयाजविकारानाचक्षत^{११}
 इत्यथाप्युदाहरन्ति^{१२} हविःसामान्यं देवतासामान्यं कपाल-
 सामान्यमिति हविर्देवताकपालसामान्ये हविःसामान्यं बलीय^{१३}
 इत्यपि^{१४} वास्य यज्ञस्यागुर उदृचमग्नीधेति सार्वत्रिकम्^{१५} ॥ १४ ॥ एकादशः ॥

॥ इति सप्तविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus U C' Prāy. candr., स्वर्ग Tr B H.

२ ०देवत० H U C'.

३ Thus B U H Viv., ०विकारानतो Tr C'.

४ Thus (०विकारान्दधि०) U C' and Viv.; ०विकारां० Tr,
 ०विकारादधि० H, ०विकारानिति शालीकिर B. — C' breaks off after
 पयश्चाभिचापश्वः (sic).

५ Thus Tr U B, ०विकारान् H.

६ Thus U; ०कारावक्षत इत्य० H, कारानित्यथा Tr B.

७ Thus B H U and the Viv., बलीयोऽपि Tr.

अथ वै भवति यः पापयज्ञगृहीतः स्याद्यो वापरुध्येत
 देवेभ्य ऋषिभ्यः पितृभ्यो गोभ्यो ब्राह्मणेभ्य^१ स्तेनाभिग्रस्तो
 ऽभिग्रस्तमानो वा रहस्येष्ट्या यजेतेत्येतथेष्ट्या यज्यमाण उप-
 कल्पयते हिरण्यं^१ तस्याः प्रज्ञात उपवसथो^१ ऽथ प्रातर्जते
 ५ ऽग्निहोत्रे पुरापां प्रणयनाद्गार्हपत्यं आज्यं विलाप्योत्पूय शुचि
 चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने येन
 देवाः पवित्रेणात्मानं पुनते सदा । तेन सहस्रधारेण पाव-
 मान्यः पुनन्तु मा स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीय
 एव जुहोति प्राजापत्यं पवित्रं शतोद्यामं हिरण्यम् ।
 १० तेन ब्रह्मविदो वयं पूर्तं ब्रह्म पुनीमहे स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीय एव जुहोतीन्द्रः सुनौती सह मा पुनातु
 सोमः खस्थ्या वरुणः समौच्या । यमो राजा प्रमृणाभिः पुनातु
 मां जातवेदा मोर्जयन्त्या पुनातु स्वाहेत्यथ पृष्ठ्या स्तीर्त्वापः
 प्रणीयाग्नये ऽहोमुचे ऽष्टाकपाल इति दशहविषमिष्टिं निर्व-
 १५ पति अपयित्वासादयति^१ तस्याः सप्तदश सामिधेन्यः^१ समि-
 ध्यमानां च समिद्धां चान्तरेण पावकवत्यौ धाम्ये दधात्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति द्वे^१ पावकवन्तावेवाज्यभागावग्नी^१
 रक्षांसि सेधति शुक्रशोचिरमर्त्यः । शुचिः पावक ईड्य इति

१ B U ins. पशुभ्य, which is neither found in the Prāy. pradīpa
 देवेभ्यः पितृभ्य ऋषिभ्यो गोभ्यो ब्राह्मणेभ्यः पितृभ्य H.

२ द्वाभ्यां Tr B, द्वे H.

३ एव given by Tr only.

पुरोनुवाक्यामनूच्य यत्ते पवित्रमर्चिव्यग्ने विततमन्तरा । ब्रह्म
 तेन पुनौमह इति यजति ^१ यो धारया पावकया परि-
 प्रस्यन्दते सुतः । इन्दुरश्वो न कृत्विय ^१ इति पुरोनुवाक्या-
 मनूच्या कलशेषु धावति पवित्रे परिषिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु
 वर्धत इति यजत्यथ हविषामग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतस इत्ये- ५
 तस्मिन्ननुवाके याज्यापुरोनुवाक्याः सहसंयाज्या भवन्त्यथ ^१
 पुरस्तात्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोति पवमानः सुवर्जन इत्ये-
 तेनानुवाकेन प्रत्यूचं ^१ प्रसिद्धेडाथान्वाहार्यमाभाद्य हिरण्यं
 ददाति ^१ समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यो ^१ ऽथ पुरस्ताद्गृह-
 पतेः सुवाङ्मतीरुपजुहोति यद्देवा देवहेडनमित्येतेनानुवाकेन १०
 प्रत्यूचः ^१ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा ^१ विष्टजते
 व्रतमेतथैव यजेतर्तुव्यतिक्रमे ^१ दारव्यतिक्रमे ऽथोनौ वा रेतः
 सिक्कै ^१ तथैव यजेत पातकोपपातकसंयुक्तो ^१ द्वादशाहं महा-
 पातकसंयुक्तो मासं पुण्यमिच्छन्संवत्सरमृतुं वा तामेतां महा-
 पवित्रेष्टिरित्याचक्षते मृगारेष्टिरिति वा रहस्येष्टिरिति ५
 बौधायनः ^५ ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

१ Thus Tr U H, कृत्विय B.

२ भवन्तीत्यथ Tr.

३ यजेतर्तुव्यतिक्रमे Tr.

४ पातकोपपातकः Tr, पातकोपातकः B. The Viv.: पातकोपपातकः
 महापातकानां रहस्यकृतानां ।

५ Tr B H repeat the last three words.

यथो एतसो ऽपरिमितं प्रवसतीति^१ न संवत्सरमिति
 प्रवसतीत्येवेदमुक्तं भवति स उ चेदति प्रवसेत्यविज्ञेया यजे-
 तेत्येतथेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं^१ तस्याः प्रज्ञात
 उपवसथो^१ ऽथ प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे पुरापां प्रणयनाद्गार्हपत्य
 ५ आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहो-
 त्यन्वारभ्य यजमाने येन देवाः पवित्रेणात्मानं पुनते सदा ।
 तेन सहस्रधारेण पावमान्यः पुनन्तु मा स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीय एव जुहोति प्राजापत्यं पवित्रं शतोद्यामः
 हिरण्यमथम् । तेन ब्रह्मविदो वयं पूतं ब्रह्म पुनौमहे स्वाहे-
 १० त्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीय एव जुहोतीन्द्रः सुनीती
 सह मा पुनातु सोमः स्वस्त्या वरुणः समीच्या । यमो राजा
 प्रसृणाभिः पुनातु मां जातवेदा मोर्जयन्त्या पुनातु स्वाहे-
 त्यथ पृष्ठ्याः स्तीर्त्वापः प्रणीथाग्रये पवमानाय पुरोडाशमष्टा-
 कपालं निर्वपति सरस्वत्यै प्रियाया उपाःश्वाज्यमग्नये पाव-
 १५ काय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति सवित्रे सत्यप्रसवा-
 योपाःश्वाज्यमग्नये शुचये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति
 वायवे नियुत्वत उपाःश्वाज्यमग्नये व्रतपतये^१ पुरोडाशमष्टा-
 कपालं निर्वपति विष्णवे शिपिविष्टायोपाःश्वाज्यमग्नये वैश्वा-
 नराय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति दधिक्रावण उपाःश्वा-

१ इति not in the MSS., but cp. III. 14 : 85. 2.

१ नथ इति Tr.

ज्यमिति ^१ अपथित्वासादयति ^१ तस्याः सप्तदश सामिधेन्यः ^१
 समिध्यमानां च समिद्धां चान्तरेण पावकवत्यौ धाव्ये दधा-
 त्यपामिदं न्ययनं नमस्त इति द्वे ^१ पावकवन्तावेवाज्यभागा-
 वग्नी रक्षांश्चि सेधति शुक्रशोचिरमर्त्यः । शुचिः पावक ईदृ
 इति पुरोनुवाक्यामनूच्य यत्ते पवित्रर्चिष्यग्ने विततमन्तरा । ५
 ब्रह्म तेन पुनीमह इति यजति ^१ यो धारया पावकया
 परिप्रस्यन्दते सुतः । इन्दुरश्वो न क्वलिय इति पुरोनुवाक्या-
 मनूच्या कलशेषु धावति पवित्रे परिषिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु
 वर्धत इति यजत्यथ हविषामग्न आयूँषि पवसे ऽग्ने पवस्वे-
 त्यग्नेः पवमानस्योत नः प्रिया प्रियास्त्रिमा जुह्वाना युष्मदिति १०
 सरस्वत्याः प्रियायाः अग्ने पावक स नः पावकेति पावकस्या
 विश्वदेवमा सत्येनेति सवितुः सत्यप्रसवस्याग्निः शुचिब्रततम
 उदग्ने शुचयस्तवेति शुचेर्वायुरग्ने वायो शुक्रो अयामि त
 इति वायोर्नियुत्वतस्त्वमग्ने व्रतपा असि यद्वो वयं प्रमिनाम
 व्रतानौति व्रतपतेः प्र तत्ते अद्य किमिच्छे विष्णो परिचक्ष्यं १५
 भूदिति विष्णोः शिपिविष्टस्य वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो
 दिवौति वैश्वानरस्य दधिक्राव्णो अकारिषमा दधिका इति
 दधिक्राव्णो ^१ ऽथ ऊतानुमन्त्रणमग्नेः पवमानस्याहं देवयज्यया
 शुचिः पूतो मेथ्यो विपाप्मा ब्रह्मवर्चस्यन्नादो भूयासमग्नेः
 पावकस्याग्नेः शुचेरग्नेर्व्रतपतेरग्नेर्वैश्वानरस्याहं देवयज्यया शुचिः २०

- पूतो मेध्यो विपाप्मा ब्रह्मवर्चस्तन्नादो भूयाममित्युपांशु-
याजायामुपांशुयाजवदित्यथ^१ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मती-
रुपजुहोति पवमानः सुवर्जन इत्येतेनानुवाकेन प्रत्यृचमन्तिथि-
वत्यौ^२ दमूनवत्यौ संयाज्ये जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं
५ नो यज्ञमुपयाहि विद्वान् । विश्वा अग्ने अभियुजो विहत्य
ग्रच्यतामाभरा भोजनानि ॥ मर्जात्यो मृज्यते स्वे दमूनाः
कविप्रशस्तो अतिथिः शिवो नः । सहस्रशृङ्गो वृषभस्तदोजा
विश्वाः अग्ने सहसा प्रास्तन्यानिनि^३ प्रसिद्धेडायान्वाहार्धमा-
साद्य हिरण्यं ददाति^४ समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यो^५ ऽथ
१० पुरस्ताद्गृहपतेः सुवाङ्मतीरुपजुहोति यद्देवा देवहेडनमित्येते-
नानुवाकेन प्रत्यृचः^६ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा
विमृजते व्रतमेतथैव यजेताभिप्रस्तो ऽभिप्रस्तमानो वैतथैव
यजेतर्तुव्यतिक्रमे^७ दारव्यतिक्रमे ऽथोनौ वा रेतः सिक्लै-
तथैव यजेत संवत्सरमर्धपादमेकविंशतिरात्रं^८ वा^९ तिर्थग्यो-
१५ निगताञ्ज्ञातीञ्जात्यन्तरे^{१०} वर्तमानान्दुष्कृतैरपरुद्धान्दश पूर्वा-

१ ०शुयाजविकारवदित्यथ H U.

२ ०मत्यौ U.

३ Thus B U H and Prāy. candr. ; Tr. omits the passage.

४ Thus (अर्धपादस्) H and Prāy. candr., ०सूख्यपाद० U, मस्यपाद०

Tr B. The meaning acc. to the Vivaraṇa is: द्वौ मासौ ।

५ ज्ञातीन Tr and the Viv. ०ज्ञातान् U ; B and H. om.

न्दशापरानात्मानं चैकविंशं^१ पङ्क्तिं च पुनाति न^२ च^३ पुन-
रावर्तत^४ इत्यथाप्युदाहरन्ति

वैश्वानरौ ब्रातपती पवित्रेष्टिं तथैव च ।

स्तृतावृतौ प्रयुञ्जानः पुनाति दशपूर्वमिति^५ ॥ २ ॥

द्वितीयः ॥

अथातो नक्षत्रेष्टीर्वाख्यास्यामोः^१ ऽग्निर्वा अकामयतान्नादो
देवानां^२ स्यामिति ता ब्राह्मणेन^३ व्याख्याताः^४ सा या
वैशाख्याः पौर्णमास्याः पुरस्तादमावास्या भवति स सप्तत्वं-
त्सरस्यापभरणीभिः^५ संपद्यते तस्यामारभेतेति^६ तस्या उप-
वसथे ऽरण्योरग्नीन्समारोह्योदवसाय^७ मथित्वाग्नीन्विद्धत्याजसा-^{१०}
न्वापि वा^८ पौर्णमास्याममावास्यायां वोपपसेद्यस्यां^९ तल्लक्ष्म

१ Thus B U, विंशति H Tr and Prāy. candr.

२ These words omitted by Tr as also the following इति; the Prāy. candrikā reads न स पुनः ।

३ Thus (and cp. Baudh. dhś. I. 2. 17, Vas. dhs. XXII. 10) Tr B (the last only °पुरवष° and U (sec. m.) and Prāy. candr.; पवित्रेष्टिस्तृतावृतौ । स्तृगारेष्टिं प्रकुर्वाणः पुनात्याविंशतिं (or पुनाति वि°) कुल-
मिति H and U (pr. m.).

४ See T Br. III. 1. 4 sqq.

५ Thus Tr B U (sec. m.) °भरणा H U (pr. m.) Prāy. candr.

६ °रोष्यो° B U H Prāy. candr.

७ Om. U B.

८ उपवसेत् om. Tr.

- संपद्यते^१ तत्रैषोऽत्यन्तप्रदेशो^१ हविस्च्छिष्टव्रतो^१ यजमानो^१
 भवतीति विज्ञायते ऽपि वा जन्मनश्च त्रे कुर्यादायुष्कामस्य^२
 यावज्जीव^३ श्वरार्थं वा प्रयोगो^१ जीववन्तावाज्यभागौ
 यजत्या नो अग्ने सुकेतुना^४ त्व५ सोम महे भगमित्यथ^५
 ५ निर्वपत्यग्नये कृत्तिकाभ्यो जुष्टं निर्वपामौत्यग्निं^५ कृत्तिका
 यजेति संप्रेष्यत्याग्नेयमष्टाकपालमनुमत्यै चरमिति^६ सर्वत्रानु-
 षजति नक्षत्रहविर्मध्ये^१ अपथित्वासादयति^१ तस्याः सप्तदश
 सामिधेन्यः^१ समिध्यमानां च समिद्धां चान्तरेण श्रीमत्यौ
 धाव्ये दधाति खारुहा यस्य श्रियो दृष्टे ऽदाभ्यः पुरएतेति^१
 १० रश्मिमन्तौ पुष्टिमन्तावाज्यभागौ^९ यजत्यग्निना रश्मिश्रवद्भय-
 स्नानो अमौवहेत्यथ हविषामग्निर्मूर्धा भुवो ऽनु नो ऽद्यानु-
 मतिरन्विदनुमते त्वमिति संचरथोर्थाज्यापुरोनुवाक्या^१

१ •व्रतोपाथो H U.

२ Om. Tr.

३ Thus reads Tr; the three other MSS. : •दायुष्कामस्यश्वरार्थो ;
 the manuscript tradition, however, seems to be defective, the
 Vivarāṇa runs : अपि वा जन्मनि क्रियेतायुष्कामः किं तत्र स्वजन्मनश्चक्षदेवत्या-
 मिष्टिं यावज्जीवमथ वा श्वरार्थः प्रयोगः । जन्मनश्चक्षदेवत्यामिष्टिं जन्मनश्च त्रे चिरावर्त-
 नेदायुष्कामोऽत ऊर्ध्वं यथाश्रद्धमायुष्कामस्य ।

४ The two mantras are given Sakalapāṭhena in B.

५ इति om. U B H.

६ इति om. Tr B H.

७ पुष्टिमन्तो om. Tr.

नक्षत्रहविषानग्निर्नः^१ पातु कृत्तिका^२ इति यथासमानानामथ
पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरपजुहोत्यग्नये स्वाहा कृत्तिकाभ्यः
स्वाहेति यथासमानानाम्^३ स्विष्टवत्यौ^४ संयाज्ये हव्यवाहः
स्विष्टमिति^५ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा^६ विसृजते
व्रतम्^७ ॥ ३ ॥

एवमुत्तरमुत्तरं^४ प्रतितन्वमुत्तरउत्तरे^५ ऽहनि यजेत^६
विशेषान्व्याख्यास्यामः^७ प्रजापतिः सवितेत्युपाङ्गु सर्पभ्य
आश्रेषाभ्य^८ आज्ये करम्भमिति^९ सर्वे यवा भवन्त्यधिश्चयण-
काले तिरः पवित्रमाज्यमानौद्याधिश्चत्य^{१०} तिरः पवित्रं कर-
म्भानावपति^{११} पितृभ्यो मघाभ्यः पुरोडाशः षट्कपालमिति^{१२} १०
पैतृयज्ञिकेन निर्वपणप्रोक्षणाधिवपनसंवपनादीनि^{१३} व्याख्यातानि
भवन्ति^{१४} तार्तीयसवनिकेन^{१५} सौम्येन प्रचरणकृत्यो व्याख्यातो^{१६}

१ •हविषोऽग्निं H.

२ Tr gives a longer citation of the pratika.

३ Tr. ins. अथ ।

४ •कृतौ U H.

५ एवमेवमु० U H.

६ Thus Tr; प्रतिमंचसु० H U, तंचसु० B and the Viv.

७ Thus (•अ०) B and Prāy. candr. as T Br. III. 1. 4. 7; •स्ते०
U H Tr.

८ अधिश्चित्य given only by Tr.

९ Thus Tr B H and Prāy. pradipa; •भमानयति U.

१० •संवपनं om. Tr; •संयवनादीनि the Viv.

११ •सवनौयेन Tr.

ज्यैतदायवे निश्चायै गृह्यै दुग्धमिति ^१ पयसः प्रातर्दोहव-
 त्संस्कारः ^२ । आ ^३ विशाखाभ्यामिद्धा तदानीमेव पौर्णमासी-
 माज्येन यजेताथ श्वो भूते मित्रायानूराधेभ्यश्चरुमित्युत्तराभि-
 रषाढाभिरिद्धा ^४ तदानीमेवाभिजिता यजेताथ श्वो भूते
 ५ विष्णवे ओणायै पुरोडाशं त्रिकपालमित्युत्तरेषु प्रोष्ठपदेषु
 पुरोडाशं भूमिकपालमिति ^५ कपालमात्रं ^६ भूमौ परि-
 लिख्याङ्गारमधिवर्तयति ^७ । तस्यैककपालवत्संस्कारः ^८ । आप-
 भरणीभिरिद्धा ^९ तदानीमेवामावास्यामाज्येन यजेताथ श्वो
 भूते चन्द्रमसे प्रतीदृश्यायै पुरोडाशं पञ्चदशकपालमित्यभि-
 १० नीयैवाहनि ^{१०} निर्वपेदुदिते चन्द्रमसि प्रचरेत् ^{११} एतमहो-
 रात्राभ्यां चरुं निरवपतां दद्यानां व्रीहीणां शुक्लानां च
 कृष्णानां न सवात्योर्दुग्धे श्वेतायै च कृष्णायै चेत्यभिनीयैवा-
 हनि ^{१२} निर्वपेदस्तमिते प्रचरेदपि वा सन्धावेव निर्वपेत्सन्धावेव
 प्रचरेत्निर्वपणव्यायेन ^{१३} प्रचरेदथैतमुषसे चरुमित्यभिनीयैव
 १४ रात्रौ निर्वपेदुषसि प्रचरेदथैतस्मै नक्षत्राय चरुं निर्वपति ^{१४}
 यथा त्वं देवानामस्येवमहं मनुष्याणां भूयासमिति निर्वपण-

१ ? Thus Tr B; ०रोथावि० H, ०रोथवि० U.

२ ०यानुराधे० Tr.

३ ०संज्ञं Tr.

४ प्रलि० U H.

५ ? Thus B; ०रोथापभ० U, ०रोपभ० H Tr.

६ हविर् ins. H.

७ निर्वपणव्यायेन प्रचरेत् in Tr only.

काले यजमानायतन आभीनो यजमानो जपत्यभिनीयैवा-
 ह्नि^१ निर्वपेदुदितेषु नक्षत्रेषु प्रचरेदथैतः सूर्याय नक्षत्रेभ्य-
 श्वरमित्यभिनीयैव रात्रौ निर्वपेदुदिते सूर्ये प्रचरेदथैत-
 मदित्यै चरमथैतं विष्णवे चरमिति यजति^२ । यज्ञो वै
 विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रतितिष्ठतीति ब्राह्मणं^३ वरो^४ दक्षिणा
 भवतीति^५ विज्ञायते ऽपाघावद्वा^६ । प्रसिद्धः पशुः^७ पाथि-
 क्येष्टेष्टा दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेत नक्षत्रसन्नेह द्युतिरान-
 न्थाय^८ ।^९ ज्योतिषामयनेनेष्टा पापं निर्णुद्य^{१०} ज्योतिषमुपजायते
 ऽप पुनर्मृत्युं जयतीति ह^{११} स्नाह^{१२} बौधायनः^१ ॥ ४ ॥
 तृतीयः ॥

१०

नवैरेवामावास्यायां^८ पौर्णमास्यां^९ वा यजेत नवैर्वाग्नि-

१ हविर् ins. H.

२ Om. Tr.

३ वरा दक्षिणा भवन्तीति Tr.

४ Thus (and cp. the Journal of the German Oriental Society, Vol. LVII, p. 742) U Tr, पाद्यावद्वा B, पाकदा H. The Vivaraṇa runs: अपाघावद्वा दक्षिणा इति शेषः । यथा अपाघास्तु श्रूयन्ते दक्षिणाः तास्त्वन्विष्टि पृथ्वीही वरान्दद्यात्कृत्स्नं च स्त्रियै चाभारः सन्द्ध्यौ इति (cp TBr. III. 12. 4. 7).

५ Tr ins ज्योतिषा ।

६ निर्णुद्य Tr.

७ Om. B.

८ Thus Tr H and the Viv.; •मावास्यां पौर्णमासीं वा U, नवैरेव पौर्णमासीममावास्यां वा B; the accus. instead of the locat. also Āp. VI. 30. 13.

होत्रं जुहुयादपि वाग्निहोत्रं वा नवानादयित्वा तस्याः
 पयसा जुहुयादपि वा नवानां यवाग्वा सायंप्रातरग्निहोत्रं
 जुहुयादपि वा गार्हपत्ये चतुःशरावमोदनं अपयित्वाग्रयण-
 देवताभ्यः स्विष्टकृच्चतुर्थीभ्यो जुहुयादपि वा नवैरेव ब्राह्मणा-
 ५ न्नोजयेत् एष इष्टुपचारकल्पो हरितयवश्चमौधान्यौषधि-
 वनस्पतिमूलफलशकानामनिष्टाग्रयणं याथाकामी स्यात्पक्ति-
 वैषम्याद्ब्रीहिभिरिष्टा ब्रीहिभिरेव यजेता यवेभ्यो यवैरिष्टा
 यवैरेव यजेता ब्रीहिभ्यो ऽपि वा ब्रीहिभिरेव यवैर्वा
 यजेत संतिष्ठन्त आग्रयणानि ॥ ५ ॥ चतुर्थः ॥

१ Thus H U and the Viv.; नवैरेवा० B Tr.

२ Thus U and the Viv., वा नवानादयि Tr, वावानादयि H,
 वैनानादयि B.

३ Om. Tr; cp. Āp. I. c. 15.

४ Thus (as grhyasūtra and Hir. śrs. III. 8. 23) Tr B, ०र्थाभ्यो
 (as Āp. I. c. 16,) H U.

५ Thus U and the Viv., ०स एवैष Tr, H B om. स ।

६ Thus Tr; इष्टुपचार० B U, इष्टुपचारि० H.

७ ०शिबी० instead of ०शमी० H; ०फलमूल० instead of ०मूलफल०
 U; ०निष्टापि instead of ०निष्टाग्रयणं (thus B U H and Viv.) Tr.

८ Thus B H, यथा० Tr U Viv.

९ Thus U and the Viv.; स्यात्पक्तिवै० B, स्यात्तान्पक्तिवै० H, स्यात्तान्
 पक्तिवै० Tr.

१० एव om. Tr.

११ एव om B U.

अथातः पशुप्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामः । स यदि पशु-
 रूपाकृतो वाश्येत यदस्य पारे रजस इत्येताः५ ऊत्वा नैमि-
 त्तिकीं१ द्वितीयां जुहोति यस्माद्भौषावाग्निष्ठाकृतो नो अभयं
 कृधि । प्रजाभ्यः सर्वाभ्यो मृड नमो रुद्राय मीढुषे स्वाहेति२ ।
 यस्माद्भौषावेपिष्ठाः पक्षाधिष्ठाः समज्ञास्थाः शक्रदक्षया मूत्रम-
 कृथा इत्येतेषु३ निमित्तेषु य इदमकस्तस्मै नमस्तस्मै स्वाहेति
 तृतीयाः४ । स यदि निषोदेद्यस्माद्भौषा न्यषद इत्येताः५ ऊत्वा
 तं मैत्रावरुणदण्डेनोत्थापयेदन्येनौदुम्बरेण वोर्वा उदुम्बर ऊर्कं
 पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवरुद्ध इति ब्राह्मणमुदस्य तिष्ठे-
 त्युत्तमुदश्चेत्यश्चमुच्छागेति छागमुन्नेषेति मेषमुदश इति १०
 वशां । स उ चेन्नाक् पर्यग्निकरणान्ध्रियेत याश्चमेधे प्राय-
 श्चित्तिस्तां कृत्वाथान्यं८ तद्देवत्यं५ तद्वर्णं६ तद्वयसं६ तद्रूपं
 तज्जातीयं पशुमालभेत । तस्योपाकरणादि सर्वमावर्तते निर्म-
 न्य सामिधेनौतच्छेषाधारसंप्रैषसंमार्गप्रवरप्रयाजवर्जमथ७ यदि
 तज्जातीयं न विन्देताजावयो८ गोअश्वा इत्यन्योन्यस्य प्रति- १५

१ ०त्तिकीं H U.

२ इति only in U (sec. m.)

३ Thus U (pr. m.) इत्येषु B, इत्येषमेतेषु Tr, इत्येषमेतेषु H.

४ Thus (and cp. XVIII. 11 : 355. 15.) Tr B ; H U om. अथ ।

५ तद्दे० Tr and the Viv.

६ तद्रूपसं तद्रूपं H U.

७ ०सामिधेनित० Tr, ०सामिधेनीस० H U.

८ Thus Tr, ०ताजावयो H U, ०तांजावि B.

निधयो भवन्तीति^१ । तेषां ज्ञागश्च^२ नेषस्योपाकरणीयावल्लभे^३
 ऽन्यत्रममलभेत^४ । त्वष्ट्रेण प्रचरणकल्पो व्याख्यातो^५ । ऽथास्य^६
 ग्ररीरमशु प्रवेशयति न वा उवेतन्मियस आग्रानां त्वा विश्वा
 आशा इति द्वाभ्याम् । ॥ ६ ॥

अथ यद्यङ्गहीनः पशू रूपतो वर्णतो वाग्नेयौमाग्ना-
 वैष्णवौमैत्री^७ वायव्यां प्राजापत्यामिति च ऊत्वा तमेवोपा-
 कुर्यादथ यदि वपामाह्वयमाणाः श्वेनो ऽपहरेन्नश्वेद्वा^८
 पात्र्याः हिरण्यमन्तर्धाय^९ चतुर्गृहीतं^{१०} गृहीत्वा हवनीये जुहो-
 त्यन्वारभ्ये यजमान उद्यन्तुपूर्णैः^{११} न विभाति सर्वः^{१२} हिरण्य-
 १० कुचिः सप्तगिराः पुरस्तात् । सर्वेषु लोकेषु विभुः प्रविष्टो
 गातुमस्मिन्यज्ञे यजमानाय विन्द^{१३} स्वाहेत्यथेतस्यै^{१४} वपाये
 स्थाने यत्किञ्चिन्नेदोरूपमवशिष्टं^{१५} स्यात्तदुत्पाद्य^{१६} तेन प्रचरे-

१ भवन्ति B U H.

२ Partly conjectural reading ; ज्ञागश्च नेषस्योपाकरणीयावुपाकर-
 णीयानमन्यतमं U, ज्ञागचेदुपाकरणीया उपाकरणीयानामन्यतमं H, ज्ञागं च
 नेषं उपाकरणीयावावल्लभेदन्यतमं Tr, ज्ञागमश्चनेषस्योपाकरणीयावल्लभेदन्यतमं
 B. The Viv. तेषां ज्ञागश्च नेषस्योपाकरणीयाविति ।

३ U ins. after थास्यः षट्त्तयमभिविदर्शयति, H ins. before थास्यः
 (वाख्यात)रेधास्य षट्त्तयमभिविदर्शयति (cp. IX. 19 : 296. 3).

४ Thus B Tr U ; H corrupt.

५ Om. Tr.

६ उद्यन्तुः H, उद्यत्सुः U Tr, उद्युत्सुः B.

७ Thus Tr, विन्दन्त्वाः B H U.

८ Thus B, दुत्पाद्य Tr U H.

दथ यद्येनां पुनर्विन्देत नैनामाद्रियेताथ यदि वपा हविरव-
दानं वा स्कन्देदा त्वा ददे यशसे वीर्याथ चास्मास्त्रिधा
यूयं दधायेन्द्रियं पय इत्यादाय जुहोति यस्ते द्रप्सो यस्त
उदर्षो दैव्यः केतुर्विश्वं भुवनमाविवेश । स नः पाह्यरिष्टौ
स्वाहेत्यथ यद्यसंस्थिते पशौ शकुनिश्चपाल उपविशेच्चपालं ५
प्रचाल्य यूपं प्रोक्ष्य तथैवाज्येन जुहोत्यापवस्त्र वदस्त्र^१ वा^२
सोमपौतये गातुमस्मिन्यज्ञे यजमानाय विन्द^३ स्वाहेति^४ ।
॥ ७ ॥ पञ्चमः ॥

अथातश्चातुर्मास्यान्तरालव्रतानि व्याख्यास्यामस्तस्यैतद्भूत^१ ।
नानृतं वदति^२ न मासमश्नाति^३ न स्त्रियमुपैति^४ नास्य^५ १०
पत्न्यूलनेन वासः पत्न्यूलयन्त्यमृन्मयपाय्यशूद्रोच्छिष्टो^६ स्वयं
पादौ प्रचालयते^७ न लवणमश्नाति^८ न कौशीधान्यमन्यत्र^९
तिलेभ्यो^{१०} नासन्त्याः शयीत^{११} न स्त्रियमुपेयात्काममृतौ
जायामुपेयाद्यद्यजातपुत्रः स्यादुभयोः कालयोर्मधुपूर्वं व्रत-

१ ? Thus U, वदस्त्रव H, वदशुवा B, वदस्यशुवा Tr.

२ Thus Tr again, विन्दस्त्रा० B U H, विदस्त्रा० Prāy. candr.

३ Thus B; व्याख्यास्यामो व्रतं चरेदिति तस्यैतद्व्रतं Tr; after व्याख्यास्यामः
H and U have a passage which seems to be interpolated (from
XXI. 1. : 69. 2, 3) : तान्यस्य (these two words only in H) यावज्जीव-
प्रयोगीत्येवं चातुर्मास्यानाम(न)न्तस्त्रिगृह्णति प्रथमे लेव संवत्सरे व्रतं चरेदिति ।

४...४ om. 'Tr.

५ Thus (and cp. II. 20: 67. 1) B, कौशी० H U Prāy. candr.
कौशि० Tr.

सुपैति ^१ मध्वश्नातीति ब्राह्मणं ^२ घृतमित्येवेदमुक्तं ^३ भवति ^४ ।
 दैव्यं मध्विति ^५ विज्ञायते ऽज्जन्ति त्वामध्वरे देवयन्तो वन-
 स्पते मधुना दैव्येनेति ^६ नान्यस्योच्छिष्टं भुञ्जीत ^७ नान्यस्या-
 र्विज्यं कुर्वीत ^८ नाञ्जीत ^९ नाभ्यञ्जीत ^{१०} न आङ्गं ^{११} भुञ्जीत ^{१२} ।
 ५ न लोमानि वापयीत ^{१३} न दतो धावते ^{१४} न नखानि
 निकृन्ते ^{१५} कामं पर्वसु ^{१६} केशश्मश्रुलोमनखानि ^{१७} वापयीत ^{१८} ।
 चतुर्षुचतुर्षु मासेषु निवर्तयेतेति ब्राह्मणं ^{१९} संवत्सरादूर्ध्वं
 दार्शपूर्णमासिकमेव ^{२०} व्रतमुपदिशन्ति तस्य चेद्वैश्वदेवस्य कालो
 नातीयाद्यद्यतीयाद्ग्रये ^{२१} व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 १० पति ^{२२} सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठत आमावास्याकालादिति ^{२३} ।
 व्याख्याताः ^{२४} कालातिक्रमेष्वापदि ^{२५} यजेत ^{२६} ॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

१ Thus Tr B ; ० णं वेदमुक्तं भवति घृतमित्येतद्वै H. ० णे चैवेदमुक्तं भवति
 घृतमित्येतद्वै U ; on this passage cp. Rudr. on Āp. VIII. 4. 11.

२ आह्वानि Tr.

३ Thus U H. वापयते B, विंदीत Tr.

४ Thus MSS., we expect the optat.

५ यवति Tr.

६ लोमनखानि om. Tr.

७ दार्शपूर्णमासिकं Tr.

८ Thus is the reading of U sec. m. U (pr. m.) B and Tr. om.
 the words यद्यतीयात् and B has कालोतीयाद् instead of कालोनाती० ।

९ शरावं दक्षिणां ददाति U ins. on the margin.

१० ०स्यस्य कालादिति Tr.

११ Thus also the Vivaraṇa, काला अतिक्र० H. (rightly ?).

अथातो ऽध्वरदीक्षाप्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामो^१ दीक्षित-
 श्वेदनृतं वदेदिमं मे वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो अग्ने म त्वं नो
 अग्न इति चतस्रो वारुणीर्जपेत्^२ कृष्णाजिनाद्भवच्छिन्नो दण्डाद्वा
 देवाञ्जनमग्न्यञ्जस्ततो मा यज्ञस्याग्नौ रवतु । वर्धतां भूतिर्दध्ना^३
 वृतेन मुञ्चतु यज्ञो यज्ञपतिम॥ हस इति जपेद्देवेभ्यमनिष्टं^४
 वा दृष्ट्वा जपतीत्युक्तमेतदभिष्टुष्टो ऽभिष्टुष्टमाणो वा^५ जपती-
 त्युक्तमेतद्भूतयित्वाप आचम्य जपति शिवाः पीता भवथ यूय-
 मापो ऽस्माकं योनावुदरे सुशेवाः । दूरावतौरनमीवा अना-
 गसः स्वस्ति नो भवथ जीवस इति^६ कर्दयित्वा निष्टीव्य वा
 जपति यदत्रापि रसस्य मे निरष्टविषमस्तुतः^७ । अग्निष्टुत्सोमः १०
 पृथिवी पुनरात्मन्दधातु म इति^८ रेत स्कन्नमनुमन्त्रयते
 यन्मे रेतः परीतोषात्तदर्पिय^९ । अग्निहोत्रमिव^{१०} सोमेन तदहं
 पुनरादद इति^{११} मूत्रं करिष्यन्पूरीषं वा पृथिव्या^{१२} लोष्टमा-
 दत्त दयं ते यज्ञिया तनूरिति^{१३} करोत्यपो मुञ्चामि न

१ दध्ना om. H.

२ om Tr.

३ निरष्टविषम् B U H and the Prāy. candrikā, निरष्टीविषम् Tr and a prayoga of the collection Burnell;—अस्तुतः or अस्तुत Tr B H and the same prayoga, अस्तुत B and the Prāy. candrikā.

४ परीतो Tr B, परितो U H Prāy. candrikā—•र्पिय अग्नि Tr, र्पिया । अग्नि prayoga Burnell, •र्पियेति H, •र्पियाग्नि U, •र्पिताग्नि B, cp. Āp. X. 13. 10.

५ कृथिव्या Tr U.

प्रजामहोमुचः स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशतेति ^१ लोष्टं
 प्रतिनिदधाति पृथिव्या संभवेति ^१ बीभत्सा नाम ^२ स्थापः ^३
 स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशतेत्यश्रु ^४ कफस्था ^५ नाम स्थापः
 स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशतेति खूहानं ^६ तपस्या नाम स्थापः
 स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशतेति खेदं ^७ दुःखं दृष्ट्वा जपत्यभि-
 पर्वावर्तते ^८ दुःखं पापस्वप्नादभूत्यै ^९ । ब्रह्माहमन्तरं करवै न
 हि स्वप्नमुपगच्छ ^{१०} इति ^१ स्वप्ने ऽन्नं भुक्त्वा जपति यदन्नमद्यते
 नक्तं न तन्मातः चुधो ऽवति । सर्वं तदस्मान्मा हिंसीन्न हि
 तद्दृष्टे दिवेति ^१ लोहितमुत्पतितं दृष्ट्वा कण्डूय ^२ वा जपति
 १० नमो रुद्रियाभ्यो ऽद्भ्यः स्वाहेति ^१ न वर्षति धावेद्यदि धावे-
 न्नमो रुद्राय ^२ वास्तोष्यतय ^३ इत्येतामृचं जपेन्नान्येन दीक्षितेन
 समेयाद्यदि समेयात्कथा नश्चिन्न आभुवदित्येतामृचं जपेद्देव-

१ Thus (and cp. Āp. X. 14. 1) Tr, नामाप खः H U Viv. and Prāy. candrikā ; B om. this passage.

२ Thus the prayoga Burnell ; ०श्री Tr, ०श्रुपाते U ; H totally corrupt and B defective.

३ Thus Tr, Viv. and prayoga Burnell ; कफे निर्गते कफस्था U.

४ Thus the prayoga Burnell, खोहं Tr, खेहं B and Viv, खस्था H.

५ Thus MSS., read with Av. VII. 100 जपति पर्वावर्ते ।

६ The original reading of Baudh. is difficult to restore. ०माजप-
 मुच्यते B, ०मोमुच्यते Tr, ०मोपमुक्तौ U Prāy. candr. ०मोपमुक्तौ H.

७ Thus B U Tr and Prāy. candr., ०प्रथ H.

८ Thus MSS.

९ वायवे Tr.

यजनादन्यत्राभ्युदितो ऽभिनिघ्नक्तो वा सूर्यो मा देवो देवेभ्यः
 पात्विति जपेदितौन्वा^१ इमानि^१ सर्वास्वेवाध्वरदीक्षासु प्राय-
 श्चित्तानि भवन्तीति^१ बौधायन^१ आवान्तरदीक्षायै विसर्गा-
 दिति शालीकिः^१ ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

अथातः सर्वयज्ञानां प्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामः^१ सर्वच
 स्तन्नच्छिन्नभिन्नभग्नघृदुष्टविपरीतहौनेषु^२ हविःस्यन्दना-
 स्वावितपतितस्फुटितेष्वद्विजश्चानविडालकाकखरमृगपशुपक्षि-
 सरोस्पदादीनामन्यत्कीटानामृत्विजो^३ ऽग्नीनामन्तरागतानां^४
 द्वादशगृह्यहौतेन^५ सुचं पूरयित्वा दुर्गां^६ मनस्वतीं^६ महा-

१ Thus Tr (reading only 'न्वा'), जपेदितौमानि B U H.

२ च स्माह ins. H U.

३ Thus the Prayāścittapradīpa, and H and the Viv., the last two omitting, however, 'द्विजः'; स्तन्नेच्छिन्नेभिन्ने भग्ने B U, स्तन्नेभिन्ने-
 क्षिन्नेभ्यः Tr; 'हौनि B.

४ हविःस्यन्दना B, हविःस्यन्दता H, हविःस्यन्दना Tr, हविर्विस्स्यन्दन U.

५ One of the most difficult passages ! स्फुटितेष्वद्विजः U, स्फुति-
 तेषुद्विज B U, 'स्पृदिताद्विजः Tr. The Viv. reads अद्विजः (द्विजा-
 तिरिक्ताः प्रुद्रादयः) - चानवि (or वि)डालः all, but the Viv. 'चानोवि-
 डालः explaining अनः शकटम्; this points to अद्विजश्चानोविडालः -
 Before खर H U have शुकः - 'सरोस्पदादिर् H U and the Viv.,
 सरोस्पदादि Tr, सरोस्पदादीनाम् B. - अन्यत्कीटानाम् the Viv., अन्यत्कीटो
 B, अन्यत्कीटानाम् H U. - अग्नीनामन्तरागतानांदा U (sec. m.), अग्नीन्तरा-
 गतानांदा H U (pr. m.) अग्नीनामन्तरागमहेद्वा B Tr, अग्नीनामन्तरागमहेद्वा
 Viv.—Read perhaps instead of अन्तागतानाम् अन्तरागमने । In
 the Gṛhyasūtra (IV, 8) this passage also is to be found equally
 corrupt.

६ Thus Tr, दुर्गामनस्वती B U H.

व्याहृतीस्तिष्ठो जुहुयाज्जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो
 निदहाति वेदः । स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव
 सिन्धुं दुरितात्यग्निः स्वाहेति^१ । कार्यविपर्यासे च^२ मन्त्र-
 ब्राह्मणमात्रं^३ दर्भेभावरिःपरिधिविधृतिपवित्रहविःकपालसुकु-
 ४ सुवारणिकृष्णाजिनप्रणीताग्न्युद्वासनेन^४ यत्किञ्चित्कार्यविप-
 र्यासः स्वाद्ये चान्ये चाज्यस्यात्याः सुवेणोपघातं प्रायश्चित्तानि
 जुहोति प्रजापतये स्वाहा हिरण्यगर्भाय स्वाहेत्यथ पितामहां
 जुहोति भृगूणां पतये स्वाहाङ्गिरसां तपसे स्वाहेत्यथ महा-
 व्याहृतीर्जुहोति भूरग्रये च पृथिव्यै च महते च स्वाहा भुवो
 १० वायवे चान्तरिक्षाय च महते च स्वाहा सुवरादित्याय च
 दिवे च महते च स्वाहा भूर्भुवः सुवश्चन्द्रमसे च नवत्रेभ्यश्च
 दिग्भ्यश्च महते च स्वाहेत्यथ व्याहृतीर्जुहोति भूः स्वाहा
 भुवः स्वाहा सुवः स्वाहा भूर्भुवः सुवः स्वाहेति^५ ॥ १० ॥
 ॥ अष्टमः ॥

१५ मन्त्रहीने ऽतिरिक्ते वा दुरधीते दुरागते ।

अनागते ऽवषट्कारे^६ अतीते^७ वापि^८ यद्गृते^९ ॥

१ दुर्गा ins. B.

२ च found in H Tr and the Vivaraṇa.

३ Thus B, °मात्र Tr, °संजभेदे च U, °मात्रोभेदे च H.

४ This whole passage is incomprehensible to me; हविः om.
 B K. - °कपालनाशसु० H U - °वरणी० B K U - प्रणीतानामग्न्युद्वासनादि
 H U.

५ °दृष्टते H.

६ Thus Tr, ऽतीते H U, यतीते B.

७ चापि Tr, B.

८ ? °ते B Tr, °तं H U.

हविषः^१ स्यन्दनादग्नेर्होतुर्हीनस्वरेण^२ च ।
 अतिदाहे च हविषां यत्किञ्चित्पात्रभेदने ॥
 कपालनागे भेदे च चतुष्पाद्यन्तरागते^३ ।
 प्रणागे च पवित्रस्य^४ आज्यस्यैवावलोडने^५ ॥
 हविषां च विपर्यासं च त्विच्छप्रयतेषु च ।
 यज्ञप्रसारणीकाले^६ द्वैधीभावे समुत्थिते ॥
 मिन्दाङ्गती च होतव्ये व्याहृत्यः प्रणवादिकाः ।
 वारुणस्तनुमत्यश्चान्वग्निश्च^७ मनस्वती ॥
 महाव्याहृतयः सप्त प्राजापत्या तथैव च ।
 प्रसंधानाय यज्ञस्य^८ लेते^९ मन्त्राः प्रकीर्तिताः ॥
 अप्रायश्चित्तिको यज्ञो ह्यसुरैः संप्रभुज्यते ।
 असुरैर्भुज्यज्ञसु^{१०} देवान्दोषेण^{११} सः श्रयेत् ॥

१ Thus Tr and the Viv. हविषाः U, हविषां B, हवि H.

२ होल० Viv.

३ Thus Tr B and the Viv., °ष्पादन्तरागतौ U, °ष्पादान्तरागतौ H.

४ Thus U, °वस्यआज्य० Tr H, °वस्यआज्य B.

५ ? Thus U H, प्रसारणा० Tr, प्रासारणा० B; प्रसारणिकाले यज्ञप्रसारिणिं (sic) यज्ञविस्तारः the Vivarana.

६ Thus Tr H T U, °मत्यश्चाथान्व० B.

७ Thus Tr, यज्ञस्यैवे U (pr. m.) and H, स्येचेवे U (sec. m.).
 स्ततत्ते B.

८ Thus H U B, °यज्ञस्य Tr.

९ Thus Tr B, यज्ञेन U, द्रयज्ञेन H.

ऋत्विजो यजमानं^१ च^२ आयुषो^३ ब्रह्मवर्चसात्^४ ।

प्रच्यावयेदुरिष्टं तत्तस्माद्दोषाग्रणाग्रयेदिति^५ ॥

॥ ११ ॥ नवमः ॥

अथातो ऽनुग्रहान्व्याख्यास्यामः^६ । साय^७होमं चोपोदथं^८

५ जुहुयात्प्रातर्होमं चोपास्तमथं^९ कालेन कालमनतिक्रम्य^{१०}
कालो^१ दर्शपूर्णमासयोरग्निहोत्रस्य च न^२ स्कन्दते^३ न व्यथत
इति^४ विज्ञायत । आ प्रातराहुतिकात्प्रातःप्रातःप्रातःप्रातः
नातीयादा सायमाहुतिकात्प्रातराहुतिकात्प्रातःप्रातःप्रातः
साय^५ सायं दोषा वस्तोर्नमः^६ स्वाहेत्याहुतिः^७ हुत्वाग्निहोत्रं
१० जुहुयाद्यदि प्रातः प्रातर्दोषा वस्तोर्नमः^८ स्वाहेत्याहुतिः^९
हुत्वाग्निहोत्रं जुहुयादथ यदि पूर्वस्थमाहुत्या^{१०} हुताया-

१ Thus B K U (pr. m.), °मानस्य Tr, मानं वा U (sec. m.).

२ ह्यायुषो Tr.

३ °वर्चसः Tr.

४ Thus H U ; तत्तस्मा° B, तुतस्मा° Tr.—The last words repeated in B Tr.

५ Thus Tr B and the Viv., नृकल्पान्व्या° H U.

६ Thus U H, वो° B Tr and the Viv.

७ Thus H ; काले U, कालेन B कालेन च Tr.

८ Thus H U, नस्कन्दते B, स्कन्दे Tr ; °होत्रस्य च स्कन्दनं व्यथते Viv., cp. the citation of Bhāradvāja in Rudradatta's comm. on Āp IX. 7. 3.

९ च ins, H U.

१० वस्तोर्दोषा U and Prāy. candrikā.

माहवनीयो ऽनुगच्छेदग्निर्दारौ दारावग्निरिति वदच्छकले^१
 हिरण्यं निधायोत्तरामाहुतिं जुहुयात्कालातिक्रमेष्वापह्नोमं^२
 आमावास्या^३ कालात्पूर्वमासस्य कालो नातीयादा पौर्ण-
 मासादामावास्या^४ त्रौह्याग्रयणस्य कालाच्छ्रामाकाग्रयणस्य
 कालो नातीयादा यवाग्रयणस्य^५ कालाद्द्वौह्याग्रयणस्या^६ ५
 श्रामाकाग्रयणाद्यवाग्रयणस्या^७ वरुणप्रघासानां कालाद्वैश्वदेवस्य
 कालो नातीयादा साकमेधेभ्यो^८ वरुणप्रघासानामा ऋतासी-
 र्यात्साकमेधानामा वैश्वदेवाच्छुनामीर्यस्या दक्षिणायनपशोः
 कालादुत्तरायणपशोः कालो नातीयादोत्तरायणपशोर्दक्षिणा-
 यनपशोरोत्तरवसन्तज्योतिष्ठोमस्य^९ कालात्पूर्ववसन्तज्योतिष्ठो- १०
 मस्य^{१०} कालो नातीयात्समस्तस्य संवत्सरस्या^{११} निज्यासुत्या^{१२}
 चषथो ह स्र तत्प्रयोयुगा^{१३} आस^{१४}स्ते ऽर्धमासायार्धमासायग्नि-
 होत्रमजुह्वुः^{१५} । प्रतिपदि सायं चतुर्दशगृहीतानि गृह्णाति ।

१ Thus U, वदच्छ० Tr, वदेह० B H.

२ Thus Tr, ऽहोममासा० U, होममासा० B U.

३ Thus Tr, ऽग्रयणाद्द्वौह्याग्र० B H, ऽग्रयणकालाद्द्वौह्याग्र० U.

४ श्रामाकाग्रया० Tr.

५ Thus U, ऽधानां H B, ऽधानां कालाद्य० Tr.

६ Thus Tr, ऽपशोर्दक्षिणवसन्त० B U.

७ Thus Tr, ऽपूर्ववसन्तस्यज्यो० B, ऽपूर्ववसन्तज्यो० U.

८ ? Thus Tr U, ऽस्यस्य चानी० B; H om. this passage.

९ तत्प्रयोयुगा Tr, प्रयोगा H and the Viv. (pr. m.) तत्प्रयोगा B, प्रयोग U, प्रयोयुगा Viv. (sec. m.) which explains अतिशयेन प्रयोगविदः ।

१० Thus Tr B, ऽर्धमासेर्धमासेग्नि० H U — ऽत्रमजुह्वुः Tr, ऽचंजुह्वुः U H, ऽचंजुह्वुः B; on this passage cp. Hir. pi. sū. II. 9 : 56, 11.

सकृदुन्नयते हविरैका^१ समित्सकृद्धोमः^२ सकृदुपस्थानः^३ 'सकृ-
 त्पाणिनिमार्जनमेवं प्रातरथ षण्मासानुजते ऽग्निहोत्रे दर्श-
 पूर्णमासाभ्यामनिद्वाग्रयणैश्चातुर्मासैः पशुबन्धेन चाग्नये पथि-
 कृते ऽग्नये तन्तुमते ऽग्नये वैश्वानरायाग्नये व्रतपतय इति^४
 ५ पुरोडाशान्निरूप्याग्निहोत्रः^५ ऊत्वा^६ दर्शपूर्णमासाभ्यामिद्वाग्रय-
 णैश्चातुर्मासैः^७ पशुबन्धेन चाथ संवत्सरमज्जते ऽग्निहोत्रे दर्श-
 पूर्णमासाभ्यामनिद्वाग्रयणैश्चातुर्मासैः पशुबन्धेन चाग्नये पव-
 मानायाग्नये पावकायाग्नये शुचये ऽग्नये पथिकृते ऽग्नये तन्तु-
 मते ऽग्नये वैश्वानरायाग्नये व्रतपतय इति पुरोडाशान्निरूप्या-
 १० ऽग्निहोत्रः^८ ऊत्वा^९ दर्शपूर्णमासाभ्यामिद्वाग्रयणैश्चातुर्मासैः पशु-
 बन्धेन च^{१०} ॥ १२ ॥

अथ हविषामर्थे ब्रीहियवौ^१ तथोरलाभे^२ प्रियङ्गवः
 कोद्रवोदारवरकवर्जः^३ श्यामाकनीवारवेणुयवास्तरसंपाककन्द-
 मूलफलान्यापः^४ सक्तुमिति^५ दृतमाज्यार्थे^६ गव्यमिति प्रत्यय-

१ Thus Tr B, एकाः समिधः स० U H.

२ B U H put व्रतपतये before वैश्वानराय ।

३ Tr ins. ऽग्निहोत्रं जुहुयाद् ।

४ ० मासैश्च Tr.

५ Thus B Tr, the Viv. and the Prāy. candr. ; ० रमावे H U.

६ ? Thus Tr H U, ० वोदारक० B; ० वोदारकमाषवर्जं the Prāy.

dipikā.

७ Uncertain reading; ० संवादकंदसू० Tr, ० संवादसू० B U,

० संवादकंदसू० H, ० संवादसू० Prāy. pradipa.

८ Thus H U, सक्तुमिति B ० सक्तुमिति Tr.

स्तस्यालाभे माहिषमाजं वा वृत्तमाज्यार्थं प्रयुञ्जीत^१ भोजने-
 श्वविरुद्धं मन्यन्त^२ एके । तयोरलाभे तैलं प्रतिनिधिस्तस्या-
 लाभे जर्तिलतैलमतमौकुसुममर्षपवार्चस्नेहा^३ इति^४ शिष्ट-
 प्रामाण्यादत ऊर्ध्वमलाभे यवपिष्टानि व्रीहिपिष्टानि श्यामा-
 कपिष्टानि वाङ्निः सःसृज्याज्यार्थं प्रयुञ्जीत^५ कुशा स्तर- ५
 णार्थं^६ । तेषामलाभे शरमयकुतपाश्ववालमुञ्जसुगन्धितेजना-
 र्जुनादारदूर्वाश्यामाकाः^७ चौरवृक्षा इक्षव इत्येतेभ्यः । प्रस्तर-
 बर्हिर्विधृतिपवित्रयूपरशनाशालाकपरिस्तरणान्तर्धानासनशयन-
 स्तोत्रोपाकरणार्थाः कार्याः सर्वतणेभ्यो वा शुष्कशुण्डिनल-
 वस्त्वज्जृणत्तल्लवणवर्ज^८ । पालाशः खादिरो वेधस्तयोरलाभे १०
 याज्ञिकानां वा^९ वृक्षाणामन्यतमस्तेषामलाभे ऽरस्कपित्यको-
 विदारशल्मलिस्तेष्मातकनीपनिम्बतिलकवाधकविभौतकराजवृ-

१ Thus B U, प्रयुज्जे Tr., H. omits the passage.

२ B U ins. इति ।

३ Emended ; °वार्चस्नेहाशिष्ट° Tr, °वार्चावास्नेहाच्छृष्ट° B, वार्चवास्नेहा इति शिष्ट° H U.

४ आस्तरणा° H U.

५ शरमय° Tr, शरमय° U, शरमयः H U - °र्जुनादार° Tr, °र्जुनादारा° B U, र्जुनशरा H.

६ Thus Tr (reading only शुष्क instead of शुण्डि); शुक्° H U, °शीर्षविल्वजृण° B; °शुण्डिनवल्मजृण° H, °शुण्डिनवस्त्वन° U. Sāyana (citing in his bhāṣya on the darsapūrṇamāsa) gives श्व instead of शुण्डि° ।

७ Om. by Sāyana in his citation.

चकरञ्जपलाण्डुवर्जः^१ सर्ववनस्पतीनामिधो भवतीत्येके^२ ।
 दक्षिणानां काले गौर्हिरण्यं वामस्तेषामलाभे फलानां मूलानां
 भक्ष्याणां^३ दद्यान् त्वेव न यजेत^४ ।

नित्यं^५ नित्येषु युक्तः स्यात्तथैवाजस्त्रिकेषु च ।

यस्य नित्यानि जुप्तानि^६ तथैवाजस्त्रिकाणि च ॥

विपथस्थो^७ न स^८ स्वर्गं गच्छते पतितो हि सः ।

तस्मान्मूलैः फलैर्वापि^९ मधुना तरसेन^{१०} वा^{११} ।

नित्यं नित्यानि कुर्वीत न च नित्यानि लोपयेत् ॥

न च नित्यानि लोपयेदिति ॥ १३ ॥ दशमः ॥

॥ इत्यष्टाविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus Tr and B (B reading, however, 'शक्तलौ' and 'पर्णार्जुन' instead of 'पलाण्डु'; both have 'वार्ध्राणस' instead of 'वाधक'). Say. in a citation agrees with the above given reading, putting only करञ्ज between कपिल and कोविदार; U reads: नौपनिबतिलकवाधक विभीतकराजट्टचशस्त्रलिखितं (sec. m. चरख, करंजपिथकोविदारस्तेष्मातक-पलाण्डु (sec. m. पर्णार्जुन) वर्जं; H: नौपनिबतिलकावाधौणकविभीतकराजट्टच-शस्त्रकटकपित्यंकरंजकोविदारस्तेष्मातकपलाण्डुवर्ज ।

२ After एके the MSS. exc. Tr and the Viv. ins. यद्यदि ।

३ Thus H U, भक्ष्याणां B, भक्ष्याणां Tr.

४ Thus B U and Viv.; नित्या Tr, निष्णुं H.

५ जुप्तानि Tr.

६ Thus Tr B and Viv.; विपदंस्था U H.

७ सः U च Tr.

८ Thus U H and Viv.; मूलफलैः Tr B.

९ Thus B and Viv. तरसापिवा Tr U H.

अथाभिदग्धानि^१ सदोहविधानानि समस्तदेवयजनमावृ-
 तैव^२ क्रियेरन्नावृता^३ वा^४ वसतीवरीः प्रथमं गृह्णीयादिति^५
 बाधूलकस्य मतमथेतारानानुपूर्वमित्यथ^६ यदि °भिन्नेषु कपा-
 लेषु सर्वाणि^७ निपतेयुस्तत्र यावत्तमूतं^८ पुरौषमादाय वसती-
 वरीभिः संयुत्य^९ विस्त्राय प्रचरेत्तत्र प्रायश्चित्तं ग्रहाणामेकेन ।
 जुहुयादाग्नीध्रीयविनाश आग्नेय्यर्चा^{१०} जुहुयादग्निर्मूर्धा दिव
 इति^१ वैष्णव्या हविधाने^{१२} विष्णो त्वं नो अन्तम इत्याग्नेय्या^{१३}
 सुत्त्वथमग्निः सहस्रिण इति^१ वायव्यथा वायव्येषु वायो शतः
 हरीणामित्येन्द्रिया^{१४} सदमीन्द्रं विश्वा अवीवृधन्निति^१ वैश्व-

१ अथाति० H U and the Vivarapa.

२ Thus Tr H U and Prāy. candrikā, समस्तदेव० B.

३ Thus B and the Viv., क्रियेरन्नावृता Tr H U, cp. Rudradatta on
 Āp. XIV. 25. 2.

४ Om. T B, given by U H and the Vivarapa.

५ Thus Tr B, गृह्णीरन्निति H U.

६ Thus B, °नरानानुपूर्वमित्यथ Tr, °नरानानुपूर्वं भवत्यथ U, °नरान्यनुपूर्वं
 भवत्यथ H.

७ Om. H.

८ कपालानि यत्र ins. B, यत्र ins. Tr.

९ यावत्तमूतं U and Viv., यावत्तमूतं B H, यावत्तमूतं Tr.

१० Thus U, °युज्य H B, °सृज्य Tr.

११ °वेय्या B U H.

१२ °र्षानं B Tr.

१३ The passage अग्नेय्या...हरीणामिति found in H U only.

१४ °त्येन्द्रोया H B °त्येन्द्रा Tr, त्येन्द्रा U.

देव्या प्राग्व॑शे विश्वे देवाः शृणुतेम॑ ह्वं म इति ^१ सर्वेषु
 मिन्दाज्जती जुञ्जयाद्वाहतीश्चापि वेष्टिं निर्वपेदगारदहने^२
 क्षामवान्^३ सर्वविनाशे तन्तुमती^४ । दग्धेषु^५ सोमेषु^६ वा नष्टेषु
 वा सोमानामुपघातापहारेषु^७ वा यथाज्ञाभम॑शून्गृहीत्वा
 ४ वसतीवरौभिः^८ संयुत्याभिषुत्य^९ प्रचरेत्सर्वविनाशं शीषधीभि-
 रभिषुत्य प्रचरेत्तत्कृत्वा^{१०} पुनर्यजेतेति श्रुतिरेवमेव कुर्यात्सा^{११}
 प्रायश्चित्तिरिति ^१ ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ होत्रकाणामन्योऽन्यस्य मैत्रावरुणश्चोदयेदपि^{१२} वान्यो-
 ऽन्यस्य याज्यापुरोऽनुवाक्याभ्यां^{१३} यजेत^{१४} तस्य प्रायश्चित्तं ^१

१०. ब्राह्मण एकहोतेत्यस्यानुवाकस्य प्रथमेन होतुर्जुञ्जयाद्वितीयेन
 मैत्रावरुणस्य तृतीयेन ब्राह्मणाच्छसिनश्चतुर्थेन पोतुः पञ्चमेन
 नेष्टुः षष्ठेनाच्छावाकस्य सप्तमेनाग्नीध्रस्याध्वर्युः प्रधानदेवता-
 मनुच्चारयित्वा योन्यामुच्चारयेद्यदो देवा अतिपादयानीत्ये-
 तया सुवाङ्मतिं जुञ्जयाद्ग्राह्यकौनाष्टमेन नवमेन पूर्वोक्तं

१ Thus Tr U Viv., °दाहे B H

२ Thus all the MSS. and the Vivaraṇa.

३ Thus Tr and the Viv., सती B H U.

४ दहनेषु Tr.

५ Thus Tr B; वोपघातापहारेषु U, वेष्घातापहारेषु H.

६ °वरीभिः संयुज्य U, °वरीः संपूज्य H, Tr B om. these three words.

७ तव om. H U.

८ सा om. U Tr.

९ Thus Tr °शोदयत्यपि वा B U H and the Viv.; H om. अपि वा ।

१० Thus Tr B and the Viv., °वाक्याभ्याभवचि H, °वाक्या भवति U.

प्रायश्चित्तं कुर्यादुक्त्यपर्यायेषु^१ यथाक्रमेण जुहुयाद्दशमेन
 षोडशिरात्रिपर्यायेभ्यो^२ राशंतराय संधये^३ तथा शिपिविष्ट-
 स्तोत्रे वाजपेये^४ तथातिरिक्तस्तोत्रेष्विति^५ यथाचोदितमन्यो
 यजेत्तत्रयमो^६ यजेज्जपेद्वा स्वयं चोदितः स्वयमेव यजे-
 द्वितीय एव^७ प्रायश्चित्तं भवेत्तोमे अन्यत्रैवं कुर्याद्द्वोतान्येन^८
 यजेदन्येनैव^९ मैत्रावरुणो वा पूर्वोक्तं प्रायश्चित्तं कुर्यात्तथा
 याज्यापुरोऽनुवाक्यास्वन्यथान्यप्रायश्चित्तं^{१०} भवेदथाश्वमेधस्याज्ञ
 होमेऽप्यारण्यानां पशूनाः सुवाहुतया जनातिरिक्तपुनरुक्त-
 याघातेषु^{११} मिन्दाहुती जुहुयात्तथेष्टकोपधाने^{१२} यथ^{१३} देव-
 सुवाः हविषामन्यद्वीजमन्यदैवतस्य^{१४} कुर्यात्तदुत्सृज्य पुनरुत्पाद्य^{१५}
 यजेदतिशिष्टः सह यजेज्जपेद्वा^{१६} पूर्वोक्तं प्रायश्चित्तं कुर्या-
 दिति^{१७} ॥ २ ॥ द्वितीयः ॥

१ 'क्य' H U.

२ Thus B H, षोडशिनिरात्रि Tr U.

३ इति in Tr only.

४ Thus Tr U, यजेतप्र B, यजेनप्र H.

५ एवं B only.

६ Thus B U, यजेतान्यं देवतं Tr (H om.).

७ ? Thus Tr, 'क्यास्वन्यथान्यतप्रा' B, 'क्यास्वन्यथान्यतप्रा' H,
 'क्यास्वन्यतप्रा' U.

८ ? Thus Tr, जनान्तिरिक्तेषु पुनरुक्तयाघातेषु U, जनान्तिरिक्तेषु H,
 न्यूनान्तिरिक्तेषु B.

९ य om. H U.

१० ? 'वामन्यं बीजमन्यदैव' B, 'वामन्यं बीजमन्यदैव' Tr H, 'वामन्य-
 दन्यदै' U.

अथ वितते यज्ञकर्मणि प्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामस्त-
 चौषधं पयः पशुः सोम आज्यमित्येतेषु न्यूनेषु वा नष्टेषु
 वापहतेषु^१ वा^२ पुनरुत्पाद्य गृह्यौयाद्यत्र स्मरेत्माक् स्विष्टकृत
 उत्पादनं भवति^३ स्विष्टकृत ऊर्ध्वः५ स्मरेत्तत्संस्थाप्यैतेनैव^४
 पुनर्यजेत्सह यजेद्वाथ यदि निरूप्य स्मरेदन्यं^६ देवतममुष्मै
 त्वेति प्रतिविभज्याभिमृश्य^७ सर्वं जुहुयादमुष्मै स्वाहेति^८ यत्र^९
 स्मरेत्तत्रैवमेव कुर्यादासादनादथ^{१०} यद्यामाद्य स्मरेदन्वायात्य
 स्थानेषु जुहुयादन्यद्वा^{११} पूर्वोक्तं प्रायश्चित्तं कुर्यादन्यासु देवता-
 स्विष्टासु^{१२} नष्टेषु दुष्टेषु वा^{१३} दोषवति^{१४} तन्त्रे प्रधानमावर्तये-
 १० सर्वेश्विरशेषतस्तस्य^{१५} कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^{१६} भागिनो
 देवतस्य शूर्पादानप्रभृति कर्म कृत्वा अपयित्वासाद्य स्वस्थाने^{१७}

१ These two words in Tr only.

२ तत् om. B H.

३ अन्यदेवतं H.

४ तदानीमेव ins. U.

५ वा ins. B U H.

६ जुहुयात् instead of कुर्यात् Tr.

७ अन्यत् in U only. Is it to be cancelled ?

८ Thus B U, ०द्यासुनेषुदुष्टेषु वा H, ०सुंमृष्टेषु वा Tr.

९ Thus B U, शेषवति Tr, - यवति B.

१० H आवर्तये instead of आवर्तयेत्; ०सर्वेश्विरशेषतस्तस्य Tr, ०सर्वेश्विर-

शेषतस्तस्य B U, ०सर्वेश्विरशेषतस्तस्य H; सर्वेश्विरशेषतः gives the Vīraṇa.

११ स्व om Tr.

प्रचरेत्तत्र प्रायश्चित्तं मिन्दाज्जती जुहुयाद्वाहतीश्चैवं^१ पश्चावुपा-
करणप्रभृत्या^२ खिष्टकृतः^३ पूर्वोक्तं^४ प्रायश्चित्तं^५ कुर्यादथ^६ यदि
प्रातरनुवाकमनुपाकृतमादित्यो ऽभ्युदित्यात्कथं तत्र प्रायश्चित्तं
भवतीत्युषाः केतुना जुषतां यज्ञं देवेभिरन्वितम् । देवेभ्यो
मधुमत्तमः स्वाहेति मिन्दाज्जती व्याहतीश्च ऊलोपाकुर्यादथ^७
यदि प्रातरनुवाके शस्यमान आदित्यो ऽभ्युदित्यादुदयं तमस-
स्यर्षुदु त्वं चित्रमित्येताभिः सुवाज्जतीर्जुहुयादथ यदि सोमो
नाविः स्यान्नवोनवो भवति जायमानो यमादित्या अशुमा-
प्याययन्तीत्येताभ्यां^८ सुवाज्जती^९ जुहुयादथ^{१०} सूर्याचन्द्र-
मसोर्गृहणं^{११} विधत् एतदेव^{१२} ॥ ३ ॥

१०

अथ यदि ग्रहान्ग्रहीष्यमाणो भागिनीं देवतामग्रहीत्वा
योन्यां गृहीयात्तथासुभै^१ स्वाहेति तदानीमेव सर्वं जुहुया-
द्भागिनीं पुनर्ग्रहीत्वा मिन्दाज्जती जुहुयादपि वा ग्रहाणा-
मेकेन जुहुयात्सर्वान्वाचस्यते विधे नामन्नित्येवमादीन्ग्रहा-
न्द्वात्रकाणां^२ ग्रहेषु वा चमसेषु वा हविर्दोषोक्तदोषो^३ भवे- १५

१ ० व H U.

२ Thus Tr, ०प्रभृतितयाखिष्ट० H U B.

३ Thus Tr, पूर्वोक्तं प्रायश्चित्तमथ B, दुक्तमथ H U.

४ एताभ्यां सुवाज्जतीर (sic) and यदि only in Tr.

५ सूर्यचन्द्र० B U H.

६ ०यादथा० H U.

७ Thus Tr, द्वात्रकाणां or द्वात्रकां B U H.

८ Before भवेत् H U ins. वा ।

क्षयापो^१ ऽभ्यवहृत्य^२ तत्प्रायश्चित्तं^३ ऊत्वा तथा पुनर्गृहीत्वा
 जुहुयाच्चमसेषु^४ पुनरुन्नीय जुहुयाद्भुत्वा वा तस्मिन्निरण्मन्त-
 र्धायाप आनीय भक्षयेत्सैव ततः प्रायश्चित्तिरथ यदि सवन-
 कालो ऽतिक्रामेदग्निर्मूर्धा दिव इत्येतस्यानुवाकस्य प्रथमेन
 ५ गायत्रेण^५ जुहुयात्प्रातःसवने^६ । तथा त्रैष्टुभेन^७ माध्यन्दिने
 सवने^८ तथा जागतेन^८ तृतीयसवने^९ ऽत ऊर्ध्वमतिरात्रं^९
 उत्तरमहर्नाधिगच्छेद्यदि गच्छेद्यज्ञभेष आगच्छेत्तत्र प्राय-
 श्चित्तं^{१०} सर्वान्दोहन्जुहुयाद्विज्ञायते ब्रह्म वै चतुर्ह्येतार इति^{१०}
 तस्माच्चतुर्ह्येतानेव जुहुयादत ऊर्ध्वमहःसंख्यां^{१०} नाधिगच्छे-
 १० देकाहेष्वथ^{१०} सवनीयानां प्रायश्चित्तिरथ यदि पूतिगन्धः^{१०}
 स्यात्तदुत्सृज्य पुनरुत्पाद्य प्रचरेदपि वोष्णोदकेन प्रक्षाल्याज्ये^{१०}
 ऽवधाय^{१०} पुनः अपयित्वा प्रचरेत्तत्रापि यदि^{११} पूतिगन्धो
 भवेत्तदुत्सृज्य पुनरेवोत्पाद्य प्रचरेत्तथा सवनीयानां पुरो-

१ ० क्षयापहत्य Tr.

२ Thus Tr, चमसेषुवा B H U.

३ गायत्र्या Tr.

४ प्रातः सवने जुहुयात् B H U.

५ त्रिष्टुभा, जगत्या Tr.

६ ० तिरात्रादुत्तरं Tr.

७ Thus H and Viv. ; संख्या B U, संख्यं Tr.

८ यदि ins. Tr.

९ Thus B and Viv., पूतीगंध U, पूतीगंधा H, पूतीगंधं Tr.

१० Thus U, ० ज्येनावधाय H, ० ज्येन—B, ० ज्येन, omitting अवधाय, Tr.

११ in U only.

डाशानां^१ तथा सांनाय्यानामथ यदि स्तोत्रं^२ अस्त्वं प्रतिगरं
 वोत्सृजेन्मिन्दाज्जती ऊत्वोपाकुर्यादथ यद्येकाः स्तोत्रीयाः सूक्तं
 वर्षं वार्धर्चं वा प्रतिगरं वोत्सृजेन्मिन्दाज्जती ऊत्वा जपेत् स्तोत्रो-
 पाकरणप्रभृत्या^३ होमादाचं यच्छेद्यदि वाचं विसृजेद्वैष्णवी-
 मृचं जपेदथ यद्याश्राय वाचं विसृजेद्वैष्णवीमृचं जपेद्विष्णो
 त्वं नो अन्तम इति^४ पुनरेवाश्राय^५ यजेदूनातिरिक्तपुनरुक्त-
 व्याघातेष्वन्येषु वान्यत्र प्रायश्चित्तं^६ मिन्दाज्जती जुहुयात्सर्व-
 स्थानेषु मिन्दाज्जती यज्ञशरीरमिति श्रुतिस्त्वात्सर्वेषामाचा-
 र्याणां प्रशस्तमिति^७ ॥ ४ ॥ तृतीयः ॥

अथ यदि ऊताज्जती सोमौ सः सृज्येयातामाहवनीया- १०
 दुदौचो^८ ऽङ्गारानिरुह्य^९ तेषु जुहुयाद्यज्ञस्य हि स्य चलि-
 याविन्द्राग्नी चेतनस्य च । ऊताज्जतस्य दृष्यतमज्जतस्य ऊतस्य
 च ॥ ऊतस्य चाऊतस्य चाऊतस्य ऊतस्य च । इन्द्राग्नी अस्य
 सोमस्य वीतं पिवतं जुषेथाः स्वाहेति^१ तस्य नित्यमचमनु-
 वर्तयति^२ मा^३ यजमानं तमो विदन्मर्त्विजो मो इमाः प्रजाः । १५
 मा यः सोममिमं पिवात्सः सृष्टुमुभयं कृतमित्यथ यद्यन्य-

१ Thus Tr B, °स्तोत्रादानप्रभृत्या U H.

२ एव om. Tr.

३ °तेषु Tr.

४ °यादेवेदौचो Tr B.

५ Thus Tr U, °निर्वर्त्य B H.

६ °वर्तयेन्मा U.

ऊताश्चमसा अन्यऊतैः सःसृज्येरन्सोमे वा सोममभिगृहीया-
 दित्येतदेवाथ यद्यन्यवृता ऋत्विजो ऽन्यवृतैः सःसृज्येरन्दी-
 क्षिता^१ दीक्षितैर्वान्यत्र ब्राह्मणोमासत्ताच्चेत्येतदेवाथ यदि सुतः
 सोमो ऽभिगृह्येत^२ तदित्यदं^३ प्रत्यस्मै पिपौषत इत्येताभ्याः
 ५ सुवाऊतो ऊता^४ तस्य^५ नित्यमभ्यमनुवर्तयतीन्दुरिन्दुमवागा-
 दिन्दोरिन्द्रो ऽपात् । तस्य त इन्द्रविन्द्रपीतस्य मधुमत उप-
 हृतस्योपहृतो भक्षयामीत्यथ यदि सुते सोमे यजमानो
 म्रियेत भयं वागच्छेत्सर्वाणि हवीः^६षि पात्राः^७ समवधाय
 द्रोणकलशे सोमं जुङ्गामाज्यं पशुमन्यस्याभित्येकामाऊतिं
 १० जुङ्गयाद्ये^८ देवा येषामिदं भागधेयं बभूव येषां प्रयाजा
 उत्तानूयाजाः । इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो ऽग्निहोतृभ्यो देवेभ्यः
 स्वाहेति ऊतात ऊर्ध्वं पैतृमेधिकं कर्म प्रतिपद्येताभ्ये^९ वा^{१०}
 पुनर्यजेत^१ जीर्णस्याग्रक्तस्य^{११} चाग्निहोत्रचेष्टायामात्मन्यग्निसमा-
 रोपणं^{१२} विद्यत इत्यात्मनि समारूढेऽग्नियु^{१३} न खादेन्न पिवे-

१ दीक्षितो B H U.

२ ऽवृथेततददित्यदं H, ऽवृथेत्तददित्यदं B U, ऽवृथेत्तदित्यदं Tr.

३ जुङ्गयात्तस्य Tr.

४ जुहोति ये Tr.

५ ऽपद्यतेभ्ये Tr.

६ H. om. वा ; it is added sec. om. in U and found in B Tr.

७ Thus Tr, ऽक्तस्याग्निहो० H U B.—०क्तन्यग्निसमा० Tr, ०क्तसमा० B U H.

८ अग्निषु om Tr.

नोपरि शय्या^१ शयीत नाप्सु निमज्जेन्न मैथुनं व्रजेत्कामं
 खादेत्कामं पिबेत्कामं त्वेवोपरि शय्या^१ शयीत नैवाप्सु^२
 निमज्जेन्न मैथुनं व्रजेदिति^३ । प्रक्षालितपादपाणिरप आचम्य
 प्राङ्मुख उपविश्याग्निहोत्रयजुषा^४ यावन्मात्रं व्रतयित्वा तूष्णीं
 भूयो व्रतयेत्प्रजापतिं मनसा ध्यायन्नित्येवमेवोपासीता शरीर- ५
 विमोक्षणात्^५ । ॥ ५ ॥ चतुर्थः ॥

अथ वै भवति^६ यथा वै पुत्रो जातो द्वियत एवं वा एष
 द्वियते यस्याग्निहव्य उदायति^७ यन्निर्मग्न्यं कुर्याद्विच्छिन्ना-
 द्वाहव्यमस्मै जनयेत्स एव पुनः परीध्यः^८ स्वादेवैनं योनेर्जन-
 यति^९ नास्मै भ्रातृव्यं जनयतीति ब्राह्मणमुख्येदुदायेदप्सु १०
 भस्म प्रवेश्योखा^{१०} शकृत्पिण्डेन परिलिप्य पुनरेवैनं^{११} प्रवृज्य
 परिदायाहुतिषाहं हत्वाथैना^{१२} सुवाहुतिभिरभिजुहोति^{१३}
 सुवर्नं घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्नं शुक्रः स्वाहा सुवर्नं
 ज्योतिः स्वाहा सुवर्नं सूर्यः स्वाहेत्यर्कवतौभ्यामर्कमभिधावभ्या-

१ शय्यायां H B U.

२ नलेवाप्सु B U (H def.).

३ इति om. Tr.

४ Thus the Viv., °होत्रं यजुषा the MSS.

५ °वि० om B H U.

६ See T S. V. 7. 5. 1.

७ पुनरेवैनं B, पुनरेवान्यां Tr.

८ °थैनं Tr, °थैषां B.

९ °हुतौभि० Tr H U.

दधात्यर्कः पवित्रं पवित्रमर्का रजसो विमान इति द्वाभ्यां^१
 मुञ्चकुलाथप्रभृतिना कर्मणा प्रतिपद्येता कृष्णाजिनवाचनादथ
 वै भवति तमो वा एतं गृह्णाति यस्याग्निस्तस्य उदायति ।
 मृत्युस्तमः^२ कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणेति^३ कृष्णं वासः
 ५ कृष्णां धेनुं शतमानं^४ हिरण्यमिति ददाति^५ तमसैव
 तमो मृत्युमपहते^६ ऽथो तेजो वै हिरण्यं^७ तेज एवात्मन्वत्त
 इति ब्राह्मणमथ यद्यासन्दौ शिष्यमगारं वा दह्येत वैश्वा-
 नरौभिः समिधो ऽभ्यादध्यादैश्वानरो न ऊत्येत्येतेनाष्टार्चनार्थ
 यदि वसतीवरौकलशः^८ पान्नेजन^९ एकधनाः^{१०} कुम्भेष्टकाः
 १० कथनेष्टका^{११} वा परासिच्येरन्यूपो वा भिद्येत रश्ना वा हिद्येत
 चषालं वा भिद्येतौदम्बरो वा भिद्येत यावा वा भिद्येत
 द्रोणकलशो वा दीर्यैतान्यद्वा यज्ञे दाहमथं मृन्मयं^{१२} वा पात्रं
 भिद्येत तत्त्वेनैव यजुषा स्वं^{१३} आयतने^{१४} निधायोपधायाभि-
 मन्त्रयते^{१५} भूरायुर्म धारयत प्राणं मे धारयत प्रजां मे

१ Tr ins. च ।

२ Found in Tr only and in a citation in the Mahāgnisarvasva.

३ Thus Tr, the Viv. and the Prāy. Candrikā, वसतीवरकल० H
 U, वसतीवरः कल० B.

४ Thus B and the Prāy. Candrikā, पान्नेजना H, पान्नेजनीरेक० U,
 पान्नेजनीरेक० Tr.

५ Thus Tr B, कथने० U, कथने० H.

६ मृन्मयं Tr.

७ Thus Tr. and the Viv. स्वस्त्वाने U, स्वस्त्वाने B H.

८ Thus Tr, निधायवोपधायाभि० B, निधायवोपधायावाभि० H U.

धारयत पशून्मे धारयत मा म आयुः प्राणः प्रजाः पशवः
 पराभिच्येरन्नित्यथ यदि दारुमयं पात्रमाहवन्नीचे^१ ऽनुग्रहरे-
 दथ^२ यदि^३ मृन्मयमपो^४ ऽभ्यवहरेद्भूमिर्भूमिमगान्माता^५
 मातरमप्यगात् । भूयास्त पुत्रैः पशुभिर्वी नो द्वेष्टि स
 भिद्यतामिति^६ ॥ ६ ॥ पञ्चमः ॥

^५अथातो ऽग्निहोत्रस्य लौकिकविधिं व्याख्यास्यामः^१ पुरा-
 ग्निहोत्राङ्गार्हपत्यादरण्योरग्नौन्समारोपयन्त्यथ^२ ते योनिर्हृत्विथ
 इत्यन्तर्वेद्यरणी निधाय लौकिके^३ ऽग्नौ जुहुयात्सायमुद्धरति^४
 सायमाहुतिः^५ हुत्वा^६ प्रातरुद्धरति प्रातरुद्धरति प्रातराहुतिः^७
 हुत्वेति विज्ञायते^८ ऽथाग्निहोत्रं चतुर्भिर्लुप्यते^९ होमोपस्थान-^{१०}
 व्रतदर्शपूर्णमासैरिति^१ तन्तुमत्येष्टेष्टा^{१०} दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेत^१
 संतिष्ठते विच्छिन्नप्रायश्चित्तिः^{११} ॥ ७ ॥ षष्ठः ॥

१ After पात्रं H U B ins. भिन्नम् ।

२ अथ यदि om. Tr.

३ मृन्मयं Tr.

४ ऽवहरेद्युर्भूमिः H U.

५ The first part of this kh. differs considerably in the MSS. I have given the text of Tr, which, on the whole, agrees with the Vivarāṇa.

६ पुराग्निहोत्रस्य कालाङ्गार्हपत्यभस्मनारणी सप्तसृष्ट्या (or सप्तसृष्ट्या) रण्योः
 समारोपयत्यथ B U H.

७. ७ लौकिकमग्निमाहृत्य सायमुद्धृत्य B U H.

८ इति विज्ञायते ins. B U H.

९ Thus the Viv., ऽर्लुप्येत the MSS.

१० इष्ट्या om. Tr.

११ Thus Tr and the Vivarāṇa ; अग्निहोत्रस्य लौकिकविधिः B U H.

अथापद्यग्निहोत्राणां^१ समासस्तद्यथा राट्टविभ्रमो व्याधयो
 ऽध्वगमनं गुरुकुलवासो देशकालद्रव्यानुपपत्तिरन्यैश्चाथोगो^२
 यासु^३ विद्यत इति^४ तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^५
 कामं पूर्वाह्णे वापरह्णे वाग्निहोत्रवेलायां वा यथासूत्रं^६ वा
 ५ कुर्यात्प्रसिद्धं वा^७ यजमानस्या प्रसावात्प्रसूतः^८ प्रसिद्धं प्रतिपदि
 सायं^९ चतुर्दश चतुर्गृहीतानि गृह्णाति सोपवसथे पार्वणे
 वायेतरस्मिन्यञ्चदश^{१०} प्रसिद्धः^{११} सर्वः^{१२} समित्प्रभृति कर्म^{१३}
 मन्त्राः^{१४} श्वैकवत्सः^{१५} स्थाप्य सायमग्निहोत्राणि^{१६} ऊत्वा प्रातरग्नि-
 होत्राणि^{१७} जुहुयात्सायमुपक्रमः प्रातरपवर्गः^{१८} काले^{१९} पार्वणे न
 १० यजेत^{२०} नोर्ध्वं^{२१} पाक्षिकात्समासो न प्रसङ्गे नाश्रद्धानस्याया-
 प्युदाहरन्ति^{२२}

१ Thus Tr and the Viv.; अथापद्यग्नि० B U H.

२ Tr ins. होम after °काल० ।

३ Thus H U, धासु Tr (grantha!), वान्यासु B.

४ Instead of these four words Tr प्रसिद्धं only.

५...५ Thus Tr; प्रवसतः प्रसूतः प्रतिपदीदृश्या U H, प्रवसत् प्रतिपदि
 सायं B.

६ वा only in Tr.

७ Thus U, °त्राणां Tr B H.

८ Thus U, °त्राणां Tr B, °त्राणं H.

९ कालोय H.

१० Thur Tr, नोर्ध्वं B U H.

११ Thus Tr, °दधानंस्थ अथाप्य० B, °दधाननव B °दधानेनव U (the
 last two om. अथाप्युदाहरन्ति).

अश्रद्धा परमः^१ पाप्मा पाप्मा ह्यज्ञानमुच्यते ।

अज्ञानालुप्यते धर्मो लुप्तधर्मो ऽधमः^२ स्मृतः ॥

अद्वया शुध्यते बुद्धिः अद्वया शुध्यते मतिः ।

अद्वया प्राप्यते ब्रह्म अद्वया पापप्रणाशिनी^३ ॥

तस्माच्छ्रद्धधानेनाप्रसङ्गेन^४ संपन्ने^५ काले^६ तत्तुमत्या यजे- ५
तैवं लौकिकप्रयोग एवमज्जत एवं विध्यपराधे चाद्याप्युदा-
हरन्ति न वृथाग्नीनुद्रासथेनैवानापत्सु^७ वीरहा वा एष
देवानां यो ऽग्निमुद्रासयत इति^८ तस्माच्छ्रद्धधानस्याप्रासङ्गि-
कस्य^९ चान्यत्रापि^{१०}

येये विशेषा लघवो यत्रयत्रोपलक्षिताः ।

१०

तैः कर्मसंस्तरे^{११} कुर्याद्वायोपेतं यथा भवेत् ॥

स्वशास्त्रे विद्यमाने^{१२} यः परशास्त्रेण वर्तते ।

भूणहत्या समं तस्य स्वशास्त्रमवमन्यतः ॥

आर्षेयस्य स्वशास्त्रस्य प्रदेशास्तद्गुणैः समाः ।

कर्मणां प्रविचारार्थमापत्सु च समाप्नुयादिति ॥ ८ ॥ १५

१ परमा MSS.

२ Thus B H U, धर्मः Tr.

३ Thus Tr, °प्रणाशिनी U, °प्रमोचनी B H.

४ ? Thus Tr (only संपन्नेन), °प्रसंगेन प्रसंगेन संपन्नेकाले U, °प्रसंगेन काले B H; the Viv. also has प्रसन्नेकाले ।

५ ? Thus H U, °धानस्याप्रसंगिक° B, °धानेनाप्रसंगिकस्य Tr.

६ Thus Tr, °कस्यान्यात्रापि B, °कस्य च अन्यत्रापि U, °कस्य च H.

७ Thus B U H, °संस्तरेः Tr.

८ °सानो H U.

यथो एतत्सो ऽपरिमितं प्रवसति न संवत्सरमति प्रवसतौ-
 त्यविशेषाज्जायापत्योराहिताग्न्योरित्येवेदमुक्तं भवति । विज्ञा-
 यते चार्धो वा एष आत्मनो यत्पत्नीत्यथ यदि प्रवसति
 यजमाने पत्न्याः प्रवासनिमित्तः^१ स्वात्तद्वास्तोष्यतौयः^२ ऊत्वा-
 ५ ध्वर्युः समारोपयेदयं ते योनिर्ह्यलिय इति । यत्र गच्छेत्त-
 नानो हरेत्तत्र प्राप्यग्निं^३ मथित्वा विहारं कल्पयित्वा गार्ह-
 पत्य आज्यं विस्त्रायोत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये
 संतनीं जुहोति मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञः^४
 समिमं दधातु । या इष्टा उषसो निमुचश्च ताः संदधामि
 १० हविषा दृतेन स्वाहेत्यथाग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपति । शरावं दक्षिणां ददाति । सा प्रसिद्धेष्टिः संति-
 दृते । ऽथ यदि यजमानस्यैव^५ पत्नी चोभौ लेव^६ निष्क्रामतो
 ग्रामान्ते ग्रामसीमान्ते वा वसतो^७ ऽग्निहोत्रमेव^८ लुप्येता-
 विकृतमग्न्याधेयं कुर्वीत।ग्नीह्वरन्तो नोच्छ्रसेयुयद्युच्छ्रसेयुरग्नयो
 १५ लौकिकाः संपद्येरन्नो विना समाखुडेष्वग्निषु^९ नाद्रियेत^{१०}
 शम्याप्रासे^{११} सत्तनिदर्शनात्^{१२} ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

१ प्राप्य only in Tr.

२ ०नश्च H U.

३ लेवमेव H U.

४ ? Thus B, वसातेग्निः Tr, वसेताग्निः U, वसत्यग्निः H, वसेते the Vivarana.

५ अग्निषु नाद्रियेत om. Tr.

६ ? शम्याप्रवासेसत्तनिदः Tr, शम्याप्रासेसत्तनेतदः B, शम्याप्रासेनदौसत्तनिदः U, शम्याप्रासेनदौलनिदः H.

अथ वै भवति सर्वान्वा एषो ऽग्नौ कामान्प्रवेशयति यो
 ऽग्नीनन्वाधाय व्रतमुपैति स यदनिष्टा प्रयायादिति ^१ स
 यदनिष्टा प्रयास्यन्नवति तद्गार्हपत्य^२ आज्यं विल्लापोत्पूय क्षुचि
 चतुर्गृहीतं गृहौत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने तुभ्यं त
 अङ्गिरस्तमेति ^३ यो ऽग्नीनन्वाधाय व्रतमुपैति स यद्युदाय- ५
 तीति तत्पुरस्ताद्वाख्यातं ^४ यस्याहिताग्नेरग्निरपचायति याव-
 च्छम्यया प्रविध्येद्यदि तावदपचायेत्तः स भरेदिदं त एकं पर
 उ^५त एकमिति ^६ संभृत्यानुप्रहरेदग्निहोत्रकालेषु^७ वान्येषु^८
 वा^९ ^{१०} यदि परस्तरामपचायेदनुप्रयायावस्येदित्यनुप्रयायावस्ये-
 त्तद्यत्रैवावस्येत्तत्र^{११} वोद्वासयेयुरोषधीर्वा^{१२} एतस्य पशून्ययः १०
 प्रविशति यस्य हविषे वत्सा अपाकृता धयन्ति ^{१३} तान्यदुह्या-
 द्यातथान्ना हविषा यजेत ^{१४} यन्न दुह्याद्यज्ञपरन्तरियाद्वायव्यां
 यवागूं निर्वपेदित्यथैतेषां दोहयित्वा^{१५} तस्मिन्नप आनीय
 ब्रीहिप्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वमथ यस्य सायं दुग्धः हवि-
 रार्तिमार्च्छतीन्द्राय ब्रीहौन्निरूप्योपवसेदिति ^{१६} निर्वपणान्तं १५

१ Thus B, तदागार्ह० H U, गार्ह० Tr.

२ ज Tr. H.

३ Thus Tr U and the Viv. (only चान्येषु instead of वा०); कालेषु
 वा H, कालेचान्येषु वा B.

४ Thus H U, 'वस्येत्तत्रैवावस्येदोषधी० Tr, 'वस्येत्तद्यत्रैवावस्योषधी० B.

५ किञ्चिद् ins. Tr and the Viv.

६ निर्वपणान्तं Tr, निर्वपान्तं Viv.

कर्म कृत्वा श्रो भूत आग्नेयेन प्रचर्येन्द्रेण प्रचरेच्छृतस्थानं
 तत्कुर्यादथ^१ यस्योभयः हविरार्तिमार्च्येत्येन्द्रं पञ्चशरावमोदनं
 निर्वपेदिति^२ प्रकृत्या वा निर्वपेच्छरावेण वेति^३ प्रकृत्या^४
 निर्वपेत्तथा^५ शरावपरिमाणार्थः शरावमिति वदन्तस्तथा^६ चतु-
 ष्याचं निर्वपेदित्यत्र पात्रासेव निर्वपेत्तानाव्यस्थाने^७ कुर्या-
 दस्य^८ त्रत्ये ऽहन्यत्यनालसुका भवति तामपरुध्य यजेतेति^९
 तामपरुध्येव^{१०} यजेत सर्वेणैव यज्ञेन यजते^{११} तामिद्वोपकृये-
 तामू^{१२} हमस्रीत्यृतुकाल^{१३} उपगमनमन्त्रो^{१४} ऽग्न्यन्वाधानप्रभृत्यप-
 रुध्येव यजेत तथैकाहानाम्^{१५} ॥ १० ॥ नवमः ॥

१० अथ यदि^{१६} दौक्षोपसस्तु^{१७} तथाहर्गणेष्वत्येवहःसु वा^{१८} यथा^{१९}
 अहे पर्यवेते गोमूत्रेणोष्णोदकमिश्रेण लोहितं क्लिप्सेत्युक्ता^{२०}

१ Thus Tr and B; U and H read (after कृत्वा): येतान्त्रीक्षीच्छूर्पे
 समुष्टाद्विरभ्युक्ष्यासंजयेदथ वागते सःसादयेत्योक्षणप्रभृतिना कर्मणा प्रतिपद्येत सिद्धमत
 जर्धूमथ यस्योभयः etc.

२ These three words not in Tr.; प्रकृत्येव B

३ तथा not in Tr.

४ After निर्वपेत् Tr. has : न प्रकृत्या प्रसिद्धमाग्नेयेन प्रचर्येन्द्रेण प्रचरेत् ।

५ कुर्यात् only in Tr.

६ एव not in Tr.

७ येतामोद्धमः U and the Viv. (pr. m.) येतेत्यमोद्धमः Tr, but cp.

T Br. III. 7. 1. 9.

८ यद्दी० Tr, यद्दी० B.

९ ? वाथ Tr.

१० ? क्लिप्से० Tr, क्लिप्से० B H U and the Viv.

प्रचात्य दर्भपुञ्जीलैः पवयतीति^१ विज्ञायत आपो वै दर्भा-
 स्तेर्हि^२ स्नाता भवतीति^३ विज्ञायते ब्रह्महत्यायै क्षेपेण वर्णं
 प्रतिमुच्यास्त इति^४ तस्माद्भुविर्नान्वीचेत न स्पृगेदित्यथ
 सूतिकायां दशाहे पर्यवेते यथाम्नातः^५ शौचं कृत्वा पत्नीं
 कर्मसु योजयेत्तत्कर्म पुनो^६ ब्रह्मचारौ वा कुर्यात्तन्मन्त्रं यज-
 मानो जपेदेषा पत्यकुशली^७ यदि स्यादेवमेव कारयेदित्यथ
 यदि^८ सांनाय्ये घर्मे वा प्रवृत्तायां पथो न स्याद्येन^९ केन
 चिदुपायेन किञ्चित्पथो^{१०} दोहयित्वाद्भिः सप्तसृज्य प्रचरेन्नैवा-
 न्यत्पथ आनीय कुर्यात्तैव ततः^{११} प्रायश्चित्तिरथ यदि सोमा-
 धानमारभ्य पुरा^{१२} दीक्षणीयाया अनालम्बुका भवति नाग्नि-
 होत्रं जुहोति^{१३} अहे पर्यवेते^{१४} ऽसुदीक्षाप्रभृति सिद्धमत
 ऊर्ध्वमथ यदि पुरा व्रतदोहनादनालम्बुका भवति अहः
 हवित्यमश्रीयाद्यदि व्रते^{१५} दुग्धे^{१६} हवित्यमेव^{१७} व्रतमपो ऽभ्यव-

१ Thus H U, दर्भा इति तैर्हि B, दर्भा इति तेन Tr.

२ Thus H °कायां Tr B U.

३ तत्पुनो Tr.

४ Thus Tr and U (sec. m.); कुशली B H U (pr. m.).

५..५ Thus Tr; सांनाय्यं वा घर्मे वा प्रवृत्ता नश्येद्येन B, सांनाय्ये वा घर्मे
 वा प्रवृत्तायां पथो नश्येद्येन U, H is corr. but reads at the end पथोनस्याधेन ।

६ किञ्चित्पथिन् Tr.

७ तत्र B H.

८ पुरस्ताद् Tr.

९ यथाम्नातं शौचं कृत्वा ins. U.

१० Thus B U H and the Viv., °तं दुग्धं Tr.

११ Only in Tr.

हरेत्^१ अहे^२ पर्यवेते गोमूत्रादि सिद्धमत ऊर्ध्वमथ^३ यदि
पुरा प्रवर्ग्यस्य^४ स्थानं^५ प्रवृज्याद्विविष्यप्रभृति यथाज्ञातः^६ शौचं
कुत्वा गोमूत्रादि सिद्धमत ऊर्ध्वमथ यदि प्रवृक्ते^७ ऽनालभुका
भवति हविविष्यमेव^८ तदहः^९ सः^{१०} स्थाप्य अहे^{११} पर्यवेते गोमूत्रादि
५ सिद्धमत ऊर्ध्वमथ^{१२} दीक्षित वाचं यच्छ^{१३} त्रत्य वाचं यच्छ^{१४}
पत्नि^{१५} वाचं^{१६} यच्छेति संप्रैषादेकस्तनप्रभृत्यानालभुका^{१७} भवति
सिद्धमावभृथात्कृत्वा अहे पर्यवेते ऽवभृथमवयन्ति^{१८} सुत्ये ऽहनि
मार्जालीये सिकतोपोन्ने परिश्रित्योपविशेद^{१९} न्येव्यहःसु पत्नी-
शालायामेवोपविशेत्प्राग्व^{२०} न प्रपद्येत^{२१} ॥ ११ ॥ दशमः ॥

१० अथातः प्रायश्चित्तसमुच्चयं व्याख्यास्यामः^१ सर्वचानादिष्टेषु
मनस्वती मिन्दाङ्गती व्याहृतयो होतार इति जुहुयात्सर्वेष्व-
त्रत्येषु^२ मिन्दाङ्गती पितृयज्ञलोपे सप्तहोतारमिति^३ जुहुया-
दय^४ यद्यग्न्याधेये सर्वमौपासनमभिप्रव्रजेयुः पुनस्त्वादित्या
रुद्रा वसवः समिन्धतामित्येतया सुवाङ्गतिः^५ ज्ञत्वा^६ लौकिके

१ अहे.. ऊर्ध्वम् only in Tr.

२ ? Thus U B, प्रवर्ग्यस्य न Tr, प्रवर्ग्यस्यासन्न H.

३ प्रवृक्ते MSS. and Viv.

४ Thus Tr, ०ध्यमेतदहः B H U.

५ Instead of अहे.. ऊर्ध्वम् Tr has only सिद्धम् ।

६ Only given by Tr.

७ Thus Tr, संप्रैषावेक० B H U.

८ उपविशेत् om, H U.

९ Thus Tr, ०षु त्रत्येषु B U H.

१० इति जुहुयात् in Tr only.

११ तस्मिन् ins. Tr.

ऽग्नौ गृह्याणि कर्माणि प्रयुञ्जीत^१ यद्यर्धमवशिष्येताथ^२ यदि
 ब्रह्मौदनिको धारितः स्वादौपासनवत्स्यात्तथोदाते पाकादूर्ध्वं
 जयादौऽश्च जुहुयादथ यदि गार्हपत्यमनाहितमादित्यो ऽभ्यु-
 दियादादित अरभ्यान्यस्मिन्काल आदध्यान्मध्ये चेदग्निविनाश
 एतदेवाथ^३ यदि पत्नीमृत्वियं^४ विन्देत प्राग्दक्षिणाया एत- ५
 देवात ऊर्ध्वमपरोधो ऽग्निहोत्रे च सोमे^५ चावभृथादिषु^६
 सर्वत्रेष्टिपशुसोमेषु^७ तावन्मात्रं^८ पत्या वा सर्वमथ यदि गार्ह-
 पत्याहवनीयावुद्वायेतामभिनिघोचेदभ्युदियाद्वाग्न्याधेयं^९ तत्र
 प्रायश्चित्तिः^१ पुनराधेयमित्येके^१ ऽथ^९ यदि पत्नी बहिः
 सीमां पुनराधानमथ यद्यात्मनि समारूढेव्व्रत्यं चरेदरणिवि- १०
 नाग्नेोक्तदोषो^{१०} वा^{११} भवेदग्न्याधेयमरणिविनाशेनाग्निविनाश^{१२}
 उक्तो^१ ऽथ यदि ग्राममर्यादां नदौ वाग्नीनतिहरेयुरेताने-

१ अथ ins. Tr.

२ Thus H U, °शिष्येदथ Tr, °शिष्येतातस्मिन्कुर्यादथ B.

३ अथ in Tr only.

४ Thus Tr, पत्न्युत्वियं B U H.

५ Thus B H, सोमे चावभृथात् U, सोमेनावभृथादिषु Tr.

६ Thus Tr B, सर्वेष्टि° U H.—°सोमेषु Tr B, °तत्रेषु U H.

७ स ins. U H.

८ Thus Tr, आहवनीयगार्हपत्यावु° B U H.—उद्वायेताम् Tr.

९ In Tr only.

१० °रणी B U H.

११ In H U only.

१२ Tr om. अग्न्याधेयम्, rightly ?

वाग्नीन्द्रियमाणान्वारभेयातां^१ प्रवसति यजमाने न^२ पत्नीं
प्रवसति^३ नाच प्रायश्चित्तं^४ भिक्षयोनिस्त्रेदन्वाहार्यपचन उद्वा-
येद्या^५ प्रकृतित्तत्^६ आहरणं पृथगरणी वा^७ ॥ १२ ॥

अथ यद्येककपालः परावर्तते^८ प्रजापतेर्वर्तनिमनुवर्तस्त्रे-
५ त्यध्वर्युः स्वस्थाने प्रतिष्ठापयेत्प्रति चचे प्रतितिष्ठामि राष्ट्रे
विश्वमन्याभिवावृध इत्येताभ्यां यजमानो ऽनुमन्त्रयते^९
ऽस्कान्द्यौः पृथिवीमस्कानजनि प्राजनीत्येताभ्याः सुवाङ्मती
जुहुयात्^{१०} स्थिते वैश्वानरीमिष्टिं^{११} निर्वपेद्विज्ञायते च यत्प्राङ्^{१२}
पद्येत देवलोकमभिजयेद्यद्विष्णिना पितृलोकं^{१३} यत्पत्यग्रचा^{१४} सि
१० यज्ञः हन्युर्द्युदुदङ् मनुष्यलोकमभिजयेत्प्रतिष्ठितो होतव्य
इत्यथ यदि पशुबन्धः सोमो वा लुप्येत वैश्वानरीमिष्ट्या पुन-
र्यजेत्^{१५} सर्वं चेत्सुत्यमहरतिक्रामेत्समन्वारव्याः^{१६} प्राशुपवेशना-
दपच्छिद्येरन्समाय पुनर्यजेत्^{१७} सोमेन दीक्षितो न^{१८} दद्यान्^{१९}
जुहुयान्^{२०} पचेन् जपेदित्यादित^{२१} एव विभजेदित्याज्जर्ततो-

१ Instead of एतानेव B U H एतदेव ।

२ Thus Tr, B om. न, प्रवसति H, S प्रवसति वा U.

३ Thus Tr B, ०येद्यया U H.

४ Instead of तत् Tr तद् ।

५ पराङ्मावर्तते Tr.

६ दष्टिस् alone in Tr.

७ प्राक् H.

८ एकाहेषु ins. U.

९ After ०क्रामेत् U ins. सर्पणे ।—Instead of ०रव्याः (thus Tr.) ०रव्या
वा U, रव्या वा H B.

१० न जुहुयान्न दद्यान्न Tr.

११ इति om. Tr.

पेतो^१ न^२ स्वायान्नापो^३ ऽवगाहेत न वासो जह्यान् रजः^४
 प्रज्ञावयेत्^५ सर्वत्र यजमानस्यर्त्विजां च यावत्कर्म व्रतमुपदिशन्ति
 नर्त्विजामर्त्विज्यमन्यत्र विद्यते न महर्त्विजाः समासो^६ न^७ सर्वत्र^८
 यजमानस्यर्त्विज्यमन्यत्र सन्नात्सर्वेषु^९ सोमेषु सोमापचार-
 कालातिक्रमान्तरितविपर्यासव्यवायसमासादिव्यन्येषु^{१०} चाज्ञा- ५
 तेषु^{११} ज्ञातेषु च दोषेषु^{१२} प्राक् समिष्टयजुष आज्यस्थान्याः
 सुवेणोपघातः^{१३} सर्वप्रायश्चित्तानि जुहुयाज^{१४} यानित्येके^{१५} ऽभ्या-
 तानानित्येके^{१६} राद्रभ्यत इत्येके^{१७} ऽमात्यहोमानित्येके^{१८} कन्दा-
 सीत्येके^{१९} सौरौरित्येके^{२०} तनूरित्येके^{२१} होतृनित्येके^{२२} दग्ना-
 त्मकमित्येके^{२३} पौरुषीरित्येके^{२४} वैष्णवीरित्येके^{२५} महाव्याहृती- १०
 रित्येके^{२६} व्याहृतीरित्येके^{२७} प्राजापत्यामित्येके^{२८} प्रणवमित्येके^{२९}
 सर्वानित्याचार्यः^{३०} सर्वानित्याचार्यः^{३१} ॥ १३ ॥ शकादशः ॥

॥ इत्येकोनचिःशः प्रश्नः ॥

१ व्र० न स्वायात् in U only.

२ Thus Tr, वासः B U H.

३ ? Thus reads U, समासो न चापि वै (यज०) Tr, समासोमेन सर्वत्र B, समासोमेन सर्वत्र H. The meaning of the whole passage is unclear to me.

४ सन्नात्सर्वेषु Tr.

५ सोमापचार० Tr.—सादिषु चान्येषु B.

६ Thus (only वाज्ञा० instead of चाज्ञा०) Tr, वाज्ञाषेषु दोषेषु B, चदोषेषु U H.

७ Thus Tr, प्राजापत्यानि० H B, प्राजापत्यानी० U.

८ ०चार्यः Tr H, ०चार्याः B U.

अथेमे ऽग्निचयास्तेषां हुमेः परिमाणविहाराऽव्याख्या-
 स्थामो^१ ऽथाङ्गुलप्रमाणं चर्दशाणवश्चतुस्त्रिंशत्तिलाः पृथु-
 सःस्त्रिष्टा इत्यपरं^२ दशाङ्गुलं चतुर्दश^३ द्वादश^४ प्रादेशः^५
 पृथोत्तरयुगे त्रयोदशिके । पदं पञ्चदशाष्टाशौतिशतमीषा
 चतुःशतमचः^६ षडशौतिर^७ द्वात्रिंशज्जानुः^८ षत्त्रिंश-
 च्छम्याबाहू^९ द्विपदः प्रभो^{१०} द्वौ प्रादेशावरत्निरथाप्युदा-
 हरन्ति पदे युगे प्रक्रमे रत्नाविव्यति ग्राम्यायां च मानार्थेषु
 याथाकामीति^{११} पञ्चारक्षः पुरुषो व्यामश्च^{१२} चतुररत्नि-
 र्व्यायामश्चतुरश्रं^{१३} चिकीणावच्चिकीर्षत्तावतीः रज्जुमुभयतः-
 १० पाशां कृत्वा मध्ये लक्षणं करोति^{१४} लेखामालिख्य तस्या मध्ये
 शङ्कुं निहन्यात्स्मिन्याः^{१५} प्रतिमुच्य^{१६} लक्षणेन मण्डलं परि-
 लिखेद्विष्कम्भान्तयोः ॥ शङ्कुं निहन्यात्पूर्वस्मिन्याशं प्रतिमुच्य
 पाशेन मण्डलं परिभिवेदेवमपरस्मिंस्ते यत्र समेयातां तेन
 द्वितीयं विष्कम्भमायद्विष्कम्भान्तयोः शङ्कुं निहन्यात्पूर्वस्मि-
 १५ न्याशौ प्रतिमुच्य लक्षणेन मण्डलं परिलिखेदेवं दक्षिणत एवं
 पश्चादेवमुत्तरतस्तेषांथे ऽन्त्याः सःसर्गालाचतुरश्रः संपद्यते^{१७}
 ऽथापरं^{१८} प्रमाणाङ्गुणाः रज्जुमुभयतःपाशां कृत्वा मध्ये
 लक्षणं करोति^{१९} । प्राचर्या^{२०} ऽपरस्मिन्नर्धे चतुर्भागोने

१ द्वादशाङ्गुलप्रादेशं M.

२ Thus T, च not in my copies.

३ Thus throughout B U M; ०३० instead of ०३० throughout H.

४ प्रमुच्य B M H.

लक्षणं करोति । तद्व्यञ्जनमभ्युसार्थं । पृष्ठ्यान्तयोः पाशौ
 प्रतिमुच्य न्यञ्जनेन दक्षिणापायसार्धेन ओण्युसान्निर्हरेद्दौर्ध्व-
 चतुरश्रं चिकीर्षन्यावच्चिकीर्षन्तुः १ भूम्यां २ द्वौ शङ्खू निहन्त्या-
 द्वौद्वावेकैकमभितः ३ समौ । ४ त्रुवती तिर्यङ्मानि तावतीः
 रज्जुमुभयतः पाशां कृत्वा मध्ये पुंशं करोति । पूर्वेषामन्ययोः ५
 पाशौ प्रतिमुच्य लक्षणेन कृत्वा पायम्य लक्षणे लक्षणं
 करोति । मध्यमे पाशौ प्रतिमुऽऽ लक्षणस्योपरिष्ठादक्षिणा-
 पायम्य लक्षणे शङ्खुं निहन्त्याऽसौ ६ एतेनोत्तरो ऽऽसौ
 व्याख्यातस्तथा ओणी । यत्र पुरर्षेदऽहौयसौ मितुयात्तत्र
 तदर्धं लक्षणं करोत्यथापरं प्रमाणं ७ दध्यर्धाः रज्जुमुभयतः- १०
 पाशां कृत्वापरस्मिन्स्तृतीये षड्भागोन्नौलक्षणं करोति । तद्व्यञ्ज-
 नमिष्टे ८ ऽऽसार्थं ९ । पृष्ठ्यान्तयोः शौ प्रतिमुच्य न्यञ्जनेन
 दक्षिणापायस्येष्टेन ओण्युसान्निर्हरेत्तच्चतुरश्रस्याक्ष्णयारज्जु-
 र्दिस्तावतीं भूमिं करोति । प्रमाणं तिर्यग्द्विकरणायामस्त-
 स्याक्ष्णयारज्जुस्त्रिकरणी । तृतीयकरणेन व्याख्याता । नव- १५
 मस्तु १० भूमेर्भागो भवतीति ११ । दौर्ध्वान्तुरश्रस्याक्ष्णयारज्जुः
 पार्श्वमानी १२ तिर्यङ्मानि च यत्पृथग्भूते द्द्वैतस्तदुभयं करोति ।

१ Thus my copies, भूमौ T.

२ ०वेकमभितः B, ०वेकैकमभितः H.

३ ०नमिष्टेन सार्धं M.

४ Before नव० M ins. विभागस्तु तासां ।

५ भवति M.

६ च ins. M.

तासां^१ चिकचतुष्कथोर्द्वादशिकपञ्चिकयोः^२ पञ्चदशिकाष्टि-
कयोः^३ सप्तिकचतुर्विंशिकयोर्द्वादशिकपञ्चविंशिकयोः^४ पञ्च-
दशिकषट्त्रिंशिकयोरित्येतासूपलब्धिः^५ ॥ १ ॥

नानाचतुरश्रे समस्यन्कनीयसः करणा वर्षीयसो वृध्रमु-
५ स्त्रिखेद्वृध्रस्याह्णयारजुः^६ समस्तयोः पार्श्वमानी भवति^७
चतुरश्राच्चतुरश्रं निर्जिह्वीर्षन्यावन्निर्जिह्वीर्षेत्तस्य करणा वर्षी-
यसो वृध्रमुस्त्रिखेद्वृध्रस्य पार्श्वमानीमह्णयेतरत्पार्श्वसुपसह-
रेत्ता यत्र निपतेत्तदपच्छिन्द्याच्छिन्नया निरस्त^८ । समचतु-
रश्रं दीर्घचतुरश्रं चिकीर्षस्तदह्णयापच्छिद्य भागं द्वेधा
१० विभज्य पार्श्वयोरुपदध्याद्यथायोगमपि^९ वैतस्मिंश्चतुरश्रं^{१०}
समस्य तस्य करणापच्छिद्य^{११} यदतिश्रियते तदितरत्रोपदध्या-
द्वीर्घचतुरश्रं समचतुरश्रं चिकीर्षस्तिर्यङ्मानौ करणौ कृत्वा
शेषं द्वेधा विभज्य पार्श्वयोरुपदध्यात्खण्डमावापेन^{१२} तत्संपूर-

१ Found in all my copies; not given by T.

२ M om. द्वादशि..कयोः ।

३ पञ्चिकषष्टिकयोः M.

४ ०विंशति० instead of ०विंश्रि० M.

५ वृज instead of वृध्र the MSS. here and infra. cp. Thibaut, Pandit X, pp. 17, 18.

६ ०रुपसंदध्या० M U B.

७ Thus अपि वैत० my copies, not अपि चैत०, as Thibaut reads.

८ Thus B H U, ०द्विधाद् M only.

९ Instead of पार्श्वयोः T: विपर्ययेतरत्र ।; उपसंदध्या० B H U.

येत्तस्य निर्हार^१ उक्तश्चतुरश्रमेकतोऽणिमच्चिकीर्षन्नणिमतः
 करणीं तिर्थङ्गाणीं कृत्वा शेषमच्छाया विभज्य विपर्यस्येत-
 रचोपदध्याच्चतुरश्रं प्रउगं चिकीर्षन्यावच्चिकीर्षद्विस्तावतीं भूमिं
 समचतुरश्रां कृत्वा पूर्वस्याः करणा मध्ये शङ्कुं निहन्यात्तस्मि-
 न्पाशौ प्रतिमुच्य दक्षिणोत्तरयोः ओण्योर्निपातयेद्दक्षिण्यन्धम- ५
 पच्छिन्द्याच्चतुरश्रमुभयतः प्रउगं चिकीर्षन्यावच्चिकीर्षद्विस्तावतीं
 भूमिं दीर्घचतुरश्रां कृत्वा पूर्वस्याः करणा मध्ये शङ्कुं
 निहन्यात्तस्मिन्पाशौ प्रतिमुच्य दक्षिणोत्तरयोर्मध्यदेशयो-
 र्निपातयेद्दक्षिण्यन्धमपच्छिन्द्यादेतेनापरं प्रउगं व्याख्यातं चतुरश्रं
 मण्डलं चिकीर्षन्नच्छायाधं मध्यात्माचीमभ्यापातयेद्यदति- १०
 श्रियते^२ तस्य सह तृतीयेन मण्डलं परिलिखेन्मण्डलं चतुरश्रं
 चिकीर्षन्विष्कम्भमष्टौ भागाङ्कत्वा भागमेकोनत्रिंशद्धा^३
 विभज्याष्टाविंशतिभागानुद्धरेद्भागस्य च षष्ठमष्टमभागोनमपि
 वा पञ्चदश भागाङ्कत्वा द्वावुद्धरेत्सैषानित्या^४ चतुरश्रकरणी^५
 प्रमाणं तृतीयेन वर्धयेत्तच्चतुर्थनात्मचतुस्त्रिंशोनेन^६ सविशेषः^{१५}
 ॥ २ ॥

अथान्याधेयिके विहारे^६ गार्हपत्यादाहवनीयस्यायतनं^१

१ निर्हारं B U, cp. Z D M G. LV, p. 579.

२ भ्यायातये B M.

३ विंशद्धा H M.

४ Thus U M; द्वादशे H B and T.

५ Thus my copies.

६ Thus, not विहारो, my copies.

- विज्ञायते ऽष्टासु प्रक्रमेषु ब्राह्मणो ऽग्निमादधीतैकादशसु
 राजन्यो द्वादशसु वैश्य इत्याद्यामहतीयेन त्रीणि चतुर-
 आण्यनूचौनानि कारयेदपरस्योत्तरस्थाः^१ ओण्यां गार्हपत्य-
 स्तस्यैव दक्षिणे ऽऽसे ऽन्वाहार्थपचनः पूर्वस्योत्तरे ऽऽस
 ५ आहवनीयो^१ ऽपि वा गार्हपत्याहवनीयथोरन्तरालं पञ्चधा
 षोढा वा संभुज्य षष्ठः सप्तमं वा भागमागन्तुकमुपसमस्य^२ समं
 त्रैधं विभज्य पूर्वस्मादन्ताद्वयोर्भागयोर्लक्ष्णं^३ करोति^१ गार्हपत्या-
 हवनीयथोरन्तौ नियम्य लक्षणेन दक्षिणापायस्य लक्षणे शङ्कुं
 निहन्ति^१ तद्दक्षिणाग्रेरायतनं भवत्यपि वा प्रमाणं पञ्चमेन
 १० वर्धयेत्तत्सर्वं पञ्चधा संभुज्यापरस्मादन्ताद्वयोर्भागयोर्लक्ष्णं^३
 करोति^१ पृष्ठ्यान्तयोः पाशौ प्रतिमुच्य लक्षणेन दक्षिणापायस्य
 लक्षणे शङ्कुं निहन्ति^१ तद्दक्षिणाग्रेरायतनं भवति^१ विपर्यस्तै-
 तेनोत्करो व्याख्यातो^१ ऽपरेणाहवनीयं यजमानमाचौ भवतीति
 दार्शपौर्णमासिकाया वेदेर्विज्ञायते^१ तस्यास्तिभागोनं
 १५ पश्चात्तिरश्ची^१ तस्या एवार्धं पुरस्तात्तिरश्च्यैव^४ दीर्घचतुर-
 श्रमेकतोऽणिमदिह्य सन्तिषु शङ्कुनिहन्याद्यवती पार्श्वमानी

१ ०दपरस्योत्तरस्योत्तरस्थां B M.

२ ०गंतुमुपसमस्य H U.

३ Thus (and cp. Thibaut's remark) B; the other MSS. अन्यथा
 instead of अन्तात् ।

४ ०त्तिरश्ची यावद् M.

द्विरभ्यस्ता^१ तावती^२ रज्जुसुभयतः पाशां दृत्वा मध्ये लक्षणं
 करोति^३ दक्षिणयोः पार्श्वयोः^४ पाशौ प्रतिमुच्य लक्षणेन
 दक्षिणापायस्य लक्षणे शङ्कुं निहन्यात्तस्मिन्पाशौ प्रतिमुच्य
 लक्षणेन दक्षिणं पार्श्वं परिलिखेदेतेनोत्तरं पार्श्वं व्याख्यातं^५
 पूर्वं पार्श्वं तथा द्विरभ्यस्तया परिलिखेदेवमपरं^६ दशपदा ५
 पञ्चान्तिरश्वी द्वादशपदा प्राच्यष्टापदा पुरस्तान्तिरश्वीति
 पाशुबन्धिकाया वेदेर्विज्ञायते^७ मानयोगस्तस्या व्याख्यातो^८
 रथसंमितेत्येकेषां^९ विराट्संपन्नेत्येकेषां^{१०} शम्यामात्री चतुः-
 स्रक्तिर्भवतीत्युत्तरवेदेर्विज्ञायते^{११} समचतुरश्राविशेषाद्विद्वतीया
 वेदिर्भवतीति पैटक्या^{१२} वेदेर्विज्ञायते^{१३} महावेदेस्तृतीयेन १०
 समचतुरश्रकृतायास्तृतीयकरणी^{१४} भवतीति^{१५} नवमस्तु भूमेर्भागो
 भवति^{१६} यजमानमात्री चतुःस्रक्तिर्भवतीत्येकेषां^{१७} दिक्षु स्रक्तयो
 भवन्ति^{१८} वेदिद्वतीये यजेतेति सौत्रामणिकीं वेदिमभ्युपदि-
 शन्ति^{१९} महावेदेस्तृतीयेन समचतुरश्रकृताया अष्टादशपदा
 पार्श्वमानी भवति^{२०} तस्यै दीर्घकरणामेकतोऽणिमत्करणां च १५
 याथाकामीति^{२१} ॥ ३ ॥

१ द्वास्तावती B.

२ ? Found in H M U ; B. om. Thibaut omits the word.

३ चतुश्च० the MSS.

४ पैटयज्ञिकाया B, and U originally.

५ ऽकृतायाः करणी द्वतीयकरणी B U, and cp. Thibaut's remark on this passage.

६ भवति M U, भवती H.

७ भवतीति M.

- प्राग्व॒शः षोडशप्रक्रमायामो द्वादशव्यासो^१ ऽपि वा
 द्वादशप्रक्रमायामो दशव्यासस्तस्य मध्ये द्वादशिको विहार-
 स्ति॒श्रुत्यदानि प्रक्रमा वा पञ्चान्तिरश्नी भवति षट्त्रि॒श्रुत्याचौ
 चतुर्वि॒श्रुतिः पुरस्तान्तिरश्नीति महावेदेर्विज्ञायते^१ मान-
 योगस्तस्या व्याख्यात^१ आहवनीयात्षट् प्रक्रमान्महावेदिस्त^१
 एकस्मिन्सदस्तदशकमुदक् सप्तवि॒श्रुत्यरत्नयो^१ ऽष्टादशेत्येकेषां^१
 ततश्चतुर्षु हविर्धानं^१ तद्दशकं द्वादशकं वा^१ मानयोगस्त-
 योर्याख्यातो^१ यूपावटीयाच्छङ्कोरर्धप्रक्रममवशिष्योत्तरवेदिं
 विमिमौते^१ दशपदोत्तरवेदिर्भवतीति सोमे विज्ञायते^१
 १० मानयोगस्तस्या व्याख्यातश्चालालः श्रम्यामात्रो ऽपरिमितो
 वाथोपरवाः प्रादेशमुखाः प्रादेशान्तराला^१ अरन्निमात्र॒
 समचतुरश्रं विहृत्य सक्तिषु शङ्कुन्निहन्यादर्धप्रादेशेनार्धप्रादेशे-
 नैकैकं मण्डलं^२ परिलिखेत्सदसः^३ पूर्वार्धाद्विप्रक्रममवशिष्य
 धिष्यन्तां^४ द्विप्रादेशो विष्कम्भस्तथान्तराला^१ आग्नीध्रागरस्य^५
 १५ पार्श्वमानौ पञ्चारत्नैरेतेन मार्जालीयो व्याख्यातस्तस्योदीचौ
 द्वारं कुर्वन्ति^१ रथाचान्तराला यूपावटा भवन्तीत्येकादशिन्यां

१ द्वादशपदव्यास० M, which omits the following words up to दशव्यास० ।

२ परिमंडलं M and U (sec. m.).

३ ०त्सदः H.

४ Thus, not धिष्यन्ता०, the MSS,

५ आग्नीध्रीया० T.

विज्ञायते^१ तस्या^२ दशानां च रथाक्षाणामेकादशानां च
 पदानामष्टाङ्गुलस्य च चतुर्विंशं भागमाददीत^३ स प्रक्रमः
 स्यात्तेन वेदिं विमिमौते^४ । अथाश्वमेधे^५ विंशत्याश्च रथाक्षाणा-
 मेकविंशत्याश्च पदानामष्टाङ्गुलस्य च चतुर्विंशं भागमाद-
 दीत^६ स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमौते^७ । अथ^८ प्राच्ये- ५
 कादशिन्यां^९ यूपार्थं वेदेः पूर्वार्धात्पदार्धव्यासमपच्छिद्य^{१०}
 तत्पुरस्तात्प्राञ्च^{११} दध्यान्नात्राष्टाङ्गुलं विद्यते । न अतिषङ्गो^{१२}
 यूपवटाः पदविष्कम्भास्त्रिपदपरिणाहानि यूपोपराणीति^{१३}
 ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अर्धाष्टमाः^{१४} पुरुषाः^{१५} प्रथमोऽग्निरर्धनवमा द्वितीयो^{१६} १.
 अर्धदशमास्तृतीय^{१७} एवमुत्तरोत्तरो^{१८} विधाभ्यास ऐकादश-
 विधात्तदेतत्सप्तविधप्रभृत्येकगतविधान्तमत ऊर्ध्वमेकगतविधा-
 नेव प्रत्याददीतानग्निकान्वा यज्ञक्रतूनाहरेदन्यत्राश्वमेधादश्व-
 मेधमप्राप्तं चेदाहरेदत ऊर्ध्वं विधामभ्यस्नेतेतरदाद्रियेतातीतं^{१९}

१ तस्यै U originally and a citation in the Mahāgnisarvasva.

२ ०मीतायाश्वमेधे M, cp. XXVI. 23 : 304. 6.

३ ०मीताय again M.

४ प्राच्ये० M, प्राच्यै० the other MSS.; ०न्या U.

५ Thus M; पूर्वार्धात्पदार्धव्या० U, पदार्धव्या० B, पूर्वार्धासदार्धव्या० H.

६ ०प्राच्यां M.

७ अर्धाष्टमपुरुषाः T.

८ ०त्तरे M.

९ ०भ्यस्नेदन्यतरदाद्रि० M,

चेदाहरेदाहृत्य कृतान्तादेव प्रत्याददीत । कथमु स्खलु
विधामभ्यस्येद्यदन्यत्प्रकृतेस्तत्पञ्चदश भागान्कृत्वा विधायां-
विधायां द्वौद्वौ भागौ समस्येत्ताभिरर्धाष्टमाभिरग्निं चिनु-
यादूर्ध्वप्रमाणाभ्यासं जानोः पञ्चमस्य चतुर्विंशेनैके^१ समा-
५ मनन्त्यथ हैक एकविधप्रभृतीनपचपुच्छांश्चिन्वते । तन्नोपपद्यते
पूर्वोत्तरविरोधादथ हैकेषां ब्राह्मणं^२ भवति श्येनचिदग्नीनां
पूर्वा ततिरित्यथापरेषां^३ न ज्यायाः^४ चित्वा कनीयाः^५
चिन्वीतेत्यास्माकं^६ पक्षौ भवति । न ह्यपचः पतितुमर्हत्य-
रत्निना पक्षौ द्राघौयाः^७ भवतस्तस्मात्पचप्रवयाः^८ सि
१० वयाः^९ । व्याममाचौ पक्षौ च पुच्छं च भवतीति ।
नापचपुच्छः श्येनो विद्यते । न चासप्तविधस्य पचपुच्छानि
विद्यन्ते न च सप्तविधं चित्वैकविधप्रसङ्गस्तस्मात्सप्तविध एव
प्रथमोऽग्निर्भेदान्वर्जयेदधरोत्तरयोः पार्श्वसंधानं भेदा
इत्युपदिशन्ति । तदग्न्यन्तेषु न विद्यते^{१०} न सक्तिपार्श्वयोः ।
१५ साहस्रं चिन्वीत प्रथमं चिन्वान इति^{११} । पञ्चमायां वा चितौ

१ ०शेनैवैके T.

२ See XXIV. 5: 188. 14.

३ ०थापरं M.

४ ब्राह्मणं ins. U on the margin; the brāhmaṇa is found T. S.

V. 2. 5. 1.

५ विद्यते U.

६ See T. S. V. 6. 8. 2.

संख्यां^१ पूरयेद्द्विगताश्चेच्चिकौर्षत्यञ्च चोडाभिर्नाकसदः^२ समान-
संख्यं^३ प्रतीयात् । ॥ ५ ॥

पशुधर्मो^४ ह वा अग्निर्यथा ह वै पशोर्दक्षिणेषामस्थ्यां
यदक्षिणं पार्श्वं तदुत्तरेषामुत्तरं यदुत्तरेषां दक्षिणं तदक्षिणे-
षामुत्तरं यदवाक्^५ चोर्ध्वं^६ च^७ तत्समानमेवमिष्टकानां^८ ५
रूपाण्युपदध्याद्या दक्षिणावृतो लेखास्ता दक्षिणत उपदध्या-
त्स्यावृत उत्तरत^९ ऋजुलेखाः पश्चाच्च^{१०} पुरस्ताच्च भवन्ति ।
त्र्यालिखिता मध्ये । ऽथ या विषयस्या^{११} यथा ह वै पशोः
पृष्ठवत्पशो नैवैकस्मिन्पार्श्वे व्यतिरेकेण वर्तते नैवापरस्मिन्नेवं
तासामुपधानं प्रतीयादथापि ब्राह्मणं^{१२} भवति प्रजापतिर्वा १०
अथर्वाग्निरेव दध्यङ्गायर्वणस्तसेष्टका अस्थानीति^{१३} तस्माद्व-
हिस्रत्वं चेच्चिनुयान्तन्वोपलथममधैरात्मोपलथममध्यात्संदध्यात्प्राञ्च-
मेनं^{१४} चिनुत इति विज्ञायते । ऽमृन्मयीभिरनिष्टकाभिर्न^{१५}

१ om. M.

२ ०शतांश्चे U, ०शतांश्चे० B. — ०चोडानाकसदः M.

३ ०खं H U, ख्यां M, ०ख्याः B.

४ ०धर्मा B M U.

५ यदवांचं M; यदवाक् चो० B.

६ Thus H M U, पश्चात् B.

७ Thus with T; विषय० my copies.

८ T. S. V. 6. 6. 3.

९ Some of the MSS. write (as Lāṭy. I. 5, 7.) उपलथ्य or लथ्य, some (as Drāhy. II. 1. 10.) उपलथ्य ।

१० ०योभिरिष्टकाभि० M B.

संख्यां पूरयेदिष्टकचिद्वा^१ अन्यो ऽग्निः पशुचिदन्य इत्येतस्मा-
 द्वाङ्मणात्पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्विक्रियते
 यत्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियत^२ इति च^३ । लोकवाधीनि^४
 द्रव्याण्यवटेषूपदध्यान्^५ ण्डलमृषभं विकर्णी^६ मितौष्टकासु^७ लक्ष्माणि
 प्रतीयादिष्टकामन्त्रयोरिष्टकाव्यतिरेके लोकपृणाः संपद्यन्ते
 परिमाणाभावादतीतानेव^८ वेष्टकागणानत्रोपदध्यात्पञ्च^९
 लोकपृणा^१ मन्त्रव्यतिरेके ऽक्ताः शर्कराः संधिषूपदधा-
 त्राचीरुपदधाति प्रतीचीरुपदधातीति गणेषु रीतिवादः^१
 प्राचीरुपदधाति प्रतीचीरुपदधातीति कर्तुर्मुखादः^१ पुरस्ता-
 १० दन्याः प्रतीचीरुपदधाति पञ्चादन्याः प्राचीरित्यपवर्गश्चतुरश्रा-
 खेवैतदुपपद्यते^१ ॥ ई ॥

न खण्डासुपदध्यान्^१ भिन्नासुपदध्यान्^१ कृष्णासुपदध्यान्^१
 जीर्णासुपदध्यान्^१ लक्ष्मासुपदध्यान्^१ खयमादृणाः^१ खयंचिता-
 वुपदध्याद्^१ ध्वं प्रमाणमिष्टकानां जानोः पञ्चमेन कारयेदर्धेन

१ See T. S. I. 5. 8. 2.

२ यत इति B U, but we have one single citation : T. S. V. 2.

10. 1.

३ om. H.

४ With व my copies : T. with व ।

५ विकर्णी is, according to the Mahāgnisarvasva, विशाखकर्णी स्त्री ।

६ Thus B U, 'तीतानेवे' M, H is incompl. T reads as M, inserting, moreover, एव after 'गगान्' ।

७ Thus H, लक्ष्मासु. M U ; लक्ष्माणसु. T.

नाकसदां पञ्चचोडानां च^१ यच्छोषपाकाभ्यां प्रतिहृसेत्^१
 पुरीषेण तत्संपूरयेत्पुरीषस्यानियतपरिमाणत्वाद्वा^२याममात्री
 भवतीति गार्हपत्यचितेर्विज्ञायते^३ चतुरश्रेत्येकेषां^४ परिमण्ड-
 लेत्येकेषां^५ चतुरश्रं सप्तधा विभज्य तिरश्चीं त्रेधा विभजे-
 द^६परस्मिन्प्रस्तार उदीचीरुपदधाति^७ समचतुरश्राश्चेदुपदध्या-
 द्यायामषष्ठेनेष्टकाः कारयेच्चतुर्थेन तृतीयेनेति^८ तासां नव
 प्रथमा द्वादश द्वितीया इति पूर्वस्मिन्प्रस्तार उपदधाति^९
 पञ्च तृतीयाः षोडश प्रथमा इत्यपरस्मिन्परिमण्डलायां
 यावत्संभवेत्तावत्समचतुरश्रं कृत्वा तन्नावधा विभजेत्तद्धीः^{१०}स्ति-
 धात्रिधेत्यपरं^{११} प्रस्तारं^{१२} तथोपदध्याद्यथा प्रध्वनीकेषु सक्तयो^{१३}
 भवन्ति^{१४} धिषण्या एकचित्तीकाश्चतुरश्राः परिमण्डला वा^{१५}
 तेषामाग्नीध्रीयं नवधा विभज्यैकस्या स्थाने ऽग्निानमुपदध्याद्य
 होतुर्धिषण्यं^{१६} नवधा विभज्य पूर्वाः^{१७}स्तिभागानेकैकं द्वेधा
 विभजेद्येतरान्नवधानवधा विभज्य मध्यमपूर्वौ^{१८} द्वौ^{१९} भागौ
 समस्येद्य मार्जालीयं त्रेधा विभज्य पूर्वापरौ^{२०} भागौ पञ्चधा^{२१}
 विभजेदुत्थमस्यना सः^{२२}सृज्येष्टकाः कारयेदिति^{२३} संवत्सरभृत^{२४}
 एवैतदुपपद्यते न रात्रिभृत^{२५} एवमस्य मन्त्रवती चितिकृप्तिश्च-

१ Thus U and T; ० सेत् H M B.

२ ० परस्मिन्प्रस्तारे M B.

३ धिषण्यं H M.

४ द्वौ M.

५ See X. 12 : 11, 13.

न्दश्चितं^१ त्रिषाहसस्य परस्ताच्चिन्वीत कामविवेकात्तस्य रूपं
शेनाकृतिर्भवतीति^२ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवति^३ शेनचितं चिन्वीत सुवर्गकाम इत्या-
कृतिर्द्वैविध्यं^४ चतुराश्रात्मा शेनाकृतिश्च^५ विज्ञायत उभयं^६
ब्राह्मणं^७ पञ्च दक्षिणायाः ओण्यासुपदधाति पञ्चोत्तरस्यां^८
वस्तो वय इति दक्षिणे ऽःस उपदधाति^९ वृष्णिर्वय इत्युत्तरे^{१०}
व्याघ्रो वय इति दक्षिणे पञ्च उपदधाति^{११} सिंहो वय
इत्युत्तरे^{१२} पुरुषो वय इति मध्य इति चाथापरं^{१३} वयसां वा
एष प्रतिमया चीयते यदग्निरित्युत्पततां ह्यायथेत्यर्थः^{१४}
समचतुराश्रभिरग्निं चिनुते^{१५} दैव्यस्य च मानुषस्य च व्यावृत्त्या
इति मैत्रायणीयब्राह्मणं^{१६} भवति^{१७} तस्येष्टकाः कारयेत्पुरुषस्य
चतुर्थेन पञ्चमेन षष्ठेन दशमेनेत्यथाग्निं विमिमीते^{१८} यावान्पुरुष
ऊर्ध्ववाजस्तावदन्तराले वेणोश्चिद्रे^{१९} करोति मध्ये तृतीयं^{२०}

१ See XVII. 28 : 306. 8. and XXVI. 28 : 311. 5.

२ H adds प्रकृतित्वात् and thus also T, but see the comm.:
इतिकरणः परिभाषासमाप्तरर्थः ।

३ See T. S. V. 4. 11. 1.

४ The first brāhmaṇa is found T. S. V. 3. 1. 5. (cp. Baudh.
X. 38: 36. sqq.) the second T. S. V. 5. 3. 2.

५ U and Mahāgnisarv. ins. पञ्चोरेव वीर्यं दधाति ।

६ Thus my copies ; चिन्वीत T.

७ I have not been able to trace this passage in the agniciti-
brāhmaṇa of our Maitrāyaṇī Saṃhitā.

८ Thus M ; वेणोः चिद्रे H U, वेणोश्चिद्रे B and Thibaut.

यदमुत्र सन्ध्या करोति तदिह वेणुना करोति । तस्यात्मा
 समचतुरश्रश्चत्वारः पुरुषाः । पक्षः समचतुरश्रः पुरुषः । स तु
 दक्षिणतो ऽरन्निना द्राघीयानेतेनोत्तरः पक्षो व्याख्यातः । पुच्छः
 समचतुरश्रः पुरुषस्तमवस्तात्प्रादेशेन^१ वर्धयेदेव^२ सारन्निप्रादेशा
 सप्तविधः संपद्यत । उपधाने पचाग्रादुत्तरतः पुरुषत्ततीयवेलायां
 चतस्रः पञ्चम्यस्तासामभितो द्वे द्वे पादेष्टके । ततो ऽष्टौ चतुर्थ्यः ।
 पक्षगेष^३ षड्भागीयाभिः प्रच्छादयेदेतेनोत्तरः पक्षो व्याख्यातः ।
 पूर्वापरयोः पुच्छपार्श्वयोश्चतुर्भागीया उपदध्यादक्षिणोत्तरयोः
 पादेष्टकाः । गेषमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रच्छादयेदेष दिशतः
 प्रस्तारो । ऽपरस्मिन्प्रस्तारे पचाग्रादुत्तरतो ऽर्धव्यायामवेलायां
 तिस्रस्तिस्रः षष्ठ्यो द्वे द्वे द्विपदे इति विपर्यासमुपदध्यात्तथोत्तरे^१ ।
 दक्षिणस्याः श्रेण्यां नव षष्ठ्यश्चतुरश्रकृतास्तथोत्तरस्यां । नवनव
 षष्ठ्यो द्वे द्वे द्विपदे इति दक्षिणाद^२सादोत्तराद^२साद्विपर्या-
 समुपदध्याच्छेगमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रच्छादयेदेष दिशतः
 प्रस्तारो व्यत्यासं चिनुयाद्यावतः प्रस्ताराः श्विकीर्षेत् ॥ ८ ॥ १५

अथापरः । पुरुषस्य पञ्चम्यस्ता एवैकतो ऽध्यर्धास्तासामर्धाः
 पाद्याश्चोपधाने पूर्वापरयोः पक्षपार्श्वयोरर्धेष्टका उदीचीरूप-
 ध्यात्तथोत्तरे । दक्षिणोत्तरयोः पुच्छपार्श्वयोश्चतस्रश्चतस्रो^३
 ऽध्यर्धा उदीचौः । पुच्छस्यावस्ताच्चतस्रो ऽर्धेष्टका उदीचीस्ता-

१ अधस्तात् instead of अवस्तात् M.

२ ०दध्यादेवमुत्तरे B.

३ पुक्षपक्षयोः B.

सामभितो द्वे पादेष्टके^१ जघनेन पुच्छाव्यययोरेकैकामर्धेष्टकां^२
 प्राचीः^३ शेषमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रच्छादयेदेष द्विशतः
 प्रस्तारो^४ ऽपरस्मिन्प्रस्तार आत्मसन्निधौ चतस्रः^५ पादेष्टका
 उपदध्यान्तासामभितो द्वे द्वे अर्धेष्टके^६ पूर्वस्मिन्ननीके पञ्च^७
 ५ पचाग्रयोस्तिस्तिस्तिस्ति ऽध्यर्धा उदीचीस्तासामन्तरालेष्वेकैका-
 मर्धेष्टकां प्राचीः^८ शेषमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रच्छादयेदेष
 द्विशतः प्रस्तारो^९ व्यत्यासं चिनुयाद्यावतः प्रस्ताराः^{१०} श्विकीर्षत्^{११}
 ॥ ६ ॥^{१२}

अथ वक्रपक्षो व्यस्तपुच्छस्तस्त्रेष्टकाः कारयेत्पुरुषस्य चतुर्थ-
 १० स्तासामर्धाः पाद्याश्च^{१३} नित्यमह्णयापच्छेदनमनादेशे^{१४} पादेष्ट-
 काश्चतुर्भिः^{१५} परिगृह्णीयादर्धपदेन पदेनाध्यर्धपदेन पदसवि-
 शेषेणेति^{१६} ते द्वे यथा दीर्घसः^{१७} स्त्रिष्टे स्थातां तयार्धेष्टकां
 कारयेदथाग्निं विमिमीत^{१८} आत्मा द्विपुरुषायामो दशपदव्या-
 सस्तस्य दक्षिणादः^{१९} सादुत्तरतो ऽध्यर्धप्रक्रमे लक्षणं करोत्ये-
 १५ वमपरतस्तयोरुपरिष्ठात्सन्ध्यां नियम्या^{२०} समपच्छिन्धादेतेने-
 तरासाः^{२१} सक्तीनामपच्छेदा व्याख्याताः^{२२} स आत्मा^{२३} शिरो

१ पुच्छा० U, पुच्छपार्श्वयो० M.

२ पादेषु M; T om.

३ Here ends probably the third adhyāya ; no indication of it is found in my copies.

४ ०चेति B U H.

५ ०ष्टकांचतुर्भिः my copies.

६ Between नियम्य and अःसम् M ins. अनुसन्धि ।

ऽर्धषष्ठपदायाममर्धपुरुषव्यासं^१ तस्याऽसौ प्रक्रमेणप्रक्रमेणा-
 पच्छिन्द्यात्पुच्छस्य षट्पदा प्राची द्विपुरुषोदीची^१ तस्य पूर्वं
 सक्ती त्रिभिस्त्रिभिः प्रक्रमैरपच्छिन्द्यात्पुच्छो द्वादशपदायामो
 दशपदव्यासस्तस्य मध्यात्प्राञ्चि^१ षट् पदानि प्रक्रम्य शङ्कुं
 निह्न्याच^१ क्रोणोरेकैकमथैन^१ सन्ध्या परिचिनुयादन्तसन्ध्या- ५
 मपच्छिद्य तत्पुरस्तात्प्राञ्चं दध्यात्स निर्णाम^१ एतेनोत्तरस्य
 पञ्चस्य निर्णामो व्याख्यातः^१ पचाग्रयोः प्रक्रमप्रमाणानि पञ्च-
 पञ्च चतुरश्राण्यनूचीनानि कृत्वा सर्वाण्यवाञ्चमत्तण्यापच्छिन्वा-
 दध्यान्पुच्छरेदेव^१ सारत्तिप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^१ उपधाने
 शिरसो ऽप्यथे चतुर्थीमुपदध्याद्ध^१ समुखीं पुरस्तात्पादेष्टके १०
 अभितस्तयोरवस्तादभितस्तिस्रस्तिस्रश्चतुरश्रपाद्याः^१ शेषे पादे-
 ष्टका^१ अपि वा शिरसो ऽप्ये ह^१ समुखीमुपदध्यात्तस्य अव-
 स्ताच्चतुर्थीमुपदध्यात्पादेष्टके अभितस्तयोरवस्तादभितस्ति-
 स्रस्तिस्रश्चतुरश्रपाद्याः^१ शेषे पादेष्टकाः^१ शिरसो ऽवस्तात्पञ्च
 पादेष्टका व्यतिषक्ता उपदध्यात्तथा पुच्छस्य पुरस्ताद्यद्यदपच्छिन्नं १५
 तस्मिन्नर्धेष्टकाः पादेष्टकाश्चोपदध्यात्क्षेपमग्निं चतुर्भागीयाभिः
 प्रच्छादयेत्पाद्याभिः सार्धाभिः संख्यां पूरयेद्देव^१ द्विशतः^१
 प्रस्तारो^१ ऽपरस्मिन्प्रस्तारे ह^१ समुखीश्चतस्रश्चतसृभिः पादेष्ट-
 काभिः संयोजयेद्यथा दीर्घचतुरश्र^१ संपद्यते^१ तत्तिर्यक्

१ प्राञ्चं M.

१ These three words not in B; T omits them.

स्वयमावकाश उपदध्याद्द्वयमुख्यौ प्रतीचौ पुच्छायये^१
 ऽर्धपदेनात्मनि विशये^१ तथोरवस्तादभितस्त्रिः पादेष्टकाः
 प्राङ्मुखीरुपदध्यात्पुच्छस्यावस्तात्पञ्चदश पादेष्टका व्यतिषक्ता
 उपदध्यात्पादेष्टके अर्धेष्टकेति पक्षपक्षाणां प्राचीर्यत्यामं
 ५ चितुर्थाद्विशये यदपच्छिन्नं तस्मिन्नर्धेष्टकाः पादेष्टकाश्चोपदध्या-
 च्छेषमग्निं चतुर्भागीयाभिः प्रच्छादयेत्पाद्याभिः सार्धाभिः
 संख्यां पूरयेत् ॥ १० ॥

अथापरः^२ पुरुषस्य पञ्चमीभिः शतमशीतिः सप्तार्धं च
 सारनिप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^३ तासां पञ्चाशद्वे चात्मन्यर्ध-
 १० चतुर्थः^४ शिरसि^५ पञ्चदश पुच्छे^६ ऽष्टपञ्चाशत्सार्धा देक्षिणे
 पक्ष उपदध्यात्तथोत्तरे^७ ऽर्धयायामेन सक्तौनामपच्छेदः^८
 संनतं पुच्छं^९ पक्षयोस्त्रिभिस्त्रिभिररनिभरपनामो^{१०} ऽध्यर्थाभिः^{११}
 षट्षट् पक्षाणि कुर्यादाकृतिः शिरसो नित्यथिष्टकानां विकाराः^{१२}
 पुरुषस्य पञ्चम्यस्ता एवैकतो ऽध्यर्धास्ता एवैकतः सपादाः^{१३} पञ्चम-
 १५ भागीयायाः पाद्याः सार्धास्तथाध्यर्धायास्तथोश्चाष्टमभागौ^{१४} तथा
 श्लेषयेद्यथा तिस्रः सक्तयो भवन्ति^{१५} पञ्चमभागीयायाश्चाष्टम्यस्तानि
 दशात्मनि पञ्चमभागीयाः सार्धा उपदध्यात्तथा पुच्छे^{१६} पक्षयो-
 श्चाध्यर्धाः सार्धाः^{१७} शिरसि याः संभवन्त्यपरस्मिन्प्रस्तारे पुर्वयोः

१ पुच्छस्यायये U.

२ परं M.

३ तुर्थाः B.

४ Thus B, अध्यर्थाभिः M U, अध्यर्थाभिः T.

५ स्तथाध्यर्थायां M U.

पक्षाण्ययोरेकैकामुभयौमुपदध्यादेकैकामपरयोर्द्विदे शिरसः
 पार्श्वयोः^१ पुच्छस्यावस्तादध्यर्धाः प्राचीर्यथावकाशं^२ पार्श्वयोः पाद्याः
 साष्टमभागाः^३ पचथोश्चाध्यर्धाः सावयवाः^४ शेषं यथायोगं
 यथासंख्यं यथाधर्मं^५ चोपदध्यात्^६ ॥ ११ ॥

कङ्कचित्^७ एतेनात्मा पुच्छं च व्याख्यातः^८ शिरसि
 पञ्चोपदध्यात्तस्याकृतिर्याख्याता^९ सप्तपञ्चाशद्वर्षिणे पक्ष उपद-
 ध्यात्तथोत्तरे^{१०} व्यायामेन सप्रादेशेन पचयोरपनामः^{११} पञ्चम-
 भागीयार्ध्याभिः षट्षट् पक्षाणि कुयादध्यर्धावग्निव्यते^{१२} तथा
 पुच्छस्यावस्तात्पादावरन्निमात्रावरत्यन्तरालौ प्रादेशव्यासौ
 भवतस्तयोरवस्तादभितो द्वौद्वावष्टमभागौ प्राग्भेदावुपदध्यादेव^{१३}
 सारन्निप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^{१४} ऽथेष्टकानां विकाराः^{१५}
 पञ्चमभागीयाः सावयवाः^{१६} पादेष्टकां^{१७} चतुर्भिः^{१८} परिगृह्णी-
 यादर्धप्रादेशेनाध्यर्धप्रादेशेन प्रादेशेन प्रादेशसविशेषेणेत्यध्य-
 र्धेष्टकां^{१९} चतुर्भिः^{२०} परिगृह्णीयादर्धव्यायामेन द्वाभ्यामरन्निभ्या-
 मरन्निमविशेषेणेति^{२१} ताः षट्^{२२} तासां चतुरश्रपाद्याः साष्टम-
 भागाः पादयोरुपधाय शेषं यथायोगं यथासंख्यं यथाधर्मं^{२३}
 चोपदध्यात्^{२४} ॥ १२ ॥

१ ०भागीयाः M.

२ यथाधर्मं my copies throughout.

३ See XVII. 28 : 307. 1.

४ शिरसौ नित्या ins. M.

५ पादेष्टकाश्चतुर्भिः M.

अलजचित^१ एतेनात्मा शिरः पुच्छं च व्याख्यातं पदा-
 वपोद्धृत्य^१ त्रिषष्टिर्दक्षिणे पक्ष उपदध्यात्तयोत्तरे^१ पुरुषेण
 पक्षयोरपनामो^१ ऽपरस्मादपनामात्पञ्चमरत्निं मिला तस्मि-
 न्स्यद्यां नियम्यापरं पक्षपक्षापच्छेदमन्वायच्छेदेवं^२ पञ्च पञ्चम्यः
 ५ सार्था उद्धृता भवन्ति^१ पादेष्टकामपनाम^२ उपधाय तासां
 चतुरश्रपाद्याः साष्टमभागा अपोद्धृत्य शेषं^३ यथायोगं
 यथासंख्यं यथाधर्मं चोपदध्यात्^१ ॥ १३ ॥

प्रउगचितं चिन्वीतेति^४ यावानग्निः सारत्निप्रादेशस्ता-
 वप्रउगं कृत्वा तस्यापरस्याः करण्य द्वादशेनेष्टकास्तर्ध्वस्थाः
 १० कारयेत्तासामर्थाः पाद्याश्च^१ तासां द्वे अर्धेष्टके बाह्यसविशेषे^५
 चुबुक उपदध्यादर्ध्याश्चान्तयोः^१ शेषमग्निं वृहतीभिः^६ प्रच्छा-
 दयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेदपरस्मिन्प्रस्तारे ऽपरस्मिन्ननीके
 सप्तचत्वारिंशत्यादेष्टका व्यतिषक्ता उपदध्याच्चुबुक एकां
 शूलपाद्यां^७ दौर्ध्वं चेतरे चतस्रः स्वयमावृणावकाश उपदध्या-
 १५ दर्ध्याश्चान्तयोः^१ शेषमग्निं वृहतीभिः प्राचीभिः प्रच्छादयेद-
 र्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेत्^१ ॥ १४ ॥

१ See XVII. 28 : 307. 4.

२ पक्षपक्षमपक्षे० M, पक्षयनापक्षे० B.

३ पादेष्टकानामवनाम B.

४ Thus (not शेषा as T) my copies

५ See XVII. 28 : 307. 7.

६ Thus my copies ; बाह्यविशेषे T.

७ M ins. प्राचीभिः, rightly ?

८ Not given by T in the text.

उभयतः प्रउगं चिन्वीतेति^१ यावानग्निः सारत्निप्रादेश-
 स्तावदुभयतः प्रउगं कृत्वा^२ नवमेन तिर्यङ्मान्याः प्रउगचितोक्ता
 विकारास्तथोपधानमपरस्मिन्प्रस्तारे चुबुकयोर्दे पादेष्टके
 उपदध्यात्सन्धन्तयोश्च दीर्घपाद्ये^३ दीर्घे चेतरे च^४ चतस्रः स्वय-
 मादृशावकाश्च उपदध्यादर्ध्याश्चान्तयोः^५ शेषमग्निं वृहतीभिः
 प्राचौभिः^६ प्रच्छादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेत्^७ ॥ १५ ॥
 चतुर्थः ॥

रथचक्रचितं चिन्वीतेति विज्ञायते^१ द्वयानि तु^२ खलु
 रथचक्राणि भवन्ति साराणि च प्रधियुक्तानि चाविशेषात्ते
 मन्यामहे^३ अन्यतरस्याकृतिरित्यग्निं विमिमौते^४ यावानग्निः^५
 सारत्निप्रादेशस्तावतीं भूमिं परिमण्डलां कृत्वा तस्मिन्यावत्सं-
 भवेत्तावत्समचतुरश्रं^६ कृत्वा तस्य करणा द्वादशेनेष्टकाः कार-
 येत्तसा^७ षट् प्रधावुपधाय शेषमष्टधा विभजेदपरं^८ प्रस्तारं
 तथोपदध्याद्यथा प्रधनीकेषु सक्तयो भवन्त्यथापरः^९ पुरु-
 षार्धात्पञ्चदशेनेष्टकाः समचतुरश्राः कारयेन्मानानार्थास्तासां द्वे^{१०}
 शते पञ्चविंशतिश्च सारत्निप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^{११}
 तास्वन्याश्चतुःषष्टिमावपेत्ताभिः समचतुरश्रं करोति^{१२} तस्य

१ See XVII. 28 : 307. 9.

२ Not in the text as given by T.

३ तावत् not in the text of T.

४ After विभजेत् U ins. (probably taken from the bhāṣya):
 अस्मिन्प्रस्तारे चतुरश्रसत्तीरवान्तरदेशात्पतिसंपादयेद् ।

५ After भवन्ति U ins. इति ।

षोडशेष्टका^१ पार्श्वमानौ भवति^१ त्रयस्त्रिंशदतिश्रित्यन्ते^१
 ताभिरन्तान्स्वर्गशः परिचितुयाक्षाभिः षोडश मध्यमाश्चतुःषष्टि-
 रराश्चतुःषष्टिर्वदिर्नेमिः शेषा^१ नाभिमन्ततः परिलिखेन्नेमि-
 मन्ततश्चान्तरतश्च^१ परिलिख्य नेमिनाभ्योरन्तरालं द्वात्रिंशद्भु
 ५ विभज्य विपर्यासं भागानुद्धरेद्देवमवाप उद्धृतो भवति^१ नेमिं
 चतुःषष्टिं कृत्वा व्यवलिख्य मध्ये परिक्रषेत्ता^१ अष्टाविंशतिशतं^१
 भवन्त्यराश्चतुर्धाचतुर्धा^१ नाभिमष्टधा विभजेद्देष प्रथमः
 प्रस्तारो^१ ऽपरस्मिन्प्रस्तारे नाभिमन्ततश्चतुर्थवेलायां परि-
 क्रषेन्नेमिमन्तरतो^१ नेमिमन्तरतश्चतुःषष्टिं^१ कृत्वा व्यवलिखेद्दराणां
 १० पञ्चधा विभाग आ परिकर्षणयोर्नेम्यामन्तरालेषु द्वे द्वे नाभ्या-
 मन्तरालेष्वेकैकां^१ यच्छेषं नाभेस्तदष्टधा विभजेत्स एष षोड-
 शकरणः सारो रथचक्रचित्^१ ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

द्रोणचितं चिन्वीतेति विज्ञायते^१ द्वयानि तु^१ खलु
 द्रोणानि भवन्ति^१ चतुरश्राणि च^१ परिमण्डलानि चावि-

१ °ष्टकाः my copies.

२ °मिमन्ततः पर्यस्य तस्य परिलिखेन्नेमि० M, B om. परिलिख्य, U has तत्र
 after परिलिख्य; ep. XVII. 29 : 307. 16.

३ Thus T and U; अष्टाविंशच्छतं B, अष्टाचत्वारिंशच्छतं M.

४ Thus U M; विभजेन् instead of the second चतुर्धा B T.

५ नेम्यन्तरतः U, नेम्यन्त० M, नेमिमन्तत० B.

६ °चक्रः B M.

७ See XVII. 29 : 308. 3.

८ Only in U B.

९ Only in U.

१० om. B.

शेषात्ते मन्यामहे । अन्यतरस्याकृतिरित्ययाग्निं विमिमीते ।
 चतुरश्र आत्मा भवति । तस्य त्रयः पुरुषास्त्रिभागोनाः
 पार्श्वमानी । पश्चात्सर्वभवति । तस्यार्धपुरुषो दशाङ्गुलानि च^१
 प्राची । त्रिभागेनः पुरुष उदीचीत्येव^२ सारत्निप्रादेशः
 सप्तविधः संपद्यते । ऽयेष्टकानां विकाराः । पुरुषस्य षष्ठ्यस्ता^३
 एवैकतो ऽध्यर्धास्तासामर्ध्यास्तिर्यग्भेदाः पुरुषस्य चतुर्थ इति ।
 तासां त्वरुश्रोणन्तरालयोः षट् षष्टीरुपधाय शेषमग्निं
 बृहतीभिः प्रच्छादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेदपरस्मिन्प्रस्तारे
 दक्षिणे ऽऽसे ऽध्यर्धामुदीचीमुपदध्यात्तयोत्तरे । पूर्वस्मिन्न-
 नीके षड्भागीया उपदध्यादक्षिणोत्तरयोस्त्वतुर्भागीयास्त्वरोः^४
 पुरस्तात्याश्चयोर्दे चतुर्भागीये उपदध्यात्तयोरवस्तादभितो देदे
 अर्ध्यर्धे विषूची । तयोरवस्तान्मध्यदेशे^५ दे^६ षष्ठ्यौ प्राच्यौ ।
 शेषमग्निं बृहतीभिः प्राचीभिः^७ प्रच्छादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां
 पूरयेत् ॥ १७ ॥

अथापरः । पुरुषस्य षोडशीभिर्विंशशत^८ सारत्निप्रादेशः^९
 सप्तविधः संपद्यते । तामामेकामपोद्धृत्य शेषाः परिमण्डलं
 करोति । तत्पूर्वेण रथचक्रचिता व्याख्यातः^{१०} षोडशीं पुरस्ता-

१ Only in U.

२ इति om. U.

३ मध्येदेशे B.

४ om. B.

५ om. U.

६ End of sixth adhyāya ?

७ विंशशतं B. विंशतिशतं M.

द्विग्रय उपधाय तथा सह मण्डलं^१ परिलिखेद्यदवस्तादपच्छिन्नं
 तत्पुरस्तादुपदध्यात्प्रधीनाः सप्तधा विभागः^२ । प्रधिमध्यमाः
 प्रक्रमव्यासा भवन्ति^३ । चतुरश्राणामर्धाभिः संख्यां पूरयेद-
 परस्मिन्प्रस्तारे प्रधिमध्यमामोष्ठ उपधाय यदवस्तान्तद्वेधा
 विभजेत्^४ एष नवकरणो द्रोणचित्परिमण्डलः^५ । समूह्य-
 परिचाय्यौ^६ पूर्वेण रथचक्रचिता व्याख्यातौ । समूह्यस्य दिक्षु
 चात्वालान्खानयित्वा तेभ्यः पुरीषः समूह्योपदध्यात्परिचाय्य
 दृष्टकानां देशभेदस्तः^७ सर्वाभिः प्रदक्षिणं परिचिनुयात् ।
 ॥ १८ ॥ सप्तमः ॥

- १० अग्निमानचितं चिन्वीतेति विज्ञायते^१ । सर्वमग्निं चतुरश्रा-
 न्यञ्जदश भागान्कृत्वा तेषामाख्यातमुपधानं^२ । त्रिभिर्भागैर्भा-
 गार्धव्यासं^३ दीर्घचतुरश्रं विहृत्य पूर्वस्थाः करण्य मध्याच्छ्रोणी^४
 प्रत्यालिख्यान्तावुद्धरेत्तस्य दशधा विभागस्तानि विप्रगतिः सर्वो
 ऽग्निः संपद्यते^५ । परस्मिन्प्रस्तारे प्रउगमध्ये^६ ऽनूचीनं विभजे-
 १५ त्तस्य षड्धा विभागस्ते द्वे पार्श्वयोरुपदध्याद्वागवतीयायामाश्व-
 तुर्यव्यासाः कारयेत्तासामर्धास्तिर्यग्भेदास्ता अन्तयोरुपधाय

१ परिमण्डलं M.

२ See XVII. 29 : 309. 6, 8.

३ See XVII. 30 : 309. 1.

४ भागार्धं om. B.

५ Thus my copies (cp. the bhāṣya) ; चर्धाच्छ्रोणी Thibaut.

६ प्रधिमध्ये B.

शेषमग्निं बृहतीभिः प्राचीभिः प्रच्छादयेदर्धवृष्टकाभिः संख्यां
 पूरयेदूर्ध्वप्रमाणमग्नेः पञ्चमेन वर्धयेत्तत्सर्वं त्रैधा विभज्य
 द्वयोर्भागयोश्चतुर्थेन वा नवमेन^१ वा चतुर्दशेन वेष्टकाः
 कारयेत्ताभिश्चतस्रो वा नव वा चतुर्दश^२ वा^३ चित्तीरुपधायां
 शेषमवाञ्चमक्ष्णयापच्छिन्द्यादर्धमुद्धरेत्तस्य नित्यो विभागो^४
 यथायोगमिष्टकानां ह्रासवृद्धौ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

कूर्मचितं चिन्वीत यः कामयेत ब्रह्मलोकमभिजयेयमिति
 विज्ञायते^१ । द्वयाः खलु कूर्मा भवन्ति वक्राङ्गाश्च परिमण्ड-
 लाश्चविशेषात्ते^२ मन्यामहे^३ । अन्यतरस्थाकतिरित्यथाग्निं विमि-
 मीते । चतुरश्र आत्मा भवति । तस्य दश प्रक्रमाः पार्श्वमानौ^४
 भवति । तस्य द्वाभ्यांद्वाभ्यां प्रक्रमाभ्यां^५ सक्तौनामपच्छेदः ।
 पूर्वस्मिन्ननौके प्रक्रमप्रमाणानि चत्वारि चतुरश्राणि कृत्वा तेषां
 ये अन्ये ते अक्ष्णयापच्छिन्द्यादेवं दक्षिणत एवं पश्चादेव-
 सुत्तरतः । स आत्मा । शिरः पञ्चपदायाममर्धपुरुषव्यासं ।
 तस्याऽसौ प्रक्रमेणप्रक्रमेणापच्छिन्द्यात्सत्त्वपच्छेदे^६ पादा-^७
 नुन्नयेत्तस्य द्विपदाक्ष्णया तिरश्ची तद्विगुणायाममनूची । तस्य
 द्विपदाक्ष्णया पूर्वमऽसमपच्छिन्द्यादेतेनेतरेषां पादाना-

१ पञ्चमेन M.

२ वधीरुपधाय M.

३ See XVII. 30 : 309. 6.

४ परिमण्डलांगा U.

५ प्रक्रमेण once M.

- मपच्छेदा व्याख्याता^१ अपरयोः पादयोरपरावृत्तावपच्छि-
 न्नादेव^२ सारत्विग्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^३ तस्येष्टकाः कार-
 येत्युक्तस्य चतुर्थस्तासामर्थाः^४ पाद्याश्चाध्यर्धपाद्याश्चतुर्भिः^५
 परिगृह्णीयात्प्रक्रमेण द्वाभ्यां पदाभ्यां पदसविशेषेणेति^६ ते द्वे^७
 ॥ यथा दीर्घसंस्थिते स्यातां तथैकां कारयेद्विपदाद्यणार्धेन
 समचतुरश्रमेकामुपधाने शिरसो ऽग्रे चतुरश्रमुपदध्याङ्क^८-
 समुख्याववस्तात्पञ्चपञ्च चतुरश्र द्वे द्वे पादेष्टके इति पादेषू-
 पदध्याद्यद्यदपच्छिन्नं तस्मिन्नर्धेष्टका^९ उपदध्याच्छेषमग्निं^{१०} चतुर्भा-
 गीयाभिः प्रच्छादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेदपरस्मिन्प्रस्तारे
 १० शिरसो ऽग्रे ह्रस्वमुखीमुपदध्यात्पादेष्टके अभितस्तयोरवस्ताद-
 भितो द्वे द्वे अर्धपाद्ये^{११} विषूची^{१२} तयोरवस्तादभितश्चेदसंस्थिते
 द्वे पादेष्टके^{१३} द्वे द्विपदे तिस्रस्तिष्ठो ऽर्धेष्टका इति पादेषू-
 पदध्याद्यद्यदपच्छिन्नं तस्मिन्नर्धेष्टकाः पदेष्टकाश्चोपदध्याच्छेषमग्निं
 चतुर्भागीयाभिः प्रच्छादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेत्^{१४}
 ॥ २० ॥ नवमः ॥

१ ०रपरावृत्तावप० M.

२ चतुर्थीस्ता० B, but cp, XXX. 10 : 403. 9.

३ ०ध्यर्धपाद्यां चतुर्भिः Thibaut, but cp. XXX : 10 : 403. 10.

४ om. T, but cp. l.c.

५ Thus M ; तस्मिन्नर्धेष्टकाश्चोप० B, and Thibaut ; तस्मिन्नर्धेष्टकाः पदेष्टका-
 श्चोप० U (rightly ? cp. XXX. 10 : 404. 16).

६ अर्धपा० T.

अथापरः^१ पुरुषस्य षोडशीभिर्विंशतः^२ सारत्विप्रदेशः
 सप्तविधः संपद्यते^३ तासां पञ्च षोडशीरपोद्धृत्य शेषाः परि-
 मण्डलं करोति^४ तदुत्तरेण द्रोणचिता व्याख्यातमथ ताः पञ्च
 षोडशस्ताभिरवान्तरदिक्षु पादानुन्मयेच्छिरः^५ पुरस्तात्तासां
 परिकर्षणं व्याख्यातं^६ प्रधौनाः सप्तधा विभागः^७ प्रधिमध्यमाः^८ ५
 प्रक्रमव्यासा भवन्ति^९ यदतिरिक्तः संपद्यते तच्चतुरश्राणा-
 मध्यर्धाभिर्योयुज्येतापरस्मिन्प्रस्तारे पादानाः शिरोवद्विभागः
 शिरसः पादवद्व्यासं चिनुयाद्यावतः प्रस्ताराः श्विकीर्षत्कूर्मस्यान्ते
 तनुपुरौषमुपदध्यान्मध्ये बज्रलमेतदेव^{१०} द्रोणे विपरौतमथ हैक
 एकविधप्रभृतीन्प्रउगादीन्ब्रुवते^{११} समचतुरश्रानेक आचा- १०
 र्यास्तस्य करण्णा दादग्नेष्टकाः कारयेत्तासामर्धाः पाद्याश्चाथा-
 श्वमेधिकस्याग्नेः पुरुषाभ्यासो नारत्विप्रदेशानां^{१२} प्राकृतो^{१३} वा
 त्रिगुणस्ति^{१४} स्तावो ऽग्निर्भवतीत्येकविंशो ऽग्निर्भवतीत्युभयं
 ब्राह्मणमुभयं ब्राह्मणम्^{१५} ॥ २१ ॥ दशमः ॥

॥ इति शुल्बसूत्रं समाप्तम् ॥

१ ० विंशतं B U, विंशतंशतं M.

२ Thus my copies; before शिरः Thibaut reads पञ्चम्याः^{१०} but the locat. cannot be correct and पञ्चम्यां would be superfluous.

३ Thus my copies; प्रधिमध्यः Thibaut, but cp. XXX. 18 : 411. 2.

४ एव only in U and in one of Thibaut's MSS.

५ Thus H U, प्रकृतौ B, ता M.

६ See XXVI. 10 : 285. 4, where, however, only the first brāhmaṇa is found.

अथातः प्रवरान्व्याख्यास्यामः । सप्तानामृषीणामगस्त्याष्ट-
 मानां^१ पक्षा भवन्ति । त्रयः पक्षा भृगूणां पञ्चार्षया वत्सा
 विदा आर्ष्टिषेणाश्चत्वार एवाङ्गिरसः कौमण्डा दीर्घतमा
 रौक्षायणा^२ गर्गाश्च । गर्गाणां आर्षेयो विकल्पो^३ विश्वा-
 ५ मित्रपक्षे^४ पूरणं द्वार्षेयाः । शुनकवसिष्ठा^५ एकार्षेया । अतो
 ऽन्ये त्रिप्रवरा भवन्त्येतेषु भृग्वङ्गिरसो भिन्नविवाह^६ कुर्वते
 न चेत्सप्तानार्षेया बहवः स्युरिति मतं बौधायनस्येति^६ ॥ १ ॥

अथातः^७ ऊर्ध्वानध्वर्धुर्दृणीते^८ ऽमुतो ऽर्वाचो होतेत्येष
 एवोभयोः सर्वत्रोद्देशो । द्वार्षेयसंनिपाते ऽविवाहस्त्यार्षेयाणां^९
 १० आर्षेयसंनिपाते ऽविवाहः पञ्चार्षेयाणामभमानप्रवरैर्विवाह^९ ।

१ ०णाभागस्त्याष्ट० Be U.

२ रौक्ष्या० G M T.

३ ०वंशे Be U.

४ शुनकावसिष्ठा BU.

५ According to the Pravaramañjari the reading भिन्न० is also admissible.

६ Here ends the first k. according to Be U; according to the other MSS. it ends after ०त्रोद्देशः (line 9); but the Pravaramañjari remarks इतिकरणमध्यायपरिसमाप्तिबोधनार्थम् ।

७ Thus all the MSS. and Āp. XXIV. 5. 8; r. अथेत and cp. Āp. II. 16. 9.

८ एवोर्ध्वान० Be U.

९ Thus T M; ०णांसमानप्र० Bu G; Be U and Pm om. the two words असमा विवाहः; cp. Āśv. śrs. pariśiṣṭa (p. 891 of the Calcutta edition).

एक एव ऋषिर्यावत्प्रवरेऽनुवर्तते । तावत्समानगोत्रत्वमन्य^१
 भृग्वङ्गिरसां^२ गणादिति^३ पञ्चानां त्रिषु सामान्याद्विवाह-
 त्रिषु द्वयोः । भृग्वङ्गिरोगणेष्वेव शेषेष्वेको^४ ऽपि^५ वारये-
 दिति^६ ॥ २ ॥

भृगूणामेवादितो^७ व्याख्यास्यामो^८ मार्कण्डेया माण्डूका^९ ५
 माण्डूयाः कांस्य^{१०} आलेखना दार्भायणाः^{११} शार्कराक्षा^{१२}

१ Instead of अन्यत्र Be U ऋते ।

२ ०ङ्गिरोगणा० Be U, ०ङ्गिरसां गणाच्च T M G, omitting the following passage; गणैरिति Bu, equally omitting the following passage.

३ एके instead of एको Be U.

४ This śloka is found only in Be U of the MSS. ; it is not treated by the author of the Mañjarī, but we find it cited in the Gotrapravarānirṇaya of Raghunātha, in the Saṃskāraratna-mālā p. 418, the Prayogaratna fol. 64. C. 1, the Nirṇayasindhu, III, fol. 30. a. 5. Instead of एव we find I sometimes cited with एवं (rightly ?). Instead of पिवारयेदिति Be U have विवाहयेदिति and the metric bhāṣya on the Pravaraparīṣiṣṭa of Kāty. (Verz. der Berl. HSS. I. p. 62, 25) has निवारयेत्; Gopināthadīkṣita (Ratna-mālā l.c.) remarks : शेषेष्वेको ऽपि प्रवरः समानश्चेत्तद्विवाहं वारयेदित्यर्थः ।

५ भृगूनेवादितो Be U; एव om. Bu T Pm Pn.

६ Thus M G Bu, मांडका T; मांडूकेया Be U Pm Pn Rm.

७ Thus G T Pn : कांस्य Pm, कांसव M, कांस्य Bu; कांस्येया Be U Rm.

८ दर्भा० M Bu.

९ Thus G Pn; शा (or श)र्कराक्ष्या the other sources.

दैवतायनाः^१ श्रौतकायना माण्डूकेयाः^२ पार्षिकाः^३ साङ्गाः^४
 प्रान्तायनाः^५ पैलाः पैङ्गलायना दाध्रेषयो^६ बाह्यकयो^७ वैश्वा-
 नरयो वैहीनरयो^८ विरोहिता^९ बर्हा^{१०} गौडायणा^{१०} यष्टेषयः^{११}
 काशकृत्वा वाग्भूतया^{१२} क्षतभागा^{१३} ऐतिशायना जानायनाः^{१४}

१ Thus Bu U Rm Pn, देवता० or दैवता० the other sources.

२ Thus M G Rm; संडूकेया Bu; T om.; साधूकेया the others.

३ Thus M G Bu Pn Pm; T om.; पार्षिकाः the others.

४ ? सांकवान्तायनाः Bu (grantha), सांकप्रान्ता० M G, सांकप्रान्ता० Be U, शांकाः प्रजायनाः Pm, साकांप्रान्ता० Sk, साकाः प्राप्ता० Rm, सांकाः प्राप्ता० Pn (cp. gaṇa āsvādi).

५ ? Thus M G T Pn, दाध्रेषयः Bu, दाध्रेषकयो U, दाध्रेषकाकयो Be, दाध्रेषकाः Sk, राध्रेषकयो Pn.

६ वा० M Pn Be U.

७ Thus M T Rm Pn; वैहीनराः Bu, वैभीनरयो G, वैहीनरयो Be U, वैहित० Sk (cp. PW. s. v. विहीनर) ।

८ Thus Be U Pm Pn; विरोहिता M G T Bu, वैरोहिता Sk Rm.

९ ? Thus M Pm, बर्हा G T, बर्माः Bu, बाह्या the others.

१० ? Thus M G T Bu, गोडायणा Pm, गोडायना Rm, कौकायना Be U.

११ Conjecturally. यष्टेषय M G T, यष्टेषयः Bu, यै (or यै)केया Be U Pm, यैकयः Rm, यैकपाः Sk, यैकयः Pn.

१२ ? Thus G T; वात्भू० M, वाक्भू० Bu, वाङ्मतका Be U, वाङ्मतका Rm Pm, वाङ्मत्तका Sk, वाङ्मतका Pn.

१३ क्षत० Be U, क्षत० Rm Sk Pn.

१४ Thus (and cp. gaṇa āsvādi) T Bu Pm Pn, जाणा० M, जान्ता० G, जानायनाः Be U Sk, ज्ञानायनाः Rm.

पाणिनिर्वाल्मीकि स्थौलपिण्डयः शैखावता^१ जिगीतयः^२
 सावर्णिर्वाकायना^३ बाकायना सौकृतयो मण्डवित्साविष्टयो^४
 हस्त्याग्नयः^५ शौद्धकयो^६ वैकर्णा^७ औपजिह्वय^८ औरस्यः^९
 काम्बलोदरयः^{१०} काठोरकृद्धैहलिर्विरूपाक्षा^{११} वृकाश्वा उच्चैर्म-
 न्यवो दैवमत्या^{१२} आर्कायणा^{१३} मार्कायणाः काङ्कायना^{१४} ५

१ ? Thus M G ; शैखामिताः Bu, शैखावता T, सौषावता Be U, सौपा-
 तवाः Sk Pn, सैषातवा Pm, सैषातवा Rm.

२ Thus Be U Pm Pn Rm ; जिहिः T Sk, जिह्वतयः G, जिह्वतीयः
 M, जिगीतयः Bu.

३ Thus Be U Pm Pn Rm Sk ; बाकायना T, बाकायणा G, बाकायणा
 M, शाकायनाः Bu ; बाकायनि Mān. sū., वागायना Laugākṣi.

४ सौविष्टयो M G T, सौविष्टपयाः Bu.

५ ? Thus Be U Pm Sk ; हस्त्याग्नयः G T, गस्त्याग्नयः M, अगस्त्याग्नयः Bu,
 हस्त्याग्नयो Pn, हस्त्याग्नयः Rm, हस्त्याग्नयः Sk.

६ Thus M G T Sk Rm Pn ; सौः Pm, सैद्यकयः Bu, सौद्धकायो Be U.

७ Thus Bu Rm ; the others have वैकर्णा, वैकर्ण्या, वैकर्ण्या or
 वैकराया (cp. Pān. IV. 1. 117).

८ Thus G only ; द्रौः M T ; द्रौः Be U Pm, सौः Bu ; द्रोणकजिः
 Rm Sk, द्रोणकजिः Pn.

९ Thus M G T Bu, औरस्यः all the others.

१० कांबलोदरयः M G T, कांबनोः Bu, कांबोदयः Be U, कांबलोदरयः Sk
 Rm, कांबलोदयः Pm.

११ ? Thus M G T ; काठकृत् Bu, कांबोदकृत् Be U Pn, वाकारकृत् Rm
 Sk, कचोरकृत् Pm (cp. कौठार ? gāṇa śivādi).—वैरूपाक्षा U, वैरू-
 पाक्षा Be.

१२ Thus M Bu T ; दैवमत्या G, देवमत्या Pm, दमत्या the others.

१३ Thus (as Laugākṣi) M G T Bu, आर्कायणा the others.

१४ Thus M Bu Be U Sk Pn ; काङ्कायना G, कांबायना T.

वायवायनिनो^१ शंकरवाः^२ कारववश्चाद्रमसा^३ गाङ्गेया
 अनुपेया^४ याज्ञिका^५ जाबालिर्बाहुमिचायणा^६ आपिश-
 लयो^७ वैष्टपुरेया लोहितायना^८ उद्याचा नाडायनाः^९ शार-
 दतायना^{१०} राजितवाहा^{११} वत्सा वात्स्यायना^{१२} इत्येते वत्सस्तेषां
 ५ पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति^१ भार्गव च्यावनाप्रवानौर्व जाम-
 दग्न्येति होता^१ जमदग्निवदूर्ववदप्रवानवच्च्यवनवद्भृगुवदि-
 त्यध्वर्युः^१ ॥ ३ ॥

१ ? Thus M G Bu, वायवोश्चधनिनः T, वायव (or वा)वम्यायनाः Be U, वायवायनिनः Pn, वायनश्चायनिनः Rm, वापनयः वायनिनः Sk, वायकावावाया-
 धिनः Pm (cp. वायव्यायन Mān. sū).

२ Thus (with Mān. sū.) Pm, शंकरवः M G T, शंकरः Bu, शंकरा-
 रात्र्याः Be U, शार्ङ्गरवाः Rm, शार्ङ्गरवाः Sk.

३ कारववः G, कारवहः T, कारववः Bu, कारवर्हः M, कारवचः Pm.
 Not found in any of the other MSS. or nibandhas; cp. perhaps
 कालवव of Āp. XXIV. 9. 1, although there as Viśvāmītra.—
 ०मसा Be U T Sk Rm, ०ससो M Bu G Pm Pn.

४ ? Thus M G T Bu, नौषेया Be U Pn, नौषेया Pm, नौषेया Rm,
 लौषेय Sk.

५ Thus M G T Bu Rm; याद्रिया Be U, याज्ञिया the other
 nibandhas.

६ Instead of जाबालिः (cp. Āp. XXIV. 5. 14.) M G T Bu have
 पारिमण्डलिः, cp. पारिमण्डनि of Laugākṣi.

७ Thus Be U Pm Pn Sk Rm; आपिशालेयो or आविशालेयो M G
 T Bu.

८ रो० Be U, लौ० Pn (perhaps better).

९ See Pāṇ IV. 1. 99; नाडायनाः M G T Bu; मालायनाः the
 others.

१० Thus all exc. T and M, which have शारद० ।

११ Thus M G Bu T; राजितवाहा Be U Pm, राजतवाहा Pm Sk.

१२ Thus Be U Pm Rm Pn Sk; वानावाद्या G, वानावाद्या M T,
 नवाद्याः Bu.

विदाः शैला अवटाः शैलाः^१ प्राचीनयोग्या^२ अभयजाताः^३
 काण्डरथयो वेदभृताः^४ पुलस्तय^५ आर्कायणा^६ माकायणा^६
 नाष्टायणाः क्रौञ्चायना भुञ्जायना^७ जामलायना^८ इत्येते
 विदस्तेषां पञ्चार्धयः प्रवरो भवति^१ भार्गव च्यावनाप्रवानौर्व
 वेदेति होता विदवदूर्ववदप्रवानवच्यावनवङ्गुगवदित्यध्वर्युः^१

॥ ४ ॥

आर्ष्टिषेणा नैरथयो^९ ग्राम्यायणाः^{१०} काण्डयश्चान्द्रायणाः^{११}
 पौढकलायनाः^{१२} सिद्धाः सुमनायना गौराभिराभिरित्येत^{१३}

१ Found only in M G T and Be U.

२ योग्या M G T Bu.

३ Thus also (and cp. gaṇa *gargādi*) Laugākṣi and Mānava ; अभयदानाः Be U and the nibandhas.

४ Thus (and cp. gaṇa *gargādi*) corrected in acc. with the Mānava text ; वैत० M G T Bu, वैत० Be U and the nibandhas.

५ Thus M G T Bu ; पुलस्तय Pm, पुलस्त्य the others.

६ Perhaps these two (cp. p. 418. 5), the last of which is missing in Bu, ought to be cancelled.

७ Thus M G T Bu ; भुञ्जा० Be U ; fails in all the nibandhas.

८ ? Thus Be U ; जामला G, जालो M, जमला T, बोधाः भार्गवः Bu ; नालामला Pm.

९ Thus the MSS. and Pm Pn ; नैष्ठययो Rm Sk.

१० ग्राम्यायणयः Rm perhaps rightly, cp. gaṇa *tikādi* and ग्राम्यायणि of Laugākṣi.

११ ? काण्डय० M T, काण्डया० G, कण्डकः Bu ; काम्यायना० Be U, कार्णायनाः Rm Pn, कारणायुनाः Pm, काणायनाः Sk.

१२ Thus M G T, पाण्डकायनाः Bu, पौढकलायनाः Be U Pn Pm Rm, पौढकलायनाः Sk.

१३ Thus M T Pm ; गौराभिराभि० G, गौराभि० (omitting आभिः) Be U, गौरा Bu, गौराभिः Sk Rm, गौराभिःराभिः Pn.

आर्ष्टिषेणास्तिषां पञ्चार्षेयः प्रवरो भवति ^१ भार्गव च्यावनाम्र-
वानार्ष्टिषेणानूपेति ^२ होतानूपवदृष्टिषेणवदन्नवानवक्ष्यवनवङ्गु-
वदित्यध्वर्युर्वत्सा विदा ^३ आर्ष्टिषेणा इत्येतेषामविवाह ^४ एते
पञ्चावन्तिनः ^५ ॥ ५ ॥

५ यस्का मौनो ^६ मूको ^७ बाधूलो वर्षपुष्पो बालेयो ^८
राजिततायिनो ^९ दुर्दिनो ^{१०} भास्करो देवन्तायनो ^{११} बाष्कलेयो ^{१२}
माध्यमेया वाशयः ^{१३} कौगामेयाः कौटिल्याः ^{१४} सत्यकश्चित्रसेना ^{१५}

१ Thus the pravara in Be U and all the nibandhas (cp. Āp. XXIV. 5. 15); the four other MSS. are more or less confused.

२ The words after अध्वर्युः given only by Be U T Bu Pm, but in Be U : •विवाहस्तेषां पञ्चावन्तिन इति ।

३ Thus Be U and the nibandhas; मौना G, मूनो T M, अमुनः Bu.

४ मुको Be सूका G, मौको Rm.

५ ? Thus T Bu M, बाळायो G; भाताबाळोयो Be U, मातलयो Pm, भागलयो Rm Sk, नागलयो Pn.

६ Thus all (•तापिनो Be U, रातिन० Pm), the other nibandhas substitute a name from the Laugākṣi pravarasūtra (भागविज्ञेयो) ।

७ दुर्दिनो Be U.

८ ? (cp. p. 417. 1) Thus M G Be U Pn, देवन्तायना T, देवन्तायना Pm, देवजायनो Sk.

९ ? Thus Be U, बाष्कलेयो T G, बाकलेयः Bu, बाकलेयो M, बाकलेया Pm, बाकलेयो Pn Rm Sk.

१० Thus M Bu वाशयः G T वासयः Be U and the nibandhas.

११ Thus Be U, कौटिल्याः M, काटिल्याः Bu, जौटिल्याः T, कौण्डल्याः G; after this name Be U have सप्तकेयाः जौविल्याः, the last name (instead of कौटिल्याः) also Rm Sk Pn, कौविल्याः Pm.

१२ Instead of सत्यक० (thus Be U M T Pm) सम्यकि० G, ससकः Bu, सत्यकयः Pm, सत्यकथाः Rm, सत्यकपयः Sk.

भागन्तयो वार्काश्चकथ^१ औक्था^२ औगचितयो^३ भागुरित्यय
इत्येते यस्कास्तिषां आर्षेयः प्रवरो भवति^४ भार्गव वैतहव्य
सावेतसेति^५ होता^६ सवेतोवद्वीतहव्यवद्भृगुवदित्यध्वर्युः^७ ॥ ६ ॥

मित्रयुवो^८ रौक्षायनाः^९ शायण्डिनाः^{१०} सापिण्डनाः^{११}
सुराभिना^{१२} मात्या^{१३} बाल्या^{१४} महाबाल्यास्ताद्यायणा^{१५} ५

१ Thus emended (cp. वृकाश्वकि of the Laugākṣisūtra); वार्काश्च-
क्रय M G T, वातार्काश्चकेय Be U.

२ ??? औत्था M, औक्था T, औक्षा G, औत्थाः Bu; Be U and the
nibandhas omit this name.

३ ? औगचितयो G, औगंचितयो Be U, औक्चितयाः T, औकचितया M,
और्गाः चितयाः Bu.

४ The MSS. exc. Bu (which has साचेतसेति) and Pm Sk, have
all सावेदसेति ।

५ Instead of सवेतोवत् MSS, exc. Bu (which has सचेतसवत्) and
Be U (which have सवेदोवत्), all सवेदसवत् ।

६ Thus Be U and the nibandhas; मित्रयूणा M G T, मित्रायणाः Bu.

७ Thus (and cp. Census p. 120) Be U (after शायण्डिनाः, after
मित्रायुवो they have रौक्षायणाः), रैष्ट्रायनाः Rm, रौक्षायणाः Pm, रैष्णायनाः
Sk, रौष्ट्रायणाः G, रौगंयायणाः M T, रौग्यायणाः Bu.

८ ? Thus T, शायण्डिनाः M, शण्डिनराः Bu, शारंडिना Be U. All
the other MSS. and the nibandhas om. this name. Be U ins.
after it (cp. foregoing note) रौष्ट्रायनाः ।

९ ? Found only in Be U (सापिंडायनाः) G (सापिण्डिनाः), Sk and
Rm (सापिंडिनाः), Pn (सापेडिनाः) Pm (सापिंडिताः). The Census l.c.
has *sāpindana*.

१० Thus T Bu, सुरांभीना G, सुरांभिनशाना M, सुरभिनेया the others.

११ ? Thus Be U and all the nibandhas; बाल्या M G, बल्या T,
बलाः Bu.

१२ Thus Be U, यबाल्या M, यबल्या G, याबल्या T, याबलाः Bu; all the
nibandhas om. this name.

औरुच्यायणा^१ वाजायना^२ मादाघयः^३ कैतवायना इत्येते
मित्रयुक्तेषां^४ अर्षेयः प्रवरो भवति^५ भार्गव वाध्यश्च दैवो-
दासेति होता^६ दिवोदामवद्वध्यश्चवद्भृगुवदित्यध्वर्युः^७ ॥ ७ ॥

वैन्याः पार्था वाष्कलास्तेषां^४ अर्षेयः प्रवरो भवति^५
५ भार्गवैन्य पार्थेति होता^६ पृथुवद्वेनवद्भृगुवदित्यध्वर्युः^७
॥ ८ ॥

शुनका गार्त्समदा यज्ञपयः^८ सौगन्धयः^९ खादमा-
यना^{१०} गाङ्गायना^{११} मत्स्यगन्वाश्चौत्ताः^{१२} ओचियास्तैत्तिरीयाः^{१३}

१ ? Thus Be U ; औरुच्यायणा M G, उच्यायणा Pn, उरुक्षमायणाः Bu ;
T and the other nibandhas om.

२ ? Thus Be U Pm ; वाजायना M G T, वाजायनाः Bu ; not in
the nibandhas.

३ Thus (and cp. मदाघ) M G, मादापयः T, मदापयः Bu, माजायनाः
Be U, माजायया Pm.

४ मित्रयव० M T, मित्रायणा० Bu.

५ Instead of वाष्कला०, Bu पात्कलाः, T पात्कला०, Pm वाष्कला० ।
After this name Be U add शकलाः, Bu adds श्वेताः, Sk, श्वेनाः, Rm
and Pn श्वेतः (cp. Āśv. XII. 10 11). In M the *vainyāh pārthāh*
are left out. The Census report has as fourth name *shveta*.

६ वैन० instead of वेन० MSS. exc Be U.

७ ? Thus all (perhaps better with the Laugākṣisūtra याज्ञपयः)
the MSS. and Pm Pn, यज्ञपतयः G and Sk only.

८ Thus Be U Sk Pm ; सौर्भकयः Bu, सपयः M T, सौपयः G.

९ कादं G only (कदमायनाः Lau., Mān.).

१० गाङ्गायनाः Bu.

११ Before चौत्ताः Be U have गार्भायणाश्च and after it चैत्रियाः ।

१२ Thus Be U Pm Sk ; स्तित्तिरीयाः M G T, स्तित्तिरीयः Bu.

पत्नूला^१ इत्येते शुनकास्तेषामेकार्षेयः प्रवरो भवति ।
 श्रौनकेति होता^१ शुनकवदित्यध्वर्युर्गार्त्समदेति होता गृत्स-
 मदवदित्यध्वर्युर्वा^१ ॥ ६ ॥ प्रथमः ॥

अङ्गिरसो व्याख्यास्याम^१ आयास्या आणीवेथाः^२ काचा-
 चयो^३ मूढाः^४ सात्यकयस्तेदेहाः^५ कौमारवत्यास्तौण्डिर्दार्भि-
 र्देवकिः^६ सात्यसुयिः^७ कौवाह्या^{१०} बौध्या^{११} नैकरिः^{१२} स्वस्तेषकिः^{१३}

१ ? Thus T G, पत्नूला M, आपत्नूला: Bu, पित्पूला Be, वित्पूला U ;—
 प्रत्युषा: Sk, प्रत्युषा: Pn, both probably after the Laugākṣi—(प्रसूषाः)
 and the Mānavasūtra (प्रत्युषाः) ।

२ After the first अध्वर्यु Bu ins., omitting वा at the end, गार्त्सम-
 दानामेकार्षेयः ।

३ Conjecturally (cp. gaṇa *subhrādi* on Pāṇ. IV. 1. 123) ;
 आनिचेया: M T, अनिचेया: Bu, ओणीवेथा: G, ओणिचेया: Be U Pm, ओणि-
 वेथा: Pn, ओणिवेथा: Sk Rm.

४ कौचा० Bu ; all the nibandhas om. this name.

५ ? Thus M G T Bu, मूढसंरथा: Be U, मूढरथा: the nibandhas.

६ सात्य० M G T Bu, सत्य० Be U and the nibandhas.

७ तैदेहा: Bu, तैदेया: T, तैन्देहा: G M ; खेदेहा: Be U, खैदेहा: Sk,
 खैदेहा: Pm Pn Rm, r. perhaps तौदेयाः ?

८ Instead of तौण्डिर्दार्भिः (thus Be U) तौण्डिभिः M T, तौण्डिकिः G
 Bu ; instead of देवकि, देवकिः Rm Sk.

९ सुयि T, सुय M G, समदकिः Bu ; सत्य० Be U Pm.

१० Thus (or कौवा०) Be U and the nibandhas ; कौवाह्यो or
 कौवाह्या M G T Bu.

११ बौध्या or बौभ्या Be U Pm Pn Rm, वैभ्या: Sk ; बौध्या M G T Bu
 (cp. Pāṇ. IV. 1. 107).

१२ Thus (नैकरि०) MSS. exc. Bu (करि०), Rm (नौकरि०), Sk
 (तौकरिः) ।

१३ I have adopted the reading, however doubtful, of Be U,
 which is supported by Sk Rm Pn ; the four other MSS. have
 (in connection with the foregoing name) नैकरिष्टौष्टैषैकिः (G), नैक-
 रिष्टिकिः (M), नैकरिष्टैषिकिः (T), कैरिष्टः ष्टैषिकिः (Bu).

कीर्त्तलयः^१ कारुणिः^२ काठोरिः काग्रीवाजाः^३ पार्थिवा
इत्येत आयास्या गौतमास्तेषां आर्षयः प्रवरो भवत्याङ्गि-
रमायास्य गौतमेति होता^४ गौतमवदयास्यवदङ्गिरोवदित्य-
ध्वर्युः^५ ॥ १० ॥

५ शारदता^६ आभिजिता^७ रौहिण्याः चौरकरम्भाः सौसु-
चयः^८ सौयमुना^९ औपविन्द्वो^{१०} राह्मणा^{११} राणयो^{१२} मार्षणा^{१३}
इत्येते शारदता^{१४} गौतमास्तेषां^{१५} आर्षयः प्रवरो भवत्याङ्गि-

१ किला० Bu G Pm Pn.

२ आरुणिः M only; the nibandhas, however, all point to का० ।

३ काशिः M G T Rm Pn; after this name Be U add काक्षीयाः ।

४ Instead of गौतम० and आयास्य० (thus Be U) गौ० and आ० the other MSS.

५ Corrected; शारदन्ता T, शरदन्ता M G Bu and the nibandhas;
शरदन्तो Be U; cp. Pāṇ. IV. 1. 102.

६ Thus Rm only, अभि० all the MSS. and the other nibandhas.

७ ? Thus Be U and the nibandhas; सौसुरयः M G T, सौगुरयः Bu.

८ ? Thus Be U; सौधामुरा G T, सौधामुरा M, सौयामुरा Bu. Per-
haps two names: सौधाः, सुराः ?

९ R. औपविन्द्वयः ? cp. gaṇa bāhvādi; औपविन्द्वो Sk Rm Pn;
कोपविन्द्वो Be U Pm, रौपविन्द्वो M G T Bu.

१० Thus Be U, रह्म० or रक्षो० the other MSS. and the nibandhas.

११ Thus (and cp. gaṇa pailādi) M G T, राणयाः Bu, गणयो Be U
and the nibandhas.

१२ ? मार्षणा Be U Pm Pn, मार्षणा M G, मर्षणा T, माषणाः Bu,
भाषणाः Rm.

१३ शरदन्तस् Be U Bu (omitting गौतमास्), शरदता G M, शरदन्ता T.

१४ गौतमास् om. Be U T.

रस गौतम शरद्वतेति होता^१ शरद्वद्वज्ञोतमवदङ्गिरोवदित्य-
ध्वर्युः^१ ॥ ११ ॥

कौमण्डा मामन्यरेषणा^२ मासुराचाः काष्टरेषय^३ ऊर्जा-
यना^४ वानजायना^५ वाशय^६ इत्येते कौमण्डा गौतमस्तेषां
पञ्चार्षयः प्रवरो भवत्याङ्गिरसौच्य^७ काक्षीवत गौतम^८
कौमण्डेति होता^१ कुमण्डवद्वज्ञोतमवत्काक्षीवद्वदुच्यवदङ्गिरो-
वदित्यध्वर्युः^९ ॥ १२ ॥

दीर्घतमसां^{१०} पञ्चार्षयः प्रवरो भवत्याङ्गिरसौच्य^७ काक्षी-
वत गौतम दीर्घतमसेति^{१०} होता^१ दीर्घतमोवद्वज्ञोतमवत्काक्षी-
वद्वदुच्यवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^{११} ॥ १३ ॥

१०

१ Thus Be U only, शरद्वतवद्वज्ञोतम० the other MSS.

२ Be U add मासरेषयः ।

३ Thus M G Bu, काष्टरेषय T, काष्ट० Be U Pm, काष्टरेषयः Sk,
काष्टरेषयः Rm.

४ Thus (and cp. Āp. XXIV. 7. 1) M G, ऊर्जया T, औजायनाः
Bu, आजायना Be U Pm Rm Sk.

५ ? Thus MG, वाना T, Bu om. ; याजायनाया Be U, वाजायन Pm,
वाजायनाः Sk Rm.

६ Thus Be U I G Sk, पाशय M Bu.

७ ंतथ्य Be U and in the adhvaryu formula उत्तथ्यवत् ।

८ Thus Be U only ंत्काक्षीवतव० the other MSS.

९ Corrected (see, however, p. 415. 3) ; दीर्घतमस्य Be U, दीर्घ-
तमानां the other MSS.

१० Thus Be U (r. दीर्घ० ?), दीर्घतमेति the other MSS.

११ Thus Be U, दीर्घतमव० the other MSS.

श्रौशनसा दिष्ट्याः^१ प्रशस्ताः सुरुपाचा महोदरा विग-
दकाः^२ सुबुध्या^३ निहिता^४ गुहा^५ इत्येत श्रौशनसा गौतमा-
स्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस गौतमश्रौशनसेति होतो-
शनसवद्गौतमवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^६ ॥ १४ ॥

कारेणुपालयो वास्तव्याः^७ श्वेतौयाः पौञ्जिष्ठ्य^८ औदज्ञा-
यना^९ बान्धुक्वा^{१०} आजगन्धय^{११} इत्येते कारेणुपालयो गौतमा-
स्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस गौतम कारेणुपालेति
होता^१ कारेणुपालवद्गौतमवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^{११} ॥ १५ ॥

वामदेवानां आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस गौतम वाम-

१ Thus Be U G and the nibandhas ; दिष्ट्याः M Bu, दिष्ट्यः T.

२ ? Thus M G T, विगदकाः Bu, विकदताः Be U and the nibandhas.

३ ? सुबुद्धा Be U Pm, सुबुद्धिया G, सुबुध्न्या M, सुबुद्धयः Bu, सुबुद्धा T,
सुबुद्धाः Sk, सुबुद्ध्या Rm.

४ निहता Be U and the nibandhas exc. Rm.

५ Om. Be U Pm.

६ Be U add वामदेव्या ।

७ Thus T, पौञ्जिष्ठ्य MG, पजिष्टाः Bu, पौजिष्ठ्या Be U Rm, पौजिष्टाः
Sk Pm.

८ ? (cp. औदज्ञायनि *gana tibādi*) औदज्ञायना M G, औदज्ञायना T,
औदज्ञायनाः Bu, औदरुज्जायना Be U, औदजा० the nibandhas.

९ ? Thus M G T, वान्धुक्वाः Bu, मधुक्कारा Be U and the nibandhas
exc. Sk (साधु०) ।

१० ? अजगन्धा Be U, राजगन्धयः M G T Bu, आजगन्धाः Rm,
अजगन्धा Sk.

११ कारेणुपालिव० Be U, कारेणुपालव० the other MSS.

देवेति होता^१ वामदेववद्भोतमवदङ्गिरोवदित्यध्वर्यु^१गौत-
मानाः सर्वेषामेवाविवाहः^१ ॥ १६ ॥ द्वितीयः ॥

भरद्वाजाः^२ क्षाम्यायणा मामण्डा^३ देवाश्चा उद्वहत्याः
प्राग्वत्प्रथो वाहलया^४ वाह्योगा^५ वासिनायनास्तैदेहा^६
आज्ञा^७ औक्षा^८ भूरयः पारिणद्धेयाः^९ शैखेयाः^{१०} शौद्धिकय^{११} ५
जरुढाः^{१२} खारिणीवय^{१३} औपप्रथो वयोचिभेदा आग्निवेश्या

१ The last three words in M T Be U only, the last two omitting एव and adding इति at the end.

२ भर० (here and infra 432, 1) U only (and Sk Pm), all the others भार० ।

३ ? Thus M G, नामंथा T, नामण्डाः Bu; संगदा Be, संगडा U Pm, मेङ्गडा Rm, भेगयाः Sk.

४ ? वाहलगा M G T, वालकाः Bu, वाहलक्षाः Sk, वहालभा Pm, वाह-
च्छन्ना Rm, देवहेला Be U.

५ ? Thus Be U and the nibandhas; वन्ध्योगा T G, वन्ध्योगा M,
वण्डागाः Bu.

६ (cp. वासिनायनि P W) वाशिनायना० G, वाशिना० T M, वशिना० Bu;
वासनायना० Be U, वसीनायना Pm, वासीतायना Rm, वशीतायनाः Sk.

७ ? ? ? Thus M G T Bu, आक्षा Be U, Sk Rm, अक्षाज्ञा Pm.

८ ? Thus Be U Bu Sk Rm Pm, औष्या M, औष्या G, औष्या T.

९ Thus Rm only, पारी० G, पारिणद्धेयाः Sk, परिणद्धेयाः Be U M,
परिधेयाः T, परिणद्धेयाः Pm, वारिण्णकेयाः Bu.

१० Thus M G T Bu, केशखेयाः Be U and the nibandhas.

११ Thus M G, शौद्धिकय T, शौकय Bu, शौद्धय Be U Sk, शौद्धय Rm Pm.

१२ Thus G T Be U Rm, जरुढाः M, औरुढाः Bu, उरुढाः Sk,
उरुग Pm.

१३ खार० Be U Rm.

वेधाः^१ शठाः^२ गौरिवायनाखेलकाः^३ स्तनकर्णा ऊरुक्षा^४ माण-
भिन्दव्याः^५ काञ्चोदङ्गास्तौजलयो^६ वेलाः^७ खारणादयो^८
भारुण्डेया भारुण्डयः^९ सौरोभङ्गाः^{१०} शुङ्गा^{११} देवमतयः^{१२}

१ वेधाः Be U (the nibandhas om. this name).

२ Thus M Bu Pm, शग Be U, खला T, शां G, शयः Sk, शवा Rm.

३ Thus (with न) Bu G Rm; गौरिवायनाः M, गौरिवायनाः Pm,
गौरिवायनाः Sk, गौखालारिवायनाः Be U.

४ ? Thus Be U T, •खेजका M G, खेलकाः Rm Sk, वेलकाः Pm,
चौरुकाः Bu.

५ ? Thus M G, चौरुकाः Bu, उरुक्षा T, रुच Be U, वृक्षाः Sk
Pm Rm.

६ Thus M T; माणभिन्दव्याः G, माणभिन्दव्याः Bu, माणभिन्द्याः Be U
Rm, माणभिन्द्याः Sk (to be taken together with the foregoing
name ?).

७ ? Thus M G, काञ्चोदकाः T, काञ्चोदकाः Bu, कदोदकाः Be U (which
add : काञ्चोदकाः), कदोदकाः Rm, कदादकाः Sk.

८ ? Thus M T Bu; •स्तौजलयो G, स्तौजलयो Be U, स्तौजलयो Pm,
स्तौजलायाः Sk Rm.

९ ? Thus Bu Sk Rm, वेलाः Be U Pm, वेणाः M G T.

१० Thus emended, cp. gaṇa bāhvādi; खारणादयो M G, •दयो T,
खारणादयोः Bu, खारुण्डादेवेया Be U, खारुण्डादयो Pm.

११ Thus M G T, सान्चं Bu, भद्ररथा Be U, भद्राथयः Pm, भद्राथयः
Rm Sk.

१२ ? Thus M G T, सौरभगाः Bu, सौरभराः Be U Sk Pm, सौरभराः Rm.

१३ Thus Bu Pm Sk Rm, शृङ्गा Be U, शुभाङ्गा M G, शुभंगा T.

१४ Thus, and cp. gaṇa taulvalyādi, M G T, देवमा.य Bu Be U
and the nibandhas.

इषुमता^१ श्रौदमेघयः^२ प्रवाहणेयाः कल्माषा राजस्तम्भिः^३
 सुधूपकद्वाराहयो^{४,५} वलभिकय^६ उपांगता^७ शालाहलयो
 देववेला^८ महावेला^९ निविद्यायना^{१०} धन्यायनाः^{११} शालालयः
 शार्दूलयः कात्कला^{१२} वाक्कला^{१३} सैह्यकेलाः^{१४} क्रौडायणाः^{१५}

१ R. ऐषुमता ?

२ Thus, and cp. *gaṇa pailādi*, Be U Rm; श्रौदमे० Sk; बौदो-
 मेघयः M G, वैदादोदमे० T, दोदःमेघयः Bu.

३ Thus M G Bu T Pm, संवाः Be U, संखयः Rm Sk.

४ Thus M G T Bu, साध्यपकृतयो Be U, संधोपकृतयः Sk Rm,
 संयोधोपकृत Pm.

५ Thus (and cp. वाराह P W) M G T, पराहया Bu, राहयो Be U,
 पराहरयो Pm Rm Sk.

६ Thus M G T, वलभौकयो Pm, वलभौकयो Rm Sk; उपलभिकयाः
 Bu, वलभयो Be U.

७ ? ? Thus M G T, इन्दोहताः Bu, रुद्रांगयथाः Be U Sk, रुद्रांगपथाः
 Pm Rm.

८ Thus M G T Bu, वेदवेला Be U, वेलाः Sk, वेदचेला Rm, वेदवेला-
 यना Pm.

९ Only in M G T Bu.

१० ? Thus M G, निपिंदायना T, रज्यायनाः Bu; नृत्यायना Be U Pm
 Rm Sk.

११ Thus (and cp. धान्यायन *gaṇa aśvādi*) M G T Bu; Be U
 and the nibandhas omit this name.

१२ ? Thus G Bu; कार्कलाः T (cp. perhaps Pāṇ. IV. 2. 145),
 कात्कला M, कालाक्षला Be U, काक्षला Rm Pm, काक्षलयः Sk.

१३ ? Thus M G, वाक्कलाः Bu, फाक्कलाः T, वा (or वा)क्कलाः Be U
 and the nibandhas.

१४ ? Thus G; सैह्याः M, सैह्याः कैन्दाः Bu, सैह्यकेलाः T, सात्यकेताः Be
 U, सत्यकेयाः Sk, सैह्यकेयाः Rm, सैह्यकेषाः Pm.

१५ क्रौडा० T, क्रौडा० M G Bu, कौडा० Be U, क्रौंदा० Pm, कौंदा० Sk,
 कौडा० Rm (क्रौलायन Kāty.).

क्रौडित्या^१ ब्रह्मस्तम्भा राजस्तम्भा अग्निस्तम्भा वायुस्तम्भाः
 सूर्यस्तम्भाः^२ सोमस्तम्भा^३ यमस्तम्भा इन्द्रस्तम्भा विष्णुस्तम्भा
 यज्ञस्तम्भा^४ आपस्तम्भा ये चान्ये स्तम्भशब्दाः^५ सिष्टा^६
 आरुणसिन्धुः^७ कौमुदगन्धिः^८ गन्धिः^९ कौशिवायना^{१०} आत्रेया-
 ५ यणाः^{११} भामण्या^{१२} धूमगन्धाः^{१३} कुकाः^{१४} कौकाचयो नेतुन्दयो
 दार्भयः श्शमेया मत्स्यक्रायाः^{१५} कौक्रायनाः^{१६} कारुपथयः

१ ? Thus M G Pm, क्रौडि० T, काण्डित्याः Bu, क्रौडित्या Be U
 क्रौडित्याः Rm Sk.

२ Thus Be U and the nibandhas; सोम० सूर्य० M G; Bu om.
 सोम०; in the following names the order is somewhat different
 in the MSS.

३ Only in M G T Bu.

४ स्तम्भस्तम्भशब्दा Be U (cp. Āp. XXIV. 7. 1.).

५ Om. Be U and the nibandhas.

६ Thus M G T; आरुणाकिसिन्धु Pm, अम्भ (or अम्भ)णसिन्धव Be U,
 आरुणाः (or आरुणाः) सिन्धवः Sk Rm.

७ गन्धयः Be U and the nibandhas.

८ Instead of these two names Be U and the nibandhas have
 one name : शिखायना ।

९ Thus (and cp. gāṇa *asvādi*) Be U Pm, सात्रेयायणा Rm Sk,
 आत्रेयणा M G T, आस्रयणाः Bu.

१० ? Thus Be U; भामण्याः the nibandhas; भामण्या M G T, यत-
 भामन्त Bu.

११ Om. Be U and the nibandhas.

१२ ? Thus M G T, कौकाः Bu, कुकाः Be U Pm Rm Sk.

१३ ? Thus Be U Pm Rm, ०क्रापाः Sk, मत्स्यक्रौडाः Bu, ०क्रायाः M
 G T.

१४ ? Thus (and cp. Āp. XXIV. 7. 1.) T, केकी० M G, कारुषायणाः
 Bu, कारुषायनाः Be U and the nibandhas.

कारीषायणाः^१ काम्बल्या^२ इत्येते भरद्वाजरेषां^३ चार्षेयः
प्रवरो भवत्याङ्गिरस बार्हस्पत्य भारद्वाजेति होता^४ भरद्वाज-
वद्बृहस्पतिवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^५ ॥ १७ ॥

रौक्षायणानां^६ पञ्चार्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस बार्हस्पत्य
भारद्वाज वान्दन मातवचसेति होता^७ मतवचोवद्वन्दनव-
द्भारद्वाजवद्बृहस्पतिवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^८ ॥ १८ ॥

गर्गाः सांभरायणाः सखीनयो^९ गन्धरायणा^{१०} बाङ्गल-
कयो^{११} भ्राष्टका^{१२} भ्राष्ट्रविन्दवः^{१३} क्रौष्टिकयः^{१४} सौयामुनिभ्रांजि-

१ कारी० Be U G Pm, कारि० the other MSS. and Sk Rm.

२ ? काम्बल्या Be U, कावल्या G T Bu, काबाल्या M, कावल्या Pm Sk Rm.

३ भार० M G T Bu Be, भर० U Pm.

४ रौक्षा० (and cp. p. 415. 4) G Be U Sk Rm; रौक्ष्या० M G Bu — In Be and U of the MSS. only and in Sk Rm Pn of the nibandhas (not in Pm), a list of nine names is given finishing : इति रौक्षाः, taken, as it seems, from the Kātyāyana pravarasūtra, cp. Verz. der Berl. HSS. vol. I, p. 56, l. 30 sqq. The raukṣāyaṇas correspond with the ṛkṣas of Āp and Āśv. and the rukṣa-bharadvājas of the Mānavasūtra (cp. also Verz. l.c. p. 60, l. 23).

५ Thus Be U G Pn; सखीन (or न)यो the nibandhas; सांखिनयो T M, सांखनायो Bu. — After this name Be U add ऽयसांख्यायना ।

६ साधरायणाः Sk Rm.

७ Thus Be U M G Pm Pn, बङ्ग० T, बाङ्गलका Bu, बाङ्गलयो Sk Rm.

८ Thus (and cp. gaṇa upakādi) M G T Bu Pm; भ्राष्टका Be U, भ्राष्ट्रतो Sk Rm Pn.

९ आष्ट० M T, अष्ट० Bu.

१० क्रौष्टिकयः Be U Pm, क्रौष्ट० Rm Sk, कौष्टिकयः G T, कौष्ट० M, कौष्टकाः Bu.

नाक्षत्रेया^१ होत्रापचयः सत्यापचयः काणायना^२ औपमन्त्र-
 टायना^३ जाणवत्पलागगाखान्तयः^४ संग्रहतुल्या^५ वैडुहा^६
 निखोहताः^७ कारिरौतिः कैवल्य^८ राजयः^९ पौलय इत्येते
 गर्गाक्षेपां पञ्चार्षयस्त्यार्षेयो वा प्रवरो भवत्याङ्गिरस वार्ह-
 ॥ स्यात् भारद्वाज श्रेण्य गार्ग्येति होताङ्गिरस श्रेण्य गार्ग्येति
 वा^१ गर्गवच्छिनिवद्भरद्वाजवद्बृहस्पतिवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युर्गर्ग-
 वच्छिनिवदङ्गिरोवदिति वा^१ भरद्वाजानां सर्वेषामेवा-
 विवाहः^{११} ॥ १६ ॥ तृतीयः ॥

१ सौत्रा० G T, सीजा० Bu.

२ ? भ्राजिनाक्षत्रेया T, भ्राज० M G, भ्राजिनाक्षत्राः Bu; भागीनाक्ष्यो Be U, भागिनाक्ष्यो Pm, भ्राजिनाक्ष्यो Pn Rm Sk.

३ Be U om. this and the following name. In the nibandhas none of the following gargas is found.

४ Thus (and cp. Kāty. Verz. d. Berl. HSS. p. 55, l. 40) T only; औपकटायना M G, औपकटकाः घना Bu; r. perhaps औपमन्कटायना, cp. उपमन्कट of the Mānava— and Laugākṣi sūtra.

५ Thus M G T, शोणव० Bu, जनवानव० Be U.—पचयः instead of वन्तयः Be U.

६ Thus T G, तुल्यो Be U, संग्रव० M, संभव० Bu.

७ ? वैडुहा M G, वैडुहका T, वैडुहाः Bu; वैष्णभरिः Be U.

८ ? निखोहताः M G, निखोतसाः T, रिखोहताः Bu; खौयह (but cp. the last syllable of the foregoing name in these two MSS). Perhaps the first name ends on रिति ।

९ Thus M G T Bu, कौचाख्यो Be U.

१० ? Thus M G T Bu, रां (or शं)कुवत् Be U.

११ The four last words only in M T (here भा०) but they are quoted in Pm Pn.

१ विष्णुवृद्धाः शठमर्षणाः १ भद्रणाः २ मद्रणाः ३ शम्बुरायणाः ४
 बादरायणा वात्सप्रायणाः ५ मात्यकिः मात्यकायना नैतुन्द्या
 सुत्या ६ भारण्या वैहोडा ७ दैवस्थानय ८ इत्येते विष्णुवृद्धास्तेषां

१ Be U begin no new adhyāya, but take adhy. 3 and 4 together as the third. Moreover, in these two MSS., the sequence of the Kaṇḍikās is somewhat different : here, after the gargāḥ, follow the kapayaḥ, the haritāḥ, kāṇvāḥ, rathitarāḥ, viṣṇu-vṛddhāḥ, mudgalāḥ, samkṛtayāḥ and finally *again* the kapayaḥ. Pm agrees on the whole, giving, however the kapayaḥ only once, at the end.

२ शठमरणा Be U Pm.

३ भद्रिणा MSS. and Pn, मद्रणा Sk, मद्रणा Rm, भद्राण Pm.

४ मद्रिणाः M T, मद्रिणाः Bu, मन्त्रिणाः G, भद्रणा Sk Rm, मद्राणां Pm.

५ ? Thus M G, शंबु० T, शंब० Bu ; शालु (or लू) लायना Be U, not given in any of the nibandhas as belonging to the Baudh. pravara ; Pn Sk mention further on शंबरायणाः ।— After this name Be U Sk have वत्सरायणा ।

६ मात्य० Be U.

७ Thus Be U T and the nibandhas ; सुन्द्या G Bu, सुन्द्या M.

८ Thus Be U Bu and the nibandhas ; चारण्या M, चारण्या G, चाण्या T.

९ Thus T and the nibandhas ; वैहोडा M G, वैहोत्री Be U.

१० Thus M G (and cp. gaṇa pailādi). दैवस्ता० T, तैस्या० Bu, देव० Be U and the nibandhas.

आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस पौलस्तुत्र चामदस्येति^१ होता^१
 चसदस्युत्पुस्तुत्सवदङ्गिरोवदित्यध्वयुः^२ ॥ २० ॥

कणा औपमर्कटायना^३ वाक्कलाः^४ शैलाहलिनो^५ मौञ्जि-
 मौञ्जयो^६ मौञ्जिगन्धा^७ वाजिर्वाजयो^८ वाजश्रवसा इत्येते
 ५ कणास्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरसाजमौठ काण्वेति
 होता^१ कण्वदजमौठवदङ्गिरोवदित्यध्वयुः^१ ॥ २१ ॥

हरिताः कौत्साः^९ शाङ्खा^{१०} दार्भ्या^{११} शैभङ्गो^{१२} भैमगवो^{१३}

१ Thus MSS. r. °दस्यवेति ।

२ MSS. exc. Be U चसदस्यव० ।

३ Thus G Rm Sk, °मार्कटायना Pm, °पमार्कटायना Be U.

४ वाक्कलाः M, वक्कलाः Bu, यक्कला T, cp. Census report, p. 121.

५ ? Thus M, शैलाहरितो T, शैलाहलयो G, हलनाः Bu; पौलदाहलिनो
 Be U, पौलहलिनो Sk, पौलाहलिनो Rm, पौलहालिनो Pm, पौलहलिनो Pn.

६ ? Thus M, मांजिमाजयो Be U, मांजिमांजयो Pm, मौजिमाजयो Pn,
 मौञ्जिमाजयो Rm Sk, मौञ्जीमौञ्जयो G, मौर्जीमौजयो T, माजायाः Bu.

७ Thus G Sk Pn, मौजि० Bu M, मांजि० T Be U, मौधि० Pm,
 मौनि० Rm.

८ ? Thus M G, वाजिः वाजयः Bu, वाजिवाजयो T, विजया Be U,
 विजिवाजयो the nibandhas.

९ Thus Bu, कौत्सा T, कौत्साः M G, कुत्सभैम्याः Be U.

१० Emended (cp. Āśv. XII. 12. 3), सांख्यो M G T Bu Pm, शंखः
 Rm Pn Sk, साखेया Be U.

११ Thus Be U, दर्भ्यः M G T, दर्भः Bu, दर्भयः Rm Pn Sk.

१२ Thus M G, शैवभङ्गो T, शैवः Bu; शैभगा Be U, शौभाग्याः Sk,
 शौभागा Rm Pm Pn.

१३ Thus Be U Pn, शैमगवो M G T; cp. Āśv. I. c.

मनायुर्लम्बोदरो^{१०} महोदरो नैमिश्रयो^१ मिश्रोदनाः^४ कौठपाः^५
 कारोषयः^६ कौल्यः पौल्यः^७ पौण्डलो^८ मान्धूपो^९ मान्धातु-
 मांद्रकारयः^{१० ११} इत्येते हरितास्त्रिंशं चार्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गि-
 रमाम्बरीष यौवनायेति होता^१ युवनाश्वदम्बरीषवदङ्गिरोव-
 दित्यध्वर्युः^१ ॥ २२ ॥

५

१ ? सतायुः Be U, मलायुः Pm, सतायवो Pn, सतायवाः Sk Rm,
 गवसनायुः M G T.

२ ? Thus T, लावोदरो G, लवोदरो M; बालोदरो Be U, बालोदराः
 Sk Rm, बलोदरा Pn.

३ Thus (and cp. *gaṇa taulvalyādi*) Bu and the nibandhas,
 नैमिश्रेयो M G T, नैमिश्रयो Be U.

४ Thus Pm, विमिश्रोदनाः Be U, विश्विनः Bu, मिश्रोदराः M G T,
 मिश्रोदकाः Sk Rm.

५ ? Thus M, कौठपाः Be U and the nibandhas; क्रौठपाः T,
 काठपाः Bu, कूपोदरः G.

६ कारीः G Pn, कारिः M T Pm, करीः U Bu Sk Rm, करिः Be.

७ cp. p. 433. 3.

८ ? Thus M G, पौडलो Be U Pm, पौण्डुरः Bu, पौंदियो T, पोटला
 Sk, पोटला Pn, पटोल्यः Rm.

९ Thus G Be U, माधुयो Pm, मांडुको T, माण्डूपो M, मण्डूपः Bu.

१० ? Thus M G T, सन्धातुः Bu, संधातु Pm, संधाट Be U. Why
 the genitive ? सान्धातारो Pn points to सान्धाता, संधातवो Sk Rm as
 from a nom. sing. सान्धातुः ।

११ Thus G T, मद्रकारय M, मांद्रकार Be U, मांडकारयः Sk Pm Rm.

संक्रतयो लमकाः^१ पौत्यस्तण्डिः^२ शम्भुः^३ शैवगवः^४ परि-
 भवस्तारकाद्या^{५,६} हारिणीवा^७ वैतलेयाः^८ श्रौतायनाश्चारायणा^९
 आयायणा^{१०} आर्षयश्चान्द्रायणा^{११,१२} आपन्नापयः^{१३} प्रतिमाषा^{१४}
 द्रव्येते संक्रतयस्तेषां आर्षयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस संक्रत्य
 ५ गौरिवीतेति होता^१ गौरिवीतवत्संक्रतिवदङ्गिरोवदित्य-
 ध्वयुः^{१५} ॥ २३ ॥

- १ ? लमकाः Bu, लमगाः M G, लमवाः T, मलकाः Be U Pm.
 २ Thus M G T, पौत्यकः Bu, पौल० Be U Pm.
 ३ शम्भुः Bu (शम्भु Āśv. XII. 12. 5).
 ४ Thus (cp. Āśv. I. c.) Be U Pn, शैभवः M G T Bu Pm.
 ५ भवा० Be U Pm.
 ६ Thus M G T Pm, स्तारका Be U Bu.
 ७ ? Thus Be U Pm, हारिद्रा M G T, हारिन्द्रः Bu.
 ८ ? Thus M G T Bu ; शैषणः Be U, शेषयाः Pm.
 ९ श्रौता० Be U T, श्रौता० M G, श्रौत्रा० Bu, श्रौता० Pm.
 १० Thus Be U ; आयायणा M G Bu (T om.), राया० Pm.
 ११ Thus M G T, आर्षभयः Bu ; Be U Pm om. ; आर्षि occurs also
 in the Mānavasūtra.
 १२ In M G T Bu only.
 १३ ? आपन्नापयः G, आपन्नपयः M, आपयपयः T, अवयपयः Bu ; अप्नापयः
 Be U, आप्नापयः Pm.
 १४ Thus Be U Pm, माषा M G T Bu.
 १५ Corrected (cp. the var. lect. on Āp. XXIV. 10. 8) ; गुरुवीत०
 Be U M Pm, गुर्वीत० G, गुरुवीत० Bu, गुर्वित० T.

रथौतरा हास्तिदासिः^१ काण्वायना^२ नैतिरक्षयः^३ शैला-
लयो^४ भैलिभिर्लिभायनाः^५ सावहवा^६ भैचवाहा^७ हैमगवा^८
इत्येते रथौतरास्तेषां चार्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस वैरूप
राथौतरेति होताङ्गिरस वैरूप पार्षदयेति^९ वा^१ रथौतर-
वद्विरूपवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः पृषदश्चवद्विरूपवदङ्गिरोवदिति^९
वा^१ ॥ २४ ॥

मुद्रला हिरण्याचा ऋषभा^{१०} मिताचा^{११} ऋश्या^{१२} ऋश्या-
यणा^{१३} दीर्घजङ्घाः प्रलम्बजङ्घास्तरुणा^{१४} भिन्दवा^{१५} इत्येते

१ हास्तिदासि T, हस्तिदासिः M G, हस्तिदासि Be U Pm Pn, हस्तिदाः Bu, हस्तिदासि Rm Sk.

२ ? Thus M G T Bu ; Be U have two names : कांभायनाः काकना ; काकायनाः the nibandhas.

३ ? Thus (and cp. Census report p. 121) Be U and the nibandhas ; नैतिरक्षयः M T, नैतिरक्षया G, नैतिरक्षयः Bu.

४ ? Thus Be U ; शैलालयो Pm Pn, शैलालेयो M G T, शैलालेयाः Bu.

५ ? भैलिभिलीभायनाः Be U (भैलियोभिलीभायना Rm Sk Pn) ; लेभिन्नि-
वायनाः M G, लेभिर्लिवाचना T, लोहल्लवाचनाः Bu.

६ ? Thus Be U and all the nibandhas ; सावहवाका G, संवाहवाहा M, सावहवाहवाह T, साहवाहाः Bu.

७ भैचवाहा Be U.

८ है० M G T Bu, है० Be U and the nibandhas.

९ Thus, on the whole, M T (G is defective) ; instead of पार्षदयेति and पृषदश्चवत् Be U : पार्षेति (पार्षतेति Pm) and पार्षवत् ; Bu पार्षिवेति and पार्षिवत् ; cp. Āp. XXIV. 9. 5.

१० ? रूपभा U, रूपाक्षा Be.

११ मिना आ (or अ) वास्या Be U.

१२ तूपायणा Be U.

१३ प्रलम्ब in Be U only ; न्तरणा M G T, न्तरणा Bu.

१४ Thus M G, बिन्दवः T, भिन्दका Be U.

मुद्गलाक्षेपां अर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस भार्ग्यश्च मौद्गल्येति
होता^१ मुद्गलवद्भूम्यश्चवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^२ ॥ २५ ॥

कपयो^३ वैतेल्लानामेति गायनाना पतञ्जलानां तरस्त्रिणां^४
ताण्डिनां भोजसिनाः^५ शाङ्करवाणां^६ करशिखण्डानां^७
मौघीतकिष्कागलयः^८ पौष्ययः^९ इत्येते कपयस्तेषां अर्षेयः
प्रवरो भवत्याङ्गिरसामहय्यवौत्तयेति^{१०} होतौत्तयेवदमहय्य-
वदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^{११} ॥ २६ ॥ चतुर्थः ॥

अत्रौन्याख्यास्यामो^१ ऽत्रयो भूरयश्चान्दिष्कान्दोगिः^२

१ भर्ग्यश्चव० MSS.

२ The following names are all given in the genitive plural in M G T and in Pm, although this nibandha otherwise uses to agree with Be U. The last mentioned two MSS. and Bu have the nomin. plur.

३ Thus G T, शाङ्करवाः Bu, शाङ्करवाणानां M, काशखणां Pm; Be U the first time (the Kapayah are given twice in these MS). सारङ्गवायनाः ।

४ Thus M G T, करसिखण्डानां Pm, काशिखण्डाः Bu, सरसिखण्ड (or डि)ना Be U the first time, कासखरणारसिखण्डा आमौ० the second time.

५ ? Thus (cp. Pāp. IV. 1. 117) T only, ०कागसयः M Bu, काग-वौयो G, सागरस Be U (first time), संशयः (sec. time), सागसइ Pm.

६ Before पौष्य (Be U : पौष्य and पौष्या) G ins. मायशरावः ।

७ Thus (not आसहौय, असहौयवत्) MSS.; after अध्वर्युः Be U add (the first time) भरद्वाजानां सर्वेषामविवाह इति, cp. the end of k. 19.

८ भूरयश्चान्दिष्कान्दोगि Be U, भूरयश्चान्दिष्कान्दोगिः M, भूरयश्चान्दिष्कान्दोगिः G, भूरयश्चान्दिष्कान्दोगिः Bu, भूरयः कान्दोगिः T; कान्दोगि also the Lau-
gākṣi-, and कान्दोगि the Mānavasūtra; cp. Census rep. p. 120
bhuri chāndi.

पौष्टिका^१ माङ्गलयः^२ शैवाश्वागलाक्षृणविन्दवो^{३,४,५} भागन्तयो
 मालकुजो^६ व्याडलः^७ शम्बव्यायनाः^८ कार्मर्यायणयो^९ दाक्षि-
 सैदेहा गाणितय^{१०} औदालकिद्रोणभावा^{११} गौरिघोवयो
 गाविष्ठिराः शिशुपालाः कृष्णात्रेया गौरात्रेया^{१२} अरुणात्रेया
 नीलात्रेयाः श्वेतात्रेयाः श्यामात्रेया महात्रेया आत्रेया^{१३} हालेया^{१४} ५

१ Thus Bu Pm, पौष्टिका Be U, पौष्टिका G Rm Pn, पौष्टिका T M, पौष्टिका Sk.

२ ? Thus M G T Bu, माङ्गलयः Be U Pn, माङ्गलयः Pm, माङ्गलयः Sk, माङ्गलयः Rm.

३ Thus M G Bu (T om.); शेषा० Be U, शेषा० Pm, शेषा० Sk, शेषा० Rm, शेषा० Pn.

४ Thus (and cp. Pāṇ. IV. 1. 17) Sk Pm Pn, कागवः Bu, कागल० M G T Be U. Before this name Be U Pn have क्रागाश् and Sk Rm लगलाश् ।

५ ०विन्दुर् G M T Bu.

६ ? Thus M G T, मळःकुजाः Bu; मालकुजो Be U and the nibandhas.

७ With ङ instead of ड M G T Bu, with ल the others.

८ Thus T and (with सं० instead of शं०) Rm Sk; शम्बव्यायनयः G, शम्बव्यायनाः Bu, शम्बव्यायनयः M; शम्बव्याः Be U.

९ Thus (and cp. Schol. on Pāṇ. IV. 1. 155) T only; कार्मर्याय-
 नयो M, कार्मर्यायनयो G, कार्मर्यायणः Bu; कार्मर्यायनयो Be U, कामा (or म)र्या-
 (or र्य)नयो Sk Rm.

१० ? Thus M T, गाणितय G, गणपतय Be U, गाणिः खतयः Bu.

११ Thus M G Bu and the nibandhas; द्रोणभावनः T, द्रोणिभवो Be U.

१२ This and the following names, up to महात्रेया are given by M G T Bu in the singular, the nibandhas also have the plural.

१३ In M G T Bu only.

१४ Thus (and cp. Kāty. śrs. X. 2. 21) M G Bu, हालेयः T, हालेया Be U and the nibandhas

वाल्लेयाः^१ शौभ्रेयाः^२ वामरथीनां^३ वैतभावः^४ शौद्रेयाः
 कौद्रेया गोपवनाः^५ कालपवय^६ अनौषायणा^७ अनङ्गि-
 र्मानङ्गिदौरङ्गिः^८ सौरङ्गिः पुष्पयः^९ शैखयः^{१०} साकेतायना
 भारद्वाजायना^{११} इन्द्रातिथिरित्येते ऽत्रयस्तेषां आर्षेयः प्रवरो
 ५ भवत्यात्रेयार्चनानस श्वावाश्चेति होता^१ श्वावाश्चवदर्चनानस-
 वदन्निवदित्यध्वर्युः^{१२} ॥ २७ ॥

१ Thus G Bu Sk Rm Pn; इलेयाः T; M. om; वौलेयाः Be U,
 वौलेयाः Pm.

२ Thus (cp. Kāty. l.c.) T M G, शौभ्रेयाः Bu, लौभ्रेय Pm, सौभ्रेया
 Be U, शौभ्रेया Pn.

३ Thus Pm only, वामरथीना G, वामरथिना M T, वामः रथीतर
 Bu, वामरथिनी Be U, वामरथ्या Pn.

४ ? Thus M G Bu, वैतभावः T, वैतभाव Be U, वैतभावा Pm, श्वेतभावाः
 Sk Rm, श्वेतभावाः Pn.

५ गोपवमानः M G T Bu.

६ ? कालावय M G T, कालाशथाः Bu, कालापचय Be U, काला (or ल)
 पचय(or था) the nibandhas, कालयवयो Pn.

७ ? Thus M G T Bu; अनौलायना Be U Pm, नीलायना Pm.

८ सारङ्गि instead of अनङ्गि Bu G.

९ गौरङ्गि instead of दौ० G, शौरङ्गिः Bu M, दोरङ्गिः T.

१० ? पुष्पायनः Be U (? पौष्पायनाः), सौपुष्पयः Pn (cp. Kāty. in Verz.
 d. Berl. HSS. p. 59. 2).

११ Thus M, शैखयः G Bu, शाखयः T, सैखयः Pm; this name not
 found in Be U and the other nibandhas.

१२ Thus Be U Bu and the nibandhas; भारद्वाजायनय M G T.

१३ Thus MSS, we expect अर्चनानोवत् instead of ०नानसवत् ।

वाङ्मतकानां^१ आर्षयः प्रवरो भवत्यात्रेयार्चनानस वाङ्मत-
केति^१ होता^१ वङ्मतकवदर्चनानसवदत्रिवदित्यध्वर्युः^१ ॥२८॥

गविष्ठिराणां आर्षयः प्रवरो भवत्यात्रेयार्चनानस गवि-
ष्ठिरेति होता^१ गविष्ठिरवदर्चनानसवदत्रिवदित्यध्वर्युः^१ ॥२९॥

मुङ्गलाः^२ शालिसंधय^३ और्णनाभयो^४ दक्षिर्वैतवाहाः^५
गिरौषयः^६ शालिमतो ब्रीहिमतो^७ गौरौषितो^८ गौरिकयो^९

१ वङ्ग^० and वाङ्ग^० the MSS promiscue.

२ Bu, in reading मुङ्गला, stands alone; nevertheless this might be a better reading (cp. Āp. XXIV. 8. 14: सुमुङ्गल), as the mudgalas, it is true as a gotra of the Bharadvājas, have been treated already; whichever may be the right reading, this branch answers to the atithis of Āpastamba, the pūrātithis of Vāikhanasa.

३ ? Thus G, आळसन्धिश्च M T, आळसन्धयः Pn, आळसन्धाः Bu, लिसंधयो Be U, शालिसंधयः Sk Rm, आसिसंधि Pm.

४ Thus Pn Sk, अर्णवाबौ Be U, आरणक्षवौ Pm, और्णवाबौ M T, और्णपाःबौ Bu, चार्णवाबौ G.

५ Conjecture; धाक्षा Be U, and the nibandhas, धवाङ्गिकि^० T, धवाङ्गीकि^० M G, धवाङ्गिकिः Bu; दक्षि is mentioned amongst the pūrātithis in the Mānavasūtra.

६ Thus Be U and the nibandhas; वैतभावयः the other MSS.

७ Thus (also the Mānavas) Be U and the nibandhas; शौर्ययः Bu, शेषयः M G, शेषयः T.

८ Only in M G Bu.

९ ? गौरिवीतो Be U, गौरिताः Rm Pn Sk, गौरितयो Pm, om. by T Bu.

१० गौरिकयो Rm Pm Pn.

वायवना^१ वायुपृटा^२ इत्येते मुञ्जलास्तेषां चार्षयः प्रवरो
भवत्यत्रिथार्चनानसपौर्वातिथेति होता^३ पूर्वतिथिवदर्शनान-
सवदचिर्वादित्यध्वर्युः^४ ॥ ३० ॥ पञ्चमः ॥

^१ विश्वामित्रान्याख्यास्यामः^१ कुम्भिकाः पार्ष्णिङ्गा वारक्या^४

५ औदरिर्माणिरुहदग्निरालविराघट्टिरापद्य^५ अन्तकाः^{१०}

१ Thus Be U Pm ; वावायना M G, वापायना T, वाजवतः Rm Pn
Sk, वाक्वायनाः Bu.

२ Only in M G T Bu (the last : वायुचूडाः) ।

३ The arrangement of the text differs for the following
adhyāyas in the MSS. Be U treat firstly of the Viśvāmitras,
then of the Kaśyapas, then of the Vasiṣṭhas; in the other MSS.
(M G T Bu) we have first the Kaśyapas, then the Vasiṣṭhas,
then the Viśvāmitras. I have adopted the sequence proffered
by Be U for two reasons ; the first is that the text of Baudhā-
yana seems to point to it, as treating in its paribhāṣā (p. 415,
4) of the Viśvāmitras *before* the Vasiṣṭhas ; the second reason
is, that Āpastamba Hiranyakeśin and Āśvalāyana observe the
same order.

४ Thus Be U and the nibandhas ; (amongst the Viśvāmitras a
वारकि is mentioned by Hiranyakeśin), पारक्याः Bu, पारलुक्वा M G T.

५ Thus M G T Bu (and cp. औदरि of Kāty.), औदलि Be U,
औदल्यो the nibandhas.

६ रुहदचिर् instead of रुदग्निः M G T (Bu as Be U).

७ Thus (आलवि, read perhaps आलम्बि) Be U ; अरुलविं Pm ;
आलवयः, आलपयः or आलुवयः the nibandhas ; अननर्चि G, आलपचराः
Bu ; M T om. this name.

८ Thus (आघट्टिः) G T, घट्टतिः Bu, अघनति M, अघट्टिः Be U
Pm ; आघट्टयः or आघट्टयः the nibandhas.

९ ? Thus M G, अपद्य T, आपद्यः Bu, आपयया Be U, आपद्य
(or घ)याः the nibandhas.

१० Found in M G T only (perhaps dittogr. from the following
name ?).

कामन्तका^१ वाष्पकयश्चिकिता^२ लामकायना^३ शालङ्कायना^४
 शाङ्कायना^५ लौका^६ गौराः सौगन्तयो^७ यमदूता अनभिन्नाता-
 स्तारकायणाश्चैवला^८ जावालयो^९ यज्ञवल्का^{१०} विट्ण्डा^{११}

१ Thus Be U Bu and the nibandhas, कामन्तयो M G T.

२ ? Thus M G Bu, पाष्पय० T ; वदकथा० Be U and the nibandhas.

३ Thus Be U, कामकायना Rm Sk, लामकायनाः Pn, लामकरायनाः Pm ; लाःकायनाः Bu, लमहायनाः M G, लमगायनाः T.

४ Thus (cp. Āp. XXIV. 9. 1) the nibandhas only ; शालंका-
 यनाः Bu, शालंकायनाः Be U, not found in M G T.

५ Thus Be U Pm ; Pn om ; कास्यायना Sk Rm ; साहायनाः Bu,
 सकिं (or को)तायना M G T.

६ ? Thus the nibandhas, लौक Be U, लौका M G T Bu.

७ ? सागन्तयो M G Bu, स्यांगतयो T, सौगन्तायना Be U, सौगन्तयाः
 the nibandhas.

८ Thus (and cp. gaṇa śivādi) Be U, अनभिन्नाता० M, अनभिन्नाता
 अभिनिघ्नाता० G, अभिनिर्माता० T, अयनद्रिताः अनभिद्रिताः Bu ; the niban-
 dhas are still more corrupt.

९ Thus (तारकायणाः) Be U G and the nibandhas (also amongst
 the Viśvāmitras acc. to Hir.) ०तारायणा० M— ? ०चैलका Be U and
 the nibandhas, चौलका० M G T, चौलकायनाः Bu.

१० Thus Be U and the nibandhas ; जालालयो M G, जालालयः
 Bu, लयो T. Before this name M G T ins. चौदुंबला, Bu वेमबलाः ।

११ Thus (cp. Āp. l.c.) M G T ; याज्ञवल्का Be U and the niban-
 dhas. After this name M G T have a few names more : पदजालाः
 (वादजालाः), जहचलोकाः, हालियो याज्ञवल्का ।

१२ ? Thus Be U, विडंडा Pm, वितण्डा Sk Pn Rm, अट्टण्डा M G,
 अंबहंडा T.

भौवनयः^१ सौवर्भवय^२ औपदहनय औदुम्बरिभारिष्टिकयः^३
 श्लानेयाश्चैत्रेयाः शालावता^४ मयूराः सौमत्याश्चित्रतन्तवो^५
 मनुतन्तवो^६ मान्तवो^७ ये चान्येतन्तुग्रन्था^८ बाधव्याः^९ कलापा^{१०}
 उन्नरय^{११} इत्येते कुशिकास्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवति ।

१ Thus M T, भौवनः G, नुवलयः Be U and the nibandhas.

२ ? Thus M G, सौवर्भवय T (Bu wholly corrupt), सौवृतय Be U, सौवृतयाः Sk, सौवृतयः Rm, सौवृतयः Pn.

३ Thus (cp. Pāṇ. IV. 1. 173) M G T Bu, उदंपरि० Be U Pm, उदंपरयो Sk Rm Pn.

४ ? Thus M G T, भाटयः Bu, भाटयोद्याः Be U, भाटय्याः Rm, भाटय्याः Sk Pn Pm.

५ Thus (and Hir. also mentions them amongst the Viśvā-mitras) M G T Bu, तालवन्तो Be U, तालोवता Pm Pn, तालोवतरा Rm Sk.

६ Thus conjecturally; चित्रतवयः Be U and the nibandhas; चित्ततवयः Bu, चित्रतयो M G, चित्रतयो T, to which answers more or less चेतन्तयो which now follows in G only; Be U add सतन्तायना (साततायना, स्याततायना, सयन्तायना the nibandhas).

७ Conjecturally; cp. the plural मनुवस्तन्तवः of the nibandhas; मनुतपाः Bu, मनुतयो T, मनुतपो M G; अभूततन्तवो Be U.

८ Thus Be U, and the nibandhas; मान्तपो M G T.

९ Conjecturally; येचान्येन्द्रशब्दा M, येचान्येन्तशब्दा G, येचान्येदुशब्दा T, येचान्येन्द्रशब्दाः Bu, यक्षान्यत्वशब्दा Be U. All the nibandhas corrupt.

१० See Pāṇ IV. 1. 106 : बाधव्यः कौशिकश्चेत् (Schol.).

११ Thus Rm, कालाया Be U Pn Sk, कालावा M G, खालावा T, कालालाः Bu.

१२ ? Thus Be U and the nibandhas, उन्नरशुकय G, उन्नरशुतय M, उन्नरश्रमय T, वागुन्नरयः Bu.

वैश्वामित्र दैवरातौदलेति होतो^१ दलवद्देवरातवद्विश्वामित्र-
वदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३१ ॥

लोहिता दाण्डकयश्चाक्रवर्मायणा^{१,२} झझायना^३ वाञ्जा-
यना^४ मादाघयः^५ कैतवायनयो^६ वाशय^७ इत्येते लोहितास्तेषां
आर्षेयः प्रवरो भवति^१ वैश्वामित्राष्टक लौहितेति होता^५
लोहितवदष्टकवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३२ ॥

विश्वामित्रदेवश्रवसदेवतरसः श्रौमतकामकायनाः^८ काम-
कायनिनस्तेषां^९ आर्षेयः प्रवरो भवति वैश्वामित्र दैवश्रवस
दैवतरसेति होता^१ देवतरसवद्देवश्रवसवद्विश्वामित्रवदित्य-
ध्वर्युः^{१०} ॥ ३३ ॥

१०

१ दंडकय० Be U M Pn, ताण्डकयः Bu, दंडाकया० T, कुडक्या० M.

२ Thus M; चाक्रवर्णायना G and the nibandhas, चार्कवर्मायणा T,
चाक्रायणा Be U.

३ ? missing in Be U and the nibandhas, badly corrupted
in the other copies. M. reads as given above and probably
also Bu; झझान्तायना G, रधरधायना T.

४ Thus Be U Pm; वाजायनाः Bu, हज्जायना M G T.

५ Only in M G T (the last : मादाययाः) ।

६ (cp. *gaṇa tikādi*). Only in M (कैतवानायो) G (कैतवानयो)
and T (कैतवायनायो) ।

७ Thus M G T, वंशयः Bu, वासय Be U.

८ Thus T; श्रौमति० the other MSS.; कामकायनाः T M, कामकायः
Bu, G om.; कामकायनाः Be U, ज्यासका० the nibandhas.

९ Thus M G T Bu and Pm; कामकायना० Be U and the other
nibandhas.

१० Thus all.

रौचकाश्चौद्धला^{१०} रैणवाश्च^१ तेषां अर्षेयः प्रवरो
भवति^१ वैश्वामित्र रौचक^४ रेणवेति^५ होता^१ रेणुवद्रुचक-
वद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^६ ॥ ३४ ॥

^१कताः सैरिन्धाः करभा^८ वाजायनाः सांहितेयाः
^५ कौक्षत्याः ग्रैशिरेया औदुम्बरायणाः पिण्डग्रौवा नारायणा
नाराय्या^९ इत्येते कतास्तेषां अर्षेयः प्रवरो भवति^१ वैश्व-
मित्र कात्यात्कीलेति होतात्कीलवक्तवद्विश्वामित्रवदित्य-
ध्वर्युः^६ ॥ ३५ ॥

धनंजयाः कारीषय आश्ववतास्तुलभ्याः^{१०, ११} सैन्धवायना

१ Thus G and the nibandhas (also the Census report, p. 120 :
rauksak), रौच्यका० T M Be U, रौत्ताः का Bu.

२ Hopelessly corrupt : ०खोद्धका Be U, ०खोद्धला Rm Pm Pn,
०चौद्धला M, ०चौद्धला G.

३ Thus G Be U, रैवण० T Bu M and the nibandhas.

४ Thus G, रौच्यक० the other MSS.

५ रैवणेति MSS. exc. G Be U.

६ Thus (रेणवत्) Be U only, रैणववत् or रैवणवत् the other MSS.;
instead of रुचक० (thus my emendation) the MSS. have रौचकवत्
or रौच्यकवत् (उक्थिवत् M only).

७ The Katas and Dhanamjayas are missing in Be U, the
nibandhas differ wholly from the other MSS.

८ कारभा Bu.

९ नाराय्या M Bu (T corrupt).

१० आश्वा० M Bu.

११ ? तुलभ्याः M, ता-लभ्यः Bu, ०ताः तालयाः T, ०स्ता (स्या)गव्यास्तुलभ्याः G.

उष्ट्राक्षा महाक्षा इत्येते धनंजयास्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवति^१ वैश्वामित्र माधुच्छन्दस धानंजयेति होता^१ धनंजय-
वन्माधुच्छन्दोवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३६ ॥

अजानां^१ आर्षेयः प्रवरो भवति^१ वैश्वामित्र माधुच्छन्द-
साजेति होता^१ जवन्माधुच्छन्दोवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३७ ॥ ५

अघमर्षणाः^२ कुशिकास्तेषां^२ आर्षेयः प्रवरो भवति^१
वैश्वामित्राघमर्षण कौशिकेति होता^१ कुशिकवदघमर्षणव-
द्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३८ ॥

इन्द्रकौशिकास्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवति^१ वैश्वामित्रैन्द्र
कौशिकेति होता^१ कुशिकवदिन्द्रवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^१ १०
॥ ३९ ॥

पूरणा वारिधापयन्तास्तेषां^३ आर्षेयः प्रवरो भवति^१
वैश्वामित्र पौरणेति होता^१ पूरणवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^३
॥ ४० ॥ षष्ठः ॥

कश्यपान्याख्यास्यामः^४ कश्यपाज्झागरयो^५ मठरा ऐति- १५

१ Thus Be U only, अजानजानां T G, अजानजनां M, अजायनाः Bu.

२ Thus Be U, ऋणाः कौशि० T Bu, ऋणकौशि० M G.

३ Thus all the nibandhas; पूरणा पारिधापयन्त्य० Be U, णाः पारिधापयन्तव० G, णाः पारिधावन्त० M, णाः परिधावन्त० T.

४ Only T adds विश्वामित्राणां सर्वेषां विवाहः (sic).

५ MSS. exc. Be U G, काश्य० ।

६ Thus M G T Bu, षपाटंगिरयो Be U, कस्याष्टांगिरयो Pm, षपा
अष्टांगिरयो the other nibandhas.

शायना आभृत्या^१ वैशिषा धूम्रा^२ धूमायणा धौम्या^३ धार्म्या-
यणा^४ औदन्नजिरायायणा^५ वैमकयः^६ प्रवाहार्था^७ हृद्रोगाः^८
काश्यातपा^९ आपाम्बानिका^{१०} मौषीतकिष्कागस्यो^{११, १२} माघ-

१ ? Thus Be U Pm, आभृत्या Pn, आशृत्या Sk Rm, आहृत्या M G T, अहृत्या: Bu.

२ Thus Be U and the nibandhas, धूमा M G Bu, धूदा T.

३ Thus (in accordance with Hir.: एवमविक्रतो धौम्याभिषेष्माठराणास्,) corrected; सौम्या Be U and the nibandhas, धौमा M Bu, धौम्या T, धौम्यायौमा G.

४ Corrected; धार्म्यायणा Be, धर्म्यायणा Pm Pn, धार्थायणा U, धौम्यायणा M, धौम्यायसा T, धौम्यायणा: Bu, धौम्यायणा G. (cp. gaṇa āśvādi).

५ Corrected (cp. gaṇa pailādi), औधप्रजुरायायणा M G T, औध-प्रकरा: आयायणा: Bu, औदृच्छा अराया० Be U, औदृच्छारेया० Pm, सौवृच्छा-राया० Rm, खवृच्छाराया० Sk. (चोडन्नजी Kāty.: औदवञ्जी Mānavasūtra).

६ Thus corrected acc. to Pat. on Pān. IV. 1. 97; वैमकयः Pn, चवकयः Rm, पैवकयः M G T, वैमरूकयः Bu, पैधक Be U, पैदकयः Pm.

७ Thus M T, प्रवाहय्या: Bu, प्रवाहा G, प्रचर्या Be U Pn, प्रार्चयो Rm, व्रचर्या Pm.

८ Thus Be U and the nibandhas; हृद्रोगयः G Bu, हृद्रोगयः M, हृद्रोगयः T.

९ ? (viz. काशी-आतापाः ?) काश्यातया M G, काश्यतया T, काश्यातयः Bu;—आतपा (without काशी) Be U and the nibandhas.

१० ? Thus M G, आपाम्बानिका T, अपाम्बानि: Bu (but cp. the following), याचनिनि: का U, याचनि: का Be, पाञ्चायनिका Rm Pn, पाञ्च-यतिका Pm.

११ ? Thus M G, काठनीष्टि: Bu; T, om.; मेथानिक: Be U, मेपांत-कयो Rm Pn, नेषातकि: Pm (मौषिकिष्टि Kāty., मौषिकिवे Mān., मौषकरिति Laug.). After this name Be U add: सावस्यो and M T ऋग।

१२ ? Thus T, ऋगस्यो M, ऋगन्वयो G, ऋहस्य: Bu; माघस्यो Be U, सागस्यो Rm Pn, सामास्यो Pm.

गरावयः^१ सौधवयः^२ सायस्या^३ आसुरायणा^४ स्वागव्याः^५
 सौनद्या^६ स्थौलकेशयो^७ वार्धकय^८ औपव्या^९ लाक्षणाः^{१०} क्रौष्टा^{११}
 जीवतयः^{१२} खार्दमायणा^{१३} लोहितायना^{१४} मितकुम्भा^{१५} पिङ्गाक्षय
 औडलयो^{१६} मारायणा — — — ^{१७} वैकर्णियाः^{१८} कौषीतकेया^{१९}

१ Thus M G T, मापरावरयः Bu ; साधसुरावयः Be U Rm Pn.

२ ? Thus Be U ; सौधवयः Pm, सैन्धवयः Rm, सौबधवयः G, but these have been enumerated already amongst the Viśvāmitras, p. 445. 1, if our constitution of the text there is correct.

३ Thus Be U M G and the nibandhas ; साधस्या T, सयसः Bu.

४ Thus Be U Pm Sk, आगव्याः Rm, स्वागव्याः M T Bu, स्वागव्याः G.

५ Thus M G T ; सौनद्यः Pn, सौनभ्यः Bu, सौनयः Pn, सौनयः Rm Sk, सौनपाः Be U.

६ Thus Be U and the nibandhas ; to this reading also points Bu (वार्धकयः) ; बोद्धकय M G T.

७ Thus M G Pm Sk Pn ; औपाव्या Rm, औपव्या Be U, औपव्या T, औष्वपर्याः Bu.

८ Thus in accordance with the texts of the Mān. and of Kāty. ; लाक्षायणाः Be U and the nibandhas, लाक्षणा the other MSS.

९ ? Thus M G T Bu ; क्रौष्टवो Rm Pn, क्रौष्ट Be U, क्रौष्टा Pm, क्रौष्टका Sk.

१० Thus M Bu T, खार्दुः G ; खार्दायणा Be U Pm, खार्दायिणो Pn, खार्दायणा Rm, खार्दायणाः Sk.

११ ? रोहिः Be U and the nibandhas.

१२ मित्रः M G.

१३ ? Thus Be U Sk औडलयः Pm, औडलयो Rm Pn, औज्वलयो T G (M only औ—यो), औज्वलयनः Bu.

१४ Utterly doubtful ; यवच Be U, पचव Pm, पौलयो Rm Pn, पौलयो Sk, यव च M G ; Bu is useless and T has a blank of three aksaras.

१५ cp. Pāṇ IV. 1. 124 (काश्यपे) ।

धूमलक्ष्मणयः^१ सुरा गौरिवाचणा^२ विमत्स्या^३ आग्निशर्मायणा^४
 औक्थ्यायनाः^५ काम्बरोदरयो देवयाता वैदो^६ऽम्बा वेलथा^६
 महाचक्रेयाः पैठीनसा^७ पानस्या^८ विषगणा दाक्षायणयो^९
 भालन्दनाः शाङ्खमित्रेया^{१०} हरित्याः^{११} पाञ्चाला^{१२} जारमाण्यो^{१३}
 १. वार्षगाणिः^{१४} सौविश्रवसो^{१५} वैशंपायनाः खैरकिः कालशय^{१६}

१ Thus M G T ; ० लक्ष्मणः Bu, धूमलयायनय Be U, धूमलक्ष्मणयः Pm Pn Sk, धूमलहायणाः Rm.

२ Thus T only, गौरिवाचना M G and all the nibandhas ; गौरि-
 वापायन Be U.

३ This and the next seven (?) names in M G T Bu only.

४ Also in the Kātyāyana Laugākṣi texts.

५ औक्थ्यायना M.

६ Thus M G only ; T om. this and the following names up
 to भालन्दनाः, Bu : बौदरवाः लेलाः ।

७ ० स्याः Be U and the nibandhas.

८ ? Thus Be U and the nibandhas ; पानदा M G, पानसाः Bu.

९ Thus Sk only ; दाक्षायणयो Be U, दाक्षायणयो Pm, दाक्षमाणयो
 M G Bu Pn Rm.

१० Thus Be U Pn Rm Pm ; शंख० Sk ; सांख्यमित्रेयो M G T,
 सांख्याः मित्रेयाः Bu.

११ Thus Be U and the nibandhas ; हरित्राः M T Bu, हरिण्याः G.

१२ In M G T Bu only.

१३ Conjecturally (cp. gaṇa gargaḍi) ; जारमाञ्जो T, जारमाण्यो Be
 U Pm, जारमत्स्या Pn, जाः मात्स्याः Sk, जामात्स्याः Rm, जामराण्यो M,
 राजमाण्यो, बारकाणाः Bu.

* १४ ? Thus M G T, रमाणि Be U Pm, रमाणयो Pn, रमणयः Sk.Rm.

१५ Thus M G T, सौरि० Bu ; सावित्र० Be U and the nibandhas.

१६ ? Thus M G T, जालशयः Bu ; कासलाय Be U, Pn Sk Rm
 काशलाय Pm.

औक्तायणिर्माज्यायनाः^{१०} कांसायना^९ दैवो होता^४ शुचयः
खरेभा आयस्थूणा भागुरयः पाथिकाया^५ गौमायना^६ हिरण-
पापा^७ अग्निदेविस्तथासूर्या^८ मुसला^{१०} आविश्रेण्या उत्तर-
तोगण्डमाना^{११} मन्त्रिता^{१२} वैकर्ण्य^{१३} स्थूलबिन्दव^{१४} इत्येते

१ ? Thus M G, औक्तायनि० T, औक्तायणिः Bu ; उक्तायनि० Be U, उक्तायनि Pn, उक्तायनयो the other nibandhas.

२ ? Thus M G T, Bu ; माज्यायनाः Be U. माज्याला० the nibandhas.

३ ? Thus M G T, कांसायना Be U Pm, कासकायना Rm Pn Sk.

४ ? Thus Pm ; दैवो होतुः M G T, दैवहोतुः Bu, दैवोहोता Be U, देवा होतारः the other nibandhas.

५ Thus (and cp. gaṇa *kurvādi*) M G T, पथिकय Pm, पाथिकयो Be U, पाथिकया Rm Sk Pn.

६ Thus corrected (cp. gaṇa *asvādi*) ; गोमायना Be U and the nibandhas (some गोमयना) ; गोमयाला G, गोमयता M, गोमयाः T, होमयाताः Bu.

७ ? Thus M G Bu (T om. this and the following) ; हिरणवाथाः Sk Rm Pm, हिरणषवः Pn, हिरणपा Be U.

८ Conjecturally ; अग्निदेवि० or ०वी० the MSS. and Pm, आग्नेयो देवयो the other nibandhas.

९ ? ०थासूर्या M G Bu, ०थासौर्वा Be U, ०थासौया Pm ; सौर्या (without तथा) the other nibandhas.

१० cp. gaṇa *gargādi*.

११ Doubtful. I have accepted the reading of M G ; उत्तरतो-
गर्भमानाः Bu, उत्तरतोगंधेषूदला Be U, उत्तरतोगंधेषुशतदला Pm, उत्तरतो-
गंधेषव Pn, उदली Rm Sk.

१२ Thus (cp. gaṇa *kanvādi*) the nibandhas ; आमन्त्रिता Be U, मन्त्रवेतः Bu, मन्त्रवतः G M.

१३ Thus Be U and the nibandhas ; वैकर्ण्यः the other MSS (cp. p. 450. 4).

१४ Thus Be U and the nibandhas ; स्थूल० M G Bu.

निधुवाः^१ काश्यपास्तेषां^२ अर्षेयः प्रवरो भवति^३ काश्यपावत्सार
निधुवेति होता^४ निधुववदवत्सारवत्काश्यपवदित्यध्वर्युः^५ ॥ ४१ ॥

रेभाणां^६ अर्षेयः प्रवरो भवति^७ काश्यपावत्सार रेभेति^८
होता^९ रेभवदवत्सार-त्काश्यपवदित्यध्वर्युः^{१०} ॥ ४२ ॥

४ गण्डिलाः कौहडाः^५ पावकाः^६ पार्थकाः^७ औदमेघाः
सौदानवः सावचसः कारेयाः^८ कौकुण्डेया^९ ऐषिकयो^{१०} महो-
दकयः^{११} कौश्रयो^{१२} कामशयो^{१३} मौञ्जयना^{१४} जाणवत्साः^{१५}

१ Thus Be U, निधुव० the other MSS.

२ काश्य० all but Pm.

३ Thus Be U Pm only ; with फ instead of भ the others.

४ कौहडाः M, कौहलाः Be U, कौहलाः (or लाः) the others.

५ Thus G M T Rm ; पाचकाः Pm, पायकाः Be U Pn, पापकाः Sk.

६ Thus M T Bu, पर्यका G, पाथिका Be U, वाथिका Pm, वापिका Pn Rm, तपिका Sk.

७ Thus Be U and the nibandhas ; कारेयुः M G T; Bu om.

८ Thus T G Bu, कौण्डेयाः M, कौकण्डकयः Pm, कौकण्डयः Be U Rm Pn Sk.

९ ? Thus M G, ऐषिकय T, दैषीकय Bu, तैक्षिमाहकयो Pm Pn, तैक्षिमाहयो Sk, तैक्षिमाहवयः Rm, तैक्षिमाहसकयो Be U.

१० Thus Be U M and the nibandhas ; महोदकयः T महोदयाः Bu, महोदकाः G, but M G Bu ins. before this name one more : महोदयो or महाकाथो ।

११ Thus M T, कौरेयो G, कौशेयः Bu ; कौसयो or कौशयो Be U and the nibandhas.

१२ In M G T only.

१३ मौञ्जा० Be U Sk Pm, माजयनाः Rm.

१४ ? Thus M G T, राण० Bu ; जाणवंश्याः Be U, जाणवंशाः Pm, भाणवेशाः Sk Pn, भागावंशः Rm.

खर्वमायना^१ गाङ्गायना वात्सभालयो^२ गोभिला^३ वैदायना^४
 वात्स्यायना^५ वाच्यायनयो^६ वल्लदरयो^७ भागुरिः^८ गार्दभीमुखा^९
 हिरण्यवाङ्मतेदेहा^{१०} गोमूत्रा वार्कखण्डा^{११} जानन्तरिजालन्ध-
 रिर्धन्वन्तरित्येते^{१२, १३} ग्राण्डिलास्तेषां चार्षेयः प्रवरो भवति ।
 काश्यपावत्सार ग्राण्डिलेति होता काश्यपावत्सार देवलेति ५

१ ? खर्वमानया Be U, खर्वभायना Rm Pn, खर्वयानय Pm, खर्वंशायना Sk, खार्दमायना M G T, खाद० Bu.

२ ? वात्सनालयो Be U, ०भालयो the nibandhas, वत्सलभालयो M G, वात्सगालयो Bu, वत्सलाभालयो T.

३ Thus (as Kāty., Mān.) Be U and the nibandhas; गोवि (or वि)दा the others.

४ वेदा० Be U and the nibandhas; वेला० M G Bu, बैला० T (वेदायनाः Kāty., Mān, वैदानव Laug).

५ Thus Be U and the nibandhas; वाच्यायना G, वाचानयाः Bu; T M om.

६ Found in M T G only (बा० G).

७ ? Thus Be U and the nibandhas; सहोदकयो the other four MSS.

८ Plural Be U, singul. the other four and Pm

९ Emended hesitatingly in accordance with Mān. Laug. and Kāty (Verz. d. Berl. HSS. I. p. 58, l. 12 from bottom); खार्दभि-
 मुखा M T, खार्दभाभिमुखा G, खादाभिमुखाः Bu, खादंतोमुखा Be U and the nibandhas.

१० Instead of नैदेहा Be U and the nibandhas नैदेहा or नैदेहा ।

११ ? Hesitatingly emended (cp. Gobh. gr̥hs. III. 10. 8 and वृकखण्ड of Laug.); वाक्वखण्डा M G T, वाक्वषण्डाः Bu, वाक्वशण्डा Be U and the nibandhas.

१२ ? Thus M G T; जातुरि Bu, जानंधरि Pm, जानंधरयो Pn Rm Sk, जलंधरि Be U.

१३ Thus Be U Pm Pn, जालन्तरि the other four.

वा काश्यपावत्सारासितेति वा शाण्डिलासित दैवलेति वा
 शाण्डिलवदवत्सारवत्कश्यपवदित्यध्वर्युर्देवलवदवत्सारवत्कश्यप-
 दिति वासितवदवत्सारवत्कश्यपवदिति वा देवलवदवत्सार-
 वच्छण्डिलवदिति वा ^१ ॥ ४३ ॥

१ लौकाक्षयो^१ दार्भायणा मैत्रवादिर्वैदेहाः^{१,२} कालेयाः^३
 कापुटिस्तथा कलयः^४ कांसपात्रयश्च^५ भालकायनिर्णित्यर-
 सोविरोदकिः^६ कौनामिः^७ सैतयः^{१०} सैतकिः^{११} सांभरिरा-

१ Thus (cp. *gaṇa kārtakaujapādi*) M G T Bu, लौगाक्षयो Be U and the nibandhas.

२ ? Thus Be U and the nibandhas; मैत्रवाज्ज० the other MSS.

३ ? Thus M G T, वैभवः Bu, वेहला Be U; all the nib. are corrupt. After this name M adds: वाहिष्ठैः, G, वासिष्ठः T, वाहिष्ठैः ।

४ Thus (कालेयाः) G Rm Sk Pn; कालेयुः M T, काल्यः Bu, कलेपि Be U.

५ Wholly doubtful; तथाकलयः Be U Pm, without तथा the other nibandhas; तथात्रयश्च M G T, तथात्रयः Bu.

६ ? Thus M G T, कांसपात्रः Bu, कासयः पात्रश्च Be U, कसपात्रश्च Pm, कंसपात्रा Rm Sk, कासपात्रा Pn.

७ ? Thus Be U and Pm; फालुका० M G, फाल्वाका० T, भालुकाः Bu.

८ Utterly doubtful. Be U read as given in the text; ०यनिः समसाविदोलकिः M T, ०दालकिः G; ०यनित्यरस्तुविरोधकि Pm, नित्यरातादयः औदकयः Sk, नित्यरास्ता च औदकयः Pn. Probably the last name is औदकिः (cp. *gaṇa bāhvādi*).

९ Thus (cp. *gaṇa bāhvādi*) M Pm, कौनामिकः G, कौनामिः Be U, कौनामयः Sk Bm Pn.

१० Thus Be U Pn Rm, सौलय Pm, सौनमयः Sk, सैतयः M, सेतयः T; G om.

११ Partially emended with hesitation; सैतकिः सांभरिरानिष्टिष्टैषिकिः M T G (the last only ०ष्टैर्विकिः), सौतकिष्टिरभोनिष्टिष्टैषिकः Be U, सौति-
 किष्टिभेरोनिष्टिष्टैषिकि Pm, सौतिकपौष्टिभेराः निष्ठयः रेषिकयः Sk.

निष्ठिरैषिकिः^१ मौसुकिश्चैरन्दिः^२ पशुभिश्चोल्पला^३ यौथ-
 कालकिर्लोकाचयो^४ यौथपालाजपाला^५ इत्येते लोकाचयो^१
 ऽहर्वसिष्ठा नक्तं कश्यपालेषां चार्षयः प्रवरो भवति^१ काश्य
 पावत्सार वासिष्ठेति होता काश्यपावत्सारसितेति वा^१
 वसिष्ठवद्वत्सारवत्कश्यपवदित्यध्वर्युरसितवद्वत्सारवत्कश्यपव-
 दिति^१ वैतेषामेवाविवाहः^१ ॥ ४४ ॥ सप्तमः ॥

१ Partially emended with hesitation ; सैनिकिः सांभरिरानिष्ठिरैषिकिः
 M T G (the last only ऽष्टैर्विकिः), मौत्किष्ठिरभोनिष्ठिरैषिकिः Be, U सौति-
 किष्ठिरभोनिष्ठिरैषिकि P'm, सौतिकपौष्टिरैः निष्ठयः ऐषिकयः Sk.

२ Thus Be U P'm, मौसुखियः R'm, मौसुसिकयः Sk, मौसुकिन० P'm,
 मौसरि० M, मौसरि० G T.

३ ? Thus Be U, सैरंत्रयः Sk R'm, सैरिप्रय० P'n, चैरिद्रः M, चैरिचः G,
 चैरिद्यः T, चरंडि P'm.

४ I have accepted the reading of G, which is, however,
 highly doubtful; पशुभिश्चोल्पर्लाययौथकालकिर्लो M, and thus also T
 (only चोपलाश्च instead of चोल्पर्लाय); यौथपायौथकालकिर्लो Be U,
 चोपणायौथकालकिर्लो Sk, चोपणयः कालकयः R'm, चोपणायौथकालकिर्लो P'm.

५ लोकाचयो M G T and with क here also Be U (लोकाचयो),
 लोकाचयो P'm.

६ Thus again G M, यौधापाया T, वाजपालयः Bu, वाचयाजया Be
 U P'm.

७ Instead of असित and असितवत् Be U : काश्यप and कश्यपवत्,
 rightly ?

वसिष्ठानेकार्षेयान्याख्यास्यामो^१ वैकलिर्वाराटकिः^२
 साखला^३ गौरिश्रवसा^४ आश्वलायनाः कापिष्ठाः^५ शौचिवृचा
 वैयाघ्रपादा^६ बाह्यकायनिर्वाटया^७ जादूकर्णा^८ औडुलोमिः^९
 कौभोजिः कौलायनाः सुन्दरहरिताः^{१०} काण्डेविद्धिः^{११} सौयव-

१ वासिष्ठा० MSS. exc. Be U.

२ ? Thus M T Bu, वैतरकि० Be U, वैतलकि० Pm, वैतालकवयो (cp. वैतालकि of the Viṣṇupurāṇa ?) G Rm Pn Sk.

३ Thus (cp. gaṇa *gahādi*) M T, वाटालकिः Bu, वाटारकिः Be U, वाहरकि Pm, रकयः G Rm Pn, करकवयः Sk.

४ ? Thus Be U Pn, साखल्याः Sk, सरवला Rm, साश्वला M G, साश्ववाः Bu, सावला T.

५ Thus the nibandhas, ०वस the MSS.

६ Thus the MSS. and Pm, कपिष्ठ(or ट्ट)लाः the other nibandhas.

७ Thus emended; व्याघ्रपादा Be U, ०पादो Pm, ०पादाः Pn Rm Sk, व्याघ्रपादयो M G T Bu.

८ वा० all (cp. gaṇa *tikādi*).

९ ? Thus M G T. Instead of this single name all the other sources present two: औपवना औपवगा Be U (and precisely so Laugākṣi), गायनेर्नापत्या Pm, गायनयो नवात्याः Sk Rm, गायनयोनायाया Pn.

१० Thus Pn, ०तुकर्णा M T G Bu, ०तुकर्णा Be U and the nibandhas.

११ Thus (cp. Pān. IV. 1. 85, Vārtt. 8, Schol.) G T Bu (only ०सः), औडुलोमिः M; the other MSS. and all the nibandhas corrupt.

१२ Thus Be U, सुन्दरहरितः Pm, सुदरहरितः M G T Bu, सुदाहारितः Pn, सुवाहरिताः Sk, सुदुदाहरिताः Rm.

१३ Thus (as also Mān., Kāty.) corrected; काण्डेविद्धिः Be U Pm, काण्डेविद्धिः T G M.

सायना^१ आलम्भायना लौमायन्याः^२ स्वख्याः कार्षिताः^३
 पार्ष्णकायनाश्चौडकायनाः^४ पार्ष्णवल्का^५ देवना^६ गौरव्याः^७
 आविष्टायना^८ वाहकय^९ आविश्चितयो^{१०} श्रयाजयाः^{११} पूति-
 माषाः सप्तवैला^{१२} वासिष्ठा^{१३} इत्येते वसिष्ठस्तेषामेकार्षेयः
 प्रवरो भवति वासिष्ठेति होता^१ वसिष्ठवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ४५ ॥ ५

१ Thus G, सौपवसायना Pm, सौपवत्स्यायनाः Rm Sk, सोयवत्स्यायना Pn, सौध० T, (०ष्टि)रूपवत्स्यायना Be U.

२ Hesitatingly emended (cp. gaṇa kuñjādi), लमन्याः Be U Pm Bu, लोमहत्याः M T G, लोमायत्याः Sk, Pn, लोमायनाः Rm.

३ ? Thus (or कार्षिताः) Be U and the nibandhas; पारिरक्षिताः G, कारिरिष्यक्षिताः M, कारीष्यः क्षिताः T, कार्षतयः Bu.

४ पर्ण० Be U Pm, पार्ष्णिक्० the other nibandhas.

५ In M G T Bu only.

६ Thus the nibandhas; पारौणवल्को M G Bu, परिणवल्को T, पर्ण-
 वल्को Be U, पार्ष्णवल्को Pm.

७, ८ ? Thus the nibandhas; देवरगौरव्याः Be U, देवाकोदिव्या M G, देवाकोदीयाः T, देवतकातव्याः Bu.

९ Thus (as also Kāty.) M G T Bu; श्रविश्वावना Pm, अश्रविश्वा-
 यना Be U, विश्वायनाः Sk Pn. After this name M G T Bu have
 again सुदक्षरित ।

१० Only in Be U G and the nibandhas (वाहकाया G).

११ Thus M T G, आधि० Bu, अवकितयो the others.

१२ ? श्रयाजयाः Be U, श्रपादयः M G T, आश्रपादयः Bu, वक्षया (or पा)-
 जया the nibandhas.

१३ Thus M G T, सप्तवेळकः Bu, सप्तवेलो Pm, सप्तवलो Pn, सत्यवैलाः Be U, समवेषाः Sk, समवेलाः Rm.

१४ Thus M G T Bu (the last वसि०) and Pn, missing in the
 other nibandhas; प्रशिखा Be U, इतिखादा Pm.

कुण्डिना लोह्वायना^१ गुग्गुलिरौपवस्तिर्वैकर्णयो^२-^३
 ऽश्मरथा^४ वाहवः^५ क्रौञ्चोक्थाः^६ सामङ्गलिनः^७ कापटवः^८
 पैठका^९ नवग्रामा^{१०} हिरण्णाक्षायणाः^{११} पैप्पलादयो भास्मिर्माध्यं-
 दिनाः^{१२, १४} शान्तिः सौपतिथिरित्येते^{१५} कुण्डिनास्तेषां चार्धयः

१ लोह्वायना G only.

२ Thus T, गुग्गुलुः Bu, गुग्गुला G, गुग्गुलयो Be U and the nibandhas exc. Pm, which, reading युगलि, points to the sing.

३ Thus hesitatingly emended after the Mānava text; औप-
 स्वथि० M G, ०रौपस्वथि० T, ०स्वथ्य० Be U Rm, अस्वथ्य० Pm, स्वप्ता Pn.

४ Thus (and cp. Schol. on Pāṇ. IV. 1. 124 : वैकर्ण्यः काश्यपश्चेत् ।
 वैकर्णिरन्यः) Be U Pn, नैकर्ण्य Rm; Sk Pm om. The names follow-
 ing after this name I am unable to restore; in Be U we read
 one only : आविखा (or ख)दय (अविखलदये Pm), in M G : भिन्दव आवला
 (or ला)वदरो, in T : ऋदभिन्दव आवलवदरो, in Bu : भिन्दवः बिल्ववदरः, in
 Rm : औपवस्त्रा, in Pn : औयस्त्रा ।

५ ०रथा Be U and the nibandhas, ०रथ the other MSS.

६ Thus M G T Bu and all the nibandhas, वाहवयः Be U.

७ ? Thus Be U, क्रौञ्चोक्थ Pm, क्रौञ्चोक्थाः the other nibandhas,
 क्रौञ्चोक्ताः M G, क्रौञ्चोक्ताः T, क्रौञ्चोक्ताः Bu.

८ ? Thus M G T Bu, साङ्गलिनः Be U, साङ्गलिनः Pm, साङ्गतिनः
 the other nibandhas.

९ Thus Be U M and the nibandhas; कापटः Bu, कार्पटवः G T.

१० Thus (cp. gaṇa śivādi) G Be U, पे० the nibandhas, पठवो
 T, पैठया M, पैठः Bu.

११ ०ग्राम्या M T G.

१२ Thus (r. कै० ?) Be U and all the nibandhas, हिरण्णाक्षिः M G,
 हिरण्णाक्षाः T, ०क्षः Bu.

१३ ? Thus M G T Bu, भास्मिन्नि० Be U Pm.

१४ ०निः M G T, ०नः Bu, ०न Be U Pm, ०नाः the other niban-
 dhas.

१५ ? Thus M G T, सौपयिथः Bu, सौमपत्ति० Be U, सौपति० pm,
 सौमप(or य)चयः the other nibandhas.

प्रवरो भवति^१ वाभिष्ठ मैत्रावरुण कौण्डिन्येति होता^१
कुण्डिनवन्मित्रावरुणवदभिष्ठवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ४६ ॥

उपमन्यव औपगवा^१ माण्डलेखयः^२ कापिञ्जला^३ जाला-
गतास्तपोलोकास्त्रैवर्णाश्चैव^{४,५} पार्णागारिः^६ सुराक्षराः^७ शैला-
लयो^८ महाकर्णायना^९ वालशिखा^{१०} औद्गाहमानयो^{११} बाला-
यना^{१२} भागुरित्यायना^{१३} कुण्डोदरायणा^{१४} लाक्षणेयाः^{१५}

१ Thus Be U T Bu (औपगवाः) Pm, औदलयो G and the other nibandhas ; in M the Upamanyus are omitted.

२ Thus Be U G and the nibandhas ; ०रेखयः T, ०नेखयः Bu.

३ Thus (cp. gaṇa śivādi) MSS. and nibandhas (कपि० Be U).

४ ? Thus Be U and the nibandhas ; जालायहा G, जालाजाः Bu, ग्राहा-T.

५ Thus Be U and the nibandhas exc. Pm (जयो०), जलोका० G (instead of तपोलोका०), तलहका० T, गृहपतिः लाकाः Bu.

६ ? पार्णागारिः T, पाद्यागारिः Bu, पर्णागारि G, यास्तगिरयः Be U, षास्तागिरि Pm, पार्णगिरयः Rm Pn, पर्णगिरयः Sk.

७ Thus T G Bu ; सुराक्षरा Be U Pm, सुराक्षा Pn, सादाक्षराः Sk Rm.

८ Thus Bu, मौलालयो Be U Rm Pn, मो० Pm, मौला० Sk, जालालयो T G.

९ Thus the MSS. and Pm, ०काणायना the other nibandhas.

१० बाल० Be U Pm, बाल० the other MSS. and nibandhas.

११ Thus (cp. gaṇa pailādi) T, औद्गाहमाना Pn, औद्गाहनायनाः Sk, औद्गा० or औद्गा० the others.

१२ Thus T G Bu, बला० or बला० the others.

१३ Thus G T (with ०य्या०), Be U (with ०व्या०), Pm (with ०व्या०) भागवित्तायना Sk Pn Rm.

१४ कुण्डिनो० Be U.

१५ cp. gaṇa śubhrādi (लक्षणाग्रामयोर्वीक्षिते) ।

काचान्तयो^१ वार्काश्वकयो^२ आनृक्षरायणा^३ आलववाः^४
 कपिकेशाः^५ इत्येत उपमन्यवस्तेषां चार्षयः प्रवरो भवति ।
 वासिष्ठैन्द्रप्रमदाभरदसवेति^६ होतभरदसुवदिन्द्रप्रमदवदसिष्ठ-
 वदित्यध्वर्युः^७ ॥ ४७ ॥

पराशराः^८ काण्डूशया^९ वाजयो^{१०} वाजन्तयो^{११} वैमतायनाः^{१२} ।

गोपालिरेषां पञ्चम एते कृष्णाः पराशराः ॥

प्रारोहयो^{१३} वैकलयः^{१४} श्लाचयः^{१५} कौमुदादयः^{१६} ।

हार्यश्विरेषां^{१७} पञ्चम एते गौराः पराशराः ॥

१ ? ? Thus G ; काचान्तकयः Bu, काचारुधो T, कचधय Be U, कावाधयो Pm, वाच्चकेया (or °यो) the other nibandhas.

२ Thus G ; वाक° T, वक्राः चक्रयः Bu, वार्काश्वय Be U.

३ ? Thus Be U, अन्दक्षरभः Bu, अन्दक्षरा G, अन्दक्षभा T.

४ ? आरववाः G, आरवचाः T, आरवभाः Bu, आलवचाः Be U Rm Pn.

५ कापि° T.

६ Thus Bu, °भरदसवेति Be U T G.

७ Thus G Rm (also Laugākṣi) ; कांडूशया Be U Pn, कदंशयो M, कद्वंशयो T, कद्वंशयः Bu, कांडशया Sk, कदुशयो Pm.

८ Thus M G T Bu, वाजिन्तयो Be U and the nibandhas.

९ Thus (cp. *gana arihanādi*) Pm ; वैमतायनिर् M T, वैमनायनिर् G, वैमनायना Be U, वैमतायनाः Sk Rm.

१० गोवा° Be U and the nibandhas, cp. also Matsyapurāṇa 201. 33 sqq. To obtain a śloka we should read : कण्डूशया वाजन्तयो वाजयो वैमतायनाः ।

११ प्ररो° Be U Pm.

१२ Thus the nibandhas ; वैकलयाः Be U, वैतलेयः M G T Bu.

१३ श्लाचयः Be U.

१४ Thus also the Mānava text ; कौमुडा° Be U.

१५ Thus Pm and, in the plural, the other nibandhas ; °श्वि° Be U, °श्री° M G T Bu.

खल्वायनयोः^१ गोपयः^२ काल्कयः^३ श्यातयातयः^४ ।

वाह्णिरेषां पञ्चम एते ऽरुणाः पराशराः ॥

भालुक्त्वा बादरिश्चैव^५ काङ्गायनाः^६ कौकुशल्यः^७ ।

क्षैमितिरेषां^८ पञ्चम एते नीलाः पराशराः ॥

कृष्णाग्निनाः कापिशुभ्राः^९ श्यामायनयः^{१०} श्वेतधूपयः^{११} ।

पोष्करसादिरेषां^{१२} पञ्चम एते श्वेताः पराशराः ॥

१ Thus (r. खाल्वा० ?) T M G, खल्वायनः Bu, कल्पायनयो Be U Pm ; खाल्वायन the Mānava text.

२ Thus T Pn Rm, गोप्रायः Pm, गोपेयाः Sk, गोपवधः G M Bu, गोपनयः Be U.

३ ? Thus Bu ; काल्कयः G, कल्कपः M, काल्कयः T ; Be U and the nibandhas omit this name ; कार्कयः the Mānava text.

४ ? Thus M Bu, श्यामया० G, स्यातया० T ; श्यातयो Be U, स्यात (or न) यो Sk Rm Pm, स्यातयो Pn.

५ वाजरि० Be U and the nibandhas.

६ Doubtful ; thus Be U M G, कान्हायना Pm, काङ्गायनाः Rm, काण्डयनाः T, काण्वायाः Bu.

७ Equally doubtful ; thus reads G, कौकुशल्यः Bu, केकौकुशल्यः T, केकौकुशल्यः M ; क्रौकुल्यः Be U, क्रौकुल्यः Pm क्रौकुलेय Rm, (Kāty : कोकुवादया, Laug. : कौकचादयः) ।

८ Thus M G, क्षैमिति० T, क्षौमिति० Bu, क्षौमिति Be U, क्षैमथे० Pm, क्षौमतथ Pn, क्षैमतयः Sk, क्षौमतयः Rm.

९ ? Thus M G, कार्पाः शुभ्राः Bu, कापिसयुः T ; पपिसुखाः Be U, का- (or क)पिसुखाः the nibandhas.

१० ? Thus Bu ; श्यामायनयः Be U Pm, श्यामानतय M, श्यामाताया T, श्यामाः G, श्यामायनयः Rm Sk.

११ श्वेतधूपयः Be U only.

१२ पोष्कल० M T.

वाश्यायनयो^१ वार्ष्णेया^२ श्यामेयाः^३ श्रौतिभिः^४ सह ।

चौलिरेषां पञ्चम एते श्यामाः पराशराः ॥

कृष्णा^५ गौरा अरुणा नीलाः श्वेताः श्यामा ये परा-

शरास्तेषां^६ आर्षेयः प्रवरो भवति^७ वासिष्ठ शास्त्र्य पाराशर्येति

४ होता^८ पराशरवच्छक्तिवदसिष्ठवदित्यध्वर्युः^९ ॥ ४८ ॥ अष्टमः ॥

अगस्त्यो^{१०} न्याय्यास्यामो^{११} गस्त्यो^{१२} विशालाद्या^{१३} स्काला-

यना^{१४} औपदहनयः^{१५} कल्माषदण्डिर्धावर्णिर्लावर्णिर्लव्यावुदो^{१६-१७}

१ Uncertain ; वाश्यायनयो M G, पाश्यायनयो T, मा (भा)र्गायनयो Be U
गार्ग्यायनयो Pm, गार्ग्यादयः the other nibandhas.

२ Thus M G T, वार्ष्णेयाः Rm, नार्ष्णेयाः Sk, वार्ष्ण्यः Be U Pm.

३ Thus (cp. note 15 on p. 460) Be U Pn, श्यातम्येयाः M G
शतमेया T.

४ ? श्रौतुहि Be U, श्रौविभिः M, श्रौविभिः G, श्रौविभिः T श्रौतुहयः (or
०ह्वः) Pn Sk Rm (Pm om.).

५ Thus Be U and Bu (the last, however, omits, as do also M
G T, ये); in M G T this enumeration (कृष्णाः . पराशराः) is given at
the end of the adhyāya, after the kaṇḍikā and adhyāya number

६ Thus Be U and the nibandhas; गस्त्यवधिः शालाद्याः M G T,
अविशालाः टां Bu.

७ ? Thus Be U Pm Pn. (r. perhaps स्कान्दायना), स्काला० Rm,
फाला० Sk, कालायना M G, कालयना T, किलायनाः Bu.

८ Thus Be U M G and the nibandhas; औपदनयः Bu,
औपनयाः T.

९ Thus MSS. and cp. the Laugākṣi text : कल्माषदण्डिना ।

१०-१२ धावर्णि० found in M G T Bu only; for the following I
have adopted the reading of G; the last name only is uncertain;
०लावर्णिलव्यादवधयो Be U, लावणयो (लापर्णा Pm) लव्यावरण्डयो the niban-
dhas; लावर्णिस्यावुदो M, लावर्णिशान्प्रदो T, लाव्याः अंबुदः Bu.

वैरिण्यो^१ बुधुदोरदरयः^२ शैवपथयः^३ शालावता^४ मौञ्जकयः^५
पाण्डुहृदा^६ हारिणीवयो^७ रौहिण्या^८ मौसल्य^९ इत्येते ऽगस्त्य-
स्तेषां अर्षयः प्रवरो भवत्यागस्त्य दार्ढ्युतैर्भवाहेति होतैर्भ-
वाहवद्दृढ्युतिवद्गस्तिवदित्यध्वर्युः^{१०} ॥ ४६ ॥

सोमवाहानां^{११} अर्षयः प्रवरो भवत्यागस्त्य दार्ढ्युत^५

१ Thus (and cp. वैरिणि of Kāty.) G M, वैरिण्यो the other sources.

२ ? Thus M G, बुधुदोरदरयः Bu, बुधुदोरदरयः T; बुधुदोरयो Be U, बुधो Pm, बुदो Pn, सुडो Rm, सुदो Sk.

३ Thus (cp. शैवपथा of Kāty.) all exc. Be U (नैकप०) and Sk (शैवथयः) ।

४ ? Thus M G T Bu; शाल्मातपा Be U Rm, शाल्यातपा Pm, शाल्यातया Sk, शाल्याता Pn.

५ Thus M Bu; माञ्ज G, माज T, मौञ्जकयः Be M, मौञ्जिता Sk, Rm, औपमौञ्जिकयः Pn, मौञ्जीकरा Pm.

६ ? Thus M G, ंहृदा T, पत्याः हृदा Bu, पांडोहृता Be U, पाथोहृता Pm, पाथोहृता Pn, पादोहृता Rm.

७ Thus M G T, ंग्रीवा Bu Sk, ंग्रीवा Be U Pm, ंग्रीवी Rm Pn.

८ ? Thus M G Pn, रौहि—T, रौहिण्या Rm, रौहिण्याः Bu, रौहिण्या Be U Pm.

९ Thus (and cp. gaṇa gargādi) Be U M G, मौसल्यः Bu.

१० Between k. 49 and 50 M G T Bu have one more : संभवाहानां अर्षयः प्रवरो भवत्यागस्त्य दा० संभवेति होता सं (or सां) भवाहव० etc. Moreover in M G T the sequence is: *Sāmbhavāha*, *Yajñavāha*, *Somavāha*. It is highly probable that these *Sāmbhavāhas*, who are neither mentioned in Pm, have originated ditto

सौमवाहेति^१ होता^१ सोमवाहवहृढच्युतिवदगस्तिवदित्यध्वर्युः^१

॥ ५० ॥

यज्ञवाहानां^१ आर्षेयः प्रवरो भवत्यागस्त्य दार्ढच्युत याज्ञ-
वाहेति^२ होता^१ यज्ञवाहवहृढच्युतिवदगस्तिवदित्यध्वर्युः^१

५ ॥ ५१ ॥ नवमः ॥

चत्रियाणां^१ आर्षेयः प्रवरो भवति^१ मानवेड^३ पौरुरवसेति
होता^१ पुरुरवोवदिडावन्मनुवदित्यध्वर्युः^४ ॥ ५२ ॥

वैश्यानां^१ आर्षेयः प्रवरो भवति^१ भालन्दन^५ वात्सप्र^६
माङ्गिलेति होता^१ मङ्गिलवदत्सप्रवङ्गलन्दनवदित्यध्वर्युः^{५,६}
१० ॥ ५३ ॥

नाराशंसान्यास्यास्याम^७ आत्रेयवाध्रश्चवाधूलवमिष्ठ-
कण्णशुनकसंज्ञितयस्कराजन्यवैश्या^८ इत्येते नाराशंसाः प्रकौ-

graphically in the Somavāhas, as there must be 49 gotras, the last of which is that of the Yajñavāhas, cp. Pm. fol. 59. a :
वत्सादीनां यज्ञवाहान्तानामेकोनपञ्चाशदध्याय० etc.

१ Thus Pn only, सोम० all the MSS.

२ Thus T Pn only, यज्ञ० the other MSS.

३ ०वैल Be U with ल the others.

४ इला० Be U, इला the others.

५ Thus Be U, फालन्दन and फलन्दनवत् M G T.

६ Thus Be U, वात्सप्रमद and वत्सप्रमदवत् M G T.

७ See Baudh. X. 11 : 10. 11 (T S. IV. 1. 8).

८ Instead of ०संज्ञितयस्का Be U read शुडस्का० and Pm वंशुल० ।

तितास्तनूनपादितरेषां^१ । अत्रियवैश्यानां^२ पुरोहितप्रवरो^३
 भवतीति विज्ञायते^४ । मनुवदिति वा सर्वेषां गोत्राणां^५ ।
 मानव्यो हि प्रजा इति विज्ञायते^६ । सगोत्रां गत्वा चान्द्रायणं
 चरेद्भूते^७ । परिनिष्ठिते ब्राह्मणीं न त्यजेन्मातृवद्भगिनीवद्भर्ता^८
 न दुष्यति^९ कश्यप^{१०} इति विज्ञायते^{११} । अथ^{१२} संनिपाते^{१३} विवाहः^{१४}

१ Thus Be U Pm; *तास्तानूनपादितन्येषां गोत्राणाम् M G T, probably after Baudh. X. 11, but an accus. would here be unaccountable.

२ Thus Be U Pm, अभ्येषाम् M G T.

३ M G T ins. (probably after Āśv. XII. 15. 4) राज्ञो ।

४...४ Om. M G T, found in Be U and Pm (fol. 57. b), cp. T S. V. 1. 5. 6.

५ उपदिशेत् (instead of चरेत्) M G T; कुर्यात् Pm (thus also Govindasvāmin on Baudh. dhś. II. 1. 38.

६ त्यजन्ते (instead of त्यजेत्) M G T.—मातृवद्भगिनीवत् । विभ्रयादिति शेषः Govindasvāmin l.c.

७ Uncertain; thus read Be U Pm and Govindasvāmin l.c.; दुष्यत इति काश्यप M G T; perhaps, though, काश्यप in the better reading, cp. Schol. on Kāty. śrs. IV. 1. 2 and Pm fol. 59. a : स गर्भः सगोत्रायामुत्पन्नो ऽपि तदन्यगोत्रो ऽपि सन् कश्यपो भवतीति विज्ञायते ।

८ This sentence (up to विज्ञायते p. 467. 2.) is not given by Be U, neither is it found in the quotation of the last kaṇḍikā given by Pm, but nevertheless in the discussion of this k., it is mentioned and commented upon by the author of the Pm; the text given above is that of Pm.

९ Thus Pm, सान्नि० the three MSS.

स्तद्ध्याय^१ वर्जयेद्बौधायनस्य तत्प्रमाणं हि कर्तव्यं^१ मानस्यो
हि प्रजा इति च विज्ञायते ।

गोत्राणां तु सहस्राणि प्रयुतान्यर्बुदानि च ।

जनपञ्चाशदेवेषां प्रवरा ऋषिदर्शनात् ॥

विश्वामित्रो जमदग्निर्भरद्वाजो ऽथ गौतमः ।

अत्रिर्वसिष्ठः कश्यप इत्येते सप्त ऋषयः ॥

तेषां^२ सप्तर्षीणामगस्त्याष्टमानां^२ यदपत्यं तद्गोत्रमित्यु-
च्यते । न^३ भवत्ययाजनौयो यः प्रवरान्स्वान्प्रवरांश्च^३ विजा-
नाति^४ । मन्त्रो ब्राह्मणं वेद इत्याचक्षते । तस्मात्प्रवरज्ञाने

१० यत्नो^५ महाद्भिजैः कार्यः । आद्विवाह ऋत्विजो^६ देवा^७
स्रोत्रं गोत्रमूलानि च^८ महाप्रवरे^९ संतिष्ठते^{११} । नित्यं पर्वणि-

१ विवाहंतद्ध्यायैः Pm ; M reads : सान्निपाताय वा वैवाच्याय वर्जये० ; the whole passage is obscure to me.

२ Thus Be U ; instead of तेषां सप्तर्षीणां T and Pm : सप्तानां सप्तर्षीणां, M G om. these two words.

३ Thus M G T Pm. In Be U this passage runs : भवत्ययाज-
नौयो यः प्रवरान्स्वान् ।

४ विजा० Be U Pm, जानाति M G T.

५ यत्नस्तु M G T ; read ०विज्ञाने, to obtain a śloka ?

६ Thus M T G, वृद्धयो Pm, आद्विवाहादिविद्विधयो Be U.

७ Thus Be U Pm, न दैवात् M G, दैवाह T.

८ स्रोत्रं Be U.

९ Not found in Be U Pm.

१० Thus Be U Pm, महाप्रवरेयाः M G T.

११ Thus all, १. ०छन्ते ? But the whole passage is not clear to me. After संतिष्ठते Be U ins. य इदं विजानाति ।

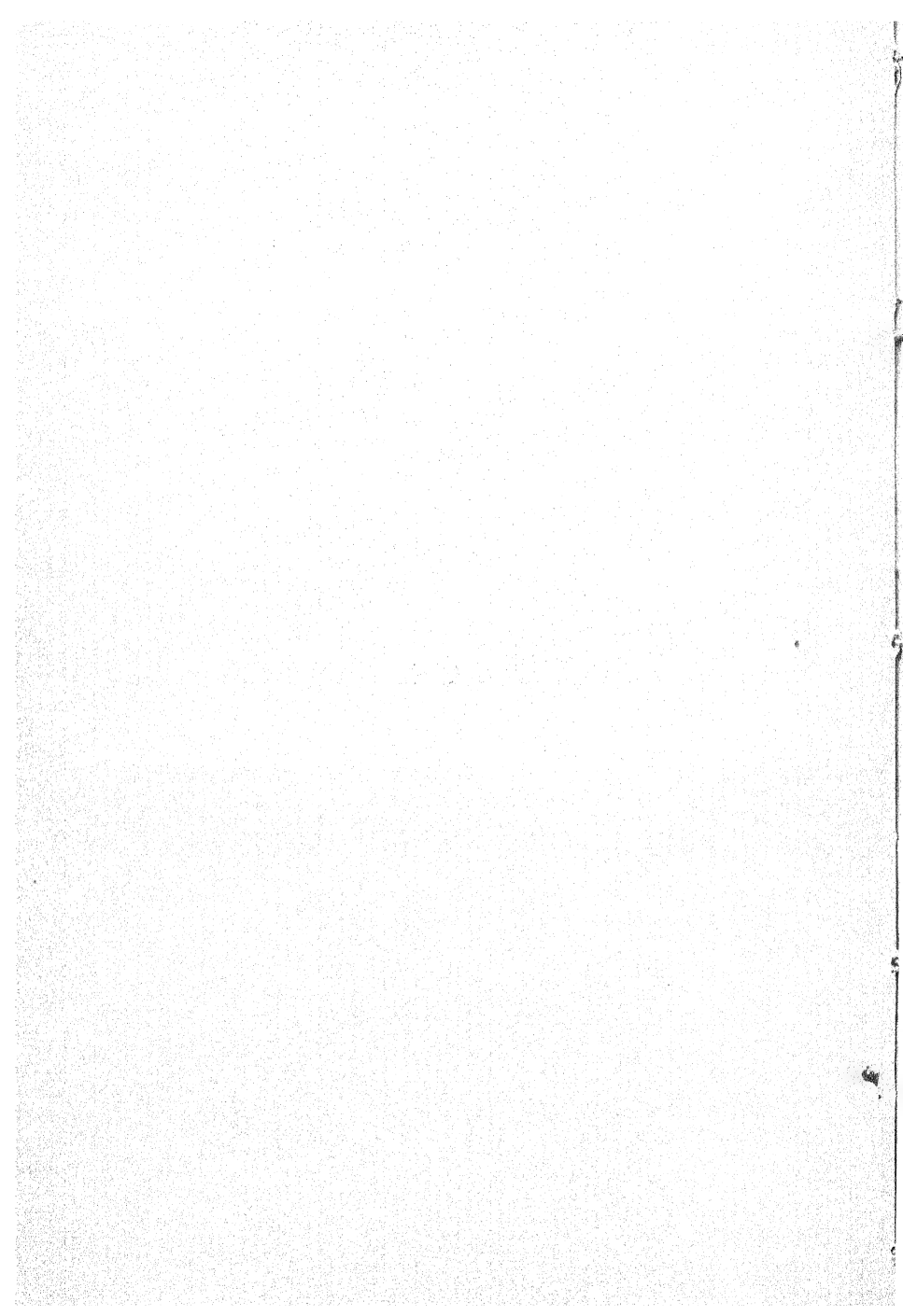
पर्वणि स्वाध्यायी^१ ब्रह्मलोके महीयते ब्रह्मलोके महीयत
इति^२ ॥ ५४ ॥ दशमः ॥

॥ इति प्रवरप्रश्नः ॥

१ ? Thus M G T, स्वाध्याय Pm, स्वाध्याये निविष्टो Be U.

२ Be U om. इति । After इति M G T ins. इत्याह भगवान्बोधायनः ।
but the repetition marks the end of the prāsna.

INDEXES.

I. INDEX OF PROPER NAMES.

(a) NAMES OF SĪMANS.

- अग्नेर्हृदयम् X. 49 : 50. 16.
अरण्ये मेघानि सामानि XVI. 4 : 250. 3.
इष्टाहोवीयम् IX. 16 : 289. 6.
उद्धृष्टीयम् XVIII. 15 : 360. 6.
ऋतुस्त्रायज्ञायज्ञियम् X. 49 : 50. 18.
कण्ठरथन्तरम् XVIII. 7 : 349. 13.
कालियम् XVIII. 15 : 359. 15.
गायत्रम् XIV. 25 : 196. 19.
गौरिवीतम् XIV. 25 : 196. 18.
जराबोघीयम् XVIII. 15 : 360. 4.
नौधसम् XVIII. 15 : 359. 14.
प्रजापतेर्हृदयम् X. 49 : 51. 1.
दृष्टम् II. 17 : 63. 4; X. 49 : 51. 1 and elsewhere.
भद्रम् XVI. 22 : 268. 4.
भासम् XVI. 13 : 261. 17.
यज्ञायज्ञियम् X. 59 : 61. 10, 11; XVI. 3 : 247. 13.
यामम् XV. 28 : 232. 9.
रथन्तरम् X. 49 : 50. 17; XIV. 4 : 157. 17. and elsewhere.
रैवतम् XVIII. 15 : 359. 15.
वाजिनाम् साम XI. 8 : 77. 1, 5.
वानदेव्यम् II. 17 : 62. 4; X. 49 : 51. 1; XIV. 12 : 174. 8; XVIII.
15 : 359. 12.
वारवन्तोयम् X. 49 : 50. 17; XII. 18 : 114. 11.
वार्षाहारम् IX. 16 : 289. 5.
विकर्णम् XVI. 13 : 261. 17.
वैखानसम् XVI. 24 : 270. 1.
वैराजम् XVIII. 15 : 359. 11.
वैरूपम् XVIII. 15 : 359. 14.
शाक्तरम् XVIII. 15 : 359. 12.
श्वेतम् II. 17 : 63. 5; IX. 16 : 289. 18; X. 49 : 50. 18.
त्रायन्तोयम् XII. 18 : 114. 11.

सौहविषम् XVIII. 15 : 360. 5.
हविष्कृन्निधनम् XVI. 24 : 270. 3.
हविष्मन्निधनम् XVI. 24 : 270. 2.

(b) NAMES OF PEOPLES AND LOCALITIES.

अरह XVIII. 13 : 357. 6. (अरह XVIII. 44 : 397. 11, but here the reading is not wholly certain), also dhś. I. 2. 14.
करस्कार XVIII. 13 : 357. 6, cp. dhś. l.c. (where the MS. Haug has also कर० not कार०) and Āp. XXII. 6. 18. (a var. with कर०)
कलिङ्ग II. 3 : 40. 9; XVIII. 13 : 357. 7.
काशिविदेह XVIII. 44 : 397. 10.
कुरुपञ्चाल XVIII. 44 : 397. 10
कुरुप्रक्षन् XVIII. 25 : 374. 8.
गान्धार XVIII. 13 : 357. 6; XVIII. 44 : 397. 11 (?).
पञ्चाल XVIII. 25 : 374. 9; XVIII. 38 : 389. 3.
महावर्ष II. 3 : 40. 7, cp. महावृष AV. V. 22. 4, 5 and Śat. Br. Kāṇva text IV. 2. 3. 10 (कुरुमहावृषः).
मूजवन्त II. 3 : 40. 8; VI. 14 : 172. 2.
विदेह II. 3 : 40. 7.
शफाल XVIII. 13 : 357. 9.
सौवीर XVIII. 13 : 357. 5.
सावन्य (?) II. 3 : 40. 7.
स्पर्श (?) XVIII. 44 : 397. 11.
कुरुक्षेत्र XVIII. 45 : 399. 11; XVIII. 47 : 403. 12.
खाण्डव प्रस्थ XVII. 18 : 298. 6.
प्राक्त प्रक्षवण XVI. 29 : 276. 5; XVI. 30 : 276. 14.
विसवती (plur.) XVIII. 45 : 399. 11.
वर्षिष्टीयप्रस्थ XVIII. 49 : 407. 14.
सुवर्णसवनी XVIII. 45 : 399. 11.

(c) RITUALISTIC AUTHORITIES

आङ्गिरस VII. 4 : 205. 4; XI. 2 : 66. 5; XIV. 15 : 180. 8; XX. 2 : 7. 2, etc.
आत्रेय XXI. 21 : 108. 11, 12.
आर्त्तभागोपुष XXI. 16 : 99. 9.

- औपमन्यव XIII. 1 : 119. 12. and passim in Dvaidha and Karmānta.
 औपमन्यवोच passim in prāśna XX.
 कात्य II. 15 : 57. 15 ; VII. 4 : 205. 4 ; XI. 2 : 66. 6 ; XX. 4 : 12.
 12 ; XX. 5 : 15. 13 ; XX. 16 : 35. 13 ; 36. 10.
 कौणपतन्नि XX. 13 : 30. 1.
 गौतम XXI. 3 : 74. 15 ; XXIII. 19 : 184. 2.
 ज्यायान् कात्यायनः XXIII. 7 : 158. 5.
 दक्षिणाकारो राथीतरः XX. 11 : 26. 1.
 दीर्घवाह्य XX. 10 : 23. 5 ; XXI. 20 : 107. 2 ; XXI. 22 : 109. 10 ;
 XXIII. 19 : 182. 8.
 बोधायन VII. 4 : 205. 3 ; XI. 2 : 66. 4 ; XIV. 15 : 180. 7. and
 passim in Dvaidha and Karmānta.
 माङ्गल XXIV. 2 : 186. 3 name of an ācārya according to Veñk.
 and according to एकै in the Viv. ; see माङ्गल in the Index of
 words.
 मेत्रेय XX. 1 : 4. 3 ; XX. 24 : 53. 8.
 मौद्गल्य XVI. 13 : 261. 16 ; XVIII. 2 : 344. 2 ; XX. 1 : 3. 13 ;
 XX. 13 : 29. 14, etc.
 राथीतर VII. 4 : 205. 5 ; XX. 1 : 4. 5 ; XX. 5 : 14. 8, etc.
 राथीतर plur. XX. 16 : 33. 8 ; XX. 18 : 38. 12.
 बाधूलक XXIX. 1 : 368. 3.
 शास्त्रिकि passim in Dvaidha and Karmānta.

(d) PROPER NAMES OF MYTHICAL, LEGENDARY AND
 HISTORICAL PERSONS OUTSIDE THE PRAVARA-PRAŚNA.¹

- अङ्गिरस् (plur.) II. 16 : 60. 6.
 अत्रि XVI. 28 : 274. 3.
 अनावसु XVIII. 44 : 397. 8, 11, son of Purūravas.
 आज्य (आज, आद्य ?) III. 29 : 103. 7.
 आत्रेय VIII. 6 : 241. 7, 10, 11 ; XV. 37 : 242. 3.
 आयु XVIII. 44 : 397. 8, 9, son of Purūravas.
 आरुणि XVI. 27 : 273. 8.
 उर्वशी XVIII. 44 : 396. 2.
 उग्रनाः कात्यः XVIII. 46 : 402. 1 sqq.

¹ The names of the serpents XVII. 18 have been omitted.

- ऋतुपर्णः भाद्राश्विनः XVIII. 13 : 357. 8.
 औषोदितिः गौपः लायनः वैयाघ्रपद्यः XVIII. 26 : 374. 8, 17 ; 375. 4.
 कानान्व वाध्यश्चः XVIII. 41 : 392. 6 ; 393. 5.
 केशिन् XVII. 54 : 334. 3.
 केशी दाल्भ्यः XVIII. 26 : 374. 12 ; XVIII. 38 : 389. 1.
 कौत्स VI. 14 : 171. 19 ; VI. 15 : 172. 12 sqq.
 कौल्लश्चः यास्तः XVI. 27 : 273. 7.
 खाण्डिक XVII. 54 : 334. 3.
 गान्धर्वायणः बालेयः आग्निवेश्यः XVIII. 26 : 374. 15.
 गोबाल XXIII. 13 : 170. 4.
 जनक XXIII. 13 : 169. 13.
 जयन्ती XVIII. 46 : 403. 2, a daughter of Indra (r. जयन्त्या च).
 नैध्रुवः कश्यपः XVIII. 45 : 401. 6.
 पार्थिन् XVIII. 49 : 408. 5.
 पुरुवरः रेडः XVIII. 44 : 396. 1.
 पूर्वचिन्ति XVIII. 45 : 397. 13, an apsaras.
 प्रयौगुग XXVIII. 12 : 364. 12. (proper name ?)
 बुधः सौम्यः XVIII. 26 : 374. 7.
 भरत XII. 9 : 99. 15 ; XVI. 32 : 278. 8 ; XXVI. 20 : 300. 10, 11.
 भार्गव XII. 18 : 114. 11.
 भृगु (plur.) II. 16 : 60. 6.
 सनुः वैवस्वतः XVIII. 47 : 405. 1.
 मशकः गर्यः XVI. 27 : 273. 8.
 रौहिणेयः क्रोथुनिः XVI. 27 : 273. 6.
 वसिष्ठ (plur.) X. 11 : 11. 11 ; (sing.) XIV. 20 : 187. 4 sqq. ; XVII. 54 : 334. 2.
 बालेय II. 3 : 36. 8, acc. to the Viv. (see Index of words) no proper name.
 शिविः औशीनरः XVIII. 49 : 407. 9 sqq.
 गृनस्कर्णः शैब्यः XVIII. 48 : 405. 18.
 सार्वसेनि XVII. 54 : 334. 4.
 सुदेवला XVIII. 13 : 358. 2.
 सुरथः शैब्यः XVIII. 19 : 365. 19.
 सूर्यवर्चस् XVIII. 46 : 402. 4, a gandharva
 सौदास XVII. 54 : 334. 2.
 हालेय II. 3 : 36. 8, acc. to the Viv. (see Index of words) no proper name.

(c) PROPER NAMES IN THE PRAVARA-PRAŚNA.¹

- अगस्ति page 463. line 6, 464. 4.
 अग्निस्तम्भ 431. 1, a bharadvāja.
 अघमर्षण 448. 6, a viśvāmitra.
 अङ्गिरस् 424. 4 sqq.
 अज 448. 4, 5, a viśvāmitra.
 अजसौद 435. 5, 6. son of āngiras.
 अत्किल 447. 4, son of kata.
 अत्रि 439. 8, etc.; 467. 6.
 अनभिज्ञात 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
 अनूप 421. 2, son of ṛṣiṣeṇa.
 अप्रवान 419. 6, son of cyavana.
 अभयजात 420. 1, a vida bhṛgu.
 अमरुच्य 439. 6, son of āngiras.
 अम्बरौष 436. 4, son of āngiras.
 अथास्य 425. 3, son of āngiras.
 अरुणाचेय 440. 4, an atri.
 अर्चनानस 441. 5, son of atri.
 अवट 420. 1, a vida bhṛgu.
 अवत्सार 453. 2; 456. 5, son of kaśyapa.
 अश्लरथ 459. 2, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 अष्टक 446. 4, son of viśvāmitra.
 असित 455. 3; 456. 5, son of avatsāra.
 अग्निदेवि 452. 3, a nidhruva kaśyapa.
 अग्निवेश्य 428. 6, a bharadvāja.
 अग्निश्मर्त्यण 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 आयायण 437. 3, a saṁkṛti bharadvāja; 449. 2, a nidhruva
 kaśyapa.
 आयौवेय 424. 4, an ayāśya gotama.
 आचेय 440. 5; 465. 11 an atri.

¹ Those names only have been given, which are more or less certain; some of them, being wholly doubtful, have been omitted. To each name have been added the names of the gotra and sub-gotra, designed, for convenience's sake by the unchanged proper names; strictly spoken, I ought to have written e.g. not 'a garga,' 'a bhṛgu' but 'a gargya,' 'a bhārgava.'

- आत्रेयायण 431. 4, a bharadvāja, cp. gaṇa aśvādi (आत्रेय भरद्वाजे) on Pān. IV. 1. 110.
- आनङ्गि 441. 2, an atri.
- आनीषायण ? 441. 2, an atri.
- आपस्तम्भ 431. 3, a bharadvāja.
- आपिशलि (०शालेय) 419. 2, a vatsa bhṛgu.
- आभरद्वसु 461. 3, son of indrapramada.
- आभिजित 425. 5, a śāradvata gotama.
- आग्नि 420. 8, an ṛṣiṣeṇa bhṛgu.
- आयस्यूष 452. 2, a śaṇḍila kaśyapa.
- आयस्य 424. 4, 425. 2, an ayāśya gotama.
- आरणसिन्धु 431. 4, a bharadvāja.
- आर्कायण 418. 5, a vatsa bhṛgu; 420. 2 (?), a vīda bhṛgu.
- आर्षि 437. 3, a saṃkṛti bharadvāja.
- आर्हिषेण 415. 1; 420. 7, 421. 3 a bhṛgu.
- आलम्बायन 458. 1, a vasiṣṭha.
- आलवि (r. आलम्बि ?, cp. gaṇa gaurādi) 443. 5, a kuśika viśvā-mitra.
- आलेखन 416. 6, a vatsa bhṛgu.
- आविच्छिति 458. 3, a vasiṣṭha.
- आदित्रेण 452. 3, a nidhruva kaśyapa.
- आश्वलायन 457. 2, a vasiṣṭha.
- आश्ववत 447. 9, a dhanamjaya viśvāmitra.
- आसुरायण 450. 1, a nidhruva kaśyapa.
- इडा 465. 7, daughter of manu.
- इक्ष्माद 464. 3, son of dr̥dhacyuta.
- इन्द्रकौशिक 448. 9, a kuśika.
- इन्द्रप्रसद 461. 3, son of vasiṣṭha.
- इन्द्रस्तम्भ 431. 2, a bharadvāja.
- इन्द्रातिथि 441. 4, an atri.
- इषुमत 430. 1, a bharadvāja.
- उच्चथ 426. 6, son of aṅgiras.
- उच्चैर्मन्यु 418. 4, a vatsa bhṛgu.
- उदल 446. 1, son of devarāta.
- उद्दह्य 428. 3, a bharadvāja.
- उपमन्यु 460. 3, 461. 2 a vasiṣṭha.
- उरुजय 439. 6, son of amahayya.

उशनस (*sic*) 427. 4, son of gotama.

उट्ठाच 419. 3, a vatsa bhr̥gu; 448. 1, a dhanamjaya viśvāmitra.

जरुद 428. 6 : a bharadvāja gotama.

कर्जायन 426. 3, a kumaṇḍa.

कर्ब 419. 6, son of apnavāna.

कृतभाग 417. 4, a vatsa bhr̥gu.

कृदय 438. 7, a mudgala bharadvāja.

कृदयायण 438. 7, id.

कृदयम 438. 7, a mudgala bharadvāja.

कृदिवेण 421. 2, son of apnavāna.

रेतिशायन 417. 4, a bhr̥gu; 439. 3, a kapi bharadvāja; 448. 15, a nidhruva kaśyapa.

रेषिकि (?) 456. 1, a lokākṣi kaśyapa.

रौक्थ्यायन 451. 2, a nidhruva kaśyapa.

रौडलि 450. 4, id.

रौडलोमि 457. 3, a vasiṣṭha.

रौदज्ञायन 427. 5, a kareṇupāli gotama.

रौदमेघ 453. 5, a śaṇḍila kaśyapa.

रौदमेघि 430. 1, a bharadvāja.

रौदरि 443. 5, a kuśika viśvāmitra.

रौदव्रजि 449. 2, a nidhruva kaśyapa.

रौदुम्बरायण 447. 5, id.

रौदुम्बरि 445. 1, a kuśika viśvāmitra.

रौज्ञाह्वानि 460. 5, an upamanyu vasiṣṭha.

रौदालकि 440. 3, an atri.

रौपगव (?) 460. 3, an upamanyu vasiṣṭha.

रौपजिक्कि 418. 3, a vatsa bhr̥gu.

रौपदहनि 445. 1, a kuśika viśvāmitra; 463. 7, an agasti.

रौपबिन्दु 425. 6, a śāradvata gotama.

रौपमक्तटायन 433. 1, a garga bharadvāja.

रौपमर्कटायन 435. 3, a kaṇva bharadvāja.

रौपव्य 450. 2, a nidhruva kaśyapa.

रौपशि 428. 6, a bharadvāja.

रौरशि (८शि) 418. 3, a vatsa bhr̥gu.

रौर्णनामि (?) 442. 5, a mudgala atri.

रौशनस 427. 1, 2, a gotama.

- कक्षीवन्त् 426. 6, son of ucathya.
 कण्ठ 435. 3, 5 ; 465. 12, son of aJamīdha.
 कत 447. 4, 6, son of viśvāmitra.
 कपि 439. 3, 5, a bharadvāja.
 कपिकेश 461. 2, an upamanyu vasiṣṭha.
 करभ 447. 4, a kata viśvāmitra.
 करशिखण्ड 439. 4, a bharadvāja.
 करेणुपाल 427. 8, son of gotama.
 कल्माष 430. 1, a bharadvāja.
 कल्माषदण्डि 463. 7, an agasti.
 कश्यप 448. 15, sqq.; 466. 5.
 काचान्ति 424. 4, an ayāśya gotama.
 काठोरि 425. 1, id.
 काणायन 433. 1, a garga bharadvāja.
 काण्डेविद्धि 457. 4, a vasiṣṭha.
 काण्डरथि 420. 2, a vida bhṛgu.
 कापटु 459. 2, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 कापिञ्चल 460. 3, an upamanyu vasiṣṭha.
 कापिष्ठ 457. 2, a vasiṣṭha.
 कापुटि 455. 6, a lokākṣi kaśyapa.
 कामकायन 446. 7, a viśvāmitra.
 कामकायनिन् 446. 7, id.
 कामन्तक 444. 1, id.
 काम्बरोदरि 451. 2, a nidhruva kaśyapa.
 काम्बलोदरि (?) 418. 4, a vatsa bhṛgu.
 कां(का)बल्य 432. 1, a bharadvāja.
 कारिरौति 433. 3, a garga bharadvāja.
 कारी(रि)षाथण 432. 1, a bharadvāja.
 कारीरिश् (कारिषि) 436. 2, a harita bharadvāja ; 447. 9, a dhanam-
 jaya viśvāmitra.
 कारुणि 425. 1, an ayāśya gotama.
 कारुपथि 431. 6, a bharadvāja.
 कारेणुपालि 427. 5, 6, a karenupāla gotama.
 कारेय 453. 6, a śaṇḍila kaśyapa.
 कामयौथणि 440. 2, an atri.
 कालपवि (?) 441. 2, id.
 कालाप (?) 445. 3, a kuśika viśvāmitra.

- कालेय 455. 5, a lokākṣi kaśyapa.
 काल्कि (?) 462. 1, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 काशकृत्स्न 417. 4, a vatsa bhṛgu.
 काशीबाज 425. 1, an ayāśya gotama.
 काटरेपि 426. 3, a kumaṇḍa gotama.
 काङ्गायन 418. 5, a vatsa bhṛgu ; 462. 3, a nila-parāśara vasiṣṭha.
 कौलालि 425. 1, an ayāśya gotama.
 कुक 431. 5, a bharadvāja.
 कुण्डिन 459. 1, a vasiṣṭha ; 460. 2, a son of mitrā-varuṇa (?).
 कुण्डोदरायण 460. 6, an upamanyu vasiṣṭha.
 कुमण्ड 426. 6, son of gotama.
 कुशिक 443. 4 ; 445. 4, a viśvāmitra ; 448. 6, son of aghamarṣana.
 कुष्माण्डिन 462. 5, a nila-parāśara vasiṣṭha.
 कुष्माण्डेय 440. 4, an atri.
 कैतवायन 423. 1, a mitrayu bhṛgu.
 कैलवायनि 446. 4, a lohita viśvāmitra.
 कौकाक्षि 431. 5, a bharadvāja.
 कौकृत्य 447. 5, a kata viśvāmitra.
 कौटिल्य 421. 7, a yaska bhṛgu.
 कौत्स 435. 7, a harita bharadvāja.
 कौद्रेय 441. 2, an atri.
 कौनामि 455. 7, a lokākṣi kaśyapa.
 कौवाच्च 424. 6, an ayāśya gotama.
 कौभोजि 457. 4, a vasiṣṭha.
 कौमण्ड 415. 3 ; 426. 3, 4, a gotama.
 कौमारवत्य 424. 5, an ayāśya gotama.
 कौमुदगन्धि 431. 4, a bharadvāja.
 कौमुदादि 461. 7, a gaura-parāśara vasiṣṭha.
 कौल्लायन 457. 4, a vasiṣṭha.
 कौशान्धेय 421. 7, a yaska bhṛgu.
 कौशिवायन 431. 4, a bharadvāja.
 कौषीतकेय 450. 4, a nidhruva kaśyapa.
 कौ(त्रौ)ष्टुकि 432. 8, a garga bharadvāja.
 कौहड 453. 5, a śaṇḍila kaśyapa.
 क्रौञ्चायन 430. 3, a vida bhṛgu.
 क्रौडायन (?) 431. 4, a bharadvāja.
 क्षाम्यायण 428. 3, id.

- क्षीरकरभ 425. 5, a śāradvanta gotama.
 क्षेमिति 462. 4, a nila-parāśara vasiṣṭha.
 खरेभ 452. 2, a nidhruva kaśyapa.
 खल्वायनि 462. 1, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 खारणादि 429. 2, a bharadvāja.
 खारि(खार)घौवि 428. 6, a bharadvāja.
 खार्दमाथन 423. 7, a śunaka bhṛgu; 450. 3 (?), a nidhruva kaśyapa.
 गम्बरायण 432. 7, a garga bharadvāja.
 गर्ग 415. 4, a bharadvāja; 432. 7, sqq. son of śini.
 गविष्ठिर 442. 3, an atri; 442. 4, son of arcanānas.
 गाङ्गाथन 423. 8, a śunaka bhṛgu; 454. 1, a śaṇḍila kaśyapa.
 गाङ्गेय 419. 1, a vatsa bhṛgu.
 मार्त्तमद 423. 7, a śunaka bhṛgu.
 गार्दभौमुख 454. 2, a śaṇḍila kaśyapa.
 गाविष्ठिर 440. 4, an atri.
 गुग्गुलि 459. 1, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 गुह 427. 2, an uśanas gotama.
 मृत्वमद 424. 2, son of śunaka.
 गोतम 425. 3, son of ayāśya.
 गोपवन 441. 2, an atri.
 गोपालि 461. 6, a kṛṣṇa-parāśara vasiṣṭha.
 गोपि 462. 1, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 गोभिल 454. 1, a śaṇḍila kaśyapa.
 गोमूत्र 454. 3, id.
 गौतम 425. 2, 467. 5.
 गोमायन 452. 2, a nidhruva kaśyapa.
 गौर 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
 गौरात्रेय 440. 4, an atri.
 गौराग्नि 420. 8, an iṣṭiṣeṇa bhṛgu.
 गौरिकि 442. 6, a mudgala atri.
 गौरिघौवि 440. 3, an atri.
 गौरिवायण 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 गौरिवीत 437. 5, son of samkṛti.
 गौरिश्वस 457. 2, a vasiṣṭha.
 ग्राम्यायण 420. 7, an iṣṭiṣeṇa bhṛgu.
 चाक्रवर्मायण 446. 3, a lohita viśvāmitra.

- चान्द्रमस 419. 1, a vatsa bhṛgu.
 चान्द्रायण 420. 7, an ṛṣṭiṣeṇa bhṛgu ; 437. 3, a saṃkr̥ti bharadvāja.
 चारायण 437. 2, a saṃkr̥ti bharadvāja.
 चिकित 444. 1, a kuśika viśvāmitra.
 चिचतन्तु (?) 445. 2, id.
 चित्रसेन 421. 7, a yaska bhṛgu.
 चेन्नक 429. 1, a bharadvāja.
 चेन्नेय 445. 2, a kuśika viśvāmitra.
 चौक्ष 423. 8, a śunaka bhṛgu.
 चौडकायन 458. 2, a vasiṣṭha.
 चौलि 463. 2, a śyāma-parāśara vasiṣṭha.
 च्यवन 419. 6, son of bhṛgu.
 ङागरि (?) 448. 15, a nidhruva kaśyapa.
 ङागल 440. 1, an atri.
 ङागलि 439. 5, a kapi bharadvāja.
 ङागव्य 450. 1, a nidhruva kaśyapa
 ङान्दोगि 439. 8, an atri.
 जमदग्नि 419. 6 ; 467. 5, son of ūrva.
 जातूकर्ण 457. 3, a vasiṣṭha.
 जानायन 417. 4, a vatsa bhṛgu.
 जाबालि 444. 3, a kuśika viśvāmitra ; 419. 2, a vatsa bhṛgu.
 जामालायन (?) 420. 3, a vida bhṛgu.
 जारमाण्य (?) 451. 4 a nidhruva kaśyapa.
 जिह्वीति (?) 418. 1, a vatsa bhṛgu.
 जीवनि 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
 तण्डि 437. 1, a saṃkr̥ti bharadvāja.
 तरखिन् 439. 3, a kapi bharadvāja.
 तरण (?) 438. 8, a mudgala bharadvāja.
 ताण्डिन् 439. 4, a kapi bharadvāja.
 तारकाद्य 437. 2, a saṃkr̥ti bharadvāja.
 तारकायण 444. 3, a kuśika viśvāmitra
 तार्क्ष्यायण 422. 5, a mitrayu bhṛgu.
 टणबिन्दु 440. 1, an atri.
 तैत्तिरीय 423. 8, a śunaka bhṛgu.
 तैदेह 428. 4, an ayāśya gotama ; 440. 3, an atri ; 454. 3, a
 saṇḍila kaśyapa.

- वसदस्यु 435. 2, son of purukutsa.
 वैवर्ण 460. 4, an upamanyu vasiṣṭha.
 दाक्षायणि 451. 3, a nidhruva kaśyapa.
 दाक्षि 440. 2, an atri; 442. 5, a mudgala bharadvāja.
 दाण्डकि 446. 3, a lohita viśvāmitra.
 दाघ्रेषि 417. 3, a vatsa bhṛgu.
 दार्भायण 416. 6, a vatsa bhṛgu; 455. 5, a lokākṣi kaśyapa.
 दार्भि 424. 5, an ayāśya gotama; 421. 6, a bharadvāja.
 दार्य 435. 7, a harita bharadvāja.
 दिवोदास 423. 3, son of vadhryāśva.
 दिश्य 427. 1, an uśanas gotama.
 दीर्घजङ्घ 438. 8, a mudgala bharadvāja.
 दीर्घतम (०तमस्) 415. 3; 426. 9, son of gotama.
 दुर्दिन 421. 6, a yaska bhṛgu.
 इदच्युत 465. 1, son of agasti.
 देवकि 424. 6, an ayāśya gotama.
 देवतरस 446. 7, 9, son of devaśravasa.
 देवयात 451. 2, a nidhruva kaśyapa.
 देवरात 446. 1, son of viśvāmitra.
 देवल 455. 2, son of avatsāra.
 देवयवस 446. 7, 9, son of viśvāmitra.
 देवाय 428. 3, a bharadvāja.
 देवन्तायन 421. 6, a yaska bhṛgu (? perhaps जैव०, cp. Pāṇ IV. 1. 103.)
 देवमति 429. 4, a bharadvāja.
 देवसत्य 418. 5, a vatsa bhṛgu.
 देवस्थानि 434. 3, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 दौरङ्गि 441. 3, an atri.
 द्रोणभाव 440. 3, id.
 धनंजय 447. 9, a viśvāmitra; 448. 2, son of madhucchandasa.
 धन्वन्तरि 454. 4, a śaṇḍila kaśyapa.
 धान्यायन 430. 3, a bharadvāja.
 धाम्यायण 449. 1, a nidhruva kaśyapa.
 धूमगन्ध 431. 5, a bharadvāja.
 धू 449. 1, a nidhruva kaśyapa.
 धूम्रायण 449. 1, id.
 धौम्य 449. 1, id.

- नवग्राम 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 नाडाथन (?) 419. 3, a vatsa bhr̥gu.
 नारायण 447. 5, a kata viśvāmitra.
 नाट्टायण 420. 3, a vida bhr̥gu.
 निध्रुव 453. 1, a kaśyapa; 453. 2, son of avatsāra.
 निहित (?) 427. 2, an uśanas gotama.
 नीलात्रेय 440. 5, an atri.
 नैकरि 424. 6, an ayāśya gotama.
 नैतिरक्षि (?) 438. 1, a rathītara bharadvāja.
 नैतुन्दि 431. 5, a bharadvāja.
 नैतुन्दि 434. 2, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 नैमिषि 436. 1, a harita bharadvāja.
 नैरयि 420. 7, an ṛṣiṣeṇa bhr̥gu.
 पतञ्जल 439. 3, a kapi bharadvāja.
 पराशर 461. 5, a vasiṣṭha; 463. 5, son of śakti.
 परिमु 437. 1, a saṁkr̥ti bharadvāja.
 पलाशशाखवन्ति 433. 2, a garga bharadvāja.
 पाञ्चाल 451. 4, a nidhruva kaśyapa.
 पाणिनि 418. 1, a vatsa bhr̥gu.
 पाथिकार्य 452. 2, a nidhruva kaśyapa.
 पारिणक्षेय 428. 5, a bharadvāja.
 पारिमण्डलि (var.) 419. 2, a vatsa bhr̥gu.
 पार्णकायन 458. 2, a vasiṣṭha.
 पार्णजङ्घ 443. 4, a kuśika viśvāmitra.
 पार्णवल्क 458. 2, a vasiṣṭha.
 पार्थ 423. 4, a vena bhr̥gu.
 पार्थिव 425. 1, an ayāśya gotama.
 पावक 453. 5, a śaṇḍila kaśyapa.
 पिङ्गाक्षि 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
 पिण्डग्रीव 447. 5, a kata viśvāmitra.
 पुरुकुत्स 435. 2, son of āṅgiras.
 पुरुवरस् 465. 7, son of idā.
 पुल्लि 420. 2, a vida bhr̥gu.
 पूत्तिमाष 437. 3, a saṁkr̥ti bharadvāja; 458. 3, a vasiṣṭha.
 पूरण 415. 5; 448. 12, a viśvāmitra; 448. 13, son of viśvāmitra.
 पूर्वातिथि 443. 2, son of arcanānas.
 षष्ठ्यु 423. 5, son of vena.

वृषदत्त 438. 5, son of virūpa.

वैङ्गलायन 417. 2, a vatsa bhr̥gu.

वैठक 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.

वैठौनस 451. 3, a nidhruva kaśyapa.

वैष्णवादि 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.

वैल 417. 2, a vatsa bhr̥gu.

वैञ्जिष्ठि (?) 427. 5, a kārēṇupāli gotama.

वैण्डल (?) 436. 2, a harita bharadvāja.

वैलि 433. 3, a garga bharadvāja; 436. 2, a harita bharadvāja.

वैष्णवसादि 462. 6, a śveta-parāśara vasiṣṭha.

वैष्ण 439. 5, a kapi bharadvāja.

प्रवाहण्य 430. 1, a bharadvāja.

प्रशस्त 427. 1, an uśanas gotama.

प्रग्वरुणि 428. 4, a bharadvāja.

प्रचीनयोग्य 420. 1, a vida bhr̥gu.

प्रान्तायन (?) 417. 2, a vatsa bhr̥gu.

प्रारोहि 461. 7, a gaura-parāśara vasiṣṭha.

शान्ति 461. 7, id.

बादरायण 434. 2, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.

बादरि 462. 3, a nīla-parāśara vasiṣṭha.

बाभ्रय 445. 3, a kuśika viśvāmitra.

बालायन 418. 2, a vatsa bhr̥gu; 460. 4, an upamanyu vasiṣṭha.

बाष्कल 423. 4, a vena bhr̥gu; 435. 3, (?), a kaṇva bharadvāja.

बाष्कलेय 421. 6, a yaska bhr̥gu.

बाऊ 459. 2, a kuṇḍina vasiṣṭha.

बाऊमित्रायण 419. 2, a vatsa bhr̥gu.

बाऊलकि 432. 7, a garga bharadvāja.

बाह्यकि 417. 2, a vatsa bhr̥gu.

बाह्योग (?) 428. 4, a bharadvāja.

वृहदग्नि 443. 5, a kuśika viśvāmitra.

वैम्बकि 449. 2, a nidhruva kaśyapa.

बोधायन 415. 7; 467. 1.

बौध 424. 6, an ayāśya gotama.

ब्रह्मस्तम्भ 431. 1, a bharadvāja.

भद्रण 434. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.

भरद्वाज 428. 3, 432. 1, 2; 467. 5, son of bṛhaspati.

भरद्दन 465. 9.

- भाक्षि 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 भागन्ति 422. 1, a yaska bhr̥gu ; 440. 1, an atri.
 भागुरि 452. 2, a nidhruva kaśyapa ; 454. 2, a śaṇḍila kaśyapa.
 भागुरित्वायन 460. 6, an upamanyu vasiṣṭha.
 भागुरित्ति 422. 1, a yaska bhr̥gu.
 भारद्वाजायन 441. 4, an atri, cp. gaṇa aśvādi : भरद्वाज आत्रेय, on
 Pāṇ. IV. 1. 110.
 भारद्वाज 429. 3, a bharadvāja.
 भारद्वाज 434. 3, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 भारद्वाज 451. 4, a nidhruva kaśyapa.
 भारद्वाज 462. 3, a nila-parāśara vasiṣṭha.
 भारद्वाज 421. 6, a yaska bhr̥gu.
 भू (द्र) ज्ञायन 420. 3, id.
 भूरि 439. 8, an atri.
 भृगु 416. 5.
 भृगुश्च 439. 2, son of aṅgiras.
 भैरव 435. 7, a harita bharadvāja.
 भोजसिन् 439. 4, a kapi bharadvāja.
 भृक 432. 8, a garga bharadvāja.
 भ्राष्ट्रविन्दु 432. 8, id.
 सङ्गिल 465. 9, son of vatsapra.
 सटर 448. 15, a nidhruva kaśyapa.
 सण्डवित् 418. 2, a vatsa bhr̥gu.
 मतवचस् 432. 5, son of bharadvāja.
 सत्यक्राथ (?) 431. 6, a bharadvāja.
 सत्यगन्ध 423. 8, a śunaka bhr̥gu.
 सद्रण 434. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 सधुच्छन्दस् 448. 3, son of viśvāmitra.
 सनु 465. 9.
 सनुतन्तु 445. 3, a kuśika viśvāmitra.
 सन्तिन 452. 4, a nidhruva kaśyapa.
 सयूर 445. 2, a kuśika viśvāmitra.
 सदाकर्णायन 460. 5, an upamanyu vasiṣṭha.
 सदाक्ष 448. 1, a dhanamjaya viśvāmitra.
 सदाचक्रेय 451. 3, id.
 सदात्रेय 440. 5, an atri.
 सदाबाल 422. 5, a mitrayu bhr̥gu.

- सहोदकि 453. 6, a śaṇḍila kaśyapa.
 सहोदर 427. 1, an uśanas gotama; 436. 1, a harita bharadvāja.
 माणभिन्दव्य (?) 429. 1, a bharadvāja.
 माणि 443. 5, a kuśika viśvāmitra.
 माण्डलेखि 460. 3, an upamanyu vasiṣṭha.
 माण्डव्य 416. 6, a vatsa bhṛgu.
 माण्डूक 416. 5, id.
 माण्डूकेय 417. 1, id.
 मादावि 423. 1, a mitrayu bhṛgu; 446. 4 (?), a lohita viśvā-
 mitra.
 माद्रकारि (?) 436. 3, a harita bharadvāja.
 माध्यदिन 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 माध्यमेय 421. 7, a yaska bhṛgu.
 मानङ्गि 441. 3, an atri.
 मान्तु 445. 3, a kuśika viśvāmitra.
 मान्वातुः (?) 436. 2, a harita bharadvāja.
 मान्भूप 436. 2, id.
 मानन्त्यरेषण 426. 3, a kumaṇḍa gotama.
 मार्कण्डेय 416. 5, a vatsa bhṛgu.
 मार्कायण 418. 5, a vatsa bhṛgu; 420. 2 (?), a vida bhṛgu.
 मार्षण (?) 425. 6, a śāradvata gotama.
 माषशरावि 449. 3, a nidhruva kaśyapa.
 मासुराक्ष 426. 3, a śāradvata gotama.
 मितकुम्भ 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
 मिताक्ष 438. 7, a mudgala bharadvāja.
 मित्रयु 422. 3; 423. 2, a bharadvāja.
 मुद्गल 438. 7; 439. 1, son of bhr̥myaśva; 442. 5; 443. 1, (?), an atri.
 मुसल 452. 3, a nidhruva kaśyapa.
 मूक 421. 5, a yaska bhṛgu.
 मृद 424. 5, an ayāśya gotama.
 मेचवादि 455. 5, a lokākṣi kaśyapa.
 मौञ्जकि 464. 1, an agasti.
 मौञ्जायन 453. 7, a śaṇḍila kaśyapa.
 मौञ्जि (?) 435. 3, a kaṇva bharadvāja.
 मौञ्जिगन्ध 435. 4, id.
 मौन 421. 5, a yaska bhṛgu.

- मौषीतकि 439. 5, a kapi bharadvāja; 449. 3 (?), a nidhruva kaśyapa.
- मौसलि 464. 2, an agasti.
- यज्ञपि 423. 7, a śunaka bhr̥gu.
- यज्ञयस्त्र 444. 3, a kuśika viśvāmitra.
- यज्ञवाह 465. 3, son of dr̥dhacyuti.
- यज्ञस्त्र 431. 3, a bharadvāja.
- यमदूत 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
- यमस्त्र 431. 2, a bharadvāja.
- यस्त्र 421. 5, 422. 2; 465. 12, a bhr̥gu.
- युवनाय 436. 4, son of ambarīṣa.
- रथीतर 438. 1, a bharadvāja; 438. 4, son of virūpa.
- राणि 425. 6, a śāradvata gotama.
- राजस्त्र 431. 1, a bharadvāja.
- राजस्त्रि 430. 1, id.
- राजितनाथिन् 421. 6, a yaska bhr̥gu.
- राजितवाह 419. 4, a vatsa bhr̥gu.
- राह्मण 425. 6, a śāradvata gotama.
- रुक्त्र 447. 2, son of viśvāmitra.
- रेणु 447. 2, son of ruksaka.
- रेभ 453. 3, 4, son of avatsāra
- रेणव 447. 1, a viśvāmitra.
- रौक्त्र 447. 1, id.
- रौक्षायण 415. 4; 432. 4, a bharadvāja.
- रौद्रायन (?) 422. 4, a mitrayu bhr̥gu.
- रौहिण्य 425. 5, a śāradvata gotama.
- लाक्षणि 450. 2, a nidhruva kaśyapa.
- लाक्षणेय 460. 6, an upamanyu vasiṣṭha.
- लामकायन 444. 1, a kuśika viśvāmitra.
- लोकाचि 455. 5; 456. 2, a kaśyapa.
- लोहायन 459. 1, a kuṇḍina vasiṣṭha.
- लोहित 446. 3, a viśvāmitra; 446. 6, son of aṣṭaka.
- लोहितायन 419. 3, a vatsa bhr̥gu; 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
- लौक 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
- लौमायन्य 458. 1, a vasiṣṭha.
- वत्स 415. 2; 419. 4, 421. 3, a bhr̥gu.
- वत्सप्र (sic) 465. 9, son of bhalandana.

- वङ्गुतक 442. 2, son of arcanānas.
 वध्यश्च 423. 3, son of bhṛgu.
 वन्दन 432. 5, son of bharadvāja.
 वयोहिमेद् 428. 6, a bharadvāja.
 वर्षपुण्य 421. 5, a yaska bhṛgu.
 वल्लभिकि 430. 2, a bharadvāja.
 वसिष्ठ 457. 1, sqq. ; 467. 7.
 वाजन्ति 461. 5, a kṛṣṇa-parāśara vasiṣṭha.
 वाजयवस 435. 4, a kaṇva bharadvāja.
 वाजायन 447. 4, a kata viśvāmitra.
 वाजि 435. 4, a kaṇva bharadvāja.
 वाञ्जायन (?) 446. 3, a lohita viśvāmitra.
 वात्सप्रायण 434. 2, a viṣṇuvrddha bharadvāja.
 वात्स्यायन 454. 2, a śaṇḍila kaśyapa.
 वाङ्गुतक 442. 1.
 वाधूल 421. 5, 465. 11, a yaska bhṛgu.
 वाध्यश्च 465. 11.
 वानाजायन 426. 4, a kumaṇḍa gotama.
 वामदेव 427. 9, a gotama ; 428. 1, son of gotama.
 वामरथि 441. 1, an atri.
 वायुपूट 443. 1, a mudgala atri.
 वायुसम्भ 431. 1, a bharadvāja.
 वारक्य 443. 4, a kuśika viśvāmitra.
 वाराटकि 457. 1, a vasiṣṭha.
 वाराहि (?) 430. 2, a bharadvāja.
 वारिध्रापयन्त 448. 12, a pūraṇa viśvāmitra.
 वारुणि 462. 2, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 वार्कखण्ड (?) 454. 3, a śaṇḍila kaśyapa.
 वार्कश्चिकि 422. 1, a yaska bhṛgu ; 461. 1, an upamanyu vasiṣṭha.
 वार्षिकि 450. 2, a nidhruva kaśyapa.
 वाय्म्येय 463. 1, a śyāma-parāśara vasiṣṭha.
 वालगिख 460. 5, an upamanyu vasiṣṭha.
 वालेश 441. 1, an atri.
 वाल्मीकि 418. 1, a vatsa bhṛgu.
 वाशि 421. 7, a yaska bhṛgu ; 426. 4, a kumaṇḍa gotama ; 446.
 4, a lohita viśvāmitra.
 वासिनायन 428. 4, a bharadvāja.

- वास्तव्य 427. 5, a kāreṇupālī gotama.
 वाचकथि 458. 3, a vasiṣṭha.
 वाच्यकायनि 457. 3, id.
 वाच्यायनि 454. 2, a śaṇḍila kaśyapa.
 विद 420. 1; 420. 5; 421. 4, a bhṛgu.
 विसत्स्य 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 विरूप 438. 5, son of āngiras.
 वि(वे)रूपाक्ष 418. 4, a vatsa bhṛgu.
 विश्वामित्र 443. 4, sqq.; 467. 5.
 विषगण 451. 3, a nidhruva kaśyapa.
 विष्णुष्ट 434. 1, 3, a bharadvāja.
 विष्णुस्तक्ष 431. 2, id.
 वीतहय 422. 3, son of bhṛgu.
 वृकाश्च 418. 4, a vatsa bhṛgu.
 वेध (?) 429. 1, a bharadvāja.
 वेन 423. 5, son of bhṛgu.
 वैकर्ण 418. 3, a vatsa bhṛgu.
 वैकर्षि 452. 4, a nidhruva kaśyapa; 459. 1, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 वैकर्ण्य 450. 4, a nidhruva kaśyapa.
 वैकलि (लेय) 461. 7, a gaura-parāśara vasiṣṭha.
 वैतभावि 441. 1, an atri.
 वैतल 439. 3, a kapi bharadvāja.
 वैतवाह 442. 5, a mudgala atri.
 वैदभृत 420. 2, a vīda bhṛgu.
 वैन्य 423. 4, a bhṛgu.
 वैमतायन 461. 5, a kṛṣṇa-parāśara vasiṣṭha.
 वैयान्नपद्य 457. 3, a vasiṣṭha.
 वैशंपायन 451. 5, a nidhruva kaśyapa.
 वैशिप्र 449. 1, id.
 वैश्वानरि 417. 2, a vatsa bhṛgu.
 वैष्टपुरेय 419. 3, id.
 वैहलि 418. 4, a vatsa bhṛgu.
 वैहोनरि 417. 3, id.
 व्याडि 440. 2, an atri.
 व्रीहिमन 442. 6, a mudgala atri.
 शक्ति 431. 4, a bharadvāja; 463. 5, son of vasiṣṭha.
 शठ 429. 1, a bharadvāja.

- शठमर्षण 434. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 शण्डिल 453. 5, a kaśyapa; 455. 2, son of avatsāra.
 शम्भु 437. 1, a saṁkṛti bharadvāja.
 शरद्वन्त 426. 1, son of gotama.
 शाङ्करव 419. 1, a vatsa bhr̥gu; 439. 4, a kapi bharadvāja.
 शाङ्कायन 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
 शाङ्गनित्रेय 451. 4, a nidhruva kaśyapa.
 शाङ्गु 435. 7, a harita bharadvāja.
 शान्ति 459. 4, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 शास्त्रव्यायन 440. 2, an atri.
 शम्भुरायण 434. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 शारद्वन्त 425. 5, 7, a gotama.
 शारद्वतायन 419. 3, a vatsa bhr̥gu; cp. Pāṇ. IV. 1. 102.
 शार्कराक्ष 416. 6, id.
 शार्दूलि 430. 4, a bharadvāja.
 शालङ्कायन 444. 1, a kuśika viśvāmitra.
 शालालि 436. 3 a bharadvāja.
 शालावन्त 445. 2, a kuśika viśvāmitra; 464. 1, an agasti.
 शालाहलि 430. 2, a bharadvāja.
 शालिमन्त 442. 6, a mudgala atri.
 शनि 433. 6, 7, son of bharadvāja.
 शिरीषि 442. 6, a mudgala atri.
 शिशुपाल 440. 4, an atri.
 शुङ्ग 429. 35, a bharadvāja.
 शुचि 452. 1, a nidhruva kaśyapa.
 शुनक 423. 7; 424. 1; 465. 12, a bhr̥gu.
 शुनकवसिष्ठ 415. 5.
 शैल 420. 1, a vīda bhr̥gu.
 शैलालि (?) 438. 1, a rathītara bharadvāja; 460. 4, an upa-
     manyu vasiṣṭha.
 शैव (?) 440. 1, an atri.
 शैवगव (?) 437. 1, a saṁkṛti bharadvāja.
 शैवपथि 464. 1, an agasti.
 शैशिरैय 447. 5, a kata viśvāmitra.
 शौचिष्ठ 457. 2, a vasiṣṭha.
 शौत्रेय 441. 1, an atri.
 शौडकि (?) 428. 5, a bharadvāja.

- शैनकायन 417. 1, a vatsa bhr̥gu; cp. Pāṇ. IV. 1. 102.
 शैलेय 441. 1, an atri.
 श्वासानेय 440. 5, id.
 श्वामेय 431. 6, a bharadvāja; 445. 2, a kuśika viśvāmītra;
 463. 1, a śyāma-parāśara vasiṣṭha.
 श्वावाञ्च 441. 5, son of arcanānas.
 श्वाविष्टायन 458. 3, a vasiṣṭha.
 श्वेत्त्रिय 423. 8, a śunaka bhr̥gu.
 श्वीतायन 437. 2, a saṃkr̥ti bharadvāja.
 श्वीमत 446. 7, a viśvāmītra.
 श्वेतवृषि 462. 5, a śveta-parāśara vasiṣṭha.
 श्वेत्तानेय 440. 5, an atri.
 श्वेतौय 427. 5, a kareṇupāli gotama.
 संकृति 437. 1, 4; 465. 12, a bharadvāja; 437. 5, son of aṅgīras.
 संघञ्जुल्य 433. 2, a garga bharadvāja.
 सत्यक 421. 7, a yaska bhr̥gu.
 सत्यापत्ति 433. 1, a garga bharadvāja.
 सप्तवैल 458. 4, a vasiṣṭha.
 सवेत्स 422. 3, son of vītahavya.
 साधुचित्तेय 447. 4, a kata viśvāmītra.
 साक्षेतायन 441. 3, an atri.
 सात्यकायन 434. 2, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 सात्यकि 424. 5, an ayāśya gotama; 434. 2, a viṣṇuvṛddha
 bharadvāja.
 सात्यसुमि 424. 6, an ayāśya gotama.
 सापिण्डन (?) 422. 4, a mitrayu bhr̥gu.
 साक्षरायण 432. 7, a garga bharadvāja.
 सायस्य 450. 1, a nidhruva kaśyapa.
 सावचस 453. 6, a śaṇḍila kaśyapa.
 सावणि 418. 2, a vatsa bhr̥gu.
 सिद्ध 420. 8, an ṛṣiṣeṇa bhr̥gu.
 सुबुध्य (?) 427. 2, an uśanas gotama.
 सुमनायन 420. 8, an ṛṣiṣeṇa bhr̥gu.
 सुर 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 सुराक्षर 460. 4, an upamanyu vasiṣṭha.
 सुरूपान्न 427. 1, an uśanas gotama.
 सूर्यसन्ध 431. 2, a bharadvāja.

- सैनिकि 455. 7, a lokākṣi kaśyapa.
 सैन्धवायन 447. 9, a dhanamjaya viśvāmitra.
 सैरिन्ध 447. 4, a kata viśvāmitra.
 सोमबाह 464. 5, son of dr̥dhacyuti.
 सोमस्तम्भ 431. 2, a bharadvāja.
 सौहृति 418. 2, a vatsa bhr̥gu.
 सौति 455. 7, a lokākṣi kaśyapa.
 सौदानव 453. 6, a śaṇḍila kaśyapa.
 सौवध्वि 445. 1, a kuśika viśvāmitra (cp. var. on 450. 1).
 सोमत्य 445. 2, a kuśika viśvāmitra.
 सौमुचि (रि) 425. 5, a śāradvata gotama.
 सौथसुन 425. 6, id.
 सोयासुनि 432. 8, a garga bharadvāja.
 सौरङ्गि 441. 3, an atri.
 सोविश्रवस (?) 451. 5, a nidhruva kaśyapa.
 सनकर्ण 429. 1, a bharadvāja.
 सत्य 434. 3, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 स्थूलबिन्दु 452. 4, a nidhruva kaśyapa.
 स्थूलकेशि 450. 2, id.
 स्थूलपिण्डि 418. 1, a vatsa bhr̥gu.
 स्वस्य 458. 1, a vasiṣṭha.
 स्विष्ट 431. 3, a bharadvāja.
 स्वरिकि 451. 5, a nidhruva kaśyapa.
 हरित 435. 7; 436. 3, a bharadvāja.
 हस्य (स्या) मि 418. 3, a vatsa bhr̥gu.
 हारिग्रैवि 464. 2, an agastī.
 हार्यश्चि 461. 8, a gaura-parāśara vasiṣṭha.
 हालेय 440. 5, an atri.
 हासिदासि 438. 1, a rathītara bharadvāja.
 हिरण्णवाङ् 454. 3, a śaṇḍila kaśyapa.
 हिरण्णाक्ष 438. 7, a mudgala bharadvāja.
 हिरण्णाक्षायण 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 हृद्रोग 449. 2, a nidhruva kaśyapa.
 हैमगव 438. 2, a rathītara bharadvāja.
 होत्रापचि 433. 1, a garga bharadvāja.

II. INDEX OF WORDS.

This index of words, which, to a certain degree at least, replaces the commentary, for an edition of which no sufficient manuscript materials were available, comprises in the first place those words, that are new in Baudhāyana or known hitherto from later texts or from the grammarians only. It contains also those words, which, it is true, are known well enough, but for which the bhāṣyas give an explanation that I thought it worth while to mention. All the references in the aupānuvākya praśna (praśna XIV) to previous parts of the Sūtra are to be found also in this index. Many words have, moreover, been registered in order to facilitate the finding of the passages referred to in other praśnas. Wherever no source is indicated, the explanation of a word or of an expression is taken from the vivaraṇa of Bhavasvāmin, which is known to me only for praśnas I—XIV (incl.), the atirātra, the ekādaśinī, the sautrāmaṇī, the aptoryāma and the dvaidha and karmānta praśnas. For the prāyaścitta praśnas the vivaraṇa of Gopāla has been consulted. *Keś.* means the prayogasāra of Keśavasvāmin; *Sāy.* the bhāṣya of Sāyaṇa on praśna I and on the corresponding dvaidha and karmānta passages; *MS.* the mahāgnisarvasva, an excellent bhāṣya on the agnipraśna (X) and on the ekādaśinī-sūtra; *Veñk.* designs the bhāṣya of Veṅkateśvara (I.O. 776. a) extant only for the first 21 kaṇḍikās of the first karmānta-praśna.

अ ।

अःशः II. 11 : 52. 4. खण्डशः ।

अःशयच्छ VI. 10 : 166. 12. सोममानार्थम् ।

अःसीय VI. 22 : 182. 11 ; VI. 23 : 182. 21 ; VI. 27 : 190. 7 ; X
23 : 21. 11 ; X. 26 : 25. 10.

अकराल II 3 : 36. 13. उन्नतदन्तरहितः Veñk.

अकाःस्यकवच (?) XII. 2 : 87. 6.

अकामनियत (?) XXI. 26 : 116. 3. (see the crit. note).

अकिलामिन् II. 3 : 36. 13.

अकुशल XXIV. 12 : 195. 8. (see the crit. note); XXV. 4 :
231. 13.

अदृष्टा XXIII. 7 : 158. 9.

- अच् c. निम् (निरष्ट) XV. 1 : 205. 1; XV. 7 : 212. 10; XVIII. 11 : 354. 12, cp. Śat. Br. XIII. 4. 2. 5.
- अक्ष XXX. 1 : 389. 5, a measure, cp. रथाक्ष ।
- अक्षधुर् XXI. 14 : 95. 8, 9.
- अक्षपालि I. 5 : 7. 7; XX. 5 : 15. 10. अक्षायम् ।
- अक्षिकट XVIII. 9 : 353. 1.
- अक्षयासान (probably one word) VI. 22 : 182. 1, 7; VI. 25 : 185. 13; X. 19 : 17. 15, 19; XXVI. 10 : 285. 5.
- अक्षण्ड II. 3 : 36. 13. अभिन्नदन्तमखण्डितोष्ठं च Venk.
- अग्निचय II. 1 : 34. 15; XXIII. 19 : 180. 7; XXV. 3 : 231. 11; XXV. 27 : 259. 5; XXX. 1 : 389. 1. A manner of building the 'agni.'
- अग्निदीक्षणीय X. 12 : 12. 6; XV. 13 : 217. 11; XXIV. 33 : 220. 5.
- अग्निदीक्षाङ्गति X. 12 : 12. 11.
- अग्निपद् XX. 17 : 37. 5.
- अग्निपरिचर XXVI. 5 : 276. 11. अग्निपरिकर्मी ॥
- अग्निप्रथम X. 27 : 26. 12. *प्रथमाः संभृतद्रव्याण्यग्रतः कृत्वा ।
- अग्नियोजन XX. 23 : 51. 21.
- अग्निष्टुत् XVI. 35 : 280. 14; XVIII. 12 : 358. 3; XXIII. 18 : 178. 15; XXVI. 31 : 316. 4.
- अग्निष्टोमायन XXVI. 12 : 289. 6.
- अग्निसंयोजन fem. *नौ XXIII. 9 : 162. 13.
- अग्निस्पर्श XXVI. 31 : 316. 5.
- अग्निहोत्रोच्छेषणव्रत II. 20 : 67. 4; XII. 20 : 116. 11.
- अग्न्यगारिक XX. 25 : 55. 10.
- अग्न्यभिहार XXIV. 9 : 192. 13. अग्निप्रचुर Venk.; cp. यदभिहार ।
- अग्रतःपुष्कर XX. 16 : 33. 13.
- अङ्गिरसामयन XVI. 13 : 262. 15; XXVI. 17 : 296. 11.
- अच् c. वि-उत् X. 25 : 24. 8. यथागवं व्युदचन्ति and the following :
यथागवं यथालाङ्गलं थस्य ते बलीवर्दास्तस्यैवोत्सृजन्ति । अनङ्गुहां या गतिः
सैव युगलाङ्गलवरत्राणाम् । यदाध्वर्योस्तस्यैव यदि कस्य चित्तेषां मध्ये तस्यैव
युगलाङ्गलं साधारणमेवं । (cp. also Pi. Sū. I. 15 : 22. 15); XV.
8 : 212. 15, 17; XVIII. 29 : 377. 10.
c. नि VI. 31 : 196. 17. दक्षिणा न्यचति । नीचैर्गतमङ्गलिं करोति ।
c. सम् XV. 16 : 220. 12.
- अचमस XXV. 19 : 250. 10.

- अचायस् XV. 14 : 218. 6 ; XV. 19 : 223. 19 (meaning ?).
 अचुत XXIII. 1 : 147. 16.
 अजवशा XIV. 15 : 179. 6. अजा चासौ भवति वशा च । XX. 25 : 55.
 7. (cp. T.S. III. 4. 3. 2) ; XXIII. 7 : 158. 4.
 अजिक्र XXIV. 8 : 192. 7.
 अज्यानि III. 12 : 82. 8, 19 (T.S. V. 7. 2. *d—h*) ; XVI. 29 : 276. 3 ;
 XVI. 30 : 276. 12 ; XX. 22 : 48. 16 ; XXIV. 33. 219.
 6, 11.
 अज्जसव XXVI. 3 : 274. 7 (r. अज्जःसव ?), a var. or the rājasūya.
 अज्जःसवकारौ XIII. 40 : 148. 6 ; XXIII. 4 : 154. 11, a var. of
 the kāririṣṭi.
 अतिक्राम VIII. 6 : 242. 2 ; XIV. 20 : 187. 15 (T.S. III. 5. 3. *a—c*) ;
 अतिक्री XVIII. 23 : 371. 1 ; XXIII. 18 : 179. 8 ; XXVI. 32
 318. 4, 7, a var. of the sadyaskrī.
 अतिगुरु XXVI. 12 : 290. 2. 'too difficult.'
 अतिथिगवौ XXV. 4 : 232. 7.
 अतिदृश्य XII. 8 : 97. 10. भूमिर्दृश्यते वासु ताभ्यो गृहीताः ।
 अतिप्रणयन (sc. अग्निः) XXV. 1 : 228. 8.
 अतिप्रथन XXVII. 3 : 325. 7.
 अतिप्रदान (nom. act. to अतिप्रथच्छति) XXIV. 14 : 198. 14, cp. II.
 16 : 61. 4.
 अतिप्रवण XXV. 5 : 233. 1.
 अतिप्रोक्ष XV. 7 : 211. 18 ; XV. 26 : 230. 9. 'an extra sprinkling.'
 अतिप्रैष XVI. 3 : 248. 1.
 अतिरिक्तसोम XXVI. 9 : 284. 4.
 अतिरिक्तस्तोत्र XVIII. 15 : 360. 4.
 अतिवरण XXIV. 12 : 195. 13, 196. 2. अनौत्य वरणम् ।
 अतिवित्पन XXI. 11 : 89. 9. अनौत्य नयनम् ; cp. वित् ।
 अतिव्याध XVIII. 48 : 405. 15, name of an ekāha.
 अतीकाश IX. 11 : 281. 10. अतीकाशेन अवकाशेन ।
 अतीमोक्ष II. 11 : 52. 13 ; VIII. 6 : 242. 2 ; XIV. 20 : 188. 10 ;
 XXIII. 8 : 160. 5 (T.S. III. 5. 4. *a—f*).
 अत्यग्निष्टोम XIV. 20 : 187. 11 ; XXIV. 4 : 180. 3. प्रागुक्ताग्निष्टोम एव
 षोडशिना अधिकत्वादत्यग्निष्टोमः Verik.
 अत्यन्तप्रदेश XXVIII. 3 : 349. 1.
 अत्याकरण XXI. 21 : 108. 3.
 अत्याक्रमण XX. 12 : 27. 10 ; XX. 30 : 65. 12.

अत्यायमन् XXII. 1 : 117. 19. नयनम् MS.

अत्यात्रावण XX. 28 : 62. 4.

अत्रिकिणिन् II. 3 : 36. 7. त्रयः किणालिकिणाः । त्रिकिणा येषां ते त्रिकिणिः ।
यथा । आघातकिणः सल्लयुधनिमित्त आस्फोटकिणः । द्यूतासननिमित्तो
गुल्फकिणः । हस्तिदमननिमित्तो धैवेयकिणः ।

अत्यरुक् XXV. 13 : 243. 5.

अथर्वशिरस् XXII. 7 : 126. 13 sqq.

अदितिदेवत XXIV. 11 : 194. 7. अदितिर्देवता एषां ते अदितिदेवताः । The
eighteen carus here mentioned are : 1. अन्त्याधेये, see Baudh.
II. 19 : 66. 9 ; 2. चातुर्मास्येषु, see Baudh. V. 17 : 153. 6 ; 3.
प्रायणीयायाम्, see Baudh. VI. 10 : 167. 4 ; 4. उदयनीयायाम्,
see Baudh. VIII. 21 : 262. 12 ; 5. अग्निदौक्षायाम्, see Baudh.
X. 12 : 12. 7 ; 6. राजसूये रत्निनीषु (thus to be read ?), see
Baudh. XII. 5 : 91. 16 ; 7. राजसूये प्रयुजेषु, see Baudh. XII.
19 : 116. 7, 8 ; 8. Baudh. XII. 19 : 115. 11 ; 9. एक इष्टिकल्पे,
see Baudh. XIII. 8 : 125. 8 ; 10. एको ब्रात्यस्तोमे, see Baudh.
XVIII. 25 : 373. 16 ; 11. अश्वमेधे, see Baudh. XV. 37 : 243.
7 (cp. T.S. VII. 5. 14) ; 12. ib. (cp. T.S. V. 5. 20) ; 13. ib.
(cp. T.S. VI. 6. 18) ; 14. ib. (cp. T.S. VI. 6. 19) ; 15, 16. द्वौ
सौत्रामण्यां कौकिल्याम्, this kind of sautrāmaṇī is not found in
our texts of Baudh. ; cp. Āp. XIX. 5. 5 and XIX. 10. 10 ;
17. आदित्याविर्वशा गवामयने, see T.Br. I. 2. 5. 2 ; 18. तत्रैव
ग्रहचादित्यं चो गृह्यत इति (sic). ? ?.

अधस्पदम् adv. VI. 28 : 191. 7 ; X. 2 : 2. 17 ; XV. 6 : 210. 4 ;
XXI. 15 : 96. 12.

अधःसंवेशन् III. 13 : 83. 16 ; XVIII. 24 : 371. 7 ; XXIV. 33 :
219. 17 ; XXV. 29 : 263. 2.

अधिकक्ष्य adj. XI. 6 : 73. 5 ; XII. 7 : 95. 15.

अधिकरण adj. fem. ऋषौ IX. 1 : 265. 5, 18 ; X. 1 : 1. 5, 16. सूनाम-
धिकरणौम् । उपरिष्टादुष्क्रियायोग्याम् MS. ; subst. neutr. XX. 2 :
8. 4 ; XXV. 3 : 230. 11 ; XXVI. 32 : 316. 12 ; XXIV. 12 :
196. 8 : त्रीण्यधिकरणान्ययाज्ययाजनस्थानानि भवन्ति Venk. ; XXIV.
2 : 186. 2 : अधिकरणानि अधिक्रियन्ते उत्पाद्यन्ते यैस्तान्यधिकरणानि साधन-
द्रव्याणि Viv. and Venk.

अधिच्य XXII. 5 : 123. 17.

अधिदेवन XIV. 17 : 182. 11, 14 ; XXIV. 8 : 191. 7.

अधिद्रवण XIV. 20 : 188. 9 : उक्तं शक्रामन्विनोरधिद्रवणम् (T.S. III. 5. 3. d, e) see Baudh. VII. 13 : 221. 13.—XXII. 4 : 121. 18 ; XXIII. 15 : 174. 2.

अधिपृञ्चन XXVI. 6 : 279. 9. अधिपृञ्चणम्; cp. पृञ् ।

अधिसम्यन nomen act. XXIII. 1 : 149. 2 ;— (sc. सन्तः) XXVII. 11 : 336. 5.

अधिवर्तन in अङ्गाराधिवर्तनो मन्त्र XX. 8 : 19. 11.

अधीवाक्वा XVIII. 24 : 372. 8.

अधीवास XII. 14 : 107. 10 : अधीवासम् विहारिकाम् । XV. 28 : 232.

8 : कृत्तिं चाधीवासं च, in T.Br. III. 9. 20. 1 one word कक्षधीवासं (loc.).

अध्यवदानौव X. 59 : 62. 1 : सत्तावदानौवा । XVII. 56 : 336. 9 ; XVII. 62 : 342. 6 ; XXII. 12 : 135. 1, 2.

अध्यवसान XIV. 1 : 153. 4 : उक्तमध्यवसानस्य see Baudh. VI. 9 : 166. 5.—XXI. 7 : 70. 5 ; XXI. 11 : 88. 17 ; XXII. 3 : 121. 11.

अध्यात्मम् adv. XV. 19 : 224. 2 : 'in the 'body' of the agni' (?).

अध्यूचन XX. 6 : 17. 4 ; XXV. 16 : 247. 9 ; XXV. 31 : 264. 14.

अध्यगत XXIV. 22 : 207. 1 ; XXIV. 23 : 207. 7.

अध्वरकल्पा XIII. 16 : 128. 18 ; XXIII. 2 : 150. 8 ; XXIV. 193. 8 ; XXVI. 5 : 278. 1 ; name of an ṛṣi.

अध्वरदौक्षा XXV. 6 : 234. 3.

अध्वरदौक्षाङ्गति XV. 13 : 217. 17.

अध्वराङ्गति X. 52 : 54. 17.

अध्वर्युतः XIV. 4 : 157. 15 : इतीन्वा अध्वर्युतः । एतावदेवाध्वर्यवे संसेवे विशेषः ।—XVI. 10 : 257. 6.

अध्वर्युपथ XVI. 9 : 256. 6, 7.

अध्वजि X. 12 : 11. 14 : दौर्धाध्वजिः कालावधिः ।

अन् c. अप III. 27 : 99. 6 ; X. 46 : 46. 12 ; XIV. 10 : 170. 9 : उच्यसिति ।

c. अनु-अप VII. 6 : 209. 5.

c. अनु-प्र X. 31 : 29. 5 : अनुप्राणिनि । वायुं नासिकाभ्यां निष्क्रामयति ।

c. वि X. 39 : 37. 19 : व्यन्यात् । प्राण्यापानिति स एव व्यानः see the text.

c. अभि-वि XIV. 12 : 174. 9 : अभिव्यनिति । प्राण्यापानिति ।

अनक्षसङ्ग IV. 1 : 108. 2. अनक्षसङ्गं विन्द्यात् । अक्षौ यावति स्थाणौ न सञ्जते तावति विन्द्यात् । शकटस्य गच्छतोऽर्थोऽक्षं यथा स्थाणुर्भवतीत्यर्थः ।

अनखच्छिन्न I. 4 : 6. 12 ; XXIV. 25 : 210. 7.

अनग्निचय XXVI. 12 : 290. 3 : चित्यभावे ।

अनहुच्छत XVIII. 38 : 388. 9 ; XXIII. 18 : 179. 17.

अनतिद्वज्ज I. 13 : 20. 7 : बर्हिर्रतीत्य यथा वेदिर्न दृश्यते तथा स्तृणानि ।

अनतिपातयेत् XX. 11 : 25. 17 : अनतिक्रम्य पातयेत् Sây.

अननुयुभ XVI. 6 : 252. 10.

अनन्तरायम् absol. XXVI. 11 : 287. 2 : अव्यवधानेन ।

अनन्तार्गर्भ XX. 11 : 26. 3.

अनपीन्ध XIII. 42 : 149. 15 : अनपीन्धो जायत । शत्रुभिरप्रष्टव्य उत्पद्येत ।

अनभिहित XII. 2 : 87. 6, see अभिहित ।

अनर्थ्य XII. 8 : 97. 10 : अनर्थ्याः निष्प्रयोजनाः बहन्त्यादयः ।

अनवदानीय XI. 5 : 71. 5 ; XI. 11 : 79. 9 ; XI. 13 : 83. 12 (cp.

T.Br. I. 8. 8. 4) : अनवदानीयम् अवदानेभ्यो यद्व्यत् मांसं पृथक् पक्वम् ।

अनवसर्पण VI. 28 : 192. 12 : अनवसर्पणाय असंचलनार्थम् ।

अनवानम् absol. XIV. 12 : 174. 8

अनादिष्ट XXIV. 8 : 191. 6 : अनादिष्टो ऽग्निरिति । आदिष्टं विशेषविधिः ।

तद्रहितो ऽनादिष्टः । यत्र विशिष्यहोमाधिकरणं न विहितं तत्राग्निरिति जानी-
यादिति Venk.

अनादिष्टदक्षिण XIII. 1 : 120. 5 ; XXIV. 29 : 214. 13.

अनादिष्टस्थान XIII. 1 : 119. 4.

अनायुक्त XXVI. 5 : 276. 11 : अविद्वान् ।

अनार्तं XXIV. 22 : 206. 11 : अनार्ताः . देवता । आर्ता (r. आर्ति) — विनाशिनौ ।

अनार्तेष्टि XIII. 1 : 119. 5 : अनार्तेष्टयः काम्येष्टयः ।

अनित्य XXX. 2 : 392. 14 : स्थूल ('gross,' Thibaut).

अनिधावम् absol. to निधावति VI. 2 : 158. 5 ; XXI. 8 : 82. 9 :

अपरिवर्तयन् ; cp. T.S. VI. 1. 1. 6.

अनिरुद्र XXIV. 32 : 218. 17 ; 33 : 219. 8 : यथोपपन्नमेव ।

अनिष्क्रीर्ण part. to निष्कृणाति IX. 5 : 271. 1 : असुषिरः ।

अनिष्टस्त्रिष्टकत् adj. XI. 7 : 74. 3 ; XII. 10 : 100. 12.

अनुज्ज्ञौ a variation of the सद्यस्त्री XVIII. 23 : 370. 9 ; XXIII. 18 :
179. 8 ; XXVI. 32 : 318. 4.

अनुज्ञा name of the rk T.S. IV. 1 2. k, II. 13 : 55. 4 — 'vedic
authority,' equivalent to ब्राह्मणम्, XX. 16 : 33. 10 ; XXI.
22 : 109. 3, cp. also pi. sū. I. 10 : 15. 15 ; cp. एतदनुज्ञा,
किमनुज्ञ ।

अनुयह XXVIII. 12 : 363. 4.

अनुच्छिन्दन् part. II. 14 : 56. 11 ; XV. 3 : 207. 9 : अनुच्छिन्दन्निवानु-
क्रमेण विभज्य विवक्षितं साधारणेनेत्यर्थः ।

- अनुच्छिष्टौ VI. 12 : 168. 18.
 अनुत्सर्गम् absol. XVI. 16 : 262. 11.
 अनुदेशप्रतिगृहीता (viz. गौः) XXIV. 31 : 217. 2 : वृतायद्यज्ञ (var. वृताद्यज्ञः, मताद्यज्ञः) करणादि लभ्यायै नव्यादभोजनदक्षिणायै वा ।
 अनुनिक्रमण XXI. 11 : 89. 11. (cp. VI. 12 : 169. 15, where with T.S. VI. 1. 8. 1, we ought to read अनुनिक्रामति).
 अनुनिक्रान्ततर XXIV. 24 : 209. 10 : ' more easy to be followed (to be stepped in).'
 अनुनिधायम् absol. XIV. 15 : 180. 8.
 अनुनिर्वपण XXIII. 16 : 176. 1.
 अनुपदासिन् XV. 1 : 204. 6 ; XXIV. 14 : 198. 9.
 अनुपयाम XXVI. 15 : 294. 12, ' without the formula उपयाम-गृहीतासि.'
 अनुपरिहरण XXI. 25 : 114. 11.
 अनुपसारिणम् adv. IV. 6 : 117. 6 : परिसरणं प्रति परिगमनं यथासंभवम् ।
 अनुपहित XXV. 5 : 232. 11.
 अनुपोन्न VII. 2 : 202. 8 ; VII. 7 : 211. 16 : अनुपोन्ने भूम्यामेव ।
 अनुप्रकम्पन XXI. 20 : 107. 3 ; XXI. 22 : 109. 11 ; XXI. 23 : 111. 8.
 अनुप्रकारम् absol. to अनुप्रकिरति, XVII. 24 : 303. 8 and probably XVII. 31 : 311. 1.
 अनुप्रवपण XXIII. 11 : 167. 12.
 अनुमताच्च (?) XII. 15 : 109. 15 ; the viv. in wanting.
 अनुमति XXIV. 20 : 204. 14 ; XXIV. 29 : 214. 17 : पूर्वा पौर्णमासी ।
 अनुरूपत्व XVIII. 29 : 378. 1.
 अनुवर्तिन् XXIV. 33 : 220. 4.
 अनुवाचनतः XXIII. 3 : 151. 16.
 अनुवेष XV. 14 : 218. 10.
 अनुव्याहार XXVI. 7 : 281. 4.
 अनुशंसन XXV. 30 : 264. 9.
 अनुशंकरम् adv. XVII. 29 : 307. 15 ; 308. 10.
 अनुषङ्गिन् XXI. 10 : 87. 3.
 अनुसंव्रज्या subst. XXI. 14 : 94. 12 ; XXIII. 11 : 166. 8.
 अनुसंहरण XXI. 2 : 71. 4.
 अनुसरस्वति adv. XXVI. 21 : 301. 8.
 अनुसवनभक्ष VII. 17 : 229. 2 and often : अनुगतः सवनभक्षमन्त्रः ।
 अनुसवनम् adv. XXIII. 18 : 277. 18 ; XXIII. 19 : 183. 3 ; XXV. 16 : 247. 5, 8.

अनुसामिधेनि adv. XX. 3 : 9. 6 : 'in accordance with the (number of the) sāmīdhenī verses.'

अनुस्यन्द्यस् adv. VI. 22 : 182. 2 ; VI. 24 : 183. 18 ; VI. 25 : 187 1 ; X. 19 : 18. 1.

अनुस्तरणीप्रतिगृहीता (viz. गौः) XXIV. 31 : 217. 2.

अनूच्य VI. 10 : 166. 14 ; X. 12 : 11. 16 : अरन्निमात्राणि शीर्षाण्यनूचानि (r. probably शीर्षण्य, cp. Śāṅkh. śrs. XVII. 2. 8) । अरन्नि-
मात्राणि गात्राणि । शीर्षाणि गात्राणि । अनूचानि उपर्यधोभावेन स्थापितानि ।
अनूदेशे XXIV. 13 : 197. 6, see crit. note.

अनेड XVIII. 48 : 406. 5 : 'without (at the end, the word) idā,' cp. रेड ।

अन्तग II. 3 : 36. 8 : अन्तगाः प्रसिद्धदेशगताः । दृषस्त्वौपतय इत्यन्ये । XXIV. 13 : 197. 8 : अन्तगमन्तदेशं प्रत्यन्तदेशे स्वेच्छदेशमिति यावत् or अन्तवर्णं गच्छति गृहस्त्रियं गच्छति Veñk ; प्रत्यन्तं गतवान् Viv.

अन्तःपक्षसम् adv. XI. 7 : 76. 6 : अन्तःपक्षसमेनां (sc. काष्ठां) कृत्वा । चक्र-
योर्मध्ये एनामधोऽक्षां कृत्वा ।

अन्तपरिक्रमिन् XXV. 6 : 234. 12 ; 235. 1 : अन्तगमनधर्माणौ ।

अन्तरवस्त्राविन् X. 33 : 30. 15 : तस्यान्तरवस्त्राविणी द्वे सुवाङ्मती जुहोति ।
सिकतापूर्णायासुखायां दक्षिणोत्तरपार्श्वसमीपे यथा घृतं प्रविशत्येकां दक्षिणे
पार्श्वे एकाम् Viv. ; अन्तरेव यथा आङ्गितिसाधनभूतघृते खवतः न तु उखाया
बहिः तथा जुहोति MS.—X. 48 : 48 10 : अन्तः अवस्त्रावः द्विद्रसस्या-
सौत्यन्तरवस्त्रावौ MS. (= अन्तःशुक्रः).—XIX. 4 : 422. 1.

अन्तराङ्गनम् adv. IX. 11 : 280. 16 (आङ्गनम् has apparently the
same function as the absol. अङ्गम्, cp. Āp. XV. 11. 6) :
अथैनमन्तराङ्गनं मध्यमे परिधौ संसृष्टं सादयति । अथैनमन्तमार्द्रप्रदेशं
मध्यमस्य परिधेर्यथान्तर्भवति तथा संसृष्टं सादयति ॥ cp. अवाङ्गनम्,
अर्धाङ्गनम्, बहिराङ्गनम् ।

अन्तरवयः XXV. 24 : 255. 10 : अग्निष्टोमे आग्रयणानन्तरमुक्थ्यो गृह्यते
सोऽन्तरवयः ।

अन्तउपसक्त XXV. 28 : 262. 2, 4 : दीक्षाणामन्ते उपसदो यस्य सोऽन्त-
रुपसक्तः ।

अन्तर्बहिरुपसक्त XXV. 28 : 262. 3, 7 : दीक्षान्ते ऽर्धमुपसदो बहिर्यस्य सो
ऽन्तर्बहिरुपसक्तः ।

अन्तर्बहिर्विराज XXIV. 33 : 219. 14, 16, see under अन्तर्विराज ।

अन्तर्मिथुन XXI. 1 : 69. 3 ; XXV. 1 : 227. 8.

अन्तर्वर्त VI. 27 : 189. 16 : अन्तरालेषु दृषपूखान्नस्यति तेऽन्तर्वर्ता इत्युच्यन्ते ।

अन्तर्वास XVIII. 44 : 397. 2, 3 ; XVIII. 45 : 398. 7, 399. 8.

- अन्तर्विराज (viz. अग्न्युपस्थानम्) XXIV. 33 : 219. 13 : नर्यं प्रजाभित्यादयो (T.Br. I. 2. 1. 25 sq., Baudh. III. 14 : 84. 16) विराजः । त्रेधा भेदाः । ते मध्ये वा बहिर्विभयतो वा । स्वयमेव विशेषयति (in the following passage) । नित्यो सम नामेति (T.S. I. 5. 10. 1, Baudh. III. 13 : 83. 13). The antarvirājam upasthānam thus consists of the upasthāna with the विराजक्रम enclosed by the नित्यः । cp. अन्तर्बहिर्विराज, बहिर्विराज ।
- अन्तर्हसन् part. XX. 1 : 5. 11 ; XX. 5 : 15. 2, not explained by Bhavasvāmin or Sāyana.
- अन्तर्हित IX. 8 : 276. 18 : अन्तर्हिते परिचिते, cp. IX. 13 : 284. 11.
- अन्तर्हिरेण XI. 2 : 64. 9 ; XXV. 33 : 268. 12, 13.
- अन्तःशर्करम् adv. X. 20 : 18. 13 ; X. 23 : 22. 7 ; XVII. 29 : 307. 15, etc.
- अन्तःशालम् adv. VI. 30 : 194. 11 ; XIV. 9 : 167. 15 : अन्तःशालम् प्राग्वशे ।
- अन्तःशालीक XXVI. 28 : 312. 3.
- अन्तयित XXIII. 7 : 158. 9 : पार्श्वस्थित (sic).
- अन्तस्यन्द्य XXX. 10 : 404. 5 '(a square) enclosed by the cord' (Thibaut).
- अन्तस्याद VI. 26 : 187. 15, 188. 1 : प्रादेशान्तस्यादान् प्रादेशान्तरालान् ।
- अन्तःसदसम् adv. VI. 29 : 193. 12.
- अन्तःखाद्याकार (or अन्तःखा०, thus probably better) XX. 5 : 15. 5 ; XXIII. 15 : 173. 9.
- अन्यज (var. अन्तज) II. 3 : 36. 8 : प्रत्यन्तो जाताः । शबरपुलिन्दादिषु ।— XXIV. 13 : 198. 1 : प्रत्यन्तजातः or शुद्रां गतवान् । तस्यां (शुद्रायां) प्रकृत इत्यन्ये ।
- अन्नपतीया (viz. समित्) X. 16 : 15. 14, 17 ; XXII. 3 : 120. 9 : a piece of wood put on the fire with the mantra अन्नपतेऽन्नस्य नो देहि (T.S. IV. 2. 3. a).
- अन्यतरतोऽतिरात्र XXVI. 12 : 289. 4.
- अन्यतो-मद VIII. 13 : 252. 5 ; XXI. 23 : 111. 6 : एकतो-मदमुपरिष्ठात् । अथवा मोद इवेति अस्य स्थाने मदो मोद इवेति ।
- अन्यसाधारण XVII. 27 : 306. 5.
- अन्वाधेय adj. fem. XV. 1 : 205. 2 ; XV. 5 : 208. 18 ; XXVI. 10 : 285. 12, 14.
- अन्वारम्भ II. 21 : 67. 18 : अन्वारभ्येते अनेन दर्शपूर्णमासावित्यन्वारम्भः । अन्वा-
रम्भणीयेत्यर्थः ।—XIV. 20 : 187. 3 : उक्तो ज्वारम्भः । याग आरभ्यते

जेनेत्यन्वारक्षो ज्वारक्षणीयेत्यर्थः । प्रथमो जुवाक इत्यर्थः । (T.S. III. 5. 1)
see Baudh. II. 21 : 67. 18 sqq.

अन्वारक्षेष्टि XX. 18 : 39. 9 ; 40. 13.

अन्वारोह X. 31 : 29. 8 ; X. 39 : 38. 1 ; X. 46 : 46. 15, designation
of the different mantras indicated in each passage ;—XIV.
6 : 161. 12, 19 : पवमानानामन्वारोहाः viz. T.S. III. 2. 1. sqq.

अन्विष्टकम् adv. IX. 17 : 292. 8 ; X. 19 : 18. 9.

अपचिति XVIII. 38 : 389. 2, name of an ekāha.

अपच्छेद subst. masc. XXVI. 21 : 301. 13 ; XXX. 11 : 405. 11.

अपच्छेदम् absol. XX. 12 : 26. 12 ; XX. 30 : 66. 8 ; XXII. 15 :
139. 8 ; XXIII. 13 : 171. 15.

अपदाति XV. 1 : 205. 6.

अपद्मदन्त XXIV. 38 : 225. 1.

अपनाम XXX. 11 : 405. 12 ; XXX. 12 : 406. 7 ; XXX. 13 : 407.
3, 5, = निर्णाम ।

अपराग्नि XXIV. 26 : 211. 5.

अपर्याण VI. 9 : 165. 15 : परिहृत्य गन्तुमशक्याः । XXI. 10 : 88. 6 ;
XXII. 3 : 121. 6 ; XXVI. 21 : 301. 10 : मध्ये मार्गे वर्जयित्वा
गन्तुमशक्याः MS. ; stands for अपरियाण, cp. पर्याय्य, पर्याण ।

अपर्याणयजुस् XXII. 8 : 129. 3.

अपश्य XXIV. 23 : 208. 3.

अपशुक XXVI. 17 : 296. 8.

अपसर्था II. 5 : 39. 4 (meaning ?).

अपस्य X. 19 : 17. 12 ; 18. 2, 10 ; X. 35 : 32. 9 ; XVII. 28 : 306.
12 ; XIX. 1 : 416. 2 : not iṣṭakās proper but शर्कराः ।

अपहृताग्नि XXIV. 19 : 204. 4.

अपाघा XIX. 8 : 429. 12, see crit. note.

अपाघावन्त XXVIII. 4 : 352. 6, see crit. note

अपांपत्तीय XII. 8 : 97. 7 ; XXVI. 2 : 272. 8.

अपालम्ब VII. 15 : 223. 19 ; VII. 17 : 229. 9 and often ; अपालम्बः
पश्चादक्षमीपाथा बद्धा रज्जुर्यष्टिर्वा धारपाथा ॥ अपालम्ब Ap.

अपाय XIV. 3 : 156. 5 : उक्तमपायानां चरणम् । प्रजानन्त इत्यादि (T.S. III.
1. 4. c—g) see Baudh. IV. 6 : 117. 6—9 ;—XIV. 5 : 160
11 ; XXVI. 7 : 281. 1.

अपिशित XXIV. 21 : 205. 11 : अमांसम् Venk.

अप VI. 30 : 195. 3 ; VII. 3 : 203. 14 ; VIII. 9 : 246. 11 ; XIV

- 7 : 163. 7, 17; 164. 8 sqq.; XVIII. 15 : 260. 2; XXI. 17 : 100. 7 : विन्दुः or स्तोकः।
- अग्रोर्याम (a-stem) XIV. 20 : 187. 13, 14; XVIII. 25 : 359. 7; XXIV. 4 : 188. 4 sqq.
- अग्रय XXX. 9 : 403. 1; XXX. 10 : 404. 10; 404. 1; XXX. 11 : 406. 1 : 'joining point.'
- अप्रज्ञातबन्धु XXIV. 28 : 213. 9.
- अप्रताप V. 1 : 129. 10 : अप्रतापे ज्येष्ठरहितदेशे Kes.
- अप्रतिच्छिन्नाग्र I. 4 : 6. 12.
- अप्रत XII. 11 : 102. 9; XVIII. 17 : 362. 20.
- अप्रत्यवरोहिन् XVIII. 2 : 344. 10.
- अप्रयत XXVII. 9 : 333. 8 (see crit. note); XXVIII. 11 : 362. 5.
- अप्रस्तुत XI. 7 : 76. 7 : अननुज्ञाताः।
- अप्रस्तुत X. 59 : 61. 11 : एकयाप्रस्तुतं भवति। अन्यथा स्तोत्रीकायाः प्राक् प्रस्तावात्।
- अप्रासङ्ग्य XVIII. 35 : 385. 4, cp. प्रासङ्ग्य।
- अशुदीक्षा XXV. 6 : 233. 15.
- अशुषोम (thus probably to be read with the Viv.) VIII. 17 : 258. 12.
- अशुषोमान्न XXII. 21 : 145. 15; XXIII. 13 : 169. 12.
- अवीष्टका (i.e. अविष्टका) XIX. 10 : 431. 1, 6.
- अत्राक्ष्ण XVI. 33 : 279. 1, 6; XVI. 34 : 279. 13; XVI. 35 : 281. 3; XVI. 36 : 281. 6; XVII. 30 : 309. 6, 9 : 'for which there is no brāhmaṇa,' 'not treated in the brāhmaṇa.'
- अभङ्गुर XXV. 5 : 232. 11 (also pi. sū. I. 4 : 7. 14) : न भज्यते। स्फुटितकपालं न भवति।
- अभिगर II. 3 : 37. 1 : प्रतिगरस्य स्मारयिता।
- अभिग्रहण XXVI. 9 : 284. 1.
- अभिचरणौयशिल्प XIV. 20 : 187. 15 : ०ल्पानि लोहितोष्णीषादि।
- अभिज्वलन XX. 20 : 43. 6.
- अभितोऽवसर्पण X. 33 : 30. 8.
- अभिददि VIII. 14 : 253. 15 (cp. T.S. VI. 6. 7. 2) : उपरिदानम्।
- अभिदृश्य XII. 8 : 97. 10; XXVI. 2 : 272. 10.
- अभिनिष्कृता (viz. दृष्टिः) XIII. 1 : 119. 7, see XIV. 24 : 193. 17.
- अभिप्रव्रजन XXV. 31 : 264. 13.
- अभिप्रोक्षयतः XVIII. 11 : 354. 14 sqq.
- अभिभूत in हिरण्मभिभूतरश्न XVIII. 23 : 370. 3—5.

- अभिभूति XIV. 4 : 157. 3, 158. 3 : an āhuti offered with the formulas संवेश्य त्वा, etc. (T.S. III. 1. 7. 1).
- अभिसर्जन masc. I. 17 : 25. 12, see under उपस्थान ।
- अभिवाह्य adj. XV. 1 : 204. 7.
- अभिवृद्धि XXVI. 6 : 279. 13.
- अभिषेक XII. 10 : 101. 10; XII. 11 : 102. 3. पात्रान् अभिषेकार्थान् ।
- अभिसमारम्भ XXVI. 9 : 283. 8 : अभिसुख्येनाविषेधनाम्नानादप्रकरणाधौ-
तत्वादित्यर्थः ।
- अभिहार्य adj. XV. 1 : 204. 8.
- अभिहिङ्गार (thus, in one word, to be read) III. 27 : 99. 4.
- अभिहित XII. 2 : 87. 3 : अभिहितो रथः वसोभिष्कन्नः किञ्चन्कादिना वा ।
- अभिहोस XXI. 1 : 71. 1; XXI. 15 : 96. 1; XXII. 6 : 125. 19;
126. 1.
- अभौनामस् absol. XX. 18 : 39. 11 (see crit. note); XXIII. 19 :
181. 9.
- अभौषु XX. 12 : 27. 6, see crit. note.
- अभ्यग्र ? III. 28 : 101. 10 : यद्य वा अभ्यग्रा वषट्काराः स्युः । यद्यजामहवषट्कार-
प्रणवमन्त्रा उपर्युपरि वषट्काराः स्युः प्रयाजादिषु ।
- अभ्यङ्गन XVIII. 48 : 406. 9, 407. 1, name of an ekāha.
- अभ्यर्धात् XI. 5 : 71. 5; XIV. 14 : 178. 9; XVIII. 40 : 391. 7
(thus is probably to be read instead of ०र्धात्); XX. 2 : 7.
19; 8. 2; XXII. 11 : 133. 10 : पृथक् ।
- अभ्याकारम् absol. XX. 10 : 22. 8 : अभ्याकारमिति ब्राह्मणे श्रवणात्पुनः
पुनस्तैरेव संमार्जनमिति Sây.
- अभ्युदिता (viz. इष्टिः) XIII. 1 : 119. 7, see XIV. 24 : 194. 9.
- अभ्युदितेष्टि XX. 1 : 5. 1.
- अभ्युद्धता (viz. इष्टिः) XIII. 1 : 119. 6, see XIII. 7 : 123. 21.
- अभ्युपाकारम् absol. XIV. 26 : 198. 2; XV. 6 : 211. 2; XV. 21 :
225. 8; 11; XV. 24 : 228. 12.
- अभ्युह XV. 1 : 205. 2; XV. 6 : 210. 7, 11 corresponding with
उद्ध of T. Br. III. 8. 4. 3 and Āp. XX. 3. 16.—XX. 6 : 17.
7; XX. 8 : 19. 16.
- अमासाशिशिन् III. 13 : 83. 16; XVIII. 24 : 371. 16; XXIV. 33 :
219. 17; XXV. 29 : 263. 2.
- अमागध XVIII. 25 : 373. 3, 5.
- अमात्यहोम II. 11 : 52. 6, 12; II. 13 : 55. 2; XXIX. 13 : 388. 8 :
यदेवा देवहेडनमित्यादयः ।
- अमृतमयपायिन् II. 20 : 66. 19; XXVIII. 8 : 356. 11.

- अमेघसंपन्न XIV. 15 : 179. 6 : मेघरहितान्यहानि । न भविष्यन्ति मेघा इति ।—
XXVI. 9 : 283. 6 : मेघवर्जितम् ।
- अयोदर्वी X. 18 : 16. 19 ; 17. 2.
- अरणे ऽनुवाक्ये गणः X. 53 : 56. 1 : शुक्लेण मन्त्रेण उग्रस्य धुनिश्चेत्यादि (Taitt. Ār. IV. 25).—XII. 10 : 100. 9 : धुनिश्चेत्यादिना (Taitt. Ār. IV. 24).
- अरणे ऽनुवाक्येन मन्त्रेण XXI. 21 : 108. 2 : भूर्भुवः सुवर्ग इत्यादिना (probably Taitt. Ār. IV. 21).
- अरणपिशङ्ग XVII. 1 : 283. 1 ; XVII. 3 : 285. 15 ; XVII. 5 : 286. 14 : सन्धावर्णं गोरोचनवर्णं वा ताम्रवर्णं वा ।
- अर्थ XII. 8 : 97. 9 : अर्थ्याः सप्रयोजनाः उपयोगार्हाः पयोदध्यान्मिध्ममिति ।
- अर्धवेला VI. 14 : 171. 14 ; VI. 21 : 180. 2 ; VII. 5 : 205. 17 ; VII. 19 : 231. 17 ; VIII. 9 : 248. 6 : अर्धमात्रम् ।
- अर्धशौर्ष IV. 5 : 115. 17 : दक्षिणमध्यर्धशौर्षम् is equivalent to दक्षिणे ऽर्धशिरसि of Āp. VII. 13. 8.
- अर्मकपाल IX. 1 : 265. 4, 16 ; IX. 3 : 268. 4 ; X. 1 : 1. 4, 15 ; X. 5 : 5. 1 : शुन्यग्रामकपालानि Viv. ; नदीपुलिनेषु विशुष्कपङ्क्तस्य कपालानि दृश्यन्ते तानि । विनष्टग्राममध्यगतानि बह्वशी भिवर्षणेन शुद्धानि कपालानि वा Keś.
- अर्श masc. II. 5 : 39. 3.
- अर्ध XIV. 4 : 156. 15 (cp. T.S. III. 1. 7. 1) : अर्धं अन्नपत्तुः ।
- अर्हन्त XXIV. 1 : 185. 14 : अर्हतां मन्वादीनाम् Viv. and Veñk.
- अलंकर्मीण XX. 2 : 6. 12 ; XX. 20 : 44. 6 ; cp. also pi. sū. I. 1 : 3. 11 (thus to be read instead of अलं कर्मणे), II. 5 : 9. 1 (ed. Raabe). The word is hitherto known only from the grammarians (Pāṇ. V. 4. 7).
- अलजचित् XVII. 28 : 307. 4 ; XXX. 13 : 407. 1.
- अवकाश VII. 8 : 213. 17 ; VIII. 2 : 236. 16 ; VIII. 11 : 248. 11 ; XIV. 8 : 165. 11 ; XXV. 18 : 249. 11 : अवकाशैश्चरति । अवेच-
णोपलक्षितैर्मन्त्रैश्चरणमुपस्थानम्, T.S. III. 2. 3. b—r.—IX. 8 : 276. 14 : Taitt. Ār. IV. 7. १-१७.
- अवगन्ध XVII. 48 : 328. 14, 15 ; 329. 9 ; XVII. 51 : 332. 5 ; XVII. 52 : 333. 1 ; XVII. 53 : 333. 16 ; subst. from the verbal

अवघ्रापण XXII. 12 : 134. 13; XXIII. 12 : 168. 6; XXV. 31 : 265. 8.

अवद्रवण XXII. 4 : 121. 19; XXIII. 15 : 174. 2, 6.

अवधवन XX. 6 : 16. 16; 17. 4; XXIII. 4 : 154. 9; XXV. 9 : 237. 14; XXV. 31 : 264. 14 : nom. act. to अवधनोति ।

अवनेक्तु XVII. 43 : 324. 11 (also grhyasūtra I. 2).

अवभृथ VIII. 19 : 259. 11; VIII. 20 : 261. 6 : अवभृथमवभृथार्थानि वक्ष्यमाणानि ।

अवभृथाऊति XXV. 24 : 257. 5.

अवरण XXIV. 12 : 195. 13; 196. 2 : वरणाभावः Veñk.

अवशीर्णगव XXIV. 18 : 203. 2 : शीर्णः जीर्णः वृद्धः Veñk.

अवषट्कर्त VII. 11 : 216. 18.

अवहनन्ती nom. ag. fem. I. 6 : 9. 20 : अवहननकर्त्री । पत्नी दासी वा । दासी पिनष्टि पत्न्यवहन्ति । विपरीतमित्येके Sāy.

अवाञ्जनपिठ V. 5 : 133. 8; IX. 1 : 265. 5, 17; IX. 3 : 268. 4; X. 1 : 1. 4, 15; X. 5 : 5. 2 : अवाञ्जनपिठाः सूक्ष्णपिठाः Viv.; क्षुण्णपिठाः Keś.; अञ्जनादपि सूक्ष्मं पिठाः Ms.

अवाञ्जनस् IX. 4 : 270. 15; IX. 17 : 290. 16; X. 8 : 7. 20; X. 13 : 13. 6 (also pi. sū. I. 13 : 18. 4) अवाञ्जनं पिष्ट्वा सूक्ष्णपेषणं पिष्ट्वा ।

अवान्तरकोश XXVI. 8 : 283. 1.

अवान्तरदिशा fem. XV. 19 : 224. 5 (also Maitr. S. III. 14. 7 : 173. 12).

अवान्तरदीक्षा VI. 19 : 178. 12 : अवान्तरदीक्षासुपनयति । पूर्वदीक्षाया उपरि याहयति अध्वर्युरपदिशतीति ।—VI. 31 : 196. 19; IX. 19 : 294. 4.

अवान्तरशफ X. 3 : 3. 1, 3 : दक्षिणेश्वान्तरशफे । पदान्तःखुरस्थाने Viv.; पदस्थाने शफस्थानस्य द्वेधा विभक्तस्य दक्षिणार्ध इति तावत् Ms.

अवान्तरिडा III. 18 : 90. 19; III. 28 : 102. 1; XIII. 23 : 134. 5 : होतुर्हस्ते श्वत्तामिडास् ।

अविवाह Subst. pravara-praśna 415. 9 and passim.

अविशोष XIX. 10 : 431. 4.

अविष्टग्दारि or ऽग्दार्य XXV. 5 : 232. 11 (cp. pi. sū. I. 3 : 7. 13), विप्रकृष्टदरणं न भवति, see also the crit. note.

अवौडित II. 13 : 56. 3 : दुर्बला खवन्नोति ।

अवेष्टि in दिशामवेष्टि XII. 19 : 115. 6; XIII. 1 : 120. 2; XVIII. 5 : 347. 10; XVIII. 6 : 348. 14.

अव्यतिषजन् XXI. 21 : 108. 12 : अव्यवहितं प्रतिवचन (sic. r. वचनेन).

- अथवेत XXIV. 30 : 215. 13.
 अथापन्न XX. 1 : 5. 3, 4, 8; XX. 25 : 56. 15.
 अथापन्नाङ्ग II. 3 : 36. 12; XXIV. 12 : 196. 3 : अविकलाङ्गः ।
 अत्रत्यप्रायश्चित्त IX. 20 : 297. 7.
 अशनया XVII. 18 : 299. 3 'hunger,' also Ait. Br. VII. 15. 6.
 अष्टद्विष्टिन् II. 20 : 66. 19; XXVIII. 8 : 356. 11.
 अश्वतेजनी XV. 15 : 219. 13; XV. 31 : 237. 15; XV. 34 : 239. 14;
 XV. 35 : 240. 8, 10.
 अश्वपदिक II. 7 : 44. 10 = आश्वनीयः ।
 अश्वव्रज XV. 1 : 204. 13.
 अष्टापत्ताव XII. 14 : 107. 7, cp. चतुरपत्ताव ।
 अष्टापिलक (?) XXVI. 8 : 282. 13, cp. पिलकावन् and अष्टापूष् ।
 अष्टाष्ट XVII. 15 : 359. 16.
 अष्टापूष् XIV. 14 : 177. 18 : अष्टापूडिरण्यम् अष्टापलकं हिरण्यम्, cp. अष्टापिलक
 and पिलकावन्; the corresponding expression of the Kā-
 ṭhaka is अष्टाष्टहृ हिरण्यम् (XIII. 10 : 192. 7, 8).
 अष्टम Subst. neutr. XV. 16 : 220. 6; XV. 19 : 224. 7, seems to
 be a kind of receptacle for food.
 अस् (अस्यति) c. अनु VIII. 16 : 257. 15 : अन्वस्यन्ते प्रतिपन्ति सुखे; XV. 2 :
 206. 12.
 c. परि-उप X. 57 : 60. 10; XI. 7 : 74. 10; XII. 10 : 101. 6;
 XVIII. 1 : 343. 13, etc.
 c. परि-नि IV. 4 : 114. 15 : यावदुपरं तावत्परीषेण प्रच्छादयति; VI.
 27 : 189. 7 : अन्यूनमनतिरिक्तं कृत्वा भूमिसमं न्यस्यति ।
 c. प्र XV. 29 : 233. 17 प्रास्य केशान् seems to be equivalent to
 विग्रथ्य के० ।
 c. प्रति-सम् XXVI. 33 : 319. 7.
 असंवत्सर XXII. 3 : 119. 22 : संवत्सरमनभिवाप्य Ms.
 असंस्व XXIII. 5 : 155. 13, 14.
 असंस्थापन XXIII. 7 : 158. 12, see crit. note.
 असकाश III. 13 : 83. 16 : असकाशो ऽसनिधिः । यावति न दृश्यन्ते ऽग्रयस्तत्र ।
 असंघ्नन् II. 14 : 56. 7; XV. 3 : 207. 6; XVIII. 8 : 350. 12 :
 अचलयन् ।
 असंचर VI. 28 : 191. 9; XX. 10 : 22. 12; XX. 28 : 63. 4 : मनुष्या
 यत्र न संचरन्ति तत्र । VII. 15 : 225. 13 : असंचरे अनिष्क्रमणसार्गे ।
 असनीय II. 10 : 51. 6, 16 : उत्सर्गयोग्यम् ।
 असमित्क XXIV. 8 : 192. 6.

- असमुद्दि XV. 6 : 210. 8; XV. 9 : 214. 8; XVIII. 5 : 347. 1;
XVIII. 6 : 348. 6; XIX. 5 : 424. 18; XXIV. 28 : 214.
2; XXV. 3 : 231. 8; XXVI. 1 : 271. 9; for the meaning
see the last citation; usually the Samvāda is the colloquy
between the adhvaryu and the āgnīdhra : I. 19 : 29. 6.
- असंभिन्दन् VI. 26 : 188. 1.
- असंभिन्न V. 5 : 133. 14; विस्त्रिष्ट ।
- असितञ्जु XVIII. 29 : 377. 14.
- असिपथ XV. 30 : 235. 9 (T.Br. III. 9. 6. 4).
- अस्तोत्र XXV. 21 : 253. 11.
- अख्युपायिन् III. 13 : 83. 16; XVIII. 24 : 371. 8; XXIV. 33 :
219. 17; XXV. 29 : 263. 2.
- अरफ I. 19 : 28. 1; XX. 25 : 55. 10.
- अस्थिगर्भं XXVI. 8 : 283. 1.
- असवणार्थं XXV. 30 : 264. 2 : खवति वै सा तारु खवन्तोमिति (T.S. v. 4.
10. 3) दोषनिवृत्त्यर्था पुनश्चितिः ।
- अहरहश्चिन्ति XXIII. 15 : 174. 4.
- अहीनविधि XVIII. 51 : 411. 15.
- अहीनसंतति XV. 18 : 223. 7; XV. 32 : 238. 6; XV. 36 : 241. 8;
XVI. 3 : 247. 11; XXVI. 12 : 290. 4; XXVI. 13 : 290.
13; XXVI. 18 : 298. 8; XXVI. 25 : 307. 1; XXVI.
27 : 310. 8.

आ ।

- आकुट XXVI. 32 : 318. 1 : आहतस्थानं निम्नकृतम् ।
- आक्ताक्ष XVIII. 48 : 406. 10.
- आक्षीय XIV. 13 : 175. 1; XXIII. 11 : 166. 15, see crit. notes.
- आक्षीयन् XVI. 16 : 262. 12—14; XVII. 18 : 298. 7; XXIII. 11 :
167. 1, 5; XXVI. 17 : 296. 11—14; equivalent to आक्ष्यन्
of the other texts.
- आगन्तु XXI. 10 : 87. 9 : भिन्नजातीयम् ।
- आग्निपावसान III. 8 : 76. 18; 77. 13, 14; III. 21 : 93. 18; XX.
20 : 45. 5 sqq.
- आग्नीध्रीयश्चन XIV. 27 : 199. 1.
- आमाटी (or ंटि) XVI. 20 : 266. 9; XVI. 21 : 267. 9; 268. 2;
XXVI. 17 : 297. 1.

आधारपथ XX. 13 : 29. 12.

आच्छायन XX. 1 : 5. 9 : अभिसुखेन गमनम्, cp. इ c. आच्छ ।

आच्छेदन I. 2 : 2. 15; XX. 2 : 7. 16; 'the stubbles' equivalent to आलवाः of Āp.—nom. act. to आच्छिनन्ति XX. 1 : 5. 13.

आज्यप्रोक्त X. 27 : 26. 1, 10; X. 50 : 51. 15; X. 51 : 53. 18; 54. 4; XXII. 9 : 131. 8, see पयःप्रोक्त ।

आज्यव्रत XVIII. 32 : 382. 6; XVIII. 33 : 382. 15.

आज्यावकाश XXIV. 36 : 222. 11 : आज्यावेक्षणम् ।

आञ्जन XVIII. 48 : 406. 9; 407. 1, name of an ekāha.

आञ्जनम् IX. 11 : 80. 18; 281. 2, r. तथान्तराञ्जनम् and तथैवान्तराञ्जनम् ।

आणिवन्तु XI. 6 : 73. 5; XII. 7 : 95. 15 : सर्वमाणिवयुज्यते । आणिवत् ।
अक्षान्ते चक्रधारणार्थं शङ्कराणि । तद्वद्रथं शकटं युज्यते । तथा त्रिभिस्त्रिभिः
शकटानि बलीवर्देः ।

आदित्यानामथन XVI. 16 : 262. 13.

आधवन XXIII. 6 : 157. 6.

आधातु XXII. 19 : 143. 11.

आधाव plur. XIV. 12 : 173. 12 : designation of the formulas T.S.

III. 3. 3. *d—p*; sing. XVI. 3 : 248. 11, cp. Drāhy. IX. 1. 3.

आधि XXII. 7 : 127. 6 : आधिमाधीयते स्मर्यत इत्याधिः स्मृतमित्यकारण-
मुपदध्यात् । यदा स्मर्यते तदा उपदध्यादिति यावत् । cp. perhaps उपधि ।

आनन्दिन् XVIII. 29 : 378. 9; 379. 2.

आपरद्वारिक XXI. 9 : 86. 7; XXI. 19 : 103. 6.

आभिरूय XXIV. 6 : 189. 17; 190. 2 : आभिरूयेण वा । अभिरूपः समर्थः । तस्य
भाव आभिरूयं सामर्थ्यं लिङ्गमिति यावत् Venk. ; मन्त्रलिङ्गाभिरूयम् Viv.

आभाशिन् VI. 26 : 188. 4; VI. 29 : 193. 7; IX. 1 : 265. 14; IX.
5 : 271. 14 sqq.; X. 1 : 1. 13 : उज्ज्वलं शोभायुक्तम् Viv. ; प्रकाश-
वन्तम् Ms.

आमध्यंदिनम् adv. XVII. 39 : 319. 3.

आमपक्व XIII. 37 : 145. 13.

आमात्य II. 8 : 46. 9; II. 12 : 52. 6; XXIV. 22 : 207. 2, 4 :
लौकिकाग्निः ।

आमावसव XVIII. 44 : 397. 12 : 'from Amāvasu.'

आमुकुक्षिक (?) XV. 18 : 222. 11, cp. Āp. XX. 7. 8.

आभृणी (viz. वाक्) XVIII. 42. 394. 13.

आयतिगव II. 14 : 56. 5 : आयन्ति गावो यस्मिन्काले तदायतिगवम् । तिष्ठदुग्रश्च-
त्वात् (cp. gaṇa तिष्ठद्) अयथैभावत्वात् पुंसकम् ॥

आयव XVIII. 44 : 397. 10 : 'from Āyu.'

- आयातन nom. act. to आयातयति XX. 11 : 25. 7; XXI. 19 : 105. 3; XXI. 24 : 112. 10; XXII. 8 : 128. 1; XXII. 10 : 132. 3; XXII. 15 : 138. 6 : स्थापनम् ।
- आरुणकेतुक XIX. 10 : 431. 1; 435. 4.
- आर्तिज XXIV. 16 : 200. 11 : आर्तः संभवति आर्तिप्रयुक्तानि व्याधिपौडितपुरुष-
कर्तव्यानि Venk.
- आर्तेष्टि XIII. 1 : 119. 6 : आर्तेष्टयः प्रायश्चित्तार्थाः ।
- आवष्टथिक XXVI. 10 : 285. 12 : अवष्टथार्थः ।
- आवाजशः XXII. 5 : 124. 14 : प्राचीं सीतां नीत्वा पुनः प्रत्यानीय प्राचीं
पुनस्तथैव आवाजशो वजर्गत्यर्थस्य ।
- आवापज XXIV. 3 : 187. 2 : आवापजानि भेदेन कृतानि Viv. ; आवापजान्या-
वृत्तिजन्यानि आवर्तनीयाङ्गानि । कानि चिदिति शेषः Venk.
- आविद् XII. 9 : 99. 13, name of the formulas T.S. I. 8. 12. g.
- आवेष्टा XII. 2 : 87. 4, seems to be the counterpart of स्तुष्टक ।
- आव्य XIV. 10 : 170. 1 : आव्यम् अवर्णे देहे रक्षणीयं व्याधिः, cp. T.S. III. 2. 9. 4 and II. 2. 6. 3.
- आव्रश्चन IV. 1 : 108. 4; XXIV. 8 : 191. 8.
- आव्रश्चनज XXVI. 23 : 304. 1 : an offering with the formula
वनस्यते शतवशः (T.S. I. 3. 5. h) on the आव्रश्चनम्, cp. IV. 1 : 108. 3.
- आशय V. 13 : 147. 4; V. 14 : 149. 1; X. 7 : 7. 11; X. 10 : 9. 13; XX. 12 : 27. 1; XXI. 2 : 71. 4.
- आशान्तिक XXVII. 9 : 333. 4 (cp. Taitt. Ār. I. 8. 7) : a kind
of vermin.
- आशप्रतिगर्नि XIV. 10 : 107. 7 : आशप्रतिगरी न स्यादिति । पूर्वथाख्यातः
तत्कृतप्रतिगर्ः आङ् पूर्वस्य पश्यते व्रजन्तः तत्राकाले करणम् (sic).
- आशिरोऽवनयनम् XIV. 9 : 169. 3 (T.S. III. 7. 8. i-m), see Baudh. VIII. 10 : 247. 11.
- आशिस् XXIV. 1 : 185. 17 : as an example the Viv. cites : बर्हिषोऽङ्
देवयज्या प्रजावान्भूयासम् (T.S. I. 6. 4. 1).
- आशीर्षद VI. 25 : 185. 15.
- आशीःसंयोजन XXV. 6 : 234. 5.
- आशुक XXVI. 11 : 288. 1.
- आशुपिष्ट XV. 30 : 235. 6; XXVI. 11 : 288. 1.
- आश्वासिक (?) XXI. 7 : 80. 3.
- आश्विन XXVI. 10 : 285. 3, a measure of distance.
- आसङ्ग, see उत्तरासङ्ग ।

- आसन् VII. 1 : 201. 8; XIV. 4 : 156. 17; XXVI. 7 : 281. 5, an offering with the formula आसन्त्यान्ना (T.S. III. 1. 7. 1).
 आसपुट XI. 1 : 63. 6, equivalent, to उपपुट ।
 आहरणप्रीति V. 15 : 150. 8 : आहरणादेव प्रीतिर्यस्य तदाहरणप्रीति ।
 आहृत XXI. 7 : 80. 4.
 आहार्य XXV. 27 : 260. 4. sqq. : द्वितीयाहारनिमित्तात् ।
 आहित XXIV. 31 : 217. 1 : आहिता (गौः) । आधिगृहीता (thus both copies of the Viv.); गर्भिणीत्यन्ये ।
 आहुत XXIV. 4 : 187. 14; a kind of pākayajña : यजुत्वा दत्त्वा चादीयते स आहुत उपनयनादि Viv.; आहुतः । ह्रयते दीयते आदीयते यत्र स आहुतः । उपसर्गणादानादिरूपार्थलाभः । होमदानात्मकः कर्मविशेष आहुत इत्यर्थः Venk.
 आहुतिपाद् IV. 3 : 111. 14; X. 52 : 54. 17 : आहुतियोग्यं कृत्वा । ज्वलयित्वा ।

इ ।

- इ c. आच्छ (sic) I. 1 : 1. 7; XXIV. 23 : 207. 8 : पर्णशाखामाच्छेति । अभिसुख्येन पर्णशाखां गच्छति आहुं वा । आकारः प्रमादपाठ इति केचित् । अभिसुख्यार्थत्वादाच्छेत्याप्रार्थत्वादाभिसुख्येनाहुं गच्छतीत्यर्थः । बहिर्गच्छेत्यादिषु नोभयं विवक्षितं मर्यादाधीनं वा । आ शाखाया गन्तव्यमित्यर्थप्राप्तमिति केदनदूरत्वे ऽपि न प्रतिनिधिरिति ।
 c. उप-अति I. 20 : 30. 14; III. 13 : 83. 17; III. 21 : 93. 6 and often.
 c. अपि XIV. 14 : 177. 5 : अपिथन्नाम् । गां गच्छन्नाम् 'to cover.'
 c. अति-परि IX. 17 : 290. 18.
 c. वि VIII. 4 : 238. 16 : आश्रावण एव वेति । भिद्यत इत्यर्थः 'there is a difference.'
 इडसूत्र IV. 1 : 107. 6; IV. 8 : 122. 2, 15; XI. 5 : 70. 12; XV. 31 : 236. 15; XVI. 20 : 267. 6; XVI. 21 : 268. 4; XX. 29 : 64. 7; XXV. 23 : 254. 12; XXV. 32 : 265. 12 : इडा कुटिका वैदली । सूता फलका; cp. इडसूत्र of the Śatap. Brāhmaṇa.
 इडाध XVII. 52 : 332. 6; XXIII. 17. 177. 15 : a kāmya darśa-pūrnāmāsa.
 इडाधान IV. 8 : 122. 12 : इडापात्रम् ।
 इडोपहवन adj. I. 18 : 26. 20 : इडोपह्रयते ऽस्मिन्निडोपहवनं पात्रम् Sāy.; equivalent to इडापात्रम् ।

इडोपकृत XII. 16 : 110. 8.

इण्ड XVII. 31 : 309. 15; XVII. 32 : 311. 5 : इण्डं घटाधारकं
हणैर्मण्डलाकारम् ।

इत्यंगोत्र VI. 5 : 161. 14.

इदानीन्तन XXVI. 24 : 306. 8.

इध् c. उप I. 8 : 12. 5; V. 1 : 129. 4.

इन्द्रघोषवन्त IV. 2 : 110. 11, 15; XXIV. 36 : 222 : 14, cp. IV.
3 : 110. 17.

इन्द्रतुरीय XII. 4 : 89. 14; XXVI. 3 : 274. 80.

इन्द्रवज्र XVIII. 36 : 386. 8; XVIII. 48. 405. 17 (twice men-
tioned !): name of an ekāha.

इन्द्रस्तु XVIII. 14 : 348. 9; XXIII. 18 : 178. 15; XXVI. 31 :
316. 5 : name of an ekāha.

इन्द्रस्तोम XVI. 35 : 280. 15.

इन्द्रस्यर्ष XXVI. 31 : 316. 4.

इन्द्राग्न्योः कुलाय XXVI. 32 : 318. 9.

इन्द्रानस XV. 14 : 218. 11; XV. 19 : 224. 4; XV. 22 : 225.
18; 226. 1, 4.

इन्द्राभिहार XXIV. 9 : 192. 14, see यदभिहार ।

इषु XVIII. 36 : 386. 5 : name of an ekāha.

इषुजित (?) XV. 37 : 242. 6.

इष्टकावत् adv. XXII. 8 : 129. 4.

इष्टकोक्त XXII. 2 : 119. 7. इष्टकोक्तमिष्टकासु शब्दितम् सन्मयमसन्मयं वा MS.

इष्टर्ग XIV. 4 : 146. 14, 15; XXVI. 7 : 281. 2 (cp. T.S. III. 1. 7.
1) : इष्टर्गो वा इति । दर्वीरिति केचित् । अङ्गारकर्षणार्थं काष्ठमित्यन्ये ।
उल्लङ्कमित्यन्ये ।

इष्टिपथ XXIII. 1 : 247. 5.

ई ।

ईच् c. परा caus. IV. 4 : 113. 11.

c. सम् with instrum. VIII. 13 : 251. 17 : होत्रा समौच्य संवादं
कुत्वा आगतो ऽस्मीति ।

ईर्ष VI. 12 : 169. 15; XXI. 9 : 84. 12.

ईषा XXX. 1 : 389. 4, name of a measure.

उ ।

उक्तसंप्रिष XXV. 18 : 249. 10.

उक्त्याविग्रह XXI. 19 : 103. 8 sqq. ; XXV. 23 : 254. 15.

लक्ष् c. प्रति I. 13 : 19. 18.

उक्तवेदत् XVIII. 40 : 391. 2, 7 (also in the Śatap. Br.).

उक्त्यासन्दी X. 12 : 11. 15.

उद्य XV. 5 : 209. 11 and elsewhere ; XXI. 10 : 86. 15, sq. ; XXVI. 10 : 286. 2.

उच्चार (in प्राङ्च्चार) II. 20 : 67. 1.

उच्छेषणीय XXIV. 15 : 199. 10 : उच्छेषणार्हः Viv. ; ब्रह्मदीनोच्छेषणे समिध
अभ्यज्याग्रावाधीयन्त इत्युच्छेषणीयशब्देन समिदाधानान्त उच्यते । समिदाधानान्त
एको ब्रह्मदीनप्रकार इत्यर्थः Venk.उच्छ्रायी VIII. 19 : 259. 11 ; X. 27 : 25. 18 ; XV. 17 : 222. 5 :
उच्छ्राय्यां कटे Viv. ; उच्छ्रीयते जयेत्युच्छ्रायी खार्यादिः MS.

उत्काश VII. 4 : 203. 20 : उत्काशमेति सकाशं गच्छति ।

उत्कषी X. 9 : 9. 1, see crit. note.

उत्खेदन XXI. 5 : 78. 1.

उत्तपनीय (viz. अग्निः) II. 7 : 44. 2 ; II. 13 : 54. 16 ; XVIII. 8 :
350. 7 ; XVIII. 16 : 361. 8 ; XVIII. 40 : 391. 5 ; XXIV.
8 : 191. 12 : कपालादिसंतापजः Viv. ; कपालाग्नौ दर्भमुष्टिमादीय तस्मिन्नग्नौ
मुष्टान्तरमादीय दत्तौयमुष्टिगताग्रावुत्तपनीयाख्ये और्ध्वदेहिकं जुञ्जयादिति
Venk. ; cp. pi. sū. I. 2 : 5. 10.

उत्तरतःसेविन् XXV. 21 : 253. 2.

उत्तरदण्ड XXII. 1 : 117. 14. Ms, after the words of X. 3 : 3.
10 : तदुपरिष्ठात्कृष्णाजिने निधाय, continues : उत्तरदण्डमिति शेषः । इयं
वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परिगृह्णातीति दर्शनात् (T.S.
V. 1. 4. 3) । द्वेधे ह्यत्रपक्षोपन्यासे उत्तरदण्डत्वानुसादनाच्च । तथा च पुष्कर-
पर्णेनोत्तरदण्डेन सत्सृष्ट्यातीति ह्यत्र बोधायनस्य यथोत्पन्नेनैव सत्सृष्टीयादिति
शालीकिः । यथोत्पन्नेन उत्पत्तिसमये यथा स्थितं तथा सत्सृष्टीयात् । अधर-
दण्डेनेति यावत् ।उत्तरयुग XX. 25 : 57. 1 ; XXX. 1 : 389. 4, designation of a
measure.उत्तरर्च XX. 7 : 18. 7 : ऋचं विशसनप्रदेशः Sây. ; equivalent to
अधरलोम ।उत्तरलक्षन् IX. 17 : 292. 3 ; X. 32 : 30. 1 ; X. 33 : 30. 4 : उत्तर-
लक्षणात् उपरिलेखात् ।

उत्तरवर्ग XII. 12 : 104. 2; XIII. 38 : 146. 9; XXIII. 3 : 152.

1 : उत्तरासङ्ग ।

उत्तरा नतिः XXV. 13 : 243. 5; XXV. 19 : 250. 15.

उत्तरासङ्ग XVII. 41 : 321. 5.

उत्तुष I. 6 : 9. 14 उद्गततुष Sāy.

उत्थितकाल XXIV. 12 : 195. 9; XXV. 4 : 231. 14 : प्राप्नकाल Venk.

उत्पृष्ठ XVII. 30 : 309. 7, 9.

उत्सर्गिणामयन XVII. 22 : 301. 7.

उत्सेक XVII. 31 : 310. 10 : अवस्त्रावणे ।

उदकराजि III. 29 : 103. 7 : उदकधारा ।

उदकशस् VI. 26 : 187. 12, see प्राक्शस् ।

उदकशस्स्थिता VI. 29 : 193. 14 (read here also शस्स्थिताया instead of शस्स्थिताया); VII. 8 : 214. 3; VII. 10 : 216. 4; VII. 11 : 216. 10, 17; 217. 6.

उदचन VI. 34 : 198. 19; 299. 4; VII. 6 : 208. 3; VII. 7 : 212. 4; VIII. 9 : 245. 14; VIII. 10 : 247. 7; XXV. 18 : 248.

18, 249. 2 : उदचनान् उदचनान् ।

उदन्वन् I. 3 : 5. 11.

उदबुध XXV. 18 : 249. 4.

उदयक्षवन् XXIII. 5 : 155. 11, see crit. note.

उदयनीय XIV. 21 : 190. 8 : उक्तोदयनीयस्य (viz. आहुतिः) T.S. III. 5. 5. g) see Baudh. VIII. 21 : 262. 14.

उदवसानौय XIV. 21 : 189. 19 : उक्तोदवसानौयस्य (T.S. III. 5. 4. 3-4) see Baudh. VIII. 22 : 263. 3.—XXIII. 12 : 169. 7.

उदस्त्रिन्वारमित्य XXIII. 7 : 159. 11.

उदानयन XX. 28 : 63. 5; XXI. 8 : 83. 9; XXI. 23 : 112. 4.

उदाचनन XXI. 22 : 110. 4.

उदीक्षण XXI. 11 : 89. 7.

उदीचीनशस्स्थिता XXI. 15 : 97. 3, 5; XXI. 18 : 102. 13, 15.

उदूहन XX. 11 : 25. 1.

उद्गीथ XXI. 7 : 80. 4, see crit. note.

उदाह XXVII. 2 : 324. 8.

उद्धृतफलक VI. 10 : 166. 10; 167. 11; VI. 24 : 184. 2 : अक्षप्रोतस्य फलकस्योद्धरणम् Kes.

उद्घनन XIV. 21 : 190. 8 : उक्तमादित्यग्रहस्योद्घननम् (T.S. III. 5. 5. c, d) see Baudh. VIII. 10 : 246. 14.

उद्भिद् XXIII. 19 : 183. 1; XXVI. 8 : 282. 6 : name of an ekaha.

- उद्यत्सोम XVI. 28 : 274. 1; XXIII. 12 : 168. 10; XXVI. 20 : 300. 11.
- उद्गीयमानसूक्त XXV. 22 : 254. 2.
- उपकाश XV. 18 : 223. 14, ep. Āp. XV. 18. 13.
- उपघात XXVI. 32 : 316. 13 : औत्तरस्मादुपघातात् । अचास्मा एतद्विविच्छिष्ट-
मित्यादि (XVIII. 20 : 367. 5) ऐतस्मादेव । तावदपवादः । उपहन्यते
प्रकृतः क्रमो येन वैकृतेन स उपघातः ।
- उपचारतः XI. 4 : 69. 5 : आग्नेय उपचारतः । आदावुपचारणीयः स उपचारो
विशिष्यते आग्नेयमेवाध्वर्युरित्यादि; XV. 28 : 232. 4; XVII. 14 :
295. 13 : स्वार्थीकस्तमित् (ep. Pāṇ. V. 3. 7) विहारसमौपचारौ भवति
दक्षिणा भवतीति यावत् Ms.
- उपदोह XXIV. 29 : 214. 5 : अग्निहोत्रार्थं स्वास्यां दुग्ध्वा पुनरित्यत्र दुग्धम् ।
- उपधान in सुवर्णोपधान XVII. 39 : 317. 4.
- उपधानरज्जु XXVI. 5 : 278. 10; XXVI. 10 : 285. 15 : उपधानरज्जुरारम्भे
वितानस्य ।
- उपधि I. 8 : 11. 18 : उपधिः कोणक्षेत्रं मध्यमद्वयपूर्वार्धं क्रमणे संबन्धिक्षेत्र-
मित्यर्थः Sāy.
- उपनिग्रहण XXI. 12 : 90. 13.
- उपनिग्राहम् absol. XXI. 20 : 206. 1 : उपनिग्राह्योपनिग्राह्य ।
- उपनिनयन XXI. 6 : 78. 10; XX. 26 : 60. 5; XXI. 12 : 89. 17;
XXII. 4 : 123. 5; XXII. 5 : 124. 3; XXII. 16 : 140. 3.
- उपनिषद् XVII. 21 : 301. 2.
- उपन्युत्तसंभार XVII. 17 : 297. 6.
- उपपक्ष XVII. 40 : 319. 15; XVII. 41 : 321. 5, equivalent
to गोदान ?
- उपपातक XXVIII. 1 : 344. 13.
- उपसोचन XXII. 5 : 123. 14.
- उपयमन adj.; fem. स्त्री II. 17 : 62. 2; IV. 2 : 109. 11; X. 51 :
53. 2, 14 : उपयम्यते ऽग्निर्याभिः (सृद्धिः) यावद्वित इति । पुरीषं प्रणयनेध-
धारणार्थम् ।
- उपयमनीहार XXV. 2 : 229. 1.
- उपयाम subst. masc. XI. 1 : 63. 7; XI. 3 : 67. 4, 8 : उपयामान-
कृतकालान् (?).
- उपरिष्टात्स्वाहाकृति XXIV. 36 : 223. 3.
- उपरिष्टाक्ष्ण XXVI. 4 : 276. 5.
- उपर्यर्धं III. 10 : 79. 18; VII. 6 : 208. 3; VII. 7 : 211. 18; VII.
13 : 220. 9, 10; VIII. 2 : 235. 14; XXV. 17 : 247. 13.

उपलब्धि XXX. 1 : 391. 3.

उपवसथगवि० XXIV. 15 : 199. 9 : गोपिठयज्ञः Venk., cp. II. 8

उपव्याहरण II. 1 : 34. 1 : प्रारिश्चितस्य कर्मण आरम्भसमीपे वचनम् ।

उपव्युषम् XIV. 30 : 203. 11 : XX. 1 : 3. 2 : उषःसमीपे ।

उपवृथ XXX. 6 : 398. 12 sqq., cp. पक्षोपपन्नम् ।

उपशत XXIII. 3 : 152. 4 see crit. note.

उपशय adj. ('subsidiary, supplementary') IX. 5 : 272. 4 ; IX.

15 : 286. 15 ; XV. 14 : 218. 8 ; XV. 15 : 219. 16 ; XV. 23 :

226. 14 ; 227. 9 ; XVII. 11 : 292. 2 ; XVII. 13 : 294. 16 ;

XVII. 14 : 295. 8 : एकादश्यूपानां समीपे यः शते स उपशयः Ms. ;

XXIII. 14 : 172. 3, 6 ; XXVI. 24 : 305. 7.

उपसंग्राहस् absol. VI. 13 : 170. 3.

उपसमाधान XXIV. 31 : 216. 14 : जलनम् ।

उपसमासम् absol. IX. 8 : 276. 7 : उपसमाससुल्लोकानि । पतितान्युल्लोकानि
पुनःपुनः प्रक्षिपन्तः ।

उपसमिन्धन (viz. मन्त्रः) XXVII. 11 : 336. 5.

उपस्था subst. fem. VI. 6 : 163. 3 : अतिथीनामुपस्थामेति । अतिथीना-
मागतानां ब्राह्मणानामुपस्थामुपस्थानमेति । तैः सह संगच्छत इत्यर्थः ।

उपस्थान masc. I. 17 : 25. 22 : पुल्लिङ्गनिर्देशाच्छान्दसः । केषांचित्पाठः समा-
नोपस्थानः समानाभिर्मर्शन इति । अस्मिन् पाठे समान उपस्थानो मन्त्रो यस्य
पुरोडाशस्येति । एवं समानाभिर्मर्शन इति समानप्रत्यङ्गन इति च Sāy.

उपस्थावन् XV. 14 : 218. 7 ; XV. 22 : 226. 10 ; XVII. 12 : 293.
9 ; XXVI. 23 : 304. 6 ; XXVI. 24 : 305. 9, 10 : उपस्थावानौ
अग्निष्ठयूपसमीपवर्तिनौ दक्षिणोत्तरी यूपौ MS.

उपहव VI. 18 : 177. 18 and often : तेषूपहवमिष्ट्वा । सर्वेषामध्वर्वादीनाम-
ध्वर्युपपङ्क्तयस्तेत्यादि कर्मनामधेयेनोपहवमिष्ट्वा ।

उपहव्य XVIII. 28 : 376. 3, name of an ekāha ; also XVI. 3 :
277. 19 ? the reading of XXI. 20 : 106. 7 is uncertain.

उपहास्य (?) XVIII. 46 : 402. 5 ; instead of उपहास्य आस r. perhaps :
उपहासास ; in this case the word is उपहासिन् ; the meaning
is जार ।

उपाङ्गशृङ्गसम् absol. to उपाङ्गशृङ्गसन्ति VII. 17 : 228. 12.

उपाङ्गश्चन्तर्यामयोरनुमन्त्रणम् XIV. 10 : 171. 5 (T.S. III. 2. 10: l, m),
see Baudh. VII. 5 : 207. 8 and VII. 6 : 209. 6.

उपाकरण VII. 8 : 213. 1 ; VIII. 2 : 236. 9 ; VIII. 11 : 284.
4 ; XIV. 11 : 172. 17 : designation of the formulas T.S.
III. 3. 2. a ; XIV. 3 : 156. 4 : प्रज्ञानमुपाकरणस्य (क्रिया) प्रजापते-

- अयिमाना इत्यादि (T.S. III. 1. 4. a, b) see Baudh. IV. 5 : 115. 5.
- उपाकरणीय XIV. 14 : 177. 9; XIV. 15 : 179. 9; XXIII. 6 : 157. 17 : the two rks are again T.S. III. 1. 4. a, b.
- उपाङ्गन masc. VI. 24 : 185. 5.
- उपाध्यायपूर्वय XIII. 20 : 131. 5, 9; XXVI. 5 : 278. 8 : पार्श्वयो-
रुत्तरयोर्वा रक्तानि वा नीलानि वा सूत्राणि वस्त्रस्य तद्वस्त्रम् ।
- उपाधिगमनकाल XIII. 1 : 119. 6 : °कालाः । उत्पत्तिसमीपकालाः ।
- उपोत्तरेद्यः adv. XXVI. 21 : 301. 12.
- उपोहन nom. act. to उप-जहति XX. 6 : 17. 6; XX. 7 : 17. 14 ;
XX. 16 : 35. 10; XXV. 31 : 264. 15.
- उपासन nom. act. to उपास्यति XIV. 15 : 179. 18 : उपासने बर्हिर्ऋषास्यति
श्रुतिव्याः संप्रचः पाक्षीति, see Baudh. IV. 6 : 117. 16;—XXIV.
14 : 198. 14 : उत्तरतो हिरण्यशल्कमुपास्यतीति, see Baudh. II.
16 : 61. 3.
- उपासनवन् VIII. 12 : 251. 1 : उपासनवन्तः । उपास्यत इत्युपासनं पुरोडाश-
खण्डा वक्ष्यमाणः सामान्येनोच्यन्ते । ते तद्वन्तः ।
- उज्ज c. प्रति IX. 5 : 272. 13 : प्रत्युजति वज्रलम् । वज्रलं कर्करमपि (r. वर्क° ?)
कटेन घटयति Viv. ; वेषुकटेनाच्छादयति । कटादिना कागाशिष्टं बाद-
यति Kes.
- उभयतःप्रउग XVII. 28 : 307. 9; XXX. 15 : 408. 1.
- उभयतःशुक्र VII. 13 : 220. 14, 17; VIII. 15 : 225. 5, 7; XXI.
15 : 96. 6; XXV. 17 : 247. 11.
- उभयतोऽतिरात्र XXVI. 12 : 289. 3, 4.
- उभयतोऽभिपतन (?) XVIII. 40 : 391. 4, 7.
- उभयतो-नद (-नोद) VIII. 13 : 252. 7; VIII. 15 : 255. 14; XVII.
4 : 285. 20; XXI. 23 : 112. 6.
- उभयनीत XXIII. 16 : 174. 12 : सोमवासी विरक्तश्च (r. अतिरिक्तश्च ?) ; नीत
is apparently part. from न्येति ।
- उभयष्ट XXV. 22 : 174. 12.
- उभाकाशुस्यकवच (?) XII. 2 : 87. 3, see crit. note.
- उर्वस्वि in उर्वस्विमात्र XXIV. 25 : 210. 2 (with उ°, not ऊ° as Āp.
XVI. 13. 6), see crit. note.
- उवल्ल (or ऊ° ?) II. 5 : 39. 9; 40. 5, meaning ?
- उल्लूकी IX. 18 : 293. 6.
- उल्लखलवुध XXIII. 12 : 269. 1.
- उल्लुक्प्रथम IV. 6 : 117. 10 : उल्लुक्कहस्वमाग्नीध्रमग्रतः कला

उष् c. अभि-उष XIV. 26 : 198. 8.

c. परि-उष XX. 31 : 67. 18.

उषसा XXI. 12 : 90. 1, name of the Soma-plant, cp. उशना
Śat. Br.

उषपुट XI. 1 : 63. 6.

उष्णाय XXVI. 7 : 281. 3 : दर्वी वा उष्णकं वा ।

उत्सण nom. act. to उत्सयति XXI. 26 : 115. 8.

उत्सय् XXI. 26 : 115. 8 : उत्सयेत् । उत्सयन्तेनाभिध्यात् ।

ज ।

जतीकस्तम्ब IX. 1 : 265. 4, 10 ; IX. 2 : 267. 6 : पूतीकस्तम्बं शुक्लदूर्वा वा ।

जर्ध्वचित् X. 20 : 18. 20 ; X. 26 : 25. 13 : उच्छ्रिताः शर्करा मन्त्रमुच्चार्य
सर्वांस्युशति ।

जर्ध्वञ्जनम् IX. 11 : 281. 5, cp. अन्तराञ्जनम् ।

जर्मिकारम् VIII. 9 : 246. 13 : उदन्त्यूर्मिकारमविषिञ्चन् । जर्मिर्यथा संभवति न
सिच्यते च सोमो बहिस्तथाहन्ति ।

जह् c. अभि-निः XV. 19 : 224. 2.

c. अनु-वि X. 20 : 19. 2, 4 ; X. 26 : 25. 15 ; XIX. 2 : 417.

2, 4 : अनुब्यूहति । संभारान् शर्करस्थानेषु प्रकीर्य समं करोति ।

c. प्रति-वि XXVI. 15 : 293. 3 : प्रतिब्यूहामः । प्रतिब्यूहं प्रत्यहं
विभागं करिष्यामः ।

जह ।

जह्जीष VII. 6 : 208. 10 : जह्जीषं किद्विहम् ।

जह्जपेय XVIII. 32 : 381. 14.

जह्तायु III. 14 : 84. 14 : जह्तायुवः अविनष्टं यज्ञमिच्छन्तः ।

जह्नुदीक्षा XV. 13 : 217. 17, 19, 20 ; XV. 20 : 224. 16.

जह्नुदेवत XXV. 21 : 253. 5.

जह्नुपर्यायम् adv XV. 38 : 244. 2.

जह्नुपशु XV. 38 : 244. 2 ; XXVI. 11 : 288. 12.

जह्नुयतिक्रम XXVIII. 1 : 344. 12 ; XXVIII. 2 : 347. 13.

जह्नुसव XVIII. 4 : 346. 13.

जह्तेग्रह XXIII. 15 : 173. 9.

जह्तेखाहाकार XX. 5 : 15. 4 ; XXIII. 15 : 173. 8.

ऋदिपुनराधेय (thus to be read) III. 3 : 71. 11 : ऋद्व्यर्थम् । ऋद्वीतीति वाक्यशेषात् ।

ऋषभ X. 5 : 6. 2; X. 6 : 6. 8 sqq. and often in praśna X; XXII. 2 : 119. 5; XXII. 7 : 127. 3; XXX. 6 : 399. 4,

a kind of iṣṭakā : ऋषभेष्टकाः उक्तप्रकारा उपरि ऋषभाकारं कृत्वा ।

ऋषिनामधेय (?) XXIV. 38 : 224. 16.

ए ।

एकगण XXVI. 32 : 317. 10.

एकचर XIV. 3 : 156. 4 : एकचरं निरूढे ।

एकचर XX. 8 : 18. 13.

एकचित्तीक XXII. 4 : 122. 4; XXX. 7 : 400. 11.

एकचिक XVIII. 34 : 384. 10, 12, name of an ekāha.

एकनारायणसूत्र XXV. 22 : 254. 1.

एकयाजिन् XIV. 4 : 158. 2 : इति त्वेकाहयाजिनः (thus or इतीन्वा एकाहयाजिन is to be read, cp. XIV. 26 : 198. 11) । एतदेकाहसंभवे ।

एकरात्रौष XVIII. 1 : 343. 7.

एकवद्भूत XVI. 1 : 245. 8.

एकविंशतिगर्भ XXVI. 16 : 295. 10.

एकवेदस् adj. XVIII. 33 : 383. 6, cp. त्रिवेदस् ।

एकसर VI. 10 : 166. 15; X. 12 : 12. 1 : एकगुण ।

एकसूत IX. 18 : 292. 15 : एकसूतः एकचरः हगालः ।

एकस्पर्ध adj. IV. 2 : 110. 13; X. 51 : 58. 15 (एकस्पर्धा लेखा) ।

एकादशिनी XVII. 11 : 292. 1; XXX. 4 : 395. 16.

एकापलाव XV. 2 : 206. 4.

एकाष्टका XIV. 13 : 176. 5, 7; XVI. 13 : 260. 6, 8 : माघकृष्णाष्टमी ।

एकाहयाजिन् XIV. 26 : 198. 11, see also एकयाजिन् ।

एतत्सृष्टि adj. XXIV. 38 : 224. 15.

एतदग्नि adj. XXIII. 7 : 159. 6.

एतदनुष्ठय adj. XXIV. 10 : 193. 16 : एतद्वाङ्मय, cp. अनुष्ठया ।

एतदनुदिष्ट VI. 18 : 165. 5 : आदौ यां प्रत्यनुदिष्टा एतदेवानुदिष्टमस्याः सा

एतदनुदिष्टा । स एवानुदेशः । न भूयोऽनुदिष्टेत्यर्थः ।

एतद्वभृथ adj. XIV. 27 : 199. 16.

एतन्नामधेय adj. XXIV. 27 : 212. 5.

एरकोपवर्धणे dyandva dual, II. 8 : 45. 9; III. 10 : 79. 12, 14.

ऐ ।

ऐकादशिनपशु adj. XXIII. 11 : 167. 6.

ऐकादिक XXII. 3 : 120. 2 : ऐकादिकस्त्वेवाग्निः नाहौनसत्तेषु Ms.

ऐन्द्राग्रपशु adj. XXIII. 11 : 166. 10.

ओ ।

ओकारान्त XXV. 9 : 237. 6.

ओदनसव XVIII. 8 : 349. 15.

ओष्ठ XXX. 18 : 411. 4, a certain kind of iṣṭakā in the dropacit.

औ ।

औदुम्बर XII. 13. 104. 8 ; XII. 14 : 106. 7 : तात्र ताक्षेण प्रच्छन्नं वा ।

औद्गृहण VI. 4 : 160. 3 ; X. 13 : 12. 15 ; XXI. 8 : 84. 9 ; XXIV.

33 : 220. 7, the offering with the formula T.S. I. 2. 2. c.

औपमन्यवौथ XXVI. 21 : 301. 7.

औपयजिक IV. 11 : 126. 14 : उपयदप्रयाजनो जग्निः ।

औपशद XVIII. 45 : 400. 10 sqq., name of an ekāha.

औपशय VII. 12 : 219. 8, 21 ; VII. 18 : 230. 13 ; VII. 19 : 231.

17 ; VII. 20 : 233. 1 ; VIII. 4 : 238. 13 ; VIII. 8 : 245. 3 ;

VIII. 9 : 246. 1 ; XXV. 13 : 243. 1.

औपासन XXI. 22 : 110. 15 sqq., XXIV. 8 : 191. 12, cp. Journ. of the German Or. Soc. LVIII, 508.

औरधाजिन XXVI. 32 : 319. 2.

और्य XII. 8 : 97. 8 : कर्मिभ्यो गृह्यते ।

औशनस XVIII. 47 : 403. 12 ; XVIII. 47 : 405. 3.

क ।

कङ्कचित् XVII. 28 : 307. 1 ; XXX. 12 : 406. 5.

कट् XXIII. 7 : 159. 12, replaces the vasaṭ at certain abhicāra offerings.

कटिन XVII. 31 : 310. 9 : कटिके (sic) समानापन्नानाम् ।

कण्डूकल XVI. 24 : 270. 6; XXVI. 18 : 298. 2, equivalent, apparently, to उपध्वस्ता of Āp. XXII. 15. 8.

कदध्वर्यु XVII. 45 : 326. 8.

कद्रु XXIV. 38 : 225. 2, cp. T.S. II. 1. 4. 2.

कनौयसामुक्य XVIII. 26 : 374. 4.

कपाल XXIV. 13 : 198. 2 : यः कपालान्युपहन्ति । यः कपालान्युपहत्य संपदं ददाति Venk. ; दारिद्र्यं बिन्द्यात् Viv.

कमण्डलुगत XX. 4 : 11. 10.

कथाशुभीय XIV. 4 : 158. 2, cp. T.S. VII. 5. 5. 2.

करण I. 11 : 15. 7; VI. 23 : 182. 15 and often : करणं जपतीभां नराः कणुतेति करणमन्त्रो ऽदृष्टार्थी जपतीति वचनात् ।

करणीय IX. 1 : 265. 3; X. 1 : 1. 2 : सृदं करणीयाम् करणयोग्याम् ।

कर्करीका XVI. 20 : 266. 10; XVI. 21 : 267. 9; 268. 3; XXVI. 17 : 297. 1, 3

कर्कश subst. masc. II. 5 : 40. 3, meaning ?

कर्ण in प्राचीनकर्ण VI. 25 : 186. 6; VI. 27 : 189. 3, 11 : प्राक्पश्चिम-विशाखाः ।

कर्माभ्यावर्तिन् XXIV. 6 : 189. 12, 13 : कर्म प्रत्याभिमुख्येनावर्तनशीलम् Viv., कर्माभिमुख्येनावर्तनशीलम् । कर्मभेदनिबन्धनादृत्तिमदिति यावत् Venk.

कल्प XI. 11 : 80. 5 : कल्पैः । कल्पशब्दवद्भिर्मन्त्रैः (T.S. I. 7. 9. d.).

कशिपु V. 11 : 143. 19., etc. : शयनस्योपरि विस्मारिका Keś.

कस् c. परि caus. XIV. 21 : 190. 4, see crit. note.

काकपिञ्जक IX. 18 : 293. 4 : सद्रुः ।

काजव II. 11 : 52. 12, see crit. note.

कानान्धयज्ञ XXIV. 11 : 194. 6; XXVI. 33 : 320. 1.

कार subst. masc. XXIII. 12 : 169. 1 : क्रियन्त इति काराः कर्तव्याः संस्काराः प्रचालनादयः ।

कारविश XV. 3 : 206. 15; XVIII. 18 : 364. 10; कारविशः are probably 'the manufacturers and the vaiśyas,' or 'the vaiśyas, who are manufacturers.'

काल II. 13 : 55. 15; IV. 1 : 108. 10, and often. This word, equivalent to स्नानम्, occurs at least 34 times in our text.

कालायसक्तु XV. 15 : 219. 6.

काल्य XX. 1 : 5. 2, 4, 8.

काष्ठागमन XXII. 14 : 137. 20.

किंकरावतान XVIII. 24 : 372. 3. If Whitney is right in render-

ing AV. VIII. 8. 22 किंकरा by 'the attendants,' the reading किंकरायतना might, after all, be better.

किंकर्मन् XXVI. 14 : 292. 1.

किंगत XXIV. 12 : 195. 13 : किंगते किंकरे Viv. : किंप्राप्ते कौटुम्भसहिते ब्राह्मणे Venk.

किंदक्षिण XXIV. 29 : 214. 4 ; XXVI. 20 : 300. 4.

किंदर्शपूर्णमास XXV. 16 : 246. 17.

किंदेवत्य XXIV. 36 : 222. 12 and often in the Dvaidha and Karmānta.

किमग्निहोत्र XXV. 16 : 246. 14.

किमनुष्टुप XXIV. 10 : 293. 13 : किंब्राह्मण, cp. अनुष्टुपा ।

किमभिधारित XXIV. 27 : 212. 7.

किमुपक्रममाण XXV. 6 : 234. 5, 13 ; 235. 2 : किमारम्भः ।

किमुपज्ञ XXIV. 2 : 186. 3 : किमुपज्ञः । उपज्ञा आज्ञानस् । प्रथमोपक्रम इति पर्यवसितो ऽर्थः । का उपज्ञा यस्य किमुपज्ञः । किमुपक्रमः किमारम्भ इति यावत् । किं प्राथमिकमङ्गमिति प्राश्नार्थः Venk. : किमुपज्ञः किमारम्भो यज्ञः Viv. ; cp. अङ्गोपज्ञ ।

किमौपसद XXV. 16 : 246. 14.

किंपूत XXIV. 25 : 210. 6.

किंप्रसृत XXV. 16 : 246. 14.

किंप्रोक्षित XXIV. 25 : 210. 10.

कौट XXVI. 7 : 281. 16 (कौटावपन्न XIV. 9 : 167. 8), probably 'ant.'

कुण्डपायिनामघ्न XVIII. 20 : 299. 10 ; XXVI. 25 : 306. 10.

कुमारय् XVIII. 46 : 402. 8 : कुमार्यां चक्रे, known hitherto only from Dhātupāṭha X. 331 (ed. Böhtl.) : कौडायाम् ।

कुम्ब VI. 1 : 156. 6 ; VI. 4 : 160. 8 ; VI. 5 : 161. 2 ; XXV. 4 : 232. 1 (and see the next word) : वंशविदलं जालस्य नैमिभूतम् ।

कुम्बकुतौर VI. 5 : 161. 2 ; XV. 15 : 219. 17, cp. Āp. X. 9. 5, 7. and infra कुतौर ।

कुम्भतः IV. 9 : 123. 13 ; XX. 30 : 65. 8 ; XXV. 32 : 266. 8 ; 267. 3, 9 : मांसतः मांसवत्युद्देशेन Viv. : सूक्ष्मप्रदेशेन Keś.

कुम्भा (?) XVIII. 24 : 372. 7.

कुम्भमिध XXI. 24 : 113. 12.

कुम्भी X. 28 : 27. 6 : अस्तनाः कुम्भाः सस्तनाः कुम्भाः Ms.

कुम्भेष्टका X. 27 : 26. 3 ; XXII. 6 : 125. 11.

- कुरौर VI. 1 : 156. 6 ; VI. 4 : 160. 9 ; XXV. 4 : 232. 1 : जालम् ।
 see also कुम्भकुरौर ।
- कुम्भविन्द XXIV. 5 : 189. 6.
- कुलत्थ XXIV. 5 : 189. 4.
- कुलायिनी IX. 17 : 292. 4, 5, name of a certain istakā.
- कुलीरसुषिर XXIV. 14 : 198. 10.
- कुष् c. उत् X. 10 : 9. 13 : उत्कुष्य प्रताप्य रोमाणि दग्धा ।
 c. अभि-उत् (?) X. 10 : 10. 1.
- कुक्क XXIV. 20 : 205. 2 ; XXIV. 29 : 214. 17 : उत्तराभावात्स्या ।
- कूबर XII. 12 : 103. 8 ; XII. 13 : 105. 16 ; XVIII. 24 : 372. 2.
- कूर्मचित् XVII. 30 : 309. 6 ; XXX. 20 : 412. 7.
- कूर्मशृणन् X. 50 : 52. 13, 14 : कूर्मशृणन्म् । शुक्लविन्दुचितं कूर्मसदृशवर्णम्
 (viz. वल्ह्यमाणाप्रोक्षणेन).
- कूष्माण्ड II. 11 : 52. 12.
- कृ (करोति) c. प्रति-वि XXIII. 18 : 178. 16 : प्रतिविद्ध्युः ।
- कृतानुकर XXV. 2 : 229. 9.
- कृत्तिकाः XXV. 5 : 233. 3 ; XXV. 30 : 264. 1.
- कृष् c. नि XXIV. 23 : 208. 3 see crit. note.
- कृष्णतूष् XII. 1 : 85. 12 ; 86. 3 ; XIII. 37 : 145. 12 ; XXVI. 1 :
 271. 5 : कृष्णदशम् ।
- कृष्णबल्लव VI. 10 : 166. 9 ; VI. 14 : 170. 13 ; XVIII. 24 : 371. 9 :
 कृष्णा च बल्लवौ च कृष्णबल्लव्यौ ।
- कृष्णमधु XXVI. 6 : 280. 4.
- कृष्णल XI. 1 : 63. 3 ; XI. 9 : 79. 9, 18 ; XIII. 23 and 24 passim :
 कृष्णलानि गुह्यप्रमाणानि Viv. ; कृष्णलप्रमाणानि Keś. and elsewhere
 the same author : कृष्णलम् कृष्णलपरिमाणं सुवर्णशकलम् ।
- कृ c. अनु-प्र IV. 2 : 109. 22., cp. also अनुप्रकारम् ।
 c. सम्-प्र XV. 19 : 224. 1 ; XXV. 2 : 230. 2.
- केशवपनीय XII. 20 : 117. 1, 12 ; XXVI. 2 : 273. 4, 8 ; XXVI. 3 :
 274. 15 ; 275. 5.
- कोक्षोष्ठ (?) XXVI. 17 : 297. 2.
- कोशमित्र XIV. 14 : 179. 4 : कोशादिकम् । द्विरण्यौघौषवासंशि ।
- कोष्ठ XX. 6 : 15. 17 : कुशुलः Viv. ; व्रीह्यात्रयः शकटः Sāy.
- कोष्ठपायिनी (plur.) XXIV. 4 : 188. 2 : कुण्डपायिनामयनम् ।
- कोष्ठपायिनीय XXIII. 14 : 173. 3.
- कोष्ठपायिन्य neutr. XXI. 1 : 69. 11.

- क्रतुकरण XXI. 17 : 100. 9 ; XXII. 11 : 134. 7 ; XXII. 13 : 136. 10 ; XXIV. 4 : 188. 5 : अग्निष्टोमस्य क्रतुकरणं यत्तदत्यग्निष्टोमस्य यमश्च इति (T.S. I. 3. 13. 2.) जुहोति । — XXVI. 22 : 302. 7, 11.
- क्रतुयोग XXVI. 33 : 321. 4.
- क्रम् c. अभि-अव X. 28 : 26. 14 : दक्षिणमांसमभ्यवक्रामन्तम् । दक्षिणमांसं दक्षिणपूर्वकोणादवतरन्तम् ।
- c. सम्-उत् IV. 7 : 120. 13 ; XV. 31 : 236. 11.
- c. वि-परि (' to change places ') V. 13 : 147. 3 and elsewhere.
- c. वि VIII. 16 : 257. 11 : विक्रम्य विगतौ पादौ क्लायतः प्रवृत्तम् ।
- क्रौड् c. निस् caus. VIII. 1 : 234. 14 : निष्क्रौडयन्ति । पापाणानुत्तिष्ठ्य नीचैः पततो गृहीत्वा क्रौडयन्त इवाभिषुञ्चन्ति ।
- क्रूर XIV. 18 : 184. 3 : यद्वाचः क्रूरं तेन वषट्करोति । स्वाहाकारस्थाने खट् फटे इत्यादीनि तिष्ठत्येकैकमन्त्रास् (sic.) चतसृषूक्तक्रमेण जुहोति वा सर्वासु कडिति वा ।
- क्रूरापहनन XX. 2 : 7. 7.
- क्रदथु II. 5 : 39. 11, meaning ?
- कथनेष्टका XXIX. 6 : 377. 10.
- क्षा c. अव XIII. 7 : 124. 5 ; XIV. 28 : 200. 15, 16 ; XIV. 19 : 186. 10 : अवक्षाणानि उल्लुकाणि ।
- क्षामकाष II. 14 : 56. 14 ; V. 10 : 142. 5, 9 ; XXI. 25 : 114. 7.
- क्षिप् c. सम्-अव XXII. 14 : 137. 19, with obj. अस्त्रान्, ' to lay the whip upon. '
- क्षिप्रसंस्कार XVII. 9 : 173. 17 ; XXIV. 9 : 192. 11.
- क्षुद् c. परि V. 11 : 144. 11 ; XIII. 25 : 136. 2 :—c. सम्-अव caus. समवक्षुदां चकार XVIII. 41 : 393. 1.
- क्षुद्रपद VI. 22 : 182. 5, 6 ; XXX. 1 : 389. 3, name of a measure.
- क्षुल्लकवैश्वदेव XXV. 21 : 253. 13 (cp. Pāṇ. VI. 2. 39).

ख ।

- खन् c. अति XXIV. 24 : 209. 11.
- खनि XXII. 1 : 117. 10 : यस्मिन् लोके खट् गृह्णाति, cp. Āp. II. 2. 5.
- खलेवाली XXVI. 32 : 317. 11 ; 318. 1.
- खारी IX. 4 : 269. 14 ; 270. 17 ; X. 7 : 7. 5 ; X. 8 : 8. 3 : खारीम् वेचविशेषकृतां विगोष्ठिकां वा ।
- खारीविवध XVI. 30 : 276. 13.

खारीविवधिन् XVI. 30 : 276. 7.

खारीहोम XV. 20 : 225. 4.

खुर adj., fem. खुरी XVIII. 24 : 371. 13, cp. perhaps खुर in gāṇa bahvādi.

ख्या c. सम्-वि-ञ्चा XIV. 11 : 173. 2.

ग ।

गधा XIII. 37 : 146. 17.

गन्धर्वयज्ञस् IX. 16 : 289. 18.

गन्धर्वाङ्गति X. 50 : 52. 5.

गम् c. उप-अधि II. 16 : 59. 4, 16, 22 ; VI. 6 : 163. 4 ; VI. 9 : 165. 13, 15 ; IX. 18 : 293. 10.

c. वि-अप II. 9 : 48. 11 : इष्टक् कुर्वन्ति । व्यपगमनं व्यवच्छेदः ।

c. अग्नि caus. XIII. 28 : 138. 12 (T.S. II. 3. 6. 2) ; XIII. 42 : 149. 13 (T.S. II. 4. 11. 5) : सर्वेषामभिगमयन्नवद्यति । एकैकमवदानं युगपद्यथा त्रयाणां गृहीतं भवति तथावद्यति ।

c. सम्-ञ्चा desid. XVIII. 40 : 390. 16.

c. परि desid. XVI. 29 : 275. 5.

गन्धिष्ठ X. 56 : 59. 4 : अपां..गन्धिष्ठम् । गन्धौरे ऋदे ।

गर्गविराज XVI. 27 : 273. 11 ; XXVI. 18 : 298. 5.

गव्यूति XVIII. 20 : 367. 7 : the half of a yojana : two krośas.

गासुक XVIII. 15 : 360. 8 : अन्नं..गासुकः । विनाशगमनशीलः ।

गार्हपत्यचिति XXX. 7 : 400. 3.

गुप् c. नि XXI. 13 : 93. 1 : निगुप्तम् सुरक्षितम् ।

गुल्लकृत XI. 2 : 66. 5 ; XI. 3 : 67. 1 : गुल्लकृतान् संचितान् ।

गृ c. अग्नि-प्रति XIV. 10 : 170. 6, 8 (TS. III. 2. 9. 5) : यदग्निप्रति-गृणीयात् अनागत एवासंप्राप्तोपरिप्रतिगृणीयात् ।

गैरेय XV. 16 : 220. 13, 'living on the mountains.'

गोदक्षिण XIII. 1 : 120. 5 ; XXIV. 29 : 214. 13.

गोदोहन adj. IX. 5 : 270. 21 ; 271. 12 ; 272. 9 ; IX. 13 : 284. 4 : खूणा गोदोहनी । गौर्दुह्यते यस्यां बद्धा सा गोदोहनी ।

गोधूमकलापी XI. 1 : 63. 5 ; XI. 2 : 65. 5 : पोषम् । उभयतःश्रीकां समाग्र-नालात् ।

गोन्यास XXII. 17 : 141. 12, see crit. note.

गोबलदशराज XXIII. 13 : 170. 4.

गोभाजश् II. 11 : 52. 5 : गोभाजश् इति गां भजन्त इति गोभाजाः । प्रत्येकमिति वीक्षार्थे स्वार्ये वा । अस् अस् यजमानस्य गोदातार इत्येके । Many other attempts to explain this expression follow.

गोव्यच्छ XII. 15 : 108. 16 : गोव्यक्षः ।

गोसव XVIII. 7 : 349. 1.

ग्रह् X. 20 : 18. 11 and often : आत्मन्यग्निं गृह्णीते । आत्मैयमग्निमात्मन्येव शरीरे गृह्णीते धारयति । धारयामीत्यवधार्य मन्त्रम् (viz. T.S. v. 7. 9. a, b) उच्चारयति ।

c. अव XI. 7 : 76. 6 : सव्यान्वगृह्य दक्षिणैरनुपरिवर्तयाध्वै । सव्यान्द्वौ द्वौ युक्तान्वारयित्वा दक्षिणैः पर्यावर्तते (sic) एकं चक्रमन्तः (var. चक्रमन्तः) कृत्वा अपरेण बहिः पर्यावर्तध्वम् । But to सव्यान् (and दक्षिणैः) we must rather supply अभीष्टान्, cp. Lāṭy. II. 8. 12, Drāhy. IV. 5. 12, 13.

c. वि-अव XXIII. 3 : 152. 8, 10 : विभज्य गृह्णीतानि ।

c. नि VI. 18 : 177. 12 : विच्छिद्य मन्त्रेण ध्रुवाया गृह्णाति ।

c. उप-नि VI. 25 : 186. 11 ; VI. 27 : 190. 3 : द्वार्बाहौ कुशहस्त-मुपनिगृह्य । तस्या मूलतः कुशमुष्टिं सह स्पर्शया गृह्णाति । X. 5 : 5. 6 : उपनिगृह्णाति । चिह्नयतीत्यर्थः Ms. ; II. 15 : 57. 20 : उरमि स्तेष्यति ।

c. अति-प्र XV. 8 : 213. 1 ; XV. 9 : 214. 4.

c. उप-प्र VII. 15 : 224. 6.

ग्रामणीसव XVIII. 4 : 346. 13.

ग्रामन्याय XXIV. 1 : 185. 14 : ग्रामन्यायस् स्मार्तन्यायमिति यावत् स्मार्तप्रमाण-विनियोज्यं चतुः आचामेदित्यादि Veñk.

ग्रामयोनि XX. 1 : 3. 9 ; XXIII. 4 : 154. 15 ; XXIII. 19 : 181. 13.

ग्रामाग्नि XX. 17 : 37. 13 ; XXI. 3 : 74. 13 ; XXI. 5 : 77. 16 ; XXII. 2 : 119. 7 ; XXII. 16 : 139. 18 : लौकिकाग्निः Ms.

ग्राम्यवादिन् XIII. 21 : 132. 8 : अन्ते आस्य (sic) वचनं स्थायौ (sic) भवति प्रधान इत्यर्थः ।

ग्राह्यलोक XXI. 21 : 107. 9.

ग्रावीवाथव्य dvandva neutr. VI. 30 : 195. 14 ; XXI. 24 : 113. 14 ; XXV. 12 : 241. 5, 6 ; XXV. 14 : 244. 6 ; XXV. 15 : 245. 11 ; XXVI. 13 : 290. 13 ; XXVI. 18 : 298. 8 ; XXVI. 19 : 299. 8 ; XXVI. 25 : 307. 2 ; XXVI. 27 : 310. 9.

ग्रीवातः XX. 7 : 18. 4.

गुमुष्टि IX. 13 : 283. 16 ; IX. 16 : 289. 2 ; X. 50 : 51. 15 : गुमुष्टिः समग्रा दर्भमुष्टिः Viv. : सूक्ष्माग्री दर्भमुष्टिः । सूक्ष्माग्रसमी मुष्टिर्वा । समग्री मूलतः विन्नः Keś. ; सूक्ष्मा दर्भमुष्टिः । उकारलोपश्चान्दसः Ms.

घ ।

- घर्मदुघा IX. 5 : 271. 5 (घर्मदुघे dual); IX. 5 : 272. 11; IX. 8 : 277. 7 (घर्मदुघः gen.); IX. 9 : 277. 4 and elsewhere (घर्मदुघम् accus.).
- घर्मष्टका IX. 17 : 292. 4.
- घर्मोच्छिष्ट XVI. 2 : 246. 14.
- घातय् c. परि XVIII. 2 : 366. 9.
- घास XXII. 8 : 127. 13.
- घासोक्त XXI. 2 : 72. 13.
- घृतपिण्ड XXII. 8 : 128. 16.
- घृतेष्टका X. 45 : 43. 21; XXII. 8 : 128. 14.
- घ्रा c. च्व inf. च्वघ्रातोः XV. 27 : 231. 1.

च ।

- चच् c. आ with instr. XVIII. 42 : 393. 10, 'to call after.'
- चतुश्चर XXIV. 5 : 189. 3, 10 : चत्वार्यचराण्युत्तराण्यधिकानि येषां तानि चतुश्चराणि ।
- चतुश्चरौय XXVI. 10 : 286. 13; XXVI. 33 : 319. 11.
- चतुश्चय XXVI. 16 : 295. 9.
- चतुरपञ्चाव XII. 14 : 107. 7 : चतुरपञ्चावम् । चतुष्पन्नाडीकमुभयतो द्वे । चतुःसप्तमण्डपमित्यन्ये ।
- चतुरवन्तिन् XX. 5 : 15. 12.
- चतुर्धाकरण XXIV. 28 : 213. 13; XXIV. 29 : 214. 9.
- चतुश्चक्र XVII. 53 : 333. 3; 54 : 333. 17; XXIII. 17 : 177. 15 : a kāmya darśapūrṇamāsa.
- चतुष्टय XXIV. 1 : 185. 16 : चतुष्टयेन । चतुरवथवेन समुदायेन । चतुर्धा मन्त्रा वर्तन्त इत्यर्थः Viv.; चतुर्भिः प्रकारैर्मन्त्रा वर्तन्ते कर्मसूत्रपयुज्यन्त इत्यर्थः Veñk.
- चतुष्टय V. 16 : 151. 12; XXIV. 8 : 191. 8.
- चतुष्पात् XII. 7 : 96. 5; XII. 16 : 110. 3 : चतुष्पान्त्वेनम् पदानि चत्वारि निवर्तनानि (cp. BR. s.v. निवर्तन i.) चत्वारि ।
- चर् c. वि-चति absol. XXV. 1 : 228. 5.
- c. प्रति XVII. 15 : 296. 9; XVII. 16 : 296. 12, 15, 18 : वपायाः प्रतिचरन्ति । वपाप्रचारस्थाने आज्येन प्रचरन्तीत्यर्थः Ms.

चरव्य adj. I. 7 : 11. 2.

चरुमुख XX. 8 : 19. 4; XX. 22 : 48. 7 : चरुप्रथमः ।

चल् c. चनु-प्र caus. IX. 28 : 293. 14.

चषालहोमौय X. 50 : 51. 18 : चषालहोमौयम् । लोहवद्वलाम्बुखं चषालवद्वव-
तीति चषालमुच्यते । मुखहोमार्थमित्यर्थः Viv. ; चषालहोमौयं रथमुखहोमार्थं
रथचषालवलोहवदं रथाग्रं चषालशब्देनोच्यते । तत्र क्रियमाणा होमाश्चषाल-
होमाः । तदर्थो रथचषालहोमौयः Ms. (cp. X. 54 : 57. 2).

चातुष्पाश XX. 6 : 15. 16 : चातुष्पाश्यास्तुष्पाशनार्थं गृह्यत इति इडाया
आरभ्य ।

चात्वालवारिन् XXV. 5 : 233. 1.

चार्मपक्ष adj., fem. °हौ XII. 16 : 111. 6, 7 ; XVIII. 16 : 361. 4 ;
XVIII. 19 : 365. 7 ; the Viv. (corrupt !) : चार्मपक्ष्यैवाश्वद-
मैश्चर्मैः ।

चि c. वि VI. 2 : 157. 20 : विचितम् । अध्वर्युणा खण्डशो विभक्तम् ।

चितिकृप्ति X. 36 : 34. 10 ; X. 38 : 36. 18 ; X. 40 : 39. 7 ; XVII.
17 : 297. 11 ; XIX. 4 : 421. 4, 5 ; XXX. 7 : 400. 17.

चितिप्रणयनीय XXIV. 18 : 203. 5 : चित्यां चयननिष्पन्नस्वण्डिलविशेषे ऽग्निः
प्रणीयते जनेनेति व्युत्पत्त्या चितिप्रणयनीयशब्देनाप्रतिरथमुच्यते Venk. ; प्रणय-
नीयचितौ प्रणीयते ऽग्निर्यनाप्रतिरथः Viv.

चित्रिय II. 12 : 53. 7 ; II. 6 : 42. 11 ; XXIV. 14 : 198. 11 :
चित्रियस्य ग्रामादेशिकभूतस्य अश्वत्थस्य ।

चुबुक VI. 25 : 185. 13 ; 186. 2 ; VII. 8 : 214. 4 : VIII. 2 : 236.
19 ; VIII. 11 : 248. 14 : चुबुके तुण्डे ।

चूर्णहत XVII. 31 : 309. 13, cp. 311. 1. नाशचूर्णम् ।

च्य c. प्र caus. IV. 8 : 121. 10.

छ ।

छद् c. सम्-प्र II. 7 : 44. 1 ; II. 13 : 54. 15 and often.

छन्दश्चित् XVII. 28 : 306. 8, 9 ; XXVI. 28 : 311. 5 ; XXX. 7 :
400. 17.

छन्दोग XVI. 28 : 274. 2, 7 ; 275. 4 ; XVIII. 15 : 359. 16.

छन्दोगतः XIV. 4 : 157. 15 ; 158. 1 : अथ छन्दोगतः । उद्गातृसंकाशादिशेषः ।

छन्दोगबहुच XIV. 26 : 197. 11 ; XXIII. 8 : 161. 6, 8 ; XXIII
11 : 165. 15 ; XXIII. 18 : 178. 16.

छन्दोगबहुचतः XVI. 10 : 257. 7.

ब्रह्मोद्गनाक्षर II. 2 : 35. 20, cp. Śaḍvimsābrāhmaṇa II. 10. 22-24 ed. Eelsingh ; XXIII. 5 : 156. 20, see crit. note.
क्रिद् c. प्र II. 9 : 48. 6 : प्रच्छिनन्ति प्रथक् करोति ।

ज ।

- जघन्ववाय (?) XVIII. 20 : 366. 8.
जघन्याहर् XVIII. 20 : 366. 11.
जघन्योदक XVI. 29 : 275. 11 ; XVI. 30 : 276. 8 ; Āp. XXII. 12.
5 has उपमज्जने ।
जनकसप्तरात्र XXIII. 13 : 169. 13.
जन्म XII. 9 : 99. 8 : शुद्धः ।
जरत्कद्रथ XVIII. 25 : 373. 4, 7, cp. कद्रथ Kauṣ. br. I. 5.
जरत्कोशबिल V. 16 : 151. 7 : जीर्णसमुद्गे ।
जरत्पूवा XV. 1 : 205. 2 ; XV. 5 : 208. 19 ; XXVI. 10 : 285. 14 .
'an old pūrvā,' with pūrvā corresponds पेश् of Āp. XX.
3. 9.
जरत्प्रयोग्य XVIII. 25 : 373. 5, 7.
जल्प्रा subst. fem. II. 5 : 40. 11.
जिघ्र see निघ्र ।
ज्ञा c. जनु caus. XXIV. 12 : 195. 10 with obj. ज्ञानानि सान्त्वनादिना
उत्तमार्णानुज्ञां लभेतेत्यर्थः Veñk.
c. जप XXIII. 14 : 173. 1 : जपजानीयात् चीणः (sic.) ; the mean-
ing probably is : 'to have a bad meaning about some-
thing.'
c. प्र desid. XXIV. 6 : 189. 16.
c. वि desid. med. XIV. 13 : 176. 6 ; XVI. 13 : 260. 4, 8.
c. सम् desid. med. XIII. 20 : 131. 14.
ज्येष्ठबन्धु XIV. 18 : 184. 13 ; XVIII. 14 : 359. 5 : ज्येष्ठो बन्धुषु ज्येष्ठबन्धुः ।
समाप्तो मयूरव्यंशकादिषु (Pāṇ II. 1. 72 and the corresponding
gaṇa) द्रष्टव्यः ।
ज्येष्ठानामग्निष्टोम XVIII. 26 : 374. 3.
ज्योतिरतिरात्र XVII. 61 : 340. 17.
ज्योतिरथन XVII. 59 : 339. 3.
ज्योतिषासयन XXVIII. 4 : 352. 8.
ज्यातिष्यती (viz. इष्टिः) XXVII. 11 : 336. 5.

त ।

तच्च c. अथ XXIV. 35 : 221. 16.

तच्च c. सम्-चा XII. 5 : 91. 7. 15 ; 92. 10. ; XXIII. 9 : 163. 12.

तज्जातीय XVIII. 11 : 355. 16 ; XXIV. 35 : 222. 1 ; XXVIII. 6 : 354. 13, 15.

तत्प्रत्याच्छेद्य adj. XIV. 19 : 186. 4 : तत्प्रत्याच्छेद्यां पर्णमय्याश् सुवि । तन्मात्रप्रयोजनायाम् (तमात्र० or तर्मात्र० my two copies of Viv.). The same expression occurs Pi. Sū. I. 8 : 13. 1 : तत्प्रत्याच्छेदेन पर्णमयेन सुवेण (so I now read with the best MSS.). Perhaps we ought to divide : तत्प्रति ('expressly for this purpose') आच्छेदेन ('to be manufactured'), but then in the aupānuvākya-passage we expect °च्छेदायाम् instead of °च्छेद्याम् ।

तदभिहार see यदभिहार ।

तदशन adj. XVIII. 44 : 397. 1.

तदहस्तात XVII. 39 : 318. 9, see crit. note.

तनुपुरीष X. 21 : 19. 14 ; X. 37 : 35. 1 ; X. 46 : 45. 15 ; XIX. 4 : 421. 9 ; XXX. 21 : 414. 9 : ऋदु पुरीषम् । यथा दृष्टकासन्निह दृश्यते । 'loose soil.'

तनू II. 18 : 62. 2 ; तन्वः the formulas designated by the following ; घोरान्त्वः ib. : 64. 9 ; synonymous to तनूद्वौषि XX. 19 : 41. 12.

तनूद्विस् II. 7 : 44. 13.

तन्त्रहर XXI. 1 : 70. 12 ; XXII. 12 : 135. 3.

तन्वन्त I. 9 : 13. 1 : तनुरन्तो यस्य स तन्वन्तः ।

तन्त्रस्थान XXIV. 3 : 187. 2 : तन्त्रस्थानं भजन्ते । तन्त्रत्वं यौगपदां प्रतिपद्यन्ते Viv. ; तन्त्रपदं भजन्ते । तन्त्रत्वं गच्छन्तीति यावत् Venk.

°तपन fem. °नी (साम्राज्यतपन्यौ स्यात्स्यौ) I. 3 : 4. 4, 8.

तपश्चितामयन XVII. 23 : 302. 8. *

तयादेवन subst. neutr. III. 6 : 74. 14, 19 ; X. 21 : 19. 11. and often : the murmuring of the formula : तथा देवतयाङ्गिरसद्भवः सीद् ।

तरौ subst., plur. तर्ह्यः XVII. 31 : 310. 7, 10 : सक्तपण्डुलाः the word seems to be a byform to स्तरौ 'dried out' (sterilis),

ep. धेनुदरी Maitr. S. II. 5. 4 : 52. 11, Kath. XIII. 6 : 187. 17 ; तथैवैषां वाचं करोति Maitr. S. I. c. 13, स्तरीकरोति Kath. I. c. 20.

तत्परूप XXVI. 33 : 319. 5 : खट्वा सदृशम् ।

ताण्डिनामयन XXIII. 19 : 183. 1.

तानूनपात्नी (sc. ऋक्) X. 11 : 10. 11 ; 11. 1, viz. T.S. IV. 1. . b.

तापक्षित (sc. अग्निः) IX. 12 : 283. 11.

तास्र XXVI. 5 : 278. 9.

तार्थ XI. 11 : 79. 11, 14 ; XII. 9 : 98. 13 ; 99. 10, 11 ; XIII. 41 : 148. 15 ; XIII. 42 ; 149. 14 ; XV. 28 : 232. 9 ; XV. 29 : 234. 8 ; XXII. 15 : 138. 4 ; XXV. 34 : 270. 4 : तार्थम् ।

आज्येन दत्तं वासः कौशेयं च ।

तिलकवन्त XV. 37 : 242. 3 ; XVIII. 1 : 343. 6.

तिलधन्विन् XVI. 20 : 267. 4 ; XVI. 22 : 268. 5.

तौत्रता XVIII. 30 : 379. 10, 14.

तौत्रसुत् XVIII. 41 : 393. 6.

तौत्रसोम XVI. 31 : 277. 18 ; XVIII. 29 : 379. 2.

तूपर XI. 1 : 63. 5 : यूपं तूपरम् । समच्छेदायम् Viv. ; चषास्त्रस्थानरहितम् Kes. तूष्णींस्तोम XVI. 7 : 254. 2 ; XVI. 8 : 255. 6 ; XXVI. 14 : 292. 5, 10.

तूष्णीमग्निचोत्र XXIV. 17 : 201. 5.

दणवर्त VI. 27 : 189. 17, see अन्तर्वर्त ।

दणोदक dvandva VI. 9 : 165. 14 : दणोदकाय । दणार्थमनङ्गोः । उदकार्यं वा सर्वेषाम् ।

दत्तीयमाधानम् III. 3 : 71. 12 (thus to be read), 17.

दत्तीयवेला VII. 18 : 230. 14 ; VIII. 9 : 246. 1 : वेलाशब्दः प्रमाणवचनः ।

दत्तीयाधेय XXIV. 19 : 204. 2.

दप् c. सु-सम् caus. I. 14 : 21. 15 (सुसंतर्ययति) ; I. 18 : 27. 4 (सुसंदप्सम्).

दप XXV. 34 : 270. 5.

त्रिकिणिन् XXIV. 13 : 197. 8 : त्रयः किणा यस्य स त्रिकिणी । किणा आघातादिका देहगतानि चिह्नानि । अत्रत्यत्रिकिणशब्दस्य मङ्गयुधसङ्ग्रहार्थ-स्फोटनआघातभारादिवहनैरुत्पन्नाः किणाः विवक्षिताः । एतादृशकिणत्रयमध्ये एकेनापि किणेन युक्तं न याजयेदित्यर्थः Venk. ; व्याकिण आस्फोटनकिणः प्रेवेयकिणः काण्डप्रष्ठमङ्गहस्तिपकाश्चित्रिण (चित्रेय var.) इत्यन्ये Viv.

चिगध XIII. 37 : 145. 13 ; XXVI. 6 : 280. 5 : चक्रस्थानयोरचे काष्ठ-मच्छित्य तिर्यक्काष्ठ एवं तथा प्रपञ्चे प्रवृत्तश्च तत्तिगधम् । चिच्छदिर्वा द्वयोः पक्षयोर्द्धे उपर्येकम् ।

- त्रिच्छदिव् XXVI. 6 : 280. 6.
 त्रिवलि XXI. 7 : 91. 9.
 त्रिवलीक XXVI. 6 : 280. 5.
 त्रिवेदस् XVII. 20 : 300. 11 ; XVIII. 32 : 382. 11 ; XVIII. 33 :
 382. 15 : 'knowing the three vedas : being at the same
 time hotr, adhvaryu and chandoga.'
 त्रिशुक्र XVIII. 1 : 343. 4, 6.
 त्रिवेणि XI. 3 : 67. 13, 15 ; XXII. 14 : 137. 1.
 त्रिषयुक्त XII. 4 ; 90. 4 ; XXVI. 3 : 274. 10.
 त्रिस्ताव XXVI. 10 : 285. 9 ; XXX. 21 : 414. 13. cp. द्विस्ताव ।
 त्रैत XXIV. 39 : 225. 8 (cp. T.S. II. 1. 1. 6) : BR : 'dreizahl,'
 but cp. the expl. of the Karmānta itself.
 त्रैधातवीय (०या, viz. इष्टिः, ०यम् sc. इविः) XII. 20 : 118. 6 ; XIII.
 41 : 148. 12 ; XV. 38 : 244. 6 ; XVIII. 5 : 347. 13 ; XVIII.
 6 : 348. 18 ; XXVI. 2 : 274. 4 ; XXVI. 3 : 275. 9.
 त्रैविध्यगत XXI. 11 : 88. 18 ; XXV. 5 : 233. 8 : त्रिविधभावस्यैविध्यं
 विद्वत्तेष्वित्यर्थः i.e. probably विद्वत्तेष्वग्निषु ।
 त्रनीक XXVI. 16 : 296. 4.
 त्वरार्थं XXVIII. 3 : 349. 3.
 त्वाल्लिखित IX. 17 : 292. 3 ; X. 32 : 30. 1 ; XXX. 6 : 398. 8 : an
 istakā : तिलो रेखा उपरिक्ता ।
 त्वदय XXVI. 16 : 295. 9.
 त्वुडि X. 5 : 5. 14, 15 : तिस्र उडयो यस्या उखायाः सा त्वुडिः उत् पूर्वादातोः ।
 उपसर्गे घोः किरिति (Pān. III. 3. 92) । कि (or कं) प्रत्ययः । इयङ्का-
 देभ्यश्चान्दसः Ms. and partly Viv.
 त्वपसक्त XXV. 27 : 254. 5, 6 ; 260. 1 : 261. 4.
 लक्ष्मिचन XX. 16 : 33. 12, 14.
 लक्षिमन्तु XXVI. 8 : 282. 6 (cp. XVIII. 39 : 389. 11 sqq.) :
 name of an ekāha.

द ।

- दण्डशवीर्य XVII. 18 : 298. 8, r. probably दण्डशवीर्य ।
 दक्ष adj. XXI. 24 : 112. 13, see crit. note.
 दक्षिणापथ XXI. 21 : 108. 4.
 दक्षिणावन्तु X. 25 : 24. 8 ; XVI. 1 : 245. 2 ; XVII. 27 : 306. 6, 7 :
 दक्षिणावन्ता सकादिन आदीनेन वा (in oppos. to सक्त).

दक्षिणोत्तरिन् III. 28 : 100. 13; III. 31 : 106. 5 : दक्षिणं पादं सवस्यो-
परि कृत्वा । VI. 19 : 178. 8; VI. 21 : 180. 15 : सव्यं पाणिमुत्तानं
कृत्वा तस्योपरि दक्षिणं बाहुं न्यक्षं च प्रागायतमञ्जलिं कुर्वन्ति Keś.

दण्डोपानहम् dvandva XXVI. 32 : 318. 11.

दधिग्रह XIV. 22 : 190. 11 : उक्तो दधिग्रहः (T.S. III. 5. 8) see Baudh.
VII. 4 : 204. 9 sqq.

दधिघर्म XIV. 9 : 166. 11 : उक्तो दधिघर्मः (T.S. III. 2. 6. b) see
Baudh. VIII. 3 : 237. 5.

दन्तधावन XVII. 39 : 317. 1 : 'a piece of wood used for cleaning
the teeth' (?).

दधमित्र XXVI. 32 : 319. 1 : शमुलकानामु ह दधमित्राः कम्बला भवन्ति ।
शमुलकानामूर्णाभिरौषधिमित्राः सीताः (r. प्रोताः) कम्बला भवन्ति । श्यामवर्णा
दधकाणामूर्णाभिः कृताः कम्बला इत्यन्ये । शमुलशब्दार्थ एषो ऽजिनशब्दार्थः ।

दर्भण subst. VI. 25 : 186. 11; VI. 27 : 190. 3 : दर्भणम् सूचिम् ।

दर्भनाडी VI. 12 : 169. 3, 4; XII. 9 : 97. 12, 15 : दर्भमूलम् ।

दर्व XV. 19 : 224. 11.

दर्विहोमाकारम् adv. X. 53 : 55. 16 : सर्वान्दर्विहोमधर्मान्कृत्वा ।

दशपेय XII. 18 : 115. 4; XXVI. 3 : 274. 14; 275. 4.

दशमास्य XVI. 16 : 262. 12.

दशहविस् (sc. इष्टिः) XV. 17 : 221. 10; XXVIII. 1 : 343. 14.

दशात्मक XXVII. 10 : 335. 7 sqq.; XXIX. 13 : 388. 9.

दा c. उत्-प्र VI. 30 : 194. 12, absol. to उत्प्रयच्छति ।

दाक्षायण्यञ्च XVII. 51 : 331. 7; XXI. 1 : 69. 11; XXIII. 17 : 177.
7; XXIV. 4 : 188. 1; XXVI. 22 : 303. 11, a kāmya
darśapūrnamāsa.

दारव्यतिक्रम XXVIII. 1 : 344. 12; XXVIII. 2 : 347. 13.

दारुणसंयुत IX. 6 : 273. 14 : दारुणसंयुतानि पिष्टानि संयुत्य । खरसंवर्तितानि
पिष्टानि संयुत्य the Vivaraṇa; it is more probable that दारुणसं-
is equivalent to सुसंयुतानि, cp. gaṇa kāsthādi on Pāṇ. VIII.
1. 67.

दार्ढ्येच XXII. 5 : 124. 10; XXII. 6 : 126. 6; XXII. 13 : 135. 11 :
दार्ढ्येन युक्ती एचसस्य विकारो दार्ढ्येचः खादिरादिः; we expect rather
दार्ढ्येच or दार्ढ्येच्य ।

दार्वाचित XV. 14 : 218. 5; XV. 19 : 223. 18; XVIII. 40 : 391.
2, 6.

दाशतय XXIV. 13 : 198. 2, see R̥S. IV. 18. 13; XXV. 4 : 232.
8, see R̥S. X. 47. 6.

- दिक्षतीकाश VI. 1 : 156. 11 ; XV. 1 : 204. 11 ; XXV. 5 : 233. 6 :
 दिक्षु कृतातीकाश द्वार स्वातीकाश यस्याः सा दिक्षतीकाश ।
 दिव् X. 9 : 8. 8 : दीव्यन्त ऋषभम् । अक्षश्रीडनेन पराजितादृषभं गृह्णन्ति Ms. ;
 देविला जिला गृह्णन्ति Viv.
 दिश् c. उप-अति XVIII. 34 : 383. 10.
 दिशाप्रतीच्या XXIV. 37 : 223. 16.
 दीक्षितव्रतिन् XXVI. 3 : 274. 14.
 दीक्षितावकीर्ण XVIII. 24 : 372. 11.
 दीर्घमक्ष VII. 15 : 224. 13 ; VIII. 4 : 239. 17 ; VIII. 12 : 250. 13 ;
 XXI. 20 : 106. 2 ; XXV. 20 : 252. 7 ; XXV. 22 : 254. 3.
 दीर्घसोम VI. 28 : 192. 9 : दीर्घसोमे द्विरावादी उक्त्यादौ वा ।
 दुरवगत XVIII. 12. 357. 1.
 दुरा XVIII. 37 : 386. 10 ; XVIII. 38 : 388. 7, name of an ekāha.
 दुर्गा (sc. आङ्गतिः) XXVIII. 10 : 360. 9.
 दुर्णा XVIII. 38 : 388. 8 ; 389. 1, name of an ekāha.
 दुर्भग XXVI. 1 : 271. 13, as expl. of परिदृष्टि ।
 दूर्वाग्रान्धि XXI. 24 : 112. 12.
 दूर्वेष्टका X. 32 : 29. 19 ; XXII. 5 : 124. 7.
 दृह् c. वि XVIII. 13 : 357. 14.
 देवताभ्यावर्तिन् XXIV. 6 : 189. 12, 13 : देवतार्थमावर्तते देवताभ्यावर्ति Viv.,
 see also Venk. as cited s.v. सर्वष्ट ।
 देवपुर् XV. 19 : 224. 2 : a kind of shed (?)
 दैक्ष XXV. 7 : 235. 9, 11.
 दोह (sc. सुतस्य, शस्तस्य) XIV. 9 : 168. 7 sqq., 169. 1.
 द्युतिरानन्थ XXVIII. 4 : 352. 8.
 द्रशानुसन्तणीय XIV. 4 : 158. 17, viz. T.S. III. 1. 8. d ; XIV. 5 :
 160. 12, viz. T.S. III. 1. 8. d and III. 1. 10. c-e ; XXV.
 18 : 249. 7.
 द्रु c. अन्नु II. 21 : 68. 1, 3, 4 ; XXI. 8 : 84. 7.
 c. सम्-अन्नु XIV. 16 : 181. 1, 17 ; XX. 6 : 16. 10.
 द्रोणचित् XVII. 29 : 308. 3, 5 ; XVII. 30 : 309. 7, 10 ; XXX. 17 :
 409. 13 ; XXX. 18 : 411. 5 ; XXX. 21 : 414. 3.
 द्वादशप्रूप XXVI. 8 : 282. 14, cp. अष्टाप्रूप ।
 द्वादशीद्याम adj. X. 12 : 12. 1.
 द्वावाङ्ग VI. 25 : 186. 11, 14 ; VI. 27 : 190. 3, 6 and often :
 द्वारस्थूणा ।
 द्विष्टुर XXIV. 5 : 189. 8.

- द्विदेवत्यानां चर्या XIV. 10 : 171. 6 (T.S. III. 2. 10. *n-p*), see Baudh.
 VII. 12 : 218. 18 ; 219. 13 ; 220. 4.
 द्विनाराशुच XXV. 22 : 254. 1.
 द्विपयस्य XXVI. 1 : 271. 3 and elsewhere.
 द्विप्रवर II. 3 : 36. 9 : एकस्मिन् गोत्रे उत्पन्नो ऽपरस्मिन् गोत्रे दत्तः Venk.
 द्वित्रक्षीदन XXIV. 15 : 199. 10.
 द्वियोग XV. 24 : 228. 13 ; XVIII. 20 : 366. 10 ; 367. 7.
 द्विरायास II. 9 : 48. 8, 9 : 'taking twice.'
 द्वित्रयेणि XI. 3 : 67. 12, 15 ; XXII. 14 : 137. 1.
 द्विस्त्राव XXVI. 10 : 285. 4, cp. चिस्त्राव ।
 द्विःस्त्राच्चाकारस् absol. XXIII. 7 : 159. 3.
 द्युधि VII. 8 : 213. 12 : द्विकोणस् ।

ध ।

- धनुर्धि XVIII. 24 : 372. 1.
 धनुर्वष्टि XI. 2 : 65. 4 (see crit. note) ; XXII. 13 : 136. 5.
 धर्म XXIV. 2 : 185. 19 : तेषां पञ्चानां प्रथमं धर्माः । औषधस्यावहननादयः ।
 पयसो दोहनादयः । पशोरुपाकरणादयः । सोमस्य क्रयाभिपवादयः । आज्यस्य
 विलापनोत्पन्नादयः ।
 धा c. अनु-नि XXIII. 17 : 177. 11 ; caus. XXII. 3 : 121. 10.
 c. वि-उप-नि XXV. 6 : 234. 1 : समीपे स्थापयित्वा ।
 c. सम्-नि pass. X. 31 : 29. 2 : संनिधौधेरन् लग्ना भवेयुः ।
 c. प्रति pass. X. 12 : 11. 12 : अपरपक्षः प्रतिधौयते । दधातोर्धारणार्थस्य
 धार्यते दौक्षणीया । अपरपक्षमुदस्यतीत्यर्थः । This is probably *not* the
 meaning.
 c. अभि-वि XIV. 15 : 179. 7 : ब्राह्मणाभिविहिताः ब्राह्मणोक्ताः ; XXIV.
 16 : 200. 14 : तमभिविद्धीत । तमवकाशम् । अवकाशमभिलक्ष्य अवकाशं
 प्रतीक्ष्य, etc. Venk. ; XXIV. 21 : 205. 5 (but see the crit.
 note) ; XXIV. 38 : 225. 2 ; XXVI. 2 : 274. 3 ; XXVI.
 22 : 302. 5 ; XXVI. 33 : 321. 3.
 c. सम् IX. 9 : 277. 13 : संधाय । पादौ समस्य वद्धा ।
 c. अनु-सम् IV. 2 : 110. 14 : एकस्मादा लेखयानुसंधेदि । अविच्छिन्नां कुरु
 होढस्यानादारभ्य तस्यानु लेखामविच्छिन्नायां कुरु यावदसौ तिष्ठतीति ।
 धातुशः XX. 11 : 25. 10.
 धासन् X. 59 : 61. 7 ; XI. 13 : 82. 8 ; XII. 16 : 111. 2 ; XII. 18 :

114. 15; XV. 18 : 223. 10; XV. 36 : 241. 11; XVII. 2 : 284. 13; XVIII. 22 : 369. 8 : से धामन् । स्वस्थाने ।
 धाव् c. अभि caus. XV. 5 : 209. 6; XV. 6 : 210. 2; XV. 24 : 228. 8.
 c. अति-धा XVI. 3 : 248. 7.
 c. सस्-प्र VI. 2 : 157. 16; VI. 3 : 159. 1 : संप्रधाव्य शोधयित्वा ।
 धू c. उत् IX. 18 : 293. 16, see crit. note.
 धूनन् XX. 3 : 10. 7.
 धेनुकरण XXV. 30 : 264. 6.
 धीरेयशस्या XX. 26 : 57. 11.
 ध्रुवगोप II. 3 : 37. 2; XVII. 18 : 298. 4; XVII. 19 : 299. 2 :
 ध्रुवस्य रक्षित्वा ।
 ध्रुववन्त XVII. 2 : 284. 17 and elsewhere : ध्रुववद्विचरित्वा । ध्रुववत्संहृष्टै-
 चरित्वा ।
 ध्रुवस्य चर्या XIV. 9 : 169. 3 : उक्ता ध्रुवस्य चर्या (T.S. III. 7 : 8. n-s) see
 Baudh. VIII. 14 : 254. 18; VIII. 15 : 255. 16. sqq.
 ध्वस् c. प्र caus. med. (obj. हस्तौ) IV. 11 : 126. 18; 127. 1, 5;
 XIV. 13 : 176. 1.
 ध्वाङ्गावद्वष्ट XIV. 9 : 167. 8.
 ध्वान XX. 15 : 32. 12.

न ।

- नक्षत्रपथ X. 46 : 45. 8.
 नक्षत्रप्रयोग V. 1 : 128. 2.
 नक्षत्रसत्त XXVIII. 4 : 352. 7.
 नक्षत्रेष्टि XXVIII. 3 : 348. 6.
 नखकृत् XV. 13 : 218. 4; XV. 16 : 220. 6.
 नखनिभिन्न XXVI. 6 : 279. 5.
 नभ्यस्य VI. 25 : 185. 13 : नभ्यस्थयोः । नभ्येन स्थितयोः । नभ्यस् अतो यस्मिन्
 फलके प्रोतः । मध्यमम् ।
 नम् c. अव caus. IX. 3 : 267. 18 : अवनाम्य मुखानि । अन्यतो मुखानि कृत्वा ।
 नलद् XXIV. 14 : 199. 2 : नलदसजः अवकासज इत्यर्थः । नलदो मासेत्यन्य ।
 नृतानामेव तदुच्यते ।
 नष्टारणीक III. 3 : 72. 1; XX. 19 : 42. 7; XXIV. 19 : 204. 4.
 नाकसद् X. 45 : 43. 3; XXX. 5 : 398. 1; XXX. 7 : 400. 1.
 नागदन्त XXII. 19 : 143. 16.
 नानाशृङ्गिन् XII. 15 : 109. 3, 9.

नानाप्रथन XXVII. 3 : 325. 7.

नानावर्चिस् XII. 2 : 86. 16 ; XIII. 1 : 119. 13.

नानादृश्य (Var. चट्चौय) II. 7 : 44. 7 ; II. 18 : 63 : 16 ; X. 12 : 12. 4 ; X. 14 : 14. 4 ; X. 50 : 51. 14 ; X. 52 : 55. 2, 3 ; XII. 9 : 98. 13 ; XVII. 31 : 309. 13 ; XVII. 8 : 350. 4.

नानाशास XI. 4 : 69. 2, 3 : नानाशासाः । नानास्वधितयः ।

नानास्व XI. 4 : 69. 2.

नाराशप्स pravare : 465. 11.

नाराशप्सो (sc. षट्क्) X. 11 : 10, 11 ; II. 1 : T.S. IV. 1. 8. c.

नारिष्ट (sc. चोम dual) XXIV. 29 : 214. 17, cp. Āp. II. 20. 6.

निकीत in स्वयमादृष्टानिकीत X. 27 : 26. 5 ; XXV. 30 : 263. 12 ;
हिरण्येष्टकामण्डलेष्टका रेतःसिगिति (cp. X. 31 : 29. 9-14) Viv. ;
स्वयमादृष्टाहिरण्यपुष्पार्थचक्षुःश्रीचम्राणसुखास्त्रसप्तच्छिद्रस्य सदृशस्वयंसंपन्नसप्त-
च्छिद्रवति Ms.

निक्ष c. उप II. 9 : 49. 1 (also grhs. I. 1 : अथ यच्छूलेषूपनिक्ष गयानि
यपयन्ति स शूलग्रवः). The author of the Vivaraṇa, who seems
to read उपनौक्ष (as do also some of the MSS. of the grhs.)
explains : उपनिक्ष निवेश्य । निवेशनार्थं ईक्षतिर्द्रष्टव्यः । अनेकार्था धातव
इति ; Āp. VII. 22. 9 has प्रणीक्ष ।

निग्राभ VII. 6 : 208. 4 sqq.

निग्राभ VII. 5 : 205. 7 : निग्राभ्यासु (अभु) निग्राभवतीषु ।

निग्राभ्यासु वाचनम् XIV. 4 : 158. 5 : उक्तं निग्राभ्यासु वाचनम् (T.S. III. 1.
8. a) see Baudh. VII. 5 : 205. 7.

निग्र I. 18 : 27. 6 ; I. 20 : 30. 15 ; V. 15 : 149. 4 ; cp. अवग्र ।

नित्यवत् V. 10 : 142. 8 : नित्यवत्तायै जीववत्तायाः । अन्ये आत्मार्थ एव वत्तो
यस्याः सा नित्यवत्तेति ।

निदान XVIII. 30 : 379. 8 ; XVIII. 45 : 400. 2 ; XVIII. 47 : 405.
1, 3 ; XIX. 6 : 425. 5 ; XXVI. 29 : 312. 5.

निपत् subst. VI. 3 : 163. 9 : निपतः काले । निपतनं निपत् संपदादिपाठात्
भावे क्षिपि (Pāp. III. 2. 61) शयनस्य काल इत्यर्थः ।

नियतपान XX. 16 : 35. 13 see crit. note.

निरमण XV. 1 : 205. 1 ; XV. 7 : 212. 4, cp. Śatap. Brāhm. XIII.
4. 2. 5.

निरयवन्त XIX. 10 : 432. 7, designation of the iṣṭakās laid down
with Taitt. Ār. I. 8. 5-6 (१४-१७).

निर्णाम XXX. 10 : 464. 6, 7 : 'the bending (of a wing).'

निर्जय adj. XII. 12 : 103. 12 ; XII. 16 : 110. 6 : निर्जयेन जेतयेन ।

- निर्देश fem. XXIII. 1 : 149. 5 : 'a woman, for which the ten days of aśauca are passed' : अशुध्यदिवसेषु अतिक्रान्तेषु ।
- निर्देश XXIV. 1 : 185. 17 ; as an example the Vivaraṇa cites : अग्नये त्वाग्नीषोमाभ्याम् (T.S. I. 1. 8. f) ; शुश्वधं दैव्याय कर्मणे देव-यज्यायै (T.S. I. 1. 3. a).
- निर्वाध (एकविंशतिनिर्वाध) X. 12 : 12. 4 : एकविंशतिपुलकम् ।
- निर्मन्था adj. XX. 17 : 37. 13 and elsewhere.
- निर्हार (var. निर्ह्रास) XXX. 2 : 392. 1.
- निवेष्टा XII. 8 : 97. 10 ; XXVI. 2 : 272. 9 : निवेष्टाः स्वावराः ।
- निष्क XI. 1 : 63. 7 ; XII. 2 : 87. 5, 7 ; XV. 2 : 205. 8 ; XV. 4 : 208. 4, XV. 15 : 219. 14 ; XV. 38 : 243. 14 ; XVIII. 38 : 388. 9 ; XXIII. 18 : 180. 1 : निष्कान् । अर्धचन्द्राकृतीनाभरण-विशेषान् ।
- निष्करज्जु XI. 6 : 72. 5 ; 73. 7 ; XII. 7 : 95. 4, 16 : निष्कसहिता रज्जुः ।
- निष्कास V. 9. 9 : 140. 10 ; VIII. 21 : 262. 7 ; XXV. 2 : 230. 1.
- निष्पुत्रीष XXVI. 5 : 276. 8 : निर्गतपुत्रीषः । शुद्ध्युपलक्षणार्थमेतत् ।
- निष्पन्दनवन् IX. 5 : 271. 18 : निष्पन्दनवन्तम् । उदकनिर्गमनसर्गवन्तम् । XIV. 26 : 198. 12 : परिष्पन्दं निष्पन्दनवन्तं कृत्वा तदेनं निनयन्ति । परि-ष्वाकारं कृत्वा मध्ये खनितां परि[तः] सर्वतः प्रणव(r. प्रवण ?)सर्गवन्तं कृत्वा मध्ये निनयति (thus, singular, the Viv.) ।
- निह्नन XX. 28 : 62. 17 ; XXI. 14 : 95. 11, nom. act. to निहन्ति ।
- नौ c. उप-अति XVII. 14 : 295. 11.
- c. वि-अव XI. 12 : 81. 10 ; XI. 13 : 83. 11 ; XXV. 20 : 252. 1 ; XXVI. 14 : 291. 14.
- c. अति-आ XXVI. 24 : 306. 2.
- c. उत्-आ IV. 6 : 118. 7 ; XXII. 8 : 127. 14 ; XXII. 20 : 144. 10 ; XXIII. 9 : 163. 3, 4 ; XXVI. 32 : 316. 12.
- c. वि-उत् XII. 20 : 92. 14 (obj. दिशः).
- c. अनु-नि XXIII. 3 : 152. 2.
- c. उप-नि II. 9 : 48. 2.
- c. वि VIII. 1 : 234. 13 : तदेव सद्विनयन्ति । पूर्वमेव सन्तं विद्वत्य नयन्ति । desid. act. XVIII. 45 : 401. 2.
- नौत part. to न्येति XVIII. 30 : 379. 13 ; XVIII. 41 : 393. 7 ; see also उभयनौत and the next word.
- नौतदक्षिण XXIV. 13 : 197. 7 : न नौतदक्षिणं याजयेत् । दक्षिणानयनानन्तरं यस्य कस्य चिदक्षिणोऽनुपपत्तौ सत्यां तस्यार्लिज्यं न कुर्यादित्यर्थः Venk. ;

दक्षिणादानोत्तरकालम् Viv.; but नीत probably is part. not to नयति but to न्येति; cp. the foregoing word.

नीतमिय XIV. 29 : 202. 6; the word is explained by the Sūtra-kāra himself, see the following passage.

नु c. प्र XIV. 10 : 170. 9 : प्रणीति । यदा होता प्रणवं करोति ।

बुद् c उप-ञ्चा XII. 18 : 114. 2 : वारयन्ति ।

नेदीयस् II. 19 : 66. 10 : श्रुते नेदीयसि वा । उदक एव श्रुतप्राये ।

नेष्टाविद्ध XVII. 44 : 325. 7, here and equally in gr̥hs. I. 3, corrupt; the mantra was originally : निष्ट आविद्धं हन्तामि, cp.

Drāhy. XII. 1. 19 with the comm. of Dhanvin.

नैमार्जन XVIII. 2 : 344. 4.

नैष्टायन XVII. 45 : 326. 8 sqq; XXV. 24 : 256. 18.

नैष्टा XVIII. 49 : 407. 11, 13.

नौमण्ड XVIII. 46 : 402. 9. 'ship-board' (?)

न्यह्न XXX. 1 : 390. 1, 2, 11, 12.

न्यूह्न XXIII. 10 : 165. 3.

प ।

पक्षस् XI. 7 : 75. 8; XVIII. 10 : 554. 5; XVIII. 17 : 363. 3;

XVIII. 24 : 372. 2; XXV. 34 : 270. 1 : रथस्य पक्षौ ।

रथचक्रे ।—XXVI. 16 : 296. 4; XXVI. 17 : 296. 7 'half.'

पक्षोपप्लव X. 24 : 22. 11, 13, 15 : पक्षोपप्लवे : पक्षान्ते; probably the correct reading is पक्षोपप्लव, cp. उपप्लव supra and प्लव, असंप्लव in PW.

पचन IX. 3 : 268. 22; 269. 5, 7; X. 6 : 6. 5, 11, 15; XXII. 2 : 119. 5 : पचनं करौषादि Viv.; पच्यते ऽनेनेति पचनं करौषकाद्यादि Ms.; 'fuel.'

पक्षचिन्तक XXII. 4 : 122. 1, 3.

पक्षचोड X. 45 : 43. 5; XXX. 5 : 398. 1; XXX. 7 : 400. 1 : a kind of iṣṭakā.

पक्षतय XXIV. 1 : 185. 1 : पक्षतयेन पक्षावयवा ऋस्य वक्ष्यमाणस्य समुदायस्य पक्षतयः Viv.; पक्षावयवा यस्य स पक्षतयस्तेन पक्षतयेन पक्षावयवयुक्तेन समुदायेन पक्षभिः साधनैरिति यावत् Venk.

पक्षदशसामिधेनीक XX. 18 : 39. 4; XX. 22 : 49. 3; XXIII. 1 : 147. 2; XXVI. 4 : 275. 11.

पक्षविल (viz. चरुः) XXIV. 27 : 213. 1, 3.

पञ्चवलि XXI. 7 : 81. 10.

पञ्चशरदीय XVIII. 11 : 354. 11 ; XXIV. 10 : 193. 13, name of an ekāha.

पञ्चद्विस् (viz. इष्टिः) XXVI. 26 : 308. 6.

पञ्चावन्तिन् XX. 5 : 15. 13 ; XX. 7 : 17. 11 ; XX. 13 : 29. 8 ; XX. 29 : 65. 2, 3.

पश्चिक XXVI. 22 : 303. 6.

पश्चेध्नीय XII. 4 : 88. 17 ; XXII. 16 : 140. 16.

पद् c. उत् caus. XXVIII. 7 : 355. 12.

पड्बोश XV. 15 : 220. 5 ; XV. 38 : 244. 1.

पत् c. अभि caus. VI. 2 : 158. 11 ; XXI. 8 : 83. 5 : अथैन^{१७} सये पाणावभिपात्य । एनं यजमानमात्मनः सये पाणावभिपात्य सयं पाणिं ग्राहयित्वा Viv. ; आधारत्वेन ग्राहयित्वेत्यर्थः Keś. ; cp. Śatap. Brāhm. V. 3. 3. 11 : अथैनं दक्षिणे बाह्यावभिपात्य ।

पतंग XXVI. 11 : 288. 9 : एषत् उ पतंगः । प्रपतः शुक्लपक्षयोः पतंग आसीनस्य न शुक्लत्वम् । उशब्दो निपातः । एक इत्यर्थः ।

पतन्तक XXVI. 3 : 275. 7 : a modification of the rājasūya.

पत्तनाडो X. 47 : 47. 11 ; XIX. 2 : 417. 12 : पक्षिपक्ष्वक्षुपिरेषु ।

पत्नीयजुस् XIV. 22 : 190. 10 : उक्तानि पत्नीयजूष्पि (TS. III. 5. 6), see Baudh. VI. 5 : 160. 19 ; VI. 3 : 159. 5 sqq. ; I. 20 : 31. 10 ; VII. 3 : 203. 1 ; VII. 3 : 203. 10 ; VIII. 14 : 255. 5.

पत्नीशक्त VI. 1 : 156. 13 etc., always as a neuter ; once fem. : XXIX. 11 : 385. 8.

पत्नीसंयोजक adj. XX. 10 : 23. 9.

पद् c. सम् caus. XVII. 31 : 311. 1 : संपादयति । षडूकरोति शष्पादीन्वपि प्रक्षिप्य ।

पदाक्षण्या XIX. 1 : 415. 5. 7.

पदाश्रय VI. 13 : 170. 10 ; X. 2. 20 : पदस्थानम् ।

पदरण adj. VI. 10 : 166. 12 ; VI. 12 : 169. 9 ; VI. 13 : 170. 4 : स्थाली पदरणी । पदपांसुधारणी ।

पद् XVIII. 43 : 395. 9 ; XXV. 33 : 320. 3 : a certain very high number, r. perhaps बद् ?

पयःप्रोक्ष X. 27 : 26. 1. 8 ; XXII. 6 : 125. 8 : पयःप्रोक्षं चाज्यप्रोक्षं च । पयश्चाज्यं च प्रोक्षणार्थम् ।

पयोहोत्र XXIV. 30 : 216. 3.

परक्षेत्र II. 3 : 36. 9 : आरजातः Viv. ; परक्षेत्रे आरेणोत्पन्नः Venk. ; probably the reading of Tr. पा० is preferable.

परिक्रथ XVII. 29 : 308. 3, 5, 9, 13.

परिकेय XVIII. 1 : 343. 5.

परिक्री XVIII. 23 : 370. 13; XXIII. 18 : 179. 8; XXVI. 32 : 318. 4, 7 : a var. of the sadyaskri.

परिखान्तिक्रान्त II. 3 : 36. 7; XXIV. 13 : 197. 8 : परिखा मर्यादा ।

अतिक्रान्तमर्यादाः । अन्ये समुद्रयायिन इति Viv.; समुद्रयायी Venk.

परिगृह्यवन्त् X. 51 : 54. 1 : परिगृह्यशब्दवन्तौ (TS. IV. 6. 3. f, g).

परिघर्ष IX. 5 : 271. 11; IX. 12 : 282. 9; IX. 13 : 284. 3; XVIII. 24 : 371. 10 : घर्षस्य परितो वर्तमानं महावौरादि घर्षार्थम् ।

परिचाय्य XVII. 29 : 308. 9, 12; XXX. 18 : 411. 6, 7 : a manner of building the 'agni.'

परिधान XIV. 4 : 156. 13 : उक्तमौदुम्बराणां महापरिधीनां परिधानम् ।
युनज्मि ते इत्यादि (TS. III. 1. 6. c, b) see Baudh. VII. 1 : 200. 17.

परिनक्षत्रम् adv. XX. 1 : 3. 2 : परिगतनक्षत्रमतिरोहितनक्षत्रावस्थायाम् ।

परिप्लव adj. VI. 6 : 163. 8 : तस्मैवे यजुषी परिप्लवे आवर्तते निमित्तसंनिधाने
(=संनिपाते Keś.) : 'returning.'

परिप्लु VII. 7 : 211. 18; VII. 8 : 212. 12; VII. 16 : 228. 4; VIII. 2 : 235. 14; VIII. 7 : 242. 15; XVIII. 36 : 385. 15 :
द्रोणकक्षये परिप्लु पात्रं प्रास्य परिप्लवमानं तस्मिंस्त्रिष्टुतौति सोमग्रहणार्थं दारुमयं
पात्रं; Āp. : परिप्लवा ।

परिभोजनीय I. 2 : 3. 10 : सर्वत्रोपभोगार्हाणि Sāy.

परिषृष्ट XXVII. 5 : 329. 6.

परिलेपन XX. 16 : 36. 13.

परिवहण XXI. 12 : 91. 7.

परिवाद XVIII. 34 : 384. 11.

परिवित्त, परिविन्न, परिविविदान XXVII. 5 : 329. 4, 5.

परिश्रायन XX. 6 : 16. 13; XXI. 13 : 93. 14; nom. act. to
परिश्राययति; the meaning here and dhś. I. 14. 7 is not
'vollständiges Untertauchen' (thus the Petersb. Dict.) but
'keeping, preserving.'

परिश्रयण V. 11 : 143. 19; V. 12 : 146. 5; V. 15 : 150. 12; VIII. 9 : 245. 9; VIII. 20 : 262. 4; XV. 22 : 226. 4; XV. 30 : 235. 5 : परिश्रयते जनेति परिश्रयणं वस्त्रकटकलिङ्गादि ।

परिषवण XX. 2 : 7. 12, nom. act. to परिषौति : कृशादि (r. कृशादि ?)-
स्तम्बस्याश्वपञ्चादिना परिषवः ।

परिषेवण XVIII. 24 : 371. 15.

परिष्कन्दस् absol. XVIII. 24 : 372. 6.

परिच्यन्दस् absol. XIV. 26 : 198. 12 : see under निच्यन्दनवन् ।

परिष्वङ्गपरस IV. 1 : 108. 9 : पराकाष्ठापरिष्वङ्गः Viv. ; एकहस्तः परिष्वङ्गः
Keś.

परिखजिन् XVIII. 1 : 343. 3, 4.

परिहारस् XXIV. 38 : 225. 5 : परिहारस्वरित्यस्या चर्भसंवत्सरं (त्यस्यार्थं
सं० another copy) सूत्रापरस्मिन् प्रसूयते । अथ आहरेकस्मिन् पुमाने-
कस्मिन् स्त्रीवत्सो यस्याः सेति ।

परिहोम XX. 19 : 42. 1 ; XXI. 15 : 98. 8 ; XXI. 25 : 115. 4 ;
XXII. 12 : 134. 12 : the offering on both sides (i.e. before
and after).

परीज्या XXI. 23 : 111. 13 ; XXV. 22 : 254. 5.

परीन्व II. 14 : 56. 4 ; V. 1 : 129. 10 : परीन्वेन सर्वतो ऽग्निना ।

परोक्षोपस्थान XXIV. 30 : 216. 6.

पर्जन्य XXIV. 25 : 210. 14.

पर्णसेव V. 11 : 143. 19 ; V. 15 : 149. 7 ; 150. 12 ; XIV. 13 : 176.
9, 12 : पलाशदन्तः ।

पर्यवलोपस् absol. VI. 20 : 179. 1 : एकदेशमेकदेशं गृहीत्वा ।

पर्यवेतरादि adj. XVIII. 44 : 397. 7.

पर्याज्य XXI. 13 : 93. 7 : परिगतं याज्यं यागं वा प्रधानं यागसंबन्धम् । stands
for परिधाज्य, cp. the next word.

पर्याण subst. neuter XXI. 10 : 87. 3, stands for परिधाण, cp.
अपर्याण ।

पर्यारिन् XV. 7 : 211. 14 : 'going round' (according to the course
of the sun, in opposition to अक्षया).

पर्यारिन् XXIV. 38 : 225. 5, cp. TS. II. 1. 4. 7.

पर्युपस्कारस् absol. X. 53 : 55. 16.

पर्युपोषण XIV. 13 : 175. 12 : उक्तं पर्युपोषणम् (TS. III. 7. 8. b) see
Baudh. IV. 11 : 126. 14.—XX. 31 : 87. 18.

पल्व XVIII. 43 : 395. 9 ; XXVI. 33 : 320. 3 : a certain very
high number.

पल्व XX. 6 : 15. 17 : पलालवलिन्नपर्युपरि वेष्टितः Viv. ; पल्वं निरुप्राद्विराश्रयं
श्रुपम् Śāy. ; also pi. sū. I. 14 : 20. 14.

पवमान VII. 8 : 212. 16 ; VIII. 2 : 236. 6 ; VIII. 11 : 248. 1 ;
XV. 17 : 222. 4 : उद्दो ऽग्नि पवमानः सर्पन्ति । उद्दोऽग्निः पवमानमग्निं
पवमानवलिन्नं देशम् आस्ताव गच्छन्ति ।

पवित्र XXVI. 3 : 275. 1, name of an ekāha (in the rājasūya).

पवित्रेष्टि XXVIII. 2 : 345. 2; 348. 3.

पशुबन्धयाजिन् XXIV. 11 : 195. 5.

पशुग्रपण VI. 29 : 193. 17.

पडौही VII. 4 : 205. 4 and elsewhere : गर्भयोग्या अष्टहीतगर्भा ।

पाजक XVII. 31 : 310. 9 : पाजके चतुरयचक्रे । काञ्जिकायां वा ।

पालीवत XIV. 21 : 190. 7 : उक्तं पालीवतस्य त्रयणम् (TS. III. 5. 5. b) see Baudh. VIII. 14 : 254. 6.

पादकिण्ड XXVI. 22 : 303. 6.

पापाय XVIII. 26 : 375. 4.

पार्थ XVIII. 49 : 408. 5, name of an ekāha.

पाशुबन्धिका fem. °क्री IV. 1 : 108. 13; XXI. 6 : 79. 4; fem. °का XXX. 3 : 394. 7.

पिङ्गु XXIV. 21 : 205. 9, see crit. note.

पिङ्गोला XVI. 20 : 266. 9; XVI. 21 : 267. 9; 268. 2; XXVI. 17 : 297. 1, 2.

पिण्डी subst. XIII. 38 : 146. 15; XIII. 39 : 147. 5; XIII. 40 : 148. 9.

पितापुत्रीव XXV. 13 : 242. 8.

पितामहा (viz. आङ्गतिः) XXVIII. 10 : 361. 7.

पिन्व caus. IX. 9 : 277. 15; 278. 1 : पिन्वयति दोग्धि ।

पिल्लकावन् VII. 6 : 209. 18 : पिल्लकावत् पुलकवदित्यर्थः, cp. अष्टापिल्लक and सपिल्लक ।

पिष् c. उत् XV. 30 : 235. 18.

पिष्टोदपनी I. 4 : 6. 5.

पुण्डरिखजिन् XII. 17 : 112. 11; XXII. 20 : 144. 10.

पुत्रिकापुत्र II. 3 : 36. 8, here probably a subdivision of the Ātreyas is meant, cp. the Laugākṣipravara : पुत्रिकापुत्रान्या-
ख्यास्यानो हलियबालियकौट्रेयवासरय्य°, and thus also the Mānavapra-
vara. The word has the usual meaning XXIV. 32 : 218. 5.

पुनरभ्यास XXVI. 12 : 290. 7.

पुनरालक्ष XXVI. 12 : 290. 7; XIV. 9 : 168. 12 : यज्ञस्य पुनरालक्षः
TS. III. 2. 7. m.

पुनराहारम् absol. I. 12 : 18. 13 : अनुद्यच्छमेव पुनराहत्याहृत्योद्यच्छन्ति ।

पुनरवत्सृष्ट III. 1 : 69. 5; III. 3 : 70. 17 : अथ (var. वि) शीर्णं दौर्बल्यात् ।

पुनरवत्सूत III. 1 : 69. 4; III. 3 : 70. 16; XXIV. 18 : 202. 10 :

तन्तुभिः पुनर्निष्कृतम् ।

पुनर्निष्कृत III. 1 : 69. 4; III. 3 : 70. 16; XXIV. 18 : 202. 9 :

शीर्षे पुनः संस्कृतम् Viv.; पुनः संस्कृतः शिथिलीभूतो रयः Venk.

पुनश्चिन्ति XVII. 17 : 297. 4; XVIII. 14 : 89. 29.

पुरश्चरण II. 6 : 41. 8.

पुरस्तात्स्वाद्याकृति adj. XXIV. 36 : 223. 2.

पुरस्ताद्भाग VI. 14 : 171. 1 : पुरस्ताद्भागश्चद्वान् मन्त्रो यास्त्वक्षिषु ताः पुर-
स्ताद्भागाः ।

पुरस्तात्तद्ध XXVI. 4 : 276. 4.

पुरुषमेध XXIV. 11 : 194. 5.

पुरुषास्व XVIII. 36 : 385. 11; XXIII. 18 : 179. 11, cp. AV.
v. 31. 9.

पुरोदक II. 2 : 26. 3 : प्रागुदकम् ।

पुरोहितप्रवर XXIV. 28 : 213. 8.

पू; The optat. पुनयात् is remarkable XX. 6 : 16. 8; XX. 10 : 23.
15, 17 and often in the Dvaidha and Karmānta.

पू c. सम् caus. XVII. 33 : 312. 4 : संपवय्य गालयित्वा ।

पूगशः XI. 6 : 73. 7; XII. 7 : 95. 16 : संघशः ।

पूतिट्ण X. 13 : 13. 1; XIV. 13 : 176. 9, 12 : पूतिट्णानि जीर्णट्णानि
Ms.; पूतीकट्णानि Viv.

पूर्णद्वयं or पूर्णदर्व V. 10 : 142. 5; XV. 10 : 215. 14; XVII. 57 :
337. 7; XXI. 3 : 74. 14; XXI. 6 : 79. 8; XXIV. 17 : 201.

3; after all पूर्णदर्व seems to be the best attested form, see
the various readings.

पूर्ववाच् II. 12 : 53. 9; XXIV. 14 : 198. 12 : युवा ।

पूर्वसंस्थ XXIV. 10 : 193. 16 : पूर्वाश्च ताः संस्थाश्च पूर्वसंस्थाः Venk.;
and elsewhere : प्रधानयागात्पूर्वं क्रियमाणाः प्रयाजाः ते पूर्वसंस्थाः ।

पूर्वा subst. see जरत्पूर्वा ।

पूर्वाग्नि XVIII. 8 : 350. 7; XVIII. 16 : 361. 8; XVIII. 40 :
391. 5.

पूर्वाह्निक IX. 6 : 273. 21; IX. 12 : 283. 4; read with B : सौ० ?

पूर्वेद्युःकाल adj. XX. 1 : 4. 11.

पृञ् c. अधि I. 9 : 12. 20; I. 10 : 13. 6; V. 1 : 129. 5; V. 11 :
144. 14; XIII. 25 : 136. 4; XIII. 33 : 143. 7; XXVI. 5 :
277. 2; अधिपृणक्ति is equivalent to अधिपृयति; Sāyana gives
as equivalent स्थापयति; as the Śatapatha Brāhmaṇa uses in
this sense always अधिपृणक्ति, we are tempted to regard the
form अधिपृणक्ति of Baudhāyana as a corruption; but अधिपृञ्जन

and अधिष्ट्यात् (XXVI. 5), and cp. Āp. XII. 28. 1 षण्जि, prove that the root is षज्; cp. P.W. vol. IV, col. 570.

c. अनु XV. 5 : 208. 18, here probably equivalent to अनुष्टुप्ति ।

ष्टय V. 5 : 133. 14; XXX. 1 : 389. 4 : name of a measure : XXI. 9 : 85. 1 : 'the palm of the hand.'

ष्टयिष्व XVIII. 6 : 347. 16; XXIV. 11 : 194. 6, name of an ekāha.

ष्टयुबुध XI. 1 : 63. 7 : ष्टयुबुधान् विस्तीर्णमूलान् ।

ष्टदाह II. 5 : 39. 11, Tr. reads correctly ष्टाकुनि ।

ष्टद्भि X. 50 : 51. 15; X. 51 : 53. 18; 54. 2 : ष्टन्निमग्मानम् ; ष्टल्लविन्दुभिश्चित् (r. च) मग्मानम् ।

ष्टपदाच्य XIV. 9 : 166. 11 : उक्तं ष्टपदाच्यस्य... ष्टहणम् (TS. III. 2. 6. a) see Baudh. IV. 3 : 112. 13 sqq.

ष्टपित in ष्टपितमात्र XX. 26 : 59. 9, partic. to ष्ट् ?

ष्टष्टशमनौथ XVI. 9 : 257. 1; XVI. 23 : 269. 9.

पृ (ष्टणाति) XXIV. 32 : 218. 1 : निष्टणुयात्, as Lāty. III. 2. 11 and Drāhy. VII. 2. 11.

पय plur. XVIII. 51 : 410. 15, 16; 411. 1, 14.

पैङ्गलायनित्राक्ष्ण II. 7 : 45. 1.

पौण्डरीक XVI. 32 : 278. 4 name of an ahīna; also Āp. XXII. 24. 8.

पौत्तिक XXVI. 6 : 280. 4.

पौ c. अभि IX. 9 : 279. 22; 280. 5 : अभिपोषयतः । अग्रेरपरि पौषयतः खावयतः ।—अनुदिशस् आत्मानमभि आत्मनो अभिमुखं महावीरं कला अनुदिश-मग्नाविव पौषयति खावयति ।

प्रउगच्छित् XVII. 28 : 307. 7; XXX. 14 : 407. 8; XXX. 15 : 408. 2.

प्रक्रमवेला X. 30 : 28. 12; X. 31 : 29. 11; X. 33 : 50. 12, 17 : प्रक्रमवेलायां प्रक्रममाचक्षे Ms.

प्रचावन XX. 29 : 63. 17; XXI. 23 : 112. 8, nom. act. to प्रचावयति cp. IV. 8 : 121. 10.

प्रच्छाद् XXV. 30 : 264. 4; XXVI. 27 : 309. 6 : प्रस्तरः ।

प्रजनन II. 6 : 43. 3 : a part of the firedrill : the hole, the थोनि in the अध्वरारणि; this meaning also in Lāty. II. 5. 5 (Drāhy. IX. 1. 5), Mān. śrs. I. 7. 1. 39; cp. प्रतीचीनप्रजनन ।

प्रजाति IV. 5 : 115. 10, designation of the following mantras.

प्रज्ञापतेरयन् XVI. 16 : 262. 14 sqq.; XXVI. 17 : 296. 14.

प्रज्ञात X. 54 : 56. 19 and often : प्रज्ञातं निधाय । परिकर्मिणो ऽन्यो वा यथा जानन्ति तथा निदधातीति । गुप्तस् the Viv. elsewhere.

प्रज्य XXIV. 12 : 195. 7; XXV. 4 : 231. 13 : प्रज्यभात्मानं कुर्वीत । प्रज्यं प्रगतञ्च धनुः स्वकार्यक्षमम् । तथा स्वप्रज्यभात्मानं कुर्वीत । कार्ययोग्यमिति प्रवीणादिशब्दवत् परित्यक्तखट्वद्योग्यत्वे वर्तते नियमत्रयादिभिर्योग्यम् Viv. ; प्रज्यं सञ्च्यं संनद्धमिति यावत् । तादृशभात्मानं कुर्वीत कार्यानुष्ठानसमर्थीभा भवेदित्यर्थः Venk.

प्रज्योति ? XVIII. 40 : 391. 7.

प्रणवस् absol. to प्रणोति VII. 17 : 228. 12.

प्रणोद् XVIII. 48 : 405. 9, name of an ekāha.

प्रतिनारकस् adv. XXII. 8 : 129. 10.

प्रतिदुह् XVIII. 7 : 349. 1, 6 (neuter); the last passage presents the var. r. प्रतिधुषस्, cp. T.S. II. 5. 3. 3.

प्रतिनिर्घाच्च VII. 12 : 217. 8; 219. 7, 11, 20; 220. 2; XXI. 19 : 104. 9; XXV. 20 : 251. 11, 252. 1 : तस्य प्रतिरूपं तदेवत्यं निष्कृष्य (var. निष्कृष्य) गृह्णातीति, see also the etymology given by Rudradatta on Āp. XII. 20. 19 : प्रति निरूढा गृह्यन्त इति ।— XIV. 10 : 171. 5 उक्तं प्रतिनिर्घाच्छाणां पक्षणस् (TS. III. 2. 10. a—f), see Baudh. VII. 12 : 218. 9, etc., VII. 12 : 219. 8, 21.

प्रतिनोद् XVIII. 48 : 405. 13, name of an ekāha.

प्रतिपत्क in चाव्यभागप्रति० VIII. 21 : 263. 6; XXIII. 14 : 173. 3, 4; XXV. 2 : 230. 3; XXV. 26 : 259. 1.

प्रतिपरिहरण XX. 30 : 65. 10.

प्रतिपशु adv. XXVI. 11 : 287. 12.

प्रतिभक्षण XXI. 20 : 106. 11.

प्रतिलेपस् absol. X. 6 : 6. 3 : प्रतिलिप्यप्रतिलिप्य Ms.

प्रतिवसनोद्य V. 9 : 140. 10; VIII. 19 : 259. 13; VIII. 20 : 261. 15; XII. 4 : 89. 6 : प्रतिवसनोद्ये वाससीं ज्ञात्वा परिधानार्थम् । दीक्षाकालात्पूर्वच धृते वाससी प्रतिवसनोद्ये वाससी Kes.

प्रतिवेश adj. XXVI. 5 : 277. 9 : भूयन्तन्तराः । XXVI. 12 : 289. 12 : परस्परं संनिकृष्टाः; XXI. 3 : 74. 12; V. 10 : 142. 5 : प्रतिवेशः स्त्रीकुमारभ्यः पचन्ति । चरोः प्रतिवेशं विशतीति वेशः मनुष्य स्त्री च प्रतिवेशः । प्रतिवेशः स्त्रीकुमारभ्यो ऽपि भवति । यावानोदनखावन्तं पचतीत्यर्थः ।—प्रतिवेशस् seems to be adverb XXIV. 32 : 218. 2 : समीपे ।

प्रतिव्यूह XXVI 15 : 293. 5 : विभागः ।

प्रतिषेवण XVII. 39 : 319. 1 : 'seam.'

- प्रतिसमेधनीय X. 21 : 19. 19 : दक्षिणतो ज्वात्यमानं निहितमाहवनीयम् Viv. ;
 प्रतिः सादृश्ये सादृश्यं च आहवनीयत्वेन उल्लाघेः प्रातिभक्ष्येन समेधनीयम्
 Ms.—प्रतिसमेधनीया XXII. 3 : 120. 10, sc. समित् : a piece of
 wood put on the fire with the mantra ये देवा ज्योतिषो० ।
- प्रतिस्त्रीयम् adv. VII. 13 : 203. 15 : स्त्रीयं प्रति । यावन्तः स्त्रीमास्त्रावत्कृतः ।
 चतुष्टोमी ज्योतिष्टोम इति दर्शनाद्भुतुष्कृतः ।
- प्रतिक्षित XII. 11 : 102. 4 sqq. ; XII. 12 : 103. 7 sqq. ; XII. 13 :
 105. 14 sqq. ; XV. 24 : 228. 16 ; XV. 25 : 229. 4 ; XV. 29 :
 234. 1 ; XV. 30 : 235. 10 ; XXVI. 10 : 286. 1, also pi. sū.
 I. 5 : 9. 12 : प्रतिक्षितस्य युवराजस्य महिषीपुत्रस्य राज्ञो जननरस्य. The
 meaning seems to be : he who is nearest to someone, qua-
 lified to take his place : substitute, remplaçant. In this
 meaning also Āp. and Kāṇva recension of the Śat. Br.
 (VII. 3. 2. 8.)
- प्रतीचीनप्रजनन II. 16 : 60. 4 : प्रत्यम्पताम्, cp. प्रजनन supra.
- प्रतीचीनस्त्री XII. 20 : 117. 1, 12 ; XXVI. 2 : 273. 3, 7 ; XXVI.
 3 : 274. 15, 275. 4.
- प्रतीज्या XX. 30 : 65. 14.
- प्रत्यक्षवत् adv. XXI. 12 : 90. 6.
- प्रत्यगाशीः XX. 2 : 7. 16, cp. Āp. IV. 1. 3.
- प्रत्यङ्गन masc. I. 17 : 25. 13, see under उपस्थान ।
- प्रत्यनौक XX. 26 : 58. 11.
- प्रत्यभिमर्शन XXI. 20 : 106. 13.
- प्रत्यय XXII. 2 : 118. 10 : पुनरुत्पत्तिप्रकारज्ञानम् Ms. ; XXIII. 12 : 169.
 7 : प्रत्ययः प्रतीयते उत्थानं येन निमित्तेन स प्रत्ययः ; XXIV. 1 : 185. 1, 12 :
 प्रतीयते ज्ञायते विशेषो ज्ञेयः स प्रत्ययः प्रमाणम् ।
- प्रत्ययमन्त्र XXIII. 10 : 165. 8, meaning ? The Viv. is useless.
- प्रत्यवरोक्षणतः XI. 12 : 81. 2 (see crit. note) ; XVIII. 17 : 36. 11 ;
 XXII. 15 : 138. 10.
- प्रत्यवसान XXI. 26 : 116. 9 ; XXII. 17 : 141. 7 : 'returning to
 one's home.'
- प्रत्यवहृतशिरस् XXII. 7 : 127. 4.
- प्रत्यसन XXI. 3 : 73. 5 ; XXIII. 16 : 175. 17.
- प्रत्यानहन XXI. 12 : 91. 3.
- प्रत्युपस्थान XXI. 12 : 91. 9.
- प्रत्यूढपुरीष X. 48 : 48. 10 : ०रीषया अपनीतपुरीषया ।

- प्रदक्षिणीक X. 2 : 2. 10; X. 4 : 4. 13 : प्रदक्षिणी वैश्यं कुर्वते । प्रदक्षिणीकुर्वते वैश्यम् । शान्दसप्रयोगानुक्रमणत्वात् व्यवधाने ऽपि न दोषः ।
- प्रदाव्य IV. 11 : 126. 16 : प्रदाव्ये तस्मिन्प्रदौष्टे ऽग्नौ । XIV. 13 : 175. 14 15; XIV. 26 : 198. 9; XX. 31 : 68. 2.
- प्रद्राव XV. 6 : 210. 8; XV. 9 : 214. 9 : designation of the mantras contained in TS. VII. 1. 13; उद्गातृ Āpastamba.
- प्रधि XXX. 7 : 400. 9; XXX. 21 : 414. 5; XXX. 18 : 411. 2 : 'segment'; XXX. 16 : 408. 9, 14 : चक्रत्यान्तः ।
- प्रधी (or अग्रधी ?) II. 5 : 39. 9.
- प्रपथ III. 13 : 83. 18; III. 14 : 85. 2; IV. 11 : 126. 10; V. 9 : 140. 14; VIII. 20 : 261. 19; XVII. 28 : 316. 10 : प्रपथे संनिकृष्टे देशे or अर्धपथे ।
- प्रप्रावन XXI. 24 : 113. 14; XXI. 25 : 113. 18.
- प्रवाङ्क I. 16 : 24. 17; VII. 2 : 202. 4; XX. 13 : 29. 1, 2 : समानस्थाने Venk.; समम् Viv.
- प्रमाथस् XVIII. 24 : 372. 4; XVIII. 45 : 398. 3.
- प्ररेक X. 54 : 56. 8; XI. 7 : 74. 6; XII. 8 : 98. 9; 99. 9; XII. 11 : 102. 8; XVIII. 18 : 364. 12 : equivalent to संपात, cp. Āp. XVII. 19. 4.
- प्रललाट X. 30 : 28. 15 : दक्षिणे प्रललाटे । दक्षिणांसस्थोत्तरतो जन्तुः शकैरम् ।
- प्रवकल probably adj. XV. 14 : 218. 5, of unknown meaning.
- प्रवर्ग्य IX. 1 : 265. 1; IX. 6 : 273. 2, 9 : प्रवर्ग्यद्रव्यम् ।
- प्रवर्त XIII. 31 : 140. 18 sqq.; XVII. 39 : 317. 4; XVII. 41 : 321. 12; 322. 3; XVIII. 8 : 349. 16; 351. 1, 3; XVIII. 9 : 352. 15 : कुण्डलं कर्णालंकारम् ।
- प्रवसथाङ्गति XX. 23 : 50. 1, 7.
- प्रवात IX. 3 : 268. 20; X. 6 : 6. 3 : प्रवाते निवाते ।
- प्रविदानकल्प XXIV. 32 : 218. 8, 11 not explained in the Viv.
- प्रवृत्त XXIII. 5 : 157. 4.
- प्रवृत्तन XXII. 2 : 119. 1 : अवटे स्थापनम् Ms.
- प्रवृत्ताङ्गति VII. 9 : 214. 19; XIV. 5 : 160. 15 (TS. III. 1. 10. a, b); XIV. 21 : 189. 20 (TS. III. 5. 5. a), cp. Baudh. VII. 9 : 214. 19.
- प्रवेण XXVI. 5 : 278. 8.
- प्रवाज neuter subst. XVIII. 44 : 397. 10.
- प्रष्टि XX. 13 : 29. 11 : प्रष्टीरेव द्वेष्टे समस्थाने Viv.; प्रष्टीः प्रधानभूताङ्गतीर्जुकत्

- यथा प्रधानमानुष्येणाहुतौर्जत्वा सर्वासामाहुतौनां पूर्वार्धे स्विष्टकृतं जुहुया-
दिति Sāy. ; XX. 20 : 44. 9 ; XXV. 33 : 268. 6.
- प्रष्टिवाहिन् XXII. 17 : 140. 19.
- प्रसुत subst. masc. XI. 1 : 64. 13 ; XII. 1 : 83. 3 and very often
elsewhere.
- प्रसूय V. 1 : 128. 7 ; XXI. 1 : 70. 1.
- प्रसेक X. 50 : 51. 12 ; X. 54 : 56. 8, 12 ; XV. 35 : 239. 17 ; 240.
7 ; XXII. 10 : 132. 3, 7 : प्रसिच्यते वसोर्धारानेनेति प्रसेकः ।
- प्रस्नन्दन XXI. 17 : 100. 7 ; XXIV. 33 : 219. 7 ; XXV. 8 : 236.
6 ; XXV. 9 : 237. 12 ; XXV. 25 : 257. 15 ; XXV. 31 :
165. 1.
- प्रस्तरपरिधि dvandva neuter IV. 10 : 125. 9 ; V. 4 : 132. 1 ; V. 9 :
140. 3 ; V. 15 : 150. 17 ; VIII. 16 : 257. 3.
- प्रस्थ masc. XXIII. 5 : 155. 13 : प्रस्थयोरेव सीमान्तरितयोः (?) ; XXVI.
24 : 306. 3.
- प्रस्थान XX. 14 : 32. 3, see crit. note.
- प्रुत XXIV. 4 : 187. 14 : प्रुतः । यदुक्ता दीयते जातकर्मादि स प्रुतः
Viv. ; ऋयते दीयते यत्र स प्रुतः । प्रकर्षार्थकोपसर्गेण दानरूपार्थविशेष-
लाभः । होमदानमात्रात्मकः कर्मविशेषः प्रुत इत्यर्थः Venk.
- प्राक्शस् VI. 26 : 187. 11 : अयमुच्यवत् षत्वं कोऽसावनुमान इति यथास्तुतं समः
स देश इति ; cp. उदक्शस् ।
- प्राचीनपुष्कर XX. 14 : 31. 10 ; XX. 16 : 33. 13, 15.
- प्राच्येकादशिनौ XXX. 4 : 396. 5.
- प्राणग्रह XXV. 17 : 248. 12.
- प्राणाहुति XIV. 4 : 157. 6 ; 158. 4, offerings with the formulas
(T.S. III. 1. 7. 1) प्राणापानौ etc.
- प्रायणीय XIV. 21 : 190. 8 : उक्ता प्रायणीयस्य सुवाहुतिः (T.S. III. 5. 5.
f) see Baudh. VI. 10 : 167. 6.
- प्रावर्गिक (sc. पयः) XX. 2 : 6. 6.
- प्रासङ्ग्य XVIII. 35 : 385. 3 ; XXVI. 11 : 287. 13 : द्वितीयाद्येषु युगेषु
च युक्तौ ।
- प्रास्तकवच XV. 7 : 212. 11, equivalent to पर्यस्तक० ।
- प्रुप् c. वि XIV. 13 : 176. 8, see crit. note and cp. also the read-
ing of T. at IX. 20 : 298. 1.
- प्रेषवन् X. 55 : 58. 3 ; X. 59 : 61. 9 ; XI. 13 : 82. 10 ; XII. 16 :
111. 4, etc. : निगदवानित्यर्थः ।
- प्रोच XV. 26 : 230. 8.

प्रोक्षणतस् X. 10 : 10. 2, see crit. note.

प्रोक्षणीधान IV. 5 : 116. 3; XI. 3 : 63. 8.

प्रोदक XVII. 31 : 310. 8 : बह्दकम् ।

प्रौह XXIV. 6 : 189. 17, 190. 4 : प्रौहः कर्मसाधनः करणसाधनो वा प्रकार-

सुपसानं तेन वृध्यते संबन्धो ऽस्येति Viv. ; प्रौहेण वा प्राचुर्येण वा Venk.

लु c. परि-च्चा VI. 10 : 166. 7; X. 19 : 17. 11 : 'to come round.'

c. अनु-परि caus. I. 9 : 12. 15; XVII. 41 : 321. 9; 322. 10.

फ ।

फाल्गुन XXIV. 1 : 185. 16, name of a plant.

फाल्गुनपाच adj., fem. ँच्ची, XVIII. 8 : 350. 4; XVIII. 9 : 352. 6,
'made from. . . . (a kind of wood).'

ब ।

बङ्ग XIV. 30 : 203. 11 : बङ्गवीति ऋयेत् ।

बन्ध c. उप-नि VI. 25 : 185. 16; 186. 1; VI. 29 : 193. 2.

बभ्रुकर्ण XX. 25 : 55. 7, cp. T.S. II. 1. 8. 2.

बर्हिर्लवन XXIV. 7 : 190. 10 : लूयते जनेति लवनो बर्हिर्लवनार्यो भन्तः Venk.

बर्हिर्लवा II. 19 : 66. 1; XX. 3 : 9. 16; 10. 3, nom. agentis to

बर्हिर्लुनाति ।

बल्कश XVII. 36 : 314. 9 : बल्कशस्य सुकिट्टस्य ।

बहिराञ्जनम् IX. 11 : 281. 7, cp. अन्तराञ्जनम् ।

बहिरुपसत्क XXV. 28 : 262. 3, 5 : दौक्षासंबत्सरादुपसदो यस्य स दौक्षाभ्यो
बहिरुपसत्कः ।

बहिर्विराज (sc. अग्न्युपस्थानम्) XXIV. 33 : 219. 13, 16, see under
अन्तर्विराज ।

बहिःशर्कर X. 25 : 24. 15 sqq. : बहिःशर्करात् बहिरग्रेः ।

बहिस्यन्य XXX. 2 : 392. 5, 9 : '(a square) lying outside the
cords.'

बहिःसदसम् adv. VII. 10 : 215. 19; VII. 11 : 216. 8, 15; 217. 3.

बहुलौषधि XXV. 5 : 232. 12.

बाणवन्त X. 23 : 21. 20; 22. 5 : धनुर्बाणवत् धनुर्बाणसहितम् ।

बाहु XXX. 1 : 389. 6 : designation of a measure.

बाह्यसविशेष XXX. 14 : 407. 10.

बहत्पृष्ठ XXV. 254. 8.

- वृहस्पतिसव XVIII. 1 : 343. 1; XXIII. 18 : 177. 18; XXVI. 8 : 282. 6 : name of an ekāha.
 ब्रह्मचर्यवन् XXI. 1 : 69. 4.
 ब्रह्मज्यता XV. 4 : 207. 12, 13; 208. 1.
 ब्राह्मणज XX. 1 : 5. 3 (a compos. of the same kind as कल्पज).
 ब्राह्मणवन् IV. 1 : 108. 9, plur. 'those who follow the authority of the brāhmaṇa'; XVI. 19 : 265. 12, 14 : 'mentioned in the brāhmaṇa.'
 ब्राह्मणसंपन्न XIV. 8 : 165. 10; 166. 4 : ब्राह्मण उक्ताः ।
 ब्राह्मौदनिक X. 50 : 51. 17.

भ ।

- भचंकृत XX. 21 : 47. 15.
 भक्षानुवाक XIV. 8 : 166. 10 : उक्तो भक्षानुवाकः (T.S. III. 2. 5) see Baudh. VII. 15 : 224. 13 and passim.
 भङ्ग XVIII. 36 : 385. 14, 15, equivalent to भङ्ग of Āp. XII. 11. 10; is R.V. IX. 61. 13 to be compared ?
 भज् c. प्रति-वि XXVII. 11 : 335. 16; XXIX. 3 : 371. 6.
 भयेडक IX. 18 : 293. 4 : रक्तहृष्टरोमा मेघः । उज्ज्वर इति प्रसिद्धः ।
 भरतद्वादशाह XVI. 32 : 278. 8; XXVI. 20 : 300. 10, 11.
 भस्मर XXIV. 14 : 198. 7 : भस्मवत्त्वच्छताः Viv. ; भस्मराशिसदृशत्वेनाददत इति भस्मराः । भस्मसदृश इत्यर्थः । भस्मवज्जले मिश्रीकरणे ऽपि पिण्डीकरणयोग्या ये ऊर्षविशेषाः Venk.
 भागदुह् (nom. भागधुक) XII. 15 : 108. 12, equivalent to भागदुघः, which occurs XXVI. 1 : 272. 1.
 भागलाभिन् XXVI. 1 : 272. 2.
 °भाजन in व्रतभाजन XII. 17 : 112. 13, 15; XVII. 20 : 368. 4, 6; XXII. 20 : 144. 14, 15; XXIII. 18 : 179. 5, 6; in चषालभाजन XVIII. 21 : 368. 14.
 भाज्विस्त्रोम XVIII. 27 : 357. 7.
 भावित IX. 1 : 265. 3; X. 1 : 1. 2, 7 : सृद् भावितां कुलालगृहे घटाद्यर्थत्वेन सज्जितास् Ms.
 भुज् c. सस् IV. 4 : 113. 16 : त्रिः संभुज्य त्रिगुणं कला ।
 भू c. अप XIV. 17 : 183. 1; XIV. 18 : 184. 13; XVIII. 14 : 359. 5 : अपभूतो निरस्तः and elsewhere प्राधान्यादवरोपितः ।

भूमिकपाल XXIV. 10 : 193. 15; XXVII. 14 : 342. 4; XXVIII. 4 : 351. 6.

भूय in प्रस्तरभूयस् XX. 24 : 54. 6; in आवापभूयस् XXIV. 3 : 187. 4 : आवापत्वस् Venk.

भृ c. सम् X. 5 : 5. 4 : संभरति वृद्धाति Viv. and Ms.

c. अभि-सम् I. 2 : 3. 4.

भूमक XXV. 8 : 236. 16 : अन्तरेण भूमके भुवोर्मध्ये; cp. grhs. I. 1. end : अथेनामन्तरेण भूमके दर्भेण संमार्ष्टि ।

म ।

मण्डुलः XXV. 32 : 266. 8; 267. 3, 9 : कुम्भत इत्यस्यार्थो मण्डुलः ।

मण्डुल्या (or अमण्डुल्या ?) subst. II. 5 : 39. 9.

मञ्च XIX. 10 : 434. 6.

मण्डचरवत् VI. 5 : 161. 4 : लाङ्गलपाशवत् ।

मण्डलाकारम् XX. 13 : 29. 13.

मण्डलीकृत XXVI. 24 : 306. 3.

मण्डलेष्टका X. 5 : 6. 2; X. 6 : 6. 9, sqq.; X. 31 : 29. 11; X. 39 : 38. 4; X. 46 : 46. 17; XXII. 2 : 119. 5 : उपरिक्तमण्डला, cp. XXX. 6 : 399. 4.

मतसौ dual : IV. 8 : 121. 6 (var. मत्सु); XXV. 32 : 266. 5; मतसू II. 9 : 49. 1; मतसू sing. II. 10 : 50. 2; II. 11 : 52. 3.

मथ c. वि XIV. 29 : 202. 6 : विमथितम् सानुकर्माधर्ममथितम् ।

मध्य XVIII. 42 : 395. 2; XVIII. 43 : 395. 9, a certain very high number, cp. Āp. XVI. 31. 1.

मनाक्वमन्त XII. 15 : 109. 7 : ईषत् संस्पृष्टान्तान् ।

मनागपनत XVII. 28 : 307. 6.

मनागुपतप्त V. 5 : 133. 8 : ईषत् भट्टाः ।

मनावर्षीयस् VI. 10 : 166. 15 : ईषदुच्चतरास् ।

मदु c. प्र caus., with obj. शिरः XVIII. 19 : 365. 10; XII. 20 : 116. 11 : न प्रमन्दयते । न खट्वायां शेते न केशान्वलिखते ।

मदन्ती sing. I. 4 : 6. 8 : 'the vessel for hot water.'

मनस्वन्त (मनस्वतौ आङ्गतिः) XVIII. 10 : 187. 11; XXVIII. 11 : 362. 8.

मन्त्रगणाम्नात XXVII. 1 : 322. 1; XXVII. 2 : 325. 2 : तानि (प्रायश्चित्तानि) द्विविधानि मन्त्रास्मात्तानि गणास्मात्तानि च । मन्त्रलिङ्गेनास्मात्तानि

मन्त्रान्नातानि । आभिर्गीर्भिरित्यादीनि । गणेनाध्नातानि मिन्दादिगणादीनि
Prayogacandrikā.

मन्त्रष्टत XXII. 8 : 128. 15.

मन्त्रानुदिशस् adv. XX. 26 : 58. 7; XXII. 9 : 131. 9.

मन्त्रानुपूर्वस् adv. II. 6 : 42. 3; मन्त्रक्रमेणेत्यर्थः । द्वतीयार्थे ज्ययौभावः ।

मन्त्रानुलोकस् adv. XX. 26 : 58. 7; XXII. 9 : 131. 9.

मयस्कृत् XV. 13 : 218. 3; XV. 14 : 219. 1 : 'leather-worker.' (?)

मराय XVIII. 48 : 406. 7, 9, name of an ekāha.

मरायकृत XVIII. 48 : 406. 9; XXIII. 18 : 180. 2; XXVI. 33 :
320. 7.

मष्टन in उत्तरमष्टनस् XII. 14 : 107. 9, cp. crit. note.

मह् c. उत् I. 6 : 8. 16; I. 13 : 19. 10 : उन्महयन्निति । उच्छब्दः ऊर्ध्वभावे
महयतिश्च पूजार्थः । सुच एवोद्यमनं यथा देवताभ्यो यूपौ न हस्तेनापासुत्क्षेप-
णम् । एना इति सर्वासां कर्मत्वेन श्रवणादस्तेनोत्क्षेपणे तदभावादुच्चारणमिति ।
अन्ये मन्त्रमेव केवलं जपतौत्सेषा पूजति Viv.; उच्चारयन् Kes.; it is
equivalent to उद्दिहयति of the White Yajurveda (Śat. Br. I.
1. 3. 7, Kāty. II. 3. 35).

महाकोश XXVI. 8 : 283. 1.

महाग्रह XXV. 13 : 243. 10.

महाचिन्ति X. 27 : 25. 18 : महाचित्यर्थद्रव्याणि ।

महानस XV. 14 : 218. 12.

महानसिक XXVI. 1 : 272. 1, equivalent to भागदुष ।

महापरिधि VI. 34 : 199. 2; VII. 1 : 200. 17; XIV. 4 : 156. 13;
XXI. 16 : 99. 1.

महापवित्रेष्टि XXVIII. 1 : 344. 14.

महापाश XXVI. 12 : 289. 13.

महायज्ञ XIV. 8 : 164. 15, 20; 165. 1; XVII. 61 : 340. 17.

महाहन XVII. 10 : 291. 1, see crit. note.

महौय XI. 11 : 79. 9 : महौयमाना आसते । पूजयन्तो ज्योऽन्यस् । अन्येन वा
पूज्यमाना आसते Viv.; यजमानं वाग्भिः पूजयन्ति Kes.

महेन्द्रेज्या XXIII. 17 : 176. 12, 13.

मागधवाक्य XVIII. 25 : 373. 4, 6.

माङ्गल XXIV. 2 : 186. 3. According to Venk. and एके mentioned
in the Viv., name of an ācārya : इति माङ्गल आचार्यो मन्यते स्मेति
केचित् । अन्ये मां गच्छतीति माङ्गलं तत्र (instead of these two words
मागतत् another copy) प्रयुक्तौ यज्ञ उच्यत इति । सर्वे च माङ्गलसंबन्धि

यद्वाप्रयुक्तम् । अतो यज्ञो ह्येति ; if the name of an ācārya was meant, we could hardly miss an इति after यद्वापञ्चः ।

मान XVII. 31 : 310. 11 : कुडवादिना (sic.) मानम् ।

मानुष XXIV. 12 : 195. 12 subst. neuter : मानुषेण मनुष्यसाधारणेना-
हिंसादिशौचादिना धर्मेण Venk.

मान्युक् XIV. 18 : 183. 10, 11 ; this passage is not commented upon.

मारुत XI. 10 : 79. 2 ; XXV. 34 : 270. 3 : मारुताः । मरुतां मन्त्रयन्तो
(means ?) यथा विश्वस्थाभूताः स्तुतग्रामण्य उच्यन्ते ; according to
Keś., whose text, however, has here some gapings, the
आजिह्वतः of line 1 are स्तुतग्रामण्यः, the मारुताः are the अक्ष-
संग्रहीतारः ।

मार्त्तिक XXIII. 18 : 178. 9.

मासर XVII. 31 : 310. 11 ; XXIII. 16 : 175. 16 : तत्र यत् क्षुद्रतण्डुलान्
(r. °लानां ?) शकलतण्डुलान् (r. °लानां ?) खावणं तं मासर इत्याचक्षते ।

माससव XVIII. 3 : 345. 18.

मासिष्ठ XVI. 15 : 262. 9.

माह्वानस fem. सौ° XV. 25 : 229. 9.

माहात्रनिक XXIII. 11 : 167. 10.

मिन्दाडति XXI. 24 : 113. 1 sq. ; XXV. 24 : 256. 16 ; and passim
in the prāyaścitta-praśnas.

मिर्मिर XVIII. 1 : 343. 4, 5, see the text itself.

मित्र XIV. 13 : 175. 13 : मित्रमिव । बुद्धिपूर्वकं पापसंलटम् ।

मौक् c. उप VII. 14 : 255. 9 ; XV. 5 : 209. 19 ; 210. 1 : उपमौवति
संज्ञां करोति ।

मुञ्जकुलाय II. 6 : 42. 15 ; II. 12 : 53. 7 ; II. 16 : 60. 4 ; X. 12 :
12. 2 ; X. 13 : 13. 12 : कुटितो मुञ्जवृक्षः । इषीकवृक्षानौत्थन्ये । मुञ्जाः
कुलाया यस्येति मुञ्जकुलायः the Viv., and elsewhere : मुञ्जकुलायं
शीर्षान्मुञ्जान् । मुञ्जैर्ग्रहणं यस्येति वा ; मुञ्जवृक्षैः पक्षिविशेषनिर्मितं नौडम् Ms.
मृतकार्य I. 2 : 3. 14. : धान्यनिधानार्थः दणपुञ्जसंनिवेशविशेषो मृतः । तद्वत्कार्यो
मृतकार्यः Sây.

मृतकृत XXVI. 33 : 320. 8.

मूलतःपुष्कर XX. 16 : 33. 15.

मृगाखर XV. 8 : 213. 6 ; XXIV. 10 : 193. 15.

मृगारोष्टि XXVIII. 1 : 344. 15.

मृतवत्स XXIV. 31 : 217. 1.

मृत्पिण्ड XXVI. 27 : 310. 4, 5.

मृत्युदेवत्य XXIV. 36 : 222. 13.

मृत्युसव XVIII. 16 : 361. 3; XXIII. 18 : 179. 3; XXIV. 11 : 179. 3.

मृद् c. प्र (प्रन्दित) XXII. 17 : 141. 12, see crit. note; XXVI. 32 : 316. 10 : प्रपक्वेषु ।

मृश् c. प्रति-अभि IV. 1 : 108. 6; III. 21 : 93. 13; and often.

c. वि-अभि XX. 5 : 15. 10; XX. 8 : 20. 9, 12; XXII. 11 : 133. 1; XXV. 16 : 247. 6.

मैत्रायणीयब्राह्मण XXX. 8 : 401. 11.

मौस्त XV. 25 : 229. 1 : 'a fragrant substance extracted from the *musta*,' मौस्तक Āp.

म्हा c. सम्-प्र VI. 2 : 157. 20 : संप्रख्याय मृदित्वा ।

य ।

यजुर्युञ्ज XI. 7 : 75. 4; XI. 9 : 79. 11, 16 equivalent to यजुर्युक्त ।

यज्ञपरिभोजन XII. 5 : 90. 14 : यज्ञोपकरणं दद्यापयोग्यं दर्भध्माव्यत्रीह्यादि ।

यज्ञपुच्छ XXV. 26 : 259. 3; XXVI. 12 : 289. 12; XXVI. 32 : 318. 5; XXVI. 33 : 320. 1.

यज्ञवास्तु XXVI. 7 : 281. 6.

यज्ञसमृद्धि I. 21 : 32. 10.

यत् c. अभि-आ caus. XI. 11 : 80. 2 : संक्षेपयति ।

c. परि-आ caus. XIV. 32 : 191. 10, 17.

यतउच्चार X. 30 : 28. 17 : अपि वा यतो जनपदस्य जन्यं जननिमित्तं भयं यत उत्पद्यत इति मन्यते तस्यां दिश्युपदधातीति ।

यथाकर्म XXIV. 12 : 196. 7 : ब्रह्मादिषु यस्मिन् यस्मिन्वृते तत्तत्काले कर्म चलति तत्तं कर्मानुगुणतया पूर्वमुत्तरं वा दृणीतेत्यर्थः Venk.; कर्मानुरूपेण वरणपक्षे आदावन्ते वा स इति Viv.

यथाक्रतु XIV. 4 : 158. 4 : यथाक्रमेण यन्ति । यद्यग्निष्टोमः सोम इत्यादि, cp. T.S. III. 1. 7. 3—XXI. 17 : 100. 9; XXII. 11 : 134. 7.

यथाज्येष्ठम् XXIV. 12 : 196. 5 : ज्येष्ठमनतिक्रम्य । यो ज्येष्ठस्तं प्रथमं दृणीतेत्यर्थः Venk.

यथाधवित्रम् XXIII. 6 : 157. 7.

यथाधिकरणम् XXIV. 2 : 185. 19 : यथाधिकरणं मन्त्रा दृष्टाः । यथाधिकरणं प्रत्यधिकरणं मन्त्रा दृष्टाः । तादर्थ्यव्यवस्था मन्त्रा उपदिष्टाः Venk.

- यथानिर्भेदम् XXII. 18 : 142. 11 : यथापठितं पार्श्वे सुषिराणि यथा वा जायन्ते
भेदेन तथा Veñk.
- यथान्युन्न adj. VII. 8 : 214. 1; ०प्तस् adv. *ib.*; XXV. 19 : 250. 2.
- यथाप्रकृतिम् (०कृतम् the Viv.) XXIII. 18 : 178. 15.
- यथाप्रयोगम् XXI. 1 : 69. 5.
- यथाम्नायप्रणिधि XXIV. 1 : 185. 2 : आम्नायस्य प्रणिधिः अभिधानं तदनभिक्रम्य
वेदोक्तक्रममनतिक्रम्येति यावत् Veñk.; यथाम्नायस्य प्रणिधिः प्रणिधानं क्रमः
यदा यदर्थो स्थितास्तत्रैव श्रुत्यादिभिरविनियुक्तान्त्रान्विनियोजयेत् Viv.
- यथावकाशम् XX. 13 : 29. 10; XX. 18 : 39. 12; XXI. 21 : 108.
5, etc.
- यथावेदम् VII. 9 : 215. 1; VIII. 2 : 236. 5; VIII. 11 : 247. 20.
- यथाशर्करम् X. 20 : 19. 3; X. 26 : 25. 17; XIX. 2 : 417. 4.
- यथाशृतम् XXI. 5 : 76. 15.
- यथान्नदक्षिण XXVI. 20 : 300. 6.
- यथासमुदितम् VIII. 6 : 241. 18 : समुदितानुरूपं विद्या (var. विशा०)-
दीनाम् ।
- यथासुप्तु X. 17 : 16. 10; X. 20 : 19. 3; X. 26 : 25. 16; XIX. 2 :
417. 4; XX. 3 : 8. 18, also pi. sū. I. 15 : 23. 8.
- यथासूत्रम् XXIV. 22 : 206. 13; XXVII. 11 : 336. 4.
- यथोत्पन्नेन XXII. 1 : 117. 15, see under उत्तरदण्ड ।
- यथोपपन्नेन (instr.) XXI. 4 : 76. 9.
- यदभिहार XXIV. 9 : 192. 13 : यदभिहारं तन्त्रं स्यात्तदभिहारं कुर्यात् ।
तन्त्रं प्रयोगः । यदभिहारं यत्प्रचुरं स्यात्तदभिहारं तत्प्रचुरं तन्त्रं कुर्यात् Veñk.;
यदभिहारं यद्भयस्त्वेन विभर्ति तन्त्रे वज्रत्वं यस्य तदभिहारं तद्भज्रत्वं तत्प्रधानं
कुर्यात् Viv.
- यदशन adj. VII. 15 : 225. 18; VIII. 4 : 240. 4; VIII. 12 : 251.
4 : यदशना । यदुपवसथीये ऋनि भुङ्क्ते तद्भुङ्क्ते । हविषम् ।
- यस् c. अप VII. 5 : 207. 4; VII. 6 : 209. 15.
- c. आ XIV. 10 : 170. 5, 6 (T.S. III. 2. 9. 5) : यथा वा आयतां
प्रतीक्षते । आयताम् अभिमुख्येन गच्छन्तीमिधुं कश्चिदप्रसक्तो योषः प्रतीक्षते;
this explication is different from, and, doubtless partly
better than the one given by Sāyana.
- c. अति-आ XXII. 1 : 117. 20 : अत्यायच्छेत् । आनयेत् ।
- c. अनु-आ XXIV. 11 : 194. 13 : अनुयायतानि । अनुवृत्ताति अनुगतानि
नीति यावत् Veñk.; अनुगतानि Viv.
- c. अनु-उत् VII. 17 : 228. 19; VII. 18 : 231. 4, and passim
in VII and VIII; XI. 8 : 77. 3.

७. उप-उत् V. 11 : 144. 9; VII. 2 : 201. 18; XIII. 25 : 135. 18; XIII. 41 : 149. 1, all with obj. यवान् : उपोद्यच्छन्ते यवान् । पुरोडाशीयावपनकाले यवान् समीप उद्यम्य तिष्ठन्ति ।—VII. 14 : 222. 11 with obj. चमसान् ।—IV. 9 : 124. 12; VII. 14 : 224. 5; VIII. 4 : 239. 14; VIII. 12 : 250. 10; all with obj. इडास् : समीपे उद्यच्छन्ते ।—IX. 8 : 276. 11 with obj. धवित्राणि : समीपे जर्घ्यं धारयन्ति ।
- c. उप XXIV. 32 : 217. 12; 218. 1 : with obj. दायम् ।
- c. उप-नि II. 8 : 45. 12 : उपनियत्य समीपे लग्नानि उद्यम्य ।
- c. अति-प्र II. 17 : 62. 4, etc.
७. उत्-प्र I. 12 : 16. 14 sqq.; VI. 11 : 168. 12; VI. 24 : 185. 6; VI. 30 : 194. 12; VII. 6 : 208. 8, 10; VIII. 1 : 234. 15; 235. 3; VIII. 9 : 245. 15, 17; IX. 8 : 276. 1, 4; XXV. 12 : 241. 3.
- c. वि-उत्-प्र VI. 16 : 152. 2; XI. 8 : 78. 18 : विभज्यविभज्योत्पद्यच्छति ।
- यवपुरीष adj. XVIII. 21 : 368. 5.
- यववर्हिस् adj. XVIII. 21 : 368. 7.
- याजुष XXII. 1 : 118. 7 : रतस्यै याजुष्यै (viz. ऋदः) । रतस्याः यजुःसंभृताया ऋदः सकाशात् Ms.
- यायावर XXIV. 31 : 216. 11.
- यायावरधर्म XXIV. 31 : 216. 10, 12.
- यावत्सिद्ध XIII. 1 : 119. 8.
- यु (योति) c. सम्-उत्-आ VI. 8 : 164. 21; XVII. 40 : 320. 16; XVII. 44 : 325. 8; XVIII. 41 : 393. 4; XXVI. 8 : 283. 2 : समुदायुत्य । मिश्रयित्वा or सह कृत्वा ।—X. 25 : 24. 10; X. 54 : 56. 16; XI. 7 : 74. 4 : समुदायुतं भवति । एकौकृत्य मिश्रितं भवति ।
- c. सम्-प्र II. 16 : 59. 7, 18; II. 16 : 60. 1; IV. 2 : 109. 19; V. 15 : 149. 6; VII. 5 : 206. 2; VIII. 1 : 234. 11; X. 20 : 18. 17; XV. 19 : 223. 18; XIX. 2 : 415. 5 : मिश्रयति, आलोडयति ।
- c. प्रति VIII. 20 : 261. 17 : अपामन्तं प्रतियौति । उत्तरन्नयपादेन प्रतीपमपः प्रेरयति ।
- युग XXX. 1 : 389. 5, 7, designation of a measure.
- युगलाङ्गलम् dvandva X. 24 : 23. 13; XXII. 5 : 124. 10, 13 : युगं च लाङ्गलं च ।

युज् c. नि IX. 9 : 277. 12 : नियुज्य । वत्सं गोः पादे नियुज्य बद्धा Kes.

c. उप-नि act. XI. 6 : 73. 4 ; XII. 7 : 95. 13 ; XV. 24 : 227. 15.

यूपविरोहणीय XXIV. 18 : 203. 5 : यूपविरोहणे यूपे पल्लवो द्रुमे (sic) निमित्तं
नैमित्तिकस्त्राद्यः पशुर्विहितः । सो ऽयुपाधुः कर्तव्यः Kes.

यूपस्थोपस्थानस् XIV. 21 : 190. 9 : उक्तं यूपस्थोपस्थानस् (T.S. III. 5. 5. h.)
see Baudh. IV. 11 : 127. 8.

यूपावटीय VI. 22 : 181. 16, 18 ; 182. 2, 6 ; X. 19 : 17. 16 ; X. 23 :
22. 6 ; XIX. 1 : 415. 12 ; XXII. 5 : 123. 17.

यूस् IV. 8 : 121. 9 ; 122. 15 ; IV. 9 : 123. 7 ; instr. यूष्णा IV. 9 :
123. 2 ; loc. यूषन् IV. 9 : 123. 2 ; XXV. 32 : 266. 13 sqq.

योग्यकृत VI. 15 : 173. 4 ; VI. 24 : 184. 1 : वचनसमर्थम् ।

योयुपन XX. 9 : 22. 1, nom. act. to योयुषते ।

र ।

रक्षोऽपहनन XX. 2 : 7. 5.

रज्जुदाम dvandva IX. 5 : 271. 7 : रज्जुश्च दाम च ।

रज्जुद्रव्य IX. 15 : 287. 13.

रथकार II. 16 : 61. 2 ; II. 12 : 53. 17 ; XXIV. 16 : 200. 5.

रथचक्रचित् XVII. 29 : 307. 13 ; 308. 3 ; XXX. 16 : 408. 8 ; 409.
12 ; XXX. 18 : 410. 17 ; 411. 6.

रथचक्रचित्ति XXIII. 15 : 174. 7.

रथनालौ (or. °नाडी) XIV. 17 : 183. 5 ; XXIII. 7 : 159. 5 ; XXIV.
8 : 191. 8.

रथंतरष्टष्ठ XXV. 22 : 254. 7.

रथध्वेप XI. 8 : 78. 5 : रथवैकल्यम् ।

रथमुख XIV. 17 : 182. 16 ; XVIII. 24 : 371. 15 ; XXIV. 8 : 191.
7 : रथतुण्डे ।

रथयुग XX. 25 : 57. 1, a measure, cp. युग ।

रथवर्त्ममात्र XXIV. 24 : 209. 9 : चक्रमार्गस्य विस्तारप्रमाणम् ।

रथवाहन XI. 2 : 64. 14 ; XI. 6 : 71. 9 ; 72. 9 ; XII. 7 : 95. 8 ;
XII. 14 : 107. 3, 4 ; XII. 19 : 116. 5, 8 ; XXV. 33 : 269.
1, 3 : रथ चारुदो याभ्यां शकटाभ्यामिति रथवाहने । तदर्थत्वाद्द्विविधानं
रथवाहनं द्विविधानविशेषणम् । सद्विविशेषणासंभवात् समाननिर्देशो ऽपि ।—
रथवाहने रथशकटे elsewhere.

- रथवाहनवाह XII. 19 : 116. 5, 8 : रथवाहनशकटस्य दक्षिणधुरि नियुक्तः ।
 रथविमोचनीय XI. 8 : 78. 6 ; XII. 14 : 107. 1.
 रथाक्ष XVII. 11 : 292. 4, 6 ; XX. 25 : 56. 18 ; XXVI. 10 : 285. 7 ; XXVI. 23 : 304. 4, 7 ; XXX. 4 : 395. 16, a measure, cp. अक्ष ।
 रथेषा XX. 25 : 56. 18, a measure, cp. ईषा ।
 रन्त्र XXV. 7 : 235. 8 : प्रति रन्त्रं कटिप्रदेशं प्रति ।
 रराटो VI. 25 : 186. 7 : रराटोम् । विद्वलीं तोरणस्थानीयां वन्दनमालाम् ।
 दर्भमयीमित्यन्ये ।
 रहस्येष्टि XXVIII. 1 : 344. 15.
 राका XXIV. 20 : 205. 1 ; XXIV. 29 : 214. 16 : उत्तरा पौर्णमासी ।
 राजगृह plur. XV. 3 : 206. 15 ; XVIII. 18 : 364. 9 ; 365. 3, probably 'the king's wives.'
 राज्यज्ञ XXIV. 11 : 194. 5 : राजकर्तव्यज्ञाः Venk.
 राजदत्त XXVIII. 13 : 366. 12.
 राजसूयगण XII. 10 : 100. 10, dual, the formulas T.S. I. 8. 13 *f* and *g*.
 राजासन्दी VI. 10 : 166. 13 ; VIII. 19 : 259. 13.
 राज्जुदाल XV. 14 : 218. 7 ; XXVI. 10 : 286. 8, 9 and elsewhere.
 रात्रिकर्मिन् XV. 19 : 224. 6 ; XV. 22 : 225. 15 ; 226. 3.
 रात्रिभृत् X. 12 : 11. 13 ; XXX. 7 : 400. 17.
 रात्रिसत्त XIV. 22 : 192. 1 : द्वादशाह्वादारभ्य यावत्सहस्ररात्रम् ।
 राम IX. 12 : 283. 12 ; X. 59 : 62. 9 ; XXV. 32 : 268. 2 : न रामा-
 सुपेयात् । रामा रमणायैव गृहीता न धर्माय । शूद्राभेतदेव ज्ञापयति ।
 राशि XVIII. 48 : 406. 7, 8, name of an ekāha.
 राशिहत XVIII. 48 : 406. 8 ; XXIII. 18 : 180. 2 ; XXVI. 33 : 320. 7.
 राज्ञावत्परिग्रहीविन् VII. 6 : 209. 12 : राज्ञावत् मेखलयेव परिगता ग्रीवा या
 (var. ग्रीवायां परिगतग्रीवा या) सा परिग्रहीवा । स यस्यास्ति तत्परिग्रहीविः
 cp. राज्ञाव Śat. Br. IV. 1. 5. 19.
 रिच् c. उप-ञ्चति XVIII. 15 : 360. 11.
 रक्ष X. 54 : 57. 3 ; रक्षः designation of the offerings poured into
 the fire with the three formulas T.S. V. 7. 6. 3-4 (*d*).
 रक्ष् c. वि-सम्-ञ्चा caus. XXVI. 12 : 289. 8, 10 : इथक् समारोय ।
 रूपीय XV. 1 : 204. 14.
 रेतःसिच् X. 31 : 29. 12 ; X. 39 : 38. 5 ; X. 46 : 46. 18.

ल ।

लक्ष्मण adj. XXX. 7 : 399. 13 (Thibaut reads लक्ष्मणस् but cp. Āp. XVI. 13. 9) 'marked.'

लम्ब c. प्रति-उप med. VII. 3 : 202. 21; VII. 13 : 220. 16; VIII. 4 : 238. 15; XIV. 12 : 174. 5 : प्रत्युपलम्बस् । प्रतिपालय or उदीक्षस् ।

लङ्गल्य XVIII. 20 : 366. 5; XVIII. 21 : 368. 13, 14, 'destined for a lāṅgala.'

लिख् c. अभि-परि XXIII. 14 : 172. 9.

c. सम् caus. XXIV. 18 : 202. 9 : यज्ञपात्राणि संलेखयेत् । तच्छादिना नवीकुर्यात् Venk.

लिप् c. अव caus. IX. 1 : 265. 9; X. 1 : 1. 8.

c. अनु-प्र XXVI. 31 : 315. 5.

लिह् c. प्र caus. XXIII. 1 : 149. 6, 7.

लुप् c. सम्-अव IV. 7 : 120. 3; XV. 5 : 70. 10; XV. 31 : 236. 13 : समवलुम्पन् । एकौष्ठ्य गृह्णान् ।

c. सम्-उत VI. 19 : 178. 6; VI. 21 : 180. 14 : समुल्लय । आह्वय Viv.; गृहीत्वा Kes.

c. सम्-प्र I. 21 : 33. 6; XX. 15 : 33. 4 : 'to take away.'

लोक VI. 25 : 186. 3, 4 equivalent to लोग (= लोट), also Taitt. Ār. VI. 7. 1.

लोकवाधिन् XXX. 6 : 399. 3.

लोकाग्नि XX. 26 : 57. 7 sqq.; XXI. 14 : 94. 4; XXII. 5 : 123.

12; XXIII. 19 : 182. 7; XXIV. 35 : 222. 7 : लोकाग्निरिति विदेरग्निर्नभ इति (T.S. I. 2. 12. b, cp. VI. 2. 7. 3 : य एवैषु लोकेष्वग्नयः); XXIV. 7 : 190. 15; on this passage : लोकाग्नींश्च तेषामुपश्रुत्य Venkatesvara remarks : तेषां निरुद्धपशुबन्धे विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिर इत्यादि (see Baudh. IV. 2 : 109. 8 sqq.) मन्त्रेनोत्तरवेद्यां चात्वालगतपुरीषनिवपनानां लोकान्धाष्ट्यानां त्रयाणामुपश्रुत्य समीपे श्रुतिं कृत्वा त्रयार्थमपि विदेरग्निरिति मन्त्रं सद्युक्ता लोकाग्निं नावर्तयेत् किंतु प्रतिलोकाग्निमावर्तयेदित्यर्थः ।

लोमशक XXIV. 23 : 208. 2.

लोहितवासम् XXIII. 1 : 148. 8.

लोहितोष्णीष XXIII. 1 : 148 : 8.

व ।

- वक्रपक्ष XXX. 10 : 403. 9 : कुटिलौ पक्षौ यस्य ।
 वक्राङ्ग XXX. 20 : 412. 8 : कुटिलाङ्गानि यस्य ।
 वच् c. अति caus. VI. 2 : 158. 10 ; VI. 18 : 177. 16 ; VI. 19 : 178. 3 ; VI. 21 : 180. 11 ; IX. 10 : 279. 13 ; XXI. 8 : 83. 4 :
 अध्वर्युर्यजमानमतिवाचयति is equivalent to यजमानो ऽनुषजति ; अति-
 वाचयति अतिरिक्तमितरेभ्यः 'to cause to recite extra (ati).'
 वडव XXIV. 39 : 225. 9 (cp. T.S. II. 1. 8. 3, 4).
 वण्डचिन्ति XVII. 24 : 303. 9, 10 ; XVII. 25 : 304. 8, 10 ; XVII. 26 : 305. 4, 7, cp. सवण्ड ।
 वत्सञ्ज I. 2 : 3. 4 : शयितवत्सञ्जानुसदृशम् Viv. and Śāy.
 वट् c. अधि med. I. 7 : 10. 5 (see crit. note) ; VII. 7 : 211. 1, 14 :
 अधिवदनम् अपि विच्छिद्योपरि मन्त्रवचनम् ।
 वध XI. 1 : 63. 12 ; XXII. 13 : 135. 12 ; with वधैर्युत cp. वधैर्युत
 Śat. Br. V. 4. 4. 1.
 वनन्तप (?) XVIII. 28 : 376. 15.
 वनिष्ठुसव XVIII. 40 : 390. 16 ; 391. 1.
 वप् c. वि-च् VIII. 16 : 257. 14 : पृथक्पृथक् ददाति ।
 c. अभि-नि XXIV. 3 : 186. 14.
 वप् (shave) c. प्र VI. 2 : 157. 11, 'to begin shaving.'
 वयस् VI. 14 : 172. 4 : मृत्युद्रव्याणि यैस्त्वां गच्छति सीमस्तानि वयांसि ।—XI.
 1 : 63. 10 : वयसोवयसो वा । सप्तदश षाण्मासिकादारभ्य षण्मासद्वया अर्ध-
 पष्ठान् षाण्मासिकैकहयनय्यविदित्यवाट्पञ्चावित्रिवत्सुतुर्यवाट्पष्ठवाड्पष्ठान् षडु-
 चाषः वयांसि, cp. Āp. XVIII. 3. 9.
 वर्मसंनहनीय XV. 24 : 228. 2 (viz. T.S. IV. 6. 6. a-o).
 वल् c. अति caus. III. 6 : 75. 4, 8 ; VI. 11 : 168. 12, 15 ; VI. 19 :
 178. 11 ; VI. 21 : 181. 1 : अतिवाल् उपरि नीत्वा ।
 वल्भिद्दु XXIII. 19 : 183. 1, name of an ekāha.
 वश IV. 2 : 110. 14 ; VI. 30 : 195. 5 : क्षोतुर्वशं यन्ति । शनैर्गच्छन्ति ।
 वषट्कारपथ XVI. 9 : 256. 3, 4 (thus also to be read I. 5).
 वस् c. प्रति-सम् XXIV. 12 : 196. 7 : हृष्टेन धनेन नर्लिजः प्रतिसंवसीत । हृष्टेन
 विहृष्टेन त्यक्तेन दत्तेनेति यावत् । अलिजः प्रतिसंवसीत वासयेत् । अत्रैव प्रवणाः
 सन्तो यथा तिष्ठन्ति तथा कुर्यादित्यर्थः Venk. ; हृष्टेन धनेन यज्ञार्थेनर्लिजः
 प्रतिसंवसीत सद् वसेत् । अथ हृष्टेन धनेन नर्लिजः प्रातःसर्वकालं (sic) तथा
 यत्तज्जीवनादासयेदित्यर्थः Viv. (partly corrupt).

वसतीवरीकलश XVI. 3 : 247. 8; XXIX. 6 : 377. 9.

वसिष्ठयज्ञ XVII. 54 : 334. 1.

वहल XXIV. 31 : 217. 1 : (गौः) या कृषति ।

वहस् subst. neuter II. 13 : 55. 15; XV. 25 : 229. 3, 5 : वहसः काले । दृष्टे घ्रीवायां वा; occurs repeatedly also in the Kāṇva Śat. Br. e.g. I. 2. 3. 23.

वा c. अभि XV. 8 : 213. 8 : यद्यभिवाति, the subject must be रुद्रः; it follows from our Baudhāyana-passage that अभिवात Lāṭy. VIII. 5. 3 must be derived also from वान्ति, not from वयति as the Petersburg dict. has it.

वाग्देवत्य XXV. 8 : 236. 15.

वाचोयम XXI. 9 : 86. 3.

वाचोयम्य XXVI. 12 : 290. 6.

वाज् c. उप caus. I. 5 : 22. 16; 23. 4; I. 19 : 28. 3; IV. 6 : 116. 5; V. 30 : 130. 18; V. 7 : 136. 12; V. 13 : 146. 11; VI. 20 : 179. 18; XI. 4 : 68. 11 : उपवाजयतीति वीजनमेव वाजनस् Sāy.

वाज XVIII. 51 : 410. 15, 16; 411. 1, 14; 412. 7, name of an ekāha.

वाजपेयिक XXII. 13 : 136. 3; XXII. 14 : 137. 8.

वाजप्रसवीय X. 54 : 56. 17.

वाजयाजिन् XVIII. 51 : 410. 14, 15.

वातय् c. उष IX. 3 : 268. 21; X. 6 : 6. 3, 4 : उपवातयति शोषयति Viv. and Ms.; उपवातेषु शुष्केषु ।

वात्सवन्ध XXV. 7 : 235. 4 (cp. T.S. VI. 1. 2. 6).

वान्या XXIV. 31 : 217. 2 : वान्या (गौः) । अपरवत्सेन दुह्यते । वने चरतीत्यन्ये ।

वान्यवत्स XXIV. 31 : 217. 2 : वान्यवत्सा (गौः) । वने चरति वत्सा यस्या वान्याया वत्सो यस्याः (thus the two copies of the Viv.).

वायसपुच्छ XX. 16 : 34. 4.

वाल XI. 1 : 63. 7; XI. 3 : 67. 2 : गोवालं पवित्रं सदशम् । आविकमित्यन्ये ।

वालेय II. 3 : 36. 8 : ऊर्षादिवालविक्रयिणः; probably it is a proper name, cp. Kāty. X. 2. 21.

वासतीवर adj. XXI. 17 : 100. 8.

वासिष्ठेय XXIII. 7 : 160. 2. (cp. T.S. III. 5. 2).

वासीदक्षिण XIII. 1 : 120. 4; XXIV. 29 : 214. 12.

- वास्तोष्पतीय (viz. होमः) XXIV. 17 : 201. 3, with the two stanzas T.S. III. 4. 10. a, b.
- वास्व XXIV. 5 : 189. 6 : वास्तुकम्, a wild herb.
- वाहिन् XXIV. 31 : 217. 1 : वाहिनी (गौः) । वहाष्ट्रेण वहति (sic).
- विकट XV. 37 : 242. 4, perhaps equivalent to दन्तुर ।
- विकर्णं XVII. 24 : 303. 13 ; XVII. 25 : 304. 14 ; XVII. 26 : 305. 11.
- विकर्णी X. 46 : 47. 2 ; XXX. 6 : 399. 4, name of a peculiar istakā, cp. the crit. note on the last passage.
- विगर्भं XXII. 3 : 221. 8 : तानुखां विगर्भां भस्मशृङ्गं (r. ० शृङ्गा ?) न कुर्यात् । गर्भशब्देन उख्यो ऽग्निरुच्यते । गर्भो वा एष यदुख्य इति ।
- विद्याहम् absol. VII. 17 : 228. 13, 18 ; opp. संततम् ।
- विच्छिंषन्ति ? VIII. 21 : 262. 16 : समापयन्ति ।
- विजाता (viz. दृष्टिः) XIII. 1 : 119. 7, see XIII. 8 : 124. 7.
- विततवस्थ XV. 7 : 212. 11, cp. Śāṅkh. śrs. XVII. 5. 1.
- वितराम् adv. V. 12 : 145. 16 : विप्रकृताराम् ।
- वितष्टि X. 50 : 51. 12 : परिसण्डलबिला अयहीना सुक् ।
- वितृषी XI. 1 : 63. 12 ; XXII. 13 : 135. 12 : वृद्धपादा आसन्दी, cp. Śat. Br. V. 4. 4. 1.
- वितृतीय adj. XXVI. 25 : 308. 4.
- वित् c. अति caus. VI. 12 : 169. 13 ; XXI. 11 : 89. 9 : अतिवित्तयन्ति । अतीत्य गमयन्ति or अतिनयन्ति, cp. अतिवित्तन ; probably equivalent to विह्व, which occurs in the Kāṇva Śat. Br. and Āp. and Hir.
- विधवन XV. 15 : 220. 2 ; XV. 29 : 233. 17 : 'fan.'
- विधानी adj. fem. XIV. 13 : 176. 5, 7 (cp. T.S. III. 3. 8. 4) : अङ्गां विधान्याम् । अङ्गां सुभिन्नदुर्भिन्नबोधनिमित्तत्वात् विधानी ।
- विधु IX. 4 : 270. 11 ; IX. 17 : 290. 13 ; X. 8 : 7. 18 : विधुः द्विद्रः or द्विद्रम् ।
- विनाड XXII. 17 : 141. 9, 14 : वंशनाडौ, cp. विनाट of the Śat. Br.
- विनाल XVIII. 20 : 366. 11 ; 367. 10 probably the same as the foregoing word.
- विनिधि masc. II. 8 : 46. 5 ; the पाप्मनो विनिधयः are the formulas mentioned in II. 5 : विनिधीन् । विभज्य निधीयन्ते पाप्मानि यैर्वा येष वा तान् सिंहादिसंभन्धान्मन्त्रानित्यर्थः Keś.
- विपक्ष XXIV. 16 : 200. 12 sqq. : विपक्ष अप्राप्तकाले अपर्वणि प्राक् पौर्णमास्याः

शुक्लपत्रे । तथैवापचीयमाणपत्रे प्रागभावाख्यायाः Viv. ; विपत्रे अपर्वकाले Venk.

विषय XII. 16 : 110. 3 sqq. : XV. 37 : 242. 5 ; XV. 38 : 244. 2 :

भिन्नमार्गशकटमित्यर्थः ।

विपरीतनामधेय XXIV. 33 : 219. 17 : व्यस्तनामधेयत्वात् प्रयत्नवता भवि-
तव्यमिति ।

विवाध XVIII. 48 : 405. 11, name of an ekāha.

विभक्ति III. 2 : 70. 4 ; III. 3 : 70. 17, designation of the imme-
diately following mantras ;—X. 23 : 21. 21 ; X. 24 : 23. 6
and often in prasna X : विभक्तिमन्त्रत्वादित्येका विभक्तिः । अग्र आयाहि
वौतय इति प्रथमा विभक्तिरन्ताग्निः Ms.

विभवे ? XVIII. 24 : 372. 7.

विमथीक XI. 11 : 79. 10 : तत्समुक्तस्य विमथीकुर्वते । तदुभये (viz. आजिहृतः
and मारुतः) समुक्तस्य वृत्तान्तो नदन्तो विमथीकुर्वते असमञ्जसनाच्छिन्दन्ति
Viv. ; असमञ्जसमीषणेन आच्छिन्दन्ति Keś. ; cp. T.Br. I. 3. 8. 4 and
Sāyana on this passage in Taitt. S. (ed. Calc.) Vol. I, p.
1050, l. 2 from bottom ; cp. also Āp. XVIII. 7. 8.

वियूस् IV. 8 : 122. 11 : प्रथमयूषम् ।

विराजक्रम II. 18 : 64. 11 ; XXIV. 33 : 219. 14, the mantras begin-
ning with नयं प्रजाम् T.Br. I. 2. 1. 25 sqq. : विराज उत्क्रान्ता य
एतैर्मन्त्रैः प्रजापतिना क्रमेण परिगृहीतत्वात् cp. see T.Br. I. 1. 10.
1.—विराजक्रम Āpastamba.

विलेख्य adj. XXIV. 10 : 193. 14 : विविधं लेखितयानि विना कपालैः Viv. ;
विखनीयानि भूयसां लेखनेनैव संजातामलाभानि । ते तानि । सौत्रत्वान्निर्वाह-
विलेख्यानि Venk.

विवाजिन V. 1 : 129. 10 : विगतवाजिनाम् ।

विटन IV. 6 : 119. 3 : विटनमनु लक्षणे वा अनु Viv. ; आवर्तलक्षिते प्रदेशे
उपाकृतयोरन्यतरन्निहितमादाय तस्मिन्देशे Keś. ; note the reading of
Tr. : विटनमनु ।

विष् c. वि-प्र XXIV. 21 : 205. 5.

विशय V. 2 : 130. 15 ; V. 6 : 136. 9 : वेदिं च गार्हपत्यं चान्तरा विशयः—
XXX. 6 : 398. 8 ; XXX. 10 : 405. 2, 5 ; XXX. 18 : 411.
1 : 'the middle.'

विशसन adj. (viz. मन्त्रः) XXIV. 7 : 190. 12 : विशस्यते हिंस्यते ज्ञेन
मन्त्रेणैति विशसनः Venk.

विशारक XXIV. 25 : 209. 14, see crit. note.

विशालयूप XV. 14 : 218. 9 : XV. 37 : 243. 3.

विशसन XXVI. 12 : 290. 6, nom. act. to विशस्ति : 'the giving of the different directions.'

विश्वरूप (viz. ऋचः) XXV. 21 : 252. 13.

विश्वलोप X. 4 : 3. 15; XXI. 2 : 72. 14 : विश्वलोपेन । ढणैः कुशादिना Viv. ; ढणैर्भूमिविशोधनपांसुभिश्च Keś. ; अथपूरणसमर्थेन ढणादिना Ms.

विश्वरूपासयन XXVI. 12 : 289. 6 ; XXVI. 24 : 306. 7.

विषम XXIV. 39 : 225. 10, 11, cp. T.S. II. 1. 3. 1.

विष्वचीनशाल XVIII. 48 : 407. 2, name of an ekāha.

विष्वग्वात XXIV. 27 : 212. 10.

विस्स्थितसंचर VII. 11 : 217. 6 ; XXV. 19 : 250. 7 : अथमात्रे निर्गसनप्रवेशनमार्गः ।

विस्त्रुमिक III. 1 : 69. 5, 14 : कलापाः ।

विस्त्रुवाच् I. 3 : 5. 5 ; XXIII. 11 : 166. 4 ; XXIV. 23 : 208. 8, opp. to वाचयम ।

विस्त्रुसिका XXII. 16 : 139. 19 ; XXIV. 8 : 192. 3, also pi. sū. I. 4 : 8. 4, name of a kind of plant.

विह्व XIV. 4 : 158. 1 (विह्व्यत् शस्यम् cp. T.S. III. 1. 7. 3 ; VII. 5. 5. 2) ; plur. XX. 1 : 3. 5 the ṛcas in T.S. IV. 7. 14.

वी (5 वी of the P.W.) c. आ XIV. 10 : 170. 2 : आवीवेरङ्गिति (cp. T.S. III. 2. 9. 5), आधिताः स्युर्हत्युरपि संभवति प्रैति ।

वीडित II. 13 : 56. 2 ; VI. 32 : 197. 8 ; XXV. 13 : 242. 11 : ददा ।
वृ (वृषीते) c. अति XXIV. 12 : 195. 11 ; XXIV. 13 : 197. 6 : तानेव नानिवृषीत तानतिक्रम्यान्नात्र वृषीत । तानेव वृषीतेत्यर्थः Venk.

वृकल subst. masc. XVII. 39 : 317. 1 ; XVII. 40 : 320. 10, probably equivalent to वृगल or वृगल, 'a thin piece of wood, a splinter,' cp. वृकले dual neuter Kāṇva Śat. Br. III. 1. 12. 3, पुरोडाशवृकलम् ib. V. 3. 2. 1.

वृत् c. सम्-आ VI. 21 : 180. 17 ; IX. 6 : 274. 2 : समावृत्य निधाय ।

c. प्रति-नि caus. XIV. 14 : 178. 3.

c. अनु-परि caus. XI. 7 : 76. 6, see under अन् c. अव ; XVII. 41 : 322. 1.

c. प्र XIV. 7 : 162. 19 sqq. : प्रवृत्ते लुटिवे ।

वृत्तिप्रेक्ष XXIV. 13 : 198. 2 : वृत्तिप्रेक्षे वर्तमाने । वृत्तिं जीवन्तोपायं प्रेक्षते इति प्रेक्षः । तस्मिन्वर्तमाने याजके तथाभूते अथाज्यमपि दारिद्र्यपरिहाराय याजयेदित्यर्थः Venk. ; यस्य वृत्त्यर्थमवर्तमाने कर्मसङ्गे कवचपौडायां च Viv.

वृथाग्नि XIII. 43 : 151. 2 ; XIV. 16 : 180. 14 ; 181. 12 and often : औक्तिकाग्निः ।

दद्यान्नम XXVI. 9 : 285. 1 : दद्यान्नममहिहोत्रादि ।

दद्वि VII. 5 : 206. 6; VIII. 1 : 234. 12 : दद्विलिङ्गो मन्त्रः (T.S. III. 1. 8. 2).

दद्विज्ज XXV. 30 : 264. 3.

दध् c. अति-प्र XX. 1 : 5. 8; XXVI. 2 : 272. 13.

दध् XXX. 2 : 391. 4, 5, 7.

दध्ण dual. दध्णौ IV. 5 : 115. 8; XVIII. 36 : 385. 11; XXIII. 18 : 179. 11 : मन्त्रलिङ्गात् दध्णावित्युक्तम् । दूषणकली (cp. T.S. I. 3. 7. i) : 'the two blades of grass (or pieces of wood) used at the agnimanthana', cp. Āp. VII. 12. 12 and Kāty. VIII. 7. 5.

दधारव I. 6 : 9. 12; XX. 7 : 17. 12; XXIV. 25 : 210. 15, also pi. sū. I. 6 : 10. 19 : पाषाणः Viv., Sāy.; Āpastamba I. 20. 2 uses अग्निम् ।

दधिवासस XVIII. 16 : 361. 5; XVIII. 19 : 365. 8.

देला II. 8 : 46. 10 : भाविस्थानम् ।

देष्ट c. आ caus. XI. 8 : 77. 5 : आवेष्टयति भ्रमयति चक्रम्, equivalent to or corrupt for आवेष्टयति ।

c. प्रति-निष् caus. med. XXV. 2 : 228. 11.

देहत् XVI. 24 : 270. 5; XVI. 25 : 270. 19; XXIII. 12 : 168. 3; XXIV. 38 : 225. 6.

दैम्बध XXVI. 8 : 282. 6.

दैराज III. 14 : 84. 15, दैराजमुपस्थानम्, the upasthāna with the virājakrama formulas;—XXII. 3 : 119. 22, the दैराजीर्दीक्षाः here mentioned refer to T.S. V. 6. 7.

दैश्वसव XVIII. 3 : 345. 18.

दैश्वकर्मण XIV. 9 : 169. 2 : उक्तानि दैश्वकर्मणानि (T.S. III. 2. 8. c-g) see Baudh. VIII. 6 : 242. 1; XIV. 20 : 188. 10.

दैश्वानरमारुत X. 51 : 53. 1, cp. 4 and X. 52 : 55. 10, 11.

दैसर्जनं XXI. 15 : 98. 4.

यतिचारम् absol. XXI. 2 : 72. 1; XXIII. 6 : 157. 6.

यतिषङ्गम् absol. XI. 3 : 67. 11.

यध् c. अव IX. 3 : 268. 14.

यभिर्मर्ष XX. 8 : 20. 9, 11.

यस्यपुच्छं XXX. 10 : 403. 9 : विल्लीर्णं पुच्छं यस्य ।

युदवसानोय XXVI. 12 : 289. 11.

व्रतति XXIV. 23 : 208. 2 : वक्षिपलाशः ।

- व्रतदुह् plur. व्रतदुहः XXIII. 9 : 163. 12; acc. sing. दुघस् XVI. 2 : 246. 13; loc. dual. दुघयोः VI. 1 : 157. 4; VI. 9 : 165. 10.
- व्रतन VI. 7 : 164. 12 nom. act. to व्रतयति, also in व्रतनवेला VI. 9 : 165. 13; in VI. 19 : 178. 16 it designs according to the Viv. (करणसाधने व्रतनं मन्त्रमुत्सृज्य) the vratanamantra.
- व्रतश्रपण masc. VI. 6 : 162. 18; XVI. 1 : 245. 5, 8, 10; अन्वाहार्यपचने ।
- व्रतोपायनीय II. 12 : 54. 11 : भोजनार्थमुपेतव्यं भोज्यमित्यर्थः; VI. 1 : 157. 4; XV. 2 : 206. 10; XXIV. 21 : 205. 10; XXIV. 34 : 220. 14; XXV. 6 : 234 : 3, 6.
- व्रतोपेत I. 1 : 1. 7; XXIV. 23 : 207. 8; XXIX. 13 : 387. 14.
- व्रात्यधन XVIII. 25 : 373. 8.
- वात्यस्तोम XVIII. 24 : 371. 5; XXVI. 32 : 318. 14; XXIX. 5 : 375. 3.

श ।

- शकलान् XVIII. 21 : 368. 14, here in opposition to खर्वन् ।
- शकन्तिष्ठ XXIV. 22 : 206. 9.
- शत् c. वि-अव caus. XII. 1 : 85. 8 : व्यवशातयन्ती विविधं पतयन्ती, cp. Āp. XVIII. 8 : 11.
- शत (?) XVIII. 8 : 350. 6; XVIII. 10 : 354. 3, 7; XVIII. 16 : 361. 7; XVIII. 17 : 362. 1; 363. 10; XVIII. 18 : 364. 5.
- शतलक्षणा (viz. दृष्टिः) XXVI. 6 : 279. 6.
- शतपल XV. 15 : 219. 14; XV. 17 : 221. 19; 222. 1; XV. 18 : 222. 11; XV. 28 : 232. 8; XV. 38 : 243. 13 : 'weighing hundred palas.'
- शद् c. अनु-वि caus. IX. 14 : 286. 7; IX. 16 : 288. 17 : अनुविशाद्य विकीर्य Viv. ; अवकीर्य Kes.
- शद् XVIII. 45 : 399. 2 sqq., name of an ekāha.
- शफ IX. 5 : 271. 1; 272. 1; IX. 6 : 274. 1; IX. 9 : 278. 14; IX. 14 : 286. 8; IX. 15 : 287. 4, 11 : शफौ दीर्घकाष्ठे परस्परं संश्लेषिते । तयोर्मध्ये यथा सुषिरं भवति तथाभूते ।
- शफोपयसनम् dvandva IX. 5 : 271. 1 : शफौ च उपयसनं च; cp. शफोपयमान् IX. 9 : 278. 3.
- शम् c. सम्-अव caus. act. and med. IX. 12 : 282. 10 : समवशमयन् । निदधत्; IX. 15 : 287. 14 : समवशमयति । निक्षिपति; XIV. 19 :

185. 15 : समवश्मयन्ते । येन प्रयोजनं तदग्निष्ठे निदधाति; XV. 31 :
 237. 13 : समवश्मयतात्; XVI. 29 : 276. 1; XVIII. 25 : 373.
 8 : समवश्मन्तम्; cp. Śat. Br. VII. 3. 2. 1, 2.
- श्मरथ XVI. 13 : 260. 5; XVII. 43 : 324. 6. The same word
 occurs Kāthaka XXXII. 3 : 21. 16. Drāhy. V. 4. 11,
 Baudh. gr̥hs. IV. 4 (अथ यदि बलवता श्मरथः स्यात्), in the Bhā-
 radvāja gr̥hyasūtra II. 29, and cp. अश्मरथंभावुक TBr. I. 3.
 5. 4, see on this word Sāyana in the Calc. ed. of the Taitt.
 S. vol. I. p. 1008. The meaning seems to be 'a quiet
 chariot,' the counterpart of अश्मरथ ।
- श्म्या XXX. 1 : 389. 5, 7; XXX. 3 : 394. 8; XXX 4 : 395. 10,
 name of a measure.
- श्म्यान्यास XII. 17 : 112. 1 sqq.; XVI. 29 : 276. 2; XVI. 30 :
 276. 12.
- श्म्यापरिधि adj. XIV. 17 : 182. 2 sqq.; XXIII. 7 : 159. 1 : श्म्या एव
 परिधयः । श्म्याः परिधयोः स्मिन्निति ।
- श्म्याप्रव्याध XI. 7 : 76. 4; XII. 12 : 103. 12; XII. 17 : 111. 14 :
 श्म्याप्रक्षेपे ।
- श्राव XXIV. 29 : 214. 5 : श्रावप्रमाणं तण्डुलादि पुरुषपूतकपलक्षणमेतत् ।
- श्रौतवन् XVII. 28 : 306. 10 : श्रौतवद्यजुः, cp. श्रौतवद्वायवम् Jaim.
 srs. 4 : 5. 17 ed. Gaastra, and its counterpart अश्रौत in
 Jaim. up. brāhm. III. 30. 2, III. 38. 10.
- श्रौतसंस्पर्शिन् XXIV. 19 : 203. 12.
- श्रुत्वालिशर्च XV. 30 : 235. 6; XXVI. 11 : 287. 13.
- श्रवान् XVIII. 36 : 385. 10; XXIII. 18 : 179. 11, 12.
- श्रुतभक्ति XXV. 21 : 252. 12-14.
- श्रुतिन् XVI. 21 : 267. 6; XXVI. 17 : 297. 3.
- श्रुतलक XXVI. 32 : 318. 11.
- श्रुतलाजिन XXVI. 32 : 318. 11 but श्रुतला० XVIII. 25 : 373. 8.
- श्रुतीन XVIII. 8 : 350. 7; XVIII. 16 : 361. 8; XVIII. 40.
 391. 6.
- श्राप् c. वि IV. 8 : 121. 4, 5; VI. 17 : 175. 18 : तानध्वर्युर्विशस्ति ।
 विविधं शस्ति कुरुतोऽकुजतेति वा; XI. 2 : 66. 6 : and often : पथांश्चि
 विशिष्य refers to VI. 34 init.; XXVI. 13 : 291. 4 etc. : 'to
 give different directions about something.'
- श्राप् XXVI. 11 : 287. 11.
- श्रिपिविष्ट II. 3 : 36. 14 : दुष्टम् Viv. : केशरहितशिराः Venk

श्रिपिविष्टवन्त् XXV. 34 : 270. 7.

श्रित्य XVI. 3 : 248. 8 etc.; XVIII. 36 : 386. 5 etc.; XXIII. 11 : 167. 10 etc.

श्रित्यवन्त् VI. 18 : 175. 20; 176. 1 : श्रित्यवत् विशेषवत् प्राकृतात् कार्त्तर्यम-
यादिना विशेषेण विशेषवत्; XVII. 9 : 290. 6 : श्रित्यवन्त् इव । श्रित्यल-
प्रयत्ना इव अत्वरमाणा इव; XXV. 13 : 242. 3.

श्री (शेते) c. परि XXIII. 2 : 151. 11; caus. IX. 2 : 267. 16; XII.
8 : 98. 11; XVIII. 22 : 369. 5; XX. 4 : 13. 5; XXIII. 2 :
150. 10; XXV. 16 : 247. 6; cp. परिशयन ।

श्री (श्रीयते) c. उप XVIII. 45 : 401. 1, counterpart to अवशी ।

श्रीतीक I. 3 : 5. 7; VI. 6 : 162. 16, 19; XIV. 27 : 199. 5;
XXVI. 9 : 284. 10.

श्रीतीभू XXVI. 9 : 284. 7.

श्रीपय II. 5 : 40. 7; meaning?

श्रुग्वन्त् X. 22 : 20. 3 : श्रुग्वती परितापवती ।

श्रुष्टि XXVIII. 13 : 366. 9.

श्रुनस्तर्णयज्ञ XXIV. 11 : 194. 6; XXVI. 33 : 320. 5.

श्रुष्काभिषव XXV. 22 : 254. 6.

श्रुद्रगवी XXIV. 31 : 216. 14.

श्रुलपाद्या XXX. 14 : 407. 14, name of a particular istakā.

श्रुलीभूत XVII. 11 : 293. 3 : स्थापुभूतः ।

श्रुतातङ्ग VI. 34 : 198. 17; VIII. 9 : 245. 10; 246. 4; XXI. 22 :
100. 2 : आतच्यत इत्यातङ्गं श्रुतं च तदातङ्गं च । अपथिला तस्मा आतङ्गम् ।

श्रुशानचित् XVII. 30 : 309. 1, 6; XXX. 19 : 411. 10.

श्रुश्रुमन्त् XXI. 12 : 91. 13 : कूर्चवान् ।

श्रुन XVIII. 36 : 386. 4, name of an ekāha.

श्रुनचित् XVII. 28 : 306. 14; 307. 1; XXIV. 5 : 188. 14; XXX. 5 :
397. 6; XXX. 8 : 401. 3.

श्रुदोपज्ञ XXIV. 2 : 186. 3 : श्रुदोरम् Viv., Venk.; cp. कमुपज्ञ ।

श्रुपण subst. neuter. I. 8 : 12. 6 : श्रुपण्ते हवींशुयेभिरिति श्रुपणानि
काष्ठानि Sāy.

श्रुमण XVI. 30 : 276. 7.

श्रि c. अनु-उत् VI. 2 : 157. 10 : अनुकृत्यति ऊर्ध्वायं निदधाति Keś.

c. अभि-नि XI. 10 : 79. 2; XII. 12 : 103. 9; XII. 13 : 105.

16 : अभिनिर्यध्वम् । अनियमेन अयध्वम् ।

c. उप-नि active. XXIV. 19 : 204. 3.

त्रिति XI. 1 : 63. 4; XI. 11 : 80. 1; XXII. 15 : 138. 6 : यितिसु
नित्रेणौस् (var. ंणिसु).

यु c. अति-आ caus. IV. 6 : 116. 13; XX. 28 : 62. 4.

त्रेणिगर्त VI. 26 : 187. 13, see crit. note.

त्रेष्टिन् X. 56 : 58. 16; XII. 9 : 99. 15 : त्रेष्टौ प्रधानः ।

स्तुत्पत्तक XII. 2 : 87. 7.

स्तिप् c. सम्-आ caus. XIII. 26 : 136. 10, 11 : आग्नेयस्य च सौम्यस्य चेन्द्रे
सनास्तेष्वेदिति । व्यूह्याभिष्टेपु अवयवयोगात् षष्टौति आग्नेयस्य खण्डं सौम्यस्य
कतिपयांस्तुलानैन्द्रे प्रक्षिपति ।

c. अनु-उप I. 15 : 24. 1.

स्त्रीष (?) XV. 1 : 204. 12.

स्वभ्यश् II. 5 : 39. 8; meaning ?

स्वल्कश् II. 5 : 40. 10, cp. perhaps स्वल् of the Dhātupāṭha.

श्वस् c. उप caus. (obj. दुन्दुभीन्) XV. 24 : 228. 5.

श्ववघ्नान् XIV. 9 : 167. 8.

श्वेतक XIV. 29 : 202. 1 : श्वेतकानाम् । पलाशपुष्पमध्ये वक्रधनुर्वद्यच्छेदकं
पलाशपत्तदधान्वा ।

ष ।

षडुद्याम् X. 12 : 12. 1 : षडुद्यामा यस्य तत् षडुद्याम् ।

षडुपसत्क XXV. 27 : 259. 5, 12; 260. 8.

षोडशतय XII. 8 : 96. 10 (षोडशतय्य आपो) ।

षोढा XXX. 3 : 393. 6 against षड्भा XXX. 19 : 411. 15.

स ।

संयवन XX. 8 : 20. 6, nom. act. to संयोजि : उदकपिष्टयोः संयोजनम्
Sāy.

संयवनीय I. 8 : 12. 6 : पिष्टसंयवनीया आपः । सदनौरित्यर्थः ।

संयान XIV. 1 : 153. 14 : प्रज्ञातमपात् संयानस्य विधिः । अथ यद्यप्यर्थाणां
इत्यादि see VI. 9 : 165. 14.

संयोजन in यूप० and पशु० XX. 26 : 59. 14.

संवत्सरगर्भ XXVI. 20 : 300. 9 : यथैतद्वत्तवो वै प्रजाकामा (T.S. VII. 2. 6)

इत्येष संवत्सरगर्भं एकादशरात्रषड्रात्रसंवत्सरगर्भं इत्यन्ये ।

संवत्सरतम XXVI. 26 : 308. 9; XXVI. 27 : 311. 1.

संवत्सरश्चत् X. 12 : 11. 13; XXX. 7 : 400. 16.

मंवदन XX. 29 : 64. 9.

मवेशनीय XXVI. 13 : 291. 3.

मध्याव II. 3 : 37. 2 : प्रातःसवने वषट्कारादिबोधयिता कालादिना Viv.;
Veñk. reads सध्याव and comments : संखावयति पात्रगतं सोमादि
वषट्कारादिकालबोधनेन अग्नौ चारयतीति संखावः । अर्धयेर्वषट्कारादिसमय-
बोधिता संखावः ।

मधुसव XIV. 27 : 198. 14 : उक्तः सधुसवः (T.Br. I. 4. 6. 1-5) see
Baudh. XIV. 4 : 157. 1. sqq.

मधुस्तुत XXIV. 12 : 169. 4 : सधुस्तुततमः चित्ततमः Veñk.; विद्यादिना
पूज्यमानः Viv.

मधुस्तुता ep. उदक्सधुस्तुता and उदीनीनसधुस्तुता ।

मधुस्था XII. 1 : 86. 6; XII. 4 : 89. 14; XV. 37 : 242. 11 :
सधुस्थां करोति । संस्थापयति ।

मधुस्थावश XXIV. 1 : 185. 2, 15 : सधुस्थावशेन । संस्था समाप्तिः । यथा प्रारब्धं
समाप्यते तथा कर्तव्यम् Viv.; समानानुरोधेन समानार्थम् Veñk.

मधुस्पर्शक XXVI. 23 : 304. 2 : सधुस्पर्शि (thus MS, text and
bhāṣya) यूपसंबन्धावस्थने क्रियमाणः सन्यूपसधुस्कारार्थः ।

मधुशान XX. 9 : 21. 6 (and 7 ?), nom. act. to सधुशयति ।

मधुसदामयन XXVI. 21 : 302. 1.

मधुखावस्थापिधानम् XIV. 10 : 171. 5 : उक्तधु सधुखा° (T.S. III. 3. 8.
c-), see Baudh. IV. 11 : 126. 16 sqq.

सत्तामकाष VI. 12 : 168. 19; VIII. 21 : 262. 8; XXI. 25 : 114. 7.

सत्त्ववैसर्जन VIII. 18 : 259. 1 : तानुनप्रसमयविसोचनम् ।

संख्याभ्यावर्तिन् XXIV. 6 : 189. 12, 14 : संख्याभिमुखेनावर्तनशीलम् । संख्या-
संपत्तिनिबन्धनादृत्तिमदिति यावत् Veñk.

संगवकाल XX. 1 : 4. 9, 13.

सच् med. with accus. IV. 6 : 119. 6; VII. 5 : 206. 9, 14, 18;
207. 1; VIII. 1 : 234. 12, VIII. 17 : 257. 19 : अङ्गुल्या
आसङ्गयति or अङ्गुल्यन्तरालेषु लग्नयति or हस्त एव स्थापयति (this refers
to VIII. 17).

सजनीय XIV. 4 : 158. 1, cp. T.S. VII. 5. 5. 2.

सजुष्ट XXI. 18 : 101. 12; XXI. 23 : 111. 4; XXII. 14 : 136. 15,
accompanied by the formula असुप्तौ वा जुष्टम् etc.

संचरौ (subst. fem.) XXV. 20 : 151. 4 (see crit. note); XXVI.
24 : 305. 9; see also संचारौ ।

संचारिन् XXVI. 23 : 304. 2 : प्रतियूपमावर्तते Ms.; प्रत्येकमावर्तते Viv.

संचारौ XVIII. 50 : 408. 16, read probably संचरौ with L.

- संचिताङ्गति X. 37 : 35. 11 and passim in praśna X; XXV. 27 : 259. 7. sqq.
- सञ्ज c. वि XVII. 31 : 310. 9 : विषजन्ति शोषयन्ति ।
- संज्ञताङ्गति XI. 4 : 69. 12; XV. 29 : 233. 7.
- संज्ञानौ (viz. इष्टिः) XIII. 20 : 131. 13; XVIII. 25 : 373. 11.
- संज्ञानेष्टि XXIV. 3 : 187. 7; XXVI. 5 : 278. 10; XXVI. 6 : 280. 1.
- सत II. 13 : 55. 17; II. 17 : 61. 10 and passim : सते । कुण्डे वा शरावे वा or सतं दृष्ट्वाण्डम् Keś., or सतम् कुक्षम् ।
- सतानूनघ्निन् XX. 16 : 35. 15.
- सद् c. अति XVIII. 15 : 360. 1, see crit. note.
- c. उत् caus. (obj. उत्तरनाभिम्) V. 5 : 134. 12; V. 10 : 143. 7; VI. 23 : 183. 3 and often : उच्चैस्तरां कृत्वा; (obj. राजानम्, चर्म, ऋजोषम्) VII. 5 : 205. 19; VI. 28 : 190. 15; VIII. 9 : 245. 19 : स्थापयति or सादयति ।
- c. उत् XVIII. 20 : 367. 11 : नवनीतमुत्सीदति 'is being secreted'; XV. 36 : 241. 7 : उत्सन्न 'falling forth, excluded,' not 'anti-quated', as compared with XV. 18 : 223. 7, XV. 32 : 238. 6.
- c. सम्-उप caus. VI. 30 : 195. 14 : समुपसाद्य । एकच समौषे स्थापयित्वा ।
- सदस्य XV. 1 : 204. 14; XV. 8 : 213. 11.
- सदस्य (the 17th. ṛtvij) II. 2 : 35. 9; II. 3 : 36. 11, 14; 37. 2, 9; II. 4 : 38. 7; VII. 1 : 200. 3; VII. 11 : 216. 18; 217. 4; VII. 14 : 222. 18; VIII. 12 : 249. 20; XVI. 1 : 246. 1; XVI. 2 : 246. 8; XVII. 18 : 298. 2, 7; XVII. 19 : 298. 13; XXI. 22 : 109. 3; XXV. 13 : 243. 3.
- सद्यस्कार्य XVIII. 20 : 367. 1.
- सद्यस्काल XXIV. 16 : 200. 10.
- सद्यस्की XVIII. 20 : 366. 4, XXIII. 18 : 179. 8; XXV. 13 : 242. 5, 6; XXVI. 32 : 318. 4, 7, name of an ekāha.
- सद्यस्ता XVIII. 20 : 367. 11.
- सद्योयज्ञ XX. 25 : 55. 5.
- सनीहार VI. 7 : 164. 12; XXI. 10 : 86. 15.
- संतनि or संतनी III. 14 : 84. 9; III. 15 : 86. 2, 8; XII. 3 : 87. 9, 10; XIV. 5 : 160. 12 : अग्निः प्रातःसवन इत्यादि (T.S. III. 1. 9. b-d); and passim in Dvaidha and Karmānta.
- संतराम् V. 12 : 145. 16 : संनिष्ठतराम् ।

- संतर्पण XIV. 9 : 169. 2 : उक्तं होत्रकाणां संतर्पणम् (T.S. III. 2. 8. a-b), see Baudh. VIII. 12 : 249. 16 sqq.
- संदंष्ट्र XVIII. 26 : 386. 6, name of an ekāha.
- संदाव IX. 4 : 269. 13 ; X. 7 : 7. 4 : अग्निसंदावम् । अग्निसूच्यम् ।
- सदिग्धपुरोडाश XXIII. 4 : 154. 6 : उपचितपुरोडाशः ।
- सदीक्षित XXVI. 12 : 289. 12 : सद्य दीक्षिताः ।
- संधिनौलीर XXV. 2 : 230. 5 : सायंदुग्धायाः लीरम् ।
- संनखमात्र XXIV. 25 : 209. 14 : नखयोर्मुष्टौ परस्परमसंस्पर्शो यावत्तावत् ।
- संनिवाप XV. 17 : 220. 15 ; XXII. 4 : 122. 12 ; XXIII. 9 : 162. 11.
- सपिलक XIV. 29 : 202. 6 : सपिलकम् सबद्धम्, cp. पिलकान्त्, अष्टापिलक ।
- सपूर्णपात्रविष्णुक्रम II. 19 : 66. 8, 16 ; II. 20 : 67. 10, 16 ; III. 3 : 71. 4, 9 ; III. 12 : 82. 14 ; 83. 5, 10 ; XXIII. 2 : 150. 12 ; XXIII. 14 : 173. 5 ; XXVIII. 1 : 344. 11 ; XXVIII. 2 : 347. 11.
- सप्तगु XXV. 4 : 232. 7.
- सप्तदशसामिधेनौक XX. 18 : 39. 6 ; XX. 22 : 49. 5 ; XXIII. 1 : 147. 3 ; XXVI. 4 : 275. 11.
- सप्ररेक XI. 11 : 79. 7 : सप्ररेकान् अग्नेषान् ; XVII. 35 : 313. 5 ; XVII. 36 : 314. 12.
- सप्रारोह II. 6 : 42. 10, 12 ; II. 12 : 53. 8.
- समग्राङ्गुलि XXV. 10 : 239. 3, see crit. note.
- समन्वानवन XX. 31 : 68. 7 ; XXI. 15 : 97. 13.
- समपक्षपुच्छ X. 19 : 17. 17.
- समभिवासन III. 24 : 96. 17 ; XXV. 16 : 247. 4.
- समयाविषित XVII. 3 : 285. 13 ; XXVI. 22 : 302. 7 : समयाशब्दो ऽर्धपर्यायः समयार्धेन व्यूहतीति । विषितः विवदः । अर्धविहितो ऽर्धविवदः । अर्धास्तमित इत्यर्थः ।
- समवक्षेपण XXII. 14 : 137. 18.
- समस्तहोम XXIV. 31 : 216. 10.
- समानवर्हिस् XIII. 1 : 120. 1.
- समानयोनि XXVI. 11 : 288. 11.
- समानसंख्यान XXV. 7 : 235. 6 : एकसंख्यानः ।
- समानस्व XI. 4 : 69. 2.
- समानांशिन XII. 15 : 109. 4, 8.
- समारम्भ XXIV. 1 : 185. 14 : स्मरणम् Viv. and Veñk.
- समावच्छस् XI. 13 : 83. 13 : समं विभज्य ।

- समिद्धार XVI. 7 : 253. 10 ; XXVI. 13 : 291. 1 ; XXVI. 18 : 298. 9 ; XXVI. 19 : 299. 9 ; XXVI. 25 : 307. 3 ; XXVI. 27 : 310. 10.
- समृद्ध XVII. 29 : 308. 6, 9 ; XXX. 18 : 411. 5, 6, a manner of building the 'agni.'
- सन्दि XXII. 1 : 117. 4, designation of the mantra ऋचा सोमः समर्धय (T.S. III. 1. 10. b).
- समोदक II. 13 : 56. 3 : समोदको युक्तोदकः समलवण इति ।
- संप्रत्याहारम् absol. XXII. 5 : 124. 14.
- संप्रसर्पण XIV. 8 : 166. 9 : उक्तः संप्रसर्पणस्य (T.S. III. 2. 4. c. sqq.) see Baudh. VII. 10 : 215. 10 sqq.
- संभरणी VII. 6 : 208. 8 ; VIII. 1 : 234. 15 ; VIII. 9 : 245. 14 : संभरण्याम् कलशे ।
- संभरणीय VIII. 1 : 234. 14 : संभरणीये तृतीये वर्गे ।
- संभार VI. 18 : 176. 18 : संभारान् अग्निर्यजुर्भिरित्यनुवाकम् Taitt. Ār. III. 8.
- सप्ताडासन्दी VI. 10 : 166. 15 ; IX. 5 : 270. 20 and passim in pr. IX.
- सषाड्दुह VI. 34 : 198. 15.
- सथज्ञपुच्छ XXVI. 19 : 300. 1.
- सर्पाणामयन XXVI. 24 : 306. 7.
- सर्पिरासेचन II. 14 : 56. 7 ; V. 10 : 141. 21 ; XV. 3 : 207. 7 ; XV. 4 : 208. 2 ; XVIII. 8 : 350. 12.
- सर्वतःप्रसवण XV. 1 : 204. 5.
- सर्वतोमुख XXIII. 19 : 180. 5 sqq. ; XXVI. 33 : 320. 10, name of an ekāha.
- सर्वतोमुख adj. X. 35 : 33. 12 ; X. 38 : 36. 15 ; X. 40 : 39. 4, etc.
- सर्वशृष्ट (viz. इष्टिः) XIII. 29 : 138. 20 ; XXIV. 6 : 189. 14 : अत्र सर्वशृष्टाशब्देन सर्वशृष्टाख्यकाम्येष्टिद्रव्यं पुरोडाशो ऽभिधीयते (Baudh. XIII. 29, 30) । तन्नाशनेकदेवताकमेव द्रव्यं रायंतरन्दादिदेवताभेदेनावर्तत इति देवताभ्यावर्ति Veāk.
- सर्वभक्ष adj. VIII. 8 : 244. 15 ; VIII. 15 : 256. 13 ; XI. 12 : 81. 12 ; XI. 13 : 83. 15 ; XII. 16 : 110. 12 ; XVII. 5 : 287. 3, etc.
- सर्वमेध XXIV. 11 : 194. 5.
- सर्वसंस्था VIII. 21 : 263. 4 ; X. 11 : 11. 8 : सर्वसंस्थां पशोः कुर्वन्ति । पूर्णाहुत्यनं समापयन्ति ।

- सर्वसुरभिपिष्ट XVII. 39 : 317. 2; XVII. 40 : 320. 16.
 सर्वाभिप्रायिक XXIV. 11 : 194. 17 : सर्वाभिप्रायिकाणि सर्वाभिप्रायप्रयोज-
 नानि सर्वफलानित्यर्थः Viv. ; सर्वकामफलानीति यावत् Venk.
 सर्वायुष XV. 21 : 225. 12.
 सवण्ड XXVI. 28 : 312. 2, cp. वण्डचित्ति ।
 सवनीय XXIV. 22 : 206. 8 ; meaning ?
 सवनेष्टि XXI. 6 : 79. 14.
 सवाती (dual सवात्यौ, gen. dual सवात्योः; the nom. सवात्य given by
 the P.W. is false, cp. also T.Br. III. 1. 6. 2) V. 10 : 142.
 7; XII. 5 : 92. 7 : एकेन वस्त्रेन सतवत्सा जीववत्सा च ये दुह्येते ते
 सवात्यौ, and elsewhere : एकैव वस्त्रेन सतवत्सा च स्वमाता च दुह्येते
 सवात्यौ ।
 सविश्रु XV. 18 : 222. 14; XVIII. 34 : 384. 1.
 सविशेष subst. XXX. 2 : 392. 15; XXX. 10 : 403. 11; XXX.
 12 : 406. 13, 15; XXX. 20 : 413. 4.
 सव्योत्तरिन् VI. 21 : 181. 5 : सव्यहस्तमुपरि कृत्वा ।
 सशस्त्र XI. 3 : 66. 11 : सशस्त्राम् । सोपकरणां सतवाल्पवित्रोपयमादि; XVII.
 33 : 312. 4 : सशस्त्राम् । सतवाल्पश्वेनपत्तशतावृष्टादिसंहिताम् ।
 ससावित्र XXII. 2 : 118. 11 : सह सावित्रैः । सावित्रहोममारभ्य ।
 सखिष्टकृत्क XX. 19 : 42. 2; XXVI. 6 : 279. 11.
 सहस्र X. 16 : 15. 13; X. 17 : 16. 10 : with the stanza सहस्रः
 शचिषत् T.S. IV. 2. 1. n.
 सहकारिप्रत्यय II. 2 : 35. 16; XXIV. 18 : 203. 6. The Vivaraṇa
 of the first passage (35. 14-17) runs thus : आदितः कर्मारम्भकाले
 ब्रह्मोदेत्य श्रुत्यादयो धर्मा आ कर्मसमाप्तेः । सहकारिप्रत्यय इतरैर्हृत्लिभिः
 सह संवादं कृत्वा लौक्यं पदार्थमा चतुर्थाच्चतुर्थेन सह क्रियमाणादारभ्य बुद्धौ
 व्यवस्थाय पाणिंसमर्शनकाले परिस्ररणं पात्रसादनकाले ब्रह्मण उपवेशनमेव-
 मान्तादृदिकानि कर्माणि सर्वाणि प्रयोजयेत्; for आ चतुर्थान्तरणः cp. also
 Āp. I. 2. 11, for which passage perhaps Āp. IV. 1. 2 is to
 be compared. The Vivaraṇa of the second passage runs
 according to Venkateśvara : सह कुर्वन्तीति सहकारिणो होत्रादयस्तेषां
 प्रत्ययात् तत्प्रमाणानुसारादाश्चलायनादिस्त्वानुसारादिति यावद्भवन्ति । उपा-
 श्रुधर्मकर्माणि भवन्ति; acc. to Bhavasvāmin : सहकारिणो होत्रादय-
 स्तेषां यथा तथा भवन्ति ।
 सहजानि XVIII. 46 : 402. 8.
 सहयाजमान XX. 2 : 6. 9.
 सहस्रदक्षिण XXIV. 13 : 198. 5.

सहस्रशाल XXVI. 33 : 320. 10, name of an ekāha.

सा c. अधि-ञ्व VI. 10 : 167. 2; XII. 5 : 91. 1, 13; XXII. 3 : 121. 12; XXV. 5 : 233. 13; XXVI. 2 : 273. 14; XXIV. 17 : 201. 11, 15.

c. वि-उत्-ञ्व XXVI. 12 : 289. 11 : बुद्वसाय । पृथगुद्वसाय ।

c. परि-ञ्व XII. 5 : 90. 12.

c. प्रति-ञ्व XXI. 26 : 116. 9; XXII. 17 : 141. 7.

साकंप्रस्थायीय XVII. 48 : 328. 15; XXIII. 17 : 176. 7.

साग्निचय XXVI. 12 : 290. 4.

सांकाशिन VII. 8 : 214. 4; VIII. 2 : 237. 1; VIII. 11 : 248. 15 : सांकाशिनेन पथा । दर्शनमार्गेण ऋजुना पृथगामार्गेण (because it is possible to *look* from the *sadas* or the *havirdhāna*-shed in easterly and westerly directions *all over* the *vihāra*, doors being made justly above the *prsthya*-line.

सांग्रहणी (viz. इष्टिः) XIII. 30 : 140. 8; XV. 3 : 207. 2.

सानिशेष XXI. 4 : 74. 17.

सात्तायणिक XXIII. 5 : 156. 3.

सात्यदूत XII. 19 : 115. 15; XXII. 21 : 146. 7.

सादन XIV. 4 : 156. 13 : उक्ताय सुचाय सादनम् । युनज्मि तिम इति (T.S. III. 1. 6. b) see Baudh. VII. 1 : 200. 20.

सादस्य II. 3 : 37. 9, the function of the *sadasya*.

सादित XXIV. 12 : 196. 1, see crit. note.

साद्यस्कालम् adv. XXIV. 16 : 200. 14 sqq.

साध् desid. from caus. XVIII. 45 : 400. 13 : सिसाधयिषत् viz. वित्तम् ।

c. सम् caus. III. 11 : 81. 14 : संसाधनं स्वस्थाननयनम् उत्थापनम् ।

साधस्याद्य VI. 17 : 175. 17 : अधः पादयोर्निहितमधस्याद्यम् । सह अधस्याद्येन साधस्याद्यः Viv.; सौपनक्तः Keś.

साधीवास XVII. 39 : 319. 1; XVIII. 16 : 361. 5.

साधुश्रुत XXIV. 26 : 211. 12.

सान्त्वकरण XXIV. 15 : 199. 10.

सान्त्वयदुह XXIV. 23 : 208. 5; XXVII. 13 : 339. 9.

•साम (a-stem) in ब्रह्मसामम्, अग्निष्टोमसामम् XII. 18 : 114. 11, 12; XVI. 13 : 261. 17; XXVI. 14 : 292. 7.

सामपथ VII. 15 : 166. 5; XXVI. 33 : 320. 6 : सामपथे । उद्गातुर्दर्शन-पथे and औदुम्बरीसकाशे ।

सामिक XXVI. 33 : 321. 4 : समये भवम् । सिद्धान्तम् ।

- सायक XV. 15 : 219. 6; XV. 30 : 235. 15; XV. 32 : 238. 13.
 सार adj. XXX. 16 : 408. 9; 409. 12 : सहारैर्वर्तेन इति साराणि
 (viz. रथचक्राणि).
 सारस्वतमयन XXVI. 12 : 289. 6.
 सार्वत्रैष्टुभ XXIV. 37 : 224. 1, 3, 8.
 सालाटकी IX. 18 : 293. 5 : शिवालुः शिवायुः the Ms.
 सिच् c. वि-ञ्जति X. 22 : 20. 17; XII. 1 : 86. 3; XII. 4 : 89. 13 :
 अपो व्यतिषिच्य । उदकधाराव्यवधानं कृत्वा ।
 c. अङ्घ्रि-अङ्घ्रि XVIII. 2 : 345. 2.
 c. प्रति-अङ्घ्रि XXIII. 18 : 178. 5.
 सिन्धिसंकल्पोदक (?) XV. 15 : 219. 6.
 सिन्धु c. अङ्घ्रि XX. 27 : 60. 17 : अङ्घ्रिसेधेत् ।
 सिनीवाली XXIV. 20 : 205. 1; XXIV. 29 : 214. 16.
 सुजन्तु VII. 5 : 205. 10 : सुजन्तुरिव शोभनक्रिमिसदृश आयत एकतो ऽणिमत् ।
 कोशकारक्रिमिसदृश इत्यन्ये ।
 सुधूपित IX. 3 : 269. 3; X. 6 : 6. 7.
 सुफलौकृत XX. 21 : 46. 15.
 सुभिच्छ II. 15 : 57. 12 ; तप्तं (var. तप्त) सर्वजनम् । लेट् द्रष्टव्यो विधौ भोजनं
 देयं प्रभूतमित्यर्थः Viv. ; ब्राह्मणभोजनं विना दुर्भिक्षं भवति तस्मात्प्रभूतमाज्यं
 देयम् Keś. ; XXV. 6 : 234. 6 : तप्तः ।
 सुराप XX. 24 : 54. 3, 7.
 सुरासोम XVII. 31 : 310. 2, 4; XVII. 33 : 312. 3 : सुरास्यः सोमो
 यस्य स सुरासोमः शय्यादि ।
 सुविचित VI. 14 : 171. 1.
 सू (सौति) c. प्र X. 36 : 34. 8, cp. X. 38 : 36. 16; X. 40 : 39. 5;
 X. 46 : 46. 2; XIX. 4 : 421. 2 : प्राच्यात्र लोकंष्टण्या प्रसौत्यग्निं
 प्राचौभिः संप्रच्छादयन्ति । अस्यां चितौ प्रागपवर्गाभिलोकंष्टणाभिः संप्रच्छादयन्ति
 यथैवाध्वर्युण प्रसूतं तथाध्वर्युयजमानप्रतिप्रस्थातारः; elsewhere प्रसौति is
 explained by अनुजानाति ।
 सूतराजान्य XXV. 34 : 270. 2.
 सूतवशा XVIII. 5 : 346. 16; 347. 1.
 सूतसव XVIII. 4 : 346. 1.
 सूददोदस X. 21 : 19. 12 and often.
 सूपपादय adj. XX. 1 : 1. 3 : सम्यगुपपादनं सूपपादः । सूपपादं यतीतीति
 मूलविभुजादित्वात्कप्रत्ययः ।
 सूपवन्त XX. 16 : 35. 5 : सूपवन्तं व्यञ्जनवन्तम् ।
 सूर्यस्थ (viz. अङ्घ्रिः) XXV. 34 : 269. 12.

- हृ c. उप XIV. 22 : 192. 2; XVIII. 48 : 406. 6 : उपद्धतः । भूतोपद्धतः
(the Viv., however, reads : •हृष्टः). The same meaning, as
it seems, in Kauṣ. Br. VI. 12.
- हृज् c. उप-ञव (obj. वक्ष्म) XXIV. 24 : 208. 12.
- हृप् c. अधि-उत् XVIII. 9 : 352. 11.
- c. उप-निस् VII. 7 : 212. 9; VIII. 2 : 236. 1; VIII. 10 :
247. 17; XXVII. 3 : 326. 6.
- c. सम्-प्र XI. 6 : 71. 8 and often.
- सोख्य X. 18 : 17. 1 : सोख्याः । उख्यसहिताः ।
- सोदचन VI. 34 : 199. 5.
- सोद्वेदक VII. 7 : 211. 12.
- सोपनाम XIII. 1 : 119. 9 : सह उपनाम्ना । समीपे ज्यः अत्यन्तनाम तदुपनाम ।
तेन सह सोपनामा । ननु सोपनाम्न इति भवितव्यं डाबुभाभ्यामन्यतरस्यामिति
(Pāṇ. IV. 1. 13), the remaining is too corrupt to be cited.
- सोपयाम XXII. 14 : 136. 14; XXV. 34 : 269. 13 : accomp. by
the formula उपयामगृहीतो ऽसि ।
- सोपवसथ XX. 25 : 55. 4; XXIV. 34 : 220. 12.
- सोपश्य VII. 2 : 202. 6, 7; VIII. 10 : 247. 8 : उपश्यमूर्ध्वपात्रम् ।
- सोमक्रायण masc. VI. 15 : 172. 19 : क्रौयते सोमो येसो ।
- सोमसव XVIII. 5 : 346. 15.
- सोमातिपवित XIII. 25 : 135. 8, 9; XVII. 34 : 312. 9; XVII.
35 : 313. 12; XVII. 36 : 314. 15.
- स्कन्धा X. 27 : 26. 5 : स्कन्धाः संघातरूपा सहवर्तिन्यः ; X. 32 : 29. 15
(the ten skandhyās are here enumerated) : passim in
praśna X; XVII. 24 : 303. 11; XVII. 25 : 304. 12; XVII.
26 : 305. 9.
- स्तरण nom. act. to स्तृणुते XVII. 48 : 328. 14.
- स्तु c. परि XVIII. 15 : 359. 11 sqq.
- स्तुति XXIV. 1 : 185. 16. As an example the commentators cite :
निवेशनः संगमनो वस्तुन् (T.S. IV. 2. 5. m) Veñk. ; त्वग्ने द्युभिः (T.S.
IV. 1. 2. w) Viv.
- स्तृ c. परि-उप XX. 24 : 54. 5; XXIV. 33 : 220. 8, cp. पर्युपस्तारम् ।
- स्तोकीय IV. 7 : 119. 20 against स्तोक्व XXIV. 37 : 223. 16.
- स्तोत्रभक्ति XXV. 21 : 252. 12, 13 : 253. 10.
- स्वपतिसव XVIII. 3 : 345. 6, name of an ekāha.
- स्वगिमतः VIII. 9 : 246. 8 : स्खलप्रदेशेन ।
- स्वा c. वि-ञा caus. IX. 7 : 274. 15 : अथास्य प्रादेशेन दिशो यास्वापयति ।

महावीरस्य प्रादेशेन दिशो व्याख्यायति दिक्षु प्रादेशं करोतीत्यर्थः but अस्य refers rather to the yajamāna, or it is altogether superfluous, cp. Āp. XV. 7. 6.

c. परि-निस् caus. 'to finish' XX. 4 : 12. 5; XX. 8 : 21. 1; XX. 10 : 23. 2 and often in Dvaidha and Karmānta.

स्वास्थ्यमन्त्रस्व dvandva XXV. 4 : 232. 1 : स्वास्थ्यमन्त्राणि च ।

स्थिति XVI. 6 : 252. 10; 253. 8; XVI. 16 : 263. 7 in the expression नैतदाद्रियेवेति स्थितिः ।

स्तहन् XXVIII. 9 : 359. 4.

स्फप्रकार XX. 25 : 55. 9.

स्फविघन VII. 9 : 215. 6; XXI. 14 : 94. 5, 7; XXV. 19 : 250.

6 : स्फविघनान् । बद्धवचननिर्देशात्परशुपश्चौरपि यद्धणम् cp. T.S. III.

2. 4;—XIV. 8 : 166. 9 : उक्तं स्फविघनानामुपस्थानम् (T.S. III.

2. 4. a, b) see Baudh. VIII. 9-10 : 215. 5-10.

स्मयश्च II. 5 : 40. 1.

स्यन्द् c. अभि-वि caus. IX. 4 : 270. 9 : उपरि सिद्धति; X. 8 : 7. 16; XIV. 27 : 197. 14 sqq.

साव subst. ? XV. 8 : 213. 9.

सुगादापन III. 28 : 101. 6 : सुगादापनेन घृतवतीमित्यनेन ।

सुचोपधान XXI. 25 : 114. 1, see crit. note.

स्रधा XIV. 7 : 163. 3, 12; 164. 3, 12 : स्रधाम् । अवशिष्टम्; XIV. 9 : 167. 2 : स्रधाम् । स्तन्नशेषम् ।

स्रप्रधान II. 3 : 37. 2. Veṅkateśvara, who reads प्रधाना instead of स्रप्रधाना and स्रप्रधाना instead of अस्रप्रधाना, comments: तेषां दक्षिणाकाले परिगणनाभावादुक्तदक्षिणातो ज्येद्यात् । तत्र कियदेयमित्यु आह । प्रधानाः । प्रधानशब्दस्य नपुंसकत्वात् लिङ्गव्यत्ययः कान्दसः । सर्वे अभि-गरादयः प्रधानभूताः । तथा च प्रधानस्य सदस्यस्य या दक्षिणा सा दक्षिणा देयेत्यर्थः । स्रप्रधाना इत्येके । प्रधानेन सह वर्तन्त इति । स्रप्रधानाः सदस्यः प्रधानभूतः । अभिशरादयस्तदपेक्षया उपसर्जनीभूताः । तथा च द्वितीयतृतीय-चतुर्थपर्यायेणैतरगणवदेयमित्यर्थः ।

स्रयमाट्ठा X. 28 : 27. 7 and passim in praśna X : स्रयंकिद्रां शर्कराम्; XXX. 7 : 399. 13.

स्रयमाट्ठीय X. 24 : 23. 8 : स्रयमाट्ठीयः शङ्कुमुद्ग्न मानकाले मध्ये निहितं शङ्कुमपनीय ।

स्रयस्तुयाज adj. XVI. 5 : 250. 9; XXVI. 13 : 291. 11 : 'where the rtuyājas are offered by the participants themselves.'

स्रयंचिति X. 20 : 18. 12; X. 37 : 34. 18, etc. : T.S. V. 7. 8. 1.

- स्वयम् in स्वयंमूर्त, स्वयंमथित, स्वयमवपन्न, स्वयंकृत, स्वयंदिन XII. 6 : 92. 12—
15, according to the Viv. does not mean : 'by itself' but
'by himself' : यजमानने आत्मनैव ।
स्वयंपाप XIII. 13 : 127. 16; XXVI. 5 : 277. 10 : स्वयमकार्यकारी ।
स्वरथ XI. 6 : 73. 12; XII. 16 : 110. 5; XIV. 17 : 183. 4; XV.
14 : 219. 1; XV. 24 : 227. 13; 218. 13.
स्वरश्मन् dvandva IV. 4 : 113. 6, 7; XX. 26 : 59. 12; XX. 27 :
62. 1; XXI. 18 : 103. 3.
स्वरश्मन् dvandva plur. XI. 4 : 69. 1.
स्वर्वन् IV. 4 : 113. 21 and passim through the whole text : स्वर्वन्
यूपमुत्सृजति । स्वर्वन्मिति यावत्काला यूपं विष्टजति । एतस्मादेव गम्यते
ऽङ्गनप्रथत्येतस्माद् मुञ्चतीति and elsewhere : स्वर्वन्म् । स्वरोरवगूह-
नान्तम् ।
स्वाच्छृणु IX. 4 : 270. 9; X. 8 : 7. 16.
स्वित् particle XXIV. 33 : 220. 1.
स्विदु c. उन् VIII. 21 : 262. 8 : उत्स्विद्य सोदकं कृत्वा नापयित्वा ।
स्विष्टकचतुर्थ adj., fem. ०र्थी XXIV. 33 : 219. 10; XXVIII. 5 :
353. 4.
स्विष्टवन् XIII. 43 : 150. 12, containing the word स्विष्ट ।

ह ।

- हंसमुखप्रवेचन XX. 16 : 34. 4.
हंसमुखी XXX. 10 : 404. 10, 12; XXX. 20 : 413. 6, 10, a parti-
cular istakā.
हतमनस् XXVI. 5 : 277. 10 : निरुत्साहः ।
हन् c. उत्-आ XXI. 22 : 110. 4.
c. अभि-वि XI. 10 : 79. 4; XVI. 20 : 266. 14; XVII. 39 :
318. 10; XVIII. 18 : 365. 5; the Viv. of the first
passage, विमिताभ्यां सण्डपाभ्यामभिविघ्नन्ति । परस्परामिसुखौ (viz.
आजिहत्तः and भारुतान्) द्वाभ्यां परित्रयन्ति ।
हरिशुक XVIII. 46 : 402. 13.
हविरुक्त XXII. 2 : 119. 7 : हविः शब्दोक्तम् Ms.
हविष्यथ XXV. 20 : 251. 1.
हविःपेयी I. 7 : 11. 1; XII. 1 : 85. 7.
हविःसंस्कारौ XXIV. 25 : 210. 15, see crit. note.
हस्तेडा I. 20 : 30. 15 : हस्तशब्दात्पाञ्चौमपाकरोति Say

हस्त्योष्ठ XX. 16 : 34. 3.

हालेय II. 3 : 36. 8 : हालिकाः; probably it is a proper name, cp. Kāty. X. 21. 2 and वालेय ।

हिरण्यसुख VIII. 6 : 241. 13; XI. 6 : 73. 10; XII. 7 : 96. 2 : हिरण्यसुखं...ददाति । हिरण्यं पूर्वं दत्त्वा ।

उ c. परि XXI. 15 : 98. 8; XXI. 25 : 115. 4; XXII. 12 : 134. 12; XXII. 14 : 137. 13.

c. प्रति XXIV. 31 : 217. 6.

ऊत XXIV. 4 : 187. 14, a kind of pākayañña : ऊतः । यद्वृथते विवाहादि Viv. : केवलं ऋयते यस्मिन् ऊतः । होममात्रात्मकः कर्मविशेष इत्यर्थः Venk.

ह c. उप-अति IV. 7 : 119. 17; IV. 8 : 122. 14; VII. 4 : 204. 4; VII. 5 : 205. 19; VIII. 9 : 245. 18; XXVI. 7 : 280. 13.

c. वि-अव (obj. ऋणानि) XXIV. 12 : 195. 10 : दद्यात् ।

c. उत्-आ desid. XXIV. 36 : 223. 1.

c. अनु-वि-आ IX. 18 : 293. 12, 13.

c. उप-वि-आ II. 6 : 41. 10; cp. उपस्थाहरण ।

c. अनु-परि XXI. 25 : 114. 11.

c. प्रति-परि XX. 30 : 65. 10, 11.

c. वि XV. 37 : 242. 3 : विहृतः, denoting a quality of the ātreya.

c. सम् (not caus.) XXIV. 21 : 206. 4, with obj. लोमानि ।

होमवत XIV. 29 : 202. 1.

होतः XIV. 4 : 158. 1 : होतः । शस्त्रेषु ।

होताः XXI. 22 : 110. 12, equivalent to होतकाः ।

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- I. 18 : 27. 2 read द्वितीयमवदानानि ।
- I. 18 : 27. 6 and I. 20 : 30. 15 r. निघ्नेण instead of जिघ्नेण ।
- II. 3 : 36. 9 r. probably with Tr. ०पारक्षेत्र० instead of ०परक्षेत्र० ।
- II. 5 : 39. 11 r. with Tr. इदाकुनि instead of ०खुनि ।
- II. 6 : 42. 15 r. या ते अग्र instead of या त अग्र ।
- II. 7 : 43. 12 r. प्रत्यागच्छते instead of प्रत्यग० ।
- II. 7 : 44. 3 r. सर्व instead of सर्वः ।
- II. 7 : 44. 7 r. here and everywhere in Vol. I. नानादृश्य instead of ०दृष्टीय ।
- II. 7 : 45. 4 better perhaps with Tr. कामदुषा अवरोद्धे ।
- II. 10 : 49. 10 Tr. reads : दृढतास्माभुरन्योवपद्यतां ।
- II. 10 : 50. 13 r. इत्यत्र instead of इत्यथ ।
- II. 14 : 57. 5 r. त्रिष्टुभी instead of त्रिष्टुभी ।
- III. 1 : 69. 11 r. ब्रह्मोदनः instead of ब्र० ।
- III. 3 : 71. 10 r. संनिष्ठे पुनराधेयमिति नृदिपुन० ।
- III. 3 : 71. 12 r. with Y and Tr. द्वितीयमादधान instead of द्वितीय आधान ।
- III. 3 : 71. 17 r. विद्यन्तु instead of वि० ।
- III. 12 : 83. 4 r. विशस् instead of विशस्स ।
- III. 24 : 96. 7 r. with Tr. ०स्तम्बयजुषि ह्रियमाण instead of ०यजुष्याह्रिय० ।
- III. 27 : 99. 9-10. I now prefer to read this passage, with Tr. and C¹ in the following manner : स आहवनीयं प्रेक्षमाण आसौ प्रणीता वीभयं वान्तरेण नेति वेति वा वीक्षते, cp. the Vienna Oriental Journal XXIII. 67.
- III. 30 : 104. 6, 10 r. करणमसि instead of करणामसि ।
- III. 30 : 105. 1 r. प्राडाहत्त instead of ०हत ।
- III. 30 : 105. 13 ; instead of इत्येतयैव Tr. reads इत्येत सवेन्वा जपा ; r. perhaps इत्येते न्वेव जपा ।
- IV. 1 : 107. 13 here and each time आहैहि is to be corrected into आहैहि (i.e. आह यद्भिः); the MSS. read either thus or आहैहि ।

IV. 1 : 108. 12 r. कृत्वावाहयत्या वा हारयत्योच्च ।

IV. 4 : 112. 19 r. प्रोक्ष्यो० instead of प्रक्ष्यो० ।

IV. 5 : 115. 18, correct the interpunction : संदधानि शर्षा मानुषानिति नि० ।

IV. 6 : 118. 7; instead of उदकमण्डलमुत्थाप्य Tr. reads उदकमण्डल-
मुत्थाप्य, which perhaps is preferable. The Viv. : ग्राहयित्वा ।

IV. 9 : 123. 7 r. वनियुमिति पाठ्यात् instead of वनियुमितौडपाठ्यात् ।

V. 1 : 129. 5 r. पिष्टानि instead of प्रष्टानि ।

V. 2 : 129. 18 r. ०बिर्हि० instead of ०वर्हि० ।

V. 2 : 130. 12 r. सारुतादय instead of सारतादय ।

V. 5 : 133. 12 r. ०मिध्म० instead of ०मिध्य० ।

V. 12 : 145. 10 r. प्रदक्षिण० instead of प्रदक्षिण० ।

VI. 6 : 163. 4; instead of स यद्य हामेध्य० Tr. and some of the
other MSS. read स यद्यहामेध्य०, which reading is preferable.
The same correction is to be made VII. 8 : 214. 1; VII.
13 : 220. 9; cp. XIV. 3 : 155. 11; XIV. 7 : 163. 5, 15;
164. 6; XIV. 27 : 199. 3; XIX. 4 : 421. 17 and my
remark in the Vienna Oriental Journal XXIII, 68.

VI. 11 : 168. 5 r. वषट्कृत० instead of वश० ।

VI. 12 : 169. 16 r. निष्क्रामति instead of निष्क्रामति ।

VII. 18 : 176. 18 r. चतुर्हीना० instead of च तुर्हीना० ।

VI. 20 : 178. 20 r. ०धिययेच्छु० instead of ०धिययैच्छु० ।

VI. 20 : 179. 2 r. पूर्व० instead of पूर्व ।

VI. 21 : 181. 4 r. आपरा० instead of अपरा० ।

VI. 26 : 187. 11 r. प्राक्शो instead of प्रक्शो ।

VI. 27 : 190. 11 r. ०तस्योदौची० instead of ०तस्योदौ ।

VI. 29 : 193. 14 r. उदकस्युत्थाया instead of ०स्थाया ।

VII. 8 : 212. 16. Tr. also instead of धुन्वानः reads धुवानः, which
might be better, cp. XIV. 5 : 161. 2; XV. 29 : 233. 17.

VII. 12 : 218. note १ r. 'without *r*' instead of 'without *y*.'

VII. 14 : 223. 8 r. द्विर्जुहोति instead of द्विजु० ।

VIII. 17 : 258. 12 r. probably ०थासुषोमान्, instead of ०थासु सोमान्,
cp. Index of words *in voce*.

VIII. 22 : 264. 4 r. धात्र एव instead of धात्रे ।

IX. 5 : 271. 18 r. निवपति instead of निपवति ।

IX. 5 : 272. 17 r. परि० instead of पर० ।

IX. 11 : 280. 18 r. probably तथान्तराञ्जनं instead of तथैवाञ्जनं ।

- IX. 11 : 281. 2 r. probably तथैवान्तराङ्गनं instead of तथैवाङ्गनं ।
 IX. 20 : 298. 1 probably विप्रोषिते is preferable to विप्रोषिते, see
 Index of words *in voce* पुष् ।
 X. 22 : 20. 8 r. तन्नः instead of तन्न ।
 X. 32 : 30. 2-3 r. देवानामग्नेर्या० ।
 XI. 5 : 70. 12 r. द्विरभिधारय० instead of द्विरभिधारय० ।
 XII. 8 : 96. 10 r. षोडशतय्य instead of षोडशतय्य ।
 XII. 12 : 103. 11 r. षट्त्रि० instead of षट्त्रि० ।
 XII. 13 : 104. 4 r. न्वारब्धे instead of न्व ।
 XIII. 1 : 120. 6. As all the MSS. have इष्टीर्याख्याताः I now believe this to be the correct reading; the acc. on -īs occurs elsewhere also as nomin. : दर्भसयीः III. 1 : 69. 14; पराचीः X. 11 : 10. 7; सारिणीः XV. 5 : 120. 2; तावतीः XXIV. 10 : 194. 4; मात्रीः XXIV. 25 : 210. 4.
 XIII. 1 : 120. 6. As the plurality of the MSS. reads इतीन्वा इमा (or इतीन्विमा) it is possible that we ought to read इतीन्वा इमा i.e. इति। इत्। नु। वै। इमाः; the same is to be observed XIV. 4 : 157. 15; 158. 2; XVII. 9 : 290. 5, cp. also XXIII. 4 : 154. 17; XXIV. 37 : 224. 8; XXIV. 39 : 226. 2; XXVIII. 9 : 360. 2; but X. 21 : 19. 15 all the MSS. have इतिन्वा, without इत् ।
 XIV. 4 : 158. 2 r. एकाहयाजिनो instead of एकयाजिनो ।
 XIV. 12 : 173. 9 r. रुद्रास्त्वा instead of रुद्रास्त्वा ।
 XIV. 13 : 176. note ४, r. 'exc.' instead of 'etc.'
 XIV. 15 : 180. 11 r. नयैको instead of नयैका ।
 XIV. 18 : 184. 1. I propose to read अर्वाचो instead of अर्वाचो, this word belonging syntactically to राष्ट्रहन्तो ।
 XIV. 20 : 187. 4 r. ज्रवी० instead of ज्रवी० ।
 XIV. 20 : 187. 15 r. जितक्रमाणा० instead of जितक्रमाणा० ।
 XIV. 27 : 200. 1 r. एतद्वष्ट्य उवेवैष^१ भवति (instead of उ^१ वैवैष^१), i.e. उ। एव। एष।; we have here the same sandhi, which sporadically occurs in the Taitt. Samhitā and the Taitt. Brāhmaṇa, cp. Taitt. prātiśākhya IX. 16; to the examples cited by Whitney (स उवेक० IV. 3. 3. 2; अदन्त्युवेवा० II. 3. 7. 4; न वा उवेतन्त्रियसे IV. 6. 9. 4) may be added स उवेवेन्द्रः T.Br. I. 2. 2. 5. The same sandhi is found in Baudhāyana in the following passages : XVI. 20 : 266. 6, 11; XVI. 33 :

279. 1, 6; XVI. 34. 279. 13; XVI. 35 : 281. 3; XVI. 36 : 281. 6; XVII. 23 : 303. 3; XVII. 60 : 340. 16. This sandhi is not uncommon in the Kāṇva-recension of the Śatapathabrāhmaṇa.

XV. 15 : 220. 5 r. षड् instead of षड् ।

XV. 22 : 226. 5 r. सुवर्णस्यै ।

XV. 30 : 236. 1 r. विशासते instead of विशसते ; *ib.* note २ °वत् instead of °वत् ।

XVI. 6 : 256. 5 r. यद्वपद्गारपथो instead of °पथो ।

XVII. 1 : 283. 3 r. एकधनान्दीक्षते ।

XVII. 18 : 298. 8 r. probably दृश्वीया instead of दृश्वीया ।

XVII. 19 : 299 note ४ r. तदियु instead of तदिपु ।

XVII. 24 : 303. 8 r. मुष्टिनो ऽनुप्रकारं instead of मुष्टिनो ऽनु प्रकारं ।

XVII. 40 : 320. 6 r. इमं instead of इमां ।

XVII. 42 : 323. 17 r. रधाम instead of राधाम ।

XVII. 45 : 326. 14 r. नाभिर्गीर्भिर्य instead of नाभिर्गी ।

XVII. 61 : 341. 1 r. पौर्णमास्यै instead of पौर्णमास्यै ।

XVIII. 12 : 356. 11 r. विधेयां ।

XVIII. 15 : 360. 1 r. ऽतिशेदुः instead of ऽतिसेदुः ।

XVIII. 20 : 366 note ६ r. स्मृति instead of स्मृति ।

XVIII. 24 : 372. 3; on किकरावताना cp. Index of words *in voce*.

XVIII. 25 : 372. 11 r. दीक्षितावकीर्णा instead of °कीर्णा ।

XVIII. 29 : 378. 1 r. प्रजापतेरनुरूपत्वाय instead of °त्वाय ।

XVIII. 33 : 382. 14 r. तदय instead of तदय ।

XVIII. 38 : 389. 2 r. तन्नो नामनी instead of न नो नामानि ।

XVIII. 46 : 402. 8 r. probably हिरण्यया instead of हिरण्यया ।

XVIII. 46 : 403. 2 r. जयन्त्या च instead of जयन्त्याय ।

XVIII. 48 : 406. 8 correct the interpunction : °वत्ते चतुष्टोमे राशि ।

XVIII. 50 : 408. 16 r. probably with I. °संचरी instead of °संचारी, cp. Index of words *in voce*.

XVIII. 50 : 409. 18 r. °वभ्येन instead of °वभ्येन ।

XVIII. 52 : 413. 1 r. सर्वासामेव ।

XIX. 5 : 424. 6, the nomin. एकविंशतिर्दक्षिणा ददाति is found in the Brāhmaṇa also : T.Br. III. 12. 5. 7.

XIX. 9 : 430. 8 r. चेदहीने instead of चेदहीने ।

XIX. 10 : 434. 4 r. लोकं शयैव instead of लोकं शय ।

XX. 6 : 16. 13 r. परिश्रयो० instead of परिश्रयो० ।

XX. 18 : 39. 9 r. न्वारक्षेष्ट्यामिति ।

XXIII. 7 : 158. 9 r. सत्पुष्पापयेदेवाय ।

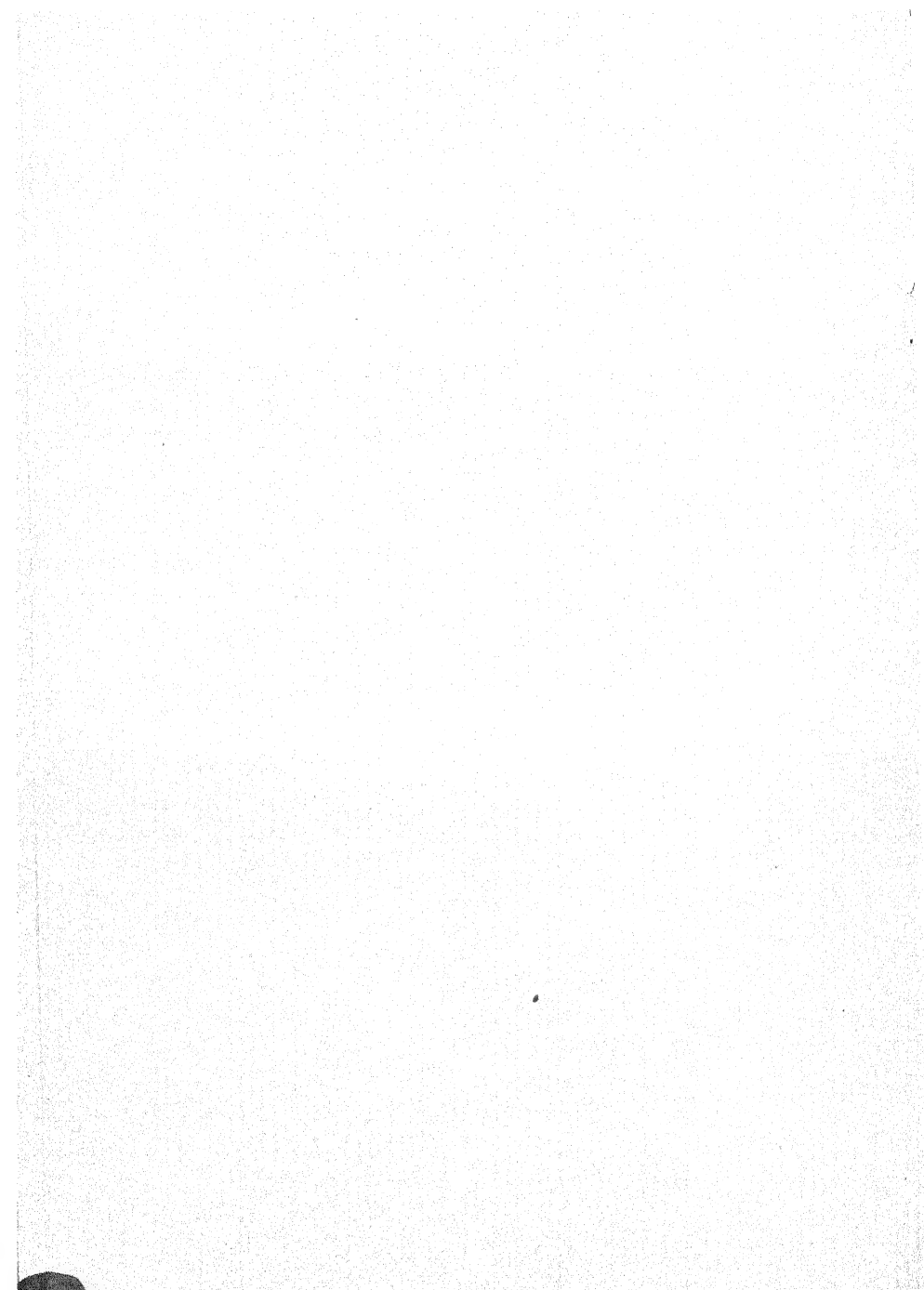
XXVI. 10 : 286. 13 r. चतुस्तौय ।

प्रवरे ४१ : 450. 3 r. जीवनयः ।

प्रवरे ४२ : 453. 1 r. निधुवाः ।

प्रवरे ४८ : 462. 6 r. पौष्कर० ।

प्रवरे ५४ : 466 note ७, r. " is the better reading."

BIBLIOGRAPHICAL APPENDIX.

Now that this edition of the Baudhāyana-śrautasūtra is complete, it may be of some use to students of Vaidic literature, to add, at the suggestion of Mr. J. van Manen, General Secretary to the Asiatic Society of Bengal, a complete bibliography of the texts belonging to the Black Yajurveda, of which our Sūtra forms a part, as far as these texts are extant, either in print or in manuscript.

It would be logic to commence with the *oldest* texts. But, as no conclusive investigations have yet been made regarding the chronological sequence of the majority of these texts, it will, for the present, be advisable to treat of them in alphabetic order.

1. The *Kātha* texts. Of this group two Samhitās are known, that of the Kapiṣṭhalakāṭhas and that of the Cārāyaṇīya- or Caraka-kāṭhas.

(a) The *Kapiṣṭhalakāthas*. We know only of their Samhitā, of which a large fragment is preserved at the Benares Government Library. This Samhitā is very nearly related to the Kāthaka as printed by L. von Schroeder (see under b). The two Samhitās, differ, first, in many minor points, and secondly in their division, the Kapiṣṭhalasamhitā being divided into Aṣṭakas, each Aṣṭaka containing eight Adhyāyas. It is a task for the future to examine the relation of this Samhitā to the Kāthaka.

(b) The *Caraka- or Cārāyaṇīya-kāthas*. Their Samhitā is the one which has been published by L. von Schroeder in three volumes: Kāthakam, die Samhitā der Kāṭha-ṣākhā (Leipsic, Brockhaus, 1900, 1909, 1910). To this text R. Simon composed a very useful Index Verborum (Leipsic, Brockhaus, 1912). But the Kāthaka must once have contained much more than is handed down to us; there must have existed a Brāhmaṇa and an Āraṇyaka. Of this Brāhmaṇa only some fragments are known at present Cp. my paper: "Brāhmaṇa- en Sūtra-aanwinsten" in Versl. en Meded. der Kon. Akad. v. Wet., Afd. Lett., Ve R., IVe deel, page 467 ff. Of the Āraṇyaka, von Schroeder himself has published many fragments in his paper: "Die Tübinger Kātha Hss." in Sitz. Ber. der Kais. Ak. der Wiss., Wien, Phil. hist. Kl., Band CXXXVII (1898). From the Sūtras of the Kāthas the Yajñasūtra (or Vaitānika- or Śrauta-sūtra) seems to have perished (perhaps somewhere in Kāśmīr copies still

may be extant); only an extensive fragment of the Paribhāṣā-sūtra and of the Śulba-sūtra are known to me; the Grhya-sūtra, however, is preserved and is actually being printed at Lahore with extracts from three commentaries. This Grhya-sūtra presupposes a special collection of Mantras, a kind of Mantrasamhitā, in which the Mantras were handed down with their accents, cp. the above-mentioned paper "Brāhmaṇa-en Sūtra-aanwinsten," page 465 ff.; as a whole this text seems to have perished.

2. The *Maitrāyaṇīyas* or *Mānavamaitrāyaṇīyas*. Their Samhitā has been published by L. von Schroeder in four parts: Maitrāyaṇī Samhitā, Brockhaus, Leipsic, 1881, 1883, 1885, 1886. But this śākhā must equally have possessed an Āraṇyaka, which has been lost. The Sūtra has partly been edited by F. Knauer: "Das Mānavaśrautasūtra," St. Petersburg, 1900, 1901, 1903, giving Books I—V. After the lamented death of Knauer the task undertaken by him has been taken up by Miss Dr. J. van Gelder, who published the Cayanaprasna ("Opbouw van het hoogaltaar naar de overlevering der Mānavas," printed by Kreysing, Leipsic, 1921). The Grhyasūtra of the Mānavas has equally been published by Knauer (St. Petersburg, 1897). Whether the Vārāghghyasūtra (edited by R. Sama Sastry as No. XVIII of the Gaekwad's Oriental Series, Central Library, Baroda, 1921) presupposes our Maitrāyaṇī-samhitā (the Vārāhas constituting in this case a carana), or another Samhitā slightly differing from the one published by von Schroeder (the Vārāhas constituting in this case a śākhā), is for the moment undecided. According to the introduction to this text the Śrautasūtra of these Vārāhas has also been found. It is to be hoped that it may also be made publici juris.

3. The *Taittirīyas*. Their Samhitā appeared in the Bibliotheca Indica under the title: The Samhitā of the Black Yajurveda with the commentary of Mādhavācārya (ed. Roer and Cowell, Calcutta, 1860-1899) in five volumes. Their Brāhmaṇa is contained in the same collection of edita (the Taittirīyabrāhmaṇa of the Black Yajurveda, Calcutta, 1859 etc.) in three volumes, as also their Āraṇyaka (Calcutta, 1872). Samhitā and Brāhmaṇa were also published at Poona and Mysore with the commentary of Bhatta Bhāskaramiśra. The best critical edition of the Samhitā is that of A. Weber (published as Volumes XI and XII of the Indische Studien, Brockhaus, Leipsic, 1871, 1872). Since 1914 we possess a translation with ample introduction by A. B. Keith: "The Veda of the Black Yajus school entitled Taittirīyasamhitā" (Cambridge Mass., 1914) in two volumes.

According to Mahādeva in his introduction to the Vaijay-

anti (i.e. an edition of the text of Hiranyakeśi-śrautasūtra with commentary) the Taittirīyas are divided into six schools (caranas), that of (a) the Baudhāyanīyas, (b) the Bhāradvājins, (c) the Āpastambins, (d) the Hairanyakeśas, (e) the Vādhūlas and (f) the Vaikhānasas.

(a) Of *Baudhāyana* the Śrautasūtra is known, now printed; the Gr̥hyasūtra lies before us in two editions both uncritical and calling for better work: (1) Baudhāyana-smārtasūtra (containing the Gr̥hya-, the Pitr̥medha-, the Pravara- and the Dharma-sūtra), Madras, 1905, in Grantha, (2) Baudhāyana-gr̥hyasūtra, Mysore, 1904 (no. 32 of the Government Oriental Library Series). The Pitr̥medha-sūtra of Baudhāyana has appeared separately in a work: The Pitr̥medhasūtras of Baudhāyana, Hiranyakeśin, Gautama, by W. Caland (Abh. f. d. Kunde des Morgenl. X. Band, Leipsic, Brockhaus, 1896), whilst under the title: "Bijdrage tot de Kennis van het hindoesche doodenritueel" Miss Dr. Raabe published the second and third praśna of this text (Leiden, Brill, 1911). From the Gr̥hyasūtra selections were published and translated by Dr. P. Harting, Valkhoff, Amersfoort, 1922. The Dharmasūtra was published twice by A. Hultsch: Abh. f. d. Kunde des Morgenl. VIII. Band, Leipsic, 1884 and ib. XVI. Band, Leipsic, 1922 (Brockhaus). It is contained also in the Government Oriental Library Series of Mysore with the commentary of Govinda-svāmin, Mysore, 1907. An excellent translation was given by G. Bühler in Sacred Books of the East, Volume XIV, Oxford, Clarendon Press, 1882. Of the minor texts which help us to understand Baudhāyana there may be mentioned here the Śrautapadārthanirvacanam, Benares, Samvat 1944, and Venkateśa's Sanirṇaya-prayogamālā in three parts, Bombay, Śāka 1808.

(b) *Bhāradvāja's* Śrautasūtra is extant in Europe (a large fragment only) in a Munich and a Berlin ms.; whether complete mss. are extant in India is unknown to me. The Bhāradvāja-gr̥hyasūtra has been published by Miss Dr. H. Salomons: Het hindoesche huisritueel volgens de School van Bhāradvāja, Leiden, Brill, 1913.

(c) The *Āpastamba-śrautasūtra* is known from the excellent edition by R. Garbe in the Bibliotheca Indica, 1882-1902, with the commentary of Rudradatta for the first two volumes. The first seven books have been translated into German by me and are printed at Göttingen, Vandenhoeck and Ruprecht, 1921. The second volume, comprising the translation of Books VIII—XV, is in the press, to appear at Amsterdam; the last volume is nearly ready for printing.

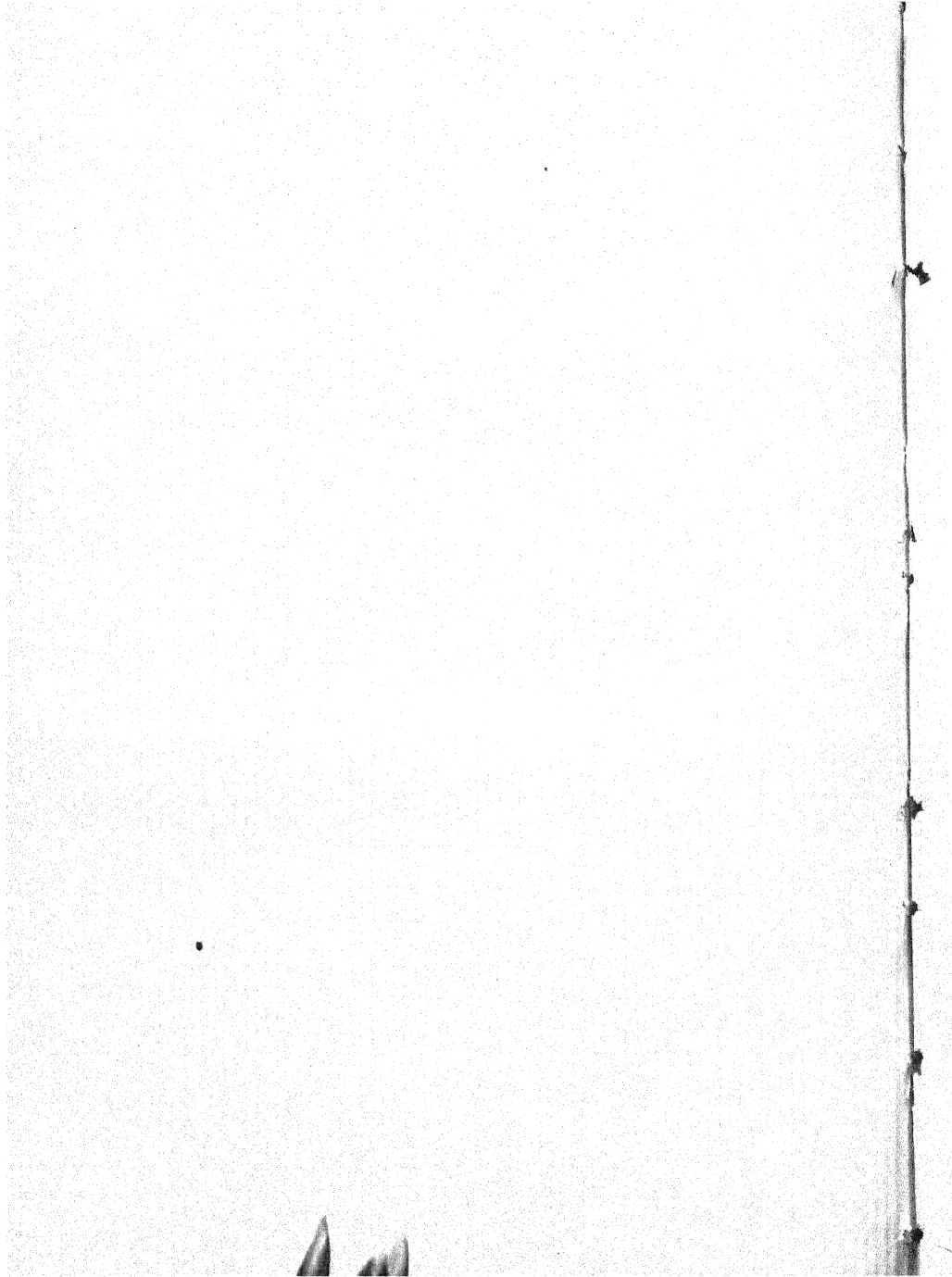
M. Winternitz published in 1887 the *Āpastambīya Gr̥hya-sūtra* with extracts from the commentaries of Haradatta and *•Sudarsanārya* (Vienna, Holder) : it was translated by Oldenberg in *Sacred Books of the East*, Volume XXX. This *Sūtra* presupposes a collection of Mantras, the *Mantrapāṭha*, which was edited by M. Winternitz : The *Mantrapāṭha* or the Prayer Book of the *Āpastambius*, Oxford, Clarendon Press, 1897. The *Dharmasūtra* has been published by G. Bühler : ‘Aphorisms on the Sacred Law of the Hindus by *Āpastamba*.’ Benares, Government Central Book Depot, 1892, and translated by the same scholar in Volume II of the *Sacred Books of the East* (1879).

(d) As to the texts of *Hiranyakesin*, the complete corpus of the *ritus* according to this school is accessible, partly in ms., partly in print. The *Srautasūtra* is known from an excellent ms. at Munich, whilst the first ten *prāśnas* are printed, together with the commentary of Mahādeva, called *Vaijayanti*, in the *Ānandāśrama Series*, no. 53, 1907. For the *Pitṛmedhasūtra*, cp. under *Baudhāyana*. The *Gr̥hyasūtra* has been edited by J. Kirste with extracts from the commentary of Mātrdatta, Vienna, 1889, Holder. It was translated by Oldenberg in Volume XXX of the *Sacred Book of the East*. For the *Dharmasūtra*, which differs but little from that of *Āpastamba*, Bühler’s edition of the *Āpastamba-dharmasūtra* is to be compared. In the *Samskāraratnamālā* (*Ānandāśrama Series*, no. 39, 1899) the whole *Gr̥hya-ritual* is incorporated.

(e) About the *Vādhūlas*, which according to Mahādeva now follow, two or three years ago nothing was known besides the name and a few quotations in the *Vaijayanti*. At present a very extensive portion of their *Srautasūtra* is known to us as also a *Vyākhyā*, not only of the *Srauta*-, but also of the non-extant *Gr̥hya-sūtra*. See on these texts my two papers in ‘*Acta Orientalia*’ edid. *Societates Orientales Batava Danica Norvegica*, Vol. I, page 3 and Vol. II, page 142. In Madras, where these texts were unearthed by the Pandits, a copy of the *Smṛti* of the *Vādhūlas* has been discovered.

(f) The last place in the list of the *Taittirīya-sūtra-kāras* is occupied by the *Vaikhānasas*. Their *Srautasūtra* was at first known to Europeans from a bad copy at Munich, but we now possess a much better ms. from Madras, which, however, is probably not complete, as the description of the *Rājasūya*, the *Aśvamedha*, the *Ekāhas Ahīnas* and *Sattras* is wanting. A *Vyākhyā* of the first ten *prāśnas* of the *Srautasūtra* by Śrinivāsadiṣṭa is in my possession. The remarkable *Gr̥hyasūtra* together with the *Dharmasūtra* of the

Vaikhānasiyas has been printed in India at Kumbhakoṇam in 1914. There exists an excellent commentary on this text, composed by Nṛsimhāgnicit. To this Gr̥hyasūtra the Vaikhānasiyā-saṃhitā, of which the first four praśnas, with accents, are published likewise at Kumbhakoṇam in Grantha, stands in the same relation as the Gr̥hyasūtra of Āpastamba to the Mantrapāṭha. A complete or nearly complete text of this remarkable Saṃhitā is preserved in the Government Oriental Library at Mysore.

PROGRESS AND COLLATION STATEMENT
FOR LIBRARIANS.

Vol. I.

- Fasc. I. (New Series, No. 1067), 1904.
Title, dedication, index, preface, corrigenda, pp. xvi;
text, pp. 1-96. [Title page dated 1904.]
- Fasc. II. (New Series, No. 1072), 1904
Text, pp. 97-192.
- Fasc. III. (New Series, No. 1113), 1905.
Text, pp. 193-298. One page of errata, unnumbered,
verso blank.

Vol. II.

- Fasc. I. (New Series, No. 1163), 1907.
Title, preface, pp. ii, vi, text, pp. 1-96.
[No heading to text; title page dated 1907.]
- Fasc. II. (New Series, No. 1196), 1908.
Index, pp. ii; text, pp. 97-192.
[Index to be bound after preface and before text, p. 1.]
- Fasc. III. (New Series, No. 1223), 1910.
Text, pp. 193-288.
- Fasc. IV. (New Series, No. 1282), 1911.
Text, pp. 289-384.
- Fasc. V. (New Series, No. 1322), 1912.
Text, pp. 385-435; corrigenda on p. 436.

Vol. III.

- Fasc. I. (New Series, No. 1379), 1914.
Title, index, preface, pp. xii; text, pp. 1-84.
[Section-heading to text; title page dated 1913.]
- Fasc. II. (New Series, No. 1415), 1917.
Text, pp. 85-180.
- Fasc. III. (New Series, No. 1428), 1919.
Text, pp. 181-276.
- Fasc. IV. (New Series, No. 1445), 1921.
Text, pp. 277-372.
- Fasc. V. (New Series, No. 1453, mistakenly printed as
1553), 1923.
Text, pp. 373-468.
[End of text.]
- Fasc. VI. (double number). (New Series, No. 1460), 1923.
Indexes, pp. 1-114; Corrections and Additions, pp. 115-
120; Bibliographical Appendix, pp. 121-126; Progress
and Collation Statement, pp. 127-128.
[End of the work.]